

V. I. LENIN

OPERE ALESE

VOL. I

EDITURA PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

Proletari din toate țările, uniți-vă !

V. I. LENIN

V. I. LENIN

OPERE ALESE

ÎN DOUĂ VOLUME

VOLUMUL I

PARTEA ÎNTĂIA

EDITURA PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

1 9 4 6

PREFAȚA INSTITUTULUI MARX-ENGELS-LENIN DIN MOSCOVA

Doctrina lui Marx-Engels-Lenin-Stalin este o armă puternică a poporului sovietic în lupta lui pentru onoarea, libertatea și independența patriei noastre socialiste, în lupta lui pentru construirea societății comuniste în țara noastră.

„Cursul scurt al istoriei P. C. (b) al U. S.“ a dat naștere unui nou puternic avânt ideologic și politic în viața partidului și poporului sovietic. Această carte a ridicat la o nouă treaptă, superioară, studiarea principiilor marxismului-leninismului, asimilarea bolșevismului. Ea inițiază masele largi și în primul rând masele intelectualității sovietice în domeniul studierii independente, aprofundate a marilor opere ale lui Marx, Engels, Lenin și Stalin. Cu apariția „Cursului scurt al istoriei P. C. (b) al U. S.“ a crescut în chip colosal interesul manifestat pentru operele fondatorilor marxismului-leninismului.

Terminarea victorioasă a Marelui Războiu de apărare al poporului sovietic împotriva Germaniei și Japoniei a adus o nouă și splendidă confirmare a forței indestructibile a sistemului sovietic și a profunde valori istorice a ideologiei lui progresiste. Operele lui V. I. Lenin dau cadrelor noastre o adevărată armă a cunoașterii legilor dezvoltării sociale, ne învață să înțelegem complicatele fenomene ale vieții sociale. Teoria revoluționară marxistă-leninistă „dă militanților pe tărâm practic forță de orientare, claritate a perspectivelor, încredere în muncă, credință în izbânda cauzei noastre“ (Stalin).

Lucrarea de față este partea întâia a primului volum din

Operele Alese ale lui Lenin, în două volume. Operele Alese în două volume conțin următoarele lucrări fundamentale ale lui Lenin: „Ce sunt «prieteni poporului» și cum luptă ei împotriva social-democraților?“, „Sarcinile social-democraților ruși“, „Ce-i de făcut?“, „Un pas înainte, doi pași înapoi“, „Două tactici ale social-democrației în revoluția democratică“, „Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului“, „Despre lozinca Statelor Unite ale Europei“, „Programul militar al revoluției proletare“, „Tezele din Aprilie“, „Catastrofa ce ne amenință și mijloacele de a o evita“, „Statul și revoluția“, „Sarcinile actuale ale Puterii Sovietice“, „Revoluția proletară și reneșterea Kautsky“, „Stângismul, boala copilăriei comunismului“, „Despre impozitul în natură“, „Despre cooperatie“ și alte opere. Fiecare din aceste lucrări constituie jaloane în istoria partidului lui Lenin și Stalin și în dezvoltarea teoriei marxiste-leniniste. Operele Alese în două volume conțin principalele lucrări ale lui Lenin, consacrate apărării patriei socialiste. Aceste lucrări au colosală importanță mobilizatoare și organizatorică pentru poporul sovietic.

În cartea sa „Ce sunt «prieteni poporului» și cum luptă ei împotriva social-democraților?“ (1894) Lenin demască definitiv adevărata fizionomie a narodnicilor, acești falsi „prieteni ai poporului“, cari mergeau de fapt împotriva poporului. El arată că adevărații prieteni ai poporului, însuflețiți de dorința sinceră de a nimici țarismul și de a izbăvi poporul de sub povara oricărui jug n’au fost narodnicii, ci marxiștii. Pentru prima oară emise Lenin în această lucrare ideea alianței revoluționare a muncitorilor și țăranilor, mijloc principal în vederea răsturnării țarismului, moșierilor și burgheziei, trasând totodată sarcinile fundamentale ale marxiștilor ruși. El arată că în alianță cu țărănimea clasa muncitoare din Rusia va răsturna țarismul pentru a obține apoi în alianță cu masele celor ce muncesc realizarea unei vieți libere, în care să nu fie loc pentru exploatarea omului de către om.

În cartea sa „Ce-i de făcut?“ (1902) Lenin expuse planul organizatoric concret al construirii partidului marxist al

clasei muncitoare. El sdrobi definitiv „economismul“, demascând ideologia oportunismului, codismului, spontaneității; ridică la înălțimea cuvenită importanța teoriei, a nivelului de conștiință a partidului, în calitatea lui de forță conducătoare a mișcării muncitorești; el dovedi că partidul marxist reprezintă contopirea mișcării muncitorești cu socialismul; elabără bazele ideologice ale partidului marxist.

In celebra sa carte „Un pas înainte, doi pași înapoi“ (1904) Lenin apără spiritul de partid împotriva celui de bisericuță, apără partidul în contra menșevicilor desorganizatori și sdrobi oportunismul menșevic în domeniul chestiunilor organizatorice, punând bazele organizatorice ale partidului bolșevic, partid revoluționar combativ de tip nou. In această carte „cel dintâi în istoria marxismului, elaboră Lenin doctrina partidului ca organizație conducătoare a proletariatului, ca armă principală a proletariatului, fără de care este imposibilă victoria în lupta dată pentru realizarea dictaturii proletariatului“. („Cursul scurt al istoriei P. C. (b) al U. S.“). Cartea lui Lenin „Un pas înainte, doi pași înapoi“ ne dă posibilitatea să înțelegem marele rol al organizării și al spiritului de disciplină.

In cartea sa de importanță istorică „Două tactici ale social-democrației în revoluția democratică“ (1905) Lenin sdrobi ideologicește tactica mic-burgheză menșevică, arătând în chip genial justetea tacticii bolșevice în cursul revoluției burghezo-democratice și a fazei de trecere dela revoluția burghezo-democratică la revoluția socialistă. Teza tactică fundamentală a cărții este ideea hegemoniei proletariatului în revoluția burghezo-democratică, ideea transformării hegemoniei proletariatului în revoluția burgheză, implicând alianța proletariatului cu țărănimea, într'o hegemonie a proletariatului în revoluția socialistă, implicând alianța proletariatului cu celelalte masse muncitoare și exploatate.

„Era o nouă concepție asupra relațiilor dintre revoluția burgheză și revoluția socialistă, o nouă teorie a regrupării forțelor în jurul proletariatului în faza finală a revoluției burgheze, în vederea unei treceri directe la revoluția socialistă, te-

oria transformării revoluției burghezo-democratice în revoluție socialistă“. („Cursul scurt al istoriei P. C. (b) al U. S.“).

Aici erau deja cuprinse elementele fundamentale ale teoriei leniniste a posibilității victoriei socialismului într'o singură țară. Extraordinara însemnătate a cărții „Două tactici“ constă în faptul că Lenin a îmbogățit marxismul printr'o nouă teorie a revoluției, punând bazele tacticii revoluționare a partidului bolșevic, cu ajutorul căreia proletariatul țării noastre și-a obținut în 1917 izbânda sa împotriva capitalismului.

În lucrarea sa „Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului“ (1916), Lenin a făcut o analiză marxistă documentată a imperialismului, cel mai înalt și ultim stadiu al capitalismului, capitalism în putrefacție, muribund, ajun al revoluției socialiste. În baza datelor referitoare la capitalismul imperialist, Lenin formulă noi considerații teoretice în virtutea cărora victoria simultană a socialismului în toate țările este considerată imposibilă, iar victoria socialismului într'o singură țară capitalistă luată aparte, recunoscută posibilă. Această concluzie genială a fost formulată de Lenin în articolele sale „Despre lozinca Statelor Unite ale Europei“ (1915) și „Programul militar al revoluției proletare“ (1916).

„Era o nouă teorie, teorie desăvârșită a revoluției socialiste, teoria posibilității victoriei socialismului în diferite țări luate aparte, a condițiilor victoriei socialismului, a perspectivelor victoriei lui...“ („Cursul scurt al istoriei P. C. (b) al U. S.“).

„Tezele din Aprilie“ ale lui Lenin au constituit planul genial de luptă al partidului bolșevic în vederea trecerii dela revoluția burghezo-democratică la cea socialistă.

În lucrarea sa „Catastrofa ce ne amenință și mijloacele de a o evita“ (1917), Lenin atrage atenția poporului muncitor din Rusia asupra primejdiei în fața căreia se afla patria noastră de a fi subjucată de imperialismul german, dacă poporul nu avea să preia puterea în mâinile sale, pentru a salva astfel țara dela pieire. În această lucrare Lenin arată că Rusia „nu

poate păși înainte, dacă nu merge pe calea socialismului“, că războiul implacabil a pus cu necruțătoare brutalitate în fața patriei noastre alternativa: „ori vom pieri, ori vom ajunge din urmă țările înaintate și le vom întrece și din punct de vedere economic“. Salvarea țării dela pieire, întărirea capacității ei de apărare și edificarea socialismului sunt legate strâns și indisolubil între ele, — scrisesè Lenin. Socialismul va regenera Rusia din punct de vedere economic și va crea baza materială a eroismului masselor populare, în lipsa căruia țara noastră nu poate deveni capabilă de a se apăra.

În cartea sa „Statul și revoluția“ (1917) Lenin desvăluie esența burgheză a concepțiilor oportuniștilor (Kautsky și alții) și a anarhiștilor în chestiunea statului și a revoluției. În această lucrare Lenin restabilește și dezvoltă doctrina marxismului asupra statului, revoluției proletare și dictaturii proletariatului, asupra socialismului și comunismului. Studiind experiența celor două revoluții din Rusia, Lenin elaborează doctrina Republicii Sovietelor în calitatea ei de formă politică a dictaturii proletariatului.

În lucrarea sa „Sarcinile actuale ale Puterii Sovietice“ (1918) Lenin elaborează problemele fundamentale ale construcției socialiste, ale evidenței și controlului în cadrul economiei naționale, ale formării noilor relații de producție, — relații socialiste ale întăririi disciplinei muncii — problemele întrecerii socialiste, ale întăririi și dezvoltării dictaturii proletariatului, ale alianței clasei muncitoare cu țărănimea, ale dezvoltării democratismului proletar.

În lucrările sale din timpul intervenției militare și războiului civil, Lenin a definit cu măiestrie clasică sarcinile poporului, frontului și spatelui frontului în condițiunile războiului.

Eroism, curaj, vitejie, neînfricoșare în luptă, hotărîrea de a lupta cot la cot cu poporul împotriva dușmanilor patriei noastre — iată principalele trăsături pe cari le cerea Lenin oamenilor sovietici în condițiile războiului. Transformarea țării într'un unic lagăr de război, desfășurarea unei activități coor-

donate și diligente în spirit revoluționar și însuflețite de lozincă — „Totul pentru front“ — iată datoria spatelui frontului. „Odată ce războiul s'a dovedit inevitabil — trebuie făcut totul pentru război, și cea mai mică slăbire a disciplinei sau lipsă de energie trebuie să fie pedepsite după legile din timp de război“. Necruțare față de dușman, trăinică consolidare a izbânzilor obținute în vederea deplinei zdrobiri a dușmanului — iată ce cerea Lenin frontului. „Ostașii, comandanții și instructorii politici ai Armatei Roșii, — ne spune tov. Stalin — trebuie să țină bine minte poruncile dascălului nostru Lenin: «In primul rând nu vă lăsați antrenate de victorie și nu fiți îngâmfați; consolidați în al doilea rând victoria obținută, distrugeți-l în al treilea rând definitiv pe adversar»“.

Operele lui Lenin conțin o adevărată analiză a bazelor invincibilității poporului sovietic, a izvoarelor viabilității și indestructibilității Statului Sovietic. „Niciodată nu va fi învins poporul, în sânul căruia muncitorii și țărani și-au dat seama, au simțit și au văzut, în majoritatea lor, că ei își apără propria lor Putere Sovietică — puterea celor ce muncesc, că ei apără cauza, a cărei izbândă le va garanta lor și copiilor lor posibilitatea de a se folosi de toate binefacerile culturii, de toate creațiile muncii omenești“.

În articolul său „Despre cooperatie“ și în celelalte ultime articole ale lui Lenin este făcut bilanțul muncii realizate de partid și de Puterea Sovietică și trasat planul construirii socialismului în U.R.S.S. pe calea industrializării țării și a atragerii țăranimii prin cooperatie la opera edificării socialiste.

Lucrările lui Lenin incluse în ediția de față învederează etapele fundamentale ale dezvoltării istorice a bolșevismului, învederează marxismul-leninismul în acțiune.

Operele lui Lenin sunt precedate de șapte lucrări ale tovarășului Stalin, inserate ca introducere. În aceste lucrări tovarășul Stalin a zugrăvit în culori excepționale de puternice și de vii figura lui Lenin, neîntrecut geniu al omenirii, conducătorul partidului bolșevic și al clasei muncitoare, revoluționar fără frică, organizator al Marii Revoluții Socialiste din Octom-

brie, edificator al primului stat socialist din lume și al unei noi societăți, societatea socialistă. Lenin este un „conducător neîntrecut, un adevărat vultur de munte, care nu știe ce e teama în luptă și care duce plin de curaj partidul înainte pe drumurile neexplorate ale mișcării revoluționare rusești“ (Stalin).

In operele tovarășului Stalin apare zugrăvit chipul lui Lenin, mare patriot al țării noastre, genial strateg și organizator al apărării patriei socialiste împotriva cotropitorilor străini.

Toate lucrările incluse în Operele Alese, în două volume, sunt prezentate în întregime, în afară de opera lui Lenin „Ce sunt «Prietenii poporului» și cum luptă ei împotriva social-democraților?“, reprodusă numai în prima ei parte.

In ambele volume materialul este inserat în ordine cronologică, cu excepția primei reuniri de articole, cari conțin caracteristici generale ale lui Marx și ale marxismului, ieșite de sub penna lui Lenin. Conținutul ambelor volume este împărțit pe perioade, în conformitate cu planul dat de „Cursul scurt al istoriei P. C. (b) a! U. S.“. Primul volum conține lucrările scrise de Lenin între 1894 și Martie 1917, cel de al doilea, lucrările apărute din Aprilie 1917 până în Martie 1923.

Toate lucrările lui Lenin sunt reproduse după edițiile a doua și a treia a Operelor, cu următoarele excepții: lucrările „Ce sunt «prietenii poporului» și cum luptă ei împotriva social-democraților?“ și „Sarcinile social-democraților ruși“ sunt reproduse după ediția a patra a Operelor; lucrările din anul 1917 sunt reproduse după culegerea în trei volume: „Lenin, Opere ale anului 1917“; „Scrisoarea către tovarășii din Tula“ este inserată după culegerea „Lenin“, vol. XXXIV; apelul „Patria socialistă în primejdie“ este reprodus după cartea „V. I. Lenin, Din epoca războiului civil“; telegrama „Către toate Sovietele de Deputați din gubernii și județe“ este inserată după „Pravda“ No. 54, 23 Februarie 1942; apelul „Feriți-vă de spioni“ după „Pravda“, No. 116 din 31 Maiu 1919; scri-

soarea C. C. al P. C. Rus (b) „Cu toții la luptă împotriva lui Denikin!” — după broșura editată în 1933.

Pe lângă indicațiunile privitoare la timpul când au fost scrise și publicate, articolele din *Operele Alese*, în două volume, sunt însoțite și de adnotări scurte cu caracter explicativ.

Operele Alese ale lui Lenin în două volume trebuie să devină un manual indispensabil pentru toți acei ce studiază „Cursul scurt al istoriei P. C. (b) al U. S.” și principiile marxismului-leninismului.

Institutul Marx-Engels-Lenin

I. V. STALIN
DESPRE LENIN
ȘI LENINISM

CU PRILEJUL MÔRȚII LUI LENIN

*Cueântare ținută în 26 Ianuarie 1924 la al II-lea Congres
general unional al Sovietelor*

Tovarăși! Noi, comuniștii, suntem oameni de o structură deosebită. Suntem făuriți dintr'un material deosebit. Noi suntem cei ce formăm armata marelui strateg proletar, armata tovarășului Lenin. Nimic nu este mai presus decât cinstea de a face parte din această armată. Nimic nu este mai presus decât titlul de membru al partidului, al cărui fondator și conducător este tovarășul Lenin. Nu oricui îi este dat să fie membru al unui asemenea partid. Nu oricui îi este dat să reziste intemperiiilor și furtunilor, inerente situației de membru al unui asemenea partid. Fiii clasei muncitoare, fiii nevoilor și ai luptei, fiii lipsurilor nemaipomenite și ai sforțărilor eroice, iată oamenii cari trebuie înainte de toate să fie membrii acestui partid. Iată pentru ce partidul leniniștilor, partidul comuniștilor, poartă totodată denumirea de partid al clasei muncitoare.

Părăsindu-ne, tovarășul Lenin ne-a poruncit să ținem sus și să păstrăm neîntinat marele titlu de membru al partidului. Îți jurăm, tovarășe Lenin, că vom îndeplini cu cinste această poruncă a ta!

Timp de 25 de ani a educat tovarășul Lenin partidul nostru făurindu-l ca pe cel mai viguros și mai călit partid muncitoresc din lume. Loviturile țarismului și ale sbirilor lui, furia

burgheziei și a moșierilor, atacurile armate ale lui Kolceak și ale lui Denikin, intervenția armată a Angliei și Franței, minciunile și bârfelile presei burgheze, cu nenumăratele ei organe — toți acești scorpioni s'au năpustit mereu pe capul partidului nostru în decurs de un sfert de veac. Partidul nostru însă a rămas ca o stâncă de granit, respingând nenumăratele lovituri ale dușmanilor și ducând clasa muncitoare înainte, la izbândă. În crunte lupte și-a făurit partidul nostru unitatea și coeziunea rândurilor sale. Prin unitatea și coeziunea lui a reușit el să înfrângă dușmanii clasei muncitoare.

Părăsindu-ne, tovarășul Lenin ne-a poruncit să păstrăm unitatea partidului ca lumina ochilor. Îți jurăm, tovarășe Lenin, că vom îndeplini cu cinste și această poruncă a ta!

Grea și insuportabilă este soarta clasei muncitoare. Chinuitoare și amarnice sunt suferințele poporului muncitor. Robi și proprietari de robi, iobagi și stăpâni ai iobagilor, țărani și moșieri, muncitori și capitaliști, asupriți și asupritori — astfel a fost făurită lumea de veacuri, astfel a rămas ea până astăzi, pentru majoritatea zdrobitoare a țărilor. De zeci și sute de ori a încercat poporul muncitor în cursul veacurilor să-i asvârle de pe umeri pe asupritori, pentru a deveni stăpân pe soarta sa. De fiecare dată însă, zdrobite și înjosite, masele au fost silite să dea înapoi, tăinuindu-și în suflet supărările și umilințele, ura și desnădejdea, și ațintindu-și privirile spre cerul necunoscut de unde sperau să le vină izbăvire. Neclintite rămâneau lanțurile robiei sau se schimbau vechile lanțuri pe noi lanțuri, tot atât de împovărătoare și de umilitoare. Numai în țara noastră au izbutit masele laborioase asuprite și strivite să-și arunce din spinare domnia moșierilor și a capitaliștilor, înlocuind-o prin domnia muncitorilor și a țăranilor. Voi știți tovarăși, și lumea întreagă recunoaște acum acest lucru, că această uriașă luptă a fost condusă de tovarășul Lenin și de partidul lui. Măreția lui Lenin constă înainte de toate în faptul că, creând Republica Sovietelor, el a arătat tocmai prin aceasta în mod real masele subjugate din lumea în-

treagă, că nădejtile de izbăvire nu sunt pierdute, că domnia moșierilor și a capitaliștilor nu e veșnică, că împărăția muncii poate fi creată prin eforturile făcute de însuși poporul muncitor, că împărăția muncii trebuie să fie creată *pe pământ* și nu în ceruri. El a aprins astfel în inimile muncitorilor și țăranilor din întreaga lume speranța desrobirii. Astfel se explică faptul că numele lui Lenin a devenit cel mai iubit nume al masselor muncitoare și exploatate.

Părăsindu-ne, tovarășul Lenin ne-a poruncit să păzim și să întărim dictatura proletariatului. Iți jurăm, tovarășe Lenin, că nu ne vom cruța forțele pentru a îndeplini cu cinste și această poruncă a ta!

Dictatura proletariatului a luat ființă în țara noastră în baza alianței muncitorilor și țăranilor. Aceasta este prima bază, baza de căpetenie a Republicii Sovietice. Muncitorii și țăranii n'ar fi putut să-i învingă pe capitaliști și pe moșieri, dacă n'ar fi existat o astfel de alianță. Muncitorii n'ar fi putut să-i sdrobească pe capitaliști, fără sprijinul țăranilor. Țăranii n'ar fi putut să-i sdrobească pe moșieri, dacă ar fi fost lipsiți de conducerea muncitorilor. Vădește acest lucru întreaga istorie a războiului civil din țara noastră. Dar lupta în vederea întăririi Republicii Sovietelor e încă departe de a fi terminată, ea a luat doar noi forme. Înainte alianța muncitorilor și țăranilor a avut forma unei alianțe militare, ea fiind îndreptată împotriva lui Kolceak și Denikin. În prezent alianța muncitorilor și țăranilor trebuie să ia forma unei colaborări economice între orașe și sate, între muncitori și țărani, ea fiind îndreptată împotriva negustorului și a chiaburului, țelul ei fiind aprovizionarea reciprocă a țăranilor și a muncitorilor cu toate cele necesare. Voi știți că nimeni n'a îndeplinit cu atâta stăruință această sarcină, ca tovarășul Lenin.

Părăsindu-ne, tovarășul Lenin ne-a poruncit să întărim din toate puterile alianța muncitorilor și a țăranilor. Iți jurăm, tovarășe Lenin, că vom îndeplini cu cinste și această poruncă a ta!

A doua bază a Republicii Sovietice este alianța oamenilor muncii de diferite naționalități din țara noastră. Rușii și Ucrainenii, Bașkirii și Bielorușii, Georgienii și Azerbaidjanii, Armenii și Daghestanii, Tătarii și Kirghizii, Uzbecii și Turkmennii — aceștia cu toții au deopotrivă interesul de a vedea întărită dictatura proletariatului. Nu izbăvește numai dictatura proletariatului aceste popoare de lanțuri și subjugare, dar și aceste popoare izbăvesc Republica Sovietelor de intrigile și atacurile dușmanilor clasei muncitoare, prin devotamentul lor neprecupețit pentru Republica Sovietelor, prin faptul că ele sunt gata oricând să se jertfească pentru ea. Iată de ce ne-a vorbit neconținut tovarășul Lenin despre necesitatea unei alianțe liber consimțite a popoarelor țării noastre, despre necesitatea colaborării lor frățești în cadrul Uniunii Republicilor.

Părăsindu-ne, tovarășul Lenin ne-a poruncit să întărim și să lărgim Uniunea Republicilor. Îți jurăm, tovarășe Lenin, că vom îndeplini cu cinste și această poruncă a ta !

A treia bază a dictaturii proletariatului este Armata noastră Roșie, Flota noastră Roșie. Nu odată ne-a vorbit Lenin că e posibil ca răgazul cucerit de noi din partea statelor capitaliste să fie de scurtă durată. De nenumărate ori ne-a indicat Lenin că întărirea Armatei Roșii și perfecționarea ei este una din sarcinile cele mai importante ale partidului nostru. Evenimentele în legătură cu ultimatul lui Curzon și cu criza din Germania, au confirmat odată mai mult că Lenin a avut, ca întotdeauna, dreptate. Să jurăm, deci, tovarăși, că nu ne vom cruța forțele pentru a întări Armata noastră Roșie și Flota noastră Roșie.

Ca o stâncă uriașă se înalță țara noastră, înconjurată de oceanul statelor burgheze. Valuri după valuri se rostogolesc spre ea, amenințând s'o înece, s'o sfărâme. Stâncă rămâne însă neclintită. În ce constă forța ei? Nu numai în faptul că țara noastră se sprijină pe alianța muncitorilor și țăranilor, că ea întruchipează alianța unor națiuni libere, că ea e apă-

rată de vigurosul braț al Armatei Roșii și al Flotei Roșii. Puterea țării noastre, tăria ei, trăinicia ei, constă în faptul că ea se bucură de adâncă simpatie și de un neclintit sprijin în inimile muncitorilor și țăranilor din lumea întreagă. Muncitorii și țăranii din toată lumea vor menținerea Republicii Sovietelor, ca o săgeată svârlită de mâna iscusită a tovarășului Lenin în tabăra dușmanilor, ca sprijin al speranțelor lor de izbăvire de sub jugul asupririi și exploatării, ca un far sigur, ce le arată calea desrobirii. Ei vor menținerea ei și nu vor îngădui ca ea să fie distrusă de moșieri și de capitaliști. Iată izvorul forței noastre. Iată izvorul forței oamenilor muncii din toate țările. Și iată totodată izvorul slăbiciunii burgheziei din întreaga lume.

Lenin n'a văzut niciodată în Republica Sovietelor un scop în sine. El a văzut întotdeauna în ea o verigă necesară în vederea întăririi mișcării revoluționare din țările din Apus și Păsărit, o verigă necesară în vederea înlesnirii biruinței oamenilor muncii din lumea întreagă împotriva capitalului. Lenin știa că această concepție și numai ea este justă nu numai din punct de vedere internațional, dar și din punctul de vedere al însăși menținerii Republicii Sovietelor. Lenin știa că numai pe această cale pot fi înflăcărate inimile oamenilor muncii din întreaga lume în vederea luptelor hotărâtoare ale desrobirii. Iată de ce chiar a doua zi după instaurarea dictaturii proletariului el, cel mai genial dintre toți genialii conducători ai proletariului, a pus temelie Internaționalei muncitorilor. Iată de ce n'a cruțat el nimic pentru a lărgi și a întări alianța oamenilor muncii din întreaga lume — Internaționala Comunistă.

Ați văzut zilele acestea pelerinajul a zeci și sute de mii de oameni ai poporului muncitor la coșciugul tovarășului Lenin. Veți vedea peste câțva timp pelerinajul reprezentanților masselor de milioane ale poporului muncitor la mormântul tovarășului Lenin. Puteți fi siguri că în urma reprezentanților acestor milioane vor veni reprezentanții masselor de zeci și sute de milioane din toate colțurile lunși pentru a

depune mărturie că Lenin n'a fost numai conducătorul proletariatului rus, al muncitorilor din Europa, al Orientului colonial, ci conducătorul întregii lumi muncitoare de pe globul pământesc.

Părăsindu-ne, tovarășul Lenin ne-a poruncit să păstrăm credință principiilor Internaționalei Comuniste. Îți jurăm, tovarășe Lenin, că nu ne vom cruța viața pentru a întări și a lărgi alianța oamenilor muncii din lumea întreagă: Internaționala Comunistă.

„Pravda“ No. 23, 30 Ianuarie 1924.
I. Stalin, Despre Lenin, ed. rusă, 1942,
pag. 17-22.

LENIN CA ORGANIZATOR ȘI CONDUCĂTOR AL PARTIDULUI COMUNIST DIN RUSIA

Articol închinat împlinirii a 50 de ani dela nașterea lui Lenin

Există două grupuri de marxiști. Amândouă acestea activează sub steagul marxismului, amândouă se socotesc „cu adevărat“ marxiste. Și totuși ele sunt departe de a fi identice. Mai mult încă: între ele e o adevărată prăpastie, căci metodele lor de muncă sunt diametral opuse.

Întâiul grup se mărginește de obicei să recunoască în mod formal marxismul, să-l proclame în mod solemn. Neștiind sau nedorind să aprofundeze esența marxismului, neștiind sau nedorind să-l aplice în viață, acest grup preface tezele vii și revoluționare ale marxismului în formule moarte, cari nu spun nimic. El nu-și întemeiază activitatea pe datele experienței, pe luarea în considerare a activității practice ci pe citate din Marx. El nu soarbe indicații și directive din analiza realității vii, ci din analogii și din paralele istorice. Discordanța dintre vorbă și faptă, iată boala fundamentală a acestui grup. Rezultă deci, desamăgiri și veșnice nemulțumiri împotriva soartei, de care acest grup se simte neîncetat și mereu tras pe sfoară, „păcălit“. Acest grup se numește menșevism (în Rusia), oportunism (în Europa). Tov-ul Tâșko (Jogiches) a caracterizat în mod destul de nimerit acest grup la congresul din Londra, afirmând că el nu stă, ci *zace* pe pozițiile marxismului. Al doilea grup, dimpotrivă, mută centrul de greutate al chestiunii din cadrul recunoașterii formale a marxismului în cadrul aplicării lui, al întrupării lui în

viață. Trasarea căilor și indicarea mijloacelor de înfăptuire a marxismului, căi și mijloace corespunzătoare unor anumite situații date, schimbarea acestor căi și mijloace atunci când se schimbă situația, iată problemele asupra cărora își fixează mai ales atenția acest grup. El nu-și soarbe directivele și indicațiile din analogii și paralele istorice, ci din studierea condițiilor înconjurătoare. El nu se sprijină în activitatea sa pe citate și sentințe, ci pe experiența practică, verificându-și fiecare pas în lumina experienței, învățând din greșelile sale și învățându-i și pe alții cum trebuie să fie clădită noua viață. Astfel se și explică propriu zis faptul că activitatea acestui grup nu prezintă discordanță între cuvânt și faptă, învățătura lui Marx păstrându-și pe deplin forța ei vie, revoluționară. Acestui grup îi sunt perfect aplicabile cuvintele lui Marx cu privire la faptul că marxiștii nu se pot mulțumi să explice lumea, ei trebuind să pășească mai departe, pentru a o schimba. Acest grup se numește bolșevic comunist.

Organizatorul și conducătorul acestui grup este V. I. Lenin.

LENIN CA ORGANIZATOR AL PARTIDULUI COMUNIST DIN RUSIA

Alcătuirea în Rusia a partidului proletar s'a desfășurat în condiții speciale, deosebite de acelea din timpul organizării în Apus a partidelor muncitorești. Pe când în Apus — în Franța, în Germania — partidele muncitorești s'au ivit din syndicate, în condițiunile existenței legale a syndicatelor și partidelor, în împrejurările de după revoluția burgheză cari comportau existența unui parlament burghez și când burghezia ajunsă la putere stătea față în față împotriva proletariatului, — în Rusia, dimpotrivă, formarea partidului proletar a avut loc în condițiile celui mai crunt absolutism, într'o vreme de așteptare a revoluției burghezo-democratice, când pe de o parte organizațiile de partid se umpleau cu elemente

burgheze „marxisto-legale“, arzând de dorința de a utiliza clasa muncitoare în vederea revoluției burgheze, iar pe de altă parte jandarmeria țaristă smulgea din rândurile partidului cei mai buni militanți ai acestuia; în acest timp creșterea mișcării revoluționare spontane necesita existența unui nucleu combativ de revoluționari, ferm încheșat și destul de conspirativ, în stare să îndrumeze mișcarea spre doborârea absolutismului.

Se impunea sarcina separării oilor de capre, a tragerii unui hotar de despărțire față de elementele străine, a organizării în diferitele localități a unor cadre de revoluționari încercați, a înzestrării acestora cu un program limpede și o tactică fermă, înșfârșit, a strângerii acestor cadre într-o unică organizație combativă de revoluționari de profesie, destul de conspirativă pentru a rezista atacurilor jandarmeriei, și totodată destul de legată cu masele pentru a le putea duce pe acestea în clipa necesară la luptă.

Menșevicii, cei ce „zac“ pe pozițiile marxismului, rezolvau problema simplu: întrucât în Apus partidul muncitoresc s'a ivit din sindicatele fără de partid, cari luptă pentru îmbunătățirea stării economice a clasei muncitoare, trebuie să se procedeze în Rusia pe cât e cu putință în acelaș mod, să ne limităm adică deocamdată la „lupta economică a muncitorilor împotriva patronilor și a guvernului“ în diferitele localități, necreând o organizație combativă a întregii Rusii, urmând ca apoi... apoi, dacă nu se vor fi ivit între timp sindicate profesionale, să fie convocat un congres muncitoresc fără de partid, care să fie proclamat partid.

Faptul că acest „plan“ „marxist“ al menșevicilor, utopic în condițiile rusești, presupunea totodată o largă activitate agitatorică, țintind micșorarea importanței ideii de partid, nimicirea cadrelor de partid, lăsarea proletariatului fără un partid al lui și asvârlirea clasei muncitoare în ghiarele liberalilor, acest fapt nici nu le trecea atunci prin minte menșevicilor, ba, poate nu le trecea prin minte nici chiar multora dintre bolșevici.

Unul din cele mai mari merite ale lui Lenin față de proletariatul rus și față de partidul acestuia constă în faptul că el a desvăluit întreaga primejdie a „planului” organizatoric menșevic încă din clipa în care acest „plan” fusese abia conceput, când înșiși autorii „planului” își dădeau cu greu seama limpede de conturul lui, și că, desvăluindu-l, el a deslănțuit un înverșunat atac împotriva desmățului organizatoric al menșevicilor, concentrând toată atenția militanților cari activau în domeniul practic, în jurul acestei chestiuni. Căci era vorba de existența partidului, de viața și moartea partidului.

Organizarea unui ziar politic al întregii Rusii, care să fie centrul de atracție al forțelor de partid, organizarea în diferitele localități a unor cadre ferme de partid, în calitate de „unități regulate” ale partidului, strângerea acestor cadre într’un singur mănunchiu cu ajutorul ziarului și încheierea lor într’un partid unic al întregii Rusii, partid de luptă cu limite bine determinate, cu un program clar, cu o tactică fermă, cu o voință unitară, iată planul ce a fost dezvoltat de Lenin în vestitele lui broșuri: „Ce-i de făcut?” și „Un pas înainte, doi pași înapoi”. Acest plan a avut calitatea de a fi corespuns pe deplin realității ruse și de a fi generalizat în chip magistral experiența organizatorică a celor mai buni militanți, cari activau în domeniul practic. În lupta dată pentru acest plan, majoritatea militanților ruși cari activau în domeniul practic l-au urmat cu hotărîre pe Lenin, nedând înapoi nici din fața sciziunii. Izbânda acestui plan a pus temelia unui partid comunist, închegat și călit, ce nu-și are pereche în lume.

Nu arareori l-au învinuit tovarășii noștri (nu numai menșevicii!) pe Lenin, că el ar avea nemăsurată înclinare pentru polemici și sciziuni, că ar lupta cu înverșunare împotriva împăciuitorilor, etc. Atât unele, cât și altele, fără îndoială s’au întâmplat la timpul lor. Nu e greu însă de înțeles că partidul nostru nu s’ar fi putut izbăvi de slăbiciunea lui internă și de lipsa lui de coeziune, nu și-ar fi putut dobândi puterea și tăria, cari îl caracterizează, dacă n’ar fi izgonit din sânul său elementele neproletare, oportuniste. În epoca do-

minației burgheze, partidul proletar poate crește și se poate întări numai în măsura în care el luptă împotriva elementelor oportuniste, antirevoluționare și potrivnice partidului, din propriile sale rânduri și din sânul clasei muncitoare. Lassalle a avut dreptate spunând: „purificându-se, partidul se întărește“. Cei ce ridicau acușările, se refereau de obicei la partidul german, în cadrul căruia înflorea pe atunci „unitatea“. Dar, în primul rând, nu orice unitate e o dovadă a puterii, în al doilea rând, ajunge să se uite acum cineva la fostul partid german, rupt în trei partide, pentru ca să înțeleagă cât de falsă și iluzorie a fost „unitatea“ dintre Scheidemann și Noske, de o parte, și Liebknecht și Luxemburg, de altă parte. Și nu se știe dacă n’ar fi fost mai bine pentru proletariatul german dacă elementele revoluționare ale partidului german s’ar fi desprins la timp de elementele antirevoluționare... Nu! Lenin a avut de o mie de ori dreptate, ducând partidul pe calea luptei înverșunate împotriva elementelor potrivnice partidului și antirevoluționare. Căci numai în urma unei atari politici organizatorice și-a putut partidul nostru crea în rândurile sale acea unitate internă și uimitoare încheiere, în virtutea căreia a putut el ieși nevătămat din criza din Iulie în timpul guvernării lui Kerenski¹, a putut el purta pe umerii săi insurecția din Octombrie, trece fără șguduiți prin criza perioadei păcii dela Brest², organiza victoria în contra Antantei și, însfârșit, atinge o nemaipomenită elasticitate, datorită căreia este în stare să-și regrupeze în orice clipă rândurile și să-și concentreze membrii săi cu sutele de mii în vederea desfășurării oricărei mari acțiuni fără a stârni zăpăceala în rândurile sale.

LENIN CONDUCĂTOR AL
PARTIDULUI COMUNIST DIN RUSIA

Dar meritele organizatorice ale Partidului Comunist din Rusia constituie numai o latură a chestiunii. Partidul n'ar fi putut crește și nu s'ar fi putut întări atât de repede, dacă conținutul politic al activității lui, dacă programul și tactica lui n'ar fi corespuns realității ruse, dacă lozincile lui n'ar fi înflăcărat masele muncitorești și n'ar fi împins înainte mișcarea revoluționară. Vom trece acum la această latură a chestiunii.

Revoluția burghezo-democratică rusă (1905) a decurs în condiții diferite de acelea din timpul prefacerilor revoluționare din Apus, de pildă din Franța și Germania. În timp ce revoluțiile din Apus s'au desfășurat în împrejurările perioadei manufacturiere și ale unci lupte de clasă nedesvoltate, proletariatul fiind slab și puțin numeros, și neavând propriul său partid care să fie în stare să formuleze revendicările lui, iar burghezia destul de revoluționară pentru a insufla muncitorilor și țăranilor încredere în ea și a-i duce la luptă împotriva aristocrației — în Rusia, dimpotrivă, revoluția a început (1905) în împrejurările perioadei mașinismului și a luptei de clasă desvoltate, atunci când proletariatul rus, relativ numeros și strâns laolaltă de capitalism, dăduse deja o serie de lupte împotriva burghezicii, având deja partidul său, mai încheat decât partidul burghezicii și având revendicările sale de clasă, iar burghezia rusă, trăind pe lângă toate acestea de pe urma comenzilor guvernamentale, fiind destul de speriată de revoluționarismul proletariatului, pentru a căuta să încheie alianță cu guvernul și cu moșierii împotriva muncitorilor și țăranilor. Faptul că revoluția rusă a izbucnit în urma insucceselor militare suferite pe câmpiile Manciuriei, acest fapt n'a făcut decât să grăbească evenimentele, neschimbând însă prin nimic esența lucrurilor.

Situația cerea ca proletariatul să se pună în fruntea re-

voluției, să strângă în jurul său țărănimea revoluționară și să desfășoare o luptă hotărâtă împotriva țarismului și a burgheziei în acelaș timp, în numele deplinei democratizări a țării și al asigurării intereselor sale de clasă.

Dar menșevicii, cei ce „zac“ pe pozițiile marxismului, au rezolvat chestiunea în felul lor: întrucât revoluția rusă e prin natura ei burgheză, iar în cursul revoluțiilor burgheze conducători au fost reprezentanții burgheziei (vezi „istoria“ revoluțiilor franceză și germană), proletariatul nu poate fi hegemonul revoluției ruse, conducerea acesteia trebuind să fie încredințată burgheziei ruse (aceleiași burghezii, care trădează revoluția), țărănimea trebuind să fie și ea lăsată sub tutela burgheziei, iar proletariatul să rămână în situația unei opoziții de extremă stângă.

Și aceste vulgare cântece intonate în struna mediocrităților liberale erau prezentate de menșevici drept ultimul cuvânt al marxismului „veritabil“!

Unul din cele mai mari merite ale lui Lenin față de revoluția rusă constă în faptul că el a desvăluit până în rădăcini deșertăciunea paralelelor istorice făcute de menșevici și întreaga primejdie a „schemei“ menșevice „a revoluției“, care punea cauza muncitorimii la cheremul burgheziei. Dictatura revoluționaro-democratică a proletariatului și țărănimii în locul dictaturii burgheziei, boicotarea Dumei lui Bulîghin³ și insurecția armată în locul participării la Dumă și în locul desfășurării unei activități organice în sânul ei, ideea „blocului de stângă“ după ce Duma se adunase totuși și utilizarea tribunei Dumei în vederea luptei din afara Dumei, în locul ministerului cadet și în locul „păstrării“ reacționare a Dumei, lupta împotriva partidului cadet,⁴ ca forță contrarevoluționară, în locul blocului cu el, iată planul tactic desvoltat de Lenin în vestitele lui broșuri „Două tactici“ și „Izbânda cadetilor“.

Formulând de-a-dreptul și cu hotărîre revendicările de clasă ale proletariatului, în epoca revoluției *burghezo-democratice* din Rusia, acest plan a avut meritul de a fi înlesnit

trecerea la revoluția socialistă, conținând în germene ideea *dictaturii proletariatului*. În lupta dată pentru acest plan tactic, majoritatea militanților ruși cari activau în domeniul practic l-au urmat în mod hotărît și neclintit pe Lenin. Victoria acestui plan a pus baza tacticii revoluționare, datorită căreia partidul nostru sdruncină acum temeliile imperialismului mondial.

Desvoltarea ulterioară a evenimentelor, cei patru ani ai războiului imperialist și sdruncinarea întregii economii naționale, Revoluția din Februarie și faimoasa dualitate a puterii de stat, Guvernul Provizoriu, ca focar al contrarevoluției burgheze și Sovietul din Petersburg, ca formă a dictaturii proletare născânde, Revoluția din Octombrie și disolvarea Adunării Constituante, suprimarea parlamentarismului burghez și proclamarea Republicii Sovietelor, transformarea războiului imperialist în războiu civil și lupta imperialismului mondial, mână în mână cu „marxiștii“ în vorbe, împotriva revoluției proletare, însfârșit jalnica situație a menșevicilor, cari, agățându-se de Adunarea Constituantă au fost asvârliți peste bord de proletariat și izbiți de valul revoluției la țarmurile capitalismului, toate acestea n'au făcut decât să confirme justetea bazelor tacticii revoluționare, formulate de Lenin în cartea sa „Două tactici“. Având în mâini o asemenea moștenire, partidul a putut naviga departe, cu semeție, fără să se teamă de eventualele stânci submarine.

În timpurile noastre, timpuri de revoluție proletară, când fiecare lozincă a partidului și fiecare frază a conducătorului este verificată de viața practică, proletariatul prezintă conducătorilor săi cerințe speciale. Istoria cunoaște conducători proletari, conducători în vremuri furtunoase, conducători ai activității practice, îndrăzneți și plini de abnegație, dar slabi în teorie. Masele nu uită repede numele unor asemenea conducători. De pildă, Lassalle în Germania, Blanqui în Franța. Dar mișcarea, în întregul ei, nu poate trăi numai din

amintiri: ei îi trebuie un scop clar (programul) și o linie fermă (tactica).

Există și un alt soi de conducători, conducători în vremuri de pace, tari în teorie, dar slabi în chestiunile organizatorice și în activitatea practică. Sunt populari asemenea conducători numai în straturile de sus ale proletariatului, și chiar și în sânul acestora numai un anumit timp; odată cu sosirea epocii revoluționare, când conducătorilor li se cer lozinci revoluționare practice, teoreticienii părăsesc scena, cedând locul unor oameni noi. Asemenea teoreticieni au fost, de pildă, Plehanov în Rusia, Kautsky în Germania.

Ca să te menții în postul de conducător al revoluției proletare și al partidului proletar, trebuie neapărat să îmbini viigoarea teoretică și experiența practică, organizatorică a mișcării proletare. Când fusese marxist, P. Axelrod scrisese despre Lenin, că acesta „întrunește în sine în chip fericit experiența unui bun militant practic cu cultura teoretică și cu un larg orizont politic“ (vezi prefața lui P. Axelrod la broșura lui Lenin: „Sarcinile social-democraților ruși“). Nu e greu de ghicit ce-ar spune acum despre Lenin d-l Axelrod, ideologul capitalismului „civilizat“. Pentru noi însă, cari îl cunoaștem îndeaproape pe Lenin, putând totodată privi lucrurile în mod obiectiv, e neîndoios faptul că Lenin și-a păstrat pe deplin aceste vechi calități. Iată unde trebuie dealtfel căutată explicația faptului că Lenin, și tocmai el, este astăzi conducătorul celui mai puternic și celui mai oțelit partid proletar din lume.

„Pravda“ No. 86, 23 Aprilie 1920.

DESPRE LENIN

*Cuvântare ținută în seara de 28 Ianuarie 1924
în fața elevilor școlii militare dela Kremlin.*

Tovarăși ! Mi s'a spus că ați organizat o seară în amintirea lui Lenin și că am fost invitat să iau și eu cuvântul. Socot că nu-i necesar să prezint un referat încheiat asupra activității lui Lenin. Ar fi mai bine, cred, să mă mărginesc a vă comunica o serie de fapte, cari evidențiază câteva trăsături caracteristice ale lui Lenin ca om și militant. Nu va fi poate legătură lăuntrică între aceste fapte, dar acest lucru nu poate fi de hotăritoare însemnătate pentru căpătarea unei imagini generale a personalității lui Lenin. În orice caz nu am posibilitatea să vă dau astăzi mai mult decât ceea ce v'am promis prin cuvintele mele de până acum.

VULTUR DE MUNTĂ

L-am cunoscut întâia oară pe Lenin în 1903. E drept, n'am făcut cunoștință personală, ci din depărtare, prin corespondență. Mi-a rămas însă o impresie neștearsă, care nu mi'a părăsit în tot cursul activității mele în partid. Mă aflam atunci în Siberia, deportat. Având cunoștință de activitatea revoluționară a lui Lenin cu începere din ultimii ani ai secolului trecut și mai ales după anul 1901, după apariția „Iskrei” („Scânteia”), am ajuns la convingerea că în persoana lui Lenin avem în fața noastră un om excepțional. În ochii mei el nu era pe atunci un simplu conducător al partidului, el era

creatorul lui de fapt, deoarece numai el înțelegea esența și necesitățile urgente ale partidului nostru. Comparându-l cu ceilalți conducători ai partidului nostru, aveam neîncetat impresia că tovarășii de luptă ai lui Lenin — Plehanov, Martov, Axelrod și ceilalți — stau cu un cap mai jos decât Lenin, că Lenin în comparație cu dâșii nu era pur și simplu unul dintre conducători, ci un conducător neîntrecut, un adevărat vultur de munte, care nu știe ce e teama în luptă și care duce cu îndrăzneală partidul înainte pe drumurile neexplorate ale mișcării revoluționare rusești. Această impresie mi s'a înrădăcinat atât de adânc în suflet încât am simțit necesitatea să o comunic prin scris anuia dintre bunii mei prieteni, care se găsea atunci în emigrație, cerându-i să-mi spună părerea lui. După o bucată de vreme, când fusesem deja deportat în Siberia — pe la sfârșitul lui 1903 — am primit răspunsul entuziast al prietenului meu și o simplă, dar cuprinzătoare scrisoare a lui Lenin, căruia, precum se vede, prietenul meu îi arătase scrisoarea primită dela mine. Scrisorica lui Lenin era relativ scurtă, ea dădea însă o critică îndrăzneată, curajoasă a metodelor practice de lucru ale partidului nostru și expunea remarcabil de clar și de concis tot planul de lucru al partidului pentru perioada imediat următoare. Numai Lenin știa să scrie în chestiile cele mai încurcate așa de simplu și de limpede, așa de concis și de îndrăzneț, încât fiecare frază nu vorbește, ci săgetează. Această simplă și îndrăzneată scrisorică mi-a întărit și mai mult părerea că în persoana lui Lenin aveam în fața noastră vulturul de munte al partidului nostru. Nu pot să-mi iert faptul de a fi aruncat în foc, conform deprinderii mele de vechiu luptător conspirativ, această scrisoare a lui Lenin, ca și multe alte scrisori.

Din acest moment a început cunoștința mea cu Lenin.

PLIN DE MODESTIE

M'am întâlnit cu Lenin întâia oară în Decembrie 1905 la conferința bolșevicilor dela Tammerfors (în Finlanda). Nădăjduiam că-l voi vedea pe vulturul de munte al partidului nostru, pe marele om, mare nu numai politicește, ci, dacă vreți, și ca statură, pentru că mi-l zugrăveam pe Lenin în închipuirea mea, asemănător cu un uriaș chipeș și impunător. Care nu mi-a fost dezamăgirea când am văzut în fața mea pe cel mai obișnuit dintre oameni, de statură mai mică decât cea mijlocie și care nu se deosebea cu nimic, dar absolut cu nimic de muritorii de rând...

E obiceiul ca „omul mare“ să întârzie întotdeauna la adunare, pentru ca membrii adunării să-i aștepte apariția cu inima strânsă, iar înainte de sosirea marelui om să fie preveniți printr'un „s s s... tăcere... vine“. Acest ritual nu-mi părea de prisos, pentru că el impune, inspiră respect. Care nu mi-a fost dezamăgirea aflând că Lenin a venit la adunare înaintea delegaților și că după ce s'a înfundat într'un ungher, sta de vorbă în chipul cel mai simplu, conversând asupra lucrurilor celor mai obișnuite cu cei mai puțin remarcați delegați ai conferinței. Nu voi ascunde că atunci acest fapt mi s'a părut o încălcare a unor oarecare reguli indispensabile.

Numai după aceea am înțeles că această simplitate și modestie a lui Lenin, această stăruință de a trece neobservat, sau în orice caz de a nu ieși în evidență și de a nu-și sublinia înalta lui situație, că această trăsătură este una dintre cele mai puternice laturi ale lui Lenin, în calitatea lui de nou conducător al unor noi masse, masse simple și obișnuite ale celor mai adânci „pături de jos“ ale omenirii.

O LOGICĂ PUTERNICĂ

Remarcabile au fost două cuvântări pronunțate de Lenin la această conferință: cu privire la momentul politic și la chestiunea agrară. Nu s'a văstrat din nefericire niciuna.

Inspirate, cuvântările au stârnit entuziasmul furtunos al întregii conferințe. Neobișnuita putere de convingere, simplitatea și claritatea argumentării, frazele scurte și pe înțelesul tuturor, lipsa oricărei emfaze, lipsa oricăror gesturi amețitoare și a oricăror fraze de efect ținând a face impresie — toate acestea deosebeau în chip avantajos cuvântările lui Lenin de cuvântările obișnuite ale oratorilor „parlamentari“.

Eu însă nu de această latură a cuvântărilor lui Lenin am fost captivat atunci. Am fost captivat de puterea neînfrântă a logicii cuvântărilor lui Lenin, care punea stăpânire asupra auditoriului într'un mod cam sec, însă în schirb temeinic, electrizându-l treptat și captându-l apoi în întregime. Imi aduc aminte cele ce vorbeau atunci mulți dintre delegați: „Logica din cuvântările lui Lenin te prinde din toate părțile ca niște tentacule atotputernice, ca într'un clește din strânsoarea căruia nu-i chip să te smulgi: sau te predai, sau hotărăște-te să fii complet înfrânt“.

Socot că această particularitate a cuvântărilor lui Lenin constituie latura cea mai puternică a artei lui oratorice.

NU SE VĂICĂREA NICIODATĂ

M'am întâlnit a doua oară cu Lenin în 1906, la congresul dela Stockholm al partidului nostru. Precum se știe, la acest congres bolșevicii au rămas în minoritate, au suferit o înfrângere. L-am văzut atunci pentru întâia oară pe Lenin în rol de învins. El nu semăna prin nimic cu acei conducători, cari se văicăresc și se jelesc după înfrângere. Din contră, înfrângerea îl prefăcuse pe Lenin într'un ghem de energie, care îi însuflețea pe adepții lui la noi lupte, în vederea izbânzii viitoare. Vorbesc, da, de înfrângerea lui Lenin. Dar ce fel de înfrângere a fost aceasta? Să-i fi văzut pe adversarii lui Lenin, pe Plehanov, Axelrod, Martov și ceilalți, ieșiți victorioși la congresul din Stockholm; semănau foarte puțin cu niște oameni cu adevărat victorioși, deoarece prin critica necruțătoare a menșevismului făcută de Lenin ei fuseseră, cum se

spune, bătută măr. Imi amintesc că noi, delegații bolșevici, strânși grămadă, îl priveam pe Lenin, cerându-i sfaturi. În cuvintele unora dintre delegați se întrevădea oboseală, apatie. Imi amintesc că Lenin, la auzul unor atari cuvântări picura înțepător printre dinți: „Nu vă văicăriți, tovarăși, vom învinge cu siguranță, deoarece avem dreptate“. Ură față de intelectualii cari se văicăresc, credință în propriile noastre forțe, în victorie — despre aceste lucruri ne vorbea atunci Lenin. Simțeam că înfrângerea bolșevicilor este vremelnică, că bolșevicii vor trebui să învingă în viitorul apropiat.

„Să nu te văicărești când suferi o înfrângere“ — iată acea trăsătură a activității lui Lenin, care i-a ajutat să închege în jurul său o armată credincioasă până la capăt și încrezătoare în forțele ei proprii.

LIPSE DE ÎNGÂMFARE

La congresul următor, în 1907, ținut la Londra, bolșevicii au fost victorioși. L-am văzut atunci pentru întâia oară pe Lenin în rol de învingător. De obicei victoria îi ametește pe conducători, îi face aroganți și îngâmfați. De cele mai multe ori în asemenea ocazii ei își serbează continuu victoria, se aștern pe lauri. Lenin, însă, nu semăna deloc cu asemenea conducători. Din contră, el deveni mai ales după victorie deosebit de vigilent și atent. Imi amintesc că Lenin ne sugera atunci insistent nouă, delegaților: „în primul rând nu vă lăsați antrenați de victorie și nu fiți îngâmfați; consolidați în al doilea rând victoria obținută, distrugeți-l în al treilea rând definitiv pe adversar, pentru că el a fost numai înfrânt, dar e departe de a fi distrus“. El îi lua în răs pe acei delegați cari afirmău cu ușurință că „deacuma înainte s'a terminat cu menșevicii“. Nu-i era greu să dovedească că menșevicii mai aveau încă rădăcini în mișcarea muncitorească, că trebuie să știi cum să te lupți cu dânsii, să eviți pe toate căile de a-ți supraestima propriile puteri, și, mai ales, de a subestima puterile adversarului.

„Nu fii îngâmfat după victorie“, iată trăsătura de caracter, care i-a ajutat lui Lenin să cântărească cu luciditate forțele adversarului, ferindu-și astfel partidul de eventuale surprize.

OM AL ATITUDINILOR PRINCIPIALE

Conducătorii de partid nu pot să nu pună mare preț pe opinia majorității partidului lor. Majoritatea constituie o forță, pe care nu poate să n'o ia în seamă conducătorul. Lenin înțelegea acest lucru tot așa de bine ca și oricare alt conducător de partid. Dar Lenin nu devenea niciodată prizonierul majorității, mai ales când această majoritate nu se sprijinea pe temeuri principiale. S'au întâmplat momente în istoria partidului nostru, când opinia majorității sau interesele momentane ale partidului s'au aflat în conflict cu interesele fundamentale ale proletariatului. În asemenea cazuri, fără a se gândi mult, Lenin lua poziție hotărâtă de partea principiilor, în contra majorității partidului. Mai mult decât atâta, el nu avea teamă în asemenea cazuri să se pronunțe literalmente singur în contra tuturor, contând pe faptul — după cum spunea adesea vorbind despre acest lucru — că „politica de principii este singura politică justă“.

Deosebit de caracteristic în această privință sunt următoarele două fapte.

Primul fapt. El a avut loc în perioada anilor 1909-1911, când, înfrânt de contrarevoluție, partidul trecea prin momente de complectă descompunere. Era acea perioadă, o perioadă a lipsei de credință în partid, o perioadă a fugii pe capete din partid, nu numai a intelectualilor, ci în parte și a muncitorilor, o perioadă de negare a conspirației, o perioadă de tendință de lichidare și de prăbușire. Nu numai printre menșevici, ci și printre bolșevici era o serie întreagă de fracțiuni și de curente, rupte în cea mai mare parte de mișcarea muncitorească. Se știe îndeobște că tocmai în această perioadă a luat naștere ideea lichidării depline a muncii

conspirative și ideea organizării muncitorilor într'un partid stolâpinist⁶ legal și liberal. Lenin a fost atunci unicul care nu s'a lăsat dus, ca ceilalți, de curentul general, ținând sus drapelul atașamentului către partid, adunând cu uimitoare răbdare și cu o îndărătnicie fără precedent forțele răzlețite și înfrânte ale partidului, luptând în contra tuturor și contra oricăror curente potrivnice partidului, dinlăuntru mișcării muncitorești, apărând ființa partidului cu o bărbăție fără precedent și cu o insistență nemaivăzută.

Se știe că din această dispută asupra existenței partidului, Lenin a ieșit în cele din urmă victorios.

Al doilea fapt. Era în perioada anilor 1914-1917, perioada desfășurării războiului imperialist, în timpul în care toate sau aproape toate partidele social-democrate și socialiste, cedând ameteții patriotice generale, au intrat în slujba imperialismului național. Era în perioada în care Internaționala a II-a își înclinase drapelele în fața capitalului, în care n'au rezistat în fața valului șovinist nici oameni ca Plehanov, Kautsky, Guesde și alții. Lenin a fost atunci singurul sau aproape singurul care a pornit la luptă hotărâtă în contra social-șovinismului și a social-pacifismului, demascând trădarea celor de-alde Guesde și Kautsky și înfierând șovăelile mediocrităților „revoluționare“. Lenin înțelegea că avea cu sine numai o infimă minoritate, dar acest lucru nu era pentru dânsul de hotărâtoare însemnătate, dat fiind că el știa că singura politică dreaptă, de viitor, este politica internaționalismului consecvent, pentru că știa că politica de principii este singura politică justă.

Se știe că și din această dispută referitoare la noua Internațională, Lenin a ieșit victorios.

„Politica de principii este singura politică justă“, iată formula cu ajutorul căreia Lenin lua cu asalt noi poziții „inaccesibile“, cucerind de partea marxismului revoluționar cele mai bune elemente ale **proletariatului.**

INSUFLEȚIT DE CREDINȚA ÎN MASSE

Teoreticienii și conducătorii de partide, cari știu istoria popoarelor, cari au studiat dela un capăt până la celălalt istoria revoluțiilor, sunt câteodată atinși de o boală urâtă. Se numește boala aceasta teama de masse, lipsa de credință în capacitățile creatoare ale masselor. Pe acest teren ia uneori naștere un oarecare aristocratism al conducătorilor față de masele neinițiate în istoria revoluției, dar cari au chemarea să sfărâme ceea ce-i vechiu și să construiască ceea ce-i nou. Teama că forța elementară ar putea să se deslănțue, că masele ar putea „sfărâma mai mult decât trebuie“, dorința de a juca rolul unei dădacc, care se străduiește să învețe masele cum e scris în cărți, dar care nu dorește să învețe dela masse, acestea sunt temeliile unui astfel de aristocratism.

Lenin întruchipa tipul cu totul opus unor astfel de conducători. Nu cunosc niciun alt revoluționar, care să fi crezut atât de adânc în forțele creatoare ale proletariatului și în puterea de orientare revoluționară a instinctului de clasă al acestuia, precum a crezut Lenin. Nu cunosc niciun alt revoluționar, care să fi știut atât de bine să-i biciuiască pe criticii mulțumiți de sine ai „haosului revoluției“ și ai „bacanaliilor acțiunilor arbitrare ale masselor“, precum a știut Lenin. Imi amintesc că răspunzând în timpul unei conversații la observația unuia dintre tovarăși, privitoare la faptul că „după revoluție trebuie să fie stabilită o ordine normală“, Lenin a declarat sarcastic: „mare nenorocire e dacă oamenii, cari doresc să fie revoluționari, uită că cea mai normală ordine din istorie este ordinea revoluției“.

Iată de unde provine atitudinea disprețuitoare a lui Lenin față de toți aceia cari se străduiau să privească de sus masele și să le învețe cum stă scris la carte. Iată de unde provine și neobosita propovăduire a lui Lenin: învățați dela masse, pătrundeți cu mintea acțiunile lor, studiați meticulos experiența practică a luptei masselor.

Credința în forțele creatoare ale masselor — iată trăsă-

tura caracteristică a activității lui Lenin, trăsătură care i-a dat posibilitatea să înțeleagă adânc forțele elementare și să îndrepte mișcarea lor în albia revoluției proletare.

GENIU AL REVOLUȚIEI

Lenin a fost un revoluționar înăscut. El a fost cu adevărat un geniu al exploziilor revoluționare și un maestru mareș al conducerii revoluționare. Niciodată nu se simțea atât de liber și de bine dispus ca în epoca zguduirilor revoluționare. Prin aceasta nu vreau deloc să spun, că Lenin aproba deopotrivă orice zguduire revoluționară și că întotdeauna și în orice condiții lua poziție în favoarea exploziilor revoluționare. Nici de cum. Vreau numai să spun că niciodată puterea genială de prevedere a lui Lenin nu se manifesta atât de deplin și cu atâta precizie ca în timpul exploziilor revoluționare. În zilele de prefaceri revoluționare el înflorea literalmente, devenea clarvăzător, prevedea mișcarea claselor și zigzagurile probabile ale revoluției, văzându-le ca și cum le-ar fi avut în palmă. Nu în zadar se spunea în cercurile noastre de partid, că „Ilici știe să înoate pe valurile revoluției, ca peștele în apă“. Iată și obârșia „nimitoarei“ *limpezimi* a lozincilor tactice și „amețitoarea“ *îndrăzneală* a planurilor revoluționare concepute de Lenin.

Imi amintesc de două fapte deosebit de caracteristice, cari evidențiază această trăsătură caracteristică a lui Lenin.

Primul fapt. Ne aflam în perioada de dinainte de răsturnarea din Octombrie, când milioane de muncitori, țărani și soldați împinși de situația critică din spatele frontului și de pe front, cereau pace și libertate; când comandamentul și burghezia pregăteau dictatura militară în vederea „războiului până la capăt“, când toată așa zisa „opinie publică“, toate așa zisele „partide socialiste“ erau contra bolșevicilor, tratându-i pe aceștia drept „spioni ai nemților“; când Kerenski se străduia să împingă în ilegalitate, reușind dealfel în parte, **partidul bolșevic; când armatele disciplinate, încă puternice,**

ale coaliției austro-germane stăteau față în față cu armatele noastre oboseite și aflate în descompunere, iar „socialiștii“ din Apusul Europei conviețuiau în raporturi bune în blocul făcut de ei cu guvernele lor în vederea purtării „războiului până la victorie deplină“...

Ce însemna să începi răscoala în asemenea moment? Să începi răscoala în asemenea împrejurări însemna să pui totul pe o singură carte. Dar Lenin nu s'a temut să primească riscul, pentru că el știa, vedea cu privirea lui clarvăzătoare că răscoala este inevitabilă, că răscoala va învinge, că răscoala pregătește în Rusia sfârșitul războiului imperialist, că răscoala din Rusia va înviora masele chinuite ale Apusului, că răscoala din Rusia va prefăce războiul imperialist în războiul civil, că răscoala va da Rusiei Republica Sovietelor, că Republica Sovietelor va servi ca reazăm mișcării revoluționare din întreaga lume.

Se știe că această previziune revoluționară a lui Lenin s'a îndeplinit apoi cu nemaivăzută exactitate.

Al doilea fapt. Au venit primele zile ale revoluției din Octombrie, când Consiliul Comisarilor Poporului încerca să-l silească pe generalul rebel, comandantul suprem Duhonin, să înceteze operațiile militare și să înceapă tratative cu nemții în vederea armistițiului. Imi aduc aminte că Lenin, Krâlenko (viitorul comandant suprem) și cu mine ne-am dus la Marele Stat Major, la Petrograd, la linia telegrafică directă, pentru a intra în tratative cu Duhonin. Momentul era teribil. Duhonin și Cartierul General au refuzat categoric să execute ordinul Consiliului Comisarilor Poporului. Corpul ofițeresc al armatei era în întregime în mâinile Cartierului General. Cât privește pe soldați, nu se știa ce va spune o armată de 12 milioane de oameni, aflată sub conducerea așa ziselor organizații ale armatei, defavorabile Puterii Sovietice. Iar în Petrograd, după cum se știe, era pe cale de a izbucni revolta iuncherilor. În afară de aceasta Kerenski pornea la războiu împotriva Petrogradului. Imi amintesc scena: după o oarecare pauză în fața aparatului, pe fața lui Lenin luci deodată o lu-

mină neobișnuită. Se vedea că luase o hotărîre. „Să mergem la stația de radio — spuse Lenin — ne va face un bun serviciu; printr'un ordin special îl vom înlocui pe generalul Duhonin, numind în locul lui comandant suprem pe Krâ-lenco și peste capul ofițerilor ne vom adresa soldaților cu un apel, îndemnându-i să-i imobilizeze pe generali, să înceteze operațiile militare, să intre în legătură cu soldații austro-germani, luând cauza păcii în propriile lor mâini“.

Era „un salt în necunoscut“. Dar Lenin nu se temea de acest „salt“; dimpotrivă, el făcea primii pași spre dânsul, deoarece știa că armata vrea pace și că ea își va cuceri pacea prin luptă, măturând totul și orișice piedică din drumul păcii, deoarece știa că afirmarea în acest chip a păcii nu va trece fără să aibă urmări asupra soldaților austro-germani, că ea va deslănțui dor de pace pe toate fronturile, fără excepție.

Se știe că și această prevedere revoluționară a lui Lenin s'a realizat în urmă cu cea mai mare exactitate.

Genială perspicacitate, capacitatea de a cuprinde cu mintea repede și de a descifra sensul lăuntric al evenimentelor gata să se producă — iată acea trăsătură caracteristică a lui Lenin care i-a ajutat acestuia să traseze o strategie justă și o linie clară de conduită în momentele de mari întorsături ale mișcării revoluționare.

„Pravda“ No. 34, 12 Februarie
1924. I. Stalin, Despre Lenin, ed. română, 1946, pag. 35-48.

DIN CONVORBIREA AVUTA ÎN 9 SEPTEMBRIE 1927
CU PRIMA DELEGAȚIE MUNCITOREASCĂ
AMERICANĂ

I-a întrebare. Ce noi principii au fost în mod practic adăugate marxismului de către Lenin și Partidul Comunist? Ar fi oare just de a spune că Lenin a crezut în „revoluția creatoare“, pe când Marx a fost mai curând înclinat să aștepte ca dezvoltarea forțelor economice să atingă punctul culminant?

Răspuns. Cred că Lenin n'a „adăugat“ marxismului niciun fel de „noi principii“, după cum nici n'a înlăturat vreunul din „vechile“ principii ale marxismului. Lenin a fost și rămâne cel mai credincios și consecvent discipol al lui Marx și Engels, discipol ce s'a bizuit complet și în întregime pe principiile marxismului. Dar Lenin n'a fost numai un realizator al doctrinei lui Marx și Engels. El a fost totodată și continuatorul doctrinei lui Marx și Engels. Ce înseamnă aceasta? Aceasta înseamnă că el a dezvoltat mai departe doctrina lui Marx și Engels aplicând-o noilor condiții de dezvoltare, aplicând-o noii faze a capitalismului, aplicând-o imperialismului. Aceasta înseamnă că dezvoltând mai departe doctrina lui Marx în noile condiții ale luptei de clasă, Lenin a introdus în tezaurul marxismului elemente noi față de cele ce au fost expuse de Marx și Engels, față de cele ce au putut fi expuse în perioada capitalismului preimperialist, aceste elemente noi, introduse de Lenin în tezaurul marxismului, bizuindu-se totodată complet și în întregime pe principiile

lui Marx și Engels. In acest sens se și spune la noi că leninismul este marxismul epocii imperialismului și al revoluțiilor proletare. Iată câteva chestiuni în domeniul cărora Lenin a adus elemente noi, dezvoltând mai departe doctrina lui Marx.

In primul rând chestiunea capitalismului monopolist, a imperialismului ca nouă fază a capitalismului. Marx și Engels au dat în „Capitalul“ analiza bazelor capitalismului. Dar Marx și Engels au trăit în perioada dominației capitalismului premonopolist, în perioada evoluției line a capitalismului și a răspândirii lui „pașnice“ pe întregul glob pământesc. Această fază veche s'a terminat la sfârșitul veacului al XIX-lea și la începutul celui de-al XX-lea, când Marx și Engels n'au mai fost în viață. Se înțelege că Marx și Engels n'au putut decât să presimtă noile condiții de dezvoltare ale capitalismului, ce s'au ivit în legătură cu noua fază a capitalismului care a luat locul fazei vechi, în legătură cu faza imperialistă, monopolistă de dezvoltare, când evoluției line a capitalismului i s'a substituit dezvoltarea lui prin salturi, prin catastrofe, când inegalitatea dezvoltării și contrazicerile capitalismului s'au manifestat cu deosebită tărie, când lupta pentru piețele de desfacere și pentru exportul de capital în condițiile inegalității extreme a dezvoltării a făcut inevitabilă izbucnirea periodică a războaielor imperialiste, în vederea reîmpărțirii periodice a lumii și a sferelor de influență. Meritul lui Lenin, și deci elementele noi prezente la Lenin, constau în cazul de față în faptul că, bizuindu-se pe tezele fundamentale ale „Capitalului“, el a dat o analiză marxistă fondată a imperialismului ca ultima fază a capitalismului, a desvăluit plăgile lui și condițiile inevitabilei lui pieiri. Pe temeiul acestei analize s'a ivit cunoscuta teză a lui Lenin, că în condițiunile imperialismului este posibilă izbânda socialismului în unele țări capitaliste, luate aparte.

In al doilea rând, chestiunea dictaturii proletariatului. Ideea fundamentală a dictaturii proletariatului, ca domnie politică a proletariatului și ca metodă de răsturnare prin violență a puterii capitalului a fost dată de Marx și Engels. Ele-

mentele noi prezente la Lenin în acest domeniu constau în faptul că el: a) a descoperit puterea sovietică, formă de stat a dictaturii proletariatului, utilizând în acest scop experiența Comunei din Paris⁷ și a Revoluției Ruse; b) a rezolvat parantezele din formula dictaturii proletariatului în ce privește problema aliaților proletariatului, definind dictatura proletariatului ca o formă specială a alianței de clasă a proletariatului, ca forță conducătoare, cu masele exploatate ale claselor neproletare (țărănimea, ș. a.), ca forțe conduse; c) a subliniat cu deosebită vigoare faptul, că dictatura proletariatului este tipul cel mai înalt al democrației în condițiile societății de clasă, că ea este forma democrației *proletare*, care exprimă interesele majorității (ale exploataților), în opoziție cu democrația *capitalistă*, care exprimă interesele minorității (ale exploatatorilor).

În al treilea rând, chestiunea formelor și metodelor construirii cu succes a socialismului, în perioada dictaturii proletariatului, în perioada trecerii de la capitalism la socialism într'o țară, încercuită de state capitaliste. Marx și Engels au văzut în perioada dictaturii proletariatului o perioadă mai mult sau mai puțin îndelungată, plină de ciocniri revoluționare și de războaie civile, în decursul căreia proletariatul, ce se află la putere, ia măsurile cu caracter economic, politic, cultural și organizatoric, necesare pentru ca în locul vechii societăți capitaliste să fie făurită noua societate socialistă, societate fără de clase, societate fără de stat. Lenin s'a situat în întregime pe terenul acestor teze fundamentale ale lui Marx și Engels. Elementele noi prezente la Lenin în acest domeniu constau în faptul că el: a) a dovedit posibilitatea construirii societății socialiste depline într'o țară a dictaturii proletariatului, încercuită de state imperialiste, cu condiția ca aceasă țară să nu fie innăbușită de intervenția militară a statelor capitaliste înconjurătoare; b) a trasat căile concrete ale politicii economice („noua politică economică”), cu ajutorul căroră, având în mână pozițiile economice de comandă (industria, pământul, transportul, băncile, etc.) proletariatul stabi-

lește legături strânse între industria socializată și economia rurală („legătura strânsă a industriei cu gospodăria țărănească“), ducând astfel întreaga economie națională înspre socialism; c) a trasat căile concrete ale aducerii și atragerii treptate a maselor de bază ale țărănimii în făgașul construcției socialiste prin cooperare, aceasta reprezentând în mâinile dictaturii proletare un uriaș mijloc al prefacerii micii gospodării țărănești și reeducării maselor fundamentale ale țărănimii în spiritul socialismului.

În al patrulea rând, chestiunea hegemoniei proletariatului în revoluție, în orice revoluție populară, atât în revoluția împotriva țarismului, cât și în revoluția împotriva capitalismului. Marx și Engels au dat schița fundamentală a ideii hegemoniei proletariatului. Elementele noi prezente la Lenin în acest domeniu constau în faptul că el a dezvoltat mai departe și a transformat această schiță într'un sistem încheșat al hegemoniei proletariatului, într'un sistem încheșat al conducerii maselor muncitoare din orașe și sate de către proletariat nu numai în decursul răsturnării țarismului și capitalismului, ci și în decursul construirii socialismului, în regimul dictaturii proletariatului. Este știut faptul că ideea hegemoniei proletariatului a căpătat, mulțumită lui Lenin și partidului său, o măiastră aplicare în Rusia. Astfel se și explică printre altele faptul că revoluția a adus proletariatul la putere în Rusia. Înainte lucrurile se petreceau de obicei astfel: Muncitorii luptau pe baricade în timpul revoluției, își vărsau sângele, răsturnau vechiul regim, puterea cădea însă în mâinile burgheziei, care îi asupra și exploata apoi pe muncitori. Astfel s'au petrecut lucrurile în Anglia și în Franța. Astfel s'au petrecut lucrurile în Germania. La noi, în Rusia lucrurile au luat o altă întorsătură. La noi, muncitorii n'au reprezentat numai forța de asalt a revoluției. Forță de asalt a revoluției, proletariatul rus s'a străduit să fie totodată hegemonul, conducătorul politic al tuturor maselor exploatate din orașe și sate, pe cari el le-a strâns laolaltă în jurul său, smulgându-le burgheziei, izolând politicește burghezia. Hegemon al mase-

lor exploatate, proletariatul rus a luptat tot timpul pentru a pune mâna pe puterea de stat și a o întrebuința în propriile sale interese, împotriva burgheziei, împotriva capitalismului. Aceasta și este de altfel explicația faptului că fiecare acțiune viguroasă a revoluției din Rusia atât în Octombrie 1905, cât și în Februarie 1917, a adus pe scenă Sovietele de Deputați ai Muncitorilor, ca embrion al unui nou aparat al puterii de stat, menit să reprime burghezia, în opoziție cu parlamentul burghez, vechiul aparat de stat, menit să reprime proletariatul. De două ori a încercat la noi burghezia să restabilească parlamentul burghez și să termine cu sovietele: în August 1917, în timpul „Pre-parlamentului“, înainte de luarea puterii de către bolșevici, și în Ianuarie 1918, în timpul „Adunării Constituante“, după luarea puterii de către proletariat. Și de amândouă ori ea a fost înfrântă. De ce? Pentru că burghezia era deja izolată politicește, masele de milioane ale poporului muncitor vedeau în proletariat singurul conducător al revoluției, iar sovietele fuseseră puse la încercare și verificate de mase, ca putere a lor muncitorească, a cărei înlocuire prin parlamentul burghez ar fi însemnat sinuciderea pentru proletariat. Nu e deci de mirare, că parlamentarismul burghez n'a prins la noi. Iată de ce în Rusia revoluția a adus proletariatul la putere. Iată rezultatele punerii în practică a sistemului leninist al hegemoniei proletariatului în decursul revoluției.

În al cincilea rând, chestiunea națională-colonială. Analizând la timpul lor evenimentele din Irlanda, India, China, din țările Europei Centrale, din Polonia, din Ungaria, Marx și Engels au formulat idei fundamentale, îndrumătoare în chestiunea națională-colonială. Lenin s'a bizuit în lucrările sale pe aceste idei. Elementele noi prezente la Lenin în acest domeniu constau în faptul, că el: a) a strâns laolaltă aceste idei într'un sistem unitar al concepțiilor asupra revoluțiilor naționale-coloniale în epoca imperialismului; b) a stabilit legătura între chestiunea națională-colonială și chestiunea doborîrii imperialismului; c) a proclamat chestiunea națională-

colonială parte integrantă a chestiunii generale a revoluției proletare internaționale.

Insfârșit, chestiunea partidului proletariatului. Marx și Engels au dat schița fundamentală a partidului ca detașament de avangardă al proletariatului, fără de care (fără de partid) proletariatul nu-și poate dobândi eliberarea nici în sensul luării puterii, nici în sensul prefacerii societății capitaliste. Elementele noi prezente la Lenin în acest domeniu constau în faptul, că el a dezvoltat mai departe această schiță, aplicând-o noilor condiții de luptă a proletariatului în perioada imperialismului, arătând că: a) partidul constituie forma cea mai înaltă a organizării de clasă a proletariatului în comparație cu celelalte forme de organizare a proletariatului (sindicatul profesional, cooperativele, organizația de stat) a căror activitate partidul e chemat s'o generalizeze și s'o îndrumeze; b) dictatura proletariatului nu poate fi îndeplinită decât prin partid, forță îndrumătoare a ei; c) dictatura proletariatului poate fi deplină numai atunci când ea e condusă de un singur partid, partidul comunist, care nu împarte și nu trebuie să împartă conducerea cu alte partide; d) fără de o disciplină de fier în sânul partidului nu pot fi realizate sarcinile dictaturii proletariatului referitoare la reprimarea exploataților și prefacerea societății de clasă în societate socialistă.

Iată în esență noile elemente, pe cari le-a expus Lenin în lucrările sale, concretizând și dezvoltând mai departe doctrina lui Marx potrivit noilor condiții de luptă ale proletariatului în perioada imperialismului.

Din acest motiv se și spune la noi, că leninismul este marxismul epocii imperialismului și al revoluțiilor proletare.

Se vede din toate acestea că leninismul nu poate fi separat de marxism și cu atât mai puțin opus marxismului.

Intrebarea delegației mai glăsuiește: „Ar fi oare just să se spună că Lenin a crezut în «revoluția creatoare», pe când Marx a fost mai curând înclinat să aștepte ca dezvoltarea forțelor economice să atingă punctul culminant?” Cred că a-

ceastă afirmație e cu desăvârșire greșită. Cred că orice revoluție populară, care e într'adevăr o revoluție populară, este o revoluție creatoare, căci ea sfărâmă vechea orânduire și făurește, creează, una nouă. Firește, nu poate fi nimic creator în asemenea — să-mi fie cu iertare — „revoluții“, cari au loc câteodată, să zicem, în Albania, în forma unor „răscoale“ în miniatură ale unor triburi împotriva altora. Astfel de „răscoale“ în miniatură n'au fost însă niciodată socotite revoluții de către marxiști. E vorba, evident, nu de asemenea „răscoale“, ci de revoluția populară de masă, care ridică clasele asuprite împotriva claselor asupritoare. O asemenea revoluție însă nu poate să nu fie creatoare. Marx și Lenin au fost tocmai pentru o asemenea și numai pentru o asemenea revoluție. Și se înțelege că o asemenea revoluție nu poate izbucni în orice condițiuni, că ea se poate desfășura numai în anumite condițiuni prielnice de ordin economic și politic.

A douăsprezecea întrebare. Ne-ați putea da o scurtă caracterizare a viitoarei societăți, pe care încearcă s'o făurească comunismul ?

Răspuns. Caracterizarea generală a societății comuniste ne este dată în operele lui Marx, Engels și Lenin. Conturând pe scurt anatomia societății comuniste, se poate spune că ea va fi o societate: a) în care nu va fi proprietate privată asupra uneltelor și mijloacelor de producție, ci proprietate socială, colectivă; b) în care nu vor fi clase și putere de stat, ci oameni ai muncii în industrie și agricultură, administrându-se din punct de vedere economic în calitatea lor de asociație liberă a celor ce muncesc; c) în care economia națională, organizată în virtutea unui plan se va baza pe un nivel înalt al tehnicii, atât în domeniul industriei, cât și în domeniul agriculturii; d) în care nu va exista opoziție între oraș și sat, între industrie și agricultură; e) în care produsele vor fi repartizate în virtutea principiului vechilor comuniști francezi: „fiecare după capacitățile sale, fiecăruia după trebuințele

sale“; f) în care știința și arta vor avea condiții destul de favorabile pentru a putea înflori pe deplin; g) în care personalitatea, liberă de grija bucății de pâine și de necesitatea de a se acomoda „mai marilor lumii“, va deveni realmente liberă, etc., etc. E limpede că suntem încă departe de o asemenea societate.

Cât privește condițiunile internaționale, necesare pentru izbândirea deplină a societății comuniste, acestea se vor constitui și vor spori în măsura sporirii crizelor revoluționare și a exploziilor revoluționare ale clasei muncitoare din țările capitaliste. N'ar trebui să ne închipuim că clasa muncitoare dintr'o țară sau din mai multe țări va păși spre socialism, sau chiar spre comunism, iar capitaliștii din alte țări vor privi cu indiferență acest fapt, stând cu mâinile în sân. Cu atât mai puțin ar trebui să ne închipuim că clasa muncitoare din țările capitaliste va consimți să fie simplu spectator al dezvoltării victorioase a socialismului în cutare sau cutare țară. În realitate capitaliștii vor face tot ce va depinde de ei pentru a sugruma asemenea țări. În realitate fiecare pas serios săvârșit spre socialism, și cu atât mai mult spre comunism în cutare sau cutare țară va fi inevitabil însoțit de avântul irezistibil al clasei muncitoare din țările capitaliste pe calea cuceririi dictaturii și a socialismului în aceste țări. În decursul dezvoltării ulterioare a revoluției mondiale se vor constitui astfel două centre de importanță mondială: un centru socialist, atrăgând înspre sine țările ce vor gravita înspre socialism, și un centru capitalist, atrăgând spre sine țările cari vor gravita înspre capitalism. Lupta între aceste două centre în vederea dominării economiei mondiale va hotărî soarta capitalismului și a comunismului în întreaga lume. Căci înfrângerea definitivă a capitalismului mondial va fi victoria socialismului în arena economiei mondiale.

„Pravda“ Nr. 210, 15 Septembrie
1927. I. Stalin, Problemele lentinis-
mului. ed. X-a rusă, pag. 169-173,
193-194.

DISCURS PRONUNȚAT LA ÎNTRUNIREA ELECTORALĂ
A ALEGĂTORILOR CIRCUMSCRIȚIEI ELECTORALE
„STALIN” DIN MOSCOVA, TEATRUL MARE,
11 DECEMBRIE 1937

Tovarăși ! Trebuie să mărturisesc că n'am avut intenția să iau cuvântul. Dar onoratul nostru Nichita Sergheevici m'a adus înapoi la întrunire, s'ar putea spune, cu forța: ține, mi-a spus el, o cuvântare frumoasă. Despre ce să vă vorbesc, ce anume cuvântare să rostesc ? Toate cele ce trebuiau spuse înaintea alegerilor, au fost spuse și repetate în cuvântările tovarășilor noștri din conducere, Kalinin, Molotov, Vorosilov, Kaganovici și de mulți alți tovarăși de răspundere. Ce s'ar mai putea adăuga la aceste cuvântări ?

Se zice că ar fi nevoie de unele lămuriri în unele chestiuni ale campaniei electorale. Ce lămuriri și în ce chestiuni ? Toate cele ce au trebuit să fie lămurite au fost lămurite și răslămurite în cunoscutele apeluri lansate de Partidul Bolșevic, de Uniunea Tineretului Comunist, de Consiliul Central al Sindicatelor profesionale din Uniunea Sovietică, de Osoaviachim, de Comitetul pentru Educația fizică. Ce s'ar mai putea adăuga la aceste lămuriri ?

S'ar putea desigur ține un discurs din acelea ușoare despre toate și despre nimic (*râsete*). Poate că un asemenea discurs ar distra publicul. Se spune că meșteri în a ține asemenea discursuri există nu numai acolo, în țările capitaliste, ci și în țara noastră sovietică (*râsete, aplauze*). În primul rând însă, eu nu sunt meșter în a ține asemenea discursuri. În al doilea

rând, face oare să ne ocupăm de lucruri amuzante acum, când noi, bolșevicii, suntem încărcăți 'cu muncă până peste cap? Cred că nu face.

Se înțelege că în asemenea împrejurări nu se poate ține o cuvântare bună.

Și totuși, din moment ce am apărut la tribună, sunt silit, firește, să spun măcar ceva într'un fel sau altul (*aplauze furtunoase*).

Aș vrea înainte de toate să aduc mulțumirile mele alegătorilor (*aplauze*) pentru încrederea ce mi-au acordat-o (*aplauze*).

A fost depusă candidatura mea la deputăție și Comisia electorală a circumscripției „Stalin“ din capitala țării sovietice a înregistrat-o. Este aceasta, tovarăși, o mare încredere. Dați-mi voe să vă exprim adâncă mulțumire bolșevică pentru încrederea pe care ați arătat-o Partidului bolșevic, al cărui membru sunt, cât și mie personal, ca reprezentant al acestui partid (*aplauze furtunoase*).

Știu ce înseamnă această încredere. Ea îmi impune, natural, obligațiuni noi, suplimentare, și deci o răspundere nouă, suplimentară. Noi însă, bolșevicii, nu suntem deprinși să ne ferim de răspundere. O primesc cu plăcere (*aplauze furtunoase și îndelungate*).

Din parte-mi, ași vrea să vă asigur, tovarăși, că puteți să vă bizuiți cu încredere pe tovarășul Stalin (*ovațiuni furtunoase ce nu încetează mult timp. O voce din sală: Suntem cu toții pentru tovarășul Stalin!*). Puteți fi siguri că tovarășul Stalin va ști să-și îndeplinească datoria sa față de popor (*aplauze*), față de clasa muncitoare (*aplauze*), față de țărăni-me (*aplauze*), față de intelectualitate (*aplauze*).

Aș vrea, apoi, tovarăși, să vă felicit cu prilejul sărbătorii întregului popor, cu prilejul alegerilor în Sovietul Suprem al Uniunii Sovietice (*aplauze furtunoase*). Alegerile ce vor urma nu sunt pur și simplu alegeri, tovarăși. Ele sunt o adevărată sărbătoare a întregului popor, a muncitorilor noștri, a țărănilor noștri, a intelectualității noastre (*aplauze furtu-*

noase). Nici când n'au fost în lume asemenea alegeri, într'adevăr libere și într'adevăr democratice, niciodată ! Nu cunoaște istoria exemplu asemănător ! (*aplauze*). Nu e vorba despre faptul, că vom avea alegeri generale, egale, secrete și directe, deși și acest fapt are în sine o mare însemnătate. E vorba de faptul că alegerile noastre generale vor fi cele mai libere și mai democratice alegeri în comparație cu alegerile din orice altă țară din lume.

Au loc alegeri generale și în unele țări capitaliste, așa zise democratice. În ce împrejurări au însă loc aceste alegeri ? În împrejurările unor ciocniri de clasă, în împrejurările vrăjmășiei dintre clase, în împrejurările presiunii exercitate de capitaliști, moșieri, bancheri și alți rechini ai capitalismului asupra alegătorilor. Asemenea alegeri, chiar dacă sunt generale, egale, secrete și directe, nu pot fi denumite alegeri pe deplin libere și pe deplin democratice.

La noi, în țara noastră, dimpotrivă, alegerile au loc în cu totul altă situație. La noi nu există capitaliști, nu există moșieri, nu se exercită prin urmare nicio presiune a unor clase avute asupra altora neavute. Alegerile au loc la noi în împrejurările colaborării între muncitori, țărani, intelectuali, în împrejurările încrederii lor reciproce, în împrejurările, așa spune, prieteniei lor reciproce, dat fiind că nu există la noi capitaliști, nu există moșieri, nu există exploatare și n'are propriu zis cine să exercite presiune asupra poporului spre a-i falsifica voința.

Iată de ce alegerile noastre sunt singurele alegeri cu adevărat libere și cu adevărat democratice din întreaga lume (*aplauze sgomotoase*).

Asemenea alegeri libere și cu adevărat democratice s'au putut ivi numai pe temeiul triumfului orânduirii socialiste, numai în baza faptului că nu se construște pur și simplu socialismul la noi, ci acesta a și intrat în viață, în viața de toate zilele a poporului. Cu zece ani în urmă mai putea fi discutată chestiunea dacă socialismul poate sau nu să fie construit la noi. Astăzi această chestiune nu mai este obiect de discuție.

Astăzi această chestiune este o chestiune a faptelor, o chestiune a vieții vii, o chestiune a existenței cotidiene, ce îmbibează întreaga viață a poporului. În fabricile și uzinele noastre se lucrează fără de capitaliști. Munca este condusă de oameni din popor. Iată ce se cheamă la noi socialism real. Pe ogoarele noastre lucrează lucrătorii pământului fără de moșieri, fără de chiaburi. Munca este condusă de oameni din popor. Iată ce se cheamă la noi socialism în traiul zilnic, iată ce se cheamă la noi viață liberă socialistă.

Iată pe ce temei au devenit posibile la noi alegeri noi, cu adevărat libere și cu adevărat democratice, alegeri ce n'au precedent în istoria omenirii.

Cum să nu vă felicitați, după toate acestea, cu prilejul sărbătorii întregului popor, cu prilejul alegerilor în Sovietul Suprem al Uniunii Sovietice! (*ovațiuni furtunoase ale întregii asistențe*).

Aș vrea, apoi, tovarăși, să vă dau un sfat, un sfat dat de un candidat la deputăție alegătorilor săi. Privind țările capitaliste, constatăm că între deputați și alegători există unele relații aparte, așa zice, destul de stranii. Cât timp țin alegerile, deputații cochetează cu alegătorii, se linguesc pe lângă ei, le jură credință, fac o grămadă de promisiuni de tot felul; ar rezulta că deputații depind complectamente de alegători. Imdată însă ce s'au terminat alegerile, candidații devenind deputați, relațiile se schimbă în mod radical. În loc ca deputații să depindă de alegători, ei devin absolut independenți. În decurs de 4 sau 5 ani, adică până la noi alegeri, deputatul se simte absolut liber, independent de popor, de alegătorii săi. El poate trece dintr'o tabără într'alta, el se poate abate de pe un drum drept pe unul nedrept, el se poate chiar încurca în mașinațiuni nu prea curate, el se poate da peste cap cum vrea, el e independent.

Pot fi oare socotite normale asemenea relații? În niciun caz, tovarăși! Constituția noastră a ținut cont de această împrejurare; ea conține o dispozițiune în virtutea căreia alegătorii au dreptul să-și recheme înaintea de termen deputații,

dacă aceștia încep să se dedea la șiretlicuri, dacă se abat dela drumul lor just, dacă uită că depind de popor, de alegători.

Minunată legiuire, tovarăși ! Deputatul trebuie să știe că el este servitorul poporului, trimisul acestuia în Sovietul Suprem și el trebuie să urmeze linia, ce i-a fost prescrisă de popor. Dacă un deputat s'a abătut dela drumul drept, alegătorii au dreptul să ceară fixarea unor noi alegeri, având dreptul să-l trimită la plimbare pe acest deputat (*râsete, aplauze*). Minunată legiuire. Vă dau un sfat, un sfat dat de un candidat la deputăție alegătorilor săi, sfatul de a nu da uitării acest drept al alegătorilor, dreptul rechemării înainte de termen a deputaților, al urmării activității deputaților, al controlării lor, și în caz că aceștia vor fi încercat să se abată dela drumul drept, al înlăturării lor, al fixării unor noi alegeri. Guvernul este obligat în acest caz să fixeze noi alegeri. Vă sfătuesc să nu dați uitării această lege și să faceți uz de ea la nevoie.

Insfârșit, încă un sfat dat de un candidat la deputăție alegătorilor săi. Ce se poate în genere cere deputaților noștri, dacă din toate cerințele posibile le luăm pe cele mai elementare ?

Alegătorii, poporul, trebuie să le ceară deputaților lor, ca ei să rămână la înălțimea misiunii lor, ca în activitatea lor să nu se coboare la nivelul unor politicieni mic-burghezi mărginiți, ca să rămână la posturile lor militanți politici de tip leninist, ca să fie militanți tot atât de clari și de hotărâți cum a fost Lenin (*aplauze*), ca să fie tot atât de curajoși în luptă și de necruțători cu dușmanii poporului, precum a fost Lenin (*aplauze*), ca să nu cadă în niciun fel de panică, să nu manifeste nici umbră de panică atunci când lucrurile încep să se complice și se ivește vreo primejdie la orizont, să nu manifeste nici măcar umbră de panică, precum n'a manifestat Lenin (*aplauze*), să fie tot atât de înțelepți și cumpăniți în rezolvarea problemelor complicate, când trebuie să știi să te orientezi în toate direcțiile și să ții cont de toate laturile pozitive și negative, precum a fost Lenin (*aplauze*), să fie tot atât de drepți

și cinstiți, precum a fost Lenin (*aplauze*), să-și iubească poporul, precum și l-a iubit Lenin (*aplauze*).

Putem noi spune că toți candidații la deputăție sunt asemenea militanți? Eu n'aș afirma asemenea lucru. Fel de fel de oameni există în lume, și există și fel de fel de militanți în lume. Există oameni, despre cari n'ai putea spune ce sunt, buni sau răi, curajoși sau lași, până la capăt pentru popor, sau de partea dușmanilor poporului. Există asemenea oameni și există și asemenea militanți. Există asemenea oameni și la noi, printre bolșevici. O știți singuri, tovarăși: fiecare familie își are neisprăviții ei (*râsete, aplauze*). Pe acești oameni de tip neprecis, pe acești oameni, cari îi amintesc mai curând pe politicienii mic-burghezi mărginiți, decât pe militanții politici, pe acești oameni de tip neprecis, vag, i-a țintit destul de bine marele scriitor rus Gogol: „Sunt oameni, zice el, nici câine, nici ogar, nici una, nici alta, nu poți înțelege ce soiul de oameni or fi, nici în oraș Bogdan, nici în sat Selifan (*râsete, aplauze*). Despre asemenea oameni și militanți nepreciși poporul are la noi o vorbă nimerită: „de, așa om, ce să-i zici, nici laie nici bălaie“ (*râsete generale, aplauze*), „nici lui d-zeu lumânare, nici dracului vătrar“ (*râsete generale, aplauze*).

Nu pot afirma cu deplină siguranță că n'ar exista printre candidații la deputăție (le cer, firește, acestora multe scuze) cât și printre militanții noștri, oameni cari îi amintesc mai degrabă pe politicienii mic-burghezi mărginiți, cari prin caracterul lor, prin fizionomia lor amintesc soiul oamenilor, despre cari poporul spune: „Nici lui d-zeu lumânare, nici dracului vătrar“ (*râsete, aplauze*).

Ași vrea tovarăși, să vă exercitați în mod sistematic influența voastră asupra deputaților voștri, să le sugerați ideea că ei trebuie să aibă în fața lor marele exemplu al marelui Lenin, că ei trebuie să-l imite în toate pe Lenin (*aplauze*).

Funcțiile alegătorilor nu se termină odată cu alegerile. Ele continuă în toată perioada de existență a Sovietului Suprem din legislatura respectivă. V'am vorbit de legiuirea ce

dă dreptul alegătorilor să-i recheme înainte de termen pe deputați, dacă ei se abat dela drumul lor drept. Prin urmare alegătorii au datoria și dreptul să-i țină tot timpul sub control pe deputații lor, și să le insuflă ideea de a nu se coborî în niciun caz la nivelul unor politicieni mic-burghezi mărginiți; ei, alegătorii, să le insuflă deputaților lor ideea ca să fie cum a fost marele Lenin (*aplauze*).

Iată, tovarăși, al doilea sfat pe care vi-l dau, sfat dat de un candidat la deputăție alegătorilor săi (*aplauze furtunoase și îndelungate, ovații. Intreaga asistență se ridică în picioare cu privirile ațintite înspre loja guvernului, în care ia loc tovarășul Stalin. Se aud strigăte: „Marelui Stalin, ura!“, „Tovarășul Stalin, ura!“, „Trăiască tovarășul Stalin, ura!“, „Trăiască primul leninist, candidat la deputăție pentru Sovietul Uniunii, tovarășul Stalin! Ura!“*).

„Pravda“ No. 340, 12 Decembrie 1937. I. Stalin, Despre Lenin, ed. română, 1946, pag. 71-79.

DISCURS ȚINUT ÎN 17 MAI 1938 LA RECEPȚIA DIN KREMLIN A PERSONALULUI DIN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR

Tovarăși!

Dați-mi voie să ridic paharul în onoarea științei, pentru înflorirea ei, pentru sănătatea oamenilor de știință.

Pentru înflorirea științei, a acelei științe, care nu se izolează de popor, nu se ține departe de popor, ci este gata să-l servească, este gata să transmită poporului toate cuceririle științei, e în serviciul poporului nu din constrângere, ci de bună voie, cu bucurie (*aplauze*).

Pentru înflorirea științei, a acelei științe, care nu-i lasă pe vechii și recunoscuții ei conducători să se închidă mulțumiți de sine într'o găoace a lor de pontifi ai științei, într'o găoace a lor de monopolști ai științei; care înțelege sensul, însemnătatea, atotputernicia alianței vechilor cadre științifice, cu tinerele cadre științifice; care deschide de bună voie și cu bucurie tinerelor forțe din țara noastră porțile științei, acordându-le posibilitatea de a cuceri culmile ei; care recunoaște că viitorul aparține în știință tineretului (*aplauze*).

Pentru înflorirea științei, a acelei științe, ai cărei oameni înțelegând forța și însemnătatea tradițiilor stabilite în știință și folosindu-le cu pricepere în interesul științei, nu vor totuși să fie sclavii acestor tradiții; a acelei științe, care are îndrăzneala, hotărîrea de a sfărâma vechile tradiții, norme, poziții, atunci când acestea s'au învechit, când ele devin o frână în

calea dezvoltării științei, și care știe să creeze noi tradiții, noi norme, noi poziții (*aplauze*).

În dezvoltarea ei știința a cunoscut mulți oameni curajoși, cari au știut să sfărâme vechile norme, creând altele noi, în ciuda tuturor piedicilor. Bărbați ai științei ca Galileu, Darwin și mulți alții sunt cunoscuți de toată lumea. Aș vrea să mă opresc asupra unuia dintre acești corifei ai științei care este totodată cel mai mare om al timpurilor noastre. Il am în vedere pe Lenin, dascălul nostru, educatorul nostru (*aplauze*). Amintiți-vă anul 1917. Pe temeiul analizei științifice a dezvoltării sociale a Rusiei, pe temeiul analizei științifice a situației internaționale, Lenin ajunsese la concluzia că singura ieșire din situație este victoria socialismului în Rusia. Această concluzie era mai mult decât surprinzătoare pentru mulți oameni de știință din timpul acela. Plehanov, unul din eminenții oameni de știință, a vorbit atunci de Lenin cu dispreț, afirmând că Lenin ar fi fost în „delir“. Alți oameni de știință tot atât de cunoscuți afirmau că „Lenin și-ar fi pierdut mințile“, că el ar trebui să fie izolat undeva, cât mai departe. Contra lui Lenin urlau atunci toți oamenii de știință, ca împotriva unui om care distruge știința. Lenin însă nu s'a temut să pășească în contra curentului, în contra rutinei. Și Lenin a învins (*aplauze*).

Iată pilda unui om de știință, care luptă cu curaj împotriva științei învechite, croind drum noii științe.

Se întâmplă câteodată că noile căi ale științei și tehnicii nu sunt deschise de oamenii de știință unanim recunoscuți, ci de oameni absolut necunoscuți în lumea științei, de oameni simpli, de practicieni, de novatori. Stau cu noi la masă tovarășii Stahanov³ și Papanin⁴, oameni necunoscuți în lumea științei, fără diplome de învățați, practicieni în ramurile în cari lucrează. Cine nu știe însă că în munca lor practică din domeniul industriei, Stahanov și stahanoviștii au răsturnat normele existente, fixate de savanți și de tehnicieni cunoscuți și devenite norme învechite, introducând noi norme, în concordanță cu cerințele adevăratei științe și tehnici? Cine nu știe

că Papanin și grupul lui au răsturnat, fără multă greutate, în treacăt, prin munca practică desfășurată de ei pe banchiza de gheață în derivă, vechea idee, perimată, asupra Arcticei, stabilind una nouă, în concordanță cu cerințele unei adevărate științe? Cine poate pretinde că Stahanov și Papanin nu sunt novatori ai științei, nu sunt oameni ai științei noastre înaintate?

Iată ce fel de „minuni“ se mai petrec în știință.

Am vorbit despre știință. Sunt însă diferite genuri de știință. Știința, despre care am vorbit, poartă denumirea de știință *de avangardă*.

Pentru înflorirea științei noastre de avangardă!

În sănătatea oamenilor științei de avangardă!

În memoria lui Lenin, pentru leninism!

În sănătatea lui Stahanov și a stahanoviștilor!

În sănătatea lui Papanin și a papaniniștilor! (*aplauze*).

„Pravda“ No. 136, 19 Maiu 1938.
I. Stalin, Despre Lenin, ed. română,
1946, pag. 81-86.

CUVÂNTARE ROSTITĂ LA PARADA ARMATEI ROȘII IN ZIUA DE 7. NOEMBRIE 1941 IN PIAȚA ROȘIE DIN MOSCOVA

Tovarăși ostași și marinari roșii, comandanți și instructori politici, muncitori și muncitoare, colhoznci și colhoznice, oameni ai muncii intelectuale, frați și surori din spatele frontului dușmanului nostru, căzuți vremelnice sub jugul tâlharilor germani, glorioși partizani și partizance, cari nimiciți spatele frontului cotropitorilor germani!

În numele Guvernului Sovietic și al partidului nostru bolșevic vă salut și vă felicit cu prilejul celei de a 24-a aniversări a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie.

Tovarăși! În grele împrejurări trebuie să sărbătorim astăzi a 24-a aniversare a Revoluției din Octombrie. Atacul mișelesc al bandiților germani și războiul ce ne-a fost impus primejduește viața țării noastre. Am pierdut temporar un șir de regiuni, dușmanul a ajuns la porțile Leningradului și Moscovei. Dușmanul și-a făcut socoteala că după prima lovitură armata noastră va fi împrăștiată, țara noastră va fi îngenunchiată. Dar dușmanul s'a îngelat amar. Cu toate insuccesele trecătoare, armata noastră și flota noastră resping cu eroism atacurile dușmanului pe toată întinderea frontului, pricinuindu-i pierderi grele, iar țara noastră — întreaga noastră țară — s'a organizat într'un lagăr unit de luptă, spre a-i zdrobi împreună cu armata noastră și flota noastră pe cotropitorii germani.

Au fost zile când țara noastră s'a aflat într'o situație și mai grea. Anunțiți-vă de anul 1918, când sărbătoream prima

aniversare a Revoluției din Octombrie. Trei sferturi din țara noastră se aflau atunci în mâinile intervenționiștilor străini. Ucraina, Caucazul, Asia Centrală, Uralul, Siberia, Extremul Orient fuseseră temporar pierdute de noi. N'aveam aliați, n'aveam Armata Roșie — abia începusem s'o creăm — lipsea pâinea, lipsea armamentul, lipsea echipamentul. 14 state atacau atunci țara noastră. Noi nu ne-am lăsat însă descurajați, moralul nostru n'a scăzut. În focul războiului am organizat atunci Armata Roșie și am transformat țara noastră într'un lagăr de războiu. Spiritul marelui Lenin ne însuflețea atunci în războiul împotriva intervenționiștilor. Și care a fost rezultatul? Am zdrobit intervenționiștii, am recucerit toate teritoriile pierdute și am obținut victoria.

Astăzi situația țării noastre este cu mult mai bună, decât acum 23 de ani. Țara noastră este de multe ori mai bogată acum în ce privește și industria, și produsele alimentare, și materiile prime, decât acum 23 de ani. Avem acum aliați, cari susțin împreună cu noi frontul unic împotriva cotropitorilor germani. Ne bucurăm acum de simpatia și sprijinul tuturor popoarelor europene, căzute sub jugul tiraniei hitleriste. Avem acum o armată admirabilă și o flotă admirabilă, cari apără cu pieptul lor libertatea și independența Patriei noastre. Nu suferim lipsuri serioase nici de alimente, nici de armament, nici de echipament. Toată țara noastră, toate popoarele țării noastre sprijină armata noastră, flota noastră, ajutându-le acestora să nimicească hoardele cotropitoare ale fasciștilor germani. Nesecate sunt rezervele noastre de oameni. Spiritul marelui Lenin și steagul lui izbânditor la fel ca acum 23 de ani ne însuflețesc astăzi în războiul pentru apărarea Patriei.

Poate oare fi îndoială că putem și că trebuie să-i biruim pe cotropitorii germani?

Dușmanul nu-i atât de puternic, precum îl înfățișează unii bieți intelectuali speriați. Dracul nu-i atât de negru precum îl zugrăvesc unii. Cine poate tăgădui că Armata noastră Roșie a pus nu odată pe fugă în plină panică laudatele trupe germane? Dacă judecăm lucrurile după situația reală a Ger-

maniei și nu după declarațiile laudăroase ale propagandiștilor germani, nu e greu de înțeles că cotropitorii fasciști germani se găesc în fața catastrofei. Foametea și sărăcia domnesc acum în Germania; în patru luni de războiu Germania a pierdut 4 milioane și jumătate de soldați, Germania sângerază, rezervele ei de oameni sunt pe cale de epuizare, spiritul de revoltă pune stăpânire nu numai pe popoarele Europei, căzute sub jugul cotropitorilor germani, dar și pe însuși poporul german, care nu întrevide sfârșitul războiului. Cotropitorii germani își încordează ultimele forțe. Nu încapă în doială că Germania nu poate suporta mult timp o astfel de încordare. Încă câteva luni, încă o jumătate de an, poate un an, și Germania hitleristă va trebui să plesnească sub povara crimelor ei.

Tovarăși ostași și marinari roșii, comandanți și instructori politici, partizani și partizance! Toată lumea vede în voi forța capabilă să nimicească hoardele jefuitoare ale cotropitorilor germani. Popoarele robite ale Europei, căzute sub jugul cotropitorilor germani, văd în voi pe desrobitorii lor. Măreață misiune eliberatoare vă revine vouă! Fiți dar demni de această misiune! Războiul pe care îl purtați este un războiu de desrobire, un războiu drept. Insuflețească-vă în acest războiu chipurile pline de bărbăție ale marilor noștri strămoși, Alexandru Nevski, Dimitri Donscoi, Cuzma Minin, Dimitri Pojarski, Alexandru Suvorov, Mihail Cutuzov! Inspire-vă steagul biruitor al marelui Lenin!

Pentru sdrobirea deplină a cotropitorilor germani!

Moarte ocupanților germani!

Trăiască glorioasa noastră Patrie, libertatea ei, independența ei!

Sub steagul lui Lenin, înainte, spre victorie!

„Pravda“ No. 310, 8 Noembrie 1941, I. Stalin, Despre Marele Războiu al Uniunii Sovietice pentru Apărarea Patriei, ed. Română, 1944 pag. 31-33.

V. I. LENIN

OPERE ALESE

DESPRE MARX ȘI MĂRXISM

TREI IZVOARE ȘI TREI PĂRȚI CONSTITUTIVE ALE MARXISMULUI

Doctrina lui Marx stârnește în toată lumea civilizată cea mai mare dușmănie și ură din partea întregii științe burgheze (atât oficiale, cât și liberale), care vede în marxism un soi de „sectă dăunătoare“. La altă atitudine nici nu ne-am fi putut aștepta, dat fiind că într'o societate întemeiată pe lupta de clasă nu poate exista știință socială „imparțială“. *Întreaga știință oficială și liberală apără*, într'un fel sau altul, robii salariați, în timp ce marxismul a declarat acestei robii cel mai crâncen războiu. A te aștepta la o știință imparțială în societatea robiei salariate ar constitui aceeași prostescă naivitate ca și aceea de a aștepta imparțialitatea din partea fabricanților în legătură cu chestiunea dacă n'ar trebui cumva mărit salariul muncitorului prin micșorarea profitului capitalului.

Mai mult încă. Istoria filosofiei și istoria științei sociale ne arată cu deplină claritate că nu există în marxism nimic asemănător cu „sectarismul“, în sensul unei doctrine închise, osificate, ce s'ar fi ivit în afara drumului larg al dezvoltării civilizației mondiale. Dimpotrivă, toată genialitatea lui Marx constă tocmai în faptul că el a soluționat chestiunile pe cari gândirea avansată a omenirii le pusese de mai înainte. Doctrina lui a luat ființă ca o directă și nenijlocită *continuare* a doctrinelor celor mai mari reprezentanți ai filosofiei economiei politice și socialismului.

Doctrina lui Marx este atotputernică pentru că este justă. Ea este complectă și armonicoasă, dând oamenilor o concep-

ție unitară asupra lumii, concepție ce nu poate fi conciliată cu nicio superstiție, cu nicio idee reacționară, cu nicio apărare a asupririi burgheze. Ea este moștenitoarea legitimă a tot ce a creat mai bun omenirea în veacul al XIX-lea: filosofia germană, economia politică engleză și socialismul francez.

Asupra acestor trei izvoare și totodată părți constitutive ale marxismului ne vom opri pe scurt.

I

Materialismul — iată filosofia marxismului. În întreg decursul istoriei moderne europene și îndeosebi către sfârșitul veacului al XVIII-lea, în Franța, țara în care se desfășura o luptă hotărâtoare¹⁰ împotriva tuturor vechiturilor medievale, împotriva feudalismului întruchipat în așezăminte și în idei, materialismul se dovedi a fi singura filosofie consecventă, fidelă doctrinelor tuturor științelor naturii, adversară a superstițiilor, bigotismului, etc. Din acest motiv s'au străduit din răzputeri dușmanii democrației să „răstoarne“, să submineze, să defăimeze materialismul, apărând diferite forme ale idealismului filosofic, echivalent întotdeauna într'un chip sau altul cu apărarea sau susținerea religiei.

Marx și Engels au susținut cu cea mai mare hotărâre materialismul filosofic, explicând de repetate ori caracterul profund greșit al tuturor devierilor dela această doctrină fundamentală. Concepțiile lor sunt expuse cu cea mai mare limpezime și în modul cel mai amănunțit în operele lui Engels „Ludwig Feuerbach“ și „Anti-Dühring“, cari ca și „Manifestul Comunist“ sunt cărțile de bază ale oricărui muncitor conștient.

Dar Marx nu se opri la materialismul veacului al XVIII-lea; el împinse înainte filosofia. El o îmbogăți, introducând în ea realizările filosofiei clasice germane, în special ale sistemului lui Hegel, care dusesse la rândul lui la materialismul lui Feuerbach. Cea mai însemnată dintre aceste realizări este *dialectica*, adică știința evoluției în forma ei cea mai com-

plectă, mai adâncă și mai liberă de unilateralitate, știința despre relativitatea cunoștințelor omenești, știința care dă o oglindire a materiei în veșnică dezvoltare. Cele mai noi descoperiri ale științelor naturii — radiul, electronii, transformarea elementelor — au confirmat în mod strălucit materialismul dialectic al lui Marx, în pofida doctrinelor filosofilor burghezi, cu „noile“ lor reînțoarceri la vechiul și putredul idealism.

Adâncind și dezvoltând materialismul filosofic, Marx l-a dus până la capăt, extinzându-l dela cunoașterea naturii la cunoașterea *societății omenești*. *Materialismul istoric* al lui Marx s'a dovedit a fi cea mai grandioasă cucerire a gândirii științifice. Haosul și arbitrarul, care domniseră până atunci în concepțiile asupra istoriei și politicii, au fost înlocuite printr'o teorie științifică uimitor de unitară și de încheată, care arată cum se dezvoltă dintr'o formă de organizare socială, ca urmare a creșterii forțelor de producție, o altă formă mai înaltă, cum s'a dezvoltat, de pildă, capitalismul din feudalism.

Exact după cum cunoștințele omului sunt o oglindire a naturii, care există independentă de el, adică a materiei în dezvoltare, tot astfel și *cunoștințele sociale* ale omului (adică diversele concepții și doctrine filosofice, religioase, politice, etc.) sunt o oglindire a *alcătuirii economice* a societății. Instituțiile politice formează suprastructura bazei economice. Vedem, de pildă, că diferitele forme politice ale statelor contemporane din Europa slujesc întăririi dominației burgheziei asupra proletariatului.

Materialismul filosofic desăvârșit — iată filosofia lui Marx, filosofie ce a dat omenirii și îndeosebi clasei muncitoare un instrument extraordinar al cunoașterii.

I

Dându-și seama că alcătuirea economică este temelia pe care se înalță suprastructura politică, Marx a dat cea mai mare atenție studierii acestei *alcătuirii economice*. Opera prin-

cipală a lui Marx — „Capitalul“ — este închinată studierii orânduirii economice a societății moderne, adică a societății capitaliste.

Economia politică clasică, anterioară lui Marx, a luat ființă în Anglia, cea mai dezvoltată țară capitalistă. Studiind această orânduire economică, Adam Smith și David Ricardo au pus temelia *teoriei valorii bazate pe muncă*. Marx a continuat opera lor. Dând acestei teorii o temelie solidă, el o dezvoltă în mod consecvent. El arată că valoarea oricărei mărfi este determinată de cantitatea timpului de muncă socialmente necesar pentru producerea mărfii.

Acolo unde economiștii burghezi n'au văzut decât raporturi între lucruri (schimbul unei mărfi cu altă marfă), Marx a descoperit *relații între oameni*. Schimbul de mărfuri exprimă legăturile ce se stabilesc între diferiți producători prin mijlocirea pieții. *Banii* constituie indiciul că aceste legături devin tot mai strânse, reunind în mod inseparabil întreaga viață economică a diferiților producători într'un singur tot. *Capitalul* înseamnă dezvoltarea ulterioară a acestor legături: puterea de muncă a omului devine marfă. Muncitorul salariat își vinde puterea sa de muncă proprietarului pământului, al fabricilor, al uneltelor de muncă. Cu o parte a zilei sale de muncă muncitorul acoperă cheltuelile necesare întreținerii sale și a familiei sale (salariul), iar cealaltă parte a zilei muncitorul o muncește degeaba, creând *plus-valoarea* încasată de capitalist. Această plus-valoare constituie izvorul profiturilor, izvorul bogățiilor clasei capitaliste.

Teoria plus-valorii este cheia de boltă a doctrinei economice a lui Marx.

Capitalul, creat de munca muncitorului, îl asuprește pe muncitor, ruinându-i totodată pe micii patroni și creând armate de șomeri. Biruința mării producții este imediat vizibilă în industrie, dar și în agricultură poate fi constatat același fenomen: sporește superioritatea mării agriculturi capitaliste, cucerește mereu teren aplicarea mașinilor, gospodăria țărănească ajunge în lațul capitalului bănesc, decăzând și ruinân-

du-se sub povara tehnicii sale înapoiate. Decăderea micii producțiuni îmbracă în agricultură alte forme; faptul însuși al acestei decăderi este însă incontestabil.

Sdrobind mica producțiune, capitalul dă naștere sporirii productivității muncii și creării unei situații monopoliste a uniunilor celor mai mari capitaliști. Producția devine ea însăși din ce în ce mai socială, sute de mii și milioane de muncitori sunt reușiți într'un organism economic planificat, în timp ce produsul muncii sociale este însușit de un pumn de capitaliști. Crește anarhia producției, cresc crizele, se întetește goana turbată după piețe de desfacere, sporește nesiguranța existenței pentru masele populației.

Mărind dependența muncitorilor față de capital, sistemul capitalist creează forța grandioasă a muncii unite.

Pornind dela primii germeni ai economiei de mărfuri, dela schimbul simplu, Marx a urmărit dezvoltarea capitalismului până la cele mai superioare forme ale lui, până la marea producție.

Și experiența tuturor țărilor capitaliste, vechi și noi, arată limpede an cu an unui număr din ce în ce mai mare de muncitori justetea acestei doctrine a lui Marx.

Capitalismul a învins în toată lumea, această biruință însă nu este decât preluđuul biruinței muncii împotriva capitalului.

III

Atunci când a fost răsturnat feudalismul, apărând la lumina zilei „libera“ societate capitalistă, s'a văzut imediat că această libertate nu însemna decât un nou sistem al asupririi și exploatării poporului muncitor. Au început atunci să se ivească îndată diferite doctrine socialiste, ca o oglindire a acestei asupririi și ca protest împotriva ei. Socialismul inițial a fost însă un socialism *utopic*. El a criticat societatea capitalistă, a condamnat-o și blestemat-o, visând nimicirea ei, creând

în fantezie o orânduire mai bună și demonstrând bogățiilor imoralitatea exploatării.

Socialismul utopic n'a putut însă indica adevărata soluție. El n'a fost în stare să explice esența robiei salariate sub capitalism, nici să descopere legile dezvoltării acestuia, nici să găsească *forța socială* în stare să devină creatoarea unei noi societăți.

Dar revoluțiile vijelioase, cari au însoțit în toată Europa și mai ales în Franța căderea feudalismului, a iobăgiei, au desvăluit din ce în ce mai limpede că baza întregii evoluții și forța ei motrică este *lupta de clasă*.

Niciuna din victoriile libertății politice împotriva clasei feudale n'a fost câștigată fără de cea mai disperată împotrivire. Nicio țară capitalistă nu s'a constituit pe o bază mai mult sau mai puțin liberă și democratică, fără ca să se fi dat o luptă pe viață și pe moarte între diferitele clase ale societății capitaliste.

Genialitatea lui Marx constă în aceea că el a știut înaintea tuturor să tragă din acest fapt și să aplice consecvent concluzia pe care o indică întreaga istorie mondială. Această concluzie este doctrina *luptei de clasă*.

Oamenii au fost și vor fi totdeauna victime neroade ale amăgirii și auto-amăgirii în politică, cât timp nu vor fi învățat să caute în dosul fiecărei fraze, declarații și făgăduieli cu caracter moral, religios, politic, sau social *interesele* cutărei sau cutărei clase. Adepții reformelor și ai îmbunătățirilor vor fi totdeauna înșelați de apărătorii vechii orânduiri, cât timp nu vor fi înțeleș că orice așezământ vechiu, oricât de barbar și de putred ar părea el, se menține grație forțelor de care dispune cutare sau cutare dintre clasele stăpânitoare. Iar în vederea sfărâmării împotrivirii acestor clase nu există *decât un singur* mijloc: acela de a găsi în însăși societatea înconjurătoare, a lumina și organiza în vederea luptei, acele forțe cari pot — și datorită situației lor sociale *trebuie* — să constituie forța în stare să măture vechea orânduire și să creeze alta nouă.

Numai materialismul filosofic al lui Marx a arătat proletariatului calea salvării din robia spirituală, în care au vegetat până acum toate clasele asuprite. Numai teoria economică a lui Marx a dat explicația adevăratei situații a proletariatului în orânduirea generală a capitalismului.

În lumea întreagă, din America până în Japonia, din Suedia până în Africa de Sud, se înmulțesc organizațiile de sine stătătoare ale proletariatului. Acesta își luminează conștiința și-și face educația desfășurându-și lupta sa de clasă, se izbăvește de prejudecățile societății burgheze, își strânge tot mai mult rândurile, învață să cunoască măsura succesei sale. El își oțelește forțele, el crește irezistibil.

Revista „Prosveșcenie“ No. 3,
Martie 1913,

DESTINELE ISTORICE ALE DOCTRINEI LUI KARL MARX

Elementul esențial al doctrinei lui Marx este scoaterea la lumină a rolului istoric mondial al proletariatului, ca făuritor al societății socialiste. Mersul evenimentelor din întreaga lume a confirmat el oare această doctrină, astfel cum a fost ea expusă de Marx?

Marx a formulat-o pentru întâia dată în 1844. Chiar „Manifestul Comunist” al lui Marx și Engels, apărut în 1848 este o expunere încheată, sistematică, neîntrecută până în prezent, a acestei doctrine. De atunci istoria universală se împarte în mod vădit în trei perioade principale: 1. cea dela revoluția din 1848 până la Comuna din Paris (1871); 2. cea dela Comuna din Paris până la revoluția rusă (1905); 3. cea de după revoluția rusă.

Să aruncăm o privire asupra destinelor doctrinei lui Marx în fiecare din aceste perioade.

I

La începutul primei perioade doctrina lui Marx nu e nicidecum dominantă. Ea nu reprezintă decât una din extrem de numeroasele fracțiuni sau curente ale socialismului. Dominante sunt formele socialismului, înrudite în fond cu ideile narodnice dela noi: neînțelegerea bazei materialiste a dezvoltării istorice, incapacitatea de a evidenția rolul și însemnătatea diferitelor clase ale societății capitaliste, mascarea caracterului burghez al prefacerilor democratice sub vălul fra-

zeologiei în aparență socialiste în jurul „poporului“, „dreptății“, „drepturilor“, etc.

Revoluția din 1848 dă o lovitură de moarte tuturor acestor forme sgomotoase, peștrițe, țipătoare ale socialismului *pre-marxist*. În toate țările revoluția arată diferitele clase ale societății în *acțiune*. Impușcarea muncitorilor de către burghezia republicană în Iunie 1848 la Paris evidențiază în mod definitiv că *singur* proletariatul este purtătorul socialismului. Burgheziei liberale îi e teamă de o sută de ori mai mult de acțiunea independentă a acestei clase, decât de orice reacțiune. Liberalismul laș se târăște în fața acesteia din urmă. Tărănimea se mulțumește cu desființarea rămășițelor feudalismului, trecând de partea ordinei, șovăind doar din când în când între *democrația muncitorească și liberalismul burghez*. Toate doctrinele referitoare la un socialism *în afara* clasei și o politică *în afara* claselor se dovedesc a fi simple prostii.

Comuna din Paris (1871) duce la capăt această dezvoltare a prefacerilor burgheze; numai eroismului proletariatului îi se datorește consolidarea republicii, adică forma de organizare a statului, în care relațiile de clasă apar în forma lor cea mai puțin mascată.

În toate celelalte țări europene o dezvoltare mai încălțită și mai puțin desăvârșită duce la aceeași societate burgheză constituită. La sfârșitul primei perioade (1848-1871) perioadă de furtuni și revoluții, socialismul *pre-marxist* moare. Iau naștere partide *proletare* de sine stătătoare: Internaționala I-a (1864-1872) și social-democrația germană.

II

A doua perioadă (1872-1904) se deosebește de cea dintâi prin caracterul ei „pașnic“, prin absența revoluțiilor. Apusul și-a terminat revoluțiile burgheze. Răsăritul nu se oprise încă pentru ele.

Apusul intră în faza pregătirii „pașnice“ a epocii viitoare.

relor prefaceri. În toate părțile iau naștere partidele socialiste, proletare prin baza lor, cari învață să folosească parlamentarismul burghez, să-și creeze presa lor zilnică, așezămintele lor culturale, organizațiile lor sindicale, cooperativele lor. Doctrina lui Marx învinge pe deplin, *desvoltându-se în largime*. Încet, dar necurmat, înaintează procesul selecționării și concentrării forțelor proletariatului, al pregătirii lui în vederea luptelor viitoare.

Dialectica istoriei este de așa natură încât dușmanii marxismului sunt siliți de victoria teoretică a acestuia să se *travestească* în marxști. Liberalismul, putred pe dinăuntru, încearcă să reînvie sub forma *oportunismului* socialist. Dușmanii marxismului răstălmăcesc perioada pregătirii forțelor în vederea marilor bătălii, în sensul renunțării la aceste bătălii. Ei interpretează îmbunătățirea condițiilor robilor în vederea luptei împotriva robiei salariate în sensul că robii și-ar fi vândut pentru o para drepturile lor la libertate. Ei propovăduesc în mod laș „pacea socială“ (adică pacea încheiată cu stările de robie), renunțarea la lupta de clasă, etc. Ei au foarte mulți aderenți printre parlamentarii socialiști, printre diferiții funcționari ai mișcării muncitorești și în rândurile intelectualității „simpatizante“.

III

Nici nu apucaseră bine oportuniștii să slăvească „pacea socială“ și posibilitatea de a se evita furtunile în regimul „democrației“, și în Asia se și deschise un nou izvor de uriașe furtuni mondiale. Revoluției ruse îi urmară revoluțiile: turcă, persană, chineză. Trăim acum tocmai în epoca acestor furtuni și a „răsfârângerii lor în sens invers“ asupra Europei. Oricare ar fi soarta mării Republici chineze, împotriva căreia își ascut acum dinții diferitele hiene „civilizate“, nicio putere din lume nu va restabili vechiul feudalism asiatic, nu va șterge de pe fața pământului democratismul eroic al masselor populare din țările asiatice și semi-asiatice.

Unele persoane, neatente la condițiile pregătirii și dezvoltării luptei de masă, au fost duse până la disperare și până la anarhism de îndelungatele amânări ale luptei hotărâtoare împotriva capitalismului din țările europene. Se vede acum cât de mioapă și de lipsită de curaj este disperarea anarhistă.

Nu disperare, ci curaj trebuie să sorbim din faptul că în Asia o masă de 800 milioane oameni a fost atrasă în luptă pentru aceleași idealuri europene.

Revoluțiile asiatice ne-au arătat aceeași slăbiciune de caracter și nemernicie a liberalismului, aceeași excepțională însemnătate a acțiunilor de sine stătătoare ale maselor democratice, aceeași clară distanțare a proletariatului de orice burghezie. Cel ce vorbește, după experiențele din Europa și Asia, despre o politică *în afara* claselor și un socialism *în afara* claselor, merită pur și simplu să fie închis într'o cușcă și expus alături de vreun cangur australian.

După Asia începu să se agite — dar nu în felul Asiei — și Europa. Perioada „pașnică“ dintre 1872—1904 a apus pentru totdeauna. Scumpetea vieții și jugul trusturilor provoacă o nemaipomenită ascuțire a luptelor economice, care i-a mișcat din loc chiar și pe muncitorii englezi, mai pervertiți de liberalism decât oricare alții. În fața ochilor noștri se coace criza politică chiar și în cea mai „solidă“ țară burghezo-juncheristă, în Germania. Inarmările nebune și politica imperialismului dau naștere în Europa actuală unei „păci sociale“, ce seamănă mai mult cu un butoiu cu praf de pușcă. Iar descompunerea *tuturor* partidelor burgheze și maturizarea proletariatului progresează neîntrerupt.

După apariția marxismului, fiecare din precedentele trei mari epoci ale istoriei mondiale i-au adus acestuia noi confirmări și noi triumfuri. Un și mai mare triumf însă îi va aduce doctrinei proletariatului, marxismului, epoca istorică ce se apropie.

MARXISM ȘI REVIZIONISM

O maximă bine cunoscută spune că dacă axiomele geometrice ar lovi în interesele oamenilor, ele ar fi cu siguranță contestate. Teoriile științelor istorice și naturale, cari loveau în vechile prejudecăți ale teologici, au stârnit și stârnesc până în prezent lupta cea mai turbată. Nu e de mirare deci că doctrina lui Marx, care se află direct în slujba luminării și organizării clasei de avangardă a societății moderne, care indică sarcinile acestei clase și dovedește că actuala alcătuire socială va fi în mod inevitabil, în virtutea dezvoltării economice, înlocuită printr'una nouă, nu e de mirare că această doctrină a trebuit să-și cucerească prin luptă fiecare pas în calea vieții sale.

Ar fi de prisos să mai vorbim de știința și filosofia burgheză, predate în mod oficial de profesori oficiali în vederea prostirii tinerelor generații ale claselor avute și a „dresării“ lor împotriva dușmanilor exteriori și interiori. Această știință nici nu dorește să audă măcar de marxism, declarându-l desmințit și nimicitor; atât tinerii învățați, cari fac carieră din combaterea socialismului, cât și moșnegii zaharișiți, cari păzesc comandamentele tuturor „sistemelor“ perimate posibile, îl atacă cu acelaș zel pe Marx. Dezvoltarea marxismului, răspândirea și întărirea ideilor marxiste în sânul clasei muncitoare, provoacă în mod inevitabil înțepirea și înăsprirea acestor atacuri burgheze împotriva marxismului, care după fiecare „nimicire“ a lui de către știința oficială devine și mai puternic, și mai oțelit, și mai plin de viață.

Dar chiar și printre doctrinele legate de lupta clasei mun-

citoare și răspândite mai ales în sânul proletariatului, marxismul a fost departe, departe de a-și întări dintr'odată situația sa. În decursul primei jumătăți de veac a existenței sale (începând de prin 1840) marxismul a luptat împotriva unor teorii ce-i erau esențialmente dușmane. Între 1840 și 1845 Marx și Engels s'au răfuit cu tinerii hegelieni radicali, cari împărtășeau punctul de vedere al idealismului filosofic. Către 1850 începe lupta în domeniul teoriilor economice: împotriva proudhonismului. Anii între 1850 și 1860 marchează desăvârșirea acestei lupte: se desfășoară critica partidelor și doctrineilor cari s'au manifestat în decursul furtunosului an 1848. Între 1860 și 1870 lupta trece de pe terenul teoriei generale pe un teren legat mai direct de mișcarea muncitorească: izgonirea bacuninismului din Internațională. După 1870 apare în Germania, pentru un scurt timp, proudhonistul Mühlberger, iar la sfârșitul deceniului — pozitivistul Dühring. Dar atât influența celui dintâiu, cât și a celui de al doilea asupra proletariatului nu mai este decât cu totul infimă. Marxismul biruește în mod neîndoelnic toate celelalte ideologii din sânul mișcării muncitorești.

În preajma ultimului deceniu al veacului trecut această izbândă era câștigată definitiv în trăsăturile ei principale. Chiar și în țările latine, în cari tradițiile proudhonismului s'au menținut cel mai mult, partidele muncitorești și-au clădit de fapt programul și tactica lor pe temelii marxiste. Organizația internațională a mișcării muncitorești, renăscută în forma congreselor internaționale periodice, s'a situat din capul locului și aproape fără luptă în toate chestiunile esențiale pe terenul marxismului. Când însă marxismul înlătură toate doctrinele adverse cu caracter cât de cât încheșat, tendințele pe cari le exprimau aceste doctrine începură să-și caute alte căi. Se schimbă formele și motivele luptei, lupta însă continuă. Și a doua jumătate de veac a existenței marxismului începu (după 1890) cu lupta unui curent antimarxist în sânul marxismului.

Fostul marxist ortodox Bernstein formulă cu cel mai mare

sgomot și în modul cel mai sistematic îndreptările ce urmau să-i fie aduse lui Marx, revizuirea marxismului, dând un nume acestui curent: revizionismul. Chiar și în Rusia, unde socialismul nemarxist s'a menținut în mod firesc un timp mai îndelungat, datorită stării înapoiate a țării și a predominării populației țărănești apăsate de rămășițele iobăgiei, chiar și în Rusia el se preface în mod vădit sub ochii noștri în revizionism. Atât în chestiunea agrară (programul municipalizării întregului pământ), cât și în chestiile generale programatice și de tactică, social-narodnicii noștri își înlocuesc din ce în ce mai mult rămășițele șubrede, pe cale de pieire, ale vechiului lor sistem, unitar în felul lui și până în temelie adversar marxismului, prin „îndreptările“ aduse doctrinei lui Marx.

Socialismul pre-marxist a fost zdrobit. El nu-și mai continuă lupta pe propriul său teren, ci pe terenul general al marxismului, ca revizionism. Să vedem, deci, care este conținutul ideologic al revizionismului.

În domeniul filosofiei, revizionismul s'a târît la remorca „științei“ profesionale burgheze. Profesorii proclamaseră formula „înapoi la Kant“, și iată că revizionismul se târa în urma neo-kantienilor; profesorii repetau împotriva materialismului filosofic banalitățile popești de mii de ori spuse și repetate, și iată că zâmbind cu indulgență, revizionistii bombăneau (cuvânt cu cuvânt după ultimul *Handbuch*) că materialismul a fost de mult „desmintit“; profesorii îl tratau pe Hegel ca pe un „câine mort“ și propovăduind ei înșiși idealismul, un idealism însă de o mie de ori mai mărunț și mai banal decât cel hegelian, ridicau cu dispreț din umeri vorbind despre dialectică, — și iată că revizionistii se târau în urma lor în mocirla banalizării filosofice a științei, înlocuind „subtila“ (și revoluționara) dialectică prin „simpla“ (și tihnită) „evoluție“; profesorii își câștigau leafa lor dela stat, adaptându-și sistemele lor idealiste și „critice“ „filosofiei“ medievale dominante (cu alte cuvinte teologice), și iată că revizionistii se rânduiau alături de ei, tinzând să facă din religie o „chestiune particulară“,

nu în raport cu statul contemporan, ci în raport cu partidul clasei înaintate.

E de prisos să mai vorbim despre adevăratul înțeles de clasă pe care aceste amendamente îl aveau la Marx — chestiunea este cât se poate de limpede. Observăm doar că, în social-democrația internațională, Plehanov a fost singurul marxist care a făcut, pe baza materialismului dialectic consecvent, critica absurdelor banalități debitate în această chestiune de revizioniști. Este cu atât mai necesar să subliniem cu energie acest fapt, cu cât, în zilele noastre, se fac încercări profund nejustificate de a se promova vechea sporovăială filosofică reacționară, sub eticheta criticii oportunistului tactic al lui Plehanov *.

Trecând la economia politică, trebuie să facem înaintea de toate observația că „amendamentele“ revizioniștilor au fost în acest domeniu cu mult mai variate și mai amănunțite; s'a făcut efortul de a se influența asupra publicului cu ajutorul „noilor date ale dezvoltării economice“. Se afirma că fenomenul concentrării și al înlăturării micii producții de către cea mare nu are nicidecum loc în agricultură și că în domeniul comerțului și al industriei ea nu are loc decât extrem de încet. Se afirma că crizele au devenit acum mai rare, mai slabe, și că trusturile și cartelurile vor da probabil capitalului posibilitatea de a înlătura cu desăvârșire crizele. Se afirma că „teoria prăbușirii“, către care se îndreaptă capitalismul, e de ne-

*) Vezi: *Încercări de filosofie marxistă*, de Bogdanov. Bazarov și alții. Nu este locul aici să analizez această lucrare. Mă mulțumesc deocamdată să spun că voi arăta, în viitorul apropiat, într'o serie de articole sau într'o broșură specială, că tot ce se spune în text, în legătură cu revizioniștii neo-kantieni, se adresează, în fapt, acestor „noi“ revizioniști neo-hume-ști și neo-berkeley-eni. (Lenin scrisese, curând după aceasta, al său *Materialism și empiriocriticism*, în care face o critică necruțătoare lui Bogdanov și altor revizioniști, precum și dascălilor lor în ale filosofiei. Avenarius și Mach. Opera lui Lenin este o apărare a bazelor teoretice ale marxismului — ale materialismului dialectic și ale materialismului istoric: este o generalizare materialistă a tuturor cuceririlor științei, în primul rând ale științelor naturii, începând dela moartea lui Engels și până la apariția acestei lucrări a lui Lenin; este și o pregătire teoretică a partidului bolșevic — N. Red.),

susținut, dată fiind tendința tocirii și atenuării antagonismelor de clasă. Se afirma, în sfârșit, că n'ar strica să fie corijată și teoria marxistă a valorii în conformitate cu ideile lui Böhm-Bawerk.

Lupta purtată împotriva revizioniştilor pe aceste chestiuni a avut ca urmare o tot atât de rodnică înviorare a gândirii teoretice a socialismului internațional, ca și polemica lui Engels în contra lui Dühring, cu douăzeci de ani în urmă. Argumentele revizioniştilor au fost discutate cu fapte și cu cifre. Se dovedi că revizionişti prezintă în mod sistematic în culori mult mai favorabile actuala mică producție. Date de netăgăduit dovedesc superioritatea tehnică și comercială a mării producții în comparație cu cea mică, și nu numai în industrie, ci și în agricultură. În agricultură însă producția de mărfuri este mult mai puțin dezvoltată, iar statisticienii și economiștii actuali nu se prea pricep de obicei să scoată în relief ramurile speciale (uneori chiar simplele operații) ale agriculturii, cari exprimă atragerea progresivă a agriculturii în *relațiile de schimb* ale economiei mondiale. Pe ruinele economiei naturale mica producție se menține cu prețul neîntreruptei înrăutățiri a hranei, al unei stări de înfometare cronică, al prelungirii zilei de muncă, al înrăutățirii calității vitelor și al relei lor îngrijiri, într'un cuvânt prin mijloace asemănătoare cu cele prin cari s'a menținut și producția micilor meseriași împotriva manufacturii capitaliste. Fiecare pas înainte al științei și al tehnicii sapă în societatea capitalistă în mod inevitabil și fără îndurare bazele micii producții, economia politică socialistă având deci misiunea de a cerceta acest proces în toate formele lui, deseori complicate și încurcate, de a-i dovedi micului producător imposibilitatea de a se menține în regimul capitalist, de a demonstra situația disperată a gospodăriei țărănești în regimul capitalist și necesitatea trecerii țaranului pe punctul de vedere al proletariatului. În această chestiune revizionişti au păcătuțit din punct de vedere științific, printr'o generalizare superficială a unor fapte cari au fost izolate în mod tendențios de legătura lor cu întreaga alcătuire capitalistă; din punct de ve-

dere politic, ei au păcătuțit prin faptul de a-l fi ȳmbiat sau ȳmpins pe țaran, ȳn mod inevitabil, cu sau fȳrȳ voe, spre punctul de vedere al proprietarului (cu alte cuvinte spre punctul de vedere al burgheziei), ȳn loc de a-l fi ȳmpins spre punctul de vedere al proletariatului revoluționar.

ȳn privința teoriei crizelor și a prȳbușirii, treburile revizionismului au mers și mai rȳu. Numai o foarte scurtȳ perioadȳ și numai cele mai mioape persoane s'au putut gȳndi la revizuirea principiilor fundamentale ale doctrinei lui Marx, sub influența a cȳtorva ani de avȳnt și de ȳnflorire industrialȳ. Foarte curȳnd realitatea dovedi revizionistilor cȳ crizele nu ȳncetaserȳ de a se manifesta: dupȳ faza de prosperitate venea criza. S'au schimbat formele, succesiunea, aspectul diferitelor crize, dar crizele au rȳmas un element constitutiv inevitabil al orȳnduirii capitaliste. ȳn timp ce concentrau producția, cartelurile și trusturile sporeau totodatȳ, ȳn vȳzul tuturor, anarhia producției, nesiguranța existenței proletariatului și apȳsarea capitalului, ȳnȳsprind astfel antagonismele de clasȳ ȳntr'o mȳsurȳ nemaipomenitȳ. Faptul cȳ regimul capitalist se ȳndreaptȳ spre prȳbușire — atȳt ȳn sensul izbucnirii diferitelor crize politice și economice, cȳt și ȳn sensul deplinei prȳbușiri a ȳntregii orȳnduirii capitaliste — acest fapt a fost dovedit cu deosebitȳ evidențȳ și ȳn proporții deosebit de vaste tocmai de uriașele trusturi moderne. Recentȳ crizȳ financiarȳ din America, ȳnȳsprirea formidabilȳ a șomajului ȳn ȳntreaga Europȳ, fȳrȳ a mai vorbi de iminentȳ crizȳ industrialȳ, prevestitȳ de multe simptome — toate acestea au fȳcut ca recentele „teorii“ ale revizionistilor sȳ fie azi uitate de toatȳ lumea, și pare-se chiar și de mulți revizionisti. Nu trebuie sȳ ȳnȳ uitate ȳnvȳțȳmintele pe cari le-a tras clasa muncitoare din aceastȳ nestatornicie intelectualistȳ.

Cu privire la teoria valorii, trebuie doar sȳ spunem cȳ, ȳn afara unor aluzii și a unor suspine nebuloase a la Bȳhm-Bawerk, revizionistii n'au prezentat ȳn aceastȳ direcție absolut nimic, nelȳsȳnd astfel nicio urnȳ ȳn dezvoltarea gȳndirii științifice.

În domeniul politic, revizionismul a încercat într'adevăr să revizuiască temelia marxismului, și anume, doctrina luptei de clasă. Libertățile politice, democrația, votul universal — spuneau revizionistii — desființează terenul luptei de clasă, desmintind vechea teză a „Manifestului Comunist“, după care muncitorii n'au patrie. De îndată ce într'un regim democratic domnește „voința majorității“, nu mai poți — pretindeau ei — să vezi în stat un organ al stăpânirii de clasă și nici nu mai poți renunța la încheierea alianței cu burghezia progresistă, social-reformistă, împotriva reacționarilor.

Incontestabil că aceste obiecțiuni ale revizionistilor constituiau un sistem destul de încheșat de concepții, și anume arhi-cunoscutele concepții liberalo-burgheze. Din totdeauna au afirmat liberalii că parlamentarismul burghez desființează clasele și diviziunea în clase, din moment ce toți cetățenii, fără deosebire, au dreptul de vot, dreptul de a participa la treburile statului. Întreaga istorie europeană din a doua jumătate a veacului al XIX-lea, întreaga istorie a revoluției ruse de la începutul veacului al XX-lea arată în mod limpede absurditatea unor asemenea concepții. Deosebirile economice nu se micșorează, ci se intensifică și se înăspresc în regimul libertăților capitalismului „democratic“. Parlamentarismul nu desființează, ci desvâlue adevăratul fond al celor mai democratice republici burgheze, în calitatea lor de organe ale subjugării de clasă. Contribuind la luminarea și organizarea unor mase populare cu mult mai largi decât acelea cari luaseră înainte parte activă la evenimentele politice, parlamentarismul nu pregătește astfel înlăturarea orizelor și a revoluțiilor politice, ci dimpotrivă înăsprirea maximă a războiului civil în cursul acestor revoluții. Evenimentele pariziene din primăvara anului 1871 și cele ruse din iarna anului 1905 au arătat cu maximum de claritate caracterul inevitabil al acestei înăspriri. Fără a șovăi o clipă, burghezia franceză a încheiat tranzacția cu dușmanul național, cu armata străină care îi ruinașe patria, în scopul de a răpune mișcarea proletară. Cel ce nu înțelege inevitabila dialectică interioară a parlamentarismului și a de-

mocratismului burghez, care duce spre o și mai aspră rezolvare a controverselor, prin aplicarea în masă a violenței, nu va fi niciodată în stare să desfășoare, pe baza acestui parlamentarism, o propagandă și o agitație consecventă din punct de vedere principial, care să facă într'adevăr masele muncitoare să participe în mod victorios la atari „controverse“. Experiența alianțelor, a acordurilor, a blocurilor încheiate cu liberalismul social-reformator din Apus, și cu reformismul liberal (cadeții) în cursul revoluției ruse, a dovedit, în chip convingător, că aceste acorduri nu fac decât să întunece conștiința masselor, nemărind, ci slăbind importanța reală a luptei lor, legându-i pe combatanți de elementele cele mai puțin capabile de luptă, cele mai șovăitoare și mai trădătoare. Millebrandismul francez¹⁹ — cea mai mare experiență a aplicării tacticii politice revizioniste pe o scară largă, cu adevărat națională — a dat o calificare practică revizionismului, pe care proletariatul lumii întregi nu o va uita niciodată.

O firească complectare a tendințelor economice și politice ale revizionismului a fost atitudinea acestuia față de scopul final al mișcării socialiste. „Scopul final nu e nimic, mișcarea e totul“, — aceste cuvintele înaripate ale lui Bernstein exprimă mai bine esența revizionismului decât multe argumentări. Fixarea atitudinii dela caz la caz, tactica de acomodare la evenimentele zilei, la sinuozitățile unor mărunte fapte politice, uitarea intereselor fundamentale ale proletariatului și a trăsăturilor de bază ale întregii alcătuirii capitaliste, ale întregii evoluții capitaliste, jertfirea acestor interese fundamentale de dragul unor foloase momentane, reale sau imaginare, — iată politica revizionistă. Din însăși esența acestei politici decurge cu evidență faptul că ea poate să îmbrace forme nesfârșit de variate și că fiecare chestiune cât de cât „nouă“, fiecare turnură cât de cât neașteptată și de neprevăzută a evenimentelor — chiar dacă această turnură n'ar schimba linia fundamentală a dezvoltării decât într'o infimă măsură și pentru un foarte scurt răstimp — vor provoca întotdeauna, în mod inevitabil, noi varietăți ale revizionismului.

Caracterul inevitabil al revizionismului e determinat de rădăcinile de clasă pe care le are el în societatea actuală. Revizionismul este un fenomen internațional. Pentru fiecare socialist, care judecă și care e cât de cât orientat, nu poate fi nici cea mai mică îndoială în privința faptului că raporturile dintre ortodocși și bernsteinieni în Germania, dintre guesdiști și jaurèsiști (în prezent în special broussiști) în Franța, dintre Federația Social-Democrată și Partidul Muncitoresc Independent în Anglia, dintre de Brouckère și Vandervelde în Belgia, dintre integraliști și reformiști în Italia, dintre bolșevici și menșevici în Rusia, sunt pretutindeni în esență aceleași, cu toată varietatea nesfârșită a împrejurărilor naționale și a factorilor istorici ce caracterizează situația actuală a tuturor acestor țări. „Divizarea“ din sânul socialismului internațional contemporan se desfășoară de pe acum, în fond, pe o singură linie în diferitele țări ale lumii, evidențiind astfel pasul uriaș făcut înainte în comparație cu cele petrecute cu 30—40 de ani în urmă, când, în diferitele țări, tendințe de un gen deosebit luptau în cadrul aceluiaș socialism internațional, unic. Chiar și „revizionismul de stânga“, ce s'a conturat în prezent în țările latine sub formă de „sindicalism revoluționar“, se acomodează și el marxismului „corectându-l“: în Italia Labriola, în Franța Lagardelle, apelează la fiecare pas dela Marx, cel fals înțeles, la Marx, cel just înțeles.

Nu ne putem opri aici la analizarea conținutului ideologic al acestui revizionism, care e departe de a se fi dezvoltat atât de mult ca revizionismul oportunist, care nu s'a internaționalizat și care nu are la activul lui nicio singură mare luptă practică împotriva vreunui partid socialist fie chiar într'o singură țară. Ne mărginim deaceia la „revizionismul de dreapta“ suschițat.

În ce constă caracterul lui inevitabil în societatea capitalistă? De ce are el mai mare adâncime decât diversitatea deosebirilor naționale și deosebitele grade de dezvoltare ale capitalismului în diferitele țări? Pentrucă în fiecare țară capitalistă există întotdeauna, alături de proletariat, pături largi mic-bur-

gheze, de mici patroni. Capitalismul s'a născut și ia mereu naștere din mica producție. Anumite „pături mijlocii“ sunt în mod inevitabil din nou create de capitalism (anexe ale fabricii, munca la domiciliu, atelierile mici împrăștiate pe întreaga țară cerute de marea industrie, de pildă de industria bicicletelor și a automobilelor, etc.). Acești noi mici producători sunt tot atât de inevitabil aruncați din nou în rândurile proletariatului. E cu desăvârșire firesc deci faptul ca ideologia mic-burgheză să pătrundă iar și iar în rândurile largi ale partidelor muncitorești. E cu desăvârșire firesc ca așa să fie, și așa va fi tot timpul până la revoluția proletară căci ar fi o mare greșală să credem că va fi nevoie de „completea“ proletarizare a majorității populației, pentru înfăptuirea unei asemenea revoluții. Cele trăite în prezent de noi deseori numai pe tărâmul ideilor, anume certurile în jurul îndreptărilor teoretice aduse doctrinei lui Marx, fenomenele ce-și fac acum drum în activitatea practică, în legătură numai cu unele probleme parțiale ale mișcării muncitoare — ca divergențele tactice cu revizionistii și scizivunile pe această bază — toate acestea vor trebui să fie neapărat trăite de clasa muncitoare, în proporții neasemuit mai mari, atunci când revoluția proletară va fi înăsprit toate chestiunile controversate, când ea va fi concentrat toate divergențele în jurul unor puncte de cea mai directă importanță pentru determinarea atitudinii masselor, când ne va fi silit ca, în focul luptei, să-i distingem pe dușmani de prieteni și să ne debarasăm de aliații cei răi pentru a putea da lovitură hotărâtoare dușmanului.

Lupta ideologică pe care o desfășoară marxismul revoluționar în contra revizionismului la sfârșitul veacului al XIX-lea este numai preludiul marilor bătălii revoluționare ale proletariatului, care pășește înainte spre izbânda definitivă a cauzei sale, în ciuda tuturor șovăelilor și slăbiciunilor micii burghezii.

Articol publicat în culegerea „În memoria lui Karl Marx“, Sf. Petersburg, 1908.

LUPTA PENTRU CREAREA PARTIDULUI
MUNCITORESC SOCIAL-DEMOCRAT RUS

CE SUNT „PRIETENII POPORULUI“ ȘI CUM LUPTĂ EI ÎMPOTRIVA SOCIAL-DEMOCRAȚILOR ?

*(Răspuns la articolele publicate în revista „Ruscoie Bogatstvo“
împotriva marxiștilor)*

„Ruscoie Bogatstvo“ (Bogăția Rusească) a deschis o campanie împotriva social-democraților. Încă în anul trecut, în Nr. 10, unul din fruntașii acestei reviste, d-l N. Mihailovski, a anunțat că va începe în curând o „polemică“ împotriva „așa zișilor marxiști sau social-democrați ai noștri“. A apărut după aceea articolul d-lui S. Crivenco: „Despre singuraticii culți“ (Nr. 12) și cel al d-lui N. Mihailovski: „Literatura și viața“ („Ruscoie Bogatstvo“, Nr. 1 și 2, 1894). Cât privește concepțiile proprii ale revistei asupra realităților noastre economice, ele au fost expuse în mod cât se poate de complect în articolul d-lui S. Iujacov: „Problemele dezvoltării economice a Rusiei“ (Nr. 10 și 12). Pretinzând în general că reprezintă în revista lor ideile și tactica unor adevărați „prieteni ai poporului“, acești domni sunt dușmani încarnați ai social-democrației. Să încercăm deci să-i privim mai de aproape pe acești „prieteni ai poporului“, să analizăm critica pe care o fac ei marxismului, ideile lor, tactica lor.

D-l N. Mihailovski își concentrează atenția, înainte de toate, asupra bazelor teoretice ale marxismului, oprindu-se de aceea în mod special asupra analizei concepției materialiste a istoriei. Expunând în trăsături generale conținutul vastei literaturi marxiste, consacrate acestei doctrine, d-l Mihailovski își începe critica cu următoarea tiradă:

„Înainte de toate — spune el — se naște dela sine întrebarea: în ce lucrare și-a expus Marx concepția sa materialistă a istoriei? În „Capitalul“ el ne-a dat un model de îmbinare a forței logice cu erudiția și cu studiul meticulos atât al întregii literaturi economice, cât și al faptelor respective. El a scos la lumina zilei teoreticieni ai științei economice de mult uitați sau azi necunoscuți de nimeni, și n'a trecut cu vederea nici cele mai mici amănunte ale dărilor de seamă făcute de inspectorii de fabrică, sau ale depozițiilor experților în fața diferitelor comisiuni speciale; într'un cuvânt, a scotocit o enormă masă de materiale concrete, în parte spre a fonda și în parte spre a ilustra teoriile sale economice. Creând o concepție „absolut nouă“ asupra procesului istoric, explicând tot trecutul omenirii dintr'un punct de vedere nou și făcând bilanțul tuturor teoriilor filosofico-istorice existente până în acel moment, el a făcut toate acestea cu aceeași meticulozitate: el a revăzut, într'adevăr, supunând unei analize critice, toate teoriile cunoscute asupra procesului istoric, a examinat o mulțime de fapte din istoria mondială. Comparația cu Darwin, atât de obișnuită în literatura marxistă, confirmă și mai mult această idee. Ce reprezintă întreaga operă a lui Darwin? Câteva idei generalizatoare, legate între ele în modul cel mai strâns, încununând un adevărat Mont-Blanc de materiale concrete. Unde este însă lucrarea corespunzătoare a lui Marx? Ea nu există. Și nu numai că nu există o asemenea lucrare a lui Marx, dar nu există nici în întreaga literatură marxistă, cu toate că aceasta e atât de vastă și de răspândită“.

Toată această tiradă este cât se poate de caracteristică pentru a ne putea face o idee cât de puțin sunt înțeleși „Capitalul“ și Marx de către public. Copleșiți de imensa putere de convingere a expunerii, ei se ploconesc în fața lui Marx, îl laudă, dar în acelaș timp scapă cu totul din vedere conținutul principal al doctrinei și, ca și cum nimic nu s'ar fi întâmplat, continuă vechiul cântec al „sociologiei subiectiviste“. Nu pot, în legătură cu acestea, să nu-mi amintesc de foarte mult

epigraf, reproduc de Kautsky în cartea sa asupra doctrinei economice a lui Marx:

Wer wird nicht einen Klopstock loben?

Doch wird ihn jeder lesen? Nein.

Wir wollen weniger erhaben,

Und fleissiger gelesen sein! *

Chiar așa! Lăudându-l mai puțin pe Marx, d-l Mihailovski ar trebui să-l citească mai sârguitor, sau, mai bine, să aprofundeze mai serios cele citite.

„In „Capitalul“ Marx ne-a dat un model de îmbinare a forței logice cu erudiția“ — spune d-l Mihailovski. În această frază d-l Mihailovski ne-a dat un model de îmbinare a unei fraze strălucitoare cu o totală lipsă de conținut — a remarcat un marxist. Și această remarcă este absolut justă. Într'adevăr, prin ce s'a manifestat această forță logică a lui Marx? Ce rezultate a dat ea? Citind tirada d-lui Mihailovski, reproducă mai sus, s'ar putea crede că toată această forță a fost concentrată asupra „teoriilor economice“ în sensul cel mai strâmt al cuvântului — și atâta tot. Și pentru a accentua cu mai multă putere limitele înguste ale terenului în care și-a desfășurat Marx forța sa logică, d-l Mihailovski insistă asupra „celor mai mici amănunte“, asupra „studiului meticulos“, asupra „teoreticienilor necunoscuți de nimeni“, etc. Reiese, astfel, că Marx n'ar fi adus nimic nou în esență, nimic demn de menționat în metodele alcătuirii acestor teorii, că el ar fi lăsat știința economică în aceleași limite în cari s'a găsit ea la vechii economiști, nelărgind aceste limite, neaducând o concepție „cu totul nouă“ în ceea ce privește însăși această știință. Or, toți cei ce au citit „Capitalul“ știu că toate acestea sunt absolut false. Nu pot, în legătură cu acestea, să nu amintesc cele scrise de

*) Cine nu-l laudă pe un Klopstock? Dar îl citește oare fiecare? Nu. Vrem să fim mai puțin onorați, și mai sârguincios citiți! (Lessing).
— N. Red.

d-l Mihailovski despre Marx acum 16 ani, când polemiza cu burghezul trivial, d-l I. Jukovski. Au fost poate alte vremuri atunci, au fost mai proaspete poate sentimentele, în orice caz însă și tonul și conținutul articolului d-lui Mihailovski au fost cu totul altele.

„Scopul final al acestei lucrări este acela de a arăta legea dezvoltării (în original: Das ökonomische Bewegungsgesetz — legea economică a mișcării) societății moderne“, spune K. Marx în al său „Capital“ și el se ține strict de programul său. Astfel gândea d-l Mihailovski în 1877. Să privim dar mai de aproape acest program, foarte consecvent, precum recunoaște însuși criticul. El constă în faptul de „a arăta legea economică a dezvoltării societății moderne“.

Această formulare ea însăși ne pune direct în fața câtorva întrebări, cari cer lămuriri. Dece vorbește Marx despre societatea „modernă“, în timp ce toți economiștii, cari l-au precedat, vorbiseră despre societatea omenească în general? În ce sens întrebuintează el cuvântul „modern“, în virtutea căror indicii clasează el aparte această societate modernă? Mai departe, ce înseamnă această lege economică a mișcării societății? Ne-am obișnuit să-i auzim pe economiști spunând — și aceasta este, între altele, una din ideile preferate ale publiciștilor și ale economiștilor mediului din care face parte „Ruscoie Bogatstvo“ — că numai producția valorilor ar fi în funcție de legile economice, pe când repartitia, zic ei, ar depinde de activitatea politică, ar depinde de cele ce reprezintă acțiunea exercitată de autorități, de intelectualitate, etc., asupra societății. În ce sens vorbește așadar Marx de legea economică a mișcării societății, pe care o denumeste imediat Naturgesetz — lege a naturii? Cum trebuie să fie înțelese toate acestea, atunci când atâția dintre sociologii țării noastre au înegrit mormane întregi de hârtie spunând că domeniul fenomenelor sociale este distinct de domeniul fenomenelor naturale și istorice, și că deaceia pentru cercetarea celor dintâi se cere aplicarea unei metode cu totul deosebite, „metoda subiectivă a sociologiei“?

Toate aceste nedumeriri se ivesc în mod firesc și necesar și, desigur, numai desăvârșiții ignoranți le pot ocoli atunci când vorbesc despre „Capitalul“. Pentru a lămuri aceste chestiuni, vom reproduce în prealabil încă un pasagiu din aceeași prefață a „Capitalului“, pasagiu ce urmează doar cu câteva rânduri mai jos:

„Punctul meu de vedere — spune Marx — constă în faptul că văd în dezvoltarea formațiunii economice a societății un proces istoric natural“.

Este suficient să alăturăm fie și numai aceste două pasagii ale prefeței, reproduse de noi, spre a vedea că tocmai aceasta e ideea fundamentală a „Capitalului“, dezvoltată, precum am auzit, cu riguroasă consecvență și cu o rară putere logică. Referitor la toate acestea, să constatăm înainte de toate două lucruri: Marx ne vorbește numai de o singură „formațiune economică a societății“, de cea capitalistă; adică, el afirmă că a cercetat legile de dezvoltare numai ale acestei formațiuni și nu ale alteia. Această în primul rând. Iar în al doilea rând, să notăm metodele prin cari a ajuns Marx la concluziile sale: aceste metode au constat, precum am și auzit acum dela d-l Mihailovski, în „studiul meticulos al faptelor respective“.

Să trecem acum la analiza acestei idei fundamentale a „Capitalului“, pe care a încercat cu atâta dibăcie s'o ocolească filosoful nostru subiectivist. În ce constă propriu zis noțiunea formațiunii economice a societății și în ce sens dezvoltarea unei atari formațiuni poate și trebuie să fie considerată ca un proces istoric natural? Iată întrebările în fața cărora ne aflăm. Am arătat deja, că din punctul de vedere al vechilor (deși nu pentru Rusia) economiști și sociologi, noțiunea formațiunii economice a societății este cu desăvârșire inutilă: ei vorbesc în general despre societate, discută cu diferiți Spenceri asupra chestiunii ce este în general societatea, care este în general scopul și esența societății, etc. Dedându-se unor asemenea raționamente acești sociologi subiectiviști se sprijină pe argumente după cari scopul societății este acela de a fi

de folos tuturor membrilor ei, că deaceea dreptatea cere o anumită organizare, și că sistemul care nu este în concordanță cu această organizare ideală („Sociologia trebuie să înceapă cu o anumită utopie“ — aceste cuvinte ale d-lui Mihailovski, unul din autorii metodei subiectiviste, caracterizează minunat esența metodelor acestora) este anormal și trebuie să fie înlăturat. „Misiunea esențială a sociologiei — raționează, de pildă, d-l Mihailovski, — constă în a lămurii condițiunile sociale în cari o trebuință oarecare a naturii omenești poate fi satisfăcută“. Precum vedeți, pe acest sociolog îl interesează numai societatea care dă satisfacție naturii omenești, și nicidecum cutare sau cutare formațiune socială, care, în plus, ar mai fi bazată pe un fenomen contrar „naturii omenești“, precum este fenomenul subjugării majorității de către o minoritate. vedeți, deasemenea, că din punctul de vedere al acestui sociolog nu poate fi nici vorbă de a vedea în desvoltarea societății un proces istoric natural. („Din moment ce sociologul a recunoscut că un lucru este sau nu este de dorit, el trebuie să găsească condițiunile realizării celor ce sunt de dorit sau ale înlăturării celor ce nu sunt de dorit“, „ale realizării cutărilor sau cutărilor idealuri“ — raționează acelaș domn Mihailovski). Ceva mai mult, nu poate fi vorba nici chiar de o anumită desvoltare, ci doar de diferite abateri dela cele ce sunt de „dorit“, de „defecte“ cari pot să apară în istorie, pentrucă... pentrucă oamenilor le-a lipsit inteligența, pentrucă ei n’au știut să înțeleagă bine nevoile naturii omenești, pentrucă n’au știut să găsească condițiunile realizării unei asemenea orânduiri raționale. E clar că ideea fundamentală a lui Marx asupra procesului istoric natural al desvoltării formațiunilor economice ale societății sapă din temelie această morală copilărească, ce are pretenția să se denumească sociologie. Și cum și-a elaborat Marx această idee fundamentală? El a făcut acest lucru separând din diferitele domenii ale vieții sociale domeniul economic, separând din totalitatea relațiilor sociale „relațiile de producție“ în calitatea lor de relații fundamentale, primordiale, ce determină toate

celelalte relații. Iată cum a expus însuși Marx mersul considerațiilor sale asupra acestei chestiuni:

„Prima lucrare, întreprinsă pentru a spulbera îndoiele care mă asaltau, fu o revizuire critică a *Filosofiei dreptului* a lui Hegel. Cercetările mele ajunseră la rezultatul că raporturile juridice, ca și formele de stat, nu pot fi înțelese nici prin ele însele, nici prin așa numita evoluție generală a spiritului omenesc, ci dimpotrivă ele își au rădăcinile în condițiile materiale de existență, a căror totalitate Hegel o cuprinde, după pilda Englezilor și Francezilor din veacul al XVIII-lea, sub numele de „societate civilă“, și că anatomia societății burgheze trebuie să fie căutată în economia politică... Rezultatul general la care ajunsesem... poate să fie pe scurt astfel formulat: în producția socială a existenței lor, oamenii intră în relații determinate, necesare, independente de voința lor, relații de producție, cari corespund unei anumite trepte de dezvoltare a forțelor lor de producție materiale. Totalitatea acestor relații de producție alcătuiesc structura economică a societății, baza reală pe care se ridică o suprastructură juridică și politică și căreia îi corespund anumite forme de conștiință socială. Modul de producție a vieții materiale determină procesul vieții sociale, politice și intelectuale în general. Nu conștiința oamenilor este aceea care le determină existența, ci, invers, existența lor socială le determină conștiința. Pe o anumită treaptă a dezvoltării lor, forțele productive materiale ale societății vin în contradicție cu relațiile de producție existente, sau, în termeni juridici, cu relațiile de proprietate înăuntrul cărora ele se mișcaseră până atunci. Din forme de dezvoltare a forțelor productive, aceste relații se prefac în cătușe ale acestora. Atunci se deschide o epocă de *revoluție socială*. Odată cu schimbarea produsă în baza economică, se prefac mai încet sau mai repede toată uriașa suprastructură. La cercetarea unor astfel de prefaceri trebuie să se facă totdeauna deosebire între prefacerea materială a condițiilor de producție economică, prefacere ce poate fi constatată exact pe calea științelor naturale, și între for-

mele juridice, politice, religioase, artistice sau filosofice, cu un cuvânt ideologice, sub care oamenii devin conștienți de acest conflict și pe care îl soluționează prin luptă. După cum un individ nu este judecat după ideea ce și-o face el însuși despre sine, tot astfel nu poate fi apreciată nicio asemenea epocă de prefacere după conștiința ei, ci această conștiință trebuie, dimpotrivă, explicată prin contradicțiile vieții materiale, prin conflictul ce există între forțele productive sociale și relațiile de producție... În linii mari modurile de producție asiatic, antic, feudal și modern burghez, pot fi caracterizate ca epoci de progres ale formațiunii economice a societății¹⁸.

Această idee a materialismului în sociologie a fost ea însăși o idee genială. Se înțelege că în *primul moment* ea nu fusese decât o ipoteză, o ipoteză, însă, care crea pentru prima dată posibilitatea unei atitudini strict științifice față de problemele istorice și sociale. Până atunci sociologii, incapabili să coboare până la cele mai simple și primordiale relații, precum sunt relațiile de producție, se apucau să cerceteze și să studieze deadreptul formele politice și juridice, și lovindu-se de faptul apariției acestor forme din cutare sau cutare idei ale omenirii într'un anumit timp dat, se mărgineau la atât; reieșea că relațiile sociale ar fi statornicite de oameni în mod conștient. Dar această concluzie, ce și-a găsit deplina sa expresie în ideea Contractului Social * (ale cărei urme pot fi foarte bine remarcate în toate sistemele socialismului utopic), era în totală contradicere cu toate constatările istorice. Nu s'a întâmplat niciodată, și nu se întâmplă nici acum, ca membrii societății să-și reprezinte totalitatea relațiilor sociale în cari trăesc, ca ceva determinat, unitar, pătruns de un anumit principiu; dimpotrivă, *massa* se adaptează în mod inconștient acestor relații și le percepe în atât de mică măsură ca pe niște relații sociale istorice deosebite, încât explicația relațiilor de schimb, de pildă, în cari oamenii au trăit veacuri și veacuri dearân-

*) „Contractul Social” una din lucrările fundamentale ale lui J. J. Rousseau (apărută în 1762).

dul, n'a fost dată decât în ultimul timp. Materialismul a înlăturat această contradicere, continuând mai adânc analiza până la însăși originea acestor idei sociale ale omului; și concluzia lui, în sensul că mersul ideilor depinde de mersul lucrurilor, este singura concluzie compatibilă cu o psihologie științifică. Dealtfel, și dintr'un alt punct de vedere această ipoteză a ridicat pentru prima oară sociologia la rangul unei științe. Sociologilor le-a fost greu până acum să facă o deosebire între fenomenele importante și cele neimportante în rețeaua complicată a fenomenelor sociale (și aceasta și este rădăcina subiectivismului în sociologie); ei n'au știut să găsească un criteriu obiectiv pentru a putea face această deosebire. Materialismul a oferit un criteriu cu desăvârșire obiectiv, scoțând în evidență „relațiile de producție“ în calitatea lor de structură a societății și creând posibilitatea ca acestor relații să le fie aplicat criteriul științific general al repetării, a cărui aplicare în sociologie era negată de subiectiviști. Cât timp ei s'au mărginit să aibă în vedere relațiile sociale ideologice (adică relațiile cari, înainte de a se constitui, trec prin conștiința oamenilor *), ei n'au putut observa repetarea și regularitatea fenomenelor sociale în diferitele țări, astfel că știința lor nu era, în cel mai bun caz, decât o descriere a fenomenelor, o culegere de materiale brute. Analiza relațiilor sociale materiale (adică a acelor care se constituie, fără a trece prin conștiința oamenilor: făcând schimb de produse între ei, oamenii intră în relații de producție, fără a fi măcar conștienți de faptul că e vorba în aceste cazuri de relații sociale de producție), analiza relațiilor sociale materiale a făcut imediat posibilă constatarea elementului repetării și al regularității și generalizarea stărilor de lucruri din diferitele țări în cadrul unei singure noțiuni fundamentale: *formațiunea socială*. Numai această generalizare a oferit posibilitatea de a se trece dela descrierea fenomenelor sociale (și dela aprecierea lor din punctul de vedere al idealului) la analiza lor

*) Este vorba tot timpul, se înțelege, de conștiința relațiilor sociale și niciodată de a altora.

strict științifică, analiză care evidențiază, de exemplu, elementele ce deosebesc o țară capitalistă de altă țară capitalistă și care cercetează elementele ce sunt comune tuturor acestora.

În sfârșit, în al treilea rând, această ipoteză a făcut pentru prima dată posibilă o sociologie științifică și în virtutea faptului că numai reducerea relațiilor sociale la relații de producție, și apoi reducerea acestora din urmă la gradul de dezvoltare atins de forțele de producție, a oferit o bază solidă pentru ca dezvoltarea formațiunilor sociale să poată fi prezentată ca un proces istoric natural. Și, se înțelege dela sine că fără o asemenea concepție nu poate exista vreo știință socială. (Subiectiviștii, de pildă, admitând că fenomenele istorice se dezvoltă conform unor legi determinate, n'au fost totuși în stare să considere evoluția lor ca un proces istoric natural, tocmai pentru că ei s'au oprit la ideile și la scopurile sociale ale omului, neștiind să reducă aceste idei și scopuri la anumite relații sociale materiale).

Iată însă că Marx, care a emis această ipoteză după 1840, porni să studieze în mod concret (*nota bene*) faptele. El ia una din formațiunile economice ale societății — sistemul economiei de mărfuri — și pe baza unei imense cantități de date (pe cari le-a studiat nu mai puțin de 25 de ani) dă o foarte amănunțită analiză a legilor funcționării acestei formațiuni și a dezvoltării ei. Această analiză se mărginește exclusiv la relațiile de producție dintre membrii societății: nerecurgând spre a explica lucrurile, nici măcar o singură dată la factori din afara cadrului acestor relații de producție, Marx ne oferă posibilitatea de a vedea cum se dezvoltă organizarea producției de mărfuri a economiei sociale, cum se transformă ea într-o organizare capitalistă, dând naștere claselor antagoniste (de astă dată în cadrul relațiilor de producție) — burghezia și proletariatul, — cum dezvoltă ea productivitatea muncii sociale, introducând astfel un element ce intră în ireductibilă contradicere cu înseși temeliile acestei organizări capitaliste.

Iată scheletul „Capitalului“. Esențial e însă faptul că Marx nu s'a mulțumit cu acest schelet, că nu s'a mărginit nu-

mai la „teoria economică“ în sensul obișnuit, că *explicând* structura și dezvoltarea formațiunii sociale respective *exclusiv* prin relațiile de producție, el a urmărit totuși pretutindeni și în permanență suprastructurile corespunzătoare acestor relații de producție, dând scheletului carne și sânge. „Capitalul“ a și avut un succes atât de covârșitor, tocmai pentru că această carte a unui „economist german“ a arătat cititorului întreaga formațiune capitalistă a societății cu tot pulsul ei viu, cu aspectele existenței ei zilnice, cu manifestările sociale concrete ale antagonismelor dintre clase, inerente relațiilor de producție, cu suprastructura politică burgheză, ce ocrotește stăpânirea clasei capitaliștilor, cu ideile burgheze ale libertății, egalității, etc., cu relațiile burgheze de familie. E de înțeles acum că comparația cu Darwin este absolut exactă: „Capitalul“ nu reprezintă doar „câteva idei generalizatoare, în modul cel mai strâns legate între ele, încununând un adevărat Mont-Blanc de materiale concrete“. Și dacă acela care a citit „Capitalul“, n'a fost în stare să observe aceste idei generalizatoare, nu mai e vina lui Marx, care, precum am văzut, a atras atenția chiar în prefață asupra acestor idei. Ceva mai mult, este exactă această comparație nu numai în aspectul ei exterior (pentru care d-l Mihailovski a manifestat, nu știu de ce, un deosebit interes), ci și în aspectul ei interior. Precum Darwin a pus capăt concepției în virtutea căreia speciile de animale și vegetale ar fi întâmplătoare, prin nimic legate între ele, „create de Dumnezeu“ și neschimbătoare, el fiind primul care a situat biologia pe un teren pe deplin științific, prin faptul că a stabilit fenomenul transformării speciilor și succesiunea lor, tot așa și Marx a pus capăt concepției după care societatea ar fi un agregat mecanic de indivizi, îngăduind orice modificări inițiate de voința autorităților (sau, ceace este tot una, de voința societății și a guvernului), apărând și transformându-se în mod întâmplător; el a fost primul care a situat sociologia pe un teren științific, prin faptul că a stabilit noțiunea formațiunii economice a societății, ca totalitate a relațiilor respective de producție, statornicind că

desvoltarea acestor formațiuni constituie un proces istoric natural.

Acum, după apariția „Capitalului“, concepția materialistă a istoriei nu mai este o ipoteză, ci o doctrină științificește dovedită, și cât timp nu va fi făcută o altă încercare de explicare științifică a funcționării și a desvoltării diferitelor formațiuni sociale — a înseși formațiunilor sociale, iar nu a existenței vreunei țări sau a vreunui popor, sau chiar a vreunei clase, etc. — o altă încercare, care să fie în stare să introducă ordine în „faptele corespunzătoare“, așa precum a făcut materialismul, și care să ne înfățișeze tabloul viu al unei anumite formațiuni, dându-i totodată o explicație strict științifică, atâta timp concepția materialistă a istoriei va fi sinonimă cu știința socială. Materialismul nu este „o concepție științifică a istoriei prin excelență“, cum crede d-l Mihailovski, ci singura concepție științifică a ei.

Și puteți oare să vă închipuiți acum ceva mai amuzant ca faptul că s'au găsit oameni cari au fost în stare să citească „Capitalul“ fără să găsească în el materialism? Unde este materialismul? — întreabă cu sinceră nedumerire d-l Mihailovski.

El a citit „Manifestul Comunist“ și n'a observat că această lucrare dă explicația materialistă a orânduirilor moderne, juridice, politice, familiale, religioase și filosofice, că însăși critica teoriilor socialiste și comuniste caută și găsește rădăcinile acestora în diferitele relații de producție.

El a citit „Mizeria filosofiei“ și n'a observat că analiza sociologiei lui Proudhon este făcută în această carte din punct de vedere materialist, că critica modului în care soluționează Proudhon feluritele probleme istorice izvorăște din principiile materialismului, că propriile indicații ale autorului cu privire la sfera în care trebuiesc căutate datele soluționării acestor probleme, se referă toate la relațiile de producție.

El a citit „Capitalul“ și n'a observat că se află în fața unui model de analiză științifică, cu ajutorul metodei materialiste, a unei formațiuni sociale, care este totodată și cea mai

complicată, model recunoscut de toată lumea și neîntrecut de nimeni. Și iată-l stând adâncit în gânduri în fața profunde probleme: „In ce lucrare și-a expus oare Marx concepția sa materialistă a istoriei?“

Oricine cunoaște operele lui Marx ar răspunde cu o altă întrebare: în ce operă nu și-a expus oare Marx concepția sa materialistă a istoriei? Dar d-l Mihailovski va afla, probabil, despre cercetările materialiste ale lui Marx numai atunci când ele vor fi indicate sub un număr respectiv în vreo lucrare de filosofie a istoriei a unui oarecare Kareiev,¹⁴ la rubrica „Materialismul economic“.

Cel mai curios e însă faptul că d-l Mihailovski îl acuză pe Marx că n'ar fi „revăzut (sic!) toate teoriile cunoscute asupra procesului istoric“. Iată ceva deabinelea amuzant! Ce sunt însă nouă zecimi din aceste teorii? Construcții pur apriorice, dogmatice, abstracte: ce este societatea, ce este progresul? etc. (Iau dinădins exemplele mai aproape de mintea și de inima d-lui Mihailovski). Aceste teorii nu sunt bune de nimic chiar numai în virtutea cauzei care le face să existe, nu sunt bune de nimic prin metodele lor fundamentale, prin caracterul lor iremediabil și pe de-a'ntregul metafizic și obscurantist. Căci a începe cu întrebările: ce este societatea, ce este progresul? — înseamnă a începe dela sfârșit. De unde luați noțiunea generală a societății și a progresului, din moment ce n'ați studiat încă, în mod special, nicio formațiune socială, din moment ce nici măcar n'ați știut să definiți această noțiune și să începeți un studiu serios al faptelor, o analiză obiectivă a unor anumite relații sociale? Iată indiciul cel mai evident al metafizicii, eu care a început orice știință: cât timp oamenii n'au știut să întreprindă studiul faptelor, ei au inventat întotdeauna *apriori** teorii generale, cari au rămas întotdeauna sterile. Chimistul metafizician, care nu știa încă să cerceteze în fapt procesele chimice, inventa teoria forței afinității chimice. Biologul metafizician își punea întrebarea:

* Anterioare experienței. — N. Red.

ce e viața și forța vitală? Psihologul metafizician raționa: Ce este sufletul? Insuși procedeul era absurd în aceste cazuri. Nu putem emite raționamente asupra sufletului dacă nu explicăm în mod special procesele psihice: progresul trebuie să constea, în acest caz, tocmai în faptul de a părăsi teoriile generale și construcțiile filosofice asupra sufletului, pentru a plasa pe un teren științific studiul faptelor ce caracterizează diferitele procese psihice. Din acest motiv, învinuirea adusă de d-l Mihailovski este cu desăvârșire asemănătoare cu aceea pe care s'ar apuca s'o aducă un psiholog metafizician, care a scris toată viața sa „cercetări“ asupra problemei: ce este sufletul? (fără să cunoască precis explicația vreunui fenomen psihic, fie acesta cât de simplu), unui psiholog științific, pentru faptul că acesta n'a revăzut toate teoriile cunoscute asupra sufletului. Respingând teoriile filosofice asupra sufletului, acest psiholog științific s'a apucat să studieze deadreptul substratul material al fenomenelor psihice — procesele nervoase, dând, să zicem, analiza și explicația diferitelor procese psihice. Și iată că, citind această lucrare psihologul nostru metafizician o laudă: sunt, zice el, bine descrise procesele și studiate faptele. Și cu toate acestea el nu se declară mulțumit. Dați-mi voie, exclamă el, auzind vorbindu-se împrejurul său despre modul cu totul nou al acestui învățat de a înțelege psihologia, despre metoda deosebită întrebuintată de el în psihologia științifică, dați-mi voie, se înfierbântă filosoful, în ce operă este însă expusă această metodă? Lucrarea nu conține doar „decât fapte“! Nu găsim în ea nici urmă a revizuirii „tuturor teoriilor filosofice cunoscute asupra sufletului“. Aceasta nu e deloc o lucrare adecvată!

Tot așa nici „Capitalul“ nu este, firește, o lucrare adecvată pentru sociologul metafizician, care nu observă cât de sterile sunt raționamentele apriorice pe tema: ce e societatea, care nu înțelege că în locul unui studiu și al unei explicări a societății atari metode nu fac decât să-i substituie pe furiș noțiunii societății fie ideile burgheze ale negustorului englez, fie idealurile socialiste mic-burgheze ale democratului rus —

atât și nimic mai mult. Deaceia au și apărut și s’au spulberat ca niște baloane de săpun toate aceste teorii filosofico-istorice, cari n’au fost în cel mai bun caz decât un simptom al ideilor și al relațiilor sociale ale timpului lor, nefăcând să progreseze nici cu o iotă măcar capacitatea omului *de a înțelege* fie chiar și unele relații sociale parțiale, în schimb însă reale (și nu a acelora ce-i „corespund naturii omenеști“). Giganticul pas înainte făcut de Marx în această privință a constat tocmai în faptul că el a dat deoparte toate aceste raționamente generale asupra societății și a progresului, dând în schimb analiza *științifică* a unei *singure* societăți și a unui *singur* progres și anume a celui capitalist. Și d-l Mihailovski îi aduce lui Marx învinuirea de a fi început cu începutul, iar nu cu sfârșitul, cu analiza faptelor, iar nu cu concluziile finale, cu studiul relațiilor sociale concrete, determinate istoricește, și nu cu teoriile generale asupra naturii acestor relații sociale în general! Și el se întreabă: „Unde este însă lucrarea adecvată?“ O! prea’nțeleptule sociolog subiectivist !!

Dacă filosoful nostru subiectivist s’ar fi mărginit să-și exprime numai nedumerirea sa în legătură cu chestiunea în ce operă oare a fost fondat materialismul — n’ar fi fost nenorocirea prea mare. Deși însă el n’a găsit nicăeri (sau poate tocmai pentru că n’a găsit) nu numai o justificare, dar nici măcar o expunere a concepției materialiste a istoriei, el începe să-i atribue acestei doctrine pretențiuni pe care ea nu le-a manifestat niciodată. Reproducând un citat din Bloss, după care Marx ar fi proclamat o *concepție* absolut nouă a istoriei, el afirmă în continuare, fără a se jena câtuși de puțin, că această teorie pretinde a-i fi „explicat omenirii trecutul ei“, a fi explicat „tot (sic !! ?) trecutul omenirii“, etc. Toate acestea sunt însă pe-de-a’ntregul false ! Teoria pretinde a fi explicat numai o singură organizare socială, cea capitalistă, și nimic mai mult. Dacă aplicarea materialismului în domeniul analizării și explicării unei singure formațiuni sociale a dat rezultate atât de strălucite, e absolut natural ca materialismul să nu mai fie o ipoteză în istorie, ci o teorie

științificește verificată; e absolut natural ca necesitatea unei asemenea metode să se extindă și la celelalte formațiuni sociale, chiar dacă acestea n'au fost încă supuse unui studiu concret special și unei analize amănunțite, tot așa precum ideea transformismului,¹⁶ dovedită cu privire la un număr suficient de fapte, se extinde la întregul domeniu al biologiei, cu toate că transformarea unor anumite specii de animale și vegetale n'a putut fi încă stabilită cu exactitate. Și după cum transformismul nu are deloc pretenția de a explica „toată“ istoria formării speciilor, ci numai de a situa metodele acestei explicări pe un teren științific, tot așa și materialismul, aplicat în domeniul istoriei, n'a avut niciodată pretenția de a explica totul, ci numai de a indica metoda, „singură științifică“, după expresia lui Marx („Capitalul“), a explicării istoriei. Putem după toate acestea aprecia cât sunt de spirituale, de serioase și de corecte metodele întrebuințate în polemică de d-l Mihailovski, care mai întâi îl falsifică pe Marx, atribuind materialismului aplicat în domeniul istoriei pretențiunea absurdă de a „explica totul“, de a fi găsit „cheia tuturor lacătelor istorice“ (pretențiuni pe care Marx le-a respins, firește, imediat, într'o formă foarte veninoasă în „scrisoarea“¹⁶ sa referitoare la articolele lui Mihailovski), care jonglează după aceea cu aceste pretențiuni născocite de el însuși și care reproduce, în sfârșit, exact ideile lui Engels — exact, pentru că de astă dată le citează și nu le expune — în sensul că economia politică, precum o înțeleg materialistii, „trebuie să fie deabia creată“, că „toate cele căpătate din partea ei se limitează“ la istoria societății capitaliste — spre a trage în sfârșit concluzia că „aceste cuvinte restrâng foarte mult câmpul de activitate al materialismului economic“ ! Cât de infinit de naiv și infinit de încrezut trebuie să fie un om, pentru a putea crede că asemenea trucuri vor rămâne neobservate ! Il falsifică la început pe Marx, jonglează apoi cu propriile sale minciuni, reproduce după aceea exact șirul ideilor și are acum obrăznicia să afirme că aceste idei restrâng câmpul de activitate al materialismului economic !

Ce calitate au aceste jonglerii ale d-lui Mihailovski se poate vedea din următorul exemplu: „Marx nu le fondează pe acestea nicăeri“, nu fondează adică principiile teoriei materialismului economic — spune d-l Mihailovski. Ce-i drept, Marx intenționase să scrie împreună cu Engels o lucrare cu caracter filosofico-istoric și istorico-filosofic și a scris-o (în 1845—1846); lucrarea n'a fost însă niciodată tipărită¹⁷. Engels spune: „Prima parte a acestei lucrări este o expunere a concepției materialiste a istoriei¹⁸, expunere ce nu face decât să arate cât de insuficiente au fost cunoștințele noastre de atunci în domeniul istoriei economice“. Așadar — încheie d-l Mihailovski — punctele fundamentale ale „socialismului științific“ și ale teoriei materialismului economic au fost descoperite, și după aceea expuse în „Manifest“, într'o vreme când, după propria mărturisire a unuia dintre autori, aceștia au dispus de cunoștințe slabe pentru asemenea investigațiuni.

Minunată critică, nu-i așa? Engels afirmă că, împreună cu Marx, ei au avut cunoștințe slabe în domeniul „istoriei“ economice, și că de aceea nici nu și-au tipărit lucrarea lor cu caracter istorico-filosofic „general“. Această afirmație este răstălmăcită de d-l Mihailovski în sensul că ei ar fi avut cunoștințe slabe pentru a putea face „investigațiuni“ ca de pildă elaborarea „punctelor fundamentale ale socialismului științific“ adică a criticii științifice a orânduirii „burgheze“, ce fusese deja expusă în „Manifest“. Una din două: sau nu e în stare d-l Mihailovski să înțeleagă deosebirea dintre încercarea de a îmbrățișa întreaga filosofie a istoriei și încercarea de a explica științificește regimul burghez, sau crede că Marx și Engels n'au avut destule cunoștințe pentru a putea face critica economiei politice. Și el dă dovadă în acest caz de mare cruzime, neîmpărtășindu-ne motivele acestei insuficiențe, în îndreptările și completările sale. Hotărîrea lui Marx și Engels de a nu-și publica lucrarea lor istorico-filosofică și de a-și concentra toate forțele asupra analizei științifice a unei singure organizări sociale nu vădește decât un înalt grad de

conștiințiozitate științifică. Hotărîrea d-lui Mihailovski de a jongla cu ideile făcând această micuță adăugire cum că Marx și Engels și-ar fi expus concepțiile, deși ar fi recunoscut ei înșiși că dispuneau de cunoștințe insuficiente pentru elaborarea lor, nu face decât să caracterizeze procedeele sale polemice, cari nu fac dovadă nici de inteligență și nici de bună cuviință.

Iată încă un exemplu: „Engels, *alter ego*-ul lui Marx — spune d-l Mihailovski — a făcut mai mult pentru fondarea materialismului economic ca doctrină istorică. El are o lucrare istorică specială „Origina familiei, a proprietății private și a statului în legătură (im Anschluss) cu concepțiile lui Morgan“¹⁸. Este extrem de remarcabil acest „Anschluss“. Cartea americanului Morgan a apărut cu mulți ani după ce Marx și Engels își formulaseră principiile materialismului economic și cu totul independent de această doctrină. Și iată că „materialiștii economiști au aderat“ la această carte și deoarece în timpurile preistorice n'a existat lupta de clasă, ei au adus un „amendament“ formulei concepției materialiste a istoriei, în sensul, anume, că alături de producția valorilor materiale factor determinant este și producția omului însuși, adică procrearea copiilor, care a jucat un rol primordial în vremurile primitive, când productivitatea muncii era încă prea puțin dezvoltată.

„Marele merit al lui Morgan — afirmă Engels — constă în faptul că el a găsit în legăturile gentilice ale Indienilor din America de Nord cheia celor mai importante enigme, rămase până acum nerezolvate, ale istoriei antice, greacă²⁰, romană și germană“.

„Așadar — declară sentențios d-l Mihailovski în legătură cu toate acestea — la sfârșitul celui de-al cincilea deceniu al veacului a fost descoperită și proclamată o concepție a istoriei cu desăvârșire nouă, materialistă, și cu adevărat științifică, care a făcut pentru știința istoriei ceea ce a făcut teoria lui Darwin pentru științele naturale moderne“. Dar această concepție — repetă apoi încă odată d-l Mihailovski — n'a fost

niciodată fondată în mod științific. „Nu numai că ea n'a fost verificată pe terenul vast și variat al faptelor concrete („Capitalul“ n'ar fi o lucrare „adevătată“: nu sunt în el decât fapte și cercetări meticuloase!), dar n'a fost nici măcar motivată într'o măsură suficientă cel puțin prin criticarea și excluderea altor sisteme filosofico-istorice“. Cartea lui Engels: „Herrn E. Dührings. Umwälzung der Wissenschaft“ * „nu reprezintă decât spirituale încercări făcute în treacăt“, și d-l Mihailovski consideră deaceia posibilă ocolirea cu desăvârșire a multiplelor probleme esențiale, atinse în această operă, cu toate că aceste „spirituale încercări“ arată cu foarte mult spirit lipsa de conținut a sociologilor, cari „încep cu utopii“; cu toate că această operă conține o amănunțită critică a „teoriei violenței“, după care sistemele politico-juridice le-ar determina pe cele economice, teorie pe care o propagă cu atâta sânguință d-nii publiciști dela „Ruscoie Bogatstvo“. Și într'adevăr, e doar cu mult mai ușor să asvârli cu privire la o lucrare câteva fraze ce nu spun nimic, decât să examinezi serios fie și o singură problemă, rezolvată în chip materialist în această lucrare; acest lucru de altfel nu implică nicio primejdie, pentru că cenzura nu va îngădui niciodată, probabil, traducerea acestei cărți, iar d-l Mihailovski îi poate atribui calități spirituale, fără niciun fel de teamă pentru filosofia sa subiectivistă.

Mai caracteristică și mai instructivă încă (pentru ilustrarea faptului că limba e dată omului pentru a-și ascunde gândurile sau pentru a da vidului forme de gândire) este părerea exprimată asupra „Capitalului“ lui Marx. „Se găsesc în „Capitalul“ pagini strălucite cu conținut istoric, dar (acest minunat „dar“! Și nu e nici măcar un simplu „dar“ ci celebrul „mais“, care în traducerea rusească înseamnă „Urechile nu cresc mai sus de frunte“) acestea, chiar prin însuși scopul cărții, se referă la o anumită perioadă istorică, neafirmând nicidecum principiile fundamentale ale materialismului eco-

* D-l E. Dühring revoluționează știința (Anti-Dühring). — N. Red.

conomic, ci atingând pur și simplu latura economică a unui anumit mănunchiu de fenomene istorice“. Cu alte cuvinte, „Capitalul“, al cărui unic scop e studierea tocmai a societății capitaliste, ne oferă o analiză materialistă a acestei societăți și a suprastructurilor ei, „dar“ d-l Mihailovski preferă să ocolească această analiză: e vorba, vedeți d-voastră, numai de o „singură“ perioadă, în timp ce el, d-l Mihailovski, ar dori să îmbrățișeze toate perioadele, ba încă să le îmbrățișeze astfel, încât să nu vorbească în special de niciuna. Se înțelege că pentru atingerea acestui scop, adică pentru îmbrățișarea tuturor perioadelor, fără de a atinge în esență niciuna din ele, nu există decât o singură cale: calea locurilor comune și a frazelor „strălucitoare“ și deșarte. Și nimeni nu se poate compara cu d-l Mihailovski în arta de a rezolva totul prin fraze. Reiese că nu face să ne referim (în mod separat) la fondul cercetărilor lui Marx, pe temeiul că el, Marx, „nu afirmă nicicum principiile fundamentale ale materialismului economic, ci atinge pur și simplu latura economică a unui anumit mănunchiu de fenomene istorice“. Ce profunzime de gândire! „Nu afirmă“, ci „atinge pur și simplu“! Intr'adevăr, cât de simplu poate fi escamotată orice chestiune printr' o frază! Atunci când Marx arată, de pildă, de repetate ori, că la baza egalității civile, a libertății de a contracta și a altor principii ale Statului juridic se află relațiile dintre producătorii de mărfuri — ce'nseamnă acest lucru? Afirmă el astfel materialismul, ori îl atinge numai „pur și simplu“? Cu modestia ce-l caracterizează, filosoful nostru se abține de a da un răspuns de fond, trăgând deadreptul concluzii din „spirituala lui încercare“ de a vorbi în mod strălucitor, nespunând nimic.

„Nu e de mirare, glăsuesc aceste concluzii — că 40 de ani după proclamarea unei teorii, ce pretindea să lumineze istoria mondială, istoria antică greacă, romană și germană au rămas enigme nedeslegate; și cheia acestor enigme a fost găsită în primul rând de un om, ce era absolut străin de teoria materialismului economic, care nu știa nimic despre ea și, în al doilea rând, cu ajutorul unui factor neeconomic. O impre-

sie întrucâtva amuzantă produce termenul „producerea omului însuși“, adică procrearea copiilor, de care se agață Engels pentru a păstra măcar o legătură verbală cu formula fundamentală a materialismului economic. El este totuși silit să recunoască că în decurs de multe veacuri viața omenirii nu s'a constituit conform acestei formule“. Intr'adevăr, minunat polemizezi, d-le Mihailovski ! Teoria constă în faptul că pentru „a explica“ istoria, bazele nu trebuie să fie căutate în relațiile ideologice, ci în relațiile sociale materiale. Insuficiența datelor concrete n'a îngăduit aplicarea acestui procedeu în domeniul analizării unor fenomene foarte importante ale istoriei străvechi a Europei, de pildă, a organizației gentilice, care din această cauză a și rămas o enigmă *). Iată însă că în America, bogatul material strâns de Morgan îi dă acestuia posibilitatea să analizeze esența organizației gentilice și să tragă concluzia că explicația acesteia nu trebuie căutată în relațiile ideologice (de pildă, în cele juridice sau religioase), ci în cele materiale. Este clar că acest fapt constituie o strălucită confirmare a metodei materialiste — atât și nimic mai mult. Și atunci când d-l Mihailovski îi reproșează acestei doctrine, în primul rând, faptul că cheia celor mai grele enigme istorice a găsit-o un om ce este „absolut străin“ de teoria materialismului economic, nu ne putem decât mira în ce măsură nu pe oamenii să deosebească ceșace este în favoarea lor de ceea ce este categoric împotriva lor. În al doilea rând — raționează filosoful nostru — procrearea copiilor nu e un factor economic. Unde ați citit însă D-voastră la Marx sau la Engels, că ei vorbesc neapărat de materialism economic ? Definind concepția lor asupra lumii, ei au denumit-o pur și simplu materialism. Ideea lor fundamentală (formulată foarte precis chiar și în citatul din Marx reprodus mai sus) e aceea că relațiile sociale se împart în relații materiale și relații ideologice. Acestea din urmă

*) D-l Mihailovski nu scapă nici în acest caz ocazia de a jongla: cum așa, exclamă el: pe deoparte o concepție științifică a istoriei, pe de altă parte istoria antichității rămâne o enigmă ! Puteți afla, d-le Mihailovski, din orice manual, că problema organizației gentilice este una din cele mai grele probleme, care a dat naștere la o mulțime de teorii explicative.

nu reprezintă decât o suprastructură a celor dintâiu, cari la rândul lor iau naștere independent de voința și de conștiința omului, ca (rezultat) formă de activitate a omului, ținând întreținerea propriei sale existențe. Explicația formelor politice și juridice — afirmă Marx în citatul reprodus mai sus — trebuie căutată în „relațiile materiale ale vieții“. Nu cumva crede d-l Mihailovski că relațiile procreării copiilor sunt relații ideologice? Sunt atât de caracteristice explicațiile date de d-l Mihailovski în legătură cu această chestiune, încât merită să ne oprim asupra lor. „Oricât am recurge la formule ingenioase în chestiunea „procreării copiilor“ spune el, străduindu-ne să stabilim cel puțin o legătură verbală între această chestiune și materialismul economic, oricât s'ar împleni procrearea copiilor, în rețeaua complicată a fenomenelor vieții sociale, cu alte fenomene, inclusiv cele economice, ea are totuși propriile ei rădăcini fiziologice și psihice. (Ce, d-le Mihailovski, credeți că ne-am născut ieri, ca să ne povestiți că procrearea copiilor are rădăcini fiziologice!? Ce tot îndrugați, vrute și nevrute!). Acest fapt ne amintește că teoreticienii materialismului economic nu și-au încheiat pe deplin socotelile nu numai cu istoria, dar nici cu psihologia. Nu încapă încă înăuntru că legăturile gentilice și-au pierdut însemnătatea lor în istoria țărilor civilizate; dar nu s'ar putea afirma acest lucru cu aceeași siguranță despre relațiile sexuale directe și de familie. Acestea au suferit, desigur, schimbări adânci sub presiunea complexității crescânde a vieții în general; recurgând însă la o oarecare dibăcie dialectică am putea dovedi că nu numai relațiile juridice, dar și relațiile economice, ele înseși, formează o „suprastructură“ a relațiilor sexuale și de familie. Nu ne vom ocupa acum cu acest lucru, dar vom indica totuși, drept pildă, instituția moștenirii“.

Filosoful nostru a reușit să treacă în cele din urmă din domeniul frazelor goale *), în acel al faptelor precise, cari pot fi verificate și cari nu permit ocolirea atât de ușor a

*) Cum am putea, într'adevăr, denumi altfel procedul, ce constă în a reproșa materialistilor că nu și-au încheiat pe deplin socotelile cu

miezului chestiunii. Să vedem aşadar cum dovedeşte criticul lui Marx, că instituţia moştenirii ar fi o suprastructură a relaţiilor sexuale şi de familie. „Prin moştenire — raţionează d-l Mihailovski — se transmit produsele producţiei economice („Produsele producţiei economice“ ! Ce nivel de cultură ! Ce sonoritate ! Şi ce limbă elegantă !), şi însăşi instituţia moştenirii este condiţionată până la un anumit grad de concurenţa economică. Prin moştenire însă, se transmit în primul rând şi valori nemateriale, — fapt ce se manifestă în grija de a li se da copiilor o educaţie în spiritul părinţilor“. Aşadar, educaţia copiilor intră în cadrul instituţiei moştenirii ! Legile civile ruse conţin, de pildă, un articol, care glăsuieşte că „prin educaţia pe care o dau, părinţii trebuie să se străduiască să formeze moravurile lor (ale copiilor) în conformitate cu vederile guvernului“.

Oare nu acest lucru este denumit de filosoful nostru instituţie a moştenirii ? „Şi în al doilea rând, chiar dacă rămânem exclusiv în domeniul economic, chiar dacă instituţia moştenirii este de neconceput fără produsele producţiei, transmise prin moştenire, ea este tot atât de neconceput şi fără produsele „procreării copiilor“ — fără aceste produse şi fără complicata şi încordata psihologie direct implicată în ele“. (Priviţi puţin felul de exprimare: complicata psihologie „implicată“ în produsele procreării copiilor ! Un adevărat deliciu !) Aşa dar instituţia moştenirii este o suprastructură a relaţiilor de familie şi sexuale, pentru că moştenirea este de neconceput fără procrearea copiilor ! Iată o adevărată descoperire a Americii ! Până acum toată lumea era de părere că procrearea copiilor poate tot atât de puţin să explice instituţia moştenirii, precum poate necesitatea de a te hrăni explica instituţia proprietăţii. Până acum toată lumea credea că dacă în Rusia, de exemplu, în epoca înfloririi drep-

istoria nefăcându-se totodată încercarea de a se analiza *literalmente*, *niciuna* din numeroasele explicaţii materialiste ce au fost date de materialişti diferitelor probleme istorice ? Sau în a spune că s'ar putea dovedi, dar nu ne vom ocupa de acest lucru ? !

tului domenal²¹, pământul nu putea fi transmis prin moștenire (deoarece el nu era considerat decât proprietate convențională), explicația acestui fapt trebuie să fie căutată în particularitățile organizării sociale de atunci. D-l Mihailovski crede, probabil, că lucrurile se explică pur și simplu prin faptul că psihologia, implicată în produsele procreării copiilor moșierului depe atunci, nu fusese decât de complicată.

Sgâriați puțin coaja „prietenului poporului“ — am putea spune noi, parafrazând o cunoscută expresie — și veți da de burghez. Ce alt sens ar putea avea într'adevăr aceste raționamente ale d-lui Mihailovski asupra legăturii dintre instituția moștenirii și educația copiilor, psihologia procreării copiilor etc., decât acela că instituția moștenirii este tot atât de veșnică, de necesară și de sacră, ca și educația copiilor! Ce-i drept, d-l Mihailovski a avut grije să-și lase o porțiță de eșire, declarând că „instituția moștenirii este până la un anumit grad condiționată de concurența economică“. Această afirmație nu este însă decât încercarea de a nu i se da întrebării un răspuns precis, și încă o încercare făcută cu mijloace improprii. Cum am putea lua noi în considerație această observație, atunci când nu ni se spune deloc, până la „ce grad“ anume depinde moștenirea de concurență? Atunci când nu ni se lămurește deloc, prin ce se explică propriu zis această legătură dintre concurență și instituția moștenirii? În realitate, instituția moștenirii presupune deja existența proprietății private, iar aceasta din urmă apare numai odată cu apariția schimbului. La baza ei se află specializarea pe cale de formație a muncii sociale și înstrăinarea produselor pe piață. Cât timp, de pildă, toți membrii comunității primitive indiene produsese în comun toate produsele lor necesare, proprietatea privată fusese imposibilă. Când însă diviziunea muncii pătrunse în comunitate și membrii ei începură să se ocupe fiecare în parte, cu producerea unui produs oarecare și cu vânzarea lui pe piață, își făcu apariția instituția proprietății private, ca o expresie a acestei separări materiale a producătorilor de mărfuri. Atât proprietatea privată, cât și

moștenirea sunt categorii ale orânduirii sociale în care s'au constituit deja mici familii separate (monogame), și a început să se desvolte schimbul. Exemplul d-lui Mihailovski dovedește tocmai contrarul celor ce a vrut să dovedească.

Găsim la d-l Mihailovski încă o indicațiune de fapt, și ea o perlă în felul ei ! „Cât privește legăturile gentilice — continuă să corijeze materialismul — ele au pălit în parte, în cadrul istoriei popoarelor civilizate, datorită, ce-i drept, radiației influenței formelor de producție (iarăși o eschivare, numai că mai evidentă încă. Ce anume forme de producție ? Vorbe goale, și nimic mai mult !) și s'au disolvat în parte în cadrul legăturilor naționale, cari sunt propria lor continuare și generalizare“. Așadar, legăturile naționale sunt o continuare și o generalizare a legăturilor gentilice ! D-l Mihailovski își împrumută de bună seamă ideile sale asupra istoriei societății din basmele copilărești ce sunt predate liceenilor. Istoria societății — glăsuește această doctrină școlărească — constă în faptul că la început a existat familia, această celulă a oricărei societăți*), apoi familia s'a desvoltat, așa zicând, până s'a prefăcut în trib, iar tribul s'a desvoltat până s'a prefăcut în stat. Repetând cu gravitate această absurditate puerilă, d-l Mihailovski nu face decât să ne arate în acest mod — în afară de toate celelalte — că el nu are nici cea mai mică idee nici măcar despre desfășurarea istoriei ruse. Dacă se poate vorbi de traiul gentilic în vechea Rusie, nu încape însă îndoială că în evul mediu, în epoca statului Moscovei, aceste legături gentilice nu mai existau, statul nu se întemeia, cu alte cuvinte, pe uniunile gentilice, ci pe cele teritoriale: moșierii și mânăstirile primeau pe domeniile lor țărani din diferite locuri, iar comunitățile ce se constituiau în acest fel erau uniuni pur teritoriale. De legături naționale însă, în sensul propriu al cuvântului, nu se putea vorbi pe

*) Idee pur burgheză: micile familii fărâmițate au devenit predominante numai în regimul burghez; ele n'au existat absolut deloc în timpurile preistorice. Nu este nimic mai caracteristic pentru un burghez, decât de a extinde caracterele orânduirii moderne asupra tuturor timpurilor și a tuturor popoarelor.

vremea aceea: statul se împărțea în diferite ținuturi, în parte chiar în diferite principate, cari păstrau urme vii ale vechii autonomii, ale unor vechi particularități de administrație, uneori chiar oștire proprie (boerii localnici se duceau la război cu regimentele lor), granițe vamale separate, etc. Deabia noua perioadă a istoriei ruse (aproximativ din veacul al XVII-lea) este caracterizată prin adevărata fuziune a tuturor acestor regiuni, ținuturi și principate într'un tot întreg. Această fuziune n'a fost determinată de legăturile gentilice, onorabile domn Mihailovski, și nici măcar de continuarea și generalizarea lor: ea a fost determinată de schimbul tot mai activ dintre diferitele regiuni, de circulația mărfurilor în treptată creștere, de concentrarea micilor piețe locale într'o singură piață a întregii Rusii. Deoarece conducătorii și stăpânii acestui proces au fost capitaliștii-negustori, stabilirea acestor legături naționale n'a fost altceva decât stabilirea legăturilor burgheze. Cu amândouă indicațiile concrete pe care le-a adus, d-l Mihailovski n'a făcut decât să-și dea singur în cap, neoferindu-ne nimic altceva decât banalități burgheze; „banalități“ pentru că a încercat să explice instituția moștenirii prin procrearea copiilor și psihologia acesteia, iar naționalitatea — prin legăturile gentilice; „burgheze“ pentru că a considerat categoriile și suprastructurile unei formațiuni sociale istorice determinate (bazate pe schimb) drept categorii tot atât de generale și de veșnice, ca și educația copiilor și legăturile sexuale „directe“.

Este cât se poate de caracteristic faptul că de îndată ce filosoful nostru subiectivist a încercat să treacă dela fraze la indicațiuni concrete de fapt, el s'a împotmolit imediat. Și el se simte, pe cât se pare, foarte bine în această poziție nu prea curată: șade în mocirlă și stropește cu noroi de jur împrejur. Dorește, de pildă, să nege teza că istoria nu reprezintă decât o serie de episoade ale luptei de clasă, și declarând cu aer grav că această afirmație ar constitui un „extremism“, el argumentează: „Asociația internațională a muncitorilor, ce a fost fondată de Marx și organizată în vederea luptei de clasă,

nu i-a împiedicat pe muncitorii francezi și germani să se măcelărească și să se ruineze unii pe alții“, ceea ce ar dovedi că materialismul n'a putut să-i dea la cap „demonului amorului propriu național și al urei naționale“. Această afirmație dovedește din partea criticului cea mai grosolană nepricepere a faptului că foarte realele interese ale burgheziei comerciale și industriale alcătuiesc principala temelie a acestei uri, și că a prezenta simțul național drept un factor de sine stătător, nu înseamnă decât a ocoli miezul chestiunii. Am și văzut de altfel ce adâncă idee are filosoful nostru despre naționalitate. D-l Mihailovski nu poate privi altfel Internaționala decât cu o ironie de tip Burenin ²²: „Marx a fost șeful Asociației Internaționale a Muncitorilor, asociație care s'a destrămat, ce-i drept, dar care va mai renaște“. Desigur, dacă e să vedem un *pec plus ultra* al solidarității internaționale în sistemul schimbului „echitabil“, precum zugrăvește lucrurile cu filistină trivialitate cronicarul vieții interne în „Ruscoie Bogatstvo“, Nr. 2, și să nu înțelegem că schimbul, atât cel echitabil, cât și cel inechitabil, presupune și include totdeauna dominația burgheziei, și că fără nimicirea organizării economice bazate pe schimb este imposibil să se pună capăt ciocnirilor internaționale, zeflemisirile la adresa Internaționalei sunt de înțeles. Este de înțeles de ce nu poate d-l Mihailovski în niciun chip pricepe simplul adevăr că nu există alt mijloc de combatere a urii naționale, decât organizarea și unirea strânsă a clasei asupriților, pentru a desfășura lupta împotriva clasei asupritorilor din fiecare țară, decât unirea acestor organizații muncitorești naționale într'o armată muncitorească internațională, în vederea luptei împotriva capitalului internațional. Cât privește observația că Internaționala nu i-a împiedecat pe muncitori să se măcelărească unii pe alții, e destul să-i amintim d-lui Mihailovski evenimentele Comunei, cari au arătat adevărata atitudine a proletariatului organizat față de clasele stăpânitoare ce făcuseră războiul.

Ceea ce e mai ales revoltător în toată această polemică a d-lui Mihailovski, sunt tocmai procedeele sale. Dacă nu e

mulțumit cu tactica Internaționalei, dacă nu împărtășește ideile în numele cărora se organizează muncitorii europeni, apoi, cel puțin să le critice în mod sincer și deschis, expunându-și propriile sale idei asupra unei tactici mai raționale, asupra unor concepții mai juste. El nu vine însă cu nicio obiecțiune precisă, clară ci împrăștie numai pe ici, pe colo, într'un potop de fraze, persiflări absurde. Cum ar putea fi altfel denumite toate acestea, dacă nu murdării? Mai ales dacă luăm în considerațiune faptul că apărarea legală a ideilor și a tacticii Internaționalei nu e admisă în Rusia? La fel sunt și procedeele întrebuintate de d-l Mihailovski în polemica lui cu marxștii ruși: fără a-și da osteneală să formuleze în mod conștiincios și exact cutare sau cutare teză a lor, spre a o supune unei critici deschise și precise, el preferă să se agațe de frânturile de argumentare marxistă, cari au ajuns până la urechea lui și să le denatureze. Judecați singuri: „Marx a fost prea inteligent și prea învățat pentru a putea crede că tocmai el a descoperit ideea necesității istorice a fenomenelor sociale și a dezvoltării lor, în conformitate cu anumite legi...

Pe treptele inferioare (ale scării marxiste *) nu se știe acest lucru (anume acela că „ideea necesității istorice nu este o noutate inventată sau descoperită de Marx, ci un adevăr de mult stabilit“) sau există cel mult numai o idee vagă despre cantitatea de forță spirituală și de energie care s'a consumat în decursul veacurilor pentru stabilirea acestui adevăr“.

Se înțelege că asemenea aserțiuni pot produce într'adevăr impresie asupra unui public ce aude pentru prima oară

*) În legătură cu acest termen absurd, trebuie să notăm că d-l Mihailovski îl scoate cu deosebire în evidență pe Marx (care e prea inteligent și prea învățat, pentru ca criticul nostru să poată critica sincer și deschis cutare sau cutare din tezele lui); după el, îl pune, pe Engels („o minte nu atât de creatoare“), iar după aceea pe oamenii mai mult sau mai puțin independenți, precum Kautsky și ceilalți marxști. Ce semnificație sericasă ar putea însă avea această clasificare? Dacă criticul nu este mulțumit cu popularizatorii lui Marx, cine îl împiedică să-i corejeze pe aceștia potrivit concepțiilor lui Marx? El însă nu face acest lucru. A vrut probabil să facă un spirit, dar n'a ajuns decât la plati-tudine.

de marxism și în fața căruia criticul își poate ușor atinge scopul: să denatureze, să strâmbe din nas și să „învingă“ (astfel se spune că sunt apreciate articolele d-lui Mihailovski, de către colaboratorii lui „Ruscoie Bogatstvo“). Oricine cunoaște cât de puțin operele lui Marx, va vedea îndată toată falsitatea și inconsistența acestor procedee. Poți să nu fii de acord cu Marx, dar nu poți să pretinzi că el nu și-a formulat cu absolută precizie concepțiile, cari au constituit o „noutate“ față de părerile socialiștilor precedenți. Iată în ce a constat această noutate: pe când socialiștii precedenți au crezut că, pentru a-și justifica concepțiile e destul să arate fenomenul de asupraire a masselor în regimul existent, să arate superioritatea unei orânduiri, în care fiecare ar urma să capete cele câștigate prin munca sa, să arate că această orânduire ideală este conformă cu „natura omului“, cu noțiunea unei vieți raționale și morale, etc., Marx a socotit că ar fi imposibil să se mulțumească cu un asemenea socialism. Nemărginindu-se să caracterizeze numai orânduirea modernă, s'o aprecieze și s'o condamne, el a explicat-o științificește, plasând această orânduire modernă, deosebită în diferitele state europene și ne-europene, pe o bază comună, și anume formațiunea socială capitalistă, ale cărei legi de funcționare și de dezvoltare el le-a supus unei analize obiective (arătând *necesitatea* exploatării în cadrul acestei orânduiri). Tot așa el n'a considerat posibil să se mulțumească cu afirmația după care numai orânduirea socialistă e în concordanță cu natura omului, precum afirmaseră marii socialiști utopiști și jalnicii lor epigoni, sociologii subiectiviști. Cu ajutorul aceleiași analize *obiective* a orânduiri capitaliste, el a dovedit *necesitatea* transformării acesteia într'o orânduire socialistă. (Cum anume a dovedit Marx acest lucru și ce obiecțiuni a adus d-l Mihailovski la această chestiune, va trebui să examinăm din nou).

Iată izvorul apelului la necesitate, pe care îl putem întâlni adesea la marxiști. Denaturarea săvârșită de d-l Mihailovski în această chestiune este evidentă: el a lăsat la o parte tot conținutul concret al teoriei, tot fondul ei esențial, înfă-

țișând lucrurile, ca și cum toată teoria s'ar reduce numai la un singur cuvânt, acela al „necesității“ („nu este suficient să o invocăm numai pe aceasta în chestiunile practice complicate“), ca și cum *dovada* acestei teorii ar fi argumentul că așa cere necesitatea istorică. Cu alte cuvinte, trecând sub tăcere conținutul doctrinei, d-l Mihailovski s'a agățat numai de titulatura acesteia, începând acum iarăși să strâmbe din nas în fața „cercului pur și simplu plat“, la care s'a ostenit el însuși să reducă doctrina lui Marx. Nu vom urmări, firește, aceste strâmbături, pentru că am făcut deja îndeajuns cunoștință cu acest procedeu. N'are decât să se sbată d-l Mihailovski, spre marea distracție și plăcere a d-lui Burenin, (care nu degeaba l-a mângâiat pe cap în „Novoie Vremia“), n'are decât ca, după ce s'a ploconit în fața lui Marx să rămâe la el pe furis: „polemica lui cu utopiștii și cu idealiștii ar fi și așa unilaterală“, adică și fără repetarea de către marxiști a argumentelor ei. Nu putem caracteriza altfel aceste ieșiri, decât ca un lătrat, pentru că d-l Mihailovski nu ridică literalmente *nicio* obiecțiune concretă, precisă, verificabilă împotriva acestei polemici, încât, oricât de bucuros am discuta noi despre această temă, — și socotim această polemică extrem de importantă pentru rezolvarea problemelor socialiste rusești — suntem pur și simplu în imposibilitate să răspundem unui lătrat, nerămânându-ne decât să ridicăm din umeri:

O fi puternic cățelușul dacă-i dă mâna să latre la elefant! ²²

Nu e lipsit de interes raționamentul pe care-l face imediat în continuare d-l Mihailovski, asupra necesității istorice, deoarece acest raționament ne desvăluie fie și parțial adevăratul bagaj ideologic al „cunoscutului nostru sociolog“ (titlu de care se bucură d-l Mihailovski, ca și d-l V. V. în mediul reprezentanților liberali ai „societății noastre culte“). Ni se vorbește despre „conflictul dintre ideea necesității istorice și însemnătatea acțiunii personalităților“: considerându-se activiști, militanții vieții publice s'ar înșela, căci ei nu sunt

decât „acționați“, nu sunt decât „păpuși trase de sfori, dintr'un ascunziș misterios, de legile imanente ale necesității istorice“ — iată concluzia ce ar decurge chipurile din această idee, care e și denumită de aceea idee „sterilă“ și „difuză“. Probabil că nu fiecare cititor va înțelege de unde a luat d-l Mihailovski toate aceste absurdități asupra păpușilor, etc. E vorba însă de unul din caii de bătae favoriți ai filosofului subiectivist: ideea conflictului dintre determinism și morală, dintre necesitatea istorică și însemnătatea personalității. Consumând o grămadă de hârtie, d-l Mihailovski a îndrugat o mulțime de absurdități sentimentale mic-burgheze, pentru a rezolva acest conflict în favoarea moralei și a rolului personalității. Nu există însă, în realitate niciun conflict: acesta a fost inventat de d-l Mihailovski, căruia îi e frică (și nu fără temei) că determinismul ar putea răpi terenul de sub picioare, moralei mic-burgheze, care-i este atât de scumpă. Ideea determinismului, ce stabilește necesitatea acțiunilor omului și spulberă povestea absurdă a liberului arbitru, nu exclude câtuși de puțin nici rațiunea, nici conștiința omului, și nici aprecierea acțiunilor lui. Dimpotrivă, numai punctul de vedere determinist face posibile aprecierile stricte și exacte, în loc de a fi aruncate toate pe seama liberului arbitru. Deasemenea ideea necesității istorice nu micșorează nicidecum rolul personalității în istorie: întreaga istorie se compune tocmai din acțiunile unor personalități, cari sunt, fără îndoială, forțe de acțiune. Problema reală care se pune atunci când urmează a se aprecia activitatea publică a unei personalități, constă în faptul de a se ști în ce condițiuni va fi asigurat succesul acestei activități? Ce garanție se poate avea că această activitate nu va rămâne un act izolat, înecat în oceanul unor acte contrarii? Aceasta e dealtfel și problema la care răspund într'un mod diferit social-democrații și ceilalți socialiști ruși: în ce mod trebuie oare acțiunea care țintește la înfăptuirea orânduirii socialiste, să antreneze masele pentru ca ea să dea rezultate serioase? E evident că soluționarea acestei probleme depinde în mod direct de felul

în care e concepută gruparea forțelor sociale din Rusia, lupta de clasă, care formează realitatea rusească; iarăși, d-l Mihailovski n'a făcut decât să se învârtască în jurul acestei probleme, nefăcând măcar încercarea de a o formula în mod precis și de a-i găsi o oarecare soluție. Rezolvarea în spirit social-democrat a acestei probleme are drept temelie, precum se știe, punctul de vedere, că orânduirile economice rusești nu reprezintă decât societatea burgheză, din care poate fi numai o singură cale de ieșire, ce decurge în mod necesar din însăși esența orânduirii burgheze, și anume: lupta de clasă a proletariatului împotriva burgheziei. Este evident că o eventuală critică serioasă trebuie să fie îndreptată fie împotriva punctului de vedere că orânduirile noastre sunt burgheze, fie împotriva modului în care este concepută esența acestor orânduirii și a legilor lor de dezvoltare. Dar d-l Mihailovski nici nu se gândește să atingă probleme serioase. El preferă să se mărginească la debitarea unei frazeologii lipsite de conținut, ca de pildă afirmația că necesitatea ar fi o paranteză prea generală, etc. Da, orice idee va fi o paranteză prea generală, d-le Mihailovski, din moment ce veți scoate din ea, ca dintr'o scrumbie afumată tot conținutul, pentru a vă distra apoi cu învelișul rămas! Acest domeniu al învelișului, care acoperă problemele cu adevărat serioase și vitale ale actualității, este domeniul favorit al d-lui Mihailovski: acesta subliniază de pildă, cu deosebită mândrie, că „materialismul economic ignorează sau luminează în chip fals problema eroilor și a mulțimii“. Vedeți d-voastră, faptul de a ști din lupta căror clase și pe ce teren anume este constituită realitatea actuală rusă este o chestiune, probabil, prea generală pentru d-l Mihailovski, și el o ocolește. În schimb însă, faptul de a ști ce relații există între erou și mulțime, indiferent ce fel de mulțime e aceasta, de muncitori, țărani, fabricanți sau moșieri, o asemenea chestiune îl interesează extrem de mult. Poate că sunt într'adevăr „interesante“ aceste probleme, a imputa însă materialiştilor faptul că ei își concentrează toate eforturile în direcția rezolvării problemelor

ce sunt în direct raport cu eliberarea clasei celor ce muncesc, nu înseamnă decât a fi amator de știință filistină și nimic mai mult. Ca încheiere a „criticii“ (?) pe care o face materialismului, d-l Mihailovski ne oferă încă o încercare de a înfățișa inexact faptele, și încă o falsificare. Punând la îndoială justetea părerii lui Engels, după care „Capitalul“ a fost trecut sub tăcere de către economiștii oficiali²⁴ (aducând în sprijinul său curiosul argument că în Germania există numeroase universități!), d-l Mihailovski spune: „Marx n'a avut deloc în vedere tocmai acest cerc de cititori (muncitorii), el a așteptat ceva și dela oamenii de știință“. Este absolut inexact: Marx înțelegea minunat de bine cât de puțin se poate conta pe imparțialitatea și pe critica științifică a reprezentanților burghezi ai științei, și în postfața sa la a II-a ediție a „Capitalului“ el s'a pronunțat în mod absolut precis asupra acestei chestiuni. Iată ce afirmă el în această postfață:

„Cea mai bună recompensă pe care o pot avea pentru munca mea este înțelegerea pe care și-a găsit-o atât de repede „Capitalul“ în cercurile largi ale clasei muncitoare germane. D-l Meyer, fabricant din Viena, împărtășind în chestiunile economice un punct de vedere burghez, a expus într-o broșură, apărută în timpul războiului franco-prusian, ideea cu totul exactă, că marele spirit teoretic (der grosse theoretische Sinn), socotit a fi un bun ereditar al Germanilor, a dispărut cu desăvârșire la așa zisele clase culte din Germania, reinviând în schimb în sânul clasei muncitoare“.

Falsificarea privește din nou materialismul, fiind construită exact după primul șablon. „Teoria (materialismului) n'a fost niciodată fondată și verificată științificește“. Aceasta-i teza. Și iată dovada: „Unele pagini bune, cu conținut istoric, ale lui Engels, Kautsky și ale altora (ca și din remarcabila lucrare a lui Bloss) ar fi putut să se dispenseze de eticheta materialismului economic, deoarece (notați acest „deoarece“!) în realitate (sic!) ele iau în considerațiune totalitatea vieții sociale, chiar și atunci când nota economică pre-

domină în acest acord“. Concluzia...: „materialismul economic nu și-a găsit justificare în știință“.

Poveste cunoscută! Spre a dovedi netemeinicia teoriei, d-l Mihailovski o denaturează, mai întâi atribuindu-i intenția absurdă de a nu lua în considerație totalitatea vieții sociale, — pe când dimpotrivă, tocmai materialistii (marxiștii) au fost primii socialiști cari au formulat necesitatea analizării nu numai a vieții economice, dar și a tuturor laturilor vieții sociale *) — iar apoi constată că „în realitate“ materialistii au explicat „bine“ totalitatea vieții sociale în baza economiei (fapt cu care autorul se contrazice în mod evident) și, în sfârșit, trage concluzia că materialismul „nu și-a găsit justificare“. În schimb însă falsificările d-tale, d-le Mihailovski, și-au găsit o minunată justificare!

Iată tot ce aduce d-l Mihailovski, spre „a respinge“ materialismul. Repet, n'avem deaface cu o critică, ci cu o pălăvrăgeală pretențioasă și deșartă. Dacă am întreba pe oricine: ce obiecțiuni a adus d-l Mihailovski împotriva punctului de vedere după care relațiile de producție stau la baza tuturor celorlalte relații? Prin ce a desmințit el justețea noțiunii formațiunilor sociale și a procesului istoric natural de dezvoltare

*) Acest fapt și-a găsit expresia în mod cât se poate de limpede în „Capitalul“ și în tactica social-democraților, prin comparație cu a socialiștilor anteriori. Marx a formulat în mod direct sarcina de a nu ne mărgini numai la latura economică. Trasând în 1843 programul unei reviste pe care intenționa s'o scoată, Marx îi scrisese lui Ruge: „Și principiul socialist în întregimea lui nu reprezintă decât o singură latură... Trebuie însă să-i dăm aceeași atenție și celeilalte laturi, existența teoretică a omului, făcând în consecință din religie, știință, etc. obiectul criticii noastre.“

...După cum *religia* este o tablă de materii a bătăliilor teoretice ale omenirii, tot așa și *statul politic* e o tablă de materii a bătăliilor ei practice. Statul politic exprimă astfel în limitele formei sale *sub specie rei publicae* — (din punct de vedere politic) — toate bătăliile, nevoile și interesele sociale. Făcând deaceea din cea mai specială chestiune politică — cum e de pildă, deosebirea dintre sistemul castelor și cel reprezentativ — obiectul criticii, nu înseamnă deloc că ne coborâm *de la hauteur de principes* (de la înălțimea principiilor — N. Red.), deoarece această chestiune exprimă în limbaj politic deosebirea dintre domnia omului și domnia proprietății private. Prin urmare, criticul nu numai că poate, dar el trebuie să se ocupe de aceste chestiuni politice (cari după părerea socialistului sadea nu merită nicio atenție)“.

a acestor formațiuni, noțiune pe care a elaborat-o Marx cu ajutorul metodei materialiste? Cum a dovedit el că explicațiile materialiste ale diferitelor probleme istorice, fie chiar și numai cele date de autorii pe care îi citează, sunt false? Oricine va fi întrebat va trebui să răspundă: d-l Mihailovski n'a adus nicio obiecțiune, n'a desmințit nimic, n'a arătat nicio inexactitate. El s'a învârtit numai în jurul chestiunii străduindu-se să înece miezul ei într'un noian de fraze și inventând de circumstanță diferite trucuri lipsite de orice valoare.

Ar fi greu să ne așteptăm la ceva serios din partea unui asemenea critic, atunci când continuă, în Nr. 2 al revistei „Ruscoie Bogatstvo“ să respingă marxismul. Singura deosebire este faptul că darul lui inventiv în domeniul falsificărilor s'a epuizat și că începe să folosească falsuri străine.

El începe prin a perora asupra caracterului „complicat“ al vieții sociale: iată, zice el, până și între galvanism și materialismul economic există o legătură, deoarece experiențele lui Galvani „au făcut impresie“ și asupra lui Hegel. Ce cugutare adâncă! Cu tot atâta succes am putea stabili o legătură între d-l Mihailovski și împăratul Chinei! Ce altceva decurge din toate acestea, decât că există oameni, cărora le face plăcere să vorbească prostii?!

„Chintesența mersului istoric al lucrurilor — continuă d-l Mihailovski — este în genere imperceptibilă; ea n'a fost sesizată nici de doctrina materialismului economic, deși aceasta se sprijină, pe cât se vede, pe două temelii: descoperirea importanței atotdeterminante a formelor de producție și a celor de schimb și caracterul incontestabil al procesului dialectic“.

Așadar, materialistii își au ca reazăm „caracterul incontestabil“ al procesului dialectic! Își fondează adică teoriile sociologice pe triadele lui Hegel. Avem aci deaface cu acuzația șablon, care susține că marxismul n'ar fi decât dialectică hegeliană și care a fost, se pare, destul de des folosită de criticii burghezi ai lui Marx. Nefiind în stare să obiecteze ceva esențial împotriva doctrinei lui, acești d-ni s'au agățat

de modul de exprimare a lui Marx, au atacat originea teoriei lui, crezând că vor submina astfel fondul ei. Și d-l Mihailovski nu se jenează nici el să recurgă la asemenea procedee. Drept pretext i-a servit un capitol din lucrarea lui Engels împotriva lui Dühring. Răspunzându-i lui Dühring, care atacase dialectica lui Marx, Engels afirmă că Marx nu s'a gândit niciodată să „dovedească“ ceva cu triadele hegeliene, că Marx n'a făcut decât să studieze și să analizeze procesul real, că el a recunoscut ca singur criteriu al teoriei conformitatea ei cu realitatea. Dacă, spune el, s'a întâmplat uneori ca dezvoltarea vreunui fenomen social să se încadreze în schema hegeliană: teză — negațiune — negarea negațiunii, nu e deloc de mirare acest lucru, pentru că în general el nu e rar în natură. Și Engels începe să aducă exemple din domeniul științelor naturale (dezvoltarea bobului de grâu) și din cel social, ca de pildă, ia început a existat comunismul primitiv, apoi proprietatea privată, iar pe urmă socializarea capitalistă a muncii; sau: la început materialismul primitiv, apoi idealismul și în sfârșit, materialismul științific, etc. Este evident pentru oricine că centrul de greutate al argumentării lui Engels constă în faptul că materialiştilor le revine misiunea de a înfățișa exact și precis adevăratul proces istoric, că insistența depusă asupra dialecticii, alegerea exemplelor, dovedind justetea triadei, nu sunt altceva decât rămășițe ale hegelianismului, din care s'a dezvoltat socialismul științific, rămășițele modului lui de exprimare. Intr'adevăr, din moment ce se declară în mod categoric, că e absurdă „dovedirea“ vre-unui lucru cu ajutorul triadelor, că nimeni nici nu s'a gândit măcar la așa ceva, ce însemnătate pot avea exemplele proceselor „dialectice“? Nu e oare clar, că nu e vorba decât de invocarea originii doctrinei și nimic mai mult? D-l Mihailovski își dă singur seama de acest lucru, atunci când spune că nu e cazul să-i aducem imputări acestei teorii pentru originea ei. Pentru a putea vedea în raționamentele lui Engels ceva mai mult decât originea teoriei, ar fi trebuit, evident, să se dovedească că măcar o singură *problemă* istorică n'a fost

rezolvată de materialişti pe baza faptelor corespunzătoare, ci cu ajutorul triadelor. A încercat oare să dovedească acest lucru d-l Mihailovski ? Cătuşi de puţin. Dimpotrivă, el însuşi a fost silit să recunoască că „deşarta schemă dialectică a fost în asemenea măsură umplută de Marx cu un conţinut concret, încât ea poate fi scoasă de pe acest conţinut, cum este scos capacul de pe ceaşcă, fără a se schimba ceva“ (despre excepţia pe care o face în acest loc d-l Mihailovski în privinţa viitorului, vom vorbi mai jos). Dacă astfel stau lucrurile, de ce se mai ocupă atunci cu atâta zel d-l Mihailovski de acest capac, care nu schimbă nimic ? De ce pretinde el că materialişti au drept „reazăm“ caracterul incontestabil al procesului dialectic ? De ce declară el, luptând împotriva acestui capac, că luptă împotriva uneia din „temeliile“ socialismului ştiinţific, afirmaţie ce constituie doar un neadevăr manifest ?

Se înţelege dela sine că nu mă voi apuca să urmăresc cum analizează d-l Mihailovski exemplele de triade, pentru că, repet, toate acestea n'au nimic comun, nici cu materialismul ştiinţific şi nici cu marxismul rus. Interesantă este însă chestiunea de a se şti, ce motive a avut totuşi d-l Mihailovski pentru a denatura în asemenea mod atitudinea marxiştilor faţă de dialectică ? El a avut două motive: 1) d-l Mihailovski a auzit ceva, fără a fi înţeles însă nimic; 2) d-l Mihailovski a săvârşit (sau, mai exact a împrumutat dela Dühring) încă un fals.

Ad. 1. *) Citind literatura marxistă, d-l Mihailovski s'a lovit mereu de „metoda dialectică“ în domeniul ştiinţei sociale precum şi de „gândirea dialectică“ în problemele sociale (despre care tocmai e şi vorba), etc. În naivitatea sa (ar fi bine dacă n'ar fi decât naivitate) el a înţeles că această metodă constă în rezolvarea tuturor problemelor sociologice în conformitate cu legile triadei hegeliene. Privind doar ceva mai atent această chestiune, el n'ar fi putut să nu se convingă de absurditatea acestei idei. În opoziţie cu metoda metafizică, metoda dialectică este pur şi simplu numele pe care l-au dat

*) La primul punct. — N. Red.

Marx și Engels metodei științifice a sociologiei, metodă ce concepe societatea ca un organism viu, aflat în permanentă dezvoltare (și nu ca o înlănțuire mecanică, permițând în consecință tot felul de combinații arbitrare ale diferitelor elemente sociale), pentru al cărui studiu este necesară analiza obiectivă a relațiilor de producție care constituie formațiunea socială respectivă, precum și cercetarea legilor funcționării și ale dezvoltării acesteia. Vom încerca mai jos să ilustrăm raportul dintre metoda dialectică și cea metafizică (noțiune în care intră fără îndoială și metoda subiectivistă în domeniul sociologiei), luând ca exemplu propriile raționamente ale d-lui Mihailovski. Deocamdată, constatăm numai că oricine a citit definiția și expunerea metodei dialectice fie la Engels (în polemica lui împotriva lui Dühring; în rusește: „Dezvoltarea socialismului dela utopie la știință“), fie la Marx (diferitele adnotări din textul „Capitalului“ și „Postfața“ la ediția a II-a; „Mizeria filosofiei“) va vedea că nici vorbă nu poate fi de triadele lui Hegel, și că totul se reduce la faptul că evoluția socială trebuie să fie privită ca un proces istoric natural de dezvoltare a formațiunilor economice ale societății. Ca dovadă, voi reproduce, *in extenso*, schițarea metodei dialectice, care a fost făcută în „Vestnic Evropi“²⁵ („Mesagerul Europei“) Nr. 5 din anul 1872 (nota: „Punctul de vedere critic al economiei politice a lui K. Marx“), schițare pe care Marx o citează în „Postfața“ la ediția a II-a a „Capitalului“. Marx afirmă cu acest prilej că metoda pe care a întrebuițat-o în „Capitalul“ a fost rău înțeleasă. „Criticii germani au vociferat firește: sofistică hegeliană“. Și, spre a-și expune mai clar metoda, Marx reproduce schițarea din susmenționata notă. „Pentru Marx, un lucru e important, afirmă această notă, anume găsirea legii fenomenelor pe cari el le analizează... Pentru el este mai ales importantă legea schimbării, a dezvoltării acestor fenomene, a trecerii lor dela o formă la alta, dela un regim de relații sociale la altul. Deaceia pe Marx nu-l preocupă decât un singur lucru, acela de a arăta prin această cercetare științifică exactă necesitatea sistemului dat al

relațiilor sociale și de a constata pe cât se poate de exact faptele ce-i servesc ca puncte de plecare și de reazăm. În acest scop este absolut suficient faptul ca, dovedind necesitatea orânduirii actuale, el să dovedească totodată și necesitatea unei alte orânduirii, ce trebuie să se desvolte în mod inevitabil din cea anterioară, indiferent dacă oamenii cred ori nu acest lucru, indiferent dacă sunt ori nu conștienți de el. Marx vede în evoluția socială un proces istoric natural, supus unor legi cari nu numai că nu depind de voința, conștiința și intențiile oamenilor, dar cari, dimpotrivă, determină ele voința, conștiința și intențiile lor. (Avez d-lor subiectiviști, cari separă evoluția socială de evoluția istorică naturală, tocmai pentru că omul își pune „scopuri“ conștiente, este călăuzit de anumite idealuri). Din moment ce elementul conștient joacă un rol atât de subordonat în istoria culturii, se înțelege dela sine că critica, ce are ca obiect însăși această cultură, poate mai puțin ca orice să se bazeze pe vreo formă sau pe vreun rezultat oarecare al conștiinței. Cu alte cuvinte, nu ideea, ci numai fenomenul exterior, obiectiv, îi poate servi ei ca punct de plecare. Critica nu trebuie să conștie în a compara și a confrunța un anumit fapt cu o idee, ci cu un alt fapt, important fiind pentru ea numai ca ambele fapte să fie cât se poate de exact studiate și ca ele să reprezinte, unul față de celălalt, diferite momente ale dezvoltării, fiind mai ales deosebit de necesară studiarea cu aceeași exactitate a întregii serii a acestor stări, a succesiunii lor și a legăturii dintre diferitele trepte ale dezvoltării. Marx neagă tocmai ideea că legile vieții economice ar fi aceleași, în trecut și în prezent. Din contră, fiecare perioadă istorică își are propriile ei legi. Viața economică reprezintă un fenomen analog cu istoria dezvoltării în alte domenii ale biologiei. Vechii economiști n'au înțeles natura legilor economice comparându-le pe acestea cu legile fizicii și ale chimiei. O mai adâncă analiză a fenomenelor a arătat că organismele sociale se deosebesc între ele tot atât de profund ca și organismele plantelor și ale animalelor. Punându-și ca scop cercetarea din

acest punct de vedere a organizației economice capitaliste, Marx formulează implicit în mod strict științific scopul pe care trebuie să-l urmărească orice cercetare exactă a vieții economice. Însemnătatea științifică a unei asemenea cercetări constă în faptul că ea trebuie să lămurească legile speciale (istorice), cari reglementează apariția, existența, dezvoltarea și moartea organismului social respectiv și înlocuirea lui printr'un alt organism superior.

Iată acea schițare a metodei dialectice, pe care a pescuit-o Marx din grămada imensă de note, apărute în reviste și în ziare, asupra „Capitalului“, și pe care el a tradus-o în limba germană, pentru că această caracterizare a metodei este, precum o spune el însuși, absolut exactă. Se naște întrebarea: se face oare acolo cea mai mică aluzie la triade, la trihotomii, la caracterul incontestabil al procesului (al metodei) dialectic și la alte absurdități asemănătoare, împotriva cărora luptă atât de cavalierește d-l Mihailovski? Și, reproducând expunerea de mai sus, Marx afirmă răspicat că metoda sa este „direct opusă“ metodei lui Hegel. După Hegel, dezvoltarea ideii în conformitate cu legile dialectice ale triadei determină dezvoltarea realității. Numai în acest caz, se înțelege, se și poate vorbi de însemnătatea triadelor, de caracterul incontestabil al procesului dialectic. După mine, spune Marx, dimpotrivă: „lumea ideilor nu este decât oglindirea lumii materiale“. Și totul se reduce astfel la „înțelegerea pozitivă a prezentului și a dezvoltării necesare a acestuia“: nu le rămâne triadelor alt rol decât cel al capacului și al învelișului („Am cochetat cu modul hegelian de exprimare“ — spune Marx în aceeași postfață), pentru care pot manifesta interes numai filistinii. Se naște dar întrebarea, ce putem crede despre omul, care vrând să critice una din „temeliile“ materialismului științific, adică dialectica, a început să vorbească vrute și nevrute, chiar și despre broaște și despre Napoleon, și nu vorbește despre ceea ce e această dialectică, despre faptul, dacă într'adevăr dezvoltarea societății este sau nu un proces istoric natural, dacă este justă concepția materialistă asupra forma-

țiunilor economice ale societății, ca organisme sociale deosebite, dacă sunt juste metodele analizei obiective a acestor formațiuni, dacă într'adevăr ideile sociale determină dezvoltarea socială, sau, dimpotrivă, sunt ele determinate de aceasta din urmă, etc. ? Putem oare admite că numai de nepricepere e vorba, în cazul de față ?

Ad. 2. *) Făcând o asemenea „critică“ a dialecticii, d-l Mihailovski îi atribue lui Marx această metodă de demonstrație „cu ajutorul“ triadei hegeliene, și bineînțeles, o combate în mod victorios. „Referitor la viitor — afirmă el — legile imanente ale societății sunt formulate în chip exclusiv dialectic“. (În aceasta și constă susamintita excepție). Raționamentul pe care-l face Marx cu privire la caracterul inevitabil al expropriării expropriatorilor în virtutea legilor de dezvoltare ale capitalismului ar purta „un caracter exclusiv dialectic“. „Idealul“ lui Marx privitor la proprietatea comună asupra pământului și a capitalului „în sensul caracterului inevitabil și neîndoelnic al acestuia are ca suport exclusiv capătul lanțului hegelian cu cele trei inele“.

Acest argument este în întregime luat dela Dühring, care-l expune în a lui „Kritische Geschichte der Nationalökonomie und des Sozialismus“ (3-te Aufl., 1879, S. 486—487) **). De Dühring d-l Mihailovski nu pomeniște însă niciun cuvânt măcar. Ori, poate a ajuns singur la această denaturare a lui Marx ?

Engels i-a dat lui Dühring un admirabil răspuns, și deoarece este citată de el și critica lui Dühring, ne vom mărgini la acest răspuns al lui Engels. Cititorul va vedea că toate acestea îi sunt în întregime aplicabile și d-lui Mihailovski.

„Această schiță istorică (a genezei așa numitei acumulări primitive a capitalului în Anglia) — spune Dühring — este încă partea relativ cea mai bună din cartea lui Marx și ar fi încă și mai bună dacă nu s'ar fi sprijinit afară de cârja

*) La punctul al doilea. — N. Red.

***) „Istoria critică a economiei politice și a socialismului“, ed. III 1879, pag. 486—487. — N. Red.

savantă și pe cârja dialectică. Intr'adevăr, în lipsa unor mijloace mai potrivite și mai clare, negația negației a lui Hegel trebuie să facă aici oficiul de moașă, cu ajutorul căreia viitorul se naște din sânul trecutului. Desființarea proprietății individuale, care s'a efectuat în modul acesta, din secolul al XVI-lea încoace, este prima negațiune. Ea va fi urmată de alta, care se caracterizează ca o negație a negației și deci ca o restaurare a „proprietății individuale“, dar într'o formă superioară, întemeiată pe comunitatea solului și a instrumentelor de muncă. Dacă această nouă „proprietate individuală“ a fost denumită la d. Marx în acelaș timp și „proprietate socială“ toemai în acest fapt se evidențiază unitatea superioară a lui Hegel, în care se pretinde că antagonismul se rezolvă, adică — cum spune jocul de cuvinte — este înlăturat și conservat în acelaș timp...

...Exproprierea expropriatorilor este deci așa zicând rezultatul automat al dezvoltării realității istorice în raporturile sale materiale exterioare... Un om în toate mințile se va lăsa probabil greu convins de necesitatea comunității solului și a capitalului, încrezându-se pur și simplu în calambururi hegeliene, cum este negația negației. Ambiguitatea obscură a ideilor lui Marx nu va surprinde dealtfel pe cel care știe la ce rezultate se poate ajunge luându-se ca fundament științific dialectica lui Hegel, sau mai bine zis—la ce absurdități se ajunge. Pentru cei care nu cunosc aceste artificii trebuie să observăm în mod expres că la Hegel prima negație este noțiunea de păcat originar, împrumutată din Biblie, iar a doua aceea a unei unități superioare care duce la mântuire. Logica faptelor poate cu greu să fie întemeiată pe această analogie caraghioasă, luată din domeniul religiei... D. Marx rămâne liniștit în lumea nebuloasă a proprietății sale, în acelaș timp individuale și sociale și lasă adeptilor săi sarcina de a-și deslega singuri această enigmă dialectică profundă“. Până aci, d-l Dühring.

„Prin urmare — închee Engels — Marx nu poate să dovedească necesitatea revoluției sociale și a întemeierii unei ordini sociale bazate pe proprietatea comună asupra solului și asupra mijloacelor de producțiune create prin muncă, decât

invocând negația negației a lui Hegel. Și întemeindu-și teoria socialistă pe această analogie caraghioasă împrumutată din religie, el ajunge la rezultatul că în societatea viitoare va domni o proprietate în acelaș timp individuală și socială, ca o unitate hegeliană superioară a contradicției rezolvate. *)

„Să lăsăm deocamdată la o parte negația negației și să privim mai de aproape „proprietatea în acelaș timp individuală și socială“. Pe aceasta d-l Dühring o caracterizează drept „lume nebuloasă“ și este curios că într'adevăr are dreptate. Dar din păcate nu este Marx acela care se află în această lume nebuloasă, ci din nou d-l Dühring însuși. Într'adevăr, așa cum mai sus a fost în stare, grație virtuozității sale în metoda hegeliană a „delirului“, să stabilească fără dificultate ce vor trebui să conțină volumele încă neterminate ale „Capitalului“, tot așa el poate și aci să-l corecteze fără mare dificultate pe Marx în conformitate cu Hegel, atribuindu-i unitatea superioară a unei proprietăți despre care Marx n'a spus niciun cuvânt.

„Marx spune: „Este negația negației. Aceasta restabilește proprietatea individuală, însă pe baza realizării erei capitaliste, a cooperăției muncitorilor liberi și a proprietății lor comune asupra solului și asupra mijloacelor de producțiune produse chiar prin muncă. Transformarea proprietății private a

*) Că această formulare a concepțiilor lui Dühring îi este pe de-a-tregul aplicabilă și d-lui Mihailovski, ne-o dovedește și următorul pasaj din articolul său: „K. Marx judecat de d-l I. Jucovski“. Răspunzându-i d-lui Jucovski, care afirmase că Marx ar fi apărătorul proprietății private, d-l Mihailovski se referă la susmenționata schemă a lui Marx, lămurind-o în felul următor: „Marx a introdus în schema sa două scamatorii, cunoscute de toată lumea, ale dialecticei hegelene; schema este în primul rând construită conform legii triadei hegelene: în al doilea rând, sinteza este bazată pe identitatea contrariilor, a proprietății individuale și a celei obștești. Cuvântul „individual“ are prin urmare în acest caz sensul special, pur convențional, al unui termen al procesului dialectic, și nu se poate întemeia absolut nimic pe el“. Acestea au fost spuse de un om animat de cele mai bune intenții, care-l apăra pe „sânguinul“ Marx în contra burghezului Jucovski, în fața publicului rus. Și lată că animat de aceste bune intenții, el îl explică pe Marx, afirmând că acesta și-ar fonda concepțiile lui asupra proceselor pe „scamatorii“. D-l Mihailovski s'ar putea alege din toate acestea cu o morală care nu i-ar strica deloc: în orice chestiune, intențiile bune, numai ele, nu prea sunt suficiente.

indivizilor, pulverizată și întemeiată pe munca personală, în proprietate capitalistă este bine'nțeles un proces cu mult mai îndelungat, mai greu și mai anevoios decât transformarea proprietății private capitaliste, — care în fapt se întemeiază deja pe producțiunea socială, în proprietate socială. Aceasta este tot. Starea creată prin exproprierea expropriatorilor este deci caracterizată ca restabilire a proprietății individuale însă *pe baza proprietății sociale asupra solului și asupra mijloacelor de producțiune, produse chiar prin muncă.* Pentru oricine are minte să înțeleagă, aceasta înseamnă că proprietatea socială cuprinde solul și celelalte mijloace de producțiune, iar proprietatea individuală produsele, adică obiectele de consum. Și pentru ca și copiii de 6 ani să înțeleagă, Marx imaginează la pagina 56 o „asociație de oameni liberi, cari lucrează cu mijloace de producțiune comune și își cheltuesc în mod conștient forțele lor de muncă individuale ca o forță de muncă socială“, adică o asociație organizată pe baze socialiste și spune: „Produsul total al asociației este un produs social. O parte a acestui produs servește iarăși ca mijloc de producțiune: *ea rămâne socială.* Dar altă parte a lui se consumă de către membrii asociației sub formă de alimente. „*Ea trebuie deci împărțită între dânsii*“. Acestea sunt doar destul de clare, chiar și pentru capul hegelianizat al d-lui Dühring.

„Proprietatea în acelaș timp individuală și socială, această idee ambiguă și confuză, această absurditate, la care se ajunge cu dialectica lui Hegel, această lume nebuloasă, această enigmă dialectică profundă, a cărei deslegare Marx o lasă pe seama adeptilor săi — este iarăși o creațiune și închipuire liberă a d-lui Dühring²⁶.

„Dar ce rol — continuă Engels — joacă la Marx negația negației? La pagina 791 și următoarele el rezumă concluziile analizei economice și istorice a așa numitei acumulări primitive a capitalului. Înaintea erei capitaliste avem, cel puțin în Anglia, mica exploatare pe baza proprietății private a muncitorului asupra mijloacelor sale de producțiune. Așa numita acumulare primitivă a capitalului a constat aici în exproprie-

rea acestor producători nemijlociți, adică în desființarea proprietății private, întemeiate pe munca proprie. Acest lucru a devenit posibil prin faptul că mica exploatare menționată mai sus nu este compatibilă decât cu limitele naturale înguste ale producției și societății, dând naștere, din această cauză, la un anumit grad de dezvoltare, mijloacelor materiale ale propriei sale desființări. Această desființare, transformarea mijloacelor de producție individuale și pulverizate în mijloace de producție socialmente concentrate, constituie preistoria capitalului. Îndată ce muncitorii s’au transformat în proletari, iar condițiunile lor de muncă în capital, îndată ce modul de producție capitalist stă pe propriile sale picioare, socializarea ulterioară a muncii și transformarea ulterioară a solului și a celorlalte mijloace de producție, deci exproprierea ulterioară a proprietarilor privați ia o formă nouă, ceea ce urmează acum a fi expropriat nu mai este muncitorul lucrând pe cont propriu, ci capitalistul, care exploatează mulți muncitori. Această expropriere se efectuează prin jocul legilor imanente, ale producției capitaliste însăși, prin concentrarea capitalurilor. Câte un capitalist omoară mai mulți alții. Mână’n mână cu această concentrare sau cu exproprierea multor capitaliști de către puțini, se dezvoltă forma cooperativă a muncii pe o scară încontinuu crescândă, aplicarea tehnică conștientă a științei, exploatarea comună metodică a solului, transformarea mijloacelor de muncă în mijloace de muncă cari pot fi întrebuințate numai în comun și înglobarea în economie a tuturor mijloacelor de producție, prin întrebuințarea lor ca mijloace de producție comune ale unei munci sociale combinate. Odată cu scăderea continuă a numărului magnaților capitalului, care uzurpă și monopolizează toate avantajile acestui proces de transformare, crește masa de mizerie, oprimare, subjugare, degradare și exploatare, dar și revolta clasei muncitoare în continuă dezvoltare, educată, unită și organizată chiar prin mecanismul procesului de producție capitalist. Capitalul devine o cătușă a modului de producție care a înflorit cu el și sub el. Concentrarea mij-

loacelor de producțiune și socializarea muncii ating un punct, în care devin incompatibile cu învelișul lor capitalist. Acesta este spart. Ceasul proprietății private capitaliste a sunat. Expropriatorii sunt expropriați“.

„Și acum întrebăm pe cititor: unde sunt „întortocherile și arabescurile de idei dialectic încolăcite“, unde e „concepția eteroclită și absurdă“ potrivit căreia „totul este la urma urmei una“, unde sunt „minunile dialectice pentru credincioși“, unde e „frazologia dialectică misterioasă“, unde sunt „contorsiunile conforme teoriei hegeliene a logosului“, fără de care Marx nu este în stare, cum susține d-l Dühring, să-și facă expunerea? Marx demonstrează pur și simplu în mod istoric și rezumă pe scurt că așa cum altădată mica exploatare a produs cu necesitate, prin propria sa evoluție, condițiunile desființării sale, adică ale exproprierii micilor proprietari, tot așa și modul de producțiune capitalist a produs și el condițiunile materiale prin care va pieri. Procesul este un proces istoric, și dacă în acelaș timp este și unul dialectic, vina nu este a lui Marx, oricât de neplăcut ar fi acest lucru pentru d-l Dühring.

„Abia acum după ce a terminat cu demonstrația istorico-economică, Marx continuă: „Modul capitalist de producțiune și de însușire a produselor, deci proprietatea privată capitalistă, este prima negațiune a proprietății private individuale, întemeiată pe munca proprie. Negația producțiunii capitaliste este creată de ea însăși cu necesitatea unui proces natural. Este negația negației“, etc. (urmează citatul de mai sus).

„Caracterizând acest proces drept negație a negației, Marx nici nu se gândește măcar să-i dovedească în modul acesta necesitatea istorică. Dimpotrivă: după ce a demonstrat cu argumente istorice că în parte procesul a avut loc și că în parte el trebuie să mai aibă loc, el îl mai caracterizează în plus ca un proces care se îndeplinește după o anumită lege dialectică. Asta e tot. Din nou d-l Dühring îi atribue deci lui Marx lucruri pe cari acesta nu le-a spus, atunci când susține că negația negației trebuie să facă aici oficiul de moașă, cu ajutorul

căreia viitorul se naște din sânul trecutului, sau că Marx ar pretinde ca lumea să se lase convinsă de necesitatea comunității solului și a capitalului (care ea însăși este o contradicție încarnată a d-lui Dühring), încrezându-se în negația negației“ (pag. 125).²⁷

Cititorul poate constata că toată această admirabilă ripostă pe care i-o dă Engels lui Dühring se referă pe de-a'ntregul și la d-l Mihailovski, care afirmă, exact la fel, că viitorul ar avea la Marx ca suport exclusiv capătul lanțului hegelian și că convingerea în caracterul inevitabil al acestui viitor n'ar putea fi bazat decât pe o credință *).

Intreaga deosebire dintre Dühring și d-l Mihailovski se reduce la următoarele două puncte neînsemnate: 1) Deși Dühring nu poate vorbi de Marx fără să facă spume la gură, el a socotit totuși necesar să amintească, în paragraful următor al „istoriei“ sale, că Marx respinge în mod categoric, în postfața lui, învinuirea de hegelianism, ce i se aduse. D-l Mihailovski a trecut însă sub tăcere această expunere cât se poate de precisă și de clară (susreprodusă) a lui Marx, asupra celor ce înțelege el prin metoda dialectică.

2) A doua originalitate a d-lui Mihailovski constă în faptul că el și-a concentrat toată atenția asupra întrebuirii timpurilor verbelor. De ce întrebuițează Marx prezentul vorbind despre viitor? — întreabă cu un aer victorios filosoful nostru. Puteți afla acest lucru din orice gramatică, mult onorabile critic: vi se va spune că prezentul este întrebuițat în locul viitorului, atunci când acest viitor apare ca inevitabil și neîndoios. Dar de ce-i astfel, de ce e el neîndoios? — se alar-

*) N'ar fi, pare-se, inutil să remarcăm cu acest prilej că toată această lămurire este dată de Engels în acelaș capitol, în care el se referă la exemplul grăuntelui de grâu, la doctrina lui Rousseau și la alte exemple ale procesului dialectic. S'ar părea că simpla confruntare dintre aceste exemple și declarațiile atât de clare și de categorice ale lui Engels (și ale lui Marx, căruia i-a fost citit în prealabil manuscrisul acestei lucrări), — în sensul că nu poate fi vorba nicidecum de a se *dovedi* ceva cu ajutorul triadelor, sau de a se strecura în expunerea proceselor reale „termenii convenționali“ ai acestor triade — s'ar părea că această confruntare e absolut suficientă pentru a se înțelege absurditatea învinuirii de dialecticism hegelian care i se aduce marxismului.

mează d-l Mihailovski, simulând o atât de puternică emoție, încât să justifice astfel chiar și o falsificare. Și în această privință Marx a dat un răspuns cât se poate de precis. Acesta poate fi socotit insuficient sau greșit, dar atunci trebuie să se arate *prin ce anume și de ce anume* este el greșit, și nu să se vorbească prostii pe tema hegelianismului.

A fost un timp când d-l Mihailovski nu numai că a știut singur care-i acest răspuns, dar el îi învăța și pe alții. D-l Jucovski — a scris d-l Mihailovski în 1877 — a putut pe drept cuvânt să considere enigmatică construcția lui Marx în privința viitorului, el „n'a avut însă dreptul moral“ de a ocoli chestiunea socializării muncii, „căreia Marx îi atribuie o enormă însemnătate“. Da, firește! Jucovski n'a avut în 1877 dreptul moral de a ocoli chestiunea, în 1894 însă d-l Mihailovski are acest drept moral! Nu cumva, *quod licet Jovi, non licet bovi* *) ?!

N'aș putea să nu amintesc aici de un fapt curios, referitor la felul în care a fost înțeleasă această socializare în „Otecestvenie Zapiski“²⁸. În Nr. 7 (1883) al acestei reviste a fost publicată o „Scrisoare către redacție“ a unui oarecare domn Postoronâi,²⁹ care, întocmai ca și d-l Mihailovski, considera enigmatică „construcția“ lui Marx în privința viitorului. „În fond — raționează acest domn — forma socială a muncii se reduce, sub domnia capitalismului, la faptul că vreo câteva sute sau mii de muncitori șlefuiesc, bat, învățesc, ridică, scohară, trag și săvârșesc încă o mulțime de alte operațiuni într'una și aceeași clădire. Caracterul general al acestui regim este însă admirabil exprimat de zicătoarea: „Fiecare pentru sine, iar Dumnezeu pentru toată lumea“. Ce are însă de a face forma socială a muncii cu toate acestea?“

Dintr'odată se vede că a înțeles omul cum vine chestiunea! „Forma socială a muncii“ „se reduce“ la „munca într'una și aceeași clădire“ !! Și după asemenea idei absurde, publicate într'o revistă care e una din cele mai bune din Rusia, ni se dau asigurări că partea teoretică a „Capitalului“

*) Ce-i îngăduit lui Jupiter, nu-i îngăduit boului. — N. Red.

este universal recunoscută în știință. Da, desigur, nefiind în stare să facă vreo obiecțiune câtuși de puțin serioasă împotriva „Capitalului“, „știința universal recunoscută“ a început să-i facă reverențe, continuând în acelaș timp să dea dovadă de cea mai elementară ignoranță și să repete vechile banalități ale economiei din manualele de școală. Suntem siliți să ne oprim puțin asupra acestei chestiuni, spre a-i arăta d-lui Mihailovski miezul chestiunii, pe care, după obiceiul lui din totdeauna, l-a ocolit cu desăvârșire.

Socializarea muncii săvârșită de producția capitalistă nu constă deloc în faptul că oamenii lucrează într'una și aceeași clădire (aceasta nu e decât o părțică a procesului), ci în faptul că fenomenul concentrării capitalurilor este însoțit de specializarea muncii sociale, de micșorarea numărului capitaliștilor în fiecare ramură a industriei în parte și de mărirea numărului ramurilor specializate ale industriei; în faptul că multiplele procese fărâmițate ale producției se contopesc într'un singur proces social al producției. În timpul țesătoriei casnice, de pildă, micii producători torceau singuri și produceau din firul tors țesături, astfel că aveam puține ramuri industriale (torsul și țesătoria erau contopite). De îndată ce producția este însă socializată de capitalism, numărul ramurilor specializate ale industriei se mărește: într'o parte burbacul este tors, în altă parte el este țesut; însăși această specializare și concentrare a producției dă naștere unor noi ramuri: producția de mașini, extragerea cărbunelui de piatră, etc. În fiecare ramură industrială, devenită acum mai specializată, numărul capitaliștilor se micșorează tot mai mult. Aceasta înseamnă că legăturile sociale dintre producători se întăresc tot mai mult, că producătorii se încheagă într'un tot unic. Micii producători răzlețiși executau, fiecare, câteva operațiuni laolaltă, fiind de aceea relativ independenți unii de alții: dacă, de pildă, micul producător cultiva singur inul, îl torcea și îl țesea singur, el era aproape independent de alții. Acest regim al micilor producători răzleți de mărfuri (și numai acesta) admite aplicarea zicătoarei: „Fiecare

pentru sine, iar Dumnezeu pentru toată lumea”: e anarhia fluctuațiilor pieții. Cu totul altfel se prezintă acum lucrurile, când s'a ajuns, datorită capitalismului, la socializarea muncii. Fabricantul producător de țesături depinde de fabricantul ce toarce bumbac; acesta din urmă depinde de capitalistul plan-tator care cultivă bumbacul, de proprietarul uzinei de mașini, de cel al minei de cărbuni, etc., etc. Rezultă prin urmare că niciun capitalist nu se poate lipsi de ceilalți. Este clar că zicătoarea „fiecare pentru sine“ nu mai este deloc aplicabilă acestui regim: fiecare lucrează pentru toată lumea și toată lumea pentru fiecare (pentru Dumnezeu nemairămânând loc, nici ca produs al fanteziei plutind în nouri, și nici ca pământesc „vițel de aur“). Caracterul regimului se schimbă cu desă-vârșire. Dacă pe timpul existenței micilor întreprinderi răzle-țite înceta lucrul în vreuna din ele, acest fapt nu se răsfrângea decât asupra unui număr redus de membri ai societății, nu producea perturbări generale și deci nu atrăgea atenția gene-rală, nu determina amestecul societății în această chestiune. Dacă însă un asemenea lucru se întâmpla într'o mare între-prindere, aparținând unci ramuri industriale foarte mult spe-cializate, lucrând deaceea aproape pentru întreaga societate, și depinzând la rândul ei de întreaga societate (pentru a sim-plifica lucrurile iau cazul în care socializarea și-a atins pun-ctul ei culminant), lucrul trebuie să înceteze în toate cele-lalte întreprinderi ale societății, pentrucă ele nu-și pot că-păta produsele necesare decât dela această întreprindere, nu-și pot realiza toate mărfurile decât dispunând de mărfu-rile acestei întreprinderi. Toate producțiile se contopesc ast-fel într'un singur proces social al producției, fiecare produc-ție fiind însă condusă de un capitalist separat, depinzând de bunul plac al acestuia și predându-i acestuia produsele so-ciale în proprietatea lui privată. Nu este oare clar că forma producției vine în contradicere de neîmpăcat cu forma apro-prierii? Nu este oare evident că aceasta din urmă nu poate să nu se adapteze la cea dintâi, nu poate să nu devină la rân-dul ei socială, adică socialistă? Spiritualul filistin dela „Ote-

cestvenic Zapiski“ reduce însă totul la faptul muncii depuse într'una și aceeași clădire. Asta se cheamă a nimeri cu oiștea în gard! (Am descris numai procesul material, numai schimbarea relațiilor de producție, fără a atinge latura socială a procesului, unirea, strângerea laolaltă și organizarea muncitorilor, — deoarece acesta este un fenomen derivat, secundar).

Dece suntem siliți să explicăm „democrațiilor“ ruși lucruri atât de elementare? Din cauză că ei s'au împotmolit până în gât în idei mic-burgheze, astfel că sunt cu desăvârșire incapabili să-și închipue o altă orânduire decât cea mic-burgheză.

Să revenim însă la d-l Mihailovski. Ce obiecțiuni a adus el împotriva faptelor și a considerațiilor pe cari și-a fondat Marx concluzia sa asupra caracterului inevitabil al regimului socialist, în virtutea a însăși legilor dezvoltării capitalismului? A arătat el oare că atunci când producția de mărfuri formează baza economiei sociale n'are loc în fapt sporirea specializării procesului social al muncii, a concentrării capitalurilor și a întreprinderilor, a socializării întregului proces al muncii? Nu, el n'a adus niciun argument care să desmintă aceste fapte. A sdruncinat el oare teza că societății capitaliste îi este inerentă anarhia, ce nu se împacă cu socializarea muncii? El n'a suflat niciun cuvânt în această privință. A dovedit el oare că reunirea procesului de muncă al tuturor capitaliștilor într'un singur proces social al muncii s'ar putea împăca cu existența proprietății private? Că ar fi posibilă și de conceput o altă cale pentru rezolvarea acestei contradicții, decât cea indicată de Marx? Nu, el n'a suflat niciun cuvânt în această privință.

Pe ce se bazează atunci critica lui? Pe subterfugii, pe falsificări și pe un potop de fraze, ce nu sunt decât sunete de zurgălăi.

Cum ar putea fi, într'adevăr, denumite altfel următoarele procedee: după ce a îndrugat o serie de prostii asupra dezvoltării istoriei în conformitate cu termenii triadei, cri-

ticul fi pune lui Marx cu un aer serios următoarea întrebare: „Și mai departe ce va fi?“, cum se va desfășura, adică, istoria, după ce va fi fost atins stadiul final al procesului pe care l-a zugrăvit el? Vedeți d-voastră, chiar dela începutul activității sale literare și revoluționare, Marx a formulat cu cea mai perfectă precizie ceea ce pretinde el dela o teorie sociologică: aceasta trebuie să înfățișeze exact procesele reale și nimic mai mult (de pildă, „Manifestul Comunist“ cu privire la criteriul teoriei comuniștilor³⁰). El a respectat în „Capitalul“ cu cea mai mare strictețe această exigență: fixându-și drept sarcină analiza științifică a formațiunii sociale capitaliste, el a pus punct după ce a dovedit că dezvoltarea acestei organizații, dezvoltare ce se petrece realmente în fața ochilor noștri, are o anumită tendință bine determinată, anume că ea trebuie să piară în mod inevitabil și să se transforme într-o altă organizație, superioară. D-l Mihailovski însă, ocolind întregul fond esențial al doctrinei lui Marx, pune prea stupida sa întrebare: „Și mai departe ce va fi?“ Și adaugă cu un aer profund: „Trebuie să mărturisesc cu sinceritate că nu-mi reprezintă în mod prea clar răspunsul lui Engels“. În schimb noi trebuie să mărturisim cu sinceritate, d-le Mihailovski, că ne reprezentăm în mod absolut clar spiritul și metodele unei asemenea „critici“!

Sau, de pildă, raționamentul următor: „În evul mediu, proprietatea individuală a lui Marx, bazată pe munca personală a producătorului, n'a fost factorul unic și nici chiar precumpănitor în domeniul relațiilor economice. Au existat pe lângă ea multe altele, asupra cărora însă metoda dialectică, astfel cum e interpretată de Marx (și nu precum e falsificată de d-l Mihailovski?), nu ne invită să revenim... Este evident că toate aceste scheme nu reprezintă un tablou al realității istorice și nici măcar al proporțiilor ei, nefăcând decât să satisfacă înclinațiunea pe care o are mintea umană de a concepe orice obiect în starea lui din trecut, prezent și viitor“. Până și procedeele falsificărilor d-voastră, d-le Mihailovski, sunt oribil de monotone. Strecurând în schema lui Marx, care nu

pretinde decât să formuleze procesul real al dezvoltării capitalismului*) și nimic mai mult, intenția de a dovedi orice prin triade, și constatând apoi că schema lui Marx nu-i în concordanță cu acest plan, ce i-a fost atribuit chiar de dumnealui (al treilea stadiu nu restabilește decât o *singură* latură a celui dintâi, omițându-le pe toate celelalte), d-l Mihailovski trage în modul cel mai impertinent concluzia că „schema nu reprezintă, evident, tabloul realității istorice“!

Este oare de conceput o polemică serioasă cu un om, ce nu e în stare (întrebuințând expresia lui Engels referitoare la Dühring) să citeze exact nici măcar cu titlul de excepție? I se pot oare aduce acestuia obiecțiuni, din moment ce dând publicului asigurări că schema nu corespunde în mod „evident“ realității el nu face totodată nici măcar încercarea de a arăta în ce constă netemeinicia ei ?

În loc de a combate conținutul real al concepțiilor marxiste, d-l Mihailovski face exerciții de ingeniozitate, conjugând categoriile trecutului, ale prezentului și ale viitorului. Făcând, de pildă, obiecțiuni împotriva „adevărurilor veșnice“ ale d-lui Dühring, Engels afirmă că „ne este predicată nouă astăzi“ o triplă morală: cea creștină-feudală, cea burgheză și cea proletară, încât trecutul, prezentul și viitorul își au teoriile lor morale.³¹ Pe marginea acestor considerațiuni, d-l Mihailovski raționează: „cred că la baza tuturor triplelor împărțiri ale istoriei în perioade se află tocmai categoriile trecutului, prezentului și viitorului“. Ce profunzime de gândire! Cine nu știe, însă, că cercetând orice fenomen social în procesul dezvoltării lui, vom găsi întotdeauna în el rămășițe ale trecutului, baze ale prezentului și germeni ai viitorului? Dar s'a gândit oare, de pildă, Engels să afirme că istoria moralei (el nu vorbise doar decât despre „prezent“) s'ar limita la

*) Celelalte trăsături ale sistemelor economice din evul mediu au fost omise, tocmai pentru că ele aparțin formațiunii sociale feudale, pe când Marx a studiat-o numai pe cea *capitalistă*. În forma sa pură, procesul dezvoltării capitalismului a început realmente (de pildă în Anglia) cu regimul micilor producători răzleți de mărfuri și cu proprietatea lor individuală, bazată pe munca lor personală.

cele trei momente arătate? Că morala feudală n'ar fi fost precedată, de pildă, de morala sclavagistă, iar aceasta din urmă de morala comunei primitive comuniste? În loc de a face o critică serioasă încercării lui Engels de a pricepe curentele moderne ale ideilor morale, pe calea explicării lor materialiste, d-l Mihailovski ne oferă cea mai deșartă frazeologie !

Cu privire la aceste metode ale „criticii“ d-lui Mihailovski, care începe prin declarația că nu știe în ce operă este expusă concepția materialistă a istoriei, n'ar fi inutil, poate, să amintim că a fost o vreme când autorul cunoștea una din aceste opere și știa s'o aprecieze în mod mai just. În 1877, d-l Mihailovski se pronunțase în modul următor asupra „Capitalului“: „Desbărând „Capitalul“ de capacul greu, grosier și inutil al dialecticii hegeliene (ce ciudățenie mai este și asta? De ce a fost în 1877 „inutilă“ „dialectica hegeliană“, iar în 1894 rezultă că materialismul se bizue pe „caracterul incontestabil al procesului dialectic“?), indiferent de celelalte merite ale acestei opere, găsim în ea un material admirabil prelucrat în vederea rezolvării problemei generale a raportului dintre forme și condițiunile materiale ale existenței lor, și o admirabilă expunere a acestei probleme pentru un anumit domeniu“. „Raportul dintre forme și condițiunile materiale ale existenței lor“ — aceasta este tocmai problema raportului dintre diferitele aspecte ale vieții sociale, problema suprapunerii relațiilor sociale ideologice deasupra celor materiale, problemă a cărei cunoscută rezolvare constituie tocmai doctrina materialismului. Să mergem mai departe.

„In întregimea lui „Capitalul“ (subliniat de mine) este propriu-zis consacrat studierii modului în care o formă socială, odată apărută, se dezvoltă neconținut, își accentuează trăsăturile ei tipice, subordonându-și, asimilând, descoperirile, invențiile, perfecționările modului de producție, piețele noi și însași știința, silindu-le pe acestea să lucreze pentru ea, și, însfârșit, studierii modului în care această formă nu mai poate suporta ulterioarele schimbări ale condițiunilor materiale“.

Uimitoare întâmplare! În 1877 «în întregimea lui „Capitalul“» era consacrat cercetării materialiste a formei sociale respective (ce altceva reprezintă oare materialismul, dacă nu explicarea formelor sociale prin condițiunile materiale?), iar în 1894 rezultă deodată că nici nu se știe măcar unde, în ce operă trebuie să fie căutată expunerea acestui materialism!

În 1877 „Capitalul“ conținea „studiul“ modului în care „această formă dată (adică capitalistă? nu-i așa?) nu poate suporta (notați bine) ulterioarele schimbări ale condițiunilor materiale“, iar în 1894 se învederează că nu există niciun studiu, iar convingerea că forma capitalistă nu poate suporta dezvoltarea ulterioară a forțelor de producție are „exclusiv ca suport capătul triadei hegeliene“! În 1877 d-l Mihailovski scrisese: „Analiza raportului dintre o anumită formă socială dată și condițiunile materiale ale existenței ei va rămâne pentru totdeauna (subliniat de mine) ca un monument al forței logice și vastei erudiții a autorului“, iar în 1894 el declară că doctrina materialismului n'a fost niciodată și nicăieri verificată și motivată în mod științific!

Uimitoare întâmplare! Dar ce înseamnă într'adevăr toate acestea? Ce s'a întâmplat oare?

S'au întâmplat două lucruri: 1. Socialismul rus țărănesc, de după 1870, care „se burzuluiise“ împotriva caracterului burghez al libertății, care luptase în contra „liberalilor cu fruntea senină“, ce retușau cu stăruință antagonismele vieții rusești, și care visase o revoluție țărănească, s'a descompus cu desăvârșire, dând naștere vulgarului liberalism mic-burghez, ce întrezărește „impresii reconfortante“ în tendințele progresiste ale economiei țărănești, uitând că ele sunt însoțite (și condiționate) de exproprierea în masă a țărănimii. 2. În 1877 d-l Mihailovski fusese atât de absorbit de sarcina sa de a-l apăra pe „sanguinul“ (adică pe revoluționarul socialist) Marx împotriva criticilor liberali, încât el nu observase incompatibilitatea metodei lui Marx cu propria-i metodă. Iată însă că i-a fost explicată această contradicție de neîmpăcat între materialismul dialectic și sociologia subiectivistă, i-a fost

explicată de articolele și cărțile lui Engels, i-a fost explicată de social-democrații ruși (găsim la Plehanov de repetate ori observații cari îl țintesc din plin pe d-l Mihailovski), și d-l Mihailovski, în loc să se apuce serios să reexamineze problemele, a fost cuprins pur și simplu de o furie turbată. În loc de a-l saluta pe Marx (cum a făcut-o în 1872 și 1877), latră acum la el, ascunzându-se în dosul unor laude suspecte, și țipă, și-i scuipează pe marxiștii ruși, cari nu vor să se mulțumească cu „ocrotirea celui mai slab economiceste“, cu depozitele de mărfuri și îmbunătățirile preconizate la țară, cu muzeele și cooperativele meșteșugărești și cu alte progrese mic-burgheze bine intenționate — cari vor să rămână partizani „sanguini“ ai revoluției sociale și vor să învețe să conducă și să organizeze elementele sociale cu adevărat revoluționare.

După această mică abatere în domeniul trecutului îndepărtat, am putea, pare-se, să terminăm cu analiza „criticii“ aduse de d-l Mihailovski teoriei lui Marx. Să încercăm dar să facem bilanțul și să rezumăm „argumentele“ nunitului critic.

Doctrina pe care intenționase acesta s'o distrugă se bazează: 1) pe concepția materialistă a istoriei și 2) pe metoda dialectică.

Cât privește prima, criticul a declarat înainte de toate că nu știe în ce operă este expus materialismul. Negăsind nicăieri această expunere, s'a apucat să născocoască singur definiția materialismului. Spre a ne da o idee despre pretențiile excesive ale acestui materialism, el a născocit afirmațiunea că materialistii ar pretinde că au explicat tot trecutul, prezentul și viitorul omenirii, iar când după aceea, pus în fața afirmațiilor autentice ale marxiștilor, a rezultat că ei consideră că au explicat numai o singură formațiune socială, criticul decide că materialistii restrâng câmpul de acțiune al materialismului, dându-și astfel singuri la cap. Spre a ne da o idee asupra procedeeilor ce au fost folosite întru elaborarea acestui materialism, el a născocit afirmațiunea că materialistii ar fi recunoscut ei înșiși că au prea puține cunoștințe spre a putea înfăptui o operă ca aceea a elaborării socialismului științific,

atunci când în realitate Marx și Engels și-au recunoscut (în 1845—1846) insuficiența cunoștințelor lor în domeniul istoriei economice în general, nepublicându-și niciodată opera, care dovedea insuficiența cunoștințelor lor. După aceste preludii, ne-a fost dăruită și critica: „Capitalul“ a fost nimicuit prin faptul că nu se referă decât la o singură perioadă, pe când criticului îi trebuiesc toate perioadele, apoi prin faptul că nu afirmă materialismul economic, ci doar pomenește de el; argumente, evident, de atâta greutate și atât de serioase, încât se impunea să recunoaștem că materialismul n'a fost niciodată fondat științificește. A fost invocat apoi împotriva materialismului argumentul că un om absolut străin de această doctrină, și care a studiat vremurile preistorice în cu totul altă țară, a ajuns deasemeni la concluzii materialiste. Spre a arăta apoi că procrearea copiilor a fost cu totul greșit legată de materialism, că nu este la mijloc decât un șiretlic verbal, criticul a început să demonstreze că relațiile economice reprezintă o suprastructură a relațiilor sexuale și de familie. Indicațiunile pe care le-a dat cu această ocazie seriosul critic ca învățătură pentru materialiști ne-au îmbogățit cunoștințele cu profundul adevăr, că moștenirea nu este posibilă fără procrearea copiilor; că de produsul acestei procreări este „strâns legată“ o complicată stare sufletească și că copiii sunt educați în spiritul părinților. Am mai aflat în treacăt că legăturile naționale sunt o continuare și generalizare a celor gentilice. Continuându-și investigațiile teoretice asupra materialismului, criticul a constatat că multe argumente ale marxiștilor cuprind doar ideea că asuprirea și exploatarea maselor este „necesară“ în regimul burghez și că acest regim trebuie să se transforme în mod „necesar“ într'unul socialist. Aici, el se grăbește să declare că necesitatea este o paranteză prea generală (din moment ce nu se spune ce anume socotesc oamenii necesar) și că prin urmare marxiștii sunt niște mistici și metafizicieni. Criticul a mai declarat că polemica lui Marx împotriva idealiștilor este „unilaterală“, nesuflând niciun cuvânt asupra raportului dintre

concepțiile acestor idealişti și metoda subiectivistă, și asupra raportului dintre materialismul dialectic al lui Marx și ei.

Cât privește cea de-a doua bază a marxismului — metoda dialectică — un singur ghiont al îndrăznețului critic a fost suficient pentru ca baza să fie năruită. Și ghiontul a fost dat cu foarte multă dibăcie: depunând sforțări de necrezut, criticul s'a sucit și s'a chinuit să combată părerea că s'ar putea dovedi ceva cu ajutorul triadelor trecând sub tăcere faptul că metoda dialectică nu constă deloc în triade, că ea constă tocmai în negarea metodelor idealismului și ale subiectivismului în sociologie. Un alt ghiont a fost îndreptat în mod special în contra lui Marx: cu ajutorul bravului domn Dühring, criticul i-a atribuit lui Marx absurditatea de necrezut, că acesta ar fi dovedit necesitatea pieirii capitalismului cu ajutorul triadelor, absurditate împotriva căreia criticul a dus un război victorios.

Iată epopeea strălucitelor „victorii“ ale „cunoscutului nostru sociolog“! Cât de „instructivă“ (Burenin) e, nu-i așa, contemplarea acestor victorii?

N'am putea să nu ne referim aici la încă o împrejurare, care n'are legătură directă cu critica doctrinei lui Marx, dar care este extrem de caracteristică pentru lămurirea ideilor criticului și a modului lui de a pricepe realitatea. E vorba de atitudinea lui față de mișcarea muncitorească din Apus.

Am reprodus mai sus afirmația d-lui Mihailovski, cum că materialismul nu și-a găsit justificarea în „știință“ (poate că în știința „prietenilor poporului“ din Germania?), acest materialism însă raționează d-l Mihailovski, „se răspândește într'adevăr foarte repede în sânul clasei muncitoare“. Cum explică d-l Mihailovski acest fapt? „Cât privește succesul de care se bucură materialismul economic, așa zicând, în largime, — spune el — ca și răspândirea sa într'o formă neverificată în mod critic, centrul de greutate al acestui succes nu zace în știință, ci în practica de toate zilele, determinată

de perspectivele viitorului“. Ce alt sens ar putea avea această frază stângace asupra practicii, „determinate“ de perspectivele viitorului, dacă nu acela că materialismul nu se răspândește pentrucă ar explica în mod just realitatea, ci pentrucă s'ar fi întors eu spatele la realitate și cu fața spre perspective? Și se poate citi în continuare: „Aceste perspective, pe care și le însușește clasa muncitoare germană, nu-i cer ei și celor ce se interesează cu ardoare de soarta ei nici cunoștințe și nici muncă de gândire critică. Ele nu cer decât credință“. Cu alte cuvinte, răspândirea materialismului și a socialismului științific în largime ar depinde de faptul că această doctrină promite muncitorilor un viitor mai bun! Ajunge însă cea mai elementară cunoaștere a istoriei socialismului și a mișcării muncitorești din Apus, spre a vedea toată absurditatea și toată inexactitatea acestei explicații. Oricine știe că socialismul științific n'a zugrăvit niciodată niciun fel de perspective ale viitorului; el s'a mărginit să analizeze regimul burghez modern, să studieze tendințele de dezvoltare ale organizației sociale capitaliste — și atâta tot. „Nu-i spunem lumii — scriese Marx încă în 1843, și el a rămas credincios acestui program — nu-i spunem lumii: „încetează de a lupta, lupta ta este fără de rost“, vrem să-ți dăm adevărata lozincă a luptei. Nu facem decât să-i arătăm lumii pentru ce luptă ea în fond; or, conștiința e un lucru pe care lumea *trebuie* să și-l dobândească, indiferent dacă vrea sau nu“. ³² Oricine știe că de pildă „Capitalul“, această operă principală și fundamentală ce expune socialismul științific, se mărginește la cele mai generale referiri la viitor, urmărind numai elementele existente azi, din cari răsare viitoarea orânduire. Oricine știe că, în ce privește perspectivele viitorului, socialiștii predecesori au spus incomparabil mai multe, ei cari au zugrăvit în toate amănunțele societatea viitoare, vrând să stârnească entuziasmul omenirii pentru tabloul unei orânduiri în care oamenii își duc traiul fără luptă, în care relațiile lor sociale nu se bazează pe exploatare, ci pe adevăratele principii ale progresului, cari corespund condițiunilor naturii omenеști. Însă cu toată falănga oamenilor

extrem de talentați cari au expus aceste idei, ca socialiști foarte convinși, teoriile lor au rămas în afara vieții, iar programele lor în afara mișcărilor politice populare, până în clipa în care marea industrie mecanizată a atras masele proletariatului muncitoresc în vâltoarea vieții politice și a fost găsită adevărata lozincă de luptă a acestuia. Această lozincă a fost găsită de Marx, „un învățat sever, pe alocurea chiar sec și nu un utopist“, cum s'a exprimat d-l Mihailovski în vremurile de mult trecute, în 1872, dar n'a fost găsită pe calea zugrăvirii unor perspective de viitor, ci printr'o analiză științifică a regimului burghez modern, prin lămurirea caracterului necesar al exploatării în acest regim, prin cercetarea legilor dezvoltării lui. D-l Mihailovski poate, firește, să dea asigurări cititorilor revistei „Ruscoie Bogatstvo“ că însușirea elementelor acestei analize nu cere nici cunoștințe și nici muncă a creierului; dar am și putut vedea la el însuși (și o vom vedea într'o măsură și mai mare la colaboratorul lui economic) o nepricepere atât de crasă a adevărilor elementare, stabilite de această analiză, încât o atare afirmație nu poate să provoace, bine înțeles, decât un zâmbet. Rămâne incontestabil faptul că mișcarea muncitorească se răspândește și se dezvoltă tocmai acolo unde, și atâta cât se dezvoltă marea industrie capitalistă mecanizată, și că doctrina socialistă are succes tocmai atunci când ea lasă la o parte toate raționamentele asupra condițiilor sociale corespunzătoare naturii omenești, procedând la analiza materialistă a relațiilor sociale moderne, la lămurirea caracterului necesar al actualului regim de exploatare.

El încearcă să ocolească adevăratele cauze ale succesului materialismului în sânul muncitorimii, caracterizând relațiile dintre această doctrină și „perspective“ într'un mod ce este în directă contradicție cu adevărul; aici, d-l Mihailovski începe să-și bată joc în modul cel mai trivial, tipic mic-burghez, de ideile și de tactica mișcării muncitorești din Apusul Europei. După cum am văzut, el a fost absolut incapabil să aducă fie și un singur argument împotriva dovezilor lui Marx asupra caracterului inevitabil al transformării regimului capitalist într'un regim socialist ca urmare a socializării muncii, făcând cu toate

acestea, în modul cel mai impertinent, ironii cum că „armata proletarilor“ ar pregăti cică exproprierea capitaliștilor, „după care va și înceta orice luptă de clasă și va domni pace pe pământ și mulțumire printre oameni“. El, d-l Mihailovski, are cunoștință de căi cu mult mai simple și mai sigure pentru realizarea socialismului: nu va trebui decât ca „prietenii poporului“ să indice mai amănunțit căile „clare și infailibile“ ale „evoluției economice dorite“ — și atunci acești prieteni ai poporului „vor fi chemați“ cu siguranță să rezolve „problemele economice practice“ (vezi articolul d-lui Iujacov: „Problemele dezvoltării economice a Rusiei“, „Ruscoie Bogatstvo“ Nr. 11), iar deocamdată... deocamdată muncitorii trebuie să aștepte, să se bizue pe prietenii poporului și să nu înceapă cu „neîntemeiată încredere în sine“ lupta lor independentă împotriva exploataților. Dorind să răpună mortal această „neîntemeiată încredere în sine“, autorul nostru tună și fulgeră cu patos împotriva „științei, care aproape că începe într'un dicționar de buzunar“. Ce grozăvie, într'adevăr: pe de o parte știința, iar pe de altă parte broșurile social-democrate, costând câțiva bani și încăpând în buzunar!! Nu este oare evident cât de neîntemeiată este încrederea în sine a oamenilor, cari apreciază știința numai în măsura în care aceasta îi învață pe exploatați să lupte în mod independent pentru eliberarea lor, îi învață să se ferească de tot soiul de „prieteni ai poporului“, cari ascund antagonismele dintre clase și vor să ia asupra-și toată sarcina, oameni cari expun deaceea această știință în ediții ieftine, de cari sunt șocați atât de mult filistinii. Cu totul altfel s'ar prezenta lucrurile, dacă muncitorii și-ar încredința soarta în mâinile „prietenilor poporului“; aceștia le-ar arăta știința adevărată, universitară și filistină, expusă în multiple volume, i-ar iniția în mod amănunțit în tainele organizării sociale, care e în concordanță cu natura omului, dacă numai... muncitorii ar consimți să aștepte și n'ar începe singuri lupta cu o atât de neîntemeiată încredere în sine!

•
• •

Înainte de a trece la a doua parte a „criticii“ d-lui Mihailovski, care nu mai e îndreptată împotriva teoriei lui Marx în general, ci împotriva social-democraților ruși în special, suntem siliți să facem o mică digresiune. E vorba de faptul că, după cum d-l Mihailovski, criticându-l pe Marx, nu numai că n'a încercat să expună în mod exact teoria lui, dar chiar a denaturat-o, acum el falsifică fără rușine și ideile social-democraților ruși. Este necesară restabilirea adevărului. Și mijlocul cel mai comod e acela de a pune față în față ideile socialiștilor ruși anteriori și ideile social-democraților. Expunerea celor dintâi este luată din articolul d-lui Mihailovski apărut în „Ruscaia Mîsl“ („Ideea Rusă“) Nr. 6, 1892, articol în care acesta vorbește deasemeni despre marxism (și a vorbit, cu muștrare fie-i zis, într'un ton cuviincios, neatingând chestiunile cari pot fi tratate numai à la Burenin, într'o presă supusă cenzurii, nebăgându-i adică pe marxiști în aceeași oală cu tot felul de murdării), expunându-și propriile vederi în opunere cu cele ale marxismului, sau, cel puțin, dacă nu în opunere, în mod paralel. Nu vreau, firește, cătuși de puțin, să-l ofensez pe d-l Mihailovski, să-l număr adică printre socialiști, și nici pe socialiștii ruși punându-i pe acelaș plan cu d-l Mihailovski: cred numai că *mersul argumentării* este în fond unul și acelaș la toți aceștia, deosebirea constând numai în gradul de tărie, sinceritate și consecvență a convingerilor.

Expunând ideile publicației „Otecestvenie Zapiski“, d-l Mihailovski scrie: „Printre idealurile morale și politice noi am enumerat posedarea pământului de către agricultor și a uneltelor de muncă de către producător“. Punctul de plecare este, precum vedeți, foarte binevoitor și denotă cele mai bune intenții... „Formele medievale *) de muncă cari mai există la noi sunt viguros sdruncinate, nu vedem însă rațiunea de a

*) „Prin formele medievale de muncă — explică autorul într'alt loc — nu trebuie să înțelegem numai stăpânirea obștească a pământului, meșteșugurile casnice și organizarea artelică“ (cooperativă). „Toate acestea sunt, fără îndoială, forme medievale, trebuie însă să le mai adăugăm toate formele în cari pământul sau uneltelile de producție aparțin lucrătorului“.

termina în totul cu ele, de dragul doctrinelor, oricari ar fi ele, liberale sau neliberale“.

Ciudat raționament ! „Formele de muncă“, oricari ar fi ele, pot doar să fie sdruncinate, numai dacă sunt înlocuite prin alte forme; or, nu găsim la autorul nostru (și n'am găsit la niciunul din tovarășii lui de idei) nici măcar încercarea de a analiza și de a explica aceste noi forme, cât și de a lămurii cauzele înlocuirii vechilor forme prin aceste forme noi. Și mai ciudată este a doua parte a tiradei: „Nu vedem rațiunea de a termina în totul cu aceste forme de dragul doctrineilor“. De cari mijloace dispunem însă „noi“ (adică socialiștii; vezi rezerva făcută mai sus) pentru a „termina“ cu formele de muncă, a modifica adică relațiile de producție existente între membrii societății ? Nu este oare absurdă ideea modificării acestor relații conform cu o anumită doctrină ? Să ascultăm mai departe: „misiunea noastră nu este aceea de a făuri numaidecât o civilizație „neaoșă“ din propriile noastre străfunduri naționale, dar nici aceea de a transplanta în întregime la noi civilizația apuseană, cu toate contrazicerile de cari este sfâșiată: trebuie luat tot ce-i bun de pretutindeni, de unde se poate, chestiunea dacă acestea sunt ale noastre sau străine ne mai fiind o chestiune de principiu, ci de comoditate practică. Toate acestea sunt în mod evident atât de simple, de clare și de inteligibile, încât orice vorbă în plus e inutilă“. Și, într'adevăr, cât de simple sunt toate acestea! Trebuie „luat“ tot ce-i bun de pretutindeni și totul va fi în regulă ! Dela formele medievale trebuie „luat“ faptul că mijloacele de producție aparțin lucrătorului, dela cele noi (adică capitaliste) trebuie „luate“ libertatea, egalitatea, instrucțiunea, cultura. Și orice vorbă în plus e inutilă ! Metoda subiectivă a sociologiei apare aici ca în palmă: sociologia începe printr'o utopie: pământul trebuie să aparțină celui care îl muncește, ea indicând în continuare condițiunile înfăptuirii acestui deziderat: trebuie „luat“ tot ce-i bun de ici și de colo. Filosoful privește astfel dintr'un punct de vedere pur metafizic relațiile sociale, văzând în ele simplul agregat

mecanic al unor instituții oarecari, simpla înlanțuire mecanică a unor fenomene oarecari.

Detășând unul din aceste fenomene — forma medievală în care pământul aparține agricultorului — el crede că această formă poate fi mutată în orice alte forme, după cum o căramidă poate fi mutată dintr'o clădire la alta. Toate acestea nu înseamnă însă studiul relațiilor sociale, ci deformarea materialului ce urmează să fie studiat: căci în realitate nu există o deținere separată și independentă a pământului de către agricultori, precum ați considerat D-voastră; acest fapt nu este decât o verigă a relațiilor de producție de atunci, care a constat în aceea că pământul era împărțit între marii proprietari de pământ, moșierii, cari dădeau acest pământ țăranilor, pentru a-i exploata pe aceștia, astfel că pământul era un fel de salariu în natură: el îi dădea țăranului produsele ce-i erau necesare, pentru ca să poată produce un supraprodus pentru moșier; el era baza prestării muncii țărănești în folosul moșierului. Dece n'a urmărit oare autorul acest sistem al relațiilor de producție, ci s'a mărginit să detașeze unul din fenomene, înfățișându-l astfel într'o lumină cu totul falsă? Pentru că autorul nu știe să trateze problemele sociale: el (utilizez raționamentele d-lui Mihailovski, repet, numai ca un exemplu al criticii întregului socialism rus) nici nu-și fixează ca scop *explicarea* „formelor de muncă“ de atunci, pentru a le înfățișa ca un anumit sistem de relații de producție, ca o anumită formațiune socială. Ii e străină, pentru a folosi expresiile lui Marx, metoda dialectică, care ne obligă să considerăm societatea ca pe un organism viu, în procesul funcționării și al dezvoltării sale.

Nepunându-și câtuși de puțin întrebarea, ce cauze a-nume au determinat înlocuirea vechilor forme de muncă prin forme noi, el repetă întocmai aceeași greșală în raționamentele pe cari le face asupra acestor forme noi. El se mulțumește să constate că aceste forme „sdruncină“ relațiile în virtutea cărora pământul aparținea agricultorului, spunând adică, în general, că aceste forme își găsesc expresia în separarea

producătorului de mijloacele lui de producție, pentru a le condamna în consecință ca necorespunzând idealului. Și iarăși raționamentul lui este cu desăvârșire absurd: el detașează un fenomen (deposedarea agricultorilor de pământul lor), fără a încerca să-l înfățișeze ca elementul unui alt sistem de relații de producție, bazat pe *economia de mărfuri*, care dă naștere în mod necesar concurenței dintre producătorii de mărfuri, inegalității, ruinei unora și îmbogățirii altora. Constatând un fenomen: ruina masselor, el omite un altul: îmbogățirea unei minorități, punându-se astfel în imposibilitate de a înțelege ambele fenomene.

Și asemenea metode înseamnă după el „a căuta răspunsuri la problemele vieții așa cum apar ele îmbrăcate în carne și oase“ („Ruscoie Bogatstvo“, Nr. 1, 1894), atunci când tocmai el, dimpotrivă, nepricepându-se și nedorind să explice realitatea, s'o privească drept în față, fuge în mod rușinos de întrebările vieții, cu lupta ei dintre cei avuți și cei neavuți, în domeniul utopiilor inocente; și toate acestea înseamnă după el „a căuta răspunsuri la întrebările vieții, astfel cum sunt puse acestea în mod ideal de realitatea cu adevărat arzătoare și complicată“ („Ruscoie Bogatstvo“, Nr. 1), atunci când el n'a făcut de fapt nici măcar o singură încercare de a analiza și explica această adevărată realitate.

În locul acesteia, el ne-a oferit o utopie, plăsmuită din elemente izolate, smulse în modul cel mai absurd din diferitele formațiuni sociale, luând din cea medievală cutare lucru, din cea „nouă“ cutare, etc. Se înțelege că teoria bazată pe asemenea procedee n'ar fi putut să nu rămână în afara adevăratei evoluții sociale, și aceasta din simplul motiv că utopiștii noștri n'au trebuit să trăiască și să acționeze în relații sociale, alcătuite din elemente luate de ici și de colo, ci în relațiile ce determină raporturile dintre țaran și chiabur, dintre meșteșugar și negustorul cu ridicata, dintre muncitor și fabricant, relații pe cari ei nu le-au înțeles deloc. Nu s'ar fi putut ca încercările și sforțările lor de a preface, în conformitate cu idealul lor, aceste relații, pe cari ei nu le înțelegeau, să nu fi suferit un eșec.

Iată în trăsături foarte generale o schiță a stării în care se găsea chestiunea socialismului în Rusia, pe vremea când „apărură marxistii ruși“.

Ei au început tocmai prin a critica metodele subiectiviste ale socialiștilor anteriori; nemulțumindu-se cu constatarea exploatării și cu condamnarea acesteia, ei au vrut s'o *explice*. Văzând că întreaga istorie a Rusiei de după reformă³³ se reduce la ruinarea masselor și la îmbogățirea unei minorități, observând exproprierea gigantică a micilor producători paralel cu progresul tehnic general, constatând că aceste tendințe diametral opuse apar și se intensifică acolo unde și în măsura în care se dezvoltă și se consolidează economia de mărfuri, ei n'au putut să nu ajungă la concluzia că au de a face cu organizarea burgheză (capitalistă) a economiei sociale, care dă naștere în mod *necesar* expropriării și asupririi masselor. Programul lor practic a fost din acest moment direct determinat de această convingere: sensul lui era acela că ei trebuiau să adere la această luptă a proletariatului în contra burgheziei, la lupta claselor sărace în contra celor avute, luptă ce constituie conținutul principal al realității economice a Rusiei, începând dela sătulețul cel mai îndepărtat și terminând cu fabrica cea mai modernă și mai perfecționată. Cum să adere? Răspunsul le-a fost deasemeni sugerat de însăși realitatea vie. Capitalismul a adus ramurile principale ale industriei în stadiul mării industrii mecanizate; socializând în felul acesta producția, el a creat condițiunile materiale ale unei noi orânduirii și în acelaș timp a creat și o nouă forță socială: clasa muncitorilor din fabrici și uzine, proletariatul orășenesc. Supusă aceleiași exploatări burgheze, precum este în esența ei economică exploatarea întregii populații muncitoare din Rusia, această clasă este pusă însă, în ce privește eliberarea ei, în condițiuni deosebit de prielnice: ea nu mai este prin nimic legată de vechea societate, bazată în întregime pe exploatare; înseși condițiunile ei de muncă și de viață o organizează, o obligă să gândească, îi dau posibilitatea să se manifeste în arena luptei politice. A fost firesc ca social-democrații să-și îndrepte toată

atenția spre această clasă, și să-și pună toate speranțele în ea, să-și întruchipeze tot programul în dezvoltarea conștiinței ei de clasă, să-și concentreze toată activitatea pentru a-i ajuta acestei clase să se ridice la luptă politică directă împotriva actualului regim, atrăgând întreg proletariatul rus în această luptă.

Să vedem acum cum luptă d-l Mihailovski împotriva social-democraților. Ce obiecțiuni aduce el împotriva concepțiilor lor teoretice, împotriva activității lor politice socialiste?

Criticul expune concepțiile teoretice ale marxiștilor în felul următor:

„Adevărul — după pretinsa părere a marxiștilor — este acela că Rusia își va dezvolta, în virtutea legilor imanente ale necesității istorice, producția capitalistă, cu toate contradicțiile interne ale acesteia, cu înghițirea capitalurilor mici de către cele mari, iar în acest timp țărani ruși de pământ vor fi transformați în proletari, se vor uni, „socializa“, încât totul va fi în regulă, pentru ca omenirea să poată fi dusă spre fericire“.

Precum vedeți, marxiștii nu s'ar deosebi deci prin nimic de „prietenii poporului“, în felul cum înțeleg ei realitatea, ci numai în felul cum își reprezintă viitorul: ei nici nu se ocupă, de bună seamă, de problemele prezentului, ci numai de „perspective“. Că tocmai acesta este gândul d-lui Mihailovski, — nu poate să încapă îndoială: marxiștii — spune d-l Mihailovski — „sunt absolut convinși că nu este nimic utopic în viziunea lor asupra viitorului, că totul e cântărit și măsurat după prescripțiile stricte ale științei“, și, în sfârșit, și mai clar: marxiștii „cred în caracterul ineluctabil al schemei istorice abstracte, și propagă această idee“.

Intr'un cuvânt, avem deaface cu cea mai banală și mai vulgară acuzare adusă marxiștilor, acuzare care constituie de mult calul de bătaie al tuturor celor ce nu pot aduce nicio obiecțiune esențială împotriva concepțiilor marxiste. „Marxiștii propagă ideea caracterului ineluctabil al schemei istorice abstracte“ !!

Dar această afirmație nu-i altceva decât pură minciună, pură născocire!

Niciun marxist n'a argumentat nicăieri și niciodată în sensul că în Rusia va „trebui să apară“ capitalismul, „pen-trucă“ el a existat în Apus, etc. Niciun marxist n'a văzut nicio-dată în teoria lui Marx o schemă filosofico-istorică generală obligatorie; niciodată n'a văzut el în aceasta mai mult decât explicarea unei anumite formațiuni economice a societății. Nu-mai un filosof subiectivist, ca d-l Mihailovski, a fost în stare să nu-l priceapă pe Marx, încât să întrezărească la acesta o teo-rie filosofică generală, căpătând totodată din partea lui Marx explicația absolut precisă, că a greșit adresa. Niciun marxist nu și-a bazat vreodată concepțiile sale social-democrate pe alt element decât pe acela al conformității teoriei cu realitatea și cu istoria relațiilor social-economice respective, adică cele ruse, și nici n'ar fi putut face altfel, pentru că această exigență im-pusă teoriei este absolut clar și precis enunțată și pusă la baza întregii teorii de către însuși fondatorul „marxismului“, Marx.

Firește, d-l Mihailovski ar putea să desmintă oricât ace-ste declarații, spunând că a auzit cu „propriile sale urechi“ propagarea unei scheme istorice abstracte. Ce ne privește însă pe noi, social-democrații, sau pe oricine altcineva, că i s'a în-tâmplat d-lui Mihailovski să audă dela interlocutorii lui tot felul de absurdități? Dovedește oare aceasta altceva decât că își alege în mod foarte fericit interlocutorii?

Se prea poate, firește, că acești spirituali interlocutori ai spiritualului filosof își ziceau marxiști, social-democrați, etc., dar cine nu știe că în timpurile de azi (precum de mult s'a ob-servat) oricărei pușlamale îi place să se îmbrace în vestminte „roșii“*)? Și dacă d-l Mihailovski este atât de pătrunzător. încât nu e în stare să facă distincție între asemenea „travestiri“

*) Scriu toate acestea, presupunând că d-l Mihailovski a auzit într'adevăr propagându-se scheme istorice abstracte și că n'a dena-turat nimic. Socot totuși absolut necesar să fac o rezervă: iau drept bun ceea ce mi se dă.

și adevărații marxiști, sau dacă l-a înțeles atât de profund pe Marx, încât n'a observat criteriul atât de puternic scos în evidență al întregii doctrine a acestuia (formularea „celor ce se săvârșesc în fața ochilor noștri“), acest fapt nu face decât să dovedească încă odată că d-l Mihailovski nu este inteligent și nimic mai mult.

În orice caz, din moment ce s'a apucat să polemizeze în presă împotriva „social-democraților“, el ar fi trebuit să aibă în vedere grupul socialist ce poartă de mult această denumire, și-l poartă singur — încât alte grupe n'ar putea fi confundate cu el, — și care își are reprezentanții lui literari: Plehanov și cercul lui³⁴. Și dacă d-l Mihailovski ar fi procedat astfel — și astfel, evident, ar fi trebuit să procedeze orice om cât de cât de treabă — și ar fi citit măcar prima scriere social-democrată, cartea lui Plehanov: „Divergențele noastre“ — ar fi văzut chiar în primele pagini declarația categorică a autorului, făcută în numele tuturor membrilor cercului.

„Nu vrem în niciun caz să acoperim programul nostru cu autoritatea acelui mare nume“ (adică cu autoritatea lui Marx). Înțelegeți rusește, d-le Mihailovski? Înțelegeți D-voastră diferența dintre propagarea unor scheme abstracte și negarea oricărei autorități a lui Marx în domeniul judecării chestiunilor rusești?

Înțelegeți D-voastră că înfățișând drept marxistă cea dintâi apreciere, pe care ați avut norocul s'o auziți dela interlocutorii D-voastră și nedând nicio atenție declarației făcute în presă de către unul din membrii eminenți ai social-democrației în numele întregului grup, ați procedat în mod necinstit?!

Și în continuare declarația sună și mai precis:

„Repet — spune Plehanov — că între cei mai consecvenți marxiști e posibil să existe divergențe pe chestiunea aprecierii actualei realități ruse“; doctrina noastră este „cea dintâi încercare de a aplica această teorie științifică la analiza unor relații sociale foarte complicate și încurcate“.

Ar fi greu, pare-se, să se vorbească mai clar: marxiștii împrumută în mod necondiționat din teoria lui Marx numai

metodele ei prețioase, fără de cari este imposibilă explicarea relațiilor sociale; prin urmare, criteriul aprecierii pe care o dau ei acestor relații ei nu-l văd deloc în scheme abstracte și în alte absurdități de acest fel, ci în caracterul just al acestei aprecieri și în conformitatea ei cu realitatea.

Sau credeți D-voastră, poate, că făcând aceste declarații autorul cugeta de fapt altfel? Acest fapt nu este însă adevărat. Problema de care se ocupase el era: „trebuie oare să treacă Rusia prin faza dezvoltării capitaliste?“ Problema a fost, prin urmare, formulată într'un mod cu totul nemarxist, ea a fost formulată conform metodelor subiectiviste ale diferiților filosofi naționali, cari văd criteriul acestei necesități ba în politica autorităților, ba în activitatea „societății“, ba în idealul societății, „în concordanță cu natura omului“, și în alte baliverne de acest fel. Se pune așadar întrebarea: cum ar fi trebuit să răspundă la o asemenea întrebare omul care profesază scheme abstracte? Evident, el ar fi trebuit să înceapă să vorbească despre caracterul incontestabil al procesului dialectic, despre însemnătatea filosofică generală a teoriei lui Marx, despre faptul că fiecare țară urmează a trece în mod inevitabil prin această fază... etc., etc.

Și cum a răspuns Plehanov?

În singurul fel în care ar fi putut să răspundă un marxist:

El a lăsat cu totul la o parte chestiunea celor ce trebuie să se întâmple, ca inutilă și putându-i interesa numai pe subiectiviști, referindu-se tot timpul numai la relațiile social-economice reale, la evoluția lor reală. Deaceia el nici n'a dat un răspuns direct la această întrebare pusă în mod greșit, răspunzând altfel, și anume în modul următor: „Rusia a intrat pe calea capitalistă“.

D-l Mihailovski însă, cu un aer de cunoscător în materie, perorează pe tema profesării unei scheme istorice abstracte a legilor imanente ale necesității și a altor fleacuri de necrezut! Și mai numește toate acestea „polemică împotriva social-democraților“!!

Refuz categoric să înțeleg: dacă avem deaface în acest caz cu un polemist, ce este atunci un palavragiu?!

Să mai constatăm încă, în legătură cu suscitatul raționament al d-lui Mihailovski, că acesta expune vederile social-democraților, pretinzând că „Rusia își va desvolta propria ei producție capitalistă“. După părerea acestui filosof Rusia n'are, evident, o producție capitalistă „proprie“. Autorul împărtășește, de bună seamă, părerea că capitalismul rus se limitează la 1,5 milioane de muncitori. Vom mai întâlni mai jos această idee copilărească a „prietenilor poporului“, cari clasifică în nu știu cari categorii toate celelalte feluri de exploatare a muncii libere. „Rusia își va desvolta propria ei producție capitalistă, cu toate contradicțiile interne ale acesteia, iar în acest timp țăranii ruși de pământ se vor transforma în proletari“. Cu cât te afunzi mai mult în pădure, cu atât dai de mai mulți copaci! Nu există, așadar, în Rusia „contradicții interne“? La drept vorbind, nu există deci exploatarea masei poporului de către un pumn de capitaliști? Nu are loc ruina imensei majorități a populației și îmbogățirea unui grupuleț de persoane? Țăranul trebuie abia să fie rupt de pământ? Ce este însă toată istoria Rusiei de după reformă, dacă nu exproprierea în masă a țăranimii, expropriere ce a căpătat o intensitate ne mai văzută nicăieri? Trebuie să ai mare curaj, ca să declari asemenea lucruri în gura tuturor. Și d-l Mihailovski are acest curaj: „Marx a operat cu un proletariat deja format și cu un capitalism deja apărut; toate acestea trebuie însă să fie deabia create la noi“. Rusia trebuie deabia să-și creeze proletariatul ei?! În Rusia, singura țară în care poate fi găsită o mizerie atât de disperată a masselor, o exploatare atât de nerușinată a celor ce muncesc, țară care a fost comparată (și pe bună dreptate) cu Anglia în ce privește situația sărăcimii ei; în Rusia, în care înfometarea masselor de milioane ale poporului este un fenomen constant alături, de pildă, de exportul mereu crescând al cerealelor — în Rusia n'ar exista proletariat!!

Cred că pentru aceste cuvinte clasice ar trebui să-i fie

ridicat d-lui Mihailovski, încă în viață fiind, un monument ! *)

Vom vedea de altfel mai jos că este o tactică permanentă și foarte consecventă a „prietenilor poporului“, aceea de a închide ochii în mod fariseic în fața situației imposibile a poporului muncitor din Rusia, de a o înfățișa numai ca „șubredă“, așa încât ar fi destul ca „societatea cultă“ și guvernul să facă sforțări, pentru ca toate să fie îndreptate pe calea cea adevărată. Acești cavaleri își închipue că dacă ei vor închide ochii în fața faptului că situația masselor muncitoare nu este proastă pentru că ea ar fi „șubredă“, ci pentru că masa muncitoare este supusă celui mai nerușinat jaf de către un pumn de exploataatori, că dacă ei își vor ascunde capul în nisip, precum fac struții, pentru a nu-i vedea pe exploataatori, aceștia din urmă vor dispărea. Și atunci când social-democrații declară acestora că este o lașitate rușinoasă faptul de a te teme să privești realitatea în față, atunci când social-democrații iau ca punct de plecare acest fapt al exploatării, declarând că singura lui explicație posibilă este organizarea burgheză a societății ruse, care împarte masa poporului în proletariat și burghezie, cât și caracterul de clasă al statului rus, care nu e decât organul de stăpânire al acestei burghezii, că deaceia *singura cale de eșire* e în lupta de clasă a proletariatului împotriva burgheziei, acești „prieteni ai poporului“ încep să țipe că social-democrații vor să deposedeze poporul de pământ!! Că vor să distrugă organizarea noastră economică națională !!

*) S'ar putea de altfel ca d-l Mihailovski să încerce și în acest caz să se eschiveze: n'am vrut deloc, ar putea afirma el, să spun că în Rusia nu există în genere un proletariat, ci numai că nu există un proletariat capitalist. Așa? Dece n'ați spus atunci acest lucru? Tocmai aceasta e toată chestiunea: este proletariatul rus un proletariat, inerent organizației burgheze a economiei sociale, sau un oarecare altul? Cine este vinovat, că în două articole întregi Dvs. n'ați suflat nicio vorbă măcar despre această chestiune, singura serioasă și importantă, preferând să îndrugați verzi și uscate, încât până la urmă nici nu mai știți ce să spuneți?

Ajungem acum la cel mai revoltător pasaj din toată această „polemică“, în cel mai bun caz necuviincioasă, și anume la „critica“ (?) pe care o face d-l Mihailovski activității politice a social-democraților. Oricine înțelege că activitatea socialistilor și a agitatorilor, printre muncitori, nu poate fi supusă unei discuții cinstite în presa noastră legală, și că singurul lucru pe care poate să-l facă în această privință o presă sever controlată de cenzură, e să „tacă cu tact“. Uitând această regulă foarte elementară d-l Mihailovski nu s'a jenant să folosească monopolul pe care-l are de a se adresa publicului cititor, pentru a-i împoșca cu noroi pe socialiști.

Se vor găsi totuși mijloacele de luptă împotriva acestui critic lipsit de pudoare și în afara coloanelor gazetăriei legale!

„Pe cât înțeleg eu — declară cu un aer naiv d-l Mihailovski — marxiștii ruși pot fi împărțiți în trei categorii: în marxiști spectatori (observatori indiferenți ai procesului), în marxiști pasivi (cari „ușurează numai chinurile nașterii“. Ei „nu se interesează de poporul legat de pământ, ci-și îndreaptă atenția și-și pun speranțele în cei ce au fost deja despărțiți de mijloacele de producție“) și în marxiști activi (cari insistă în mod expres asupra ruinării și mai departe a satului)“.

Ce înseamnă asta?! Doar nu se poate ca d-l critic să nu știe că marxiștii ruși sunt socialiști, cari pornesc dela concepția că realitatea e tocmai societatea capitalistă, și că nu există decât o singură cale de ieșire din ea: lupta de clasă a proletariatului împotriva burgheziei. Cum de se face și din ce motiv confundă el concepțiile lor cu niște banalități fără de sens? Ce drept (moral, firește) are el să extindă termenul de marxiști asupra unor oameni cari nu acceptă în mod vădit tezele cele mai elementare și mai fundamentale ale marxismului, oameni cari nu s'au manifestat niciodată și nicăieri ca un grup aparte, cari n'au formulat niciodată și nicăieri vreun program al lor deosebit?

D-l Mihailovski și-a lăsat o serie întreagă de porțițe

de ieșire, spre a-și putea justifica asemenea procedee scandaloase.

„Poate — glumește el cu o grație de filfison — că aceștia nu-s adevărați marxiști, dar se socotesc și se declară ca atari“. Unde și când s'au declarat ei ca atari? In saloanele liberale și radicale din Petersburg? In scrisori particulare? Fie și așa. Intrețineți-vă însă atunci cu ei în saloanele D-voastră și în corespondența D-voastră! D-voastră însă vă ridicați în presă, în mod public, împotriva unor oameni, cari niciodată și nicăieri nu s'au manifestat (sub steagul marxismului) în public. Și mai aveți îndrăsneala să declarați că polemizați împotriva „social-democraților“, deși știți că această denumire nu e purtată decât de un *singur* grup de revoluționari socialiști și că niciun altul nu poate fi confundat cu el! *)

D-l Mihailovski se codește și se învârtește ca un liceean prins asupra faptului: n'am nicio vină — se silește el să-l convingă pe cititor — „am auzit-o cu propriile mele urechi și am văzut-o cu proprii mei ochi“. Foarte bine! Cu plăcere vă credem că n'aveți în fața D-voastră decât persoane vulgare și netrebnice: ce au de a face însă toate acestea cu noi, social-democrații? Cine nu știe că „în timpul de față“, când nu numai activitatea socialistă, dar și oricare altă activitate publică cât de cât independentă și cinstită atrage după sine prigonirea politică a fiecărui militant ce activează cu adevărat sub un steag

*) Mă voi opri asupra unei singure indicațiuni *de fapt*, pe care o găsim la d-l Mihailovski. Oricine a citit articolul lui va trebui să fie de acord cu noi, că el îl enumără și pe d-l Scvorțov (autorul „Cauzelor economice ale foametei“) printre „marxiști“. Or, acest domn nu se intitulază nici el astfel și este suficientă cea mai elementară cunoaștere a operelor social-democraților spre a vedea că din punctul lor de vedere el e cel mai vulgar burghez și nimic mai mult. Ce fel de marxist ar putea fi el, din moment ce nu înțelege că mediul social, pentru care își procețază el planurile sale, este mediul burghez, — că deaceia toate „perfecționările culturii“, ce se observă într'adevăr în economia țărănească, nu înseamnă decât un progres burghez, care îmbunătățește situația unei minorități, proletarizând masele! Ce fel de marxist ar putea fi el, din moment ce nu înțelege faptul că statul căruia i se adresează el cu procețele sale este un stat de clasă, ce nu e în stare decât să susțină burghezia și să asuprească proletariatul!

sau altul — fie acesta cel al curentului „Narodnaia Volia“⁸⁵, al marxismului, sau chiar al constituționalismului — că în acest timp apar câteva zeci de frazeologi cari își ascund lășitatea lor liberală în dosul acestor denumiri, și, poate, și câțiva adevărați ticăloși, cari își aranjează în acest fel propriile lor afaceri? Nu este oare clar, că numai extrema josnicie ar putea să-i reproșeze oricărui din aceste curente faptul că steagul lui este murdărit (și încă nu în mod public, ci pe tăcute) de tot felul de ticăloși? Intregul expozeu al d-lui Mihailovski este un lanț neîntrerupt de deformări, de denaturări și de falsificări. Am văzut mai sus, că el a falsificat cu totul „adevărurile“ ce constituie punctele de pornire ale social-democrațiilor, expunându-le într'un mod în care nu le-a expus și n'a putut să le expună nicăieri și niciodată niciunul dintre marxiști. Dacă el ar fi expus însă adevărata concepție pe care o au social-democrații asupra realității ruse, n'ar fi putut să nu vadă că nu există *decât un singur mod* de a ne „conforma“ acestor vederi, și anume contribuind la desvoltarea conștiinței de clasă a proletariatului, organizându-l și unindu-l pentru lupta politică împotriva actualului regim. D-lui Mihailovski i-a mai rămas, de altfel, încă un șiretlic. Cu un aer de inocență ofensată, el ridică fariseic ochii spre cer și cu glas dulceag exclamă: „Sunt foarte bucuros să aud toate acestea, nu înțeleg însă în contra cărui fapt protestați“ (acestea sunt chiar cuvintele lui din „Ruscoie Bogatstvo“ Nr. 2). „Citiți mai atent părerea mea asupra marxiștilor pasivi, și veți vedea că afirm: din punct de vedere etic nu li se poate obiecta nimic“.

Și aceste cuvinte nu sunt firește decât o rumegare a jălnicelor lui subterfugii precedente.

Spuneți, vă rog, cum ați numi purtarea unui om, care ar fi declarat că critică narodnicismul social-revoluționar (iau perioada în care nu apăruse încă un alt curent narodnicist), și care s'ar fi apucat să spună aproximativ următoarele:

„Narodnicii, pe cât înțeleg eu, se împart în trei categorii: în narodnici consecvenți, cari acceptă pe deplin ideile țăranului, generalizând în strictă conformitate cu dorința acestuia

bătaia cu nuiele, maltratarea nevestei și aplicând în general mârșava politică de cnut și ciomag a guvernului, care era doar denumită politică populară; urmează apoi narodnicii lași, cari nu se interesează de părerile țaranului, încercând numai să introducă în Rusia o mișcare revoluționară, ce îi este străină, prin intermediul asociațiilor, etc., contra cărui fapt nu se poate obiecta, de altfel, din punct de vedere etic, nimic, dacă n'ar fi însă drumul atât de alunecos, încât să-l conducă pe narodnicul cel laș în a se transforma ușor într'un narodnic consecvent sau curajos; și, în sfârșit, narodnicii curajoși, cari înfăptuesc pe deplin idealurile populare ale țaranului înstărit, fixându-se în consecință pe pământ, pentru a se chiaburi de tot". Toți oamenii cum se cade ar fi calificat, desigur, asemenea aserțiuni drept o batjocură mârșavă și josnică. Și dacă, pe lângă aceasta, omul ce a făcut o asemenea expunere n'ar fi putut să fie desmintit de narodnici în aceeași presă; dacă ideile acestor narodnici ar fi fost expuse până atunci numai în mod ilegal și deaceea multă lume n'ar fi avut o idee exactă despre ele și ar fi putut să dea ușor crezare tuturor celor ce s'ar fi spus despre narodnici, toată lumea ar fi de acord să spună că un astfel de om...

De altfel, poate că nici d-l Mihailovski n'a uitat încă de tot cuvântul ce trebuie pus aici.

* * *

Dar ajunge ! Mai sunt multe insinuări de acest fel la d-l Mihailovski. Nu cunosc însă o muncă mai obositoare, mai ingrată, mai nesuferită, decât aceea de a scormoni în această murdărie, de a culege aluziile împrăștiate ici colo, de a le confrunța, de a căuta fie și o singură obiecțiune cât de cât de sericasă.

Ajunge !

Aprilie 1894.

Tipărit ca broșură în 1894.

SARCINILE SOCIAL-DEMOCRAȚILOR RUȘI

A doua jumătate a ultimului deceniu al veacului al XIX-lea se caracterizează prin aceea că problemele revoluției ruse sunt puse și rezolvate cu o nouă și remarcabilă vigoare.

Apariția noului partid revoluționar, „Narodnoie Pravo“³⁶ („Dreptul poporului“), influența crescândă și succesele social-democraților, evoluția internă a curentului „Narodnaia Volia“ („Voința Poporului“), toate acestea au provocat o discuție însuflețită asupra chestiunilor de program, atât în cercurile socialiștilor — intelectuali și muncitori — cât și în publicațiile ilegale. Este suficient să indicăm în acest din urmă domeniu „Problema vitală“ și „Manifestul“ (1894) scoase de partidul „Narodnoie Pravo“, „Foaia volantă a grupului Narodnaia Volia“³⁷ „Rabotnik“ scos în străinătate de „Uniunea social-democraților ruși“³⁸, activitatea tot mai intensă în vederea editării broșurilor revoluționare, în special pentru muncitori, în Rusia, activitatea agitatorică a „Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare“³⁸ social-democrate, din Sft. Petersburg, în legătură cu vestitele greve din Petersburg, din 1896, etc.

În timpul de față (sfârșitul anului 1897), cea mai arzătoare chestiune, din punctul nostru de vedere, este cea a activității *practice* a social-democraților. Subliniem, activitatea *practică* a social-democratismului, căci în ceea ce privește activitatea lui teoretică, ea pare a fi depășit deja cea mai acută perioadă, caracterizată prin faptul că era cu îndârjire neînțe-

leasă de către adversarii ei, cum și prin tendința lor tot mai puternică pe de o parte de a înăbuși noul curent, chiar din clipa apariției lui, iar pe de altă parte de a lua în mod fierbinte apărarea bazelor social-democratismului. În prezent concepțiile teoretice ale social-democraților apar destul de lămurite în *trăsăturile lor principale, fundamentale*. Nu s'ar putea spune acelaș lucru despre activitatea *practică* a social-democratismului, despre *programul* lui politic, despre metodele lui de activitate, despre tactica lui. Tocmai în acest domeniu, ni se pare, domnește mai mult decât oriunde nedumerire și neînțelegere reciprocă, fapt care împiedecă apropierea totală de social-democratism a revoluționarilor cari au renunțat, cu totul, în teorie, la concepțiile curentului „Narodnaia Volia“, și cari în practică fie că ajung prin însăși forța lucrurilor să facă propagandă și agitație printre muncitori, ba chiar mai mult, să pună activitatea lor printre muncitori pe terenul *luptei de clasă*, fie că tind să separe sarcinile *democratice* și să le pună la baza întregului program și a întregii activități revoluționare. Dacă nu ne înșelăm, această din urmă caracteristică se potrivește celor două grupe revoluționare, cari activează actualmente în Rusia alături de social-democrați și anume: partizanilor curentului „Narodnaia Volia“ și acelor ai curentului „Narodnoie Pravo“.

Ni se pare deaceea că e cât se poate de oportun să încercăm să lămurim sarcinile *practice* ale social-democraților și să expunem motivele pentru cari socotim că programul lor este cel mai rațional dintre cele trei programe existente, și că obiecțiunile cari i se aduc sunt bazate în mare măsură pe neînțelegeri.

În activitatea lor practică, social-democrații își pun, precum se știe, sarcina de a conduce lupta de clasă a proletariatului și de a organiza această luptă sub ambele ei aspecte: cel socialist (lupta împotriva clasei capitaliștilor, luptă ce urmărește distrugerea orânduirii de clasă și organizarea societății socialiste) și cel democratic (lupta împotriva absolutismului, luptă ce urmărește cucerirea în Rusia a libertăților politice

și democratizarea regimului politic și social din această țară). Am spus: *precum se știe*. Și într'adevăr, chiar dela apariția lor ca tendință socială și revoluționară deosebită, social-democrații ruși au arătat întotdeauna cu toată precizia că aceasta este ținta activității lor; au subliniat întotdeauna dublul aspect și conținut al luptei de clasă a proletariatului, au insistat întotdeauna asupra legăturii indisolubile dintre sarcinile lor socialiste și cele democratice, legătură exprimată vădit în denumirea adoptată de ei. Cu toate acestea, chiar și până în prezent puteți adesea întâlni socialiști cari își fac cea mai falsă idee asupra social-democrațiilor, învinovățindu-i că ignorează lupta politică, etc. Să ne oprim dar puțin asupra caracterizării ambelor laturi ale activității practice a social-democrației ruse.

Să începem cu activitatea socialistă. S'ar fi putut crede că din momentul în care „Uniunea de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare“ social-democrată din Sft. Petersburg și-a început activitatea ei printre muncitorii din Petersburg, caracterul activității social-democrate în această privință ar fi trebuit să fie pe deplin clar. Activitatea socialistă a social-democrațiilor ruși constă în *propagarea* doctrinei socialismului științific, în răspândirea printre muncitori a unei concepții juste asupra orânduirii sociale și economice actuale, asupra temeliilor și dezvoltării ei, asupra diferitelor clase ale societății ruse, asupra relațiilor dintre acestea, asupra luptei reciproce a acestor clase, asupra rolului clasei muncitoare în această luptă, asupra atitudinii ei față de clasele ce se află în declin și cele ce se dezvoltă, față de trecutul și viitorul capitalismului, asupra sarcinii istorice a social-democrației internaționale și a clasei muncitoare ruse. În strânsă legătură cu propaganda este *agitația* printre muncitori; ea se plasează, firește, în primul plan, date fiind condițiunile politice actuale din Rusia și nivelul de dezvoltare al masselor muncitoare. Agitația printre muncitori constă în aceea că social-democrații iau parte la toate manifestările spontane ale luptei clasei muncitoare, la toate conflictele dintre muncitori și capitaliști,

pentru ziua de muncă, pentru salarii, pentru condițiunile de muncă, etc., etc. Sarcina noastră este aceea de a contopi activitatea noastră cu problemele practice, de toate zilele, ale traiului muncitoresc, de a-i ajuta pe muncitori să se descurce în sfera acestor probleme, de a atrage atenția muncitorilor asupra celor mai grave abuzuri, de a-i ajuta să-și formuleze în mod mai exact și mai practic revendicările lor față de patroni, de a desvolta în muncitori conștiința solidarității lor, conștiința intereselor comune și a cauzei comune a tuturor muncitorilor ruși, în calitatea lor de clasă muncitoare unică, formând o parte a armatei internaționale a proletariatului. Organizarea cercurilor printre muncitori, stabilirea unor relații juste și conspirative între acestea și grupul central al social-democraților, editarea și răspândirea literaturii muncitorești, organizarea trimiterii unor corespondențe din toate centrele mișcării muncitorești, tipărirea manifestelor agitatorice și ale proclamațiilor și răspândirea lor, pregătirea unui contingent de agitatori cu experiență, iată, în linii generale, manifestările activității socialiste a social-democrației ruse.

Activitatea noastră se adresează înainte de toate și în deosebi muncitorilor din fabrici și din uzine, muncitorilor din orașe. Social-democrația rusă nu trebuie să-și fărâmițeze forțele, ea trebuie să-și concentreze activitatea în sânul proletariatului industrial, cel mai accesibil ideilor social-democrate, cel mai desvoltat intelectualcește și politiccește, cel mai important prin numărul și concentrarea sa în marile centre politice ale țării. Formarea unei organizații revoluționare trainice printre muncitorii din fabrici și din uzine, printre muncitorii din orașe, este de aceea prima și cea mai actuală sarcină a social-democrației și ar fi cât se poate de neînțelept să ne abatem dela ea în timpul de față. Recunoscând însă necesitatea de a ne concentra forțele printre muncitorii din fabrici și din uzine și condamnând fărâmițarea acestor forțe, nu vrem deloc să spunem că social-democrația rusă trebuie să ignoreze celelalte pături ale proletariatului și ale clasei muncitoare ruse. Nicidecum. Muncitorul de fabrică rus este silit me-

reu, prin înseși condițiunile sale de viață, să intre în legături cât mai strânse cu micii meseriași, acest proletariat industrial, împrăștiat în afara fabricilor, prin orașe și prin sate, și pus în condițiuni cu mult mai rele. Muncitorul de fabrică rus vine deasemenea în direct contact și cu populația rurală (adeseori muncitorul de fabrică își are familia la țară) și, prin urmare, nu poate să nu se apropie și de proletariatul agricol, cu milioanele lui de salariați agricoli și de zileri de profesie, cât și de acca țărănime ruinată care, agățându-se de mizerabile petece de pământ, se îndeletnicește cu muncile în dijmă și cu tot felul de „câștiguri“ ocazionale, adică tot cu munca salariată. Social-democrații ruși socotesc că nu este timpul să și orienteze forțele spre micii meseriași și muncitorii agricoli, ei nu se gândesc însă deloc să neglijeze acest mediu, ci se vor strădui să-i lumineze pe muncitorii înaintați și în chestiunile privind traiul micilor meseriași și al muncitorilor agricoli, pentru ca venind în atingere cu păturile mai înapoiate ale proletariatului, acești muncitori să aducă și în mijlocul lor ideile luptei de clasă, ale socialismului și conștiința sarcinilor politice ale democrației ruse în general și ale proletariatului rus în special. N'ar fi practic să trimitem agitatori printre micii meseriași și printre muncitorii agricoli cât timp rămâne de desfășurat o activitate atât de vastă printre muncitorii din fabrici și din uzine, printre muncitorii din orașe; într'o mulțime de cazuri însă, muncitorul socialist vine involuntar în atingere cu acest mediu și el trebuie să știe să profite de aceste ocazii și să înțeleagă sarcinile generale ale social-democrației din Rusia. Se înșeală deaceea profund cel ce aduce social-democrației ruse acuzarea de îngustime, acuzarea că ea ar avea tendința să ignoreze masa populației muncitoare, pentru a se ocupa numai de muncitorii din fabrici și din uzine. Dimpotrivă, agitația printre păturile înaintate ale proletariatului este unica și cea mai sigură cale pentru a deștepta (pe măsură ce se lărgeste mișcarea) întregul proletariat rus. Răspândirea socialismului și a ideii luptei de clasă printre muncitorii din orașe va îndruma în mod inevitabil

aceste idei și prin canale mai mici, mai ramificate; este necesar în acest scop ca ideile arătate să prindă rădăcini adânci într'un mediu mai bine pregătit și să alimenteze din belșug această avantgardă a mișcării muncitorești ruse și a revoluției ruse. Indreptându-și toate forțele în cadrul activității ce trebuie dusă printre muncitorii din fabrici și din uzine, social-democrația rusă este gata să susțină pe acei revoluționari ruși, pe cari practica îi conduce să desfășoare muncă socialistă pe terenul luptei de clasă a proletariatului, neascunzând totodată câtuși de puțin faptul că niciun fel de alianțe practice cu celelalte fracțiuni de revoluționari nu pot și nu trebuie să ducă la compromisuri sau concesiuni în materie de teorie, de program, de drapel. Convinși fiind că numai doctrina socialismului științific și a luptei de clasă poate fi în timpul de față teoria revoluționară menită să servească de drapel mișcării revoluționare, social-democrații ruși vor răspândi din răspuțeri această doctrină, o vor păzi împotriva eventualelor interpretări false, se vor ridica împotriva oricăror încercări de a lega mișcarea muncitorească încă tânără din Rusia, de doctrine mai puțin precise. Considerațiunile teoretice dovedesc, iar activitatea practică a social-democrațiilor vădește că toți *socialiștii* din Rusia trebuie să devină *social-democrați*.

Trecem la sarcinile *democratice* și la activitatea democratică a social-democrațiilor. Repetăm încă odată că această activitate este *indisolubil* legată de cea socialistă. *Făcând propagandă* printre muncitori, social-democrații *nu pot* să ocolească problemele politice. Orice încercare de a le ocoli sau chiar de a le împinge pe planul al doilea ei o consideră ca o mare greșală și ca o abatere dela principiile fundamentale ale social-democratismului universal. Alături de propagarea socialismului științific, social-democrații ruși își pun sarcina să propage și *ideile democratice* în masele muncitorești, ei se străduiesc să răspândească înțelegerea esenței absolutismului în toate manifestările lui, noțiunea conținutului lui de clasă, a necesității doborâtirii absolutismului, a imposibilității ducerii unei lupte victorioase

pentru cauza muncitoare fără a fi fost dobândită libertatea politică și democratizarea regimului politic și social din Rusia. *Ducând* printre muncitori o *agitație* bazată pe revendicările *economice* imediate, social-democrații leagă strâns de aceasta și *agitația* bazată pe nevoile politice imediate, pe mizeria existentă și pe revendicările clasei muncitoare, — *agitația* împotriva jugului polițienesc, care se manifestă în fiecare grevă, în fiecare conflict între muncitori și capitaliști; *agitația* împotriva sugrumării drepturilor muncitorilor, atât în calitatea lor de cetățeni ruși în general cât și în aceea de membri ai celei mai asuprite și mai aservite clase, în special; *agitația* împotriva oricărui reprezentant de vază și al oricărui lacheu al absolutismului, care vine în atingere directă cu muncitorii, arătând în mod deschis clasei muncitoare robia ei politică. După cum nu există în domeniul economic nicio problemă a vieții muncitorești care să nu trebuiască să fie utilizată pentru desfășurarea *agitației* economice, tot așa nu există nicio problemă în domeniul politic care să nu servească de obiect al *agitației* politice. Aceste două forme de *agitație* sunt indisolubil legate în activitatea social-democrațiilor, ca cele două fețe ale unei medalii. Atât *agitația* economică, cât și cea politică sunt deopotrivă de necesare pentru dezvoltarea conștiinței de clasă a proletariatului, atât *agitația* economică, cât și cea politică sunt deopotrivă necesare pentru a servi de călăuză luptei de clasă a muncitorilor ruși, căci orice luptă de clasă este o luptă politică. Amândouă aceste forme de *agitație*, deșteptând conștiința muncitorilor, organizându-i, disciplinându-i, educându-i în vederea unei activități solidare și a desfășurării luptei în vederea realizării idealurilor social-democrate, va da posibilitate muncitorilor să-și încerce forțele în problemele cari ating în mod direct nevoile lor imediate, le va da posibilitate să smulgă concesiile parțiale dușmanului lor, îmbunătățindu-și astfel situația economică, silindu-i pe capitaliști să țină socoteală de forța muncitorilor organizați, silind guvernul să lărgescă drepturile muncitorilor, să fie atent la revendicările lor, ținând guvernul în-

tr'o permanentă stare de frică față de masele muncitoare ostile, conduse de o solidă organizație social-democrată.

Am arătat legătura indisolubilă dintre propagandă și agitația socialistă și democratică, paralelismul total al activității revoluționare dintr'o sferă și din cealaltă. Dar există și o mare diferență între cele două aspecte ale activității și luptei. Această diferență constă în faptul, că în lupta economică proletariatul este absolut singur, având împotriva sa atât nobilimea funciară cât și burghezia, bucurându-se numai (și aceasta nu întotdeauna) de ajutorul elementelor micii burghezii, cari se simt atrase spre proletariat. În lupta democratică, politică însă, clasa muncitoare rusă nu este singură; alături de ea se rânduiesc toate elementele politice opoziționiste, toate păturile populației și clasele cari sunt ostile absolutismului și cari duc luptă împotriva acestuia în cutare sau cutare forme. Se rânduiesc alături de proletariat și elementele opoziționiste ale burgheziei, sau ale claselor culte, sau ale micii burghezii, sau ale naționalităților, ale religiilor și ale sectelor, etc., etc., persecutate de absolutism. Se naște o întrebare firească: cari trebuie să fie relațiile clasei muncitoare cu aceste elemente? Și apoi, nu trebuie ea oare să se unească cu ele în vederea unei lupte comune împotriva absolutismului? Toți social-democrații recunosc doar că revoluția socialistă trebuie să fie precedată în Rusia de revoluția politică, și nu trebuie oare, unindu-ne cu toate elementele politice opoziționiste în vederea luptei împotriva absolutismului, să amânăm deocamdată socialismul, nu este oare obligator acest lucru în vederea intensificării luptei împotriva absolutismului?

Să examinăm aceste două chestiuni.

Cât privește atitudinea clasei muncitoare, — în calitatea ei de luptătoare împotriva absolutismului — față de toate celelalte clase și grupuri sociale de opoziție politică, această atitudine este determinată cu toată preciziunea de principiile fundamentale ale social-democratismului, expuse în celebrul „Manifest Comunist”. Social-democrații sprijină clasele sociale progresiste împotriva celor reacționare, burghezia împotriva re-

prezentanților proprietății funciare privilegiate și de castă, cât și împotriva birocrăției, marea burghezie împotriva pornirilor reacționare ale micii burghezii. Acest sprijin nu presupune și nu implică niciun fel de compromis cu programele și cu principiile nesocial-democrate, el nu este decât sprijinul dat unui aliat contra unui anumit dușman, social-democrații acordând acest sprijin spre a grăbi căderea dușmanului comun, neașteptând totodată nimic pentru sine dela acești aliați vremelnici și nefăcându-le nicio concesie. Social-democrații sprijină orice mișcare revoluționară împotriva regimului social actual, orice națiune asuprită, orice religie prigonită, orice categorie socială umilită, etc., în lupta lor pentru dobândirea egalității în drepturi.

Sprijinul dat tuturor elementelor politice opoziționiste își va găsi expresie în propaganda social-democrațiilor prin faptul că dovedind ostilitatea absolutismului față de cauza muncitoare, social-democrații vor arăta în acelaș timp și ostilitatea absolutismului față de cutare sau cutare grupuri sociale, vor arăta solidaritatea clasei muncitoare cu aceste grupuri în cutare sau cutare chestiuni, în domeniul cutărilor sau cutărilor sarcini, etc. În domeniul agitației, acest sprijin își va găsi expresia în faptul că social-democrații vor profita de fiecare manifestare a jugului polițienesc al absolutismului, pentru a arăta muncitorilor că acest jug apasă în general asupra tuturor cetățenilor ruși, și în special asupra reprezentanților categoriilor sociale, ai națiunilor, ai religiilor, ai sectelor, etc., deosebit de asuprite, acest jug resfrângându-se mai ales asupra clasei muncitoare. În sfârșit, pe teren practic, acest sprijin își va găsi expresie în faptul că social-democrații ruși sunt gata să încheie alianțe cu revoluționarii de alte tendințe, pentru a atinge cutare sau cutare țintă parțială. Și această voință a fost de repetate ori demonstrată prin fapte.

Ajungem astfel și la a doua chestiune. Arătând solidaritatea cutărilor sau cutărilor grupe de opoziție cu muncitorii, social-democrații îi vor separa întotdeauna pe muncitori, vor explica întotdeauna caracterul vremelnic și condițional al acestei

solidarități, vor sublinia întotdeauna că proletariatul este o clasă aparte, care mâine poate deveni adversară a aliaților săi de azi. Ni se va spune: „O asemenea indicațiune va avea ca urmare *slăbirea* tuturor celor ce luptă pentru cucerirea libertăților politice în timpul de față“. O asemenea indicațiune, vom răspunde noi, va avea ca urmare *întărirea* tuturor celor ce luptă pentru cucerirea libertăților politice. Puternici sunt numai luptătorii cari se bizue pe interesele reale *bine înțelese* ale *claselor* date și orice valoare a acestor interese de clasă, cari joacă de pe acum un rol predominant în societatea modernă, nu va avea ca urmare decât slăbirea luptătorilor. Aceasta în primul rând. Iar în al doilea rând, clasa muncitoare trebuie să se evidențieze în lupta împotriva absolutismului, căci *numai* ea este un dușman pe deplin consecvent și necondiționat al absolutismului; *numai* între ea și absolutism sunt imposibile compromisurile, *numai* în clasa muncitoare democratismul își poate găsi un partizan fără rezerve, fără șovăire, care nu va privi înapoi. În cazul tuturor celorlalte clase, grupe și părți ale populației, dușmănia împotriva absolutismului *nu este absolută*, democratismul lor privește întotdeauna înapoi. Burghezia nu poate să nu-și dea seama că absolutismul frânează dezvoltarea industrială și socială, ea are însă teamă de democratizarea completă a regimului politic și social, ea putând întotdeauna să intre în alianță cu absolutismul împotriva proletariatului. Mîea burgheză este prin însăși firea ei dualistă, și simțindu-se atrasă, pe de o parte, spre proletariat și democratism, ea se simte atrasă, pe de altă parte, spre clasele reacționare, încercând să țină istoria în loc; ea e în stare să se lase atrasă de experiențele și de cochetăriile absolutismului (cum ar fi de pildă „politica populară“ a lui Alexandru al III-lea), fiind în stare să închee alianță cu clasele stăpânitoare împotriva proletariatului, *pentru* a-și consolida situația ei, ca strat de *mici proprietari*. Oamenii culti, „intelectualitatea“ în general nu pot să nu se ridice împotriva jugului polițienesc sălbatic al absolutismului, care prigonește gîndirea și știința; dar interesele ma-

teriale ale acestei intelectualități o leagă de absolutism, de burghizie, o obligă să fie inconsecventă, să facă compromisuri, să-și vândă ardoarea opoziționistă și revoluționară pentru retribuțiuni de stat sau pentru participări la beneficii sau la dividende. Cât privește elementele democratice cari aparțin națiunilor asuprite sau cari îmbrățișează o credință persecutată, oricine știe și vede că contradicțiile de clasă din sânul acestor categorii ale populației sunt cu mult mai adânci și mai mari decât solidaritatea tuturor claselor unei asemenea categorii împotriva absolutismului și în favoarea instituțiilor democratice. Numai proletariatul poate fi — și prin poziția sa de clasă, nu poate să nu fie — democrat pe deplin consecvent, dușman hotărît al absolutismului, incapabil să facă vreo concesie, vreun compromis. Numai proletariatul poate fi *luptător de avangardă* pentru cucerirea libertăților politice și a instituțiilor democratice, dat fiind că în primul rând asupra proletariatului apasă cu cea mai mare putere asupra politică, care nu permite niciun fel de corectiv în situația acestei clase: aceasta nu are acces în sferile înalte ale puterii și nici măcar în corpul funcționăresc, nici posibilitatea de a influența asupra opiniei publice. Și în al doilea rând, numai proletariatul este în stare să ducă *până la capăt* democratizarea regimului politic și social, căci o atare democratizare ar da acest regim pe mâna muncitorilor. Iată de ce *contopirea* activității democratice a clasei muncitoare cu democratismul celorlalte clase și grupe ar *slăbi* forța mișcării democratice, ar *slăbi* lupta politică, ar face-o mai puțin hotărîtă, mai puțin consecventă, mai înclinată spre compromisuri. Și dimpotrivă, *evidențierea* clasei muncitoare în calitatea ei de luptătoare de avangardă în favoarea instituțiilor democratice va *întări* mișcarea democratică, va *întări* lupta pentru cucerirea libertăților politice, dat fiind că clasa muncitoare va *stimula* toate celelalte elemente democratice și politice opoziționiste, îi va împinge pe liberali înspre elementele politice radicale, îi va împinge pe radicali s'o rupă definitiv cu tot regimul politic și social al societății actuale. Am spus mai sus că toți *socialiștii*

din Rusia trebuie să devină *social-democrați*. Adăugăm acum: toți *democrații* adevărați și consecvenți din Rusia trebuie să devină *social-democrați*.

Să ne lămurim gândul printr'un exemplu. Să luăm instituția funcționării de stat, a birocrăției, categorie deosebită de persoane specializate în meșteșugul administrării și plasate într'o situație privilegiată față de masa poporului. Incepând cu absolutista Rusie, pe jumătate asiatică, și până la culta Anglie, liberă și civilizată, pretutindeni putem vedea această instituție, indispensabil organ al societății burgheze. Stării înapoiate a Rusiei și absolutismului ei îi corespunde lipsa *totală de drepturi* a poporului în fața funcționării de stat, lipsa *totală* de control asupra birocrăției privilegiate. În Anglia există un puternic control al poporului asupra conducerii treburilor publice, dar și acolo acest control e *departe de a fi complet*; și acolo birocratul își păstrează multe privilegii, fiind adesea stăpânul, și nu servitorul poporului. Și în Anglia putem vedea grupurile sociale puternice susținând situația privilegiată a birocrăției, împiedecând democratizarea completă a acestei instituții. Dece oare? Pentru că numai proletariatul are interesul ca această democratizare să fie *completă*: cele mai înaintate pături ale burgheziei apără unele prerogative ale funcționării de stat, se ridică împotriva eligibilității tuturor funcționarilor, împotriva suprimării totale a censului, împotriva responsabilității directe a funcționarilor față de popor, etc., dat fiind că aceste pături sociale își dau seama că de această democratizare definitivă se va folosi proletariatul *împotriva* burgheziei. Tot așa și în Rusia. Împotriva funcționării ruse atotputernice, iresponsabile, corupte, brutale, parazitare și ignorante, se ridică foarte numeroase și foarte diferite pături ale poporului rus. În afară de proletariat însă, *niciuna* din aceste pături n'ar admite democratizarea completă a funcționării de stat, pentru că toate celelalte pături (burghezia, mica burghezie, „intelectualitatea“ în general) sunt legate prin unele fire cu funcționarea de stat, pentru că toate aceste pături sunt *înrudite* cu funcționări-

mea rusă. Cine nu știe cu ce ușurință se săvârșește în sfânta Rusie transformarea intelectualului radical, a intelectualului socialist în funcționar al guvernului imperial — funcționar ce se consolează cu gândul că e „util“ în limitele rutinei birocratice — funcționar care-și justifică prin această „utilitate“, indiferența sa politică, servilismul său față de guvernul cuceritorului și al nagaicei? Numai *proletariatul* este un vrăjmaș necondiționat al absolutismului și al funcționării ruse, numai *proletariatul* nu e legat prin niciun soi de fire cu aceste organe ale societății burghezo-nobilitare, numai *proletariatul* poate nutri dușmănie neîmpăcată și duce lupta hotărîtă împotriva lor.

Dovedind că *proletariatul*, condus în lupta sa de clasă de social-democrație, este luptătorul de avangardă al democrației ruse, ne ciocnim de o părere extrem de răspândită și extrem de ciudată, care pretinde că social-democrația rusă ar împinge pe planul al doilea problemele politice și lupta politică. Precum vedem, această părere este diametral opusă adevărului. Cum se explică dar această uimitoare lipsă de pricepere a principiilor social-democrației, cari au fost expuse de multe ori în trecut și expuse și în primele publicațiuni social-democrate ruse, în broșurile și în cărțile scoase în străinătate de grupul „Eliberarea Muncii“? ⁴⁰ Ni se pare că explicația acestui fapt uimitor trebuie căutată în următoarele trei împrejurări:

În primul rând, în faptul că reprezentanții vechilor teorii revoluționare nu înțeleg în general principiile social-democratismului, ei fiind obișnuiți să-și întemeieze programele și planurile de activitate pe idei abstracte, în loc de a ține socoteală de clasele reale ce acționează în țară și cari sunt situate de cursul istoriei în anumite relații reciproce. Tocmai lipsa acestui studiu realist al *intereselor* ce constituie reazămul democrației ruse a putut da naștere părerii false că social-democrația rusă ar lăsa în umbră sarcinile democratice ale revoluționarilor ruși.

În al doilea rând, în faptul că ei nu înțeleg că asocierea problemelor economice și politice, a activității socialiste și a celei democratice într'un tot întreg, într'o unică *luptă de clasă*

a *proletariatului*, nu slăbește, ci întărește mișcarea democratică și lupta politică, apropiind-o de interesele reale ale masselor populare; ea scoate problemele politice din „cabinetele strâmte ale intelighenției” și le duce în stradă, în mijlocul muncitorilor și al claselor laborioase, traducând noțiunile abstracte asupra asupririi politice în limbajul manifestărilor reale ale acestei asupririi, de cari suferă cel mai mult proletariatul și pe terenul cărora își duce social-democrația activitatea ei de agitație. Radicalului rus i se pare adesea că social-democratul care, în loc de a chema fățiș și direct pe muncitorii înaintați la lupta politică, vorbește despre necesitatea de a desvolta mișcarea muncitoare, de a organiza lupta de clasă a proletariatului, că social-democratul care face acest lucru *dă înapoi* dela democratismul său, că împinge pe planul al doilea lupta politică. Dar chiar dacă avem în acest caz o *dare înapoi*, despre o asemenea dare înapoi proverbul francez spune: „Il faut reculer pour mieux sauter!” *) („trebuie să ne dăm înapoi, pentru a sări mai bine!”).

În al treilea rând, neînțelegerea provine din faptul, că însăși noțiunea „luptei politice” are un sens diferit pentru un adept al curentului „Narodnaia Volia”, sau al curentului „Narodnoie Pravo” pe de o parte, și pentru un social-democrat, pe de altă parte. Social-democrații înțeleg altfel lupta politică, ei o înțeleg într’un mod cu *mult mai larg* decât reprezentanții vechilor teorii revoluționare. O vie ilustrare a acestei teze, care ar putea să pară paradoxală, ne e oferită de „Foaia volantă a „Grupului Narodnaia Volia”, Nr. 4, din 9 Decembrie 1895. Salutând din tot sufletul această publicație, care mărturisește că în sânul actualilor adepți ai curentului „Narodnaia Volia” se gândește profund și rodnic, nu putem să nu semnalăm articolul lui P. L. Lavrov „In jurul chestiunilor programatice” (pag. 19-22), care scoate în relief existența unui alt mod de a înțelege lupta politică la aderenții curentului „Na-

*) În franțuzește în text. — N. Rec.

rodnaia Volia“ cari aparțin vechii orientări *). „...Aici — scrie P. L. Lavrov, referindu-se la raportul dintre programul curentului „Narodnaia Volia“ și cel al social-democrațiilor — nu e esențial decât un lucru, numai unul: este oare posibilă organizarea unui partid muncitoresc puternic sub regimul absolutist și în afara organizării unui partid revoluționar, îndreptat împotriva absolutismului?“ (pag. 21, coloana 2); acelaș lucru ceva mai sus (coloana 1): „...organizarea unui partid muncitoresc rus sub domnia absolutismului, fără a organiza în acelaș timp un partid revoluționar împotriva acestui absolutism“. Aceste deosebiri atât de cardinal esențiale pentru P. L. Lavrov sunt pentru noi cu totul de neînțeles. Cum adică? „Un partid muncitoresc în afara unui partid revoluționar, îndreptat împotriva absolutismului“?? Dar însuși partidul muncitoresc nu este el oare un partid revoluționar? Nu este el oare îndreptat împotriva absolutismului? Explicația acestei ciudățenii ne este dată de următorul pasaj din articolul lui P. L. Lavrov: „Suntem nevoiți să întreprindem organizarea unui partid muncitoresc rus în condițiunile existenței absolutismului, cu toate grațiile lui. Dacă social-democrații ar reuși să înfăptuiască acest lucru, fără a organiza în acelaș timp un *complot* **) politic împotriva absolutismului cu toate condițiunile pe care le implică un asemenea *complot*, desigur că programul lor politic ar corespunde programului socialiștilor ruși, deoarece eliberarea muncitorilor s'ar face cu înșeși forțele muncitorilor. Acest lucru este însă foarte îndoelnic dacă nu chiar imposibil“ (pag. 21, coloana 1). Iată miezul chestiunii! Pentru un adept al curentului „Narodnaia Volia“ noțiu-

*) Articolul lui P. L. Lavrov, publicat în Nr. 4, nu este decât un „extras“ dintr'o lungă scrisoare a lui P. L. Lavrov, destinată „Documentărilor“. Am auzit că în vara aceasta (1897) au apărut în străinătate, atât această scrisoare a lui P. L. Lavrov în întregime, cât și răspunsul lui Plehanov. N'am putut însă vedea niciunul din aceste documente. Nu știm deasemenea dacă a apărut Nr. 5 al „Foil volante a „Grupului Narodnaia Volia“, în care redacția promitea un articol de fond relativ la scrisoarea lui P. L. Lavrov. Vezi Nr. 4, pag. 22 coloana 1, notă.

**) Subliniat de noi.

nea luptei politice este' identică cu aceea a *complotului politic*! Trebuie să recunoaştem că P. L. Lavrov a reuşit să arate în aceste cuvinte, în toată evidenţa ei, deosebirea fundamentală dintre tactica luptei politice a adeptilor curentului „Narodnaia Volia“ şi cea a social-democraţilor. Tradiţiile blanquistului,⁴¹ ale spiritului complotist sunt extrem de puternice printre adeptii curentului „Narodnaia Volia“, atât de puternice, încât ei nu-şi pot închipui altfel lupta politică decât sub forma unui complot politic. Or, social-democraţii nu suferă de această îngustime de concepţii; ei nu cred în comploturi; ei consideră că vremea comploturilor a trecut demult, că a reduce lupta politică la organizarea unor comploturi înseamnă, pe de o parte, a o restrânge peste măsură, iar pe de alta, a alege cele mai nepotrivite metode de luptă. Oricine înţelege că afirmaţia lui P. L. Lavrov, cum că „activitatea Apusului constituie un model absolut pentru social-democraţii ruşi“ (pag. 21, coloana 1), nu este decât un procedeu polemic, şi că în realitate social-democraţii ruşi n'au uitat niciodată condiţiunile noastre politice, n'au sperat niciodată că ar fi posibilă crearea pe faţă în Rusia a unui partid muncitoresc, n'au separat niciodată sarcina luptei pentru socialism de sarcina luptei pentru cucerirea libertăţilor politice. Ei au fost însă întotdeauna şi continuă să fie de părere că această luptă nu trebuie să fie dusă de nişte complotişti, ci de un partid revoluţionar care să se sprijine pe mişcarea muncitorească. Ei sunt de părere că lupta împotriva absolutismului nu trebuie să constea în pregătirea unor comploturi, ci în educarea, disciplinarea şi organizarea proletariatului, în desfăşurarea printre muncitori a unei agitaţii politice care să înfieraze orice manifestare a absolutismului, să-i ţintuiască la stâlpul infamiei pe toţi cavalerii guvernului poliţienesc şi să-l constrângă pe acesta din urmă să facă concesii. Nu este oare tocmai aceasta activitatea „Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare“ din Sft. Petersburg? Oare această organizaţie nu constituie tocmai germenele unui partid revoluţionar, care se bizue pe mişcarea muncitorească, care conduce lupta de clasă

a proletariatului, lupta împotriva capitalului și a guvernului absolutist, neorganizând comploturi de niciun fel și trăgându-și forțele tocmai din contopirea luptei socialiste cu cea democratică, într'o singură luptă de clasă indivizibilă a proletariatului din Petersburg? N'a dovedit oare deja activitatea „Uniunii“ — deși ea s'a desfășurat doar scurtă vreme — că proletariatul condus de social-democrație constituie o mare forță politică, de care guvernul este silit de pe acum să țină cont și căreia se grăbește să-i facă concesii? Atât prin graba cu care a fost promulgată, cât și prin conținutul ei, legea din 2 Iunie 1897⁴², arată în mod vădit semnificația ei, ca o concesie smulsă de proletariat, ca o poziție cucerită din ghiarele dușmanului poporului rus. Este foarte infimă această concesie, este foarte neînsemnată poziția, dar organizația clasei muncitorești, care a reușit să impună această concesie, nu se distinge nici ea, nici prin amploarea ei, nici prin trăinicia ei, nici prin vechimea ei și nici prin bogăția experienței și a resurselor ei: „Uniunea de luptă“ a fost fondată, precum se știe, deabia în 1895—1896, iar apelurile pe cari le-a adresat ea muncitorilor au fost simple manifeste, scoase la șapirograf sau la litograf. S'ar putea oare pretinde că o organizație, care ar reuni cel puțin cele mai mari centre ale mișcării muncitorești din Rusia (regiunile Sft. Petersburg, Moscova-Vladimir, regiunea de Sud și orașele mai importante, ca de pildă Odesa, Kiev, Saratov și altele), care ar dispune de un organ revoluționar și care s'ar bucura printre muncitorii ruși de aceeași autoritate de care se bucură „Uniunea de luptă“ printre muncitorii din Sft. Petersburg, că o asemenea organizație n'ar fi un factor foarte puternic în Rusia actuală, un factor de care guvernul n'ar putea să nu țină cont în toată politica sa internă și externă? Conducând lupta de clasă a proletariatului, dezvoltând spiritul de organizare și de disciplină printre muncitori, ajutându-i să lupte pentru nevoile lor economice imediate și să smulgă capitalului poziții, una după alta, educându-i politicește pe muncitori și urmărind sistematic, perseverent, absolutismul, ducând campanie împotriva fiecărui bașibuzuc

tarist care face proletariatul să simtă laba grea a guvernului polițienesc, o atare organizație ar fi în acelaș timp și o organizație a partidului muncitoresc, adaptată la condițiunile noastre și un viguros partid revoluționar, îndreptat împotriva absolutismului. A reflecta însă dinainte la ce anume mijloc va recurge această organizație pentru a da o lovitură hotărâtă absolutismului, — dacă de pildă va prefera insurecția sau greva politică de massă, sau un alt procedeu de atac — a reflecta dinainte la această chestiune și a voi să rezolvi această chestiune imediat, ar fi doctrinarism lipsit de conținut. Ar fi ca și cum niște generali ar ține un consiliu militar, înainte de a fi adunat trupă, înainte de a le fi mobilizat și de a le fi condus împotriva inamicului. Iar atunci când armata proletariatului va lupta neclintit și sub conducerea unei organizații social-democrate puternice, pentru eliberarea sa economică și politică, această armată va indica ea singură generalilor metodele și mijloacele de acțiune corespunzătoare. Atunci și numai atunci va putea fi decisă chestiunea loviturii definitive ce urmează să fie dată absolutismului, căci soluționarea acestei probleme va depinde tocmai de starea mișcării muncitorești, de amploarea ei, de metodele de luptă elaborate de mișcare, de însușirile organizației revoluționare care conduce mișcarea, de atitudinea celorlalte elemente sociale față de proletariat și de absolutism, de condițiunile politice externe și interne, într'un cuvânt de mii de condițiuni cari ar fi și imposibil și inutil de ghicit dinainte.

Deaceea este cât se poate de greșit și următorul raționament al lui P. L. Lavrov:

„Dar dacă ei (social-democrații) vor trebui, într'un fel sau într'altul, nu numai să grupeze forțele muncitorești în vederea luptei împotriva capitalului, ci să și strângă laolaltă personalitățile și grupele revoluționare în vederea luptei împotriva absolutismului, social-democrații ruși, oricum s'ar denumi ei, vor accepta *de fapt* (cursivul autorului) programul adversarilor lor, al adeptilor curentului „Narodnaia Volia“. Deosebirele de concepție în modul de a considera obștea rurală!

destinele capitalismului în Rusia, materialismul economic, sunt amănunte de foarte mică importanță în ce privește realizarea însăși a operei, amănunte cari nu favorizează sau nu împiedecă decât rezolvarea problemelor parțiale, a procedeelelor parțiale ce urmăresc pregătirea punctelor esențiale, dar atât și nimic mai mult“ (pag. 21, coloana 1).

Straniu ar fi să ne apucăm să contestăm această din urmă teză, după care deosebirea de concepție relativ la problemele fundamentale ale vieții rusești și ale dezvoltării societății rusești, la problemele fundamentale ale înțelegerii istoriei n'ar putea privi decât lucrurile de „amănunt“! Demult s'a spus că fără teorie revoluționară nu poate exista nici mișcare revoluționară, și nu prea mai e nevoie în *timpul de față* să fie dovedit acest adevăr. Teoria luptei de clasă, concepția materialistă a istoriei ruse și aprecierea materialistă a situației actuale economice și politice din Rusia, recunoașterea necesității de a concentra lupta revoluționară în jurul intereselor determinate ale unei clase determinate, analizând raporturile acestei clase cu celelalte clase, — a denumi aceste mari probleme revoluționare lucruri de „amănunt“, sună atât de fals și de neașteptat din partea unui veteran al *teoriei* revoluționare, încât suntem aproape gata să socotim acest pasaj ca un simplu lapsus *). Cât privește însă prima parte a tiradei reproduse, falsitatea ei este și mai izbitoare. A declara în scris că social-democrații ruși nu fac altceva decât să grupeze forțele muncitorești în vederea luptei împotriva capitalului (adică, numai în vederea desfășurării luptei economice!), fără să strângă laolaltă personalitățile și grupele revoluționare, pentru a lupta împotriva absolutismului, înseamnă ori a nu cunoaște, ori a nu voi să cunoști faptele cunoscute de toată lumea asupra activității social-democrațiilor ruși. Sau poate P. L. Lavrov nu-i socotește pe social-democrații cari activează pe teren practic în Rusia „personalități revoluționare“ sau „grupe revoluționare“.

*) Lapsus = scăpare de cuvânt. — Nota trad.

nare“?! Sau (ceea-ce-i probabil mai exact) prin „lupta“ împotriva absolutismului el nu înțelege decât comploturi împotriva absolutismului? (Cf. pag. 21, coloana 2: „...e vorba de... organizarea unui *complot* revoluționar“; subliniat de noi). Nu cumva, după P. L. Lavrov, cel ce nu pune la cale comploturi politice nu duce luptă politică? Repetăm încă odată: această concepție este pe de-a'ntregul în concordanță cu vechile tradiții ale vechiului curent „Narodnaia Volia“, ea nu este însă deloc în concordanță cu ideile moderne asupra luptei politice și nici cu realitățile din zilele noastre.

Nu ne mai rămâne decât să spunem câteva cuvinte despre adepții curentului „Narodnoie Pravo“. P. L. Lavrov are perfectă dreptate, după părerea noastră, afirmând că social-democrații „îi consideră pe adepții curentului „Narodnoie Pravo“ ca pe oameni mai sinceri, fiind gata să-i susțină, fără a se contopi, de altfel, cu ei“ (pag. 19, coloana 2); ar fi trebuit numai să adauge: ca pe *democrați* mai sinceri și în măsura în care adepții curentului „Narodnoie Pravo“ se afirmă ca democrați consecvenți. Din nenorocire, această condițiune este mai curând un viitor dorit, decât un prezent real. Adepții curentului „Narodnoie Pravo“ și-au exprimat dorința de a debarasa sarcinile democratice de narodnicism și în general de orice legătură cu formele învechite ale „socialismului rus“; dar în ce-i privește, ei nu s'au arătat nici pe departe a fi eliberați de vechile prejudecăți, dovedindu-se a fi foarte inconsecvenți, prin faptul că și-au denumit partidul, partid de prefaceri exclusiv politice, partid „Social (??!)-revoluționar“ (vezi „Manifestul“ lor, datat 19 Februarie 1894), declarând în „Manifestul“ lor că „noțiunea dreptului poporului include ideea organizării producției populare“ (suntem nevoiți să cităm din memorie), introducând astfel pe furis aceleași prejudecăți narodniciste. Iată de ce P. L. Lavrov n'a fost întru totul nedrept denumindu-i „politicieni de mascaradă“ (pag. 20, coloana 2). Ar fi însă poate mai just să vedem în curentul „Narodnoie Pravo“ o doctrină tranzitorie, căreia nu putem să nu-i acordăm meritul de a se fi rușinat de particularismul doc-

trinelor narodniciste și de a fi pornit fățiș polemică împotriva celor mai odioși reacționari ai narodnicismului, cari își permit ca, în fața absolutismului polițienesc și de clasă, să afirme că sunt de dorit transformări economice și nu politice (vezi „Problema vitală“, ediția partidului „Narodnoie Pravo“). Dacă în partidul „Narodnoie Pravo“ nu există într’adevăr decât foști socialiști care-și ascund drapelul socialist din considerațiuni de tactică și cari nu fac decât să-și pună masca de oameni politici nesocialiști (cum presupune P. L. Lavrov, pag. 20, coloana 2), acest partid n’are, evident, niciun viitor. Dacă însă în acest partid sunt și adevărați oameni politici nesocialiști, democrați nesocialiști, nu numai politicieni de mascaradă, acest partid poate fi de mare folos, căutând să se apropie de elementele politice opoziționiste ale burgheziei noastre, să deștepte conștiința politică de clasă a micii noastre burghezii, a micilor negustori, a micilor meseriași, etc., a acestei clase, care și-a jucat pretutindeni în Europa apuseană rolul ei în mișcarea democratică, care a făcut la noi, în Rusia, progrese deosebit de rapide în domeniul cultural cât și în alte domenii, în epoca de după reformă, și care nu poate să nu simtă jugul guvernului polițienesc, cu sprijinul cinic acordat de acesta marilor fabricanți și așilor-monopoliști ai finanței și ai industriei. Pentru aceasta nu trebuie decât ca adepții curentului „Narodnoie Pravo“ să-și pună ca sarcină tocmai de a veni în contact strâns cu diferitele pături ale populației, fără să se mărginească doar la aceeași „inteligenția“, a cărei neputință datorită faptului că e ruptă de interesele reale ale masselor, este recunoscută și de „Problema vitală“. Adepții curentului „Narodnoie Pravo“ trebuie să lase pentru aceasta la o parte orice pretenție de a contopi elemente sociale eterogene și de a înlătura socialismul din sfera sarcinilor politice, să lase la o parte rușinea falsă care îi împiedecă să se apropie de păturile burgheze ale poporului, să nu vorbească adică numai de programul unor oameni politici nesocialiști, dar să și acționeze în conformitate cu acest program, deșteptând și dezvoltând conștiința de clasă a grupelor și a claselor sociale cari n’au deloc nevoie de so-

cialism, dar cari simt din ce în ce mai greu jugul absolutismului și necesitatea libertăților politice.

* * *

Social-democrația rusă este încă foarte tânără. Ea iese abia din acea stare embrionară în care problemele teoretice au ocupat un loc predominant. Abia acum începe ea să-și desfășoare activitatea ei practică. În locul criticii teoriilor și a programelor social-democrate, revoluționarii din alte fracțiuni trebuie, prin forța lucrurilor, să treacă la criticarea *activității practice* a social-democrațiilor ruși. Și trebuie să recunoaștem că această din urmă critică se deosebește în mod foarte pronunțat de critica teoretică, se deosebește într'atât încât a fost cu puțință lansarea svonului comic, cum că „Uniunea de luptă“ din Sft. Petersburg ar fi o organizație nesocial-democrată. Însăși posibilitatea unui asemenea svon arată falsitatea acuzațiilor curente aduse social-democrațiilor, cum că ei ar ignora lupta politică. Însăși posibilitatea unui asemenea svon dovedește că mulți revoluționari cari n'au putut fi convinși de *teoria* social-democrațiilor încep să se lase convinși de *activitatea practică* a acestora din urmă.

În fața social-democrației ruse se deschide un imens câmp de activitate, pe care abia s'a pornit. Deșteptarea clasei muncitoare ruse, tendința ei spontană spre știință, spre asociere, spre socialism, spre luptă împotriva exploatatorilor și a asupritorilor ei, se manifestă pe zi ce trece în mod tot mai viu și mai amplu. Progresele gigantice pe cari le înregistrează capitalismul rus în ultima vreme constituie cheazășia faptului că mișcarea muncitorească va crește în mod irezistibil în lărgime și în adâncime. În timpul de față trecem în mod vădit printr'o fază a ciclului capitalist, când industria „prosperează“, când comerțul e foarte activ, când fabricile lucrează în plin și când răsar ca ciupercile după ploaie nenumărate uzine noi, întreprinderi noi, societăți pe acțiuni, căi ferate, etc., etc. Nu trebuie să fii profet pentru a prezice falimentul inevitabil (mai mult sau mai puțin brusc) care va trebui să urmeze după

această „prosperitate“ a industriei. Acest faliment va ruina masa micilor patroni, va asvârli masse de muncitori în rândurile șomerilor, punând astfel într'o formă acută în fața tuturor masselor muncitoare problemele socialismului și ale democratismului, probleme ce s'au pus demult în fața fiecărui muncitor conștient, în fața fiecărui muncitor ce gândește. Social-democrații ruși trebuie să privegheze ca acest faliment să găsească proletariatul rus mai conștient, mai unit, capabil să înțeleagă sarcinile clasei muncitoare ruse, capabil să dea o ripostă clasei capitaliștilor, cari încasează azi profituri colosale și cari caută întotdeauna să-și arunce pierderile în spinarea muncitorilor, capabil să pornească în fruntea democrației ruse, la luptă hotărâtă împotriva absolutismului polițienesc, care leagă de mâini și de picioare pe muncitorii ruși și întregul popor rus.

Așadar, la muncă, tovarăși! Să nu pierdem un timp prețios! Social-democrații ruși vor avea de desfășurat o vastă acțiune pentru a satisface nevoile proletariatului care se trezește, pentru a organiza mișcarea muncitorească, pentru a întări grupurile revoluționare și legăturile lor reciproce, pentru a aproviziona pe muncitori cu literatură de propagandă și de agitație, pentru a închea cercurile muncitorești și grupurile social-democrate împrăștiate prin toate colțurile Rusiei, într'un *partid muncitoresc social-democrat unic!*

Publicat ca broșură la Geneva, în 1898.

V. I. Lenin, Opere, ed. 4-a rusă, vol. II, pag. 299-323.

FORMAREA PARTIDULUI MUNCITORESC
SOCIAL-DEMOCRAT DIN RUSIA

APARIȚIA FRAȚIUNILOR BOLȘEVICE
ȘI MENȘEVICE ÎN SANUL PARTIDULUI

CE-I DE FĂCUT?

Problemele acute ale mișcării noastre

„...Luptele de partid dau partidului putere și vitalitate. Cea mai mare dovadă de slăbiciune a unui partid este confuzionismul și tocirea deosebiriilor de vederi pronunțate. Curățindu-se partidul se întărește...”

(Din scrisoarea lui Lassalle către Marx, din 24 Iunie 1852).

P R E F A Ț Ă L A E D I Ț I A Î N T Ă I A

După planul inițial al autorului, broșura de față trebuia să fie închinată dezvoltării amănunțite a ideilor expuse în articolul „Cu ce să începem?” („Iskra“ Nr. 4, Mai 1901) *). Și trebuie, înainte de toate, să cerem iertare cititorului pentru îndeplinirea târzie a făgăduelii date în acel articol (și repetate ca răspuns la multe întrebări și scrisori particulare). Una din pricinile acestei întârzieri a fost încercarea de unificare a tuturor organizațiilor social-democrate din străinătate, întreprinsă în Iunie anul trecut (1901). Era firesc să așteptăm rezultatele acestei încercări, fiindcă în cazul reușitei ei ar fi trebuit, poate, să expunem părerile organizatorice ale „Iskrei“ dintr'un punct de vedere întrucâtva schimbat; în orice caz, o asemenea reușită făgăduia să pună foarte repede capăt existenței a două curente în sânul social-democrației ruse. După cum știe cititorul, încercarea a dat greș și, după cum vom do-

*) Vezi Opere, ed. 3-a rusă, vol. IV, pag. 107-113. — N. Red.

vedi mai jos, ea nu putea să se sfârșească altfel după noua schimbare de front, spre economism, a lui „Rabociei Delo“ în Nr. 10. A devenit absolut necesară începerea unei lupte hotărâte împotriva acestui curent care, deși confuz și puțin precizat, e însă în schimb cu atât mai rezistent și capabil să renască sub forme diferite. Potrivit cu aceasta, și planul inițial al broșurii a fost schimbat și foarte mult lărgit.

Tema de competenție trebuia să cuprindă trei chestiuni, ridicate în articolul „Cu ce să începem?“. Anume: chestiunea caracterului și conținutului principal al agitației noastre politice; chestiunea sarcinilor noastre organizatorice; chestiunea planului de clădire, simultană și din diferite laturi, a unei organizații de luptă pe întreaga Rusie. Chestiunile acestea îl interesează de mult pe autor, care a încercat să le ridice încă în „Rabociaia Gazeta“⁴³ cu prilejul uneia din încercările nereușite de reapariție a ei (vezi cap. V). Dar gândul meu dela început — de a mă mărgini în broșură numai la analiza acestor trei chestiuni și la expunerea punctelor mele de vedere, pe cât e cu putință într'o formă pozitivă, fără a recurge sau aproape fără a recurge la polemică — s'a dovedit cu totul nerealizabil din două pricini. Pe de o parte s'a dovedit că economismul a fost mult mai trainic decât am presupus noi (întrebuințăm cuvântul „economism“ în înțelesul lui larg, așa cum a fost explicat în Nr. 12 al „Iskrei“, Decembrie 1901, în articolul „De vorbă cu apărătorii economismului“, în care a fost schițat planul broșurii de față) *). A devenit neîndoios că diferitele puncte de vedere în ce privește deslegarea acestor trei chestiuni se explică într'o măsură mult mai mare prin contrazicerea radicală a celor două curente din sânul social-democrației ruse, decât prin divergențe în chestiuni de amănunt. Pe de altă parte, nedumerirea economiștilor față de expunerea concretă din „Iskra“ a vederilor noastre a dovedit până la evidență că noi vorbim adeseori limbi literalmente deosebite. că noi nu *nutem*, din pricina aceasta, s'

*) Vezi Opera, ed. 3-a rusă, vol. IV, pag. 339-44. — N. Red.

ajungem la nicio înțelegere, dacă nu vom începe *ab ovo* *) ; că este necesar să facem o încercare de *lămurire sistematică* cât mai populară, ilustrată cu pilde cât se poate de numeroase și de concrete, o încercare de a ne lămuri cu *toți* economiștii asupra *tuturor* punctelor cardinale ale divergențelor noastre. Și eu am hotărît să fac o asemenea încercare de „lămurire“, deși mi-am dat pe deplin seama că aceasta va mări cu mult dimensiunile broșurii și va întârzia apariția ei; dar nu văd *nicio* putință de a-mi îndeplini *altfel* fûgăduiala dată în articolul „Cu ce să începem?“ . La iertarea cerută în legătură cu întârzierea, trebuie așadar să mai adaog și alta, privitoare la neajunsurile enorme ale formei literare a broșurii: a trebuit să lucrez *cu o grabă extremă*, fiind, pe lângă aceasta, mereu întrerupt de tot felul de alte munci.

Analiza celor trei chestiuni mai sus arătate continuă să alcătuiască și acum tema principală a broșurii. Dar dela început a trebuit să încep cu două chestiuni mai generale: Pentru ce o lozincă atât de „nevinovată“ și de „firească“, cum e „libertatea de critică“, constituie pentru noi un adevărat semnal de luptă? Pentru ce nu putem să ajungem să ne înțelegem în chestiunea fundamentală, asupra rolului social-democrației față de mișcările spontane de masă? Apoi, expunerea părerilor asupra caracterului și conținutului agitației politice s'a prefăcut într'o explicare a deosebirii dintre politica social-democrată și cea trade-unionistă, iar expunerea părerilor în chestiunile organizatorice, ca să zicem așa, s'a prefăcut într'o explicare a deosebirii dintre „metodele primitive“, cari satisfac pe economiști, și organizarea necesară, după părerea noastră, a revoluționarilor. Apoi, asupra „planului“ unui ziar politic pentru Rusia întreagă stăruiesc cu atât mai mult, cu cât mai neîntemeiate au fost obiecțiunile făcute împotriva lui și cu cât mai puțin mi s'a dat răspuns, în fond, la întrebarea pusă în articolul meu „Cu ce să începem?“ : cum am putea să ne apucăm, concomitent și por-

*) *ab ovo* = dela început. — N. Red.

nind din toate laturile, să clădim organizația care ne este neapărat necesară. În sfârșit, în partea de încheiere a broșurii nădăjduesc să arăt: că am făcut totul ce a depins de noi pentru a preveni o ruptură hotărâtă între noi și economiști, ruptură care s'a dovedit totuși inevitabilă; că „Raboceie Delo“ a dobândit o însemnătate deosebită, „istorică“ dacă vreți, prin faptul că în chipul cel mai complex și cel mai izbitor a exprimat nu economismul consecvent, ci acel haos și acele șovăeli cari au alcătuit trăsătura specifică a unei *întregi perioade* din istoria social-democrației ruse; că deaceea capătă însemnătate și polemica, prea amănunțită la prima vedere, cu „Raboceie Delo“, căci nu putem să mergem înainte, dacă nu lichidăm definitiv această perioadă.

Februarie 1902.

V. Ilin

DOGMATISM ȘI „LIBERTATE DE CRITICĂ“

a) *Ce înseamnă „libertatea de critică“ ?*

„Libertatea de critică“ — iată, fără îndoială, lozinca cea mai la modă în timpul de față, cea mai des întrebuințată în discuțiile dintre socialiștii și democrații din toate țările. La prima vedere e greu de închipuit ceva mai ciudat decât aceste referiri solemne la libertatea de critică a uneia din părțile care discută. E posibil oare ca din mijlocul partidelor de avangardă să se fi ridicat glasuri contra acelei legi constituționale care în majoritatea țărilor europene garantează libertatea științei și a cercetării științifice ? „Aici nu-i ceva în regulă!“ — va trebui să-și spună orice om care, stând deoparte și auzind lozinca la modă repetată la toate răspântiile, n'a pătruns încă în fondul divergențelor dintre oponenți. „Această lozincă, vădit, este una din acele expresii convenționale care, ca și porcelele, sunt împământenite prin întrebuințare și devin aproape nume comune“.

De bună seamă, nu-i pentru nimeni o taină că în sânul social-democrației internaționale *) din zilele noastre s'au for-

*) În legătură cu aceasta, există în istoria socialismului modern un fenomen aproape unic și în felul lui foarte mângâietor, și anume: lupta dintre diferitele curente din sânul socialismului a ieșit, pentru prima oară, din cadrul național și a devenit o controversă internațională. Odinioară certurile dintre lassallieni⁴⁴ și eisenachieni, dintre guesdiști și posibilisți, între fabieni și social-democrați, dintre partidul „Voința poporului“ și social-democrație rămăseseră discuții mărginite numai în cadrul național,

mat două curente, între care lupta ba se aprinde și izbucnește cu o flacăra vie, ba se domolește și mocnește sub cenușa impunătoarelor „rezoluții de armistițiu“. În ce constă „noul“ curent care privește în mod „critic“ „vechiul“ marxism „dogmatic“, — aceasta a spus-o destul de neted Bernstein⁴⁵ și a arătat-o Millerand⁴⁶.

Social-democrația trebuie să se prefacă, dintr'un partid al revoluției sociale, într'un partid democratic de reforme sociale. Bernstein a sprijinit această cerință politică cu o baterie întreagă de argumente și considerente „noi“, destul de sistematic încheiate. El a tăgăduit puțința de a se da socialismului un temei științific și de a se dovedi, din punctul de vedere al concepției materialiste a istoriei, absoluta lui necesitate și inevitabilitate; a tăgăduit faptul creșterii mizeriei, faptul proletarizării și al ascuțirii contradicțiilor capitaliste; a declarat șubredă chiar noțiunea „scopului final“ și a respins în mod absolut ideea dictaturii proletariatului; el a tăgăduit antagonismul principal dintre liberalism și socialism; a tăgăduit teoria luptei de clasă, care, pasă-mi-te, ar fi inaplicabilă într'o societate strict democratică, condusă după voința majorității ș. a. m. d.

Astfel, cererea unei cotituri hotărâte dela social-democrația revoluționară spre social-reformismul burghez a fost însoțită de o cotitură nu mai puțin hotărâtă înspre critica burgheză pe tărâmul tuturor ideilor fundamentale ale marxismului. Și dat fiind că această critică împotriva marxismului se duce de mult, atât de pe tribuna politică cât și de pe catedra universitară, atât printr'o mulțime nenumărată de broșuri cât și printr'un șir de tratate savante, dat fiind că întreg tineretul claselor

oglindeau particularități curat naționale, se desfășurau așa-zicând pe planuri diferite. Astăzi (aceasta se vede deja lămurit) fabienii englezi, ministerialștii francezi, bernsteinienii germani, criticii ruși, 47 alcătuiesc cu toții o singură familie, laudă cu toții unii pe alții. Învață unii dela alții și se ridică laolaltă împotriva marxismului „dogmatic“. Poate că în această, într'adevăr cea dintâi ciocnire internațională cu oportunistul socialist, social-democrația revoluționară internațională se va întări îndeajuns, pentru a pune la sfârșit capăt reacțiunii politice care domnește în Europă de multă vreme,

culte a fost, în decurs de decenii, educat sistematic în această critică, apoi nu-i de mirare că „noul“ curent „critic“ în sânul social-democrației a apărut oarecum deodată, deplin și desăvârșit, ca Minerva din capul lui Jupiter. După conținutul său, acest curent n'avea nevoie să se desvolte și să se formeze; el a fost deadreptul strămutat din literatura burgheză în cea socialistă.

Mai departe. Dacă critica teoretică făcută de Bernstein și tentativele sale politice au rămas încă pentru unii neclare, apoi francezii au avut grijă să demonstreze prin pilde concrete „noua metodă“. Franța și de data aceasta și-a justificat vechea reputație de țară „în istoria căreia luptele de clasă au fost duse mai mult ca oriunde până la sfârșitul decisiv“. (Engels în prefața la lucrarea lui Marx, „18 Brumar“) ⁴⁸. Socialiștii francezi nu s'au apucat de teoretizare, ci au trecut deadreptul la acțiune; împrejurările politice din Franța, mai dezvoltate din punct de vedere democratic, le-au îngăduit să treacă deodată la „bernsteinismul practic“ cu toate consecințele sale. Millerand a dat un model minunat al acestui bernsteinism practic, — nu degeaba și Bernstein și Vollmar au sărit cu atâta însuflețire să-l apere și să-l laude pe Millerand ! Intr'adevăr, dacă social-democrația nu este în fond decât pur și simplu un partid de reforme, și trebuie să aibă curajul de a recunoaște aceasta pe față, atunci socialistul nu numai că este în drept să între într'un minister burghez, dar trebuie chiar să tindă totdeauna la aceasta. Dacă democrația înseamnă, în fond, desființarea domniei de clasă, apoi de ce adică un ministru socialist să nu farmece întreaga lume burgheză prin cuvântările sale despre colaborarea de clasă ? De ce să nu rămână el în guvern chiar după ce uciderea muncitorilor de către jandarmi a arătat pentru a suta și a mia oară adevăratul caracter al colaborării democratice de clasă ? De ce să nu ia parte la recepția țarului, pe care socialiștii francezi nu-l numesc acum altfel decât: eroul spânzurătorii, al cnutului și al exilului (pendeur, knouteur et deportateur) ? Și răsplata pentru această nemăsurată înjosire și auto-scuire a socialismului în fața întregii lumi, pentru această

perversiune a conștiinței socialiste a masselor muncitoare — unica bază care ne poate chezașui izbânda —, răsplata pentru aceasta o constituie niște *proiecte* umflute de reforme mizere, mizere până într'atât, încât chiar dela guvernele burgheze s'a putut dobândi mai mult !

Cine nu închide dinadins ochii, acela nu poate să nu vadă că noul curent „critic“ din sânul socialismului nu e nimic altceva decât o nouă variantă a *oportunismului*. Și dacă judecăm oamenii nu după uniforma strălucitoare pe care și-au pus-o singuri, nu după titlul răsunător pe care și l-au dat ei înșiși, ci după purtarea lor și după ceea ce dâșii propagă, atunci devine limpede că „libertatea de critică“ înseamnă libertatea curentului oportunista în sânul social-democrației, libertatea de a preface social-democrația într'un partid democratic de reforme, libertatea de a infiltra în socialism idei burgheze și elemente burgheze.

Libertatea e un cuvânt măreț, dar sub steagul libertății industriei au fost duse războaiele cele mai prădalnice, sub steagul libertății muncii a fost jefuită muncitorimea. Aceeași falsitate lăuntrică se găsește și în întrebuintarea de astăzi a cuvântului „libertate de critică“. Oamenii cu adevărat convinși că au dus știința înainte, ar trebui să ceară nu libertatea pentru noile păreri de a sta alături de cele vechi, ci înlocuirea acestora din urmă prin cele dintâi. Dar strigătul de azi: „trăiască libertatea de critică !“ amintește prea mult fabula cu butoiul gol.

Noi mergem, mic grup compact, pe un drum răpos și anevoios, ținându-ne strâns de mână. Suntem înconjuțați din toate părțile de dușmani și suntem nevoiți să mergem mai totdeauna sub gloanțele lor. Ne-am unit de bunăvoie și prin hotărâre liber luată, tocmai pentru ca să luptăm împotriva dușmanilor noștri și să nu ne lăsăm împinși în mocirla ce ne înconjoară și ai cărei locuitori chiar dela început ne-au dojenit pentru faptul că ne-am unit într'o grupă deosebită și că am ales calea luptei și nu calea împăciuirii. Și iată că unii dintre noi încep să strige: „Hai în mocirlă !“ Iar când încep să fie dojeniti, răspund:

„Ce oameni inapoiati ! Şi cum vă rabdă inima să ne tăgăduiți libertatea de a vă chema pe un drum mai bun!“ — O, da, domnilor, sunteți liberi nu numai să ne chemați, dar și să vă duceți unde vă place, chiar în mocirlă; ba noi găsim chiar că adevăratul vostru loc e tocmai în mocirlă și suntem gata a vă ajuta, pe cât putem, să vă mutați în ea. Dar atunci dați drumul mâinilor noastre, nu vă agățați de noi și nu murdăriți cuvântul măreț de libertate, fiindcă și noi suntem „liberi“ să mergem unde vrem, suntem liberi să ducem lupta nu numai împotriva mocirlei, dar și împotriva aceloră care cotesc spre mocirlă.

b) *Noii apărători ai „libertății de critică“*

Iată însă că tocmai lozinca aceasta („libertate de critică“, este solemn proclamată în ultima vreme de către „Raboceie Delo“ (Nr. 10), organul „Uniunii social-democraților ruși din străinătate“, proclamată nu ca un postulat teoretic, ci ca o cerere politică, ca răspuns la întrebarea: „E oare cu putință unificarea organizațiilor social-democrate care activează în străinătate?“ — „Pentru o unificare trainică este necesară libertatea de critică“ (pag. 36).

Din această declarație decurg două concluzii cu desăvârșire precise: 1. „Raboceie Delo“ ia apărare curentului oportunist din sânul social-democrației internaționale în general; 2. „Raboceie Delo“ cere libertatea oportunismului în sânul social-democrației ruse. Să examinăm aceste concluzii.

Ziarului „Raboceie Delo“ nu-i place „mai ales“ „înclinarea „Iskrei“ și a „Zarii“^{*)} de a prooroci ruptura între „Muntele“ și „Gironde“ social-democrației internaționale”^{*)}).

„Faptul că se pomenește de „Partidul Muntelui“ și de „Girondă“ în rândurile social-democrației — scrie redactorul ziarului „Raboceie Delo“, B. Kricevski — ne apare nouă, în general, ca o analogie istorică superficială, stranie sub pana unui marxist: Partidul Muntelui și Gironde înfățișau nu deosebite temperamente sau curente de gândire, cum ar putea

*) Comparația celor două curente din sânul proletariatului revoluționar (curentul revoluționar și cel oportunist) cu cele două curente din sânul burgheziei revoluționare din veacul al XVIII-lea (curentul iacobin — „Partidul Muntelui“ — și curentul girondin) a fost făcută în articolul de

să pară ideologilor istorici, ci deosebite clase sau pături: burghezia mijlocie deoparte, iar mica burghezie și proletariatul de altă parte. În mișcarea socialistă contemporană nu există o ciocnire de interese de clasă; mișcarea în întregime ei, în toate (cursivul lui B. K.) varietățile ei, inclusiv cei mai declarați bernstainieni, stă pe tărâmul intereselor de clasă ale proletariatului, pe tărâmul luptei lui de clasă pentru desrobirea sa politică și economică". (Pag. 32—33).

Indrăzneată afirmație ! N'a auzit oare B. Kricevski despre faptul de mult observat, că tocmai larga participare din ultimii ani la mișcarea socialistă, a *păturii*, „titraților“ a făcut cu puțință răspândirea așa de repede a bernstainismului ? Dar lucru important este: pe ce își întemeiază autorul nostru părerea că și „cei mai declarați bernstainieni“ stau pe terenul luptei de clasă pentru desrobirea politică și economică a proletariatului ? Nu se știe. Apărarea dârză a celor mai declarați bernstainieni nu e sprijinită absolut pe niciun fel de dovadă sau considerent. Autorul crede, după cum se vede, că repetând ceeace spun despre ei înșiși cei mai declarați bernstainieni, afirmația lui nu mai are nevoie de dovezi. Dar se poate oare închipui ceva mai „superficial“ decât felul acesta de a judeca un întreg curent pe baza celor ce vorbesc despre ei înșiși reprezentanții acestui curent ? Se poate oare închipui ceva mai superficial decât „morală“ ce decurge de aici despre două tipuri sau căi ale dezvoltării de partid, deosebite și chiar diametral opuse (pag. 34-35 din „Raboceie Delo“) ? Social-democrații germani, vedeți d-voastră, recunosc deplina libertate de critică, francezii însă nu, — și tocmai exemplul lor arată tot „răul intoleranței“.

Tocmai pilda lui B. Kricevski, răspundem noi la aceasta, arată că uneori se numesc marxiști oameni cari privesc istoria literalmente ca Ilovaiski⁵⁰. Pentru a explica unitatea partidului socialist german și fărâmițarea celui francez nu e deloc ne-

fond din Nr. 2 al „Iskrei“ (Februarie 1901). Autorul acestui articol este Plehanov. Până acum, și cadeților, și menșevicilor, și celor din jurul revistei „Bez zaglavie“⁵¹ („Fără titlu“) le place foarte mult să vorbească despre „iacobinismul“ din sânul social-democrației ruse. Dar despre felul cum Plehanov, cel dintâi, a îndreptat noțiunea aceasta împotriva aripelor drepte a social-democrației — despre aceasta ei preferă deosebit să tacă sau să uite (Nota autorului la ediția din 1908). — N. E. M.

voie să răscolești trăsăturile deosebite ale istoriei ambelor țări, să confrunți condițiile semiabsolutismului militar cu cele ale parlamentarismului republican, să analizezi urmările Comunei și ale legii excepționale împotriva socialiștilor⁶², să compari starea economică și dezvoltarea economică, să amintești cum „creșterea fără seamăn a social-democrației germane“ a fost însoțită de o energică luptă, fără pereche în istoria socialismului, nu numai împotriva rătăcirilor teoretice (Mühlberger, Dühring^{*}), socialiștii de catedră), ci și împotriva celor tactice (Lassalle) etc., etc. Toate acestea sunt de prisos ! Francezii se ceartă fiindcă sunt intoleranți, germanii sunt uniți fiindcă sunt băieți cumsecade.

Și observați că prin această adâncă judecată „se înlătură“ faptul care răstoarnă cu totul apărarea bernstainienilor. *Stau ei oare pe tărâmul luptei de clasă a proletariatului ?* Această chestiune va putea fi deslegată definitiv și irevocabil numai de experiența istorică. Prin urmare, cea mai mare însemnătate o are, în privința aceasta, tocmai pilda Franței, ca singura țară în care bernstainienii au încercat să stea pe propriile lor picioare — în mijlocul aprobării călduroase a colegilor lor germani (și în parte și a oportuniștilor ruși: vezi „Raboceie Delo“, Nr. 2/3, p. 83 și 84). Referirea la „intransigența“ francezilor — în afară de însemnătatea ei istorică (în sensul lui Nozdrev⁶³) se dovedește a fi pur și

* In momentul când Engels l-a atacat pe Dühring, un număr destul de mare de reprezentanți ai social-democrației germane erau de acord cu părerile acestuia din urmă și acușările de simnicie, de intoleranță, de polemică netovărășească, etc., au curs pe capul lui Engels, chiar și în mod public, la congresul partidului, Most și tovarășii săi au propus (la congresul din 1877) a se înlătura din „Vorwärts“⁶⁴ („Înainte“, organul central al social-democrației germane. — N. Edit.) articolele lui Engels, ca „neprezentând niciun interes pentru majoritatea covârșitoare a cititorilor“, iar Vahlteich declară că publicarea acestor articole a făcut un mare rău partidului, deoarece și Dühring a adus social-democrației servicii: „Noi trebuie să ne folosim de toți în interesul partidului, iar dacă profesorii se ceartă între ei, nu „Vorwärts“ este locul pentru asemenea certuri“. („Vorwärts“, Nr. 65, din 6 Iunie 1877). După cum se vede, și acesta e un exemplu de apărare a „libertății de critică“. Și n'ar strica deloc, dacă criticii noștri legali și oportuniștii ilegali, cari se referă cu atâta plăcere la germani, ar chibzui puțin asupra acestui exemplu.

simplicu o încercare de a șterge prin vorbe mânioase urmele unor fapte foarte neplăcute.

Dar nici pe germani n'avem de gând să-i dăruim lui B. Kricevski și altor numeroși apărători ai „libertății de critică”. Dacă cei mai declarați bernstainieni sunt îngăduiți încă în rândurile partidului german, apoi ei sunt îngăduiți numai în măsura în care se *supun* rezoluției dela Hanovra, care a respins hotărît „amendamentele” lui Bernstein, cât și celei dela Lübeck, care (cu toată diplomația ei) conține un avertisment direct la adresa lui Bernstein. Se poate discuta, din punctul de vedere al interesului partidului german, în ce măsură diplomația aceasta a fost la locul ei, dacă în cazul de față o pace strâmbă e preferabilă unui războiu drept; într'un cuvânt, pot fi deosebiri de păreri în aprecierea oportunității unui *fel* sau altuia de a respinge bernstainismul; dar nu se poate trece cu vederea faptul că bernstainismul a fost de două ori *respins* de partidul german. Deaceia a socoti că pilda germanilor confirmă teza potrivit căreia „cei mai declarați bernstainieni stau pe tărâmul luptei de clasă a proletariatului pentru desrobirea sa economică și politică”, înseamnă a nu înțelege deloc ceea ce se petrece sub ochii tuturora.

Mai mult încă. După cum am și observat, „Raboceie Delo” desfășoară în fața social-democrației ruse cererea, „libertății de critică” și se ridică în apărarea bernstainismului. S'ar părea că ziarul a avut prilejul să se încredințeze că „criticii” și bernstainienii noștri au fost jigniți la noi pe nedrept. Dar care anume? De către cine? Unde? Când? Și în ce a constatat această nedreptățire? Despre aceasta, „Raboceie Delo” tace, nepomenind nici măcar o singură dată de vreun critic și bernstainian rus! Ne rămâne numai să facem una din cele două presupuneri cu putință. Ori partea jignită pe nedrept nu e nimeni altul decât „Raboceie Delo” (ceea ce confirmă prin faptul că în amândouă articolele din Nr. 10 e vorba numai de jignirile pe cari le-au adus „Zaria” și „Iskra” ziarului „Raboceie Delo”); dar atunci cum s'ar putea explica oare faptul straniu că „Ra-

boceie Delo“, care se lepădase totdeauna cu atâta încăpățănare de orice solidaritate cu bernstainismul, nu s'a putut apăra fără a nu pune un cuvânt, fie chiar mic, în favoarea „bernstainienilor celor mai declarați“ și a libertății de critică ? Ori au fost jignite pe nedrept alte persoane. Atunci cari pot fi motivele de a le trece sub tăcere ?

Vedem astfel că ziarul „Raboceie Delo“ continuă acelaș joc de-a-v'ați-ascunselea, pe care l-a practicat (cum vom arăta mai jos) din momentul apariției. Luați apoi seama la această întrebuintare — de fapt pentru *întâia oară* — a mult trâmbițatei „libertăți de critică“. În realitate, ea s'a redus repede nu numai la lipsa oricărei critici, dar și la lipsa în general a oricărei judecăți independente. Acelaș „Raboceie Delo“, care trece sub tăcere bernstainismul rus ca pe o boală secretă (după expresia nimerită a lui Starover), propune pentru lecuirea acestei boale *nici mai mult, nici mai puțin decât prescrierea* ultimei rețete germane împotriva varietății germane a boalei ! În locul libertății de critică, o imitare servilă, — ba mai rău încă: maimuțarească ! Acelaș conținut social-politic, al oportunismului internațional contemporan s'a manifestat într'o varietate sau alta, potrivit particularităților naționale. Într'una din țări, grupul oportuniștilor s'a manifestat de mult sub un drapel propriu; într'altă țară, oportuniștii au neglijat teoria și au dus în practică politica radical-socialiștilor; într'o a treia țară, câțiva membri ai partidului revoluționar au trecut ca transfugi în lagărul oportunismului și se silesc să-și atingă scopurile nu printr'o luptă fățișă pentru principii și pentru o nouă tactică, ci printr'o corupere treptată a partidului lor, neobservată și, dacă se poate spune astfel, nepedepsită; iar în a patra țară, transfugi de acelaș soi întrebuintează aceleași apucături în întunericul sclaviei politice, combinând, în chip cu totul original, activitatea „legală“ cu cea „nelegală“ etc. Să te încumeși a vorbi de libertatea criticii și a bernstainismului ca de o condiție pentru unificarea social-democrațiilor *ruși* și, în acelaș timp, să nu cercetezi prin ce anume s'a manifestat și

ce roade specifice a dat bernstainismul *rus*, — aceasta înseamnă să te apuci să vorbești pentru a nu spune nimic.

Să încercăm deci noi să spunem, fie și numai în câteva cuvinte, ceea ce „Raboceie Delo“ n'a voit să spună (sau poate n'a putut măcar să înțeleagă).

c) *Critica în Rusia*

Deosebirea fundamentală a Rusiei, din punctul de vedere cercetat de noi, constă în aceea că, pe de o parte, *inceputul însuși* al mișcării muncitorești spontane și, pe de altă parte, întoarcerea opiniei publice înaintate în spre marxism au fost marcate prin unirea laolaltă a unor elemente vădit deosebite sub un drapel comun și pentru lupta împotriva unui dușman comun (vechea concepție social-politică)⁶⁵. Vorbim de luna de miere a „marxismului legal“. Acesta a fost un fenomen extrem de original, în a cărui posibilitate n'ar fi putut să creadă nimeni pe la 1880-90. Intr'o țară absolutistă, cu o presă deplin încătușată, în epoca unei reacțiuni politiceperate, care prigonea cei mai mici muguri de nemulțumire politică și de protest, își croiește deodată drum, într'o literatură *supusă cenzurii*, teoria marxismului revoluționar, expusă într'o limbă esopică, dar pricepută de toți cei „interesați“. Guvernul era deprins să socotească primejdioasă numai teoria narodnicismului (revoluționar), fără să observe, cum se întâmplă de obicei, evoluția lui lăuntrică și bucurându-se de *orice* critică îndreptată împotriva acestei teorii. Până când guvernul să-și dea seama, până ce armata greoaie a cenzorilor și a jandarmilor să descopere pe noul dușman și să se năpustească asupra lui, — a trecut nu puțină vreme (după socoteala noastră rusească). Și în timpul acesta, apăreau una după alta cărți marxiste, se întemeiau reviste și ziare marxiste, toată lumea pe capete devenea marxistă, marxistii erau tămâiați, marxistilor li se făcea curte, editorii erau încântați văzând desfacerea neobișnuit de mare a cărților marxiste. E dela sine înțeles că printre marxistii cari au făcut cei

dintâi pași în mijlocul unei asemenea atmosfere amețitoare, s'a găsit și câte un scriitor „care și-a pierdut capul“...⁶⁸.

Astăzi despre această perioadă se poate vorbi liniștit ca de vremuri trecute. Pentru nimeni nu e un secret că înflorirea de scurtă durată a marxismului la suprafața literaturii noastre a provenit din alianța unor elemente extrem de radicale cu elemente foarte moderate. În fond, aceștia din urmă erau democrați burghezi (ceeace s'a dovedit până la evidență prin evoluția lor „critică“ ulterioară). Și de aceasta unii și-au dat seama încă de pe vremea când „alianța“ era intactă *).

Dar dacă este așa, atunci nu cade oare răspunderea cea mai mare pentru confuzia de mai târziu tocmai asupra social-democraților revoluționari cari au intrat în această alianță cu viitorii „critici“ **)? Întrebarea, împreună cu răspunsul afirmativ, o auzim câteodată dela oameni cari privesc lucrul acesta prea rigid. Dar oamenii aceștia n'au deloc dreptate. Teamă de alianțe vremelnice, fie chiar cu oameni pe cari nu te poți bizui, poate să aibă numai acela care n'are el singur încredere în sine; niciun partid politic n'ar putea exista fără asemenea alianțe. Și unirea cu marxiștii legali a fost, în felul ei, prima alianță într'adevăr politică a social-democrației ruse. Mulțumită acestei alianțe s'a ajuns uimitor de repede la izbânda împotriva narodnicismului și la o enorm de largă răspândire a ideilor marxiste (deși într'o formă vulgarizată). În acelaș timp, alianța n'a fost încheiată fără niciun fel de „condiții“. Dovadă almanahul marxist „Materiale în chestia desvoltării economice a Rusiei“,⁵⁷ ars de cenzură în 1895. Dacă acordul literar cu marxiștii legali se poate compara cu o alianță politică, apoi această carte poate fi comparată cu o convenție politică.

*) Autorul face aluzie aici la articolul lui Tulin contra lui Struve (Vezi *Lenin*, Opere, ed. 4-a rusă, vol. I, pag. 315—484. — N. Red.), articol alcătuit dintr'un raport intitulat: „Ogîndirea marxismului în literatura burgheză“. (Nota lui Lenin la ediția din 1908. — N. Red.)

**) „Criticii din Rusia“ — „marxiștii legali“ — criticii lui Marx: Struve, Bulgakov, Berdiaev ș. a. — N. Red.

Ruptura a fost provocată, se'nțelege, nu de faptul că „aliații“ s'au dovedit a fi democrați burghezi. Dimpotrivă, reprezentanții acestui din urmă curent sunt aliații firești și doriți ai social-democrației, atâta timp cât e vorba de sarcinile ei democratice, puse pe primul plan de situația actuală a Rusiei. Dar condiția necesară a unei asemenea alianțe este ca socialiștii să aibă puțința deplină de a desvălui, în fața clasei muncitoare, opoziția dușmănoasă dintre interesele ei și interesele burgheziei. Bernsteinismul, însă, și curentul „critic“, la care s'a alipit, fără rezervă, majoritatea covârșitoare a marxiștilor legali, au răpit această puțință și au pervertit conștiința socialistă, trivializând marxismul, propagând teoria slăbirii contrazicerilor sociale, proclamând drept nerozie ideea revoluției sociale și a dictaturii proletariatului, reducând mișcarea muncitorească și lupta de clasă la un trade-unionism îngust și la o luptă „realistă“ pentru reforme mici și treptate. Aceasta echivala pe deplin cu tăgăduirea, din partea democrației burgheze, a dreptului socialismului la independență și, prin urmare, a dreptului său la existență; aceasta însemna, în practică, străduința de a preface mișcarea muncitorească începândă, într'o condiție a liberalilor.

Se'nțelege că, în asemenea împrejurări, ruptura era necesară. Dar deosebirea „originală“ a Rusiei s'a manifestat în aceea că această ruptură a însemnat, pur și simplu, îndepărtarea social-democraților din literatura „legală“, cea mai accesibilă mulțimii și cea mai larg răspândită. În această literatură se întăriră „foștii marxiști“ care se înrolaseră „sub semnul criticii“ și căpătaseră aproape monopolul „colportării“ marxismului. Strigătele de „Jos ortodoxia!“ și „Trăiască libertatea de critică!“ (repetate acum de „Rabocceie Delo“) deveniră deodată la modă. Și că împotriva acestei mode n'au rezistat nici cenzorii și jandarmii, aceasta reiese din fapte de felul apariției a *trei* ediții rusești din cartea vestitului Bernstein (vestit în felul lui Erostrat), precum și recomandarea de către Zubatov⁵⁸ a cărților lui Bernstein, Procopovici ș. a. Asupra social-democraților apăsa acum sarcina luptei împo-

triva noului curent, sarcină prin sine însăși destul de grea și pe deasupra îngreuiată nespuse de mult prin piedici pur exterioare. Curentul acesta, însă, nu se mărginea la domeniul literaturii. Cotitura spre „critică“ a fost însoțită de înclinarea spre „economism“ a social-democraților practicieni.

Cum a apărut și crescut legătura și dependența reciprocă dintre critica legală și economismul ilegal, chestia aceasta interesantă ar putea sluji ca obiect al unui articol deosebit. Deajuns să subliniem aici existența neîndoielnică a acestei legături. Vestitul „Credo“⁵⁰ tocmai deaceia a dobândit o faimă atât de mare și de meritată, pentru că a formulat fățiș această legătură și a lăsat să-l ia gura pe dinainte, desvăluind tendința politică fundamentală a „economismului“: lasă pe muncitori să ducă lupta economică (mai exact ar fi să se spună: lupta trade-unionistă, deoarece aceasta din urmă cuprinde și politica specific muncitorească), iar intelectualii marxiști să se contopească cu liberalii pentru „lupta“ politică. Munca trade-unionistă „în popor“ a însemnat împlinirea celei dintâi, iar critica legală, împlinirea celei de-a doua jumătăți a acestei sarcini. Această declarație a fost o armă atât de minunată împotriva economismului, încât dacă „Credo“ n'ar exista, el ar fi trebuit inventat.

„Credo“ n'a fost inventat, dar a fost publicat fără voința, ba poate chiar împotriva voinței autorilor lui. Cel puțin scriitorului acestor rânduri, care a luat parte la scoaterea la lumina zilei a noului „program“^{*}), i-a fost dat să audă plângeri și muștrări împotriva faptului că rezumatul părerilor lor, schițat de oratori, a fost răspândit în copie, că i s'a dat eti-

^{*}) E vorba aici de „Protestul celor șaptesprezece“ împotriva lui „Credo“. Scriitorul acestor rânduri a luat parte la formularea acestui protest (la sfârșitul anului 1899). Protestul a fost tipărit împreună cu „Credo“ în primăvara anului 1900 în străinătate. (Vezi „Opere“, ed. 3-a rusă, vol. II, pag. 473-486 — N. Red.) Actualmente din articolul doamnei Cusova (publicat mi se pare, în revista „Biloe“) s'a aflat că ea a fost autoarea lui „Credo“ și că printre economiștii din străinătate din acea vreme, d. Procopovici a jucat un rol de căpetenie. (Nota lui Lenin la ediția din 1908 — N. Red.)

cheta „Credo“ și că a apărut chiar în presă împreună cu un protest! Pomenim acest episod, pentru că el dă pe față o trăsătură extrem de curioasă a economismului nostru: frica de publicitate. Aceasta e tocmai trăsătura caracteristică a economismului în general și nu numai a autorilor lui „Credo“; ea a fost manifestată atât de „Rabocceie Delo“ (care s'a indignat din pricina publicării documentelor „economiste“ în „Vademecum“⁶⁰), precum și de comitetul din Kiev, care n'a voit acum doi ani să încuviințeze publicarea profesiei sale de credință⁶¹ odată cu desmintirea scrisă împotriva acesteia, și încă de mulți și mulți reprezentanți răzleți ai economismului.

Această teamă de critică, pe care o manifestă adepții libertății de critică, nu poate fi explicată numai prin șiretenie (deși e neîndoios că, pe ici colo, fără șiretenie nu o scot la capăt: nu e bine să descoperi mugurii încă fragezi ai noului curent, spre a-i lăsa atacați de dușmani!). Nu! Cei mai mulți economiști privesc absolut sincer (și după fondul economismului, ei trebuie să privească absolut sincer), fără îngăduință, la orice dispute teoretice, divergențe fracționiste, chestiuni politice largi, proiecte de organizare a revoluționarilor etc. „Ar trebui să se lase toate acestea pe seama străinătății!“ — îmi spunea odată un economist din cei mai consecvenți, exprimând prin aceasta o părere foarte răspândită (și deasemeni curat trade-unionistă): treaba noastră e mișcarea muncitorească, organizațiile muncitorești, aici, unde suntem; tot restul nu sunt decât plăsmuiri de-ale doctrinarilor, o „supraprețuire a ideologiei“, cum s'au exprimat autorii scrisorii din Nr. 12 al „Iskrei“⁶²), în unison cu Nr. 10 din „Rabocceie Delo“.

Acum se pune întrebarea: date fiind trăsăturile acestea specifice ale „criticii“ rusești și ale bernstainismului rusesc, în ce ar trebui să constea sarcinile acelor cari în fapte, și nu numai în vorbe, ar voi să fie potrivnicii oportunistului? Mai în-

⁶⁰) Lenin citează această scrisoare a „economistilor“ în articolul său „Convorbire cu apărătorii economismului“. (Vezi *Lenin*, Opere, ed. 3-a rusă, vol. IV, pag. 339—344. — N. Red.)

tâi, ei ar trebui să îngrijească de reluarea acelei munci teoretice care deabia a fost începută în epoca marxismului legal și care a căzut acum din nou în sarcina militanților ilegali; fără o asemenea muncă ar fi cu neputință desvoltarea plină de succes a mișcării. Al doilea, ar fi neapărat necesar să se înceapă o luptă activă împotriva criticii „legale“, care corupe profund spiritele. Al treilea, ar trebui să se înceapă o luptă activă împotriva haosului și a șovaelilor în mișcarea practică, demascând și respingând toate încercările de a coborî, conștient sau inconștient, nivelul programului nostru și al tacticii noastre.

E lucru cunoscut că „Rabociei Delo“ nu a îndeplinit nici cea dintâi, nici cea de-a doua și nici cea de-a treia sarcină, asta-i lucru știut — și noi mai jos va trebui să lămurim amănunțit și pe toate fețele acest fapt. Acum vrem numai să arătăm în ce contrazicere strigătoare stă cererea „libertății de critică“ cu caracterul specific al criticii dela noi și al economismului rusesc. Aruncați într'adevăr o privire asupra textului acelei rezoluții, prin care „Uniunea social-democraților ruși din străinătate“ a aprobat punctul de vedere al ziarului „Rabociei Delo“:

„În interesul dezvoltării ideologice ulterioare a social-democrației, noi recunoaștem ca absolut necesară libertatea de a critica teoria social-democrată în literatura de partid, în măsura în care această critică nu contrazice caracterul de clasă și caracterul revoluționar al acestei teorii!“ („Două congrese“, pag. 10).

Apoi motivarea: rezoluția „în prima ei parte coincide cu rezoluția congresului din Lübeck asupra lui Bernstein“... În simplitatea spiritului lor, „aliații“ nici nu-și dau seama ce *testimonium paupertatis* (act de paupertate, adică dovadă de sărăcie) își dau ei singuri prin asemenea imitații!... „Dar... în a doua parte a ei (rezoluția aceasta) îngrădește libertatea de critică mai mult decât a îngrădit-o congresul din Lübeck“.

Așa dar rezoluția „Uniunii“ e îndreptată împotriva bernsteinienilor ruși? Altfel ar fi cu desăvârșire absurd să se refere la Lübeck! Dar nu este adevărat că ea „îngrădește mai

mult libertatea de critică“. Partidul german, prin rezoluția lui din Hanovra, a respins punct cu punct *tocmai acele* amendamente pe care le propusese Bernstein, iar prin rezoluția din Lübeck i-a dat lui *Bernstein* un avertisment *personal*, pomenindu-i numele în rezoluție. Dar „liberii“ noștri imitatori, *dimpotrivă*, nu fac nici *cu o singură silabă* aluzie măcar, la *vreuna* din manifestările specifice ale „criticii“ ruse și ale economismului rus; cu această omisiune, invocarea stearpă a caracterului de clasă și revoluționar al teoriei lasă un câmp mult mai mare interpretărilor false, mai ales dacă „Uniunea din străinătate“ refuză să claseze „așa-zisul economism“ sub rubrica oportunismului. („Două congrese“, pag. 8, punctul 1). Dar aceasta numai în treacăt. Lucrul de căpetenie însă e că pozițiile oportuniștilor față de social-democrații revoluționari sunt, în Germania și în Rusia, diametral opuse. În Germania, social-democrații revoluționari sunt, după cum se știe, pentru menținerea a ceea ce este: pentru vechiul program și pentru vechea tactică, cunoscute de toți și cari au fost lămurite în toate amănunțele în urma unei experiențe de câteva decenii. „Criticii“, însă, vor să introducă schimbări. Dar cum dânșii alcătuiesc o minoritate neînsemnată, iar tendințele lor revizioniste sunt foarte sfioase, putem înțelege motivele pentru cari majoritatea social-democraților germani se mărginesc la o simplă respingere a „inovațiilor“. Pe când la noi, în Rusia, criticii și economiștii sunt acei cari cer să se menție ceea ce este: „criticii“ vor să fie socotiți și mai departe marxiști și să li se asigure cea „libertate de critică“, de care s’au folosit până acum în toate felurile (căci n’au recunoscut în fond niciodată niciun fel de legământ de *partid*; *) ba chiar la noi nici n’a

*) Și această lipsă a unei obligații precise față de partid și a unei tradiții de partid alcătuiește o atât de cardinală deosebire între Rusia și Germania, încât orice socialist cuminte ar trebui să se ferească de o imitare oarbă. Iată o pildă care arată până undă poate ajunge „libertatea de critică“ în Rusia. Criticul rus d. Bulgakov face următoarea imputare criticului austriac Hertz: „Cu toată independența concluziilor sale, Hertz rămâne, totuși, în punctul acesta (mișcarea cooperatistă), evident prea legat de părerile partidului său; și, fiind în desacord pe chestiuni de amănunt, nu se hotărăște să se despartă de principiul comun“.

fost vreodată un asemenea organ de partid recunoscut de toți, care ar fi putut, măcar cu sfatul, să limiteze „libertatea de critică“); economiștii vor ca „revoluționarii să recunoască deplina egalitate în drepturi a mișcării de azi“ („Rabocceie Delo“ Nr. 10, pag. 25), adică „legitimitatea“ existenței a ceea ce există; ei vor ca „ideologii“ să nu încerce să „abată“ mișcarea de pe acel drum care „e determinat de influența reciprocă a elementelor materiale și a mediului material“ („Scrisoarea“ din Nr. 12 al „Iskrei“); ei vor să fie recunoscută ca de dorit ducerea numai a acelei lupte „care e posibilă de dus de către muncitori, în împrejurările date“, iar ca posibilă să fie recunoscută acea luptă „pe care dâșii o duc realmente în momentul de față“. (Vezi „Suplimentul special“ al ziarului „Rabociaia Misl“, pag. 14). Dimpotrivă noi, social-democrații revoluționari, suntem nemulțumiți cu această ploconeală în fața spontaneității, adică în fața a ceea ce este „în momentul de față“; noi cerem schimbarea tacticii care domnește în ultimii ani; declarăm că „înainte de a ne uni și pentru a ne uni, trebuie mai întâi să ne delimităm hotărît și lămurit“ (din declarația „Iskrei“). Intr'un cuvânt, tovarășii germani rămân la ceea ce există și resping orice schimbare, noi cerem schimbarea celor existente și respingem împăciuirea și ploconeala față de ele.

„Liberii“ noștri transcriitori de rezoluții nemțești au scăpat din vedere această „mică“ diferență.

d) *Engels despre însemnătatea luptei teoretice*

„Dogmatismul, doctrinarismul“, „osificarea partidului ca o pedeapsă de neocolit pentru constrângerea violentă a gândirii“, — iată dușmanii cu cari se luptă cavalierește campionii

(„Capitalism și agricultură“). Supusul unui stat subjugat politicește, — din care 999/1000 din populație e coruptă până în măduva oaselor de lachelism politic și de o absolută lipsă de înțelegere a onoarei de partid, și a legăturii de partid, — impută cu îngâmfare cetățeanului unul stat constituțional că se ține prea „legat de părerile partidului său“! Organizațiilor noastre ilegale le mai rămâne numai să se apuce să compună rezoluții asupra „libertății de critică“,

„libertății de critică“ în „Raboceie Delo“. Punerea la ordinea zilei a acestei probleme ne bucură foarte mult și am propune numai să fie complectată cu o altă chestiune:

Cine sunt judecătorii ?

Avem în față două anunțuri de publicitate literară. Unul despre «programul publicației periodice a Uniunii social-democraților ruși din străinătate, „Raboceie Delo“» (extras din Nr. 1 al lui „Raboceie Delo“). Celălalt este anunțul despre reluarea activității editoriale a grupului „Desrobirea muncii“. Ambele au data anului 1899, când „criza marxismului“ se afla de mult pusă la ordinea zilei. Și ce vedem? În zadar ați căuta în prima scriere vreo indicație asupra acestei crize și vreo expunere precisă a atitudinii pe care noul organ are de gând s'o adopte în această chestiune. Despre activitatea teoretică și sarcinile ei esențiale în timpul de față, nu găsim niciun cuvânt, nici în programul acesta, nici în complectările lui, pe cari le-a adoptat congresul al III-lea al Uniunii în 1901. („Două congrese“, pag. 15—18). În tot răstimpul acesta, redacția ziarului „Raboceie Delo“ a lăsat la o parte chestiunile teoretice, deși ele agitau pe toți social-democrații din lumea întreagă.

Celălalt anunț, dimpotrivă, vorbește înainte de toate de slăbirea din ultimii ani a interesului pentru teorie, cere stăruitor să se „ia seama cu agerime la latura teoretică a mișcării revoluționare a proletariatului“ și face apel la o „criticare fără milă a tendințelor bernstainiste și a altor tendințe anti-revoluționare“ din mișcarea noastră. Numerele apărute ale revistei „Zaria“ arată cum s'a îndeplinit acest program.

Vedem, prin urmare, că frazele răsunătoare împotriva osificării gândirii etc. ascund neputința și lipsa de grijă față de dezvoltarea gândirii teoretice. Pilda social-democraților ruși ilustrează deosebit de limpede acel fenomen general european (de mult semnalat și de către marxiștii germani), că faimoasa libertate de critică nu înseamnă înlocuirea unei teorii prin alta, ci libertatea de a fi independent de orice teorie încheșată și bine chibzuită, adică eclectism și lipsă de principii. Cine cu-

noaște oricât de puțin starea de fapt a mișcării noastre, acela nu se poate să nu vadă că răspândirea în larg a marxismului a fost însoțită de o oarecare scădere a nivelului teoretic. Datorită însemnătății practice și succeselor practice ale mișcării, s'au alipit de dânsa mulți inși foarte puțin sau chiar deloc pregătiți teoreticește. De aici se poate aprecia ce lipsă de tact manifestă „Raboceie Delo“, atunci când pune în față cu un aer triumfător cuvintele lui Marx: „Fiecare pas de mișcare reală este mai important decât o duzină de programe“⁶². A repeta aceste cuvinte într'o epocă de haos teoretic este ca și cum ai ura „mulți ani“ la o înmormântare. Afară de aceasta, cuvintele de mai sus sunt luate din scrisoarea lui Marx despre programul dela Gotha, în care el *blamează cu energie* eclectismul ce și-l îngăduiseră social-democrații germani în formularea principiilor: dacă e la urma urmei nevoie să vă uniți — scria Marx frunțașilor partidului, — atunci încheiați acorduri în vederea satisfacerii scopurilor practice ale mișcării, nu îngăduiți însă târguiala cu principiile, nu faceți „concesiuni“ teoretice. Iată care era ideea lui Marx. La noi însă se găsesc oameni cari, speculând numele lui, se silesc să micșoreze însemnătatea teoriei.

Fără teorie revoluționară nu poate să existe nici mișcare revoluționară. Nu se poate stărui îndeajuns asupra acestei idei într'o vreme când moda propovăduirii oportunistului se împerechează cu entuziasmul pentru formele *cele mai înguste* ale activității practice. Pentru social-democrația rusă însă, însemnătatea teoriei crește și mai mult, datorită următoarelor trei împrejurări, adeseori uitate: mai întâi, partidul nostru abia se încheagă, abia își elaborează fizionomia și e departe încă de a fi încheiat socotelile cu alte curente de gândire revoluționară, cari amenință să abată mișcarea dela calea dreaptă. Dimpotrivă, tocmai timpul din urmă s'a deosebit (după cum încă de mult a prezis-o Axelrod economiștilor) printr'o înviorare a curentelor revoluționare ne-social-democrate. În astfel de condițiuni, o greșală, la prima vedere „neînsemnată“, poate provoca urmările cele mai triste. Și numai niște oameni miopi pot socoti

inoportune sau de prisos discuțiile dintre fracțiuni și delimitarea strictă a nuanțelor. De consolidarea uneia sau alteia din „nuanțe“ poate să depindă viitorul social-democrației pentru mulți și mulți ani.

Al doilea, mișcarea social-democrată este internațională prin însăși natura ei. Aceasta înseamnă nu numai că trebuie să luptăm împotriva șovinismului național. Aceasta mai înseamnă că mișcarea ce începe într-o țară tânără se poate desvolta cu succes numai cu condiția ca ea să-și asimileze roadele experienței celorlalte țări. Pentru o atare asimilare, însă, nu-i de ajuns numai simpla cunoaștere a acestei experiențe sau copierea ultimelor rezoluții. Pentru aceasta e nevoie să știi să apreciezi critic experiența aceasta și s'o verifici tu însuși. Numai cine își dă seama cât de uriaș a crescut și s'a ramificat mișcarea muncitoare contemporană, numai acela poate înțelege ce rezerve de forțe teoretice și de experiență politică (precum și revoluționară) sunt necesare pentru îndeplinirea acestei sarcini.

Al treilea, sarcinile naționale ale social-democrației ruse sunt de așa fel, cum în fața niciunui alt partid din lume n'au stat. Ne va fi dat să vorbim mai jos despre acele obligații politice și organizatorice pe cari ni le impune sarcina de a desrobi întregul popor de sub jugul autocrației. Acum însă vom numai să arătăm că *rolul luptătorului de avangardă poate să fie împlinit numai de un partid care este condus de o teorie de avangardă*. Iar pentru ca cititorul să-și dea seama câtuși de puțin concret ce înseamnă aceasta, trebuie doar să-și amintească de astfel de premergători ai social-democrației ruse ca Herzen, Belinski, Cernișevski și pleiada strălucită de revoluționari din anii șaptezeci; el trebuie să se gândească la însemnătatea mondială pe care o dobândește acum literatura rusă, trebuie să... dar e destul și aceasta!

Vom cita observațiile lui Engels făcute în 1874 asupra însemnătății teoriei în mișcarea social-democrată. Engels deosebește *nu două* forme ale mării lupte a social-democrației (lupta politică și cea economică), — cum e obiceiul să se facă

la noi, — *ci trei, punând alături de ele și lupta teoretică*. Sfaturile pe cari dânsul le dă mișcării muncitorești germane, ce se întărise practicește și politicește, sunt atât de instructive din punctul de vedere al chestiunilor și discuțiilor actuale, încât nădăjduim că cititorul nu ne va lua în nume de rău lungul extras din prefața broșurii „Războiul țărănesc german“^{*)}, care a devenit de mult o mare raritate bibliografică:

Muncitorii germani au față de cei din restul Europei două avantagii importante. În primul rând ei aparțin poporului cu cel mai dezvoltat spirit teoretic al Europei, și ei sunt aceia care au păstrat acest spirit teoretic, pe care așa numita Germanie „cultă“ l-a pierdut într'un mod atât de total. Dacă n'ar fi fost precedat de filosofia germană și în special de cea a lui Hegel, socialismul științific german, singurul socialism științific care a existat vreodată, nu s'ar fi născut niciodată. Fără spiritul teoretic al muncitorilor, acest socialism științific n'ar fi intrat niciodată în sângele lor, în măsura în care acest lucru s'a întâmplat. Ce avantaj incommensurabil este acest fapt se vede pe de o parte din indiferența față de orice teorie, care este unul din motivele care fac ca mișcarea muncitorească engleză să progreseze atât de încet, cu toată organizarea excelentă a fiecărui sindicat, și pe de altă parte din desordinea și confuzia pe care proudhonismul a produs-o în forma lui inițială la francezi și la belgieni iar în forma caricaturizată de Bakunin, la spanioli și la italieni.

Al doilea avantaj este acela că în ceea ce privește mișcarea muncitorească, germanii au sosit cam la urmă, în timp. După cum socialismul teoretic german nu va uita niciodată că se sprijină pe umerii lui Saint-Simon, Fourier și Owen, trei bărbați care cu toate fanteziile și cu tot utopismul lor, stau în rândul celor mai însemnate inteligențe ale tuturor timpurilor și care au anticipat în mod genial nenumărate lucruri a căror justețe noi o dovedim acum cu metode științifice, tot astfel mișcarea muncitorească germană practică nu trebuie să uite că ea s'a dezvoltat pe seama mișcărilor engleză și franceză, însușindu-și pur și simplu experiențele pe care acestea le-au plătit atât de scump și având posibilitatea să evite greșelile lor, din care cele mai multe erau inevitabile atunci. Unde am fi acum, fără trade-union-urile engleze și fără luptele politice ale muncitorilor francezi, dar mai ales fără giganticul impuls pe care l-a dat Comuna din Paris ?

Trebuie să recunoaștem că muncitorii germani au știut să exploateze cu o rară înțelegere avantajul situației lor. Pentru prima dată de când există o mișcare muncitorească se duce lupta într'un mod unitar, coerent și sistematic în cele trei direcții ale ei: cea teoretică, cea politică și cea practic-economică (rezistența față de capitaliști). În acest atac, ca să zicem așa, concentric, stă forța și invincibilitatea mișcării germane.

Pe de o parte prin această poziție privilegiată, pe de altă parte prin particularitățile insulare ale mișcării engleze și prin înăbușirea cu forța a celei franceze, muncitorii germani au fost așezați pentru moment în primele rânduri ale luptei proletare. Nu se poate prevedea pentru cât

*) „Der deutsche Bauernkrieg“, Editia III-a, Lipsca 1876. Verlag der Genossenschaftsbuchdruckerel. — N. Red.

timp le vor lăsa evenimentele acest post de onoare. Sperăm însă că atâta timp cât îl vor păstra, ei îl vor ocupa așa cum se cuvine. Pentru aceasta este necesar un efort dublu în orice domeniu al luptei și al agitației. Va fi mai ales de datoria conducătorilor să se clarifice din ce în ce mai mult asupra tuturor problemelor teoretice; să se elibereze din ce în ce mai mult de influența frazelor tradiționale care aparțin vechilor concepții asupra lumii și să aibă întotdeauna în vedere că socialismul, de când a devenit o știință, cere să fie practicat, adică studiat, ca o știință. Înțelegerea astfel câștigată și mereu mai luminată, va trebui răspândită în masa muncitorilor cu tot mai mult zel, iar organizarea partidului și a sindicatelor va trebui tot mai mult încheată. Chiar dacă voturile câștigate de socialiști în Ianuarie reprezintă o armată frumoasă, ele nu constituie nici pe departe majoritatea clasei muncitoare germane; și oricât de încurajatoare sunt succesele propagandei în rândurile populației rurale, tocmai aici rămâne totuși enorm de mult de făcut. Prin urmare nu trebuie să obosești în luptă ci să smulgem inamicului un oraș, o circumscripție electorală după cealaltă; înainte de toate trebuie să păstrăm însă adevăratul spirit internaționalist care nu lasă să apară nicăeri șovinismul patriotic și care salută cu bucurie orice pas nou în mișcarea proletară, indiferent dela ce națiune pornește. Dacă muncitorii germani vor merge înainte în modul acesta, ei nu vor mărșăliu tocmai în fruntea mișcării, — nu este deloc în interesul acestei mișcări ca muncitorii unei singure națiuni să mărșăluiească în fruntea ei, — dar vor ocupa totuși un loc de cinste în linia de bătaie; și atunci când încercări neașteptate și grele, sau evenimente extraordinare, le vor cere mai mult curaj, mai multă hotărâre și mai multă energie, ei vor fi gata la datorie.

Cuvintele lui Engels s'au dovedit a fi profetice.

Câțiva ani mai târziu, peste muncitorii germani se abătura pe neașteptate încercări grele sub forma legii excepționale împotriva socialiștilor. Și muncitorii germani le-au întâmpinat într'adevăr înarmați de luptă și au știut să iasă învingători din ele.

Proletariatului rus îi stau în față încercări nemăsurat mai grele. El va trebui să dea lupta împotriva unui ciclop, în comparație cu care legea excepțională dintr'o țară constituțională pare un adevărat pigmeu. Istoria a pus acum în fața noastră sarcina cea mai imediată, care este *cea mai revoluționară* dintre toate sarcinile imediate ale proletariatului din orice altă țară. Împlinirea acestei sarcini, doborârea celui mai puternic reazim al reacțiunii nu numai europene, dar (putem spune acum) și asiatice, ar face din proletariatul rus avangarda proletariatului revoluționar internațional. Și suntem în drept a socoti că vom dobândi acest titlu de onoare, meritat deja de către înaintașii noștri revoluționari din anii șaptezeci,

dacă vom ști să însuflețim mișcarea noastră, care e de o mie de ori mai largă și mai adâncă decât a lor, cu aceeași nestrămutată hotărîre și energie.

II

SPONTANEEITATEA MASSELOR ȘI CONȘTIINȚA DE CLASĂ A SOCIAL-DEMOCRAȚILOR

Am spus că mișcarea noastră, care e cu mult mai largă și mai adâncă decât mișcarea din anii șaptezeci, trebuie să fie însuflețită de aceeași nestrămutată hotărîre și energie ca și cea de atunci. Într'adevăr, se pare că pînă acum nimeni încă nu s'a îndoit de faptul că puterea mișcării de azi constă în deșteptarea maselor (și în primul rînd a proletariatului industrial), iar slăbiciunea ei constă în neîndestulătoarea conștiință de clasă și inițiativă a conducătorilor revoluționari.

Totuși, în ultima vreme s'a făcut o descoperire uluitoare, care amenință să răstoarne toate părerile dominante pînă acum în această chestiune. Această descoperire a fost făcută de „Rabocceie Delo“, care, polemizînd cu „Iskra“ și cu „Zaria“, nu s'a mărginit la obiecțiuni parțiale, ci a încercat să ducă „divergența generală“ pînă la o rădăcină mai adâncă — și anume pînă la „aprecierea diferită a însemnătății *relative* a elementului spontan și a celui conștient, „planificat“. Teza de acuzare a ziarului „Rabocceie Delo“ sună: „*subaprecierea însemnătății elementului obiectiv sau spontan al dezvoltării*“ *). La aceasta, avem de răspuns următoarele. Dacă polemica „Iskrei“ și a „Zarii“ n'ar fi dat absolut niciun alt rezultat decât acela că a încurajat „Rabocceie Delo“ să descopere această „divergență generală“, și încă acest rezultat ne-ar fi dat o mare satisfacție; atît de însemnată este această teză și atît de viu luminează ea întregul conținut al divergențelor actuale teoretice și politice dintre social-democrații ruși.

*) „Rabocceie Delo“ Nr. 10, Septembrie 1901, pag. 17 și 18. Subtitlul e a ziarului.

Iată pentru ce chestiunea raporturilor dintre conștiință și spontaneitate prezintă un imens interes general și pentru ce se cuvine să ne oprim în toată amănunțimea asupra ei.

a) *Inceputul avântului spontan*

Am arătat în capitolul premergător totala inflăcărare a tineretului cult din Rusia pentru teoria marxismului pe la mijlocul anilor nouăzeci. Un caracter tot atât de epidemic l-au luat și grevele muncitorești din acea epocă, izbucnite în urma vestitului războiu industrial din Petersburg din anul 1896. Răspândirea lor pe întinsul întregii Rusii a desvăluit în ochii tuturor adâncimea mișcării populare, care lua din nou avânt. Și dacă e să vorbim de „elementul spontan“, apoi fără doar și poate că tocmai această mișcare grevistă trebuie în primul rând privită ca spontană. Dar, vedeți, există spontaneitate și spontaneitate. Greve au mai fost în Rusia și în anii șaptezeci, și în anii șaizeci (și chiar în prima jumătate a veacului al XIX-lea), însoțite de distrugeri „spontane“ de mașini ș.a.m.d. În comparație cu aceste revolte grevele din anii nouăzeci pot fi numite chiar „conștiente“, atât de însemnat a fost pasul înainte pe care-l făcuse între timp mișcarea muncitorească. Aceasta ne arată că „elementul spontaneității“ nu reprezenta, în fond, decât *forma embrionară* a conștiinței de clasă. Și revoltele primitive exprimau deja o oarecare deșteptare a conștiinței: muncitorii pierdeau credința străveche în neclintirea regimului care-i subjugă, începeau... nu zic să înțeleagă, dar să simtă nevoia absolută a împotrivirii colective și o rupeau hotărât cu supunerea de rob față de cârmuire. Totuși, asta era mai mult o manifestare de desnădejde și de răzbunare, decât o *luptă*. Grevele din anii nouăzeci ne arată mult mai multe licăriri de conștiință: se pun revendicări anumite, se chibzuește dinainte care-i momentul mai prielnic, se discută cazuri cunoscute și pilde din alte părți ș.a.m.d. Dacă revoltele erau numai răsvrătirea unor oameni asupriți, grevele sistematice exprimau germeni ai luptei de clasă — *dar numai*

germeni. Privite ca atare, grevele acestea erau o luptă trade-unionistă, dar nu încă social-democrată; ele mearcă deșteptarea antagonismului dintre muncitori și patroni, dar muncitorilor le lipsea, și nu se putea să nu le lipsească, conștiința contrazicerilor de neîmpăcat dintre interesele lor și întreaga orânduire politică și socială actuală, adică deplina conștiință social-democrată. În sensul acesta, grevele din anii nouăzeci, oricât înfățișau ele un progres uriaș în comparație cu „revoltele“, rămâneau nu mai puțin o mișcare pur spontană.

Am spus: conștiința social-democrată la muncitori *nici nu putea să existe*. Ea nu le putea fi adusă decât din afară. Istoria tuturor țărilor arată că, lăsată numai și numai la propriile ei forțe, clasa muncitoare este în stare să-și făurească doar o conștiință trade-unionistă, adică convingerea necesității de a se uni în sindicate, de a duce lupta cu patronii, de a cere dela guvern cutare ori cutare lege necesară muncitorilor ș.a.m.d. *). Invățătura socialismului însă s'a dezvoltat din acele teorii filosofice, istorice și economice pe cari le-au elaborat reprezentanții culți ai claselor avute, intelectualitatea. Intemeietorii socialismului științific modern, Marx și Engels, aparțineau și dânsii, prin situația lor socială, intelectualității burgheze. La fel și în Rusia, invățătura teoretică a social-democrației s'a ivit cu totul independent de creșterea elementară a mișcării muncitorești, s'a ivit ca un rezultat firesc și de neînlăturat al dezvoltării de idei în sânul intelectualității revoluționare socialiste. Pe vremea de care e vorba aici, adică la mijlocul ultimului deceniu al veacului trecut, această invățătură nu numai că devenise programul pe deplin încheșat al grupului „Desrobirea muncii“, dar și cucerise de partea ei majoritatea tinerimii revoluționare din Rusia.

Astfel au existat în acelaș timp atât deșteptarea spontană a masselor muncitoare, deșteptare la viață conștientă și la luptă

*) Trade-unionismul nu exclude nicidecum orice „politică“, după cum cred unii. Trade-unionurile au dus întotdeauna o anumită agitație politică și luptă politică (dar nu social-democrată). Despre deosebirea dintre politica trade-unionistă și cea social-democrată vorbim în capitolele următoare.

conștientă, cât și un tineret revoluționar înarmat cu teoria social-democrată și care năzuia spre muncitori. În legătură cu aceasta e deosebit de important a stabili faptul, adesea uitat (și relativ puțin cunoscut), că *primii social-democrați* din această perioadă, cari *se ocupau plini de ardoare cu agitația economică*, — (și țineau în această privință cont de sfaturile cu adevărat folositoare din broșura „Despre agitație“, pe atunci abia în manuscris), nu numai că nu considerau această agitație ca unica lor sarcină, ci, dimpotrivă, chiar *dela început* desfășurată și sarcinile istorice largi ale social-democrației ruse în general și sarcina răsturnării absolutismului în special. Așa, de pildă, grupul de social-democrați din Petersburg, care întemeiasă „Uniunea de luptă pentru liberarea clasei muncitoare“, alcătuișe, încă pe la sfârșitul anului 1895, întâiul număr al unui ziar numit „Raboceie Delo“. Pe deplin gata de tipar, jandarmii puseră mâna pe acest număr în timpul percheziției din noaptea de 8 spre 9 Decembrie 1895, făcută la unul din membrii grupului, A. A. Vaneiev *). Astfel primei forme a ziarului „Raboceie Delo“ nu i-a fost dat să vadă lumina zilei. Articolul de fond al acestui ziar (pe care, poate, peste vreo 30 de ani, vreun organ de soiul lui „Ruskaia Starina“⁶³ îl va desgroa din arhivele departamentului poliției) expunea sarcinile istorice ale clasei muncitoare în Rusia, punând în fruntea acestor sarcini cucerirea libertății politice. Urma apoi articolul „La ce gândesc miniștrii noștri“, care trata despre devastarea de către poliție a Comitetelor de învățământ elementar, și un șir de corespondențe nu numai din Petersburg, dar și din alte localități din Rusia (de pildă, asupra măcelăririi muncitorilor din gubernia Iaroslav). Așa dar, această, dacă nu ne înșelăm, „primă încercare“ a social-democraților din anii nouăzeci nu înfățișa un ziar cu un caracter îngust local și încă mai puțin cu carac-

*) A. A. Vaneiev a murit în 1899, în Siberia orientală, de tuberculoză. Deaceea am și socotit cu puțință publicarea informațiilor conținute în text, de autenticitatea cărora garantăm, deoarece le deținem dela persoane care l-au cunoscut pe A. A. Vaneiev direct și îndeaproape.

ter „economic“, ci o gazetă ce se străduia să unească luptele greviste cu mișcarea revoluționară îndreptată împotriva absolutismului și să atragă în sprijinul social-democrației pe toți cei asupriți de politica obscurantismului reacționar. Și nimeni dintre cei cari cunosc fie chiar cât de puțin starea mișcării din acea vreme nu se îndoiește că o astfel de gazetă ar fi fost întâmpinată cu deplină simpatie atât de muncitorii din capitală, cât și de intelectualitatea revoluționară, și ar fi găsit cea mai largă răspândire. Inșă insuccesul acestei inițiative a arătat numai că social-democrații de atunci nu s'au dovedit în stare să satisfacă cerința imperioasă a momentului, din pricina insuficienței de experiență revoluționară și de pregătire practică. Acelaș lucru trebuie spus și despre „Raboci Listok din Petersburg“ și îndeosebi despre „Rabociaia Gazeta“ și despre „Manifestul“ Partidului Muncitoresc Social-Democrat din Rusia, întemeiat în primăvara anului 1898. Se înțelege dela sine că nu ne trece nicio clipă măcar prin minte să aruncăm asupra militanților de pe atunci vina acestei nepregătiri. Dar pentru a putea profita de experiența mișcării și pentru a trage din această experiență învățături practice, e neapărat nevoie să ne dăm pe deplin seama de principiile și de însemnătatea cutărui sau cutărui neajuns. Deaceea e extrem de important de stabilit că o parte a social-democraților (poate chiar majoritatea lor) cari activau între anii 1895 și 1898 socoteau cu deplină dreptate că e cu putință chiar atunci, la începutul mișcării „spontane“, să se manifesteze cu programul cel mai larg și cu cea mai hotărâtă tactică de luptă *). Dar nepregătirea celor mai mulți

*) „Nefiind de acord cu activitatea social-democraților dela sfârșitul anilor nouăzeci, „Iskra“ nu ține seama de faptul că în acele vremuri lipseau condițiile pentru o altă muncă, în afară de lupta pentru revendicări mărunte“, — declară economiștii în a lor „Scrisoare către organele social-democrate ruse“ („Iskra“ Nr. 12). Faptele citate în text dovedesc că această afirmație asupra „lipsei de condițiuni“ e *diametral opusă* adevărului. Nu numai la sfârșitul veacului, dar și pe la 1895, existau toate condițiile pentru o altă muncă afară de lupta pentru revendicări mărunte, — toate condițiile, în afară de o pregătire îndestulătoare a conducătorilor. Și în loc de a recunoaște fățiș această pregătire neîndestulătoare a noastră, a ideologilor, a conducătorilor, „economiștii“ vor să arunce totul pe seama „lipsei de condițiuni“, pe seama înrăuririi mediului material, care

revoluționari fiind un fenomen absolut firesc, nu putea deștepta nicio îngrijorare deosebită. Odată ce sarcinile erau just puse, odată ce exista energia de a repeta încercările de împlinire a acestor sarcini, insuccesele trecătoare nu puteau fi decât pe jumătate un rău. Experiența revoluționară și îndemânarea organizatorică sunt însușiri cari vin cu vremea. Numai să fie bunăvoința de a-ți apropia însușirile trebuincioase! Numai să existe conștiința lipsurilor, asta înseamnă, pe tărâmul revoluționar, mai mult decât jumătate de îndreptare!

Dar jumătatea răului deveni un rău întreg atunci când această conștiință începu să se întunece (și ea fusese foarte vioaie la militanții grupurilor pomenite mai sus), atunci când se iviră oameni, ba chiar organe social-democrate, cari erau gata să facă din cusururi virtuți, ba cari au încercat chiar să îndreptătească *teoreticește supunerea oarbă și ploconirea lor în fața spontaneității*. E timpul acum de a încheia bilanțul acestui curent, al cărui conținut e foarte inexact caracterizat prin termenul de „economism“, un termen prea îngust pentru definirea lui.

b) *Ploconirea în fața spontaneității. — Rabociia Misl*

Înainte de a trece la manifestările literare ale acestei ploconiri în fața spontaneității, să notăm următorul fapt caracteristic (ce ne-a fost comunicat din izvorul amintit mai sus), care aruncă o oarecare lumină asupra felului cum s'a ivit și a crescut în sânul tovarășilor militanți din Petersburg vrajba între cele două curente de mai târziu ale social-democrației ruse. La începutul anului 1897 A. A. Vaneiev și câțiva din tovarășii săi ⁶⁶ luară parte, înainte de a fi trimiși în exil, la o adunare particulară, unde s'au întâlnit membrii „bătrâni“ și „tineri“ ai „Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare“. Convorbirea principală s'a desfășurat în jurul chestiunii organizării și îndeosebi în jurul aceluia „statut al clasei mun-

determină drumul dela care nictun ideolog n'ar putea abate mișcarea. Ce este oare aceasta altceva, decât o supunere oarbă față de spontaneitate, decât o îndrăgostire a „ideologilor“ de propriile lor lipsuri?

citorești de ajutorare“, care a fost tipărit în forma lui definitivă în Nr. 9—10 al ziarului „Listoc Rabotnika“ (pag. 46). Intre cei „bătrâni“ („decembriștii“, ⁶⁶ cum au fost numiți atunci în glumă de către social-democrații din Petersburg) și câțiva dintre „tineri“ (cari mai târziu au colaborat activ la „Rabociaia Misl“) s'au dat pe față, dela început, deosebiri de vederi foarte ascuțite și s'a încins o polemică foarte înverșunată. „Tinerii“ apărau liniile de bază ale statutului, în forma în care el era tipărit. „Bătrânii“ afirmau că înainte de toate nu de asta avem noi nevoie, ci de întărirea „Uniunii de luptă“ ca organizație de revoluționari, căreia trebuie să-i fie subordonate diferitele case de ajutor muncitoreasc, diferitele cercuri de propagandă în rândurile tinerimii studioase ș.a.m.d. Se înțelege dela sine că amândouă taberele erau departe de gândul de a vedea în această deosebire de vederi începutul unei deosebiri de concepție. Ei o socoteau, dimpotrivă, ca izolată și întâmplătoare. Dar acest fapt arată că ivirea și răspândirea „economismului“ n'a avut loc nici în Rusia fără luptă cu „bătrânii“ social-democrați (aceasta o uită adesea economiștii de azi). Și dacă această luptă n'a lăsat urme „documentare“ în măsură mai mare, apoi singura pricină e faptul că membrii cercurilor active se schimbau grozav de des, nu se stabilea nicio continuitate, din care pricină nici desacordurile nu se fixau în niciun fel de documente.

Apariția ziarului „Rabociaia Misl“ a scos economismul la lumina zilei, totuși nu dintr'odată. Trebuie să-ți închipui concret condițiile de muncă și existența de scurtă durată a nenumăratelor cercuri rusești (și concret și-o poate închipui numai acela care a trăit în acele vremuri), pentru a înțelege cât de mare a fost rolul jucat de întâmplare în succesele și insuccesele noului curent în diferite orașe și cât de mult timp nici adeptii și nici adversarii acestui curent „nou“ n'au putut stabili, și literalmente nici n'au avut posibilitatea să stabilească, dacă era vorba într'adevăr de un curent deosebit sau pur și simplu de manifestarea lipsei de pregătire a unor persoane.

De pildă, cele dintâi numere şapirografiate ale ziarului „Rabociaia Misl“ au rămas cu desăvârşire necunoscute mării majorităţii a social-democraţilor; şi dacă putem cita azi articolul de fond din întâiul lui număr, aceasta o putem face numai mulţumită reproducerii lui în articolul lui V. I. („Listoc Rabotnika“ Nr. 9—10, pag. 47 şi urm.), care, se înţelege, n'a pregetat să laude cu multă râvnă — cu mai multă râvnă decât trebuia — noul ziar, care se deosebea atât de bătător la ochi de ziarele şi de proiectele de ziare amintite de noi mai sus *).

Şi la acest articol face să ne oprim, atât de izbitor a exprimat el *tot spiritul* ziarului „Rabociaia Misl“ şi al economismului în general.

După ce arată că „manşetele albastre“⁶⁷ nu vor izbuti să oprească în loc dezvoltarea mişcării muncitoreşti, articolul de fond continuă: „...Mişcarea muncitorească îşi datorează puterea de viaţă faptului că muncitorul însuşi îşi ia în sfârşit soarta în mâinile sale proprii, smulgând-o din mâinile conducătorilor“, — şi această teză fundamentală este amănunţit dezvoltată mai departe. De fapt, conducătorii (adică social-democraţii, organizatorii „Uniunii de luptă“) au fost smulşi de poliţie, s'ar putea spune, din mâinile muncitorilor **), — chestiunea însă e prezentată astfel ca şi cum muncitorii ar fi dus lupta împotriva acestor conducători şi s'ar fi liberat de sub jugul lor! În loc de a auzi îndemnul de a merge înainte, spre întărirea organizaţiei revoluţionare şi spre lărgirea activităţii politice, începu să se audă îndemnul de dare înapoi, îndemnul la o luptă numai trade-unionistă. Fu proclamat că „baza eco-

*) Dealtminteri, această lăudare a ziarului „Rabociaia Misl“ în Noiembrie 1898, când economismul se precizase pe deplin, mai ales în străinătate, este opera aceluiaş V. I. care a ajuns nu după mult timp unul din redactorii ziarului „Rabociele Delo“. Şi „Rabociele Delo“ mai tăgăduia existenţa a două curente în sânul social-democraţiei ruse, după cum continuă s'o tăgăduiască şi astăzi.

***) Că această comparaţie e întemeiată, se poate vedea din următorul fapt caracteristic. Când după arestarea „decembriştilor“ se răspândi printre muncitorii din şoseaua Schlüsselburgului ştirea că la cădere ajutate agentul provocator N. N. Mihailov (dentist), care avusese legătură cu un grup în contact cu „decembriştilor“, muncitorii au fost atât de revoltaţi. **Încât hotărâră să-l ucidă pe Mihailov.**

nomică a mișcării se întunecă prin stăruința de a nu se uita niciodată idealul politic“, că deviza mișcării muncitorești trebuie să fie: „lupta pentru situația economică“ (!) sau, și mai bine, „muncitorii pentru muncitori“; fu declarat că fondurile de grevă sunt mai de preț pentru mișcare decât o sută de alte organizațiuni (comparați această afirmație, făcută în Octombrie 1897, cu discuția dintre „decembriști“ și „tineri“ dela începutul lui 1897) ș. a. m. d. Cuvintele de felul acesta: pe planul întâi nu trebuie pusă „crema“ muncitorilor, ci muncitorul „mijlociu“, muncitorul din massă, că „politica pășește totdeauna cu supunere în urma economiei“*) etc., etc. ajunseră la modă și dobândiră o înrâurire irezistibilă asupra masei tineretului atras în mișcare și care cunoștea în majoritatea cazurilor numai frânturi ale marxismului în expunerea lui legală.

Aceasta însemna înăbușirea deplină a conștiinței de către spontaneitate — de către spontaneitatea acelor „social-democrați“ cari repetau „ideile“ domnului V. V.,⁶⁸ de către spontaneitatea acelor muncitori cari au fost orbiți de argumentul că un spor de o copeică la fiecare rublă valorează mai mult decât orice socialism și orice politică, că ei trebuie să ducă „lupta, știind că se luptă nu pentru cine știe ce generații viitoare, ci pentru ei înșiși și pentru copiii lor“. (Articolul de fond din „Rabociaia Mîsl“ Nr. 1). Asemenea fraze au fost totdeauna arma de preferință a burghezilor din Apusul Europei, cari urînd socialismul, lucrau ei înșiși (cum e cazul cu „social-political“ german Hirsch) la răsădirea trade-unionismului din Anglia în propria țară, spunând muncitorilor că numai lupta sindicală **) este tocmai lupta pentru ei înșiși și

*) Cuvintele sunt citate din acelaș articol de fond al ziarului „Rabociaia Mîsl“. După ele se poate judeca pregătirea teoretică a acestor „V. V. ai social-democrației ruse“⁶⁹, cari repetau trivalizările grosolane ale „materialismului economic“ tocmai în timpul când marxistii se războiau în literatură cu adevăratul domn V. V., care de mult fusese poreclit „meșter în treburi reacționare“ pentru acelaș fel de a înțelege relațiile dintre politică și economie!

**) Germanii au chiar un cuvânt special: „Nur-Gewerkschaftler“, care desemnează pe partizanii luptei „numai sindicale“.

pentru copiii lor, și nu lupta pentru nu se știe ce generații viitoare sau cine știe ce socialism viitor. Și „V. V.-ii social-democrațici ruse“ s'au apucat acum să repete aceste fraze burgheze. E important să notăm aici trei împrejurări cari ne vor prinde bine la analiza de mai departe a divergențelor actuale *).

În primul rând, înăbușirea elementului conștient de către spontaneitate, înăbușire de care am vorbit, a avut loc tot pe cale spontană. Aceasta pare a fi un calambur, dar din păcate e un adevăr amar. Această înăbușire s'a produs nu pe calea unei lupte pe față între două concepții diametral opuse și a înfrângerii uneia de către cealaltă, ci prin „smulgerea“ de către jandarmi a unui număr mare de revoluționari „bătrâni“ și prin apariția pe scenă din ce în ce mai numeroasă a „tinerilor“ „V. V. ai social-democrației ruse“. Oricine — nu vreau să spun: care a luat parte la mișcarea muncitorească *actuală*, dar care măcar i-a respirat aerul — știe foarte bine că lucrurile stau astfel. Dacă noi cu toate acestea stăruim îndeosebi ca cititorul să-și lămurească pe deplin acest fapt îndeobște cunoscut, dacă noi pentru evidențiere, așa-zicând, cităm pe „Rabociei Delo“ din prima sa formație și divergențele dintre „bătrâni“ și „tineri“ dela începutul anului 1897 — apoi aceasta o facem numai pentru că oamenii cari se fudulesc cu „democratismul“ lor speculează asupra faptului că publicul larg (sau tineretul nou-venit) nu cunoaște întreaga realitate. Asupra acestui punct revenim însă mai jos.

În al doilea rând, putem observa chiar dela prima manifestare literară a economismului fenomenul, în cel mai înalt grad specific și extrem de caracteristic pentru înțelegerea tuturor divergențelor dintre social-democrații din zilele noastre, că partizanii „mișcării pur-muncitorești“, — admiratorii le-

*) Subliniem cuvântul *actuale* având în vedere pe acela cari ridică cu fariseism din umcri spunând: Acum este ușor să cerți „Rabociala Misl“, dar asta-i arhaism! Mutato nomine de te fabula narratur (sub nume schimbat, de tine este vorba, — N. Red.), răspundem noi unor astfel de farisei moderni, a căror robie deplină față de idelie lui „Rabociala Misl“ o vom dovedi în cele ce urmează.

găturii celei mai strânse și celei mai „organice“ (expresia lui „Rabocceie Delo“) cu lupta proletară, adversarii *oricărei* intelectualității ne-muncitorești (fie chiar și intelectualității socialiste) —, sunt nevoiți, pentru apărarea poziției lor, să recurgă la argumentele „numai trade-unioniști“-lor *burghezi*. Aceasta ne arată că „Rabociaia Misl“ încă dela începutul existenței ei, a pornit — fără să-și dea singură seama — să înfăptuiască programul lui „Credo“. Aceasta arată (lucru pe care „Rabocceie Delo“ nu poate deloc să-l înțeleagă) că *orice* ploconire în fața spontaneității mișcării muncitorești, orice reducere a rolului „elementului conștient“, a rolului social-democrației, *înseamnă* prin sine însăși — *cu totul independent de faptul dacă acel care reduce acest rol dorește aceasta ori nu, — o întărire a înrâuririi ideologiei burgheze asupra muncitorilor*. Toți acei cari vorbesc despre „supraprețuirea ideologiei“*), despre exagerarea rolului elementului conștient **) etc., cred că mișcarea pur-muncitorească ar putea prin ea însăși să făurească, și chiar își va făuri, o ideologie proprie, cu singura condiție ca muncitorii „să-și smulgă soarta din mâinile conducătorilor“. Aceasta însă e o adâncă greșală. Ca o întregire a celor spuse mai sus, vrem să mai cităm și cuvintele, cu desăvârșire îndreptățite și de mare însemnătate, ale lui K. Kautsky, spuse privitor la proiectul noului program al partidului social-democrat austriac ***).

„Unii dintre criticii noștri revizionaști presupun că Marx ar fi afirmat că dezvoltarea economică și lupta de clasă ar crea nu numai condițiile prealabile pentru producția socialistă, ci deadreptul și conștiința (subliniat de K. K.) necesității ei; și aici criticii sar cu obiecțiunea că țara celei mai înalte dezvoltări capitaliste, Anglia, este, dintre toate țările moderne, cea mai lipsită de această conștiință.

După noua versiune s'ar putea crede că și comisia de program austriacă împărtășește acest punct de vedere presupus „ortodox marxist“ și desmințit de exemplul Angliei. Căci în proiect se spune: „Cu cât dezvoltarea capitalismului îngroașă mai mult rândurile proletariatului, cu atât

*) Scrisoarea „economistilor“, în Nr. 12 al „Iskrei“.

**) „Rabocceie Delo“ Nr. 10.

***) „Neue Zeit“ (Vremea nouă), organul teoretic al social-democrației germane, 1901-1902, XX. I, Nr. 3, pag. 79. Proiectul comisiei despre care vorbește K. Kautsky a fost adoptat de Congresul din Viena (la sfârșitul anului trecut) într'o formă întrucâtva schimbată.

mai mult proletariatul este silit și făcut în stare să ducă lupta împotriva capitalismului. El ajunge la conștiința posibilității și necesității socialismului“ ș. a. m. d.

Conștiința socialistă apare așa dar aici ca o urmare necesară și directă a luptei de clasă proletare. Asta însă este greșit. Este drept că socialismul, ca teorie, își are rădăcinile în actualele relații economice la fel ca și lupta de clasă a proletariatului, că decurge, la fel ca și lupta de clasă, din lupta împotriva sărăciei și mizeriei masselor, pe care o pricinuște capitalismul; dar amândouă — teoria socialistă și lupta de clasă — se ivesc nu una din cealaltă, ci una lângă alta și pe temeiul unor premise diferite. Conștiința modernă socialistă poate să apară numai pe baza unei adânci cunoștințe științifice. De fapt știința economică de astăzi alcătuiește tot astfel o condiție prealabilă a producției socialiste ca și tehnica modernă, numai că proletariatul, cu toată bunăvoința ce ar avea-o, nu poate crea nici pe una, nici pe cealaltă; amândouă — știința economică și tehnica — se nasc din procesul social modern. Purtătorul științei nu e proletariatul, ci *intelectualitatea burgheză* (subliniat de K. K.); în mintea unor membri răzleți ai acestei păтури sociale s'a și născut de altfel socialismul modern și abia prin el a fost transmis proletarilor celor mai dezvoltate intelectualește, cari l-au introdus apoi în lupta de clasă a proletariatului, acolo unde împrejurările îngăduiau. Conștiința socialistă este așa dar ceva introdus din afară (von aussen Hineingetragenes) în lupta de clasă a proletariatului, și nu ceva născut în chip elementar (urwüchsig) dintr'însa.

Potrivit cu aceasta, vechiul program dela Heinfeld spune cu tot temeiul că sarcina social-democrației constă în introducerea (textual: „erfüllen“ — a umple) în sânul proletariatului a *conștiinței* (subliniat de K. K.) situației și menirii sale. De aceasta n'ar fi nevoie dacă conștiința ar decurge dela sine din lupta de clasă. Noua versiune a programului și-a însușit această formulare din vechiul program și a adăugat-o la cel citat mai sus. Prin aceasta însă s'a rupt cu desăvârșire firul ideii...”

Dacă nu poate fi deci vorba de o ideologie de sine stătătoare făurită de înseși masele muncitorești în cursul mișcării lor *), atunci chestiunea se poate pune numai astfel: ideologie

*) Asta nu înseamnă, bineînțeles, că muncitorii nu iau parte la această făurire. Dar dânșii iau parte la ea nu ca muncitori, ci ca teoreticieni ai socialismului, ca Proudhon-i și Weitling-i, cu alte cuvinte iau parte numai atunci când și numai întrucât izbutesc, într'o măsură mai mare sau mai mică, să stăpânească știința veacului lor și să ducă mai departe această știință. Dar pentru ca muncitorii să *izbutească mai des a face aceasta*, e nevoie ca să se poarte cât mai mult de grije pentru ridicarea nivelului conștiinței muncitorilor în general, e nevoie ca muncitorii să nu se închidă în țărcurile artificial îngustate ale „literaturii pentru muncitori“, ci să învețe să stăpânească din ce în ce mai mult *literatura generală*. Ar fi chiar mai drept să spunem, în loc de „să nu se închidă“, să nu fie închiși, pentru că muncitorii înșiși citesc și vor să citească totul, chiar ce se scrie și pentru intelectuali, și numai unii (proști) intelectuali cred că „pentru muncitori“ e de ajuns să povestești despre condițiile vieții din fabrică și să rumești lucruri vechi demult cunoscute.

burgheză ori ideologie socialistă. Aici nu există o mijlocie (pentru că omenirea n'a elaborat încă până acum o „a treia“ ideologie; și apoi, în general, într'o societate sfâșiata de contradicții de clasă nu poate exista niciodată o ideologie în afară de clase sau deasupra claselor). Iată de ce orice coborîre a ideologiei socialiste, *orice îndepărtare* de dânsa, înseamnă totodată o întărire a ideologiei burgheze. Se vorbește de spontaneitate. Dar dezvoltarea *spontană* a mișcării muncitorești duce tocmai la subordonarea ei ideologiei burgheze, *ca are loc tocmai după programul lui „Credo“*, pentru că mișcarea muncitorească spontană este trade-unionism, este „numai luptă sindicală“ *) iar trade-unionism înseamnă tocmai robirea ideologică a muncitorilor de către burghezie. De aceea sarcina noastră, sarcina social-democrației, constă în *lupta împotriva spontaneității*, constă în a *abate* mișcarea muncitorească de la pornirea ei elementară trade-unionistă, în a o smulge de sub aripa burgheziei și a o atrage sub aripa social-democrației revoluționare. Fraza autorilor scrisorii „economiste“ din Nr. 12 al „Iskrei“, că nicio sforțare a ideologilor celor mai însuflețiți nu poate să abată mișcarea muncitorească de pe calea determinată de înrâurirea reciprocă a elementelor materiale și a mediului material, este de aceea *pe deplin echivalentă cu renunțarea la socialism*. Și dacă autorii acestei scrisori ar fi în stare să gândească până la capăt, fără teamă și consecvent ceea ce vorbesc, așa cum trebuie să facă oricine ia poziție pe arena activității publicistice și politice, — atunci nu le-ar rămâne altceva de făcut decât „să încrucișeze pe pieptul pustiu brațele de prisos“.... și să cedeze câmpul de acțiune domnilor Struve și Procopovici, cari trag mișcarea muncitorească „pe linia celei mai mici rezistențe“, adică pe linia trade-unionismului burghez, sau să cedeze terenul domnilor Zubatov, cari o trag pe linia „ideologiei“ jandarmo-popești.

Amintiți-vă pilda Germaniei. În ce a constatat meritul istoric al lui Lassalle în fața mișcării muncitorești din Germania?

*) În original „Nur-Gewerkschaftlerel“. — N. Red.

În aceea că a smuls această mișcare de pe calea trade-unio-
nismului și a cooperativismului progresist, pe care ea se în-
druma spontan (*cu conlucrarea binevoitoare a lui Schultze-
Delitsch* ⁷⁰ și a celor de o seamă cu el). Pentru împlinirea a-
cestei sarcini a fost nevoie de ceva care nu seamănă deloc cu
vorbăria despre subprețuirea elementului spontan, despre
tactica luată ca proces, despre înrâurirea reciprocă a elemen-
telor și a mediului ș. a. m. d. Pentru aceasta a trebuit dusă
o luptă înverșunată împotriva spontaneității — și numai ca
rezultat al acestei lupte care a durat mulți, foarte mulți ani,
s'a ajuns de pildă acolo, ca populația muncitoare din Berlin
să devină, dintr'un sprijin al partidului progresist, una din
cele mai puternice fortărețe ale social-democrației. Și lupta
aceasta nu a încetat nici până azi (cum ar putea să le pară
oamenilor cari învață istoria mișcării muncitorești germane
după Procopovici, și filosofia ei după Struve). Și acum clasa
muncitoare germană este, dacă se poate spune astfel, fărâ-
mițată între câteva ideologii: o parte din muncitori e unită
în sindicatele catolice și monarhiste, o alta în cele hirsch-dun-
keriste ⁷¹, întemeiate de admiratorii trade-unio-
nismului en-
glez, și a treia parte în sindicatele social-democrate. Această
ultimă parte e cu mult mai numeroasă decât toate celelalte,
dar această întâietate a putut fi dobândită și poate fi mai
departe păstrată de ideologia social-democrată numai prin-
tr'o luptă fără preget împotriva tuturor celorlalte ideologii.

Dar pentruce — va întreba cititorul — mișcarea spon-
tană, mișcarea pe linia celei mai mici rezistențe, duce anume
la supremația ideologiei burgheze? Pentru simplul motiv,
că ideologia burgheză, după origina ei, e cu mult mai veche
decât cea socialistă, că ea e elaborată sub toate aspectele ei
și dispune de nemăsurat mai multe mijloace de răspân-
dire *). Și cu cât e mai tânără mișcarea socialistă într'o țară

*) Se spune adesea: clasa muncitoare e atrasă spontan, în chip
elementar, de socialism. Aceasta e pe deplin adevărat în sensul că
teoria socialistă stabilește mai adânc și mai exact decât oricare alta,
pricinile suferințelor clasei muncitoare și deaceia și muncitorii și-o însu-

oarecare, cu atât mai energică trebuie să fie, din pricina aceasta, lupta împotriva tuturor încercărilor de întărire a ideologiei ne-socialiste, cu atât mai hotărît trebuie să fie preveniți muncitorii contra răilor sfătuitori cari țipă împotriva „supraprețuirii elementului conștient“ ș. a. m. d. Autorii scrisorii economiste tună și fulgeră, în unison cu „Rabociei Delo“, împotriva intoleranței caracteristice perioadei de copilărie a mișcării. La aceasta noi răspundem: da, mișcarea noastră se găsește într'adevăr în starea de copilărie, și pentru ca să devină mai repede matură, ea trebuie tocmai să fie plină de intoleranță față de acei cari îi opresc creșterea, prin ploconeală în fața spontaneității. Nimic nu e mai ridicol și mai păgubitor decât să faci pe bătrânul care a trecut deja prin toate fazele hotărîtoare ale luptei !

În al treilea rând, „Rabociaia Mîsl“ ne arată în primul său număr că denumirea de „economism“ (de care nu vrem, bine înțeles, să ne lipsim, căci într'un fel sau altul această poreclă s'a statornicit deja) nu redă destul de precis esența noului curent. „Rabociaia Mîsl“ nu tăgăduiește cu totul lupta politică: în acel statut al Casei de ajutorare, tipărit în Nr. 1 al lui „Rabociaia Mîsl“, e vorba de lupta împotriva guvernului. Atât doar, că „Rabociaia Mîsl“ e de părere că „politica pășește totdeauna ascultătoare în urma economică“ (iar „Rabociei Delo“ dă o variantă a acestei teze, asigurând în programul ei că „în Rusia, mai mult ca în oricare altă țară, lupta economică e de nedespărțit de lupta politică“). Aceste afirmații ale ziarelor „Rabociaia Mîsl“ și „Rabociei Delo“ sunt cu totul false, *dacă prin politică se înțelege politica social-democrată*. Foarte des lupta eco-

șesc așa de lesne, — numai *dacă* această teorie însăși nu capitulează în fața spontaneității, numai *dacă* ea își subordonează spontaneitatea. Aceasta e de obicei un lucru dela sine înțeles. Dar „Rabociei Delo“ tocmai acest lucru dela sine înțeles îl uită și-l denaturează. Clasa muncitoare se simte atrasă spontan spre socialism, dar și cea mai răspândită ideologie burgheză (și care renaște mereu sub formele cele mai variate) este cu toate acestea impusă muncitorilor tot așa de spontan.

nomică a muncitorilor e legată (deși nu de nedespărțit) cu politica burgheză, clericală ș. a. m. d., cum am și văzut. Afirmatiile lui „Raboceie Delo“ sunt adevărate, dacă prin politică se înțelege politica trade-unionistă, adică sfortzarea comună a tuturor muncitorilor de a dobândi pentru sine dela stat anumite măsuri îndreptate împotriva suferințelor inerente situației lor, dar cari nu înlătură această situație, adică nu desființează subjugarea muncii de către capital. Această sfortzare e într'adevăr comună și trade-unionurilor engleze, cari au o atitudine dușmănoasă față de socialism, și muncitorilor zubatoviști, și muncitorilor catolici, ș. a. m. d. Există politică și politică. Astfel vedem că și în privința luptei politice „Rabociaia Misl“ dă pe față nu atât o tăgăduire a ei, cât o ploconire în fața *spontaneității ei*, în fața lipsei ei de conștiință. Recunoscând pe deplin lupta politică, răsărită în mod spontan din însăși mișcarea muncitorească (mai bine zis: dorințele și cerințele politice ale muncitorilor), „Rabociaia Misl“ renunță cu desăvârșire să elaboreze *independent o politică specific social-democrată* care să corespundă sarcinilor generale ale socialismului și împrejurărilor actuale rusești. Mai departe vom arăta că aceeași greșală face și „Raboceie Delo“.

c) „Grupul autoeliberării“⁷² și „Raboceie Delo“

Am analizat atât de amănunțit articolul de fond puțin cunoscut, și azi aproape uitat, din numărul 1 al ziarului „Rabociaia Misl“ pentrucă el, cel dintâi și în chipul cel mai caracteristic, a exprimat acel șuvoi general care a reapărut apoi la suprafață într'o mulțime de pâraiașe. V. I. avusese deplină dreptate când, lăudând primul număr și articolul de fond al ziarului „Rabociaia Misl“, a spus că acesta e scris „tăios și cu patimă“ („Listoc Rabotnika“, Nr. 9—10, pag. 49). Orice om adânc convins de părerile sale, care crede că dă ceva nou, scrie „cu patimă“ și scrie astfel ca să-și exprime sugestiv părerile sale. Numai oamenii deprinși să umble'n două lunturi sunt lipsiți de „patimă“, numai asemenea oameni sunt în

stare, după ce au lăudat eri „patima“ gazetei „Rabociaia Mîsl“, s'o atace azi pentru „patima ei polemică“ împotriva adversarilor ei.

Fără să ne oprim la „Suplimentul special al ziarului Rabociaia Mîsl“ (vom avea diferite prilejuri să ne ocupăm de această scriere, unde sunt expuse cu cea mai mare consecvență ideile economiștilor), vom semnala numai pe scurt „Apelul Grupului autocliberării muncitorilor“ (Martie 1899, reprodus în ziarul din Londra „Nacanune“ [In ajun], Nr. 7, Iunie 1899). Autorii acestui apel afirmă, cu drept cuvânt, că „Rusia muncitoare *abia se deșteaptă la viață*, abia privește în jur și *apucă instinctiv cele dintâi mijloace de luptă ce-i cad sub mână*“. Dar din acest fapt dâșii trag aceeași concluzie falsă ca și „Rabociaia Mîsl“, uitând că instinctivul este tocmai lipsa de conștiință (spontaneitatea), căreia trebuie să-i vie în ajutor socialiștii, că „cele dintâi mijloace de luptă ce-i cad sub mână“ vor fi totdeauna în societatea de azi mijloacele trade-unioniste de luptă, iar „cea dintâi ideologie ce-i vine la îndemână“ este ideologia burgheză (trade-unionistă). Tot astfel autorii aceștia nu resping nici politica; ei spun numai (numai !), ca V. V., că politica este o suprastructură și că deaceia „agitația politică trebuie să fie o suprastructură a agitației în folosul luptei economice, ea trebuie să încolțească pe terenul acestei lupte și s'o urmeze“.

Cât despre „Rabocieie Delo“, ea și-a început activitatea deadreptul cu „apărarea“ economiștilor. După ce a spus încă în primul ei număr (Nr. I, pag. 141—142) un neadevăr vădit, și anume că ea, vedeți d-voastră, „nu știe despre cari tovarăși tineri a vorbit Axelrod“, când a prevenit pe economiști în cunoscuta sa broșură *), „Rabocieie Delo“ a trebuit să recunoască, în polemica ce s'a încins cu Axelrod și Plehanov în jurul acestui neadevăr, că „prin mirarea sa a vrut să *apere* pe toți social-democrații mai tineri din străinătate de această învinuire nedreaptă“ (învinuirea, de îngustime adusă de Axelrod econo-

*) „Despre sarcinile actuale și tactica social-democrațiilor ruși“ Geneva, 1898. Două scrisori către „Rabociaia Gazeta“, scrise în 1897.

miștilor). În realitate, învinuirea aceasta era pe deplin îndreptățită și „Raboceie Delo“ știa prea bine că ea viza între alții și pe V. I., membru al redacției lui „Raboceie Delo“. Notez cu acest prilej că în polemica amintită Axelrod a avut deplină dreptate, iar „Raboceie Delo“ a fost pe deplin greșit în ce privește interpretarea broșurii mele „Sarcinile social-democraților ruși“. Broșura aceasta a fost scrisă în 1897, încă înainte de apariția ziarului „Rabociaia Misl“, când eu socoteam și eram îndreptățit să socotesc ca dominantă tendința inițială a „Uniunii de luptă din Petersburg“, caracterizată de mine mai sus. Și cel puțin până la jumătatea anului 1898, această tendință a fost cu adevărat dominantă. Deaceia „Raboceie Delo“ n’avea niciun temei să se refere, pentru desmințirea existenței și primejdiei economismului, la o broșură care expune păreri ce fuseseră înlăturate în anii 1897—1898 în Petersburg de către părerile „economiste“.

Dar ziarul „Raboceie Delo“ nu numai că a „apărat“ pe economiști, dar însuși a alunecat mereu pe povârnișul greșelilor fundamentale ale acestora. Obârșia acestei alunecări stătea în înțelegerea dublă a următoarei teze din programul lui „Raboceie Delo“: „Fenomenul cel mai însemnat din viața rusească, fenomen care în măsura cea mai mare *va determina sarcinile* (subliniat de noi) și caracterul activității literare a „Uniunii de luptă“, socotim că este *mișcarea muncitorească de massă* (subliniat de „Raboceie Delo“) răsărită în ultimii ani“. Că mișcarea de massă este un fenomen extrem de însemnat, despre aceasta nu poate fi nicio discuție. Dar toată chestiunea constă în felul cum această mișcare de massă trebuie să înțeleagă fixarea sarcinilor. Ea poate fi înțeleasă în două feluri: *ori* în sensul ploconirii în fața spontaneității acestei mișcări, cu alte cuvinte în sensul reducerii rolului social-democrației la simpla slujire a mișcării muncitorești ca atare (așa o înțeleg „Rabociaia Misl“, „Grupul autoeliberării“ și ceilalți economiști); *ori* în sensul că mișcarea de massă ne pune noi sarcini teoretice, politice și organizatorice, mult mai complicate decât acelea cu care ne puteam mulțumi în pe-

rioadă premergătoare ivirii mișcării de masă. „Raboceie Delo“ a înclinat și înclină tocmai spre cea dintâi concepție, pentrucă ea n'a vorbit niciodată nimic lămurit despre vreo sarcină nouă, ci a argumentat tot timpul în așa fel, ca și cum această „mișcare de masă“ *ne-ar scuti* de necesitatea de a lămuri și de a deslega problemele pe cari ea le impune. E deajuns să ne referim la faptul că „Raboceie Delo“ a socotit cu neputință să pună mișcării muncitorești de masă ca *primă* sarcină doborîrea absolutismului, reducând această sarcină (în numele mișcării de masă) la nivelul sarcinii de luptă pentru cerințele economice imediate. („Răspunsul“, pag. 25).

Lăsând la o parte articolul din „Raboceie Delo“ Nr. 7 al redactorului B. Kricevski „Lupta economică și politică în mișcarea rusă“, — articol care repetă aceleași greșeli, *) — să trecem de-a-dreptul la Nr. 10 din „Raboceie Delo“. Nu vom analiza, firește, una câte una obiecțiile ridicate de B. Kricevski și Martînov împotriva „Zariî“ și a „Iskrei“. Aici ne interesează numai acea poziție principială pe care a luat-o

*) „Teoria stadiilor“ sau „teoria mersului sfictos în zigzag“ în lupta politică, se exprimă de pildă în acest articol astfel: „Cererile politice, aceleași prin caracterul lor pentru toată Rusia, trebuie totuși în primele momente“ (aceasta a fost scris în August 1900) „să corespundă experienței trase din lupta economică de o anumită pătură (sic!) de muncitori. Numai (!) pe baza acestei experiențe e cu putință și e nevoie să se treacă la agitație politică“ ș. a. m. d. (pag. 11). La pag. 4 autorul, ridicându-se împotriva învinuirilor de erzele economică, cu totul neînțeleluate după părerea lui, exclamă patetic: „Care e social-democratul care să nu știe că, potrivit doctrinei lui Marx și Engels, interesele economice ale deosebitelor clase joacă un rol hotărîtor în istorie și că, *prin urmare*, lupta proletariatului pentru interesele sale economice trebuie, îndeosebi, să aibă o însemnătate de mîna întâia pentru dezvoltarea lui de clasă și pentru lupta lui de desrobire?“ (Subliniat de noi). Acest „prin urmare“ este cu totul ne la locul său. Din faptul că interesele economice joacă un rol hotărîtor, *nu urmează nicidecum* vreo concluzie în privința însemnătății de mîna întâia a luptei economice (adică sindicale), pentrucă cele mai esențiale, mai „hotărîtoare“ interese de clasă pot fi satisfăcute în general *numai* prin prefaceri *politice* radicale; îndeosebi interesul economic fundamental al proletariatului poate fi satisfăcut numai prin revoluția politică, care să înlocuiască dictatura burgheziei prin dictatura proletariatului. B. Kricevski repetă raționamentul „V. V.-lor social-democrației ruse“ (politica pășește în urma economiei, etc.) și al bernștainienilor germani (de pildă, Weltmann tocmai prin astfel de raționamente dovedea că muncitorii trebuie să capete mai întâi putere economică, înainte de a se gândi la revoluția politică).

în Nr. 10 „Raboceie Delo“. Noi nu vom examina, de pildă, faptul curios că „Raboceie Delo“ a găsit o contradicere „diametral opusă“ între teza:

Social-democrația nu-și leagă mâinile, nu-și îngreudește activitatea prin vreun plan ori vreo metodă de luptă politică, inventată dinainte, ea recunoaște toate mijloacele de luptă, numai dacă ele corespund forțelor de cari dispune partidul, etc.“ (Nr. 1 al „Iskrei“ *).

și teza:

„Dacă nu există o organizație puternică, încercată în lupta politică, dusă în orice situație și în orice vremuri, atunci nici vorbă nu poate fi despre un plan sistematic de activitate, stabilit în lumina unor principii temeinice și înfăptuit fără nicio abatere, un plan de activitate care singur merită numirea de tactică“. (Nr. 4 al „Iskrei“ **).

A confunda recunoașterea *principială* a tuturor mijloacelor de luptă, a tuturor planurilor și metodelor, numai să fie ele oportune, cu nevoia ca într'un anumit moment politic să te conduci după un plan, aplicat fără abateri, — aceasta ar însemna, când vorbești de tactică, acelaș lucru ca și când ai confunda recunoașterea de către știința medicală a diferitelor sisteme de tratament cu nevoia de a urma un anumit sistem la tratamentul unei boli anumite. Dar tocmai asta e, că „Raboceie Delo“ însuși suferă de o boală pe care noi am numit-o ploconire în fața spontaneității și nu vrea să recunoască niciun „sistem de tratament“ pentru această boală. Deaceia a făcut remarcabila descoperire că „tactica, ca plan, e în contradicere cu spiritul fundamental al marxismului“ (Nr. 10, pag. 18), că tactica este „un proces de creștere a sarcinilor partidului, cari cresc odată cu partidul“ (pag. 11, subliniat de „Raboceie Delo“). Această afirmație din urmă are toți sorții să devină o afirmație vestită, un monument nepieritor pentru „curentul“ lui „Raboceie Delo“. La întrebarea: „Încotro să mergem?“ — acest organ de conducere dă răspunsul: mișcarea este un proces de modificare a distanței dintre punctul de plecare și punctele

*) Vezi Lenin, Opere, ed. 3-a rusă, vol. IV, pag. 58-59. — N. Red.

***) Ibid., pag. 108.

următoare ale mișcării. Această cugetare de o adâncime fără seamăn nu e însă numai un fapt curios (de ar fi numai atât, atunci n'ar merita să ne oprim în mod special asupra ei), dar este și *programul unui întreg curent*, anume acelaș program pe care R. M. (în „Suplimentul special“ al ziarului „Rabociaia Mîsl“) l-a formulat cu cuvintele următoare: e de dorit ducerea acelei lupte care-i cu puțință de dus, iar cu puțință e aceea luptă care e dusă în momentul de față. Acesta e tocmai curentul oportunismului fără margini, care se adaptează pasiv la spontaneitate.

„Tactica-plan e în contradicere cu spiritul fundamental al marxismului“ ! Acest lucru e o bârfire a marxismului, e prefacerea lui în aceeași caricatură pe care ne-au opus-o nouă narodnicii, în lupta lor împotriva noastră. Acest lucru e tocmai degradarea inițiativei și a energiei militanților conștienți, pe când marxismul dă, dimpotrivă, un imbold uriaș inițiativei și energiei social-democratului, deschizându-i perspectivele cele mai largi, punându-i (dacă ne putem exprima așa) la dispoziție forțele viguroase ale milioanele și milioanele de muncitori cari se ridică „spontan“ la luptă ! Toată istoria social-democrației internaționale mișună de planuri, întocmite azi de un conducător politic, mâine de un altul, justificând vederea pătrunzătoare și temeiul părerilor politice sau organizatorice ale unuia, dând pe față miopia și greșelile politice ale altuia. Când Germania a trăit una dintre cele mai însemnate clipe istorice — alcătuirea imperiului, înființarea Reichstagului, acordarea dreptului de vot universal — Liebknecht avea un plan al său de politică social-democrată și de muncă în general și Schweitzer avea un altul. Când asupra socialiștilor germani s'a abătut legea excepțională, Most și Hasselmann, cari erau gata să îndemne la acte de violență și de teroare, au avut un plan; un alt plan au avut Höchberg, Schramm și (în parte) Bernstein, cari au început să predice social-democraților că, prin bruschețea și prin revoluționarismul lor nechibzuit, au provocat această lege și că ei trebuie să dobândească iertare acum printr'o purtare exemplară; un

al treilea plan au avut acci cari au pregătit și înfăptuit scoaterea unui organ ilegal. Când privim acum, mulți ani după lupta dată pentru alegerea drumului și după ce istoria și-a spus cuvântul dacă drumul ales a fost bun sau rău, atunci de bunăseamă că e ușor să-ți arăți înțelepciunea prin cugetări adânci despre creșterea sarcinilor partidului, cari cresc odată cu partidul. Dar într'o perioadă de confuzie *), când „criticii“ ruși și economiștii voiesc să coboare social-democrația la nivelul trade-unionismului și când teroriștii propovăduesc cu ardoare adoptarea „unui plan de tactică“ ce repetă vechile greșeli, — într'o astfel de perioadă a te mărgini la asemenea înțelepciuni înseamnă a-ți da singur un „certificat de pauperitate“. In momentul în care mulți dintre social-democrații ruși suferă tocmai de lipsă de inițiativă și energie, de lipsă de „amplulare a propagandei politice, a agitației și organizării“, de lipsa unor „planuri de organizare mai largă a muncii revoluționare, — tocmai într'o asemenea perioadă să spui: „tactica-plan e în contradicție cu spiritul fundamental al marxismului“, înseamnă nu numai să vulgarizezi teoreticește marxismul, dar și să *târăști, în practică, partidul înapoi.*

„Revoluționarul social-democrat are ca sarcină — ne învață mai departe „Raboccele Delo“ — numai să grăbească prin activitatea sa conștientă dezvoltarea obiectivă, și nu s'o suprimă sau s'o înlocuiască prin planuri subiective. „Iskra“ știe toate acestea în teorie. Dar însemnătatea uriașă acordată de marxism, pe bună dreptate, muncii revoluționare conștiente, o ademenește în practică, datorită punctului ei de vedere doctrinar asupra tacticilor, să *subprețuiască însemnătatea elementului obiectiv sau spontan al dezvoltării*“. (Pag. 18).

Din nou confuzie teoretică imensă, vrednică de V. V. și de confrății lui. Noi am întreba pe filosofii noștri: în ce poate să se exprime „subprețuirea“ dezvoltării obiective din partea unui făuritor de planuri subiective? Evident, în faptul că el scapă din vedere că această dezvoltare obiectivă crează sau întărește, slăbește sau desființează anumite clase, pături, grupe,

*) „Ein Jahr der Verwirrung“ (Un an de confuzie), așa a intitulat Mehring acel paragraf din opera sa „Istoria social-democrației germane“, în care descrie șovăielile și nehotărârea manifestate la început de socialiști, la alegerea „planului tactic“ corespunzător noilor împrejurări.

anumite națiuni, grupări de națiuni ș.a.m.d., determinând prin aceasta cutare sau cutare grupare de forțe politice internaționale, determinând cutare sau cutare poziție a partidelor revoluționare ș.a.m.d. Dar vina unui atare făuritor va consta atunci, nu în subprețuirea elementului spontan, ci, dimpotrivă, în subprețuirea elementului *conștient*, căci lui îi lipsește „conștiința“ pentru înțelegerea justă a dezvoltării obiective. Deaceia însuși faptul de a vorbi despre „aprecierea însemnătății *relative*“ (subliniat de „Raboccie Delo“) a spontaneității și a conștiinței dă la iveală o deplină lipsă de „conștiință“. Dacă anumite „elemente spontane ale dezvoltării“ sunt în general accesibile conștiinței omenеști, apoi prețuirea neexactă a lor va fi egală cu o „subprețuire a elementului conștient“. Iar dacă nu sunt accesibile conștiinței, atunci nu le știm și nu putem vorbi de ele. Despre ce vorbește așa dar B. Krievski? Dacă el socotește „planurile subiective“ ale „Iskrei“ greșite (și el tocmai le declară greșite), apoi atunci ar trebui să dovedească de cari fapte obiective anume nu țin seamă aceste planuri și să învinovățească „Iskra“, din pricina acestei neluări în seamă, de *conștiință neîndestulătoare*, de „subprețuire a elementului conștient“, ca să vorbim în limbajul său. Dacă însă el, nemulțumit de planurile subiective, n'are alte argumente decât referirea la „subprețuirea elementului conștient“ (!!), apoi prin aceasta dovedește numai: întâi, că teoreticește înțelege marxismul à la Kareev și Mihailovski, destul de luată la vale de către Beltov⁷³; și, al doilea, că în mod practic el e pe deplin mulțumit cu acele „elemente spontane ale dezvoltării“, cari au atras pe marxiiștii noștri legați spre bernstainism iar pe social-democrații noștri spre economism, și că el e foarte supărat pe oamenii cari s'au hotărât să *abată* cu orice preț social-democrația rusă dela drumul dezvoltării ei „spontane“.

Mai departe însă sunt lucruri foarte vesele. „Așa cum oamenii vor continua să se înmulțească după metoda veche, fără să țină seama de progresele științelor naturale, — tot așa și apariția unei noi ordini sociale va fi și în viitor rezultatul

în special al unor explozii spontane, cu toate succesele științelor sociale și cu toată creșterea numărului luptătorilor conștienți“ (pag. 19). Așa cum înțelepciunea populară spune: „Ca să faci copii, nu-ți trebuie minte“ — tot așa și înțelepciunea „socialiștilor celor mai noi“ (à la Narcis Tuporilov) spune: „Are minte oricine pentru a participa la apariția spontană a unei ordini sociale noi“. Și noi credem de asemenea că oricine o să aibă mintea necesară în acest scop. Nu e nevoie decât să cedezi economismului atunci când domnește economismul, sau terorismului atunci când apare terorismul.

Astfel în primăvara acestui an, când era atât de necesară combaterea înclinațiunii spre terorism, „Rabociei Delo“ a stat nedumerit în fața acestei probleme, care pentru el era „nouă“. În schimb acum, după o jumătate de an, când chestiunea nu mai este atât de actuală, ziarul ne servește în același timp atât declarația ce urmează: „Suntem de părere că social-democrația nu poate și nu trebuie să-și ia ca sarcină să se opună progresului tendințelor teroriste“ („Rabociei Delo“ Nr. 10, pag. 23), cât și rezoluția congresului: „Congresul consideră inoportună teroarea sistematică ofensivă“. („Două Congrese“, pag. 18). Câtă claritate și câtă coerență! Nu vrem să ne opunem, dar declarăm că este inoportun, și anume declarăm în așa mod ca rezoluția să nu cuprindă teroarea nesistematică și defensivă. Trebuie să admitem că o asemenea rezoluție nu este deloc periculoasă și că este ferită de erori, așa cum e ferit de erori și omul care a vorbit pentru a nu spune nimic! Pentru a redacta o asemenea rezoluție e nevoie însă de un singur lucru: să te pricepi să te ții *la coada* mișcării. Atunci când „Iskra“ și-a bătut joc de faptul că „Rabociei Delo“ a considerat chestiunea teroarei ca o chestiune nouă *), „Rabociei Delo“ i-a reproșat „Iskrei“ pe un ton furios că „are pretenția de necrezut de a impune organizației partidului, în probleme de tactică, o soluție adoptată de un grup de scriitori emigrați de mai bine de cincisprezece ani“ (pag. 24). Intr'adevăr, ce preten-

*) Vezi Lenin, „Opere complete“ vol. IV, pag. 108.

ție și ce exagerare a elementului conștient: a rezolva mai întâi o chestiune în mod teoretic pentru a convinge apoi organizațiile, partidul și masele de exactitatea acestei soluții! *). „Rabociei Delo“ generalizează chiar și acest comandament al înțelepciunii practice, reproșând „Iskrei“ și „Zarii“ că ele „opun mișcării programul lor ca un spirit care plutește deasupra haosului inform“ (pag. 29). În ce constă, la urma urmelor, rolul social-democrației, dacă nu în a fi un „spirit“, care nu numai că plutește deasupra mișcării spontane, dar o și ridică pe aceasta până la înălțimea „programului său“? Rolul ei nu constă în a șchiopăta în coada mișcării: în cel mai bun caz acesta ar fi fără vreun folos pentru mișcare și în cel mai rău caz ar fi dăunător, ba chiar foarte dăunător. Dar „Rabociei Delo“ nu numai că urmează această „tactică-proces“, dar o și ridică la rangul de principiu, așa încât și curentul ei ar fi mai drept să fie numit nu oportunist, ci *codism*, (dela vorba coadă **). Și trebuie să spunem că aici oamenii cari au hotărât să meargă totdeauna în urma mișcării, ca coadă a ei, vor avea totdeauna garanția absolută că „nu vor subprețui niciodată elementul spontan al dezvoltării“.

Așa dar, ne-am convins că greșala fundamentală a „noului curent“ din sânul social-democrației ruse constă în plocnirea în fața spontaneității, în neînțelegerea faptului că spontaneitatea masei cere dela noi, social-democrații, o adâncă conștiință de clasă. Cu cât e mai mare avântul spontan al maselor, cu cât devine mai largă mișcarea, cu atât mai multă conștiință cere atât activitatea teoretică, cât și cea politică și organizatorică a social-democrației.

*) Nu trebuie să uităm deasemeni că grupul „Eliberarea muncii“, tratând în mod „teoretic“ chestiunea teroarei, a *generalizat* experiența mișcării revoluționare trecute. Cu mult mai simplu este să repeți ceea ce ai învățat și, fără să „impui“ cuiva ceva, să te supui oricărei „cotituri“ atât spre economism cât și spre terorism.

***) În rusește *hvoztism*, dela vorba *hvozt*, coadă. — N. Red.

Avântul spontan al masselor în Rusia s'a desfășurat (și continuă să se desfășoare) cu o atare repeziciune, încât tineretul social-democrat s'a arătat nepregătit pentru îndeplinirea acestor sarcini uriașe. Această lipsă de pregătire este păcatul nostru al tuturor, păcatul *tuturor* social-democraților ruși. Avântul masselor a mers înainte și s'a lărgit mereu, el nu numai că nu se oprește acolo de unde a pornit, dar cuprinde mai departe noi localități și noi pături din populație. (Sub înrâurirea mișcării muncitorești s'a înviorat agitația în sânul tinerimii studioase, în sânul intelectualității în general și chiar în sânul țărănimii). Revoluționarii însă *au rămas în urma* acestui avânt și în „teoriile“ și în activitatea lor; ei n'au izbutit să făurească o organizație permanentă și activând cu continuitate, în stare să *conducă* întreaga mișcare.

În capitolul întâi am constatat degradarea de către „Raboceie Delo“ a sarcinilor noastre teoretice și repetarea „spontană“ a lozincii astăzi la modă a „libertății de critică“; lui „Raboceie Delo“ îi lipsește însă „conștiința“ pentru a pricepe pozițiile diametral opuse ale „criticilor“ oportuniști și ale revoluționarilor din Germania și Rusia.

În capitolele următoare vom cerceta cum s'a manifestat această ploconire în fața spontaneității, pe tărâmul sarcinilor politice și în munca organizatorică a social-democrației.

III

POLITICA TRADE-UNIONISTĂ ȘI POLITICA SOCIAL-DEMOCRATĂ

Să începem iar cu o laudă pentru ziarul „Raboceie Delo“. „Literatura de demascare și lupta proletară“, — astfel își întitulează Martînov articolul din Nr. 10 al lui „Raboceie Delo“ asupra divergențelor cu „Iskra“.

„Nu ne putem mângâia numai la demascarea stării de lucruri înțelepte în drumul desvoitării sale (a partidului muncitoresc). Noi trebuie să reacționăm și în ce privește interesele imediate și de zi-cu-zi ale pro-

letariatului", — astfel formulează Martînov (pag. 63) fondul acestor divergențe. „Iskra“.. este de fapt organul opoziției revoluționare, care demască stările de lucruri dela noi, și înainte de toate stările de lucruri politice.. Noi însă lucrăm și vom lucra pentru cauza muncitorească, și în strânsă legătură organică cu lupta proletară“ (ibidem).

Nu se poate să nu fim recunoscători lui Martînov pentru această formulare. Ea dobândește un interes general covârșitor, fiindcă îmbrățișează în fond nu numai divergențele dintre noi și „Rabociei Delo“, ci toate divergențele în general dintre noi și „economisții“ în chestiunea luptei politice. Am arătat că „economisții“ nu tăgăduiesc cu totul „politica“, ci numai bâjbăiesc neîntrerupt între concepția social-democrată și concepția trade-unionistă a politicii. La fel bâjbăie și Martînov, și pentru aceasta suntem de acord să-l luăm tocmai pe el *ca pildă* a rătăcirilor economiste în această chestiune. Impotriva unor asemenea alegeri — ne vom strădui s'o dovedim — nu vor avea drept să ridice vreo obiecțiune nici autorii „Suplimentului special al lui Rabociei Delo“, nici autorii manifestului „Grupului de autoeliberare“ și nici autorii scrisorii economiste din Nr. 12 al „Iskrei“.

a) *Agitația politică și restrângerea ei de către economisți*

Toată lumea știe că răspândirea largă și întărirea luptei economice *) a muncitorilor ruși a mers mână'n mână cu crearea unei „literaturi de demascare economică“ (de demascare a stărilor din fabrici și din viața de breaslă). Conținutul de căpetenie al „manifestelor“ îl alcătuia demascarea situației din fabrici și nu după mult timp în sânul muncitorimii se încinse adevărată pasiune pentru demascare. Indată ce muncitorii au văzut că cercurile social-democrate vor și pot să le dea un nou fel de manifeste, care spun adevărul întreg asupra

*) Pentru a înlătura orice neînțelegere, subliniem că în expunerea ce urmează înțelegem totdeauna sub lupta economică (potrivit cu întrebuințarea obișnuită a acestui cuvânt la noi) acea „luptă economică-practică“ pe care Engels, în citatul dat mai sus, o numește „rezistență împotriva capitaliștilor“ și căreia în țările libere i se zice luptă de breaslă, sindicală sau trade-unionistă.

vieții lor mizerabile, asupra muncii lor peste măsură de grea și asupra lipsei lor de drepturi, dâșii începură, se poate spune, să inunde redacțiile social-democrate cu corespondențe din fabrici și uzini. Această „literatură de demascare“ stârnea o senzație uriașă, nu numai în acea fabrică al cărei regim era biciuit în manifestul dat, ci și în toate fabricile în care se auzea ceva despre faptele denunțate. Și fiindcă suferințele și nevoile muncitorilor din deosebite profesii și din deosebite întreprinderi au multe trăsături comune, deaceia „adevărul despre viața muncitorului“ stârnea entuziasmul *tuturor*. O adevărată ardoare de „a se vedea tipărit“ cuprinse pe muncitorii cei mai înapoiți, o nobilă ardoare față de această formă embrionară a războiului împotriva întregii orânduiri sociale de azi, întemeiată pe jaf și asupra. Și „manifestele“ au fost într’adevăr, în cea mai mare parte a cazurilor, o declarație de război, pentru că demascarea făcută de ele stârnea o fierbere grozavă printre muncitori, stârnea printre ei toți cerința de înlăturare a nedreptăților celor mai strigătoare și stârnea hotărîrea de a susține aceste revendicări, prin greve. Fabricanții înșiși trebuiră în cele din urmă să recunoască într’o asemenea măsură însemnătatea acestor manifeste ca declarații de război, încât de cele mai multe ori nu voiau să mai aștepte războiul însuși. Demascările, ca întotdeauna, deveniră o forță numai prin simplul fapt al apariției lor și dobândiră însemnătatea unei puternice presiuni morale. Nu odată s’a întâmplat ca prin simpla apariție a manifestului revendicările muncitorilor să fie toate — sau o parte din ele — satisfăcute. Cu un cuvânt, demascarea economică (de fabrică) a fost și rămâne încă o pârghie însemnată în lupta economică. Și această însemnatate și-o va păstra atât timp cât va ființa și capitalismul, care îmboldește în chip necesar pe muncitori să se apere singuri. În țările europene cele mai înaintate, se mai poate vedea încă și astăzi cum demascarea păcătoșeniilor din vreun atelier dintr’un fund de provincie sau dintr’o ramură de muncă la domiciliu, uitată de toți, slujește ca punct de plecare pentru deșteptarea

conștiinței de clasă, pentru începerea luptei sindicale și pentru răspândirea socialismului *).

Majoritatea covârșitoare a social-democraților ruși din ultima vreme a fost aproape în întregime absorbită de această muncă de organizare a demascărilor din fabrici. E de ajuns să ne amintim de „Rabociaia Misl“, pentru a vedea la ce grad ajunsese această absorbire, cum în acelaș timp se uita că această activitate *prin sine însăși* nu era încă, în fond, social-democrată, ci numai trade-unionistă. Demascările cuprindeau, în fond, numai raporturile dintre muncitorii *unei anumite bresle* cu patronii lor și dobândeau numai rezultatul că vânzătorii forței de muncă învățau să-și vândă pe preț mai bun această „marfă“ și să ducă lupta împotriva cumpărătorului pe terenul unei afaceri curat comerciale. Aceste demascări (cu condiția unei anumite folosiri a lor de către organizația revoluționarilor) puteau să slujească drept punct de plecare și drept parte întregitoare a activității social-democrate, dar puteau deasemeni să ducă (și, în condiții de ploconire în fața spontaneității, trebuiau să ducă) la lupta „numai sindicală“ și la o mișcare muncitorească ne-social-democrată. Social-democrația conduce lupta clasei muncitoare nu numai pentru condițiuni prielnice de vânzare a forței de muncă, ci și pentru nimicirea acelei orânduiri sociale care silește pe nevoiași să se vândă

*) În acest capitol vorbim numai de lupta *politică* și de înțelesul ei mai larg sau mai restrâns. Deaceia nu vom arăta decât în treacăt, cu titlul de curiozitate, învinuirea, pe care „Rabociele Delo“ o aruncă „Iskrei“, de „abținerea excesivă“ în ce privește lupta economică („Două congrese“, pag. 27, — învinuire rumegată apoi de Martinov în broșura sa „Social-democrația și clasa muncitoare“). Dacă domnii acuzatori ar măsura fie chiar în kilograme sau în coale de tipar (cum le place să facă) rubrica luptei economice din ultimul an a „Iskrei“ și ar compara-o cu aceeași rubrică din „Rabociele Delo“ și „Rabociaia Misl“ laolaltă, ar putea să constate cu ușurință că aceste gazete au rămas în urmă chiar și în această privință. După cât se vede, numai conștiința acestui adevăr simplu îi silește să recurgă la argumente care dovedesc limpede încurcătura lor. „Pe vrute sau nevrute (!), — scriu ei — „Iskra“ trebuie (!) să țină seamă de cerințele imperioase ale vieții și să publice cel puțin (!) corespondențe asupra mișcării muncitorești“. („Două congrese“, pag. 27). Iată un argument zdrobitor!

bogaților. Social-democrația reprezintă clasa muncitoare nu numai în raporturile ei cu o anumită grupă de întreprinzători, ci și în raporturile ei cu toate clasele societății moderne și cu statul ca forță politică organizată. De aici se înțelege că social-democrații nu numai că nu se pot mărgini la lupta economică, dar nici nu pot să admită măcar ca organizarea demascărilor economice să alcătuiască activitatea lor precum-pănitoare. Noi trebuie să ne apucăm în mod activ de educația politică a clasei muncitoare, de dezvoltarea conștiinței ei politice. Cu aceasta *acum*, după prima răfuială a „Zarii” și „Iskrei” cu economismul, „toți sunt de acord” (cu toate că unii numai pe hârtie, cum vom vedea îndată).

Se pune întrebarea: în ce trebuie să constea în definitiv educația politică? Ne putem oare mărgini numai la propagarea ideii de dușmănie a clasei muncitoare împotriva absolutismului? Bine înțeles că nu! Nu este deajuns să le *lămurești* muncitorilor că ei sunt *asupriți* politicește (după cum n'a fost deajuns să le *lămurești* opoziția dintre interesele lor și interesele patronilor). E nevoie să se facă agitație în jurul fiecărei manifestări concrete a acestei asupriți (după cum am agitat noi în jurul manifestărilor concrete ale asupriții economice). Și cum sub *această* asuprire suferă cele mai deosebite clase ale societății, cum această asuprire se manifestă pe *tărâmurile* cele mai felurite ale vieții și activității, pe *tărâm* profesional, obștesc, particular, familiar, religios, științific ș.a.m.d., nu este vădit că *nu ne putem îndeplini sarcina noastră* de a dezvolta conștiința politică a muncitorilor, dacă *nu lăum asupra noastră* organizarea *demascării politice a autocrației în toate direcțiile*? Căci pentru a putea face agitație în jurul manifestărilor concrete ale asupriții, trebuie să demascăm aceste manifestări (întocmai după cum a fost nevoie să demascăm abuzurile din fabrici pentru a face agitație economică).

S'ar părea că toate acestea se înțeleg dela sine. Dar tocmai aici se dovedește că „toți” sunt de acord numai pe hârtie, **cu necesitatea de a dezvolta în toate direcțiile conștiința poli-**

tică. Tocmai aici se dovedește că, de pildă, „Raboceie Delo“ nu numai că nu și-a luat sarcina organizării (sau cel puțin inițiativa organizării) demascării politice în toate direcțiile, dar caută chiar să tragă îndărăt și pe „Iskra“, care s'a apucat de acest lucru. Ascultați:

„Lupta politică a clasei muncitoare este numai“ (de fapt, nu este numai) „cea mai desvoltată, mai largă și mai reală formă a luptei economice“ (Programul ziarului „Raboceie Delo“. „Raboceie Delo“ Nr. 1, pag. 3) „Actualmente social-democrații au sarcina să dea luptei economice însăși, pe cât e cu putință, un caracter politic“. (Martînov, în Nr. 10, pag. 42). „Lupta economică este mijlocul cel mai larg aplicabil pentru atragerea masei în lupta politică activă“. (Rezoluția congresului „Uniunii social-democraților“, din străinătate și „amendamentele“ în „Două congrese“, pag. 11 și 17).

Toate aceste teze, după cum se vede, străbat „Raboceie Delo“ chiar dela apariția lui și până la ultimele „instrucțiuni ale redacției“ — și toate tezele exprimă vădit una și aceeași părere în ce privește agitația politică și lupta politică. Să privim această concepție din punctul de vedere al părerii care precumpănește printre toți economiștii, anume că agitația politică trebuie să vină *după* agitația economică. Să fie oare adevărat că lupta economică este în general*) „mijlocul cel mai larg aplicabil“ pentru atragerea maselor în lupta politică? Cu totul greșit. Toate manifestările de orice fel ale prigoanei polițienești și ale arbitrarului absolutist (și nu numai manifestările legate cu lupta economică) sunt un mijloc nu mai puțin „larg aplicabil“ pentru această atragere. „Zemskie nacialniki“⁷⁶ și pedepsele corporale aplicate țăranilor, mituirea funcționarilor și purtarea poliției cu „poporul de rând“ dela o-

*) Spunem „în general“, fiindcă în „Rabocele Delo“ este vorba tocmai de principiile generale și de sarcinile generale ale întregului partid. Fără îndoială, în practică sunt cazuri în care politica trebuie de fapt să vină după economie; dar numai economiștii sunt în stare să vorbească despre aceasta într-o rezoluție care-i destinată întregii Rusii. E știut că sunt cazuri când chiar „dela început“ o agitație politică se poate duce „numai pe tărâm economic“, și totuși „Rabocele Delo“ a ajuns la încheierea că de aceasta „n'avem nicio nevoie“. („Două congrese“, pag. 11). În capitolul următor vom arăta că tactica „politicilor“ și a revoluționarilor nu numai că ține seama de sarcinile trade-unioniste ale social-democrației, dar că numai ea chează și împlinește împlinirea lor consecventă.

rașe, lupta împotriva înfometărilor și înăbușirea oricărei năzuințe a poporului spre lumină și știință, stoarcerea birurilor și prigonirea sectelor religioase, muștruirea soldaților și tratarea cazonă a studenților și intelectualilor liberali, — pentruce oare toate acestea și mii de alte manifestări de acelaș fel ale asupririi, care nu sunt deadreptul legate cu lupta „economică“, reprezintă în general mijloace și prilejuri *mai puțin* „larg aplicabile“ de agitație politică, de atragere a masei în lupta politică? Dimpotrivă: în totalitatea acelor cazuri zilnice, în care muncitorul suferă (el însuși sau cei ce-i sunt aproape), din pricina lipsei de drepturi, a arbitrarului și violenței, cazurile de prigoană polițienească în lupta sindicală alcătuesc numai o neînsemnată minoritate. Dece oare să *îngrădim* dinainte amploarea agitației politice proclamând ca „cel mai larg aplicabil“ numai unul din mijloace, alături de care social-democratul ar trebui să găsească și alte mijloace, în general vorbind nu mai puțin „larg aplicabile“?

În timpurile de mult, de mult trecute (e un an de atunci!...) „Rabocceie Delo“ scria: „Revendicările politice imediate devin accesibile masselor după o singură grevă, în cazul extrem după câteva“, „imediat după ce guvernul a pus în acțiune poliția și jandarmeria“. (Nr. 7, pag. 15, August 1900). Această teorie oportunistă a stadiilor este actualmente respinsă de *Uniune*, care ne face o concesie declarând: „Nu există nicio necesitate de a se duce din capul locului agitația politică numai pe teren economic“ („Două congrese“, pag. 11). Istoricul viitor al social-democrației ruse va vedea din chiar faptul că „Uniunea“ reneagă o parte a vechilor sale devieri, mai bine decât din toate discuțiile interminabile, cât de mult au înjosit economiștii noștri socialismul! Dar ce naivitate din partea *Uniunii* de a-și închipui că, renunțând la o formă de îngustare a politicii, ar putea să ne convingă să consimțim la o altă formă de îngustare a ei. Nu ar fi fost oare mult mai logic să se spună și aici că lupta economică trebuie dusă într-o măsură cât mai largă, că această luptă trebuie folosită încontinuu pentru agitația politică, dar că „nu există nicio necesi-

tate de a considera lupta economică drept un mijloc susceptibil de *cea mai largă* aplicare pentru atragerea masselor în lupta politică activă“ ?

„Uniunea social-democraților ruși“ din străinătate dă importanță faptului că ea a înlocuit expresia „cel mai bun mijloc“, care era în rezoluția corespunzătoare a congresului al IV-lea al „Ligii muncitorești evreești“ (Bund), prin expresia „mijlocul cel mai larg aplicabil“. Ce-i drept, ne-ar fi greu să spunem care din aceste două rezoluții este cea mai bună. După părerea noastră, una este *mai rea* decât alta. Și atât „Uniunea din străinătate“, cât și Bundul (poate, în parte, chiar inconștient, sub înrâurirea tradiției) se încurcă în interpretarea economicistă și trade-unionistă a politicii. Dacă aceasta se întâmplă cu ajutorul expresiei „cel mai bun“ sau al expresiei „cel mai larg aplicabil“, lucrul, în fond, nu se schimbă. Dacă „Uniunea din străinătate“ ar fi spus că „agitația politică pe tărâmul economic“ este mijlocul cel mai larg aplicat (și nu „aplicabil“), atunci ar fi avut dreptate în privința unei anumite perioade a dezvoltării mișcării noastre social-democrate. Anume, ar fi avut dreptate în privința *economisților*, în privința multor practicieni (dacă nu în privința majorității lor) dintre 1898—1901, căci acești practicieni-economiști au întrebuițat în adevăr agitația politică (dacă și în măsura în care au întrebuițat-o în general!) *aproape exclusiv pe tărâmul economic*. O asemenea agitație politică au recunoscut-o și chiar au recomandat-o, după cum am văzut, și „Rabociaia Misl“ și „Grupul de auto-eliberare“! „Raboceie Delo“ ar fi trebuit să *osândească* ca hotărâre faptul că agitația economică, folositoare prin ea însăși, era însoțită de restrângerea păgubitoare a luptei politice. Dar ziarul, în loc de aceasta, declară mijlocul cel mai larg aplicat (de către economiști) ca mijlocul cel mai larg aplicabil.

Nu este de mirare că, atunci când numim pe acești oameni economiști, nu le rămâne altceva decât să ne înjure, să ne spună „mistificatori“, „desorganizatori“, „nunți papali“ și „calomniatori“ *); să se plângă în fața lumii întregi că li s'a

*) Expresii din broșura „Două congrese“ pag. 28, 30, 31, 32.—N.E.M.

adus o ofensă gravă și să se jure aproape că: „niciunei organizații social-democrate nu i se poate aduce astăzi învinuirea de economism“ *). Ah, ce calomnatori, politicienii ăștia răi! Nu cumva au inventat cu bună intenție economismul pentru ca din pure sentimente mizantropice să-i acopere pe oameni cu injurii grave ?

Ce înțeles concret, real, are în gura lui Martînov sarcina pusă social-democrației: „să se dea luptei economice însăși un caracter politic“ ? Lupta economică este lupta colectivă a muncitorilor cu patronii pentru condițiuni mai prielnice de vânzare a forței de muncă, pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și de trai ale muncitorilor. Această luptă este în chip necesar o luptă sindicală, pe bresle, fiindcă condițiile de muncă sunt extrem de felurite în diferitele profesii, și, prin urmare, lupta pentru îmbunătățirea acestor condițiuni nu poate să fie dusă altfel decât pe profesii (de către sindicate în Apus, de către asocieri profesionale trecătoare și prin manifeste în Rusia ș. a. m. d.). A da „luptei economice însăși un caracter politic“ înseamnă, prin urmare, a dobândi înfăptuirea aceluiași revendicări profesionale și aceleași îmbunătățiri ale condițiilor profesionale de muncă prin mijlocul „măsurilor legislative și administrative“ (cum se exprimă Martînov în pagina următoare, 43, a articolului său). Tocmai aceasta o fac și au făcut-o întotdeauna sindicatele muncitorești. Aruncați o privire în opera învățaților serioși (și a „serioșilor“ oportuniști), a soților Webb ⁷⁶, și veți vedea că de mult timp sindicatele muncitorești din Anglia au recunoscut și îndeplinit sarcina de „a da luptei economice însăși un caracter politic“, că de mult timp luptă ele pentru libertatea de grevă, pentru înlăturarea tuturor piedicilor juridice puse mișcării cooperatiste și sindicale, că ele luptă pentru legi de ocrotire a femeilor și copiilor, pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă prin legiferarea sanitară și industrială ș. a. m. d.

*) „Două congrese“, pag. 32. — N. Red.

Așa dar, în dosul frazei înzorzonate: „a da luptei economice *însăși* un caracter politic“, care sună „grozav“ de adânc și de revoluționar, se ascunde, în fond, tendința tradițională de a coborî politica social-democrată la nivelul politicii trade-unioniste! Sub aparența îndreptării unilaterității „Iskrei“, care, vedeți d-voastră, pune „revoluționarizarea dogmei deasupra revoluționarizării vieții“ *), ni se servește ca o mare noutate *lupta pentru reforme economice*. În realitate, fraza „a da luptei economice *însăși* un caracter politic“ nu cuprinde nimic altceva, decât lupta pentru reforme economice. Până și Martinov singur ar fi putut ajunge la această încheiere simplă, dacă s'ar fi gândit mai adânc la înțelesul propriilor sale cuvinte.

„Partidul nostru — spune el, ridicând arma sa cea mai grozavă împotriva „Iskrei“ — ar putea și ar trebui să prezinte guvernului revendicări concrete de măsuri administrative și legislative împotriva exploatarei economice, împotriva șomajului, împotriva foametei ș. a. m. d.“ („Rabocceie Delo“, Nr. 10, pag. 42 și 43).

A revendica măsuri concrete — nu înseamnă oare a cere reforme sociale ? Și noi întrebăm încă odată pe cititorii nepărtinitori: defăimăm noi oare pe „rabocedelți“ — să mi se ierte această denumire stângace — numindu-i bernștainieni deghizați, când ei prezintă ca o *divergență* cu „Iskra“ teza asupra necesității luptei pentru reforme economice ?

Social-democrația revoluționară a cuprins și cuprinde întotdeauna în activitatea sa lupta pentru reforme. Dar ea se folosește de agitația „economică“ nu numai pentru a prezenta guvernului cererea concretă a feluritelor măsuri, ci deasemeni (și înainte de toate) pentru a-i cere să înceteze să fie un guvern absolutist. Afară de aceasta, ea socotește de datorie să prezinte guvernului această cerere *nu numai* pe tărâmul luptei economice, ci și pe tărâmul tuturor manifestărilor vieții so-

*) „Rabocceie Delo“, Nr. 10, pag. 60. Aceasta este varianta martinovistă de aplicare, la starea actuală haotică a mișcării noastre, a tezei: „flecăre pas de mișcare reală este mai important decât o duzină de programe“, aplicare pe care am caracterizat-o mai sus. În fond, aceasta nu este decât traducerea rusă a faimoasei fraze a lui Bernstein: „mișcarea este totul, scopul final nu-i nimic“.

cial-politice în general. Cu un cuvânt, ea subordonează lupta pentru reforme, ca o parte a întregului, luptei revoluționare pentru libertate și socialism. Martînov însă reînviază sub o altă formă teoria stadiilor, siîndu-se să prescrie neapărat dezvoltării luptei politice un drum așa-zis economic. Punând în momentul ridicării valului revoluționar „sarcina“ așa-zis specială a luptei pentru reforme, el trage prin aceasta partidul înapoi și face jocul oportunismului „economist“ și liberal.

Mai departe. Martînov, ascunzând rușinos lupta pentru reforme sub teza înzorzonată „a da luptei economice însăși un caracter politic“, pune înainte, ca ceva deosebit, *numai reforme economice* (și chiar numai reforme de fabrică). Dece a făcut el aceasta, nu știm. Poate numai din nebăgare de seamă? Dar dacă el n'ar avea în vedere numai reformele „de fabrică“, atunci toată teza lui, citată mai sus, și-ar pierde orice înțeles. Poate fiindcă el socotește posibile și probabile din partea guvernului numai „concesii“ pe tărâmul economic? *). Dacă e așa, atunci e aici o rătăcire ciudată: concesiile se pot face și se fac în domeniul legiferării, când este vorba de pedepse corporale, de pașapoarte, de plăți de răscumpărare, de secte religioase, de cenzură, ș. a. m. d. Concesiile (sau pseudoconcesiile) „economice“ sunt vădit cele mai puțin scumpe și cele mai avantajoase pentru guvern, fiindcă el nădăjduște să inspire, prin aceasta, încredere masei muncitorești... Dar tocmai de aceea noi, social-democrații, *nu trebuie* în niciun chip și prin niciun mijloc să lăsăm să se creadă (sau să lăsăm să se subînțeleagă) că am ține mai mult la reforme economice și că tocmai ele ar fi socotite de noi ca deosebit de însemnate, ș. a. m. d.

„Astfel de revendicări — spune Martînov, vorbind de revendicările legislative și administrative concrete, pe care le-a formulat mai sus, — n'ar fi vorbe goale, fiindcă făgăduind anumite rezultate „pipăibile“ ele ar putea fi susținute în mod activ de masele muncitorești“...

*) Pag. 43. „Firește, dacă noi recomandăm muncitorilor să prezinte anumite revendicări economice guvernului, o facem fiindcă pe tărâmul economic guvernul absolutist este gata, de nevoie, să facă oarecari concesii“.

Noi nu suntem economişti. Or nu ! Noi numai ne târim pe brânci în fața „pipăibilității“ rezultatelor concrete tot atât de slugarnic ca și domnii Bernstein, Procopovici, Struve, R. M. e tutti quanti *). Noi lăsăm numai să se înțeleagă (dimpreună cu Narcis Tuporilov **) că tot ce nu „făgăduște rezultate pipăibile“ nu este decât „vorbă goală“ ! Noi numai ne exprimăm astfel, ca și cum massa muncitorească ar fi incapabilă (și n'ar fi dovedit capacitatea ei, în ciuda acelor care voiesc să arunce asupra ei filistinismul lor propriu) să susțină în mod activ *orice* protest împotriva absolutismului, chiar și atunci când aceasta *nu-i făgăduște absolut niciun rezultat pipăibil !*

Să luăm exemplele — date de însuși Martînov — cu privire la „măsurile“ împotriva șomajului și a foametei. În timp ce „Raboceie Delo“ se ocupă, judecând după promisiunea sa, de elaborarea și „formularea revendicărilor concrete (în formă de proiecte de lege?) cu privire la măsurile legislative și administrative“, „care promet rezultate pipăibile“, — în acelaș timp „Iskra“, „care pune în mod invariabil revoluționarea dogmei mai presus de revoluționarea vieții“, caută să explice legătura indisolubilă dintre șomaj și întreaga orânduire capitalistă, avertizează că „vine foametea“, demască „lupta“ polițistă „împotriva înfomețailor“ și revoltătoarele „măsurile provizorii ale regimului de ocnă“; în acelaș timp „Zaria“ publică în ediție specială, sub formă de broșură de agitație, acea parte din „Revista politicii interne“ care se ocupă de starea de foamete. Dar, Doamne, cât de „unilaterali“ s'au dovedit ortodocșii, cu incorrigibila lor îngustime de vederi, dogmatici, surzi la „înșeși poruncile vieții“. În niciunul din articolele lor nu se găsea — ce oroare ! — măcar *o singură* „revendicare concretă“, „care ~~se~~ promită rezultate pipăibile“ ! Nenorociții de dogmatici ! Ar trebui dați la învățătură la Kricevski și la Martînov, pentru ca să se convingă că tactica este un proces de creștere, care crește etc., și că *însăși* luptei economice trebuie să i se dea caracter politic !

*) Și toți de-o seamă cu ei. — N. Trađ

„...In afară de însemnătatea ei direct revoluționară, lupta economică a muncitorilor împotriva patronilor și a guvernului“, („lupta economică împotriva guvernului“ !!) „mai are însemnătatea de a reaminti mereu muncitorilor lipsa lor de drepturi politice“ (Martînov, pag. 44).

Nu cităm această frază pentru a repeta a suta și a mia oară cece am spus mai sus, ci pentru a mulțumi în chip deosebit lui Martînov pentru această nouă și excelentă formulare: „lupta economică a muncitorilor împotriva patronilor și a guvernului“. Incântător ! Cu ce talent fără pereche, cu ce măiestrie eliminare a tuturor divergențelor parțiale și deosebirilor de nuanță dintre economiști este exprimată aici, într'o pozițiune scurtă și luminoasă, *toată esența* economismului — începând cu chemarea muncitorilor la „lupta politică, pe care ei o duc în interesul general, ținând seama de îmbunătățirea situației tuturor muncitorilor“ *), continuând cu teoria stadiilor și sfârșind cu rezoluția congresului asupra „aplicării celei mai largi“ ș. a. m. d... „Lupta economică împotriva guvernului“ este tocmai politica trade-unionistă, dela care până la politica social-democrată e încă foarte, foarte departe.

b) *Povestea despre felul cum Martînov l-a adâncit pe Plehanov*

„Câți Lomonosovi social-democrați au apărut la noi în ultimul timp!“ a remarcat într'o zi un tovarăș, făcând aluzie la predilecția deosebită a multor persoane, înclinate spre economism, de a căuta să descopere neapărat „prin mintea lor proprie“ adevăruri mari (de felul acestuia: „că lupta economică silește pe muncitori de a se ocupa de lipsa lor de drepturi“), ignorând în acelaș timp, cu neglijența măreață a unor genii înăscute, toate cuceririle obținute prin dezvoltarea anterioară a gândirii și a mișcării revoluționare. Un asemenea geniu înăscut este Lomonosov-Martînov.

Nu aveți decât să priviți articolul lui „Probleme la ordinea zilei“ și o să vedeți cum se *apropie*, „cu mintea lui proprie“, de lucruri de mult spuse de Axelrod (despre care Lo-

*) „Raboclaia Misl“, „Suplimentul special“, pag. 14.

monosov al nostru păstrează bineînțeles tăcere deplină; cum de exemplu *incepe* să înțeleagă că noi nu putem ignora opoziția uneia sau alteia din păturile burgheziei („Raboceie Delo“ Nr. 9, pag. 61, 62, 71; compară cu „Răspunsul“ redacției lui „Raboceie Delo“ către Axelrod, pag. 22, 23, 24), etc. Dar din păcate, el „se apropie“ abia, el „începe“ abia; atât și nimic mai mult, căci ideile lui Axelrod el le-a înțeles atât de puțin, încât vorbește de „lupta economică împotriva patronilor și a guvernului“. Trei ani de zile (1898—1901) „Raboceie Delo“ s'a căsnit să-l înțeleagă pe Axelrod și totuși nu l-a înțeles! Nu cumva aceasta se explică prin faptul că social-democrația „la fel ca și întreaga omenire“ își pune numai sarcini pe cari le poate realiza ?

Dar Lomonosovii se disting nu numai prin aceea că nu cunosc unele lucruri pe care nu le cunosc (aceasta n'ar fi încă o nenorocire așa de mare), dar și prin aceea că nu-și dau seama de ignoranța lor. Aceasta este într'adevăr o nenorocire care îi face să se apuce de „aprofundarea“ lui Plehanov.

„De când Plehanov a scris cărticica amintită („Sarcinile socialiștilor în lupta împotriva foametei în Rusia“), a curs multă apă pe gărlă“, — povestește Lomonosov-Martinov. — „Social-democrații, cari au condus timp de 10 ani lupta economică a clasei muncitore... n'au izbutit încă să dea o motivare teoretică largă tacticii partidului. Acum această chestiune este coaptă. Și dacă am voi să dăm tacticii noastre o asemenea motivare teoretică, ar trebui neapărat să adâncim într-o măsură însemnată acele principii de tactică pe cari le-a dezvoltat cândva Plehanov... A trebuit să precizăm acum deosebirea dintre propagandă și agitație, altfel decât a făcut-o Plehanov“. (Martinov tocmai citase mai înainte cuvintele lui Plehanov: „Propagandistul transmite multe idei uneia sau mai multor persoane, iar agitatorul nu transmite decât o singură idee sau numai câteva idei, dar unei mase întregi de persoane.“) „Prin propagandă noi am înțelege explicarea revoluționară a întregii crâncuiri sociale de astăzi sau a manifestărilor ei parțiale, indiferent dacă aceasta se face într-o formă accesibilă numai câtorva indivizi sau accesibilă masselor largi. Prin agitație, în înțelesul strict al cuvântului (sic), am înțelege chemarea masei la anumite acțiuni concrete, contribuția la intervenția directă revoluționară a proletariatului în viața publică“.

Felicităm social-democrația rusă, ba și pe cea internațională, pentru noua terminologie, mai strictă și mai adâncă, martinovistă. Până acuma noi credeam, împreună cu Plehanov, ba și cu toți conducătorii mișcării muncitorești internaționale, că

propagandistul când tratează, de pildă, chestiunea șomajului, trebuie să explice natura capitalistă a crizelor, să arate pricina pentru care ele sunt de neînlăturat în societatea modernă, să schițeze nevoia neapărată a transformării societății acesteia într'una socialistă ș.a.m.d. Intr'un cuvânt, el trebuie să dea „multe idei“, atât de multe, încât, dintr'odată, toate aceste idei luate în totalitatea lor nu vor putea fi însușite decât de puține (relativ puține) persoane. Dimpotrivă, agitatorul, vorbind despre aceeași chestiune, va alege pilda cea mai izbitoare și mai cunoscută auditorului, — de pildă moartea unei familii de șomeri, din pricina foamei, creșterea mizeriei ș.a.m.d., — și folosindu-se de aceste fapte cunoscute fiecăruia, își va da osteneală să transmită „massei“ o singură idee: cât de absurdă este contradicția dintre creșterea bogăției și creșterea mizeriei; se va sili să trezească în sânul masei nemulțumirea și revolta împotriva acestei nedreptăți strigătoare la cer, lăsând propagandistului grija de a da o explicație deplină a pricinilor acestei contradicții. Pentru aceasta propagandistul acționează mai ales prin cuvântul *tipărit*, iar agitatorul prin *viu grai*. Dela propagandist nu se cer aceleași însușiri ca dela agitator. Pe Kautsky și pe Lafargue îi numim de pildă propagandiști, pe Bebel și pe Guesde agitatori. A desprinde un al treilea domeniu sau o a treia funcțiune de activitate practică, dând acestei funcțiuni sarcina de a „chema masele la anumite acțiuni concrete“, este o imensă absurditate, fiindcă, „chemarea“, ca act izolat, ori întregește în chip firesc și inevitabil tratatul teoretic, broșura de propagandă și cuvântarea agitatorică, ori alcătuiește o funcțiune curat executivă. Intr'adevăr, să privim de pildă lupta actuală a social-democrației germane împotriva taxelor vamale pe cereale. Teoreticienii scriu studii asupra politicii vamale și „cheamă“, să zicem, la luptă pentru tratatele de comerț și pentru libertatea comerțului; propagandistul face acelaș lucru în revistă, iar agitatorul în cuvântări publice. „Acțiunile concrete“ ale masei sunt reprezentate în acest moment prin semnarea petițiilor adresate Reichstagului. În care se cere să nu se mărească taxele vamale pe cereale. Chemarea la aceste ac-

țiuni pornește indirect dela teoreticieni, propagandiști și agitatori, direct dela acei muncitori cari adună iscălituri în fabrici și locuințe. După „terminologia martînovistă“ reiese deci că Kautsky și Bebel ar fi amândoi propagandiști, iar cei cu listele de iscălituri, agitatori. Așa-i ?

Exemplul nemților mi-a amintit cuvântul german „Verbalhornung“, adică: balhornizare. Iohann Balhorn era un editor din Lipsca, care a trăit în veacul al XVI-lea. El a scos un abecedar în care, după obicei, a publicat și un desemn, ce înfățișa un cocoș. Numai că, în locul chipului obișnuit al unui cocoș cu pinteni la picioare, desemnul înfățișa un cocoș fără pinteni, în schimb cu două ouă alături. Pe coperta abecedarului era adăugat: „*Ediție îndreptată* de Iohann Balhorn“. De atunci nemții numesc „Verbalhornung“ o astfel de „îndreptare“, care în realitate este o înrăutățire. Și fără să vrei îți amintești de Balhorn, când vezi cum Martînovii îl „adâncesc“ pe Plehanov...

În ce scop a „născocit“ Martînov acest talmeș-balmeș ? Pentru a ilustra că „Iskra“, ca și Plehanov acum cincisprezece ani, „acordă atenție numai unei laturi a lucrurilor“ (pag. 39).

„În „Iskra“, cel puțin în momentul de față, sarcinile de propagandă împing pe al doilea plan sarcinile de agitație“ (pag. 52).

Dacă se traduce această ultimă frază din limba lui Martînov în limba pe care o vorbesc toți oamenii (căci omenirea n' a avut până acum timpul să-și însușească terminologia nou descoperită), atunci ajungem la următoarele: în „Iskra“ sarcinile de propagandă politică și agitație politică împing pe planul al doilea sarcina „de a prezenta guvernului revendicări concrete de măsuri legislative și administrative“, cari „făgăduesc anumite rezultate pipăibile“ (sau revendicări de reforme sociale, dacă ne este iertat să întrebuițăm încă o lecuță vechea terminologie a vechii omeniri, care nu a ajuns încă la nivelul lui Martînov). Propunem cititorului să compare cu această teză următoarea tiradă:

„Ceeace izbește în aceste programe“ (programele social-democrațiilor revoluționari) „este veșnica punere de către ele pe primul plan a avan-

tagiilor acțiunii muncitorilor în parlament (inexistent la noi), în timp ce ele ignoră cu desăvârșire (ca o urmare a nihilismului lor revoluționar) însemnătatea participării muncitorilor la adunările legislative ale fabricanților (existente la noi), închinată chestiunilor de fabrică... sau cel puțin a participării muncitorilor la administrația comunală“...

Autorul acestei tirade exprimă ceva mai de dreptul, mai limpede și mai deschis decât Martînov, aceeași idee la care Martînov a ajuns cu propriul lui cap. Acest autor este însă R. M. dela „Suplimentul special“ al ziarului „Rabociaia Mișl“ (pag. 15).

c) *Demascările politice și „educarea pentru activitatea revoluționară“*

Indreptând împotriva „Iskrei“ „teoria“ „creșterii activității masei muncitoare“, Martînov a dat de fapt la iveală străduința sa de a coborî această activitate, deoarece el a declarat drept preferabil, extrem de important, „cel mai larg aplicabil“ mijloc de trezire și câmp al acestei activități aceeași luptă economică, în fața căreia se târau pe brânci și toți economiștii. Această rătăcire este tocmai de aceea caracteristică, fiindcă ea nu este proprie numai lui Martînov. În realitate „creșterea activității masei muncitoare“ poate fi dobândită *numai dacă nu ne vom mărgini* la „agitația politică pe tărâm economic“. Și una din condițiile de căpetenie pentru lărgirea necesară a agitației politice este organizarea demascării politice *pe toate tărâmurile*. Altfel decât prin aceste demascări *nu se poate* educa conștiința politică și activitatea revoluționară a masselor. De aceea o asemenea activitate alcătuiește una din funcțiunile de căpetenie ale întregii social-democrații internaționale, deoarece nici libertatea politică nu înlătură întru nimic sfera înspre care sunt îndreptate aceste demascări, ci numai o deplasează întrucâtva. Partidul german, de pildă, își întărește mai ales pozițiile și își lărgeste influența tocmai mulțumită energiei lui neobosite în campania de demascare politică. Conștiința clasei muncitoare nu poate fi cu adevărat o conștiință politică,

dacă muncitorii n'au învățat să reacționeze la *toate* cazurile de arbitrar și asuprire, violență și abuz, *oricare ar fi clasele* atinse de aceste cazuri; și anume, ei trebuie să reacționeze tocmai din punctul de vedere social-democrat și nu din vreun alt punct de vedere. Conștiința masselor muncitorești nu poate fi cu adevărat o conștiință de clasă, dacă muncitorii nu învață pe temeiul faptelor și evenimentelor politice concrete, și anume cele la ordinea zilei (actuale), să observe pe *fiecare* dintre celelalte clase sociale în *toate* manifestările vieții lor intelectuale, morale și politice; dacă nu învață să aplice în practică analiza materialistă și aprecierea materialistă a *tuturor* laturilor activității și vieții *tuturor* claselor, păturilor și grupurilor populației. Cine atrage atenția, spiritul de observație și conștiința clasei muncitoare exclusiv, sau chiar numai cu precădere, asupra ei însăși, acela nu este social-democrat; căci conștiința clasei muncitoare este indisolubil legată de limpezimea deplină a reprezentărilor, nu numai teoretice, sau mai bine zis nu atât teoretice, cât a reprezentărilor elaborate din experiența vieții politice, reprezentări ale raporturilor reciproce dintre toate clasele societății actuale. Iată pentru ce propovăduirea economiștilor noștri, cum că lupta economică ar fi mijlocul cel mai larg aplicabil pentru a atrage masele în mișcarea politică, este atât de adânc dăunătoare și atât de adânc reacționară din punct de vedere practic. Pentru a deveni social-democrat, muncitorul trebuie să priceapă limpede natura economică și trăsăturile social-politice ale moșierului și ale popii, ale înaltului dregător și ale țărânului, ale studentului și ale vagabondului, să cunoască părțile lor tari și slabe, să știe să se orienteze în acele fraze stereotipe și în sofismele de tot felul, sub cari fiecare clasă și fiecare pătură își *ascunde* poftele sale egoiste și adevărata sa „fire lăuntrică“, să știe să-și dea seama ce instituții și ce legi oglindesc și cum anume oglindesc cutare sau cutare interese. Dar această „reprezentare limpede“ nu poate fi dobândită din nicio carte. Ea poate fi dată numai de imaginile vii și de urmele proaspete, lăsate de demascările faptelor ce se petrec în momentul de față

în jurul nostru, de lucrurile despre cari vorbesc sau chiar numai șoptesc toți și fiecare în felul său, de ceea ce își găsește expresia în cutare sau cutare evenimente, cifre, sentințe judecătorești etc. etc. Aceste demascări politice pe toate tărâmurile alcătuiesc condiția necesară și *fundamentală* pentru educarea maselor în vederea activității revoluționare.

Pentru ce își manifestă muncitorul rus încă atât de puțin activitatea lui revoluționară în ce privește sălbatica purtare a poliției față de popor, în ce privește prigonirea sectanților, maltratarea țăranilor, păcătoșeniile cenzurii, torturarea soldaților, în ce privește prigoana dusă împotriva năzuințelor culturale cele mai nevinovate etc. ? Nu cumva oare pentru că „lupta economică“ nu-l „izbește“ de aceste lucruri, pentru că aceste lucruri nu-i „făgăduesc“ niciun „rezultat pipăibil“ și-i dau puțin „pozitiv“? Nu! O asemenea părere nu înseamnă, o repetăm, nimic altceva decât încercarea de a arunca propria sa vină pe altul și de a arunca propriul său filistinism sau bernștainism asupra masei muncitoare. Trebuie să ne învinuim pe noi înșine, propria noastră rămânere în urma mișcării maselor, că n'am fost încă în stare să organizăm campanii de demascări destul de largi, de izbitoare și de repezi împotriva tuturor acestor infamii. Dacă am face aceasta (și noi trebuie și putem s'o facem), atunci și cel mai simplu muncitor ar înțelege sau *ar simți* că studentul și sectantul, țăranul și scriitorul sunt batjocoriți și maltratați de aceeași forță a întunericului care îl asuprește și pe el și-l îngenunchiază în viață pas cu pas. Și, simțind aceasta, el va năzui în chip irezistibil să reacționeze și dânsul, va fi în stare atunci să hui duiască astăzi pe cenzor, mâine să demonstreze în fața locuinței guvernatorului care a înăbușit o răscoală țărănească, poimâine va da o lecție jandarmilor în sutană cari fac munca sfintei inchiziții etc. etc. Am făcut încă foarte puțin, aproape nimic, pentru a *arunca* maselor muncitorești demascări de actualitate și îmbrățișând toate domeniile. Mulți dintre noi nici nu sunt încă conștienți de această datorie a lor; ei se târăsc spontan în coada „obsurei lupte mărunte de zi-cu-

zi“, dusă în cadrele strâmte ale vieții de fabrică. A spune într’o asemenea situație că „Iskra“ are tendința să scadă însemnătatea mersului treptat al luptei obscure de zi-cu-zi, în comparație cu însemnătatea propagandei ideilor strălucite și desăvârșite“ (Martînov, pag. 61), înseamnă a trage partidul înapoi, înseamnă a apăra și proslăvi lipsa noastră de pregătire și starea noastră de înapoiere.

Cât privește chemarea masselor la acțiune, ea va veni dela sine deîndată ce va exista o agitație politică energetică și demascări vii și izbitoare. A prinde pe cineva asupra faptului și a-l înfieră, numaidecât în fața tuturor și în orice loc, — acest fapt în sine are mai mult efect decât oricare „chemare“ și dă naștere adesea la astfel de efecte, încât devine cu neputință, după aceea, să stabilești cine, la urma urmei, „a chemat“ mulțimea și cine, la urma urmei, a propus cutare sau cutare plan de demonstrație, etc. Nu poți chema — nu în înțelesul general, ci în înțelesul concret al cuvântului — masa la acțiune decât la însuși locul acțiunii; nu poți chema pe alții la acțiune, decât dacă dai tu însuși și imediat exemplu. Iar datoria noastră, a publiciștilor social-democrați, este să adâncim, să lărgim și să întărim demascarea politică și agitația politică.

Și acum, fiindcă veni vorba, despre „chemări“. „Iskra“ a fost *singurul organ* care *înaintea* evenimentelor din primăvară *a chemat* muncitorii la o intervenție activă într’o astfel de chestiune, cum a fost încazarmarea forțată a studenților, care nu le *făgăduia* absolut niciun *rezultat pipăibil*. Imediat după publicarea ordonanței din 11 Ianuarie referitoare la „încazarmarea forțată a 183 de studenți“, „Iskra“ a publicat un articol asupra acestei chestiuni (Nr. 2, Februarie) *) și *înaintea* oricărui început de demonstrație *a chemat* deschis „pe muncitori să vină în ajutorul studentului“, *a chemat* „poporul“ să dea un răspuns deschis guvernului pentru obraznica lui provocare. Întrebăm pe toți și pe fiecare: cum și prin ce se explică

*) Vezi *Lenin*, Opere, ed. 3-a rusă, vol. IV, pag. 69-73. — N. Red.

acea împrejurare deosebită, că Martînov, vorbind atât de mult de „chemări“, constituind chiar „chemările“ într'un fel deosebit de activitate, n'a suflat un singur cuvânt asupra *acestei* chemări ?

Nu se poate vorbi oare de filistinism, atunci când Martînov declară că „Iskra“ este *unilaterală*, deoarece nu ar chema îndeajuns la luptă pentru revendicări „cari promet rezultate pipăibile“ ?

Economiștii noștri, printre cari și „Rabocceie Delo“, au avut succes mulțumită faptului că s'au adaptat muncitorilor înapoiți. Dar muncitorul social-democrat, muncitorul revoluționar (și numărul acestor muncitori crește neîntrerupt) va respinge cu indignare toate aceste discuții asupra luptei pentru revendicări cari „făgăduesc rezultate pipăibile“ etc., fiindcă va înțelege că acestea sunt numai variante ale vechiului cântec al sporului de o copeică la rublă. Un astfel de muncitor va spune sfătuitorilor săi dela „Rabociaia Mîsl“ și „Rabocceie Delo“: Degeaba bateți apa'n piuă, domnilor, amestecându-vă cu atâta zel în treburi pe cari noi singuri suntem în stare să le ducem la capăt, și dați bir cu fugiții când e vorba de îndeplinirea adevăratelor dumneavoastră îndatoriri. Prea bateți câmpii când spuneți că sarcina social-democraților ar fi să dea însăși luptei economice un caracter politic; aceasta este numai un început și nu în aceasta constă sarcina de căpetenie a social-democraților. Deoarece în lumea întregă, la fel ca și în Rusia, *poliția însăși începe adesea să dea luptei economice un caracter politic*, muncitorii învață singuri să înțeleagă de partea cui stă guvernul *). Deoarece acea „luptă economică a mun-

*) Cererea de „a da chiar luptei economice un caracter politic“ exprimă în felul cel mai izbitor *plocoarea în fața spontaneității*, pe tărâmul activității politice. Lupta economică ia de fapt întotdeauna un caracter politic în mod *spontan*, adică fără amestecul „bacilului revoluționar al intelectualiilor“ și fără amestecul social-democraților conștienți.

De pildă, lupta economică a muncitorilor din Anglia a luat un caracter politic fără cea mai mică participare a socialiștilor. Sarcina social-democraților nu se termină înșă cu agitația politică pe teren economic: sarcina lor este de a preface această politică trade-unionistă într'o luptă

citorilor împotriva patronilor și a guvernului“, pe care o fluturați ca pe o Americă descoperită de dumneavoastră, este dusă de muncitorii din colțurile cele mai îndepărtate ale Rusiei, cari au auzit de greve, dar n’au auzit aproape nimic de socialism. Acea „activitate“ a noastră, a muncitorilor, pe care dumneavoastră voiți s’o sprijiniți punând revendicări concrete ce făgăduesc rezultate palpabile, acea activitate există deja la noi; și noi înșine punem în munca noastră zilnică, mărunță, profesională, aceste revendicări concrete, de cele mai multe ori fără niciun fel de ajutor din partea intelectualilor. Dar o *astfel* de activitate nu ne ajunge. Nu suntem copii cari pot fi hrăniți cu terciul unei politici doar „economice“. Noi vrem să știm tot ce știu și ceilalți, noi vrem să facem cunoștință amănunțită cu *toate* laturile vieții politice și să luăm parte *activă* la fiecare eveniment politic. Deaceea este nevoie ca intelectualii să ne repete mai puțin ceeace știm și singuri *) și să ne dea mai mult din ceeace

politică social-democrată, de a *folosi* licăririle de conștiință politică pe care lupta economică le trezește în muncitori, pentru a-i *ridica* la nivelul conștiinței politice *social-democrate*. În loc însă de a ridica și de a imboldi conștiința politică deșteptată spontan, Martinovii *cad în genunchi în fața spontaneității*, pretinzând și repetând până ți se face greață, că lupta economică „izbește“ pe muncitori de problema lipsei lor de drepturi politice. Foarte prost, domnilor, că această deșteptare spontană a conștiinței politice trade-unioniste nu vă „izbește“ pe domniile voastre de problema sarcinilor social-democrate!

*) Pentru a dovedi că toată această cuvântare a muncitorilor către economiști n’am scornit-o din capul nostru, ne referim la doi martori cari cunosc fără îndoială din imediată apropiere mișcarea muncitorească și sunt, mai puțin ca oricine, părținitori față de noi, „dogmaticii“, — căci unul dintre ei este un economist (care socotește chiar „Rabocele Delo“ ca organ politic), iar celălalt un terorist.

Cel dintâi martor este autorul unui articol remarcabil prin justețea și însuflețirea lui, intitulat „Mișcarea muncitorească din Petersburg și sarcinile practice ale social-democrației“ („Rabocele Delo“ Nr. 6). El îi împarte pe muncitori în: 1) revoluționarii conștienți, 2) o pătură de mijloc și 3) restul massei. Pătura de mijloc, spune acest martor, „se interesează adesea mai mult de chestiunile vieții politice, decât de interesele sale economice directe, a căror legătură cu condițiile sociale generale le-a înțeles de mult“... „Raboclaia Misl“ „este aspru criticată“. „Mereu acelaș lucru de mult cunoscut, de mult citit“, „darea de seamă politică nu conține iarăși nimic nou“ (pag. 30 și 31). Dar chiar și al treilea strat: „massa muncitorească mai simțitoare, mai tânără și mai puțin pervertită de căr-

nu știm încă, din cecece noi singuri, din experiența noastră de fabrică și din experiența noastră „economică“, nu putem învăța niciodată — și anume: cunoștințe politice. Aceste cunoștințe voi, intelectualii, le puteți dobândi și sunteți *datori* să ni le împărtășiți într'o măsură de o sută și de o mie de ori mai mare decât ați făcut-o până acum, și să ni le împărtășiți nu numai sub forma de aforisme, broșuri și articole (care sunt adesea — iertați-mi sinceritatea! — puțin cam plictisitoare), ci neapărat sub forma *demascării vii* a tot ceea ce guvernul și clasele noastre stăpânitoare fac acum în toate domeniile vieții. Indepliniți-vă cu mai multă râvnă această datorie a voastră și *vorbiți mai puțin de „ridicarea activității masei muncitoare“*. La noi este mult mai multă activitate decât credeți, și noi înțelegem să susținem prin lupte deschise de stradă chiar acele revendicări care nu ne făgăduiesc niciun „rezultat palpabil“! Și nu este treaba voastră să „ridicați“ activitatea noastră, fiindcă *tocmai vouă înșivă vă lipsește activitatea*. Ploconiți-vă mai puțin, domnilor, în fața spontaneității și îngrijiți-vă mai mult de ridicarea *propriei voastre activități!*

d) *Ce are comun economismul cu terorismul ?*

Mai sus, în nota din josul paginii, am pus față în față un economist și un terorist ne-social-democrat, cari s'au pomenit deodată solidari între ei. Intre amândoi există totuși, în general vorbind, o legătură lăuntrică, nu întâmplătoare, ci necesară, despre care vom mai avea de vorbit mai jos și asupra

ciumă și de biserică, și care n'are aproape niciodată putință să capete în mână vreo carte cu cuprins politic, își face o judecată cu totul falsă asupra fenomenelor vieții politice, pe baza informațiilor fragmentare, care ajung până la ea, despre turburările studentești“ etc.

Iar teroristul scrie: „...Ei citesc odată sau de două ori câteva fapte mărunte din viața de fabrică din diferite orașe, nu ale lor, ci străine, și apoi o lasă baltă... Plictisitor... Să nu vorbești despre stat într'un ziar muncitoresc... înseamnă a-l trata pe muncitor ca pe un copil mic... Muncitorul nu-i un copilăș“ („Svoboda“ organul grupului revoluționar-socialist, pag. 69-70).

căreia e neapărat nevoie să revenim, tocmai în legătură cu chestiunea educării pentru o activitate revoluționară. Atât economiștii cât și teroriștii de astăzi au o rădăcină comună: *ploconirea în fața spontaneității*, despre care am vorbit în capitolul premergător ca de un fenomen general, și pe care o analizăm acum din punctul de vedere al înrâuririi pe care o are în domeniul activității politice și al luptei politice. La prima vedere, afirmația noastră poate părea paradoxală, — atât de mare pare să fie deosebirea între oamenii cari subliniază „munca mărunță de zi-cu-zi“ și oamenii cari cheamă indivizii la lupta cea mai plină de jertfire de sine. Dar aceasta nu este un paradox. Economiștii și teroriștii se ploconesc în fața celor doi poli diferiți ai aceluiaș curent al spontaneității: economiștii se ploconesc în fața spontaneității „mișcării pur muncitorești“, teroriștii în fața spontaneității celei mai înflăcărate indignări a intelectualilor, cari nu pricep sau nu au puțința să lege activitatea revoluționară într'un singur tot cu mișcarea muncitorească. Cine nu mai crede acum sau nu a crezut niciodată în această puțință, aceluia îi este într'adevăr greu să găsească pentru simțământul său de indignare și pentru energia sa revoluționară o altă ieșire decât teroarea. Astfel, la amândouă curențele amintite de noi, ploconeala față de spontaneitate nu-i altceva decât *începutul înfăptuirii* faimosului program din „Credo“: muncitorii duc „lupta lor economică împotriva patronilor și a guvernului“ (autorul lui „Credo“ o să ne ierte că exprimăm ideile sale cu cuvintele lui Martinov! Noi credem a fi îndreptățiți la aceasta, căci și în „Credo“ este vorba de faptul că „muncitorii se izbesc de regimul politic“ în lupta lor economică), — intelectualii însă duc, cu puteri proprii, lupta politică, firește, cu ajutorul teroarei! Aceasta-i o concluzie deplin logică și inevitabilă, asupra căreia nu se poate să nu stăruim, *deși acei* cari încep să înfăptuiască acest program *nu și-au dat seama ei înșiși* de inevitabilitatea acestei concluzii. Activitatea politică își are logica ei, care este neatârnată de conștiința aceluia cari, cu cele mai bune intenții, fie că fac apel la teroare, fie că cer să se dea luptei economice în-

săși un caracter politic. Îadul e pavat cu cele mai bune intenții și în cazul de față bunele intenții nu salvează încă dela pornirea pe „drumul celei mai mici rezistențe“, pe drumul programului *pur-burghez* din „Credo“. Deasemeni nu este întâmplător nici faptul că mulți liberali ruși — atât liberali deschiși, cât și liberali cari poartă o mască marxistă — simpatizează din toată inima cu teroarea și se silesc să sprijine avântul stării de spirit teroriste din momentul de față.

Și când luă naștere „Gruparea socialistă-revoluționară Svoboda“, care își pusese tocmai sarcina să sprijine în toate privințele mișcarea muncitorească, înscriind însă în program teroarea și pretinsa emancipare de social-democrație, — atunci acest fapt adevărat odată mai mult agerimea remarcabilă a lui P. B. Axelrod, care prevestise *literalmente, încă la sfârșitul anului 1897*, aceste rezultate ale șovăielilor social-democrați („Despre sarcinile actuale și despre tactică“) și schițase renunțările sale „două perspective“. Toate discuțiile și divergențele de mai târziu dintre social-democrații ruși sunt deja cuprinse, ca planta în sămânță, în aceste două perspective *).

Din punctul de vedere arătat, devine limpede că „Rabocceie Delo“, care nu ținuse piept spontaneității economismului, nu putea ține piept nici spontaneității terorismului. E foarte interesant să notăm aici argumentarea specială pentru apărarea teroarei, însușită de grupul „Svoboda“. Acest grup „tăgăduiește

*) Martînov „își închipue o altă dilemă, mai reală“ (?) („Social-democrația și clasa muncitoare“, pag. 19): „Sau social-democrația prela conducerea directă a luptei economice a proletariatului și o preface prin aceasta (!) în luptă revoluționară de clasă... „Prin aceasta“, adică evident prin conducerea directă a luptei economice. Să ne arate Martînov unde s'a văzut că *numai* prin conducerea luptei sindicale să se fi izbutit a se preface o mișcare trade-unionistă într'o mișcare revoluționară de clasă. Cum de nu pricepe el că pentru această „prefacere“ e nevoie să începem în chip activ să „conducem direct“ agitația politică *pe toate țărâmurile?*... „Sau perspectiva cealaltă: social-democrația se dă înlături dela conducerea luptei economice a muncitorilor și prin aceasta... își taie aripile“... Acela care „se dă înlături“ este, după părerea de mai sus a lui „Rabocceie Delo“, — „Iskra“. Noi am văzut însă, că această gazetă *face mult mai mult* pentru conducerea luptei economice *decât* „Rabocceie Delo“, fără a se mărgini totuși numai la lupta economică și fără a-și restrânge, de dragul ei, sarcinile politice.

cu desăvârșire“ rolul teroarei ca mijloc de înfricoșare („Renașterea revoluționarismului“, pag. 64); în schimb, însă, pune pe planul întâi, „însemnătatea ei ca mijloc de excitare (îmboldire)“. Aceasta este caracteristic, mai întâi, ca unul din stadiile de descompunere și de decădere ale aceluia cerc de idei tradiționale (premergătoare ideilor social-democrate), care a făcut să nu se renunțe la teroare. A recunoaște că guvernul nu poate fi acum „înfricoșat“ — și prin urmare nici desorganizat — prin teroare, înseamnă, judecând bine, condamnarea teroarei ca sistem de luptă, ca teren de activitate consfințit de program. Aceasta e și mai caracteristic apoi ca model de neînțelegere a sarcinilor noastre arzătoare pe tărâmul „educării masselor pentru activitatea revoluționară“. Grupul „Svoboda“ propagă teroarea ca mijloc de „sguduire“ a mișcării muncitorești, ca mijloc de a-i da un „puternic imbold“. E greu de închipuit o argumentare care să se nege mai vădit pe sine însăși. Se pune întrebarea: sunt oare în viața rusă atât de puține infamii, încât trebuc să se mai născocească mijloace speciale de „sguduire“? Și pe de altă parte: acela pe care nu-l indignează și nu-l poate indigna samavolnicia rusă, evident că va privi liniștit, „scobindu-se în nas“, la încăerarea izolată dintre guvern și o mână de teroriști. Realitatea este că masele muncitoare sunt foarte mult sguduite de josițiile vieții ruse, dar noi nu știm să adunăm, ca să spunem astfel, și să concentrăm toate acele picături și pârâiașe ale sguduirii populare, pe care viața rusească le produce în cantități infinite mai mari decât ne putem închipui, dar care trebuesc tocmai adunate într'un singur șuvoi uriaș. Că această sarcină se poate îndeplini, aceasta o dovedește în mod neîndoios creșterea uriașă a mișcării muncitorești și setea mai sus constatată a muncitorilor pentru literatură politică. Dar apelurile la teroare, ca și apelurile de a da luptei economice însăși un caracter politic, înfățișează forme diferite ale tendinței revoluționarilor ruși de a se sustrage dela datoria cea mai urgentă: aceea de a organiza agitația politică pe toate tărâmurile. Grupul „Svoboda“ vrea să înlocuiască agitația prin teroare, declarând pe față că, „de îndată ce se

va începe în masse o agitație viguroasă, energetică, teroarea își va fi îndeplinit rolul ei îmbolditor“ („Renașterea revoluționarismului“, pag. 68). Aceasta arată tocmai că atât teroriștii cât și economiștii *subapreciază* activitatea revoluționară a masselor, cu toate dovezile contrarii date în mod limpede de evenimentele din primăvară *), — unii pornind în căutarea de „mijloace de sguđuire“ artificiale, ceilalți vorbind de „revendicări concrete“. Nici unii, nici ceilalți nu dau destulă atenție desvoltării *propriei lor activități* pe tărâmul agitației politice și al organizării demascării politice. Dar de *înlocuit* această activitate cu altceva, nu-i cu puțință nici acum și nici n'a fost vreodată.

e) *Clasa muncitoare, luptător de avangardă pentru democrație*

Am văzut că agitația politică cea mai largă, și prin urmare, și organizarea demascării politice pe toate tărâmurile, este sarcina neapărat necesară și cea mai arzătoare a activității, dacă această activitate este cu adevărat social-democrată. Totuși am tras această încheiere plecând *numai* dela nevoile cele mai arzătoare ale clasei muncitoare pe tărâmul cunoștințelor politice și al educației politice. Dar o astfel de punere a chestiunii ar fi prea îngustă, ea nu ar ține seamă de sarcinile general-democratice ale oricărei social-democrații, în general, și ale social-democrației ruse de astăzi, în special. Pentru a lămuri concret această teză, vom încerca să abordăm această chestiune pe latura care este cea mai „apropiată“ pentru un economist, adică pe latura practică. „Toți sunt de acord“ că e nevoie să se desvolte conștiința politică a clasei muncitoare. Se pune întrebarea: cum să se facă aceasta și ce trebuie pentru aceasta? Lupta economică „izbește“ pe muncitori numai de chestiunile ce privesc relațiile guvernului cu clasa muncitoare și, deaceea, *oricât ne-am trudi* cu sarcina „de a

*) E vorba de primăvara anului 1901, când începuseră mari demonstrații de stradă. (Nota lui Lenin la ediția din 1908. — N. Red.)

da un caracter politic luptei economice însăși“, totuși *nu vom izbuti niciodată* să ridicăm conștiința politică a muncitorilor (până la treapta conștiinței politice social-democrate) în cadrul acestei sarcini, *căci acest cadru însuși este prea îngust*. Formularea lui Martînov e de preț pentru noi nu pentrucă ea ilustrează capacitatea lui Martînov de a încurca lucrurile, ci pentrucă ea exprimă plastic greșala de bază a tuturor economiștilor, anume: convingerea că s'ar putea desvolta conștiința de clasă politică a muncitorilor, *dinăuntru*, așa zicând din lupta lor economică, adică plecând numai (sau mai ales) dela această luptă, bazându-se numai (sau mai ales) pe această luptă. O astfel de părere e radical greșită; și tocmai pentrucă economiștii, supărându-se pe noi din pricina polemicii noastre împotriva lor, nu vor să chibzuiască cum se cuvine asupra izvorului divergențelor, se întâmplă că lucrurile ajung atât de departe, încât noi nu ne mai înțelegem literalmente unii pe alții, vorbim limbi diferite.

Conștiința politică de clasă nu poate fi insuflată muncitorului *decât dinafară*, adică din afara sferei luptei economice, din afara sferei relațiilor dintre muncitori și patroni. Singurul tărâm din care se poate sorbi această știință este tărâmul relațiilor *tuturor* claselor și păturilor cu statul și cu guvernul, tărâmul relațiilor reciproce dintre *toate* clasele. Deaceea, la întrebarea: ce-i de făcut pentru a da muncitorilor cunoștințe politice? nu se poate da numai răspunsul cu care se mulțumesc, în cele mai multe cazuri, practicienii — fără să mai vorbim de acei practicieni cari înclină spre economism, — și anume răspunsul că „trebuie să se meargă printre muncitori“. Pentru a da *muncitorilor* cunoștințe politice, social-democrației trebuie să meargă în toate clasele populației, trebuie să trimită în toate direcțiile detașamente ale armatei lor.

Alegem dinadins o formulare atât de colțuroasă, ne exprimăm dinadins atât de simplu și de tăios nu din dorința de a spune paradoxe, ci pentru a „isbi“ cum trebuie pe economiști de sarcinile pe cari ei le neglijează atât de nescuzabil, pentru a-i „isbi“ de deosebirea dintre politica trade-unionistă și cea

social-democrată, — deosebire pe care ei nu vor s'o înțeleagă. Deaceea rugăm pe cititor să nu se neliniștească și să ne asculte cu băgare de seamă până la capăt.

Să luăm tipul de cerc social-democrat care era cel mai răspândit în anii din urmă, și să examinăm activitatea lui. El are „legături cu muncitorii“ și se mulțumește cu aceasta; el publică manifeste în care sunt înfierate abuzurile din fabrici, purtarea părtinitoare a guvernului față de capitaliști și samavolnicia poliției. Consfăturile cu muncitorii în întruniri, de obicei nu ies sau aproape nu ies din marginile aceluiași teme. Dărilor de seamă și discuțiile asupra istoriei mișcării revoluționare, asupra chestiunilor de politică internă și externă a guvernului nostru, asupra chestiunilor dezvoltării economice a Rusiei și a Europei și asupra poziției diferitelor clase în societatea modernă etc. sunt o mare raritate. Nimeni nu se gândește să înoade și să desvolte sistematic legături cu celelalte clase sociale. În fond, pentru membrii unui astfel de cerc, apare, în majoritatea cazurilor, ca ideal al militanțului un om care seamănă mai curând cu un secretar de trade-uniune decât cu un fruntaș politic socialist. Căci secretarul oricărei trade-uniuni, de pildă engleze, ajută întotdeauna pe muncitori să ducă lupta economică, organizează demascări ale vieții din fabrică, lămurește nedreptățile legilor și ale măsurilor cari restrâng libertatea de grevă, libertatea de a pune pichete de grevă (pentru a înștiința pe toți că în acea fabrică e grevă), dă lămuriri asupra caracterului părtinitor al arbitrilor, cari sunt recrutați din sânul claselor burgheze etc. etc. Într'un cuvânt, orice secretar trade-unionist duce și sprijină „lupta economică împotriva patronilor și a guvernului“. Ei bine, trebuie să spunem cum nu se poate mai răspicat că aceasta nu este încă social-democratism, că idealul unui social-democrat nu trebuie să fie un secretar de trade-uniune, ci un *tribun al poporului*, care știe să reacționeze la toate manifestările de samavolnicie și de asuprire, la fiecare dintr'însele, oriunde s'ar produce, orice pătură sau clasă ar lovi, care știe să strângă toate aceste manifestări într'un singur ta-

blou al samavolniciei polițienești și al exploatării capitaliste, care știe să se folosească de orice fapt mărunț, pentru a desluși față de toată lumea convingerile sale socialiste și revendicările sale democratice, pentru a lămuri *tuturora* și fiecăruia însemnătatea istorico-mondială a luptei de desrobire a proletariatului. Comparați, de pildă, militanți ca Robert Knight (secretarul și conducătorul cunoscut al Uniunii Cazan-giilor, una din cele mai puternice trade-uniuni engleze) cu Wilhelm Liebknecht și încercați să folosiți în cazul lor opozițiile întrebuițate de Martînov pentru a-și exprima divergența sa cu „Iskra“. Veți vedea — încep să răsfoiesc articolul lui Martînov — că Robert Knight mai mult „chema masele la anumite acțiuni concrete“ (pag. 39), pe când Wilhelm Liebknecht se îndeletnicea mai mult „cu explicarea revoluționară a întregii orânduirii actuale sau a manifestărilor ei parțiale“ (pag. 38—39); că Knight „formula revendicările cele mai directe ale proletariatului și arăta mijlocul înfăptuirii lor“ (pag. 41), pe când Liebknecht, făcând și aceasta, nu renunță totuși „să călăuzească în acelaș timp activitatea energetică a diferitelor pături opoziționiste“ și „să le dicteze un program de acțiune pozitiv“*) (pag. 41); că tocmai Knight era acela care se silea „să dea după putință luptei economice însăși, un caracter politic“ (pag. 42) și care se pricepea de minune „să înfățișeze guvernului revendicări concrete, cari făgăduesc anumite rezultate palpabile“ (pag. 43) pe când Liebknecht se îndeletnicea mai mult cu „demascări“ „unilaterale“ (pag. 40); că Knight dădea mai multă însemnătate „mersului treptat al luptei mărunte de zi-cu-zi“ (pag. 61), pe când Liebknecht dădea mai multă însemnătate „propagării unor idei strălucite și desăvârșite“ (pag. 61); că Liebknecht făurise din ziarul condus de dânsul tocmai un „organ al opoziției revoluționare, care demasca stările de lucruri dela noi, și în deosebi stările de lucruri politice, în măsura în care ele se ciocnesc

*) De pildă, pe timpul războiului franco-german, Liebknecht dictase *întregii democrații* programul de acțiune. Și încă și mai mult au făcut Marx și Engels aceasta, în anul 1848.

cu interesele celor mai felurite pături ale populației“ (pag. 63), pe când Knight „lucra pentru cauza muncitorilor, în strânsă legătură organică cu lupta proletară“ (pag. 63) (dacă „strânsa legătură organică“ e înțeleasă în sensul acelei plocniri față de spontaneitate, pe care am cercetat-o mai sus în lumina pildelor lui Kricevski și Martînov) și „își îngusta sfera sa de influență“, convins fiind firește, ca și Martînov, că „face, prin asta, influența însăși mai complexă“ (pag. 63). Intr'un cuvânt, vedem că, de facto *), Martînov degradează social-democrația la nivelul trade-unionismului, deși, se'nțelege, face aceasta nu pentru că n'ar dori binele social-democrației, ci pur și simplu pentru că s'a cam grăbit să adâncească pe Plehanov, în loc să-și dea osteneala de a-l înțelege.

Dar să ne întoarcem la expunerea noastră. Am spus că un social-democrat, dacă nu e numai în vorbe pentru dezvoltarea în toate direcțiile a conștiinței politice a proletariatului, atunci trebuie „să meargă în toate clasele populației“. Se ridică chestiunile: Cum să se facă aceasta? Avem puteri pentru aceasta? Există pentru o astfel de muncă terenul în toate celelalte clase? Nu va însemna aceasta o retragere sau nu va duce aceasta la o dare înapoi dela punctul de vedere de clasă?

Să ne oprim la aceste chestiuni.

Trebuie „să mergem în toate clasele poporului“ atât ca teoreticieni cât și ca propagandiști, atât ca agitatori cât și ca organizatori. Că activitatea teoretică a social-democrațiilor trebuie să fie îndreptată spre studiul tuturor particularităților stării sociale și politice a diferitelor clase, despre aceasta nu se îndoiește nimeni. Totuși, în această privință se face foarte puțin, peste măsură de puțin, în comparație cu munca îndreptată spre studiul particularităților vieții de fabrică. În comitete și în cercuri se pot întâlni oameni cari se adâncesc chiar în studiul special al unei ramuri oarecare a producției fierului, dar nu veți găsi aproape niciun caz în care membrii organizațiilor

*) De fapt. — N. Trad.

(care, după cum se întâmplă de multe ori, sunt siliți, dintr'un motiv sau altul, să părăsească activitatea practică) să se ocupe în chip special cu adunarea de material asupra unei chestiuni actuale oarecare din viața noastră politică și socială, în stare să dea prilej pentru activitate social-democrată în celelalte părți ale populației. Când se vorbește despre gradul scăzut de pregătire al majorității conducătorilor mișcării muncitorești de azi, atunci trebuie să se amintească și despre pregătirea în această privință, căci și ea este legată de înțelegerea „economistă“ a „strânsei legături organice cu lupta proletară“. Dar lucrul de căpetenie e, bineînțeles, *propaganda și agitația* în toate straturile poporului. Social-democratului din Europa apuseană îi este ușurată această sarcină prin adunări populare și întruniri, la care poate să vină *oricine*; îi este ușurată această sarcină prin parlament, unde vorbește față de deputații *tuturor* claselor. Noi n'avem nici parlament, nici libertate de adunare, dar noi știm totuși să organizăm întruniri cu muncitorii, cari vor să asculte pe *un social-democrat*. Noi trebuie deasemeni să știm să ținem adunări cu reprezentanții *tuturor* claselor populației, cari vor să asculte pe *un democrat*. Căci nu este social-democrat acela care în practică uită că „*orice mișcare revoluționară e sprijinită de comuniști*“⁷⁸, că noi suntem datori deaceia să explicăm și să expunem *față de întregul popor sarcinile general-democratice*, fără să ascundem nicio singură clipă convingerile noastre socialiste. Nu este social-democrat acela care în practică uită datoria sa *de a merge în fruntea tuturor*, la formularea, ascuțirea și deslegarea *oricărei* chestiuni general-democratice.

„Cu aceasta sunt toți pe deplin de acord!“ — ne întrerupe cititorul nerăbdător, — iar noile directive pentru redacția lui „Raboceie Delo“, adoptate de ultimul congres al „Uniunii din străinătate“⁷⁸, spun deadreptul:

„Ca motive pentru propaganda și agitația politică trebuie să slujească toate manifestările și întâmplările vieții sociale și politice care privesc proletariatul, fie direct ca clasă deosebită, fie ca *avantgardă a tuturor forțelor revoluționare, în lupta pentru libertate*“. („Două congrese“, pag. 17, subliniat de noi).

Da, acestea sunt cuvinte foarte adevărate și foarte bune, și noi am fi pe deplin mulțumiți, dacă „Rabocceie Delo“ le-ar fi înțeles, dacă pe lângă aceste cuvinte n'ar spune lucruri ce le contrazic.

Nu este suficient să ne numim „avantgardă“ și detașamentul cel mai înaintat; trebuie să și acționăm în așa fel ca toate celelalte detașamente să vadă și să fie obligate a recunoaște că noi mergem în frunte. Și-l întrebăm pe cititor: oare reprezentanții celorlalte „detașamente“ sunt atât de proști ca să ne creadă pe cuvânt că noi suntem „avantgarda“? Să ne închipuim următorul tablou: În „detașamentul“ radicalilor cuțți ruși sau al constituționaliștilor liberali își face apariția un social-democrat care declară: Noi suntem avantgarda; „în prezent se află în fața noastră sarcina de a da, pe cât e posibil, luptei economice propriu zise un caracter politic“. Orice radical sau constituționalist mai mult sau mai puțin deștept (și între radicalii și constituționaliștii ruși există mulți oameni deștepți) va răspunde la o asemenea alocuțiune doar cu un surâs și va spune (bine înțeles pe ascuns, pentrucă, în cele mai multe cazuri, el este un diplomat experimentat): „Ce naivă e „avantgarda“ aceasta! Nu înțelege măcar atâta lucru că e sarcina noastră, a reprezentanților celor mai avansați ai democrației burgheze, să dăm luptei economice propriu zise a muncitorilor un caracter politic. Și noi, ca și toți burghezii din Europa occidentală, vrem doar să-i antrenăm pe muncitori în politică, dar numai în politica trade-unionistă, și nu în politica social-democrată. Căci politica trade-unionistă a clasei muncitoare este o politică burgheză a clasei muncitoare. Iar „avantgarda“ își formulează sarcinile așa cum le formulează politica trade-unionistă! Să-și spună social-democrați cât le-o plăcea. Nu sunt doar copil ca să-mi fac sânge rău din cauza unei etichete! Numai să nu cadă sub influența acestor dogmatici ortodocși periculoși, iar „libertatea criticii“ s'o lase pe seama acelor care duc în mod inconștient social-democrația în apele trade-unioniste!“.

Dar surâsul imperceptibil al constituționalistului nostru

se va transforma într'un răs homeric, dacă va afla că social-democrații cari vorbeșc de caracterul de avantgardă al social-democrației nu se tem de nimic mai mult, în perioada actuală de domnie aproape absolută a spontaneității în mișcarea noastră, decât de „subestimarea elementului spontan“, că ei se tem „să nu diminueze importanța mersului progresiv al luptei mărunte de fiecare zi în comparație cu propaganda ideilor strălucite și perfecte“ etc. etc.!... „Un detașament de avantgardă“ care se teme că elementul conștient ar putea să depășească elementul spontan, care se teme să întocmească un „plan“ îndrăzneț ce s'ar impune aprobării generale și la oameni cu alte păreri! Nu cumva se face o confuzie între cuvântul avantgardă și cuvântul ariergardă?

Să aprofundăm într'adevăr argumentarea următoare a lui Martînov. El spune (la pag. 40) că tactica de demascare pe care o urmează „Iskra“ ar fi unilaterală, că noi,

„oricâtă neîncredere și ură am semăna împotriva guvernului, nu vom atinge țelul atâta timp cât nu vom reuși să desfășurăm o energie socială îndejuns de activă pentru doborîrea lui“.

Aceasta e, în paranteză, grija, pe care o cunoaștem deja, de a ridica activitatea masselor și de a restrânge totodată activitatea proprie. Dar acum nu este vorba de aceasta. Martînov vorbește aici, așa dar, de energia *revoluționară* („pentru doborîre“). Și la ce încheiere ajunge el? Deoarece în timpurile obișnuite deosebitele păaturi sociale sunt, inevitabil, răzlețite,

„este limpede, având în vedere aceasta, că noi, social-democrații, nu putem să conducem în acelaș timp activitatea energetică a diferitelor păaturi opoziționiste, nu putem să le dictăm un program de acțiune pozitiv, nu putem să le arătăm cu ce mijloace trebuie luptat zi-cu-zi pentru interesele lor... Păturile liberale vor avea singure grijă de acea luptă activă pentru interesele lor directe cari le vor face să se ciocnească direct de regimul nostru politic“ (pag. 41).

În felul acesta, Martînov, începând să vorbească despre energia revoluționară, despre lupta activă pentru doborîrea absolutismului, alunecă foarte curând la energia sindicală, la

lupta activă pentru interesele imediate! E dela sine înțeles că noi nu putem să conducem lupta studenților, a liberalilor etc. pentru „interesele lor imediate“; dar nu despre aceasta era vorba, onorabile economist! Era vorba de participarea posibilă și necesară a diferitelor pături sociale la doborîrea absolutismului. Și *această* „activitate energetică a diferitelor pături opoziționiste“ nu numai că putem, dar trebuie neapărat s'o conducem, dacă voim să fim o „avantgardă“. Ca studenții noștri, liberalii noștri etc. „să se ciocnească direct cu regimul nostru politic“, — de aceasta nu vor avea numai ei singuri grijă, de aceasta vor avea grijă mai întâi de toate însăși poliția și funcționarii guvernului absolutist. Dar „noi“ trebuie, dacă voim să fim democrați de avantgardă, să avem grijă a împinge pe oamenii cari de fapt sunt nemulțumiți numai de condițiile din universitate sau din zemstvă⁸⁰ etc., la ideea nemerniciei întregului regim politic. Noi trebuie să luăm asupra noastră sarcina de a organiza o asemenea luptă politică pe toate țărmurile sub conducerea partidului nostru, încât toate păturile opoziționiste să poată da și chiar să dea, după putere, tot sprijinul acestei lupte și acestui partid. Noi trebuie să facem din practicienii social-democrației conducători politici cari să fie în stare să conducă toate manifestările acestei lupte multilaterale, cari să fie în stare să dicteze în momentul oportun „un program pozitiv de acțiune“ atât studenților în fierbere, cât și membrilor nemulțumiți din zemstvă, atât sectanților revoltați, cât și învățătorilor prigonți, etc. Deaceea este cu desăvârșire falsă afirmația lui Martînov, că „față de ei noi nu putem juca decât rolul negativ de demascatori ai abuzurilor... Noi nu putem decât să sfășiem nădejdele pe cari ei le pun în diferitele comisiuni guvernamentale“ (subliniat de noi). Martînov arată prin aceste cuvinte că *nu pricepe absolut nimic* în chestiunea adevăratului rol al „avantgardei“ revoluționare. Și, dacă cititorul ia în seamă aceasta, atunci el va înțelege limpede *sensul adevărat* al următoarelor cuvinte de încheiere ale lui Martînov :

„Iskra“ e organul opoziției revoluționare, care înfierează regimul nostru, și mai ales regimul politic, întrucât el se ciocnește cu interesele diferitelor pături ale populației. Noi însă lucrăm și vom lucra pentru cauza muncitorească în strânsă legătură organică cu lupta proletară. Îngustând sfera influenței noastre, noi facem prin asta influența însăși mai complexă.“ (Pag. 63.)

Sensul adevărat al acestei încheieri e următorul: „Iskra“ vrea să *ridice* politica trade-unionistă a clasei muncitoare (la care se mărginesc de atâtea ori practicienii din lipsă de înțelegere, de pregătire sau de convingere) la nivelul unei politici social-democrate; „Raboceie Delo“ însă vrea să *coboare* politica social-democrată la nivelul unei politici trade-unioniste. Și, după toate acestea, el mai susține încă sus și tare că aici am avea „pozițiuni absolut compatibile în cauza comună“ (pag. 63). O, sancta simplicitas ! *).

Să mergem mai departe. Avem noi oare destule forțe pentru a desfășura propaganda și agitația noastră în toate clasele populației ? De bună seamă că avem. Economisții noștri sunt adeseori înclinați să tăgăduiască aceasta. Ei scapă din vedere pasul uriaș pe care l-a făcut mișcarea noastră dela 1894 (aproximativ) până la 1901. Ca adevărați „codiști“, ei trăiesc mai mult în închipuiri ale perioadei de mult apuse dela începutul mișcării. Pe atunci aveam într'adevăr uimitor de puține forțe, pe atunci era firească și legitimă hotărîrea de a ne consacra pe de-a'ntregul activității printre muncitori și de a osândi cu asprime orice abatere dela dânsa. Pe atunci sarcina noastră întregă era să ne întărim în sânul clasei muncitoare. Acum este atrasă în mișcare o massă uriașă de forțe, vin la noi toți reprezentanții cei mai buni ai generației tinere a claselor culte; peste tot, prin provincie, avem oameni cari sunt constrânși să locuiască acolo, cari au luat deja parte sau doresc să ia parte la mișcare, oameni cari năzuiesc spre social-democrație (pe când în 1894 social-democrații ruși puteau fi numărați pe degete). Unul din neajunsurile politice și organizatorice de căpetenie ale mișcării noastre este *nepriceperea* noastră de a întrebuița toate aceste

*) O, sfântă simplicitate ! — N. Trad.

forțe, de a da fiecărui om o muncă potrivită (vom vorbi mai amănunțit despre aceasta în capitolul următor). Majoritatea covârșitoare a acestor forțe este cu totul lipsită de putință de a „merge printre muncitori“, așa încât nici vorbă nu poate fi de primejdia abaterii forțelor dela munca noastră de căpetenie. Iar pentru a pune la îndemână muncitorilor cunoștințe politice reale, vii, și pe toate tărâmurile, trebuie neapărat să avem „oameni de-ai noștri“, social-democrați, pretutindeni și întotdeauna, în toate straturile sociale, în toate pozițiile cari fac cu putință aflarea resorturilor lăuntrice ale mecanismului nostru de stat. Și avem neapărată nevoie de asemenea oameni nu numai din punct de vedere propagandistic și agitatoric, dar, și mai mult încă, din punct de vedere organizatoric.

Există oare teren pentru activitate în toate clasele populației? Cine nu vede aceasta, acela rămâne iarăși cu conștiința sa în urma ridicării spontane a masselor. Mișcarea muncitorească a stârnit și continuă să stârnească la unii nemulțumiri, la alții nădejdea într'un sprijin din partea opoziției, la cei de-al treilea conștiința neputinței absolutismului și convingerea prăbușirii lui inevitabile. Am fi „oameni politici“ și social-democrați numai în vorbe (după cum este foarte des cazul în realitate), dacă nu ne-am da seama că sarcina noastră constă în a folosi toate manifestările de nemulțumire de orice fel, în a aduna și prelucra până și fărâmele chiar numai embrionare ale unor gesturi de protest. Nu mai spunem că masa alcătuită din zeci de milioane de țărani ce trăiesc din munca lor, din mici meseriași, din lucrători la domiciliu, ar asculta întotdeauna cu însetare propaganda unui social-democrat, oricât de puțin dibaci ar fi acesta. Dar se poate oare găsi măcar o singură clasă din populație, în care să nu existe grupuri, cercuri și oameni nemulțumiți de arbitrar și de lipsa de drepturi, oameni, așa dar, accesibili propagandei unui social-democrat care dă glas celor mai arzătoare revendicări democratice? Inșă aceluia care vrea să-și facă o idee concretă despre această agitație politică a social-democratului

în sânul *tuturor* claselor și straturilor populației, acelaia îi vom arăta *demascările politice* în sensul larg al acestui cuvânt, ca mijlocul principal (dar, se înțelege, nu unic) al acestei agitații.

„Trebue...“, — scriam eu în articolul „Cu ce să începem?“ („Iskra“ Nr. 4, Mai 1901), despre care vom vorbi amănunțit mai la vale — „trebuie să trezim în toate straturile cât de puțin conștiințe ale poporului ardoarea pentru demascarea *politică*. Nu trebuie să ne îngrijorăm de faptul că acei cari demască politicește sunt astăzi atât de puțini, de rari și de sfioși. Pricina acestei stări de lucruri nu sălășluiește deloc în faptul că masa s'ar fi împăcând în general cu samavolnicia polițienască. Pricina stă în faptul că oamenii în stare și gata să demaște și să acuze n'au o tribună de la care să poată vorbi; că nu există un auditoriu care să-i asculte cu ardoare și să încurajeze pe oratori; că ei nu văd nicăieri în popor forța la care ar merita osteneala să se adreseze cu plângeri împotriva „atotputernicului“ guvern rus... Acum suntem în stare și suntem datori să creșim o tribună care să albă sarcina de a demasca guvernul țarist în fața poporului întreg. O astfel de tribună trebuie să fie ziarul social-democrat“. *)

Tochmai un astfel de auditoriu ideal pentru demascările politice îl alcătuiește clasa muncitoare, care, înainte de orice și mai mult ca orice, are nevoie de cunoștințe politice vii și pe toate țărâmurile, care este clasa cea mai destoinică să făurească din aceste cunoștințe armele unei lupte active, chiar dacă această luptă n'ar făgădui niciun fel de „rezultate pipăibile“. Dar o tribună de demascare *față de întregul popor* poate fi numai un ziar central pe întreaga Rusie. „Fără un ziar politic e de neînchipuit în Europa modernă o mișcare care să merite numele de mișcare politică“, și Rusia e, în această privință, și dânsa cuprinsă, fără îndoială, în Europa modernă. Presa a devenit la noi de mult o forță, altminteri guvernul n'ar cheitui zeci de mii de ruble pentru coruperea ei și pentru subvenționarea diferiților Catcovi și Merșerski. Și nu e un lucru neobișnuit în Rusia absolutistă, ca presa ilegală să rupă zăgazurile cenzurii și să *silească* organele legale și conservatoare să vorbească pe față despre dânsa. Așa a fost în deceniul al 8-lea și chiar în deceniul al 6-lea ale veacului trecut. Cât de nemăsurat mai largi și mai aflânci sunt

*) Vezi *Lenin*, Opere, ed. 3-a rusă, vol. IV, pag. 110—111, — N. Red.

însă astăzi acele straturi populare, ai căror membri sunt dispuși să citească presa ilegală și să învețe din ea „cum trebuie să trăiască și să moară“, după expresia unui muncitor, autor al unei scrisori publicate în Nr. 7 al „Iskrei“ ! Demascările politice înfățișează adevărate declarații de război împotriva *guvernului*, tot așa după cum și demascările economice înfățișează adevărate declarații de război împotriva fabricantului. Și aceste declarații de război au o însemnătate morală cu atât mai mare, cu cât mai largă și mai puternică este campania de demascare, cu cât mai numeroasă și mai hotărâtă este *clasa socială care declară război pentru a porni la război*. Deaceea demascările politice alcătuiesc chiar prin ele înșile unul din mijloacele cele mai puternice pentru *descompunerea* taberei dușmane, unul din mijloacele de a desprinde dela dușman pe aliații lui întâmplători sau vremelnici, unul din mijloacele de a semăna dușmănia și neîncrederea printre părtașii permanenți ai puterii absolutiste.

În vremea noastră numai partidul care *va organiza* cu adevărat demascări în fața *poporului întreg* va putea să devie avangarda forțelor revoluționare. Iar aceste cuvinte: „în fața *poporului întreg*“ au un conținut foarte larg. Majoritatea covârșitoare a demascatorilor din afara clasei muncitoare (iar pentru a deveni avangardă trebuiesc tocmai atrase celelalte clase) e alcătuită din oameni politici chibzuiți și din oameni practici cu sânge rece. Ei știu foarte bine cât e de primejdios „să te plângi“ împotriva chiar a unui funcționar inferior, dar-mi-te împotriva „atotputernicului“ guvern rus. Și ei ni se vor adresa *nouă* cu plângerile lor numai dacă vor vedea că aceste plângeri pot într'adevăr să aibă efect, că noi reprezentăm într'adevăr o *forță politică*. Pentru ca să apărem în fața celor ce stau deoparte ca o asemenea forță, trebuie să lucrăm mult și încordat la *ridicarea conștiinței*, a inițiativei și a energiei noastre; pentru aceasta nu ajunge să lipim eticheta de „avangardă“ pe o teorie și o practică de ariergardă.

Dar dacă trebuie să luăm asupra noastră organizarea demascării guvernului în adevăr în fața întregului popor, atunci

prin ce se va exprima caracterul de clasă al mișcării noastre? — ne va întreba și ne întreabă admiratorul, mai mult zelos decât chibzuit, al „strânsei legături organice cu lupta proletară“. Apoi acest caracter de clasă se va exprima tocmai prin faptul că demascările în fața întregului popor vor fi organizate de noi, social-democrații; prin faptul că luminarea tuturor chestiunilor ridicate de agitație se va face într'un spirit consecvent social-democrat, fără niciun fel de concesiuni față de denaturările, voite sau nevoite, ale marxismului; prin faptul că această agitație politică, desfășurată pe toate tărâmurile, va fi condusă de un partid care unește într'un tot indisolubil și atacul împotriva cârmuirii, dus în numele poporului întreg, și educația proletariatului, alături de păzirea independenței sale politice, și conducerea luptei economice a clasei muncitoare, precum și folosirea ciocnirilor elementare dintre aceasta și exploatarea ei, ciocniri cari ridică și atrag în lagărul nostru straturi mereu noi ale proletariatului !

Dar una din trăsăturile cele mai caracteristice ale economismului o alcătuiește tocmai neînțelegerea acestei legături, — ba mai mult: neînțelegerea că cele mai vitale nevoi ale proletariatului (pregătirea politică în toate direcțiile prin agitație și demascare politică) coincid cu nevoile mișcării democratice generale. Lipsa de înțelegere se exprimă nu numai în frazele „martinoviste“, dar și în aceea că economiștii se referă la fraze absolut identice prin înțelesul lor, relative la un punct de vedere așa-zis de clasă. Iată, de pildă, cum se exprimă asupra acestui fapt autorii scrisorii „economiste“ din Nr. 12, al „Iskrei“ *) :

*) Lipsa de spațiu nu ne-a îngăduit să răspundem pe larg în „Iskra“ acestel scrisori foarte caracteristice pentru economiști. Am fost foarte bucuroși de publicarea ei, fiindcă vorbăria despre inconsecvența punctului de vedere de clasă al „Iskrei“ ne ajunsese la ureche de multă vreme, și din diferite părți, și n'am așteptat decât un prilej potrivit sau o formulare expresă a acestei învoiri spre a-i răspunde. Noi suntem însă obișnuiți să răspundem la atacuri nu apărându-ne, ci contraatacând.

„Acelaș neajuns fundamental al „Iskrei“ (supraprețuirea ideologiei) constituie pricina inconsecvenței ei în chestiunea atitudinii social-democrației față de diferitele clase și curente sociale. „Iskra“ deslegând cu ajutorul unor considerațiuni teoretice...“ (și nu cu ajutorul „creșterii sarcinilor de partid, cari cresc împreună cu partidul...“) „problema trecerii imediate la lupta împotriva absolutismului și simțind probabil toată greutatea acestei sarcini pentru muncitori în starea actuală de lucruri“... (și nu numai simțind, dar chiar știind prea bine, că această sarcină li se pare mai puțin grea muncitorilor decât intelectualilor „economisți“, cari se îngrijesc de muncitori ca de niște copii mici, căci muncitorii sunt gata să lupte chiar pentru revendicări cari, ca să întrebuițăm limbajul neuitatului Martînov, nu le făgăduesc „niciun rezultat palpabil“)... „dar, neavând răbdare să aștepte mai departe până ce muncitorii vor acumula forțele necesare pentru această luptă, „Iskra“ începe să caute aliași în rândurile liberalilor și ale intelectualității“...

Da, da, noi am pierdut într'adevăr orice „răbdare“ tot „așteptând“ timpul fericit care ne-a fost făgăduit foarte de mult de către tot felul de „împăciuitori“, timpul acela în care economiștii noștri vor înceta să mai arunce propria lor stare de înapoiere în spinarea muncitorilor, când vor înceta să mai îndreptățească lipsa lor de energie prin așa-zisa lipsă de forțe a muncitorilor. Noi întrebăm pe economiștii noștri : în ce trebură să conșteie oare „această acumulare de forțe pentru luptă“ de către muncitori? Nu este oare vădit că acumularea de forțe trebuie să conșteie în pregătirea politică a muncitorilor, în demascarea în fața lor a *tuturor* laturilor ticălosului nostru absolutism? Și nu este oare limpede că *tocmai pentru această muncă* avem nevoie de „aliași în rândurile liberalilor și ale intelectualității“, cari să fie gata să împartă cu noi munca de demascare în campania politică pornită împotriva membrilor de zemstvă, a învățătorilor, a statisticienilor, a studenților etc.? Este oare într'adevăr atât de greu să înțelegi această „mecanică isteată“? Oare P. B. Axelrod nu a repetat mereu, începând din anul 1897:

„Sarcina social-democraților ruși de a dobândi adepți și aliași direcți sau indirecti printre clasele neproletare se rezolvă, înainte de toate mai ales, prin caracterul activității propagandistice duse în sânul proletariatului însuși“ ?

Dar Martînovii și ceilalți economisți continuă totuși să-și închipuie lucrurile așa ca și cum muncitorii ar trebui mai

întâi „prin lupta economică împotriva patronilor și a guvernului“ să acumuleze forțe (pentru politica trade-unionistă), și abia apoi „să treacă“, fără îndoială, dela trade-unionista „educație pentru activitate“ la activitatea social-democrată!

„...In cercetările sale, — continuă economiștii, — „Iskra“ părăsește adeseori punctul de vedere de clasă, întunecând contrazicerile de clasă și împingând pe planul întâi nemulțumirea comună împotriva guvernului, deși pricinile și gradul acestei nemulțumiri la „aliați“ sunt foarte diferite. Așa este, de pildă, atitudinea „Iskrel“ față de zemstvă“.

... „Iskra“ pare că „făgăduște nobililor, nemulțumiți de darurile guvernului, ajutorul clasei muncitoare, fără să pomenească măcar un singur cuvânt despre antagonismele de clasă dintre aceste straturi ale populației“.

Dacă cititorul va răsfoi articolele „Absolutismul și Zemstva“ (Nr. 2 și 4 din „Iskra“), despre cari, *pe cât se pare*, vorbesc autorii scrisorii, atunci va vedea că aceste articole *) sunt închinată atitudinii *guvernului* față de „agitația molatică a zemstvei corporativo-birocratică“, față de „activitatea independentă chiar a claselor avute“. In articole se spune că muncitorul nu poate privi indiferent lupta guvernului împotriva zemstvei, iar membrii de zemstvă sunt îndemnați să înceteze cu discursurile molatice și să spună un cuvânt temeinic și tăios, atunci când în fața guvernului se va ridica, în toată puterea ei, social-democrația revoluționară. Cu ce nu sunt aici de acord autorii scrisorii? Nimeni nu știe! Nu cumva cred ei oare că muncitorul „nu va înțelege“ cuvintele: „clasele avute“ și „zemstva corporativo-birocratică“, că *îndemnarea* zemstvelor de a trece dela vorbe molatice la cuvinte tari înseamnă o „supraprețuire a ideologiei“? Iși închipue ei oare că muncitorii pot „acumula forțe“ pentru lupta cu absolutismul, dacă vor ignora atitudinea absolutismului și față de zemstve? Toate acestea iarăși nimeni nu le știe. Lîmpede e numai un singur lucru: că autorii au o idee foarte turbure despre sarcinile politice ale social-democrației. Aceasta reiese și mai lîmpede din fraza lor. „Aceeși este“ (adică la fel „întunecă contrazicerile de clasă“) „atitudi-

*) Inșă între aceste articole se publicase (în numărul 3 al „Iskrel“) un articol special închinat antagonismului de clasă la țară.

nea „Iskrei“ și față de mișcarea studențească“. În loc de a face apel la muncitori ca ei să declare printr'o demonstrație publică că adevăratul focar al samavolniciei, al brutalității și al exceselor nu este tinerimea universitară, ci guvernul rus (Nr. 2 al „Iskrei“), *) noi am fi trebuit probabil să publicăm reflexii în spiritul ziarului „Rabociaia Misl“! Și astfel de idei sunt exprimate de social-democrați în toamna anului 1901, după evenimentele din Februarie și Martie, în ajunul ridicării unui nou val al mișcării studențești, care a scos la iveală că și pe acest tărâm „spontaneitatea“ protestului împotriva absolutismului depășește conducerea conștientă a mișcării de către social-democrație. Străduința spontană a muncitorilor de a lua partea și apărarea studenților bătuți de poliție și cazaci depășește activitatea conștientă a organizației social-democrate!

„În alte articole însă“ — urmează autorii scrisorii — „Iskra“ osândește cu asprime orice compromis și apără, de pildă, atitudinea intransigentă a guesdiștilor. Sfătuim pe oamenii cari cu atâta încredere în sine și cu atâta ușurință declară deobicei, în privința divergențelor din sânul social-democrațiilor contemporani, că aceste divergențe nu sunt esențiale și nu îndreptățesc sciziunea, să stea și să chibzuiască bine asupra acestor cuvinte. Este oare cu puțință o muncă rodnică într'o organizație unică a unor oameni cari susțin că am făcut extrem de puțin atât în ceea ce privește lămurirea caracterului dușmănos al autocrației în fața claselor celor mai deosebite, cât și în ceea ce privește informarea muncitorilor asupra opoziției păturilor celor mai deosebite față de absolutism — alături de oameni cari văd în această operă de lămurire un „compromis“, evident un compromis cu teoria „luptei economice împotriva patronilor și a guvernului“?

Am vorbit, cu prilejul aniversării a 40 de ani dela emanciparea țăranilor ⁸¹ (Nr. 3 **), despre necesitatea de a duce lupta de clasă la țară; iar în legătură cu memoriul secret al

*) Vezi *Lenin*, Opere, ed. 3-a rusă, vol. IV, pag. 69-73. — N. Red.

***) *Ibid.*, pag. 100-106. — N. Red.

lui Witte (Nr. 4) am vorbit despre antagonismul dintre autonomia administrativă și absolutism; am atacat (Nr. 8*) în legătură cu noua lege, drepturile feudale ale moșierilor și ale guvernului care stă în slujba lor, și am salutat congresul nelegal al zemstvelor, încurajându-le să treacă dela intervențiile petiționiste umile, la luptă (Nr. 8); am îmbărbătat pe studenții cari începeau să priceapă necesitatea luptei politice și să treacă la asemenea luptă (Nr. 3), și în acelaș timp am biciuit „neînțelegerea nemaipomenită“, manifestată de adepții „mișcării pur-studențești“, cari îndemnau pe studenți să nu ia parte la demonstrațiile de stradă (Nr. 3, cu prilejul apelului Comitetului Executiv al studențimii din Moscova, din 25 Februarie); am demascat „iluziile absurde“ și „fățarnicia mincinoasă“ a viclenilor liberali dela ziarul „Ros-sia“ (Nr. 5) și în acelaș timp am înfierat orgia deslănțuită de guvern în beciurile de tortură, unde „erau schinguiți literați pașnici, profesori și savanți bătrâni, liberali cunoscuți din zemstve“ (Nr. 5, „Atacul polițienesc împotriva literaturii“); am demascat rostul adevărat al programului „de asistență a statului pentru bunăstarea muncitorilor“ și am salutat „mărturisirea prețioasă“, că „e mai bine să previi prin reforme de sus revendicările celor de jos, decât să le aștepti pe acestea din urmă“ (Nr. 6**); i-am încurajat pe statisticienii-protestatari (Nr. 7) și am blamat pe statisticienii-spărgători de grevă (Nr. 9). Cine vede în această tactică întunecarea conștiinței de clasă a proletariatului și *un compromis cu liberalismul*, acela dă dovadă că nu pricepe deloc înțelesul adevărat al programului lui „Credo“ și de fapt pune în aplicare acest program, oricât s'ar lepăda de el! Căci prin aceasta el trage social-democrația la „lupta economică împotriva patronilor și a guvernului“ și capitulează față de liberalism, renunțând la sarcina de a interveni activ în orice chestiune „liberală“ și de a formula hotărît atitudinea sa proprie social-democrată față de această chestiune.

*) Vezi Lenin, Opere, ed. 3-a rusă, vol. IV, pag. 169-173. — N. Red.

**) Ibid. pag. 158-163. — N. Red.

f) *Încă odată „clevețitori“, încă odată „mistificatori“*

Aceste cuvinte drăgălașe sunt ale lui „Raboceie Delo“, care răspunde astfel la învinuirea ce i-am adus, că „pregătește pe căi piezișe terenul pentru prefacerea mișcării muncitorești într'o unealtă a democrației burgheze“. În simplitatea lui sufletească „Raboceie Delo“ a hotărît că această învinuire nu este altceva decât o ieșire polemică, că dogmaticii aceștia haini au hotărît anume să ne spună tot felul de lucruri neplăcute, — și ce învinuire poate să fie mai neplăcută decât aceea de a fi o unealtă a democrației burgheze? Și iată că „Raboceie Delo“ se apucă și tipărește cu litere graze o „desmintire“: „O bârfeală cu totul fățișă“ („Două congrese“, pag. 30), „O mistificare“ (pag. 31), „O mascaradă“ (pag. 33). „Raboceie Delo“, la fel cu Jupiter (deși seamănă de altfel foarte puțin cu Jupiter), se supără tocmai pentru că n'are dreptate, dovedind prin înjurături pripite că nu este în stare să prindă înlănțuirea de idei a adversarilor lui. Și ar trebui doar numai să stai puțin și să te gândești, pentru ca să înțelegi de ce *orice* ploconire față de spontaneitatea mișcării de masă, *orice* degradare a politicii social-democrate la nivelul politicii trade-unioniste înseamnă pregătirea terenului pentru prefacerea mișcării muncitorești într'o unealtă a democrației burgheze. Prin sine însăși, mișcarea muncitorească spontană e în stare să creeze (și creează neapărat) numai trade-unionism, iar politica trade-unionistă a clasei muncitoare este tocmai politica burgheză a clasei muncitoare. Participarea clasei muncitoare la lupta politică și chiar la revoluția politică nu face încă deloc din politica ei o politică social-democrată.

Nu cumva „Raboceie Delo“ vrea să tăvăduiască acest lucru? Se va decide el, în fine, să expună în mod deschis în fața lumii întregi și fără subterfugii concepția sa asupra problemelor social-democrației internaționale și ruse, devenite acute? — Nu; nici prin gând nu-i va trece așa ceva, căci el întrebuițează întotdeauna *metoda* care poate fi numită me-

toda „negării totale“. Nu știu, n'am văzut. Nu suntem economiști, „Rabociaia Mișl“ nu este economism, în Rusia nu există niciun fel de economism. Este o metodă foarte abilă și „politică“, având numai micul neajuns că organele cari o practică primesc de obicei porecla „Ce poștiți“. „Rabocceie Delo“ crede că în general democrația burgheză este, în Rusia, o „fantomă“. („Două congrese“ pag. 32) *). Fericiți oameni! Ca și struții, ei își ascund capul sub aripă și își închipue că, prin aceasta, dispăre și tot ce există împrejurul lor. Șirul de publiciști liberali cari proclamă în fiecare lună triumful lor împotriva marxismului descompus și dispărut; șirul de ziare liberale („St.-Petersburgskie Viedomosti“, „Ruskie Viedomosti“ și multe altele) cari sprijină pe liberalii ce aduc muncitorilor concepția brentanistă⁸² a luptei de clasă și concepția trade-unionistă a politicii; pleiada de oameni cari critică marxismul și ale căror tendințe adevărate le-a desvăluit atât de bine „Credo“, ale căror mărfuri literare sunt singurele cari pot să fie răspândite fără taxe și fără vamă pe întinsul Rusiei; reînvierea curentelor revoluționare ne-social-democrate, îndeosebi după evenimentele din Februarie și Martie, — toate acestea, n'ar fi așa dar decât o fantomă! Toate acestea n'ar avea nici în clin, nici în mână cu democrația burgheză!

„Rabocceie Delo“, la fel ca și autorii scrisorii economiste din Nr. 12 al „Iskrei“, ar trebui „să mai chibzuiască asupra pricinilor cari au făcut ca evenimentele din primăvară să provoace o astfel de înviere a curentelor revoluționare ne-social-democrate, în loc ca ele să provoace întărirea autori-

*) Se invoacă aici „condițiunile concrete rusești, cari împing fatalmente mișcarea muncitorească pe o cale revoluționară“. Oamenii nu vor să înțeleagă faptul că drumul revoluționar al mișcării muncitorești mai poate să fie și un drum ne-social-democrat. Intreaga burghezie din Europa apuseană, sub absolutism, „împingea“ doar, și împingea în mod conștient, pe muncitori pe drumul revoluționar! Noi însă, social-democrații, nu ne putem mulțumi cu aceasta. Și dacă degradăm prin ceva politica social-democrată până la nivelul unei politici spontane, trade-unioniste, apoi prin aceasta nu facem decât tocmai să aducem apă la moară democrației burgheze.

tății și a prestigiului social-democrației“. Pricinile sălășluesc în faptul că nu ne-am dovedit la înălțimea sarcinii noastre, că masele muncitorești s'au dovedit mai active decât noi, că nu s'au găsit printre noi conducători și organizatori revoluționari destul de pregătiți, cari să fi cunoscut perfect starea de spirit a tuturor straturilor opoziționiste și să fi știut să se pună în fruntea mișcării și să prefacă demonstrația spontană într'o demonstrație politică, să lărgească caracterul ei politic, etc. În asemenea condiții rămânerea noastră în urmă va fi folosită în mod inevitabil de revoluționarii ne-social-democrați mai activi, mai energici; iar muncitorii — cu oricâtă abnegație și energie ar lupta împotriva poliției și a armatei, oricât de revoluționară ar fi poziția pe care ei ar lua-o — vor rămâne numai o forță auxiliară a acestor revoluționari ne-social-democrați, vor fi o ariergardă a democrației burgheze și nu o avangardă social-democrată. Luați social-democrația germană, dela care economiștii noștri nu vor să-și însușească decât părțile slabe. Pentru că *niciun* eveniment politic din Germania nu se petrece fără a influența mai mult și tot mai mult în sensul întăririi autorității și a prestigiului social-democrației? Pentru că social-democrația stă întotdeauna în fruntea tuturor, în cece privește judecarea cea mai revoluționară a fiecărui eveniment și susținerea oricărui protest împotriva arbitrarului. Ea nu se lasă amețită de raționamentul că lupta economică îi va face pe muncitori să se izbească de chestiunea subjugării în care se află și că împrejurările concrete împing în chip fatal mișcarea muncitorească pe calea revoluționară. Ea intervine pe toate tărâmurile și în toate chestiunile vieții sociale și politice, atât în chestiunea refuzului împăratului Wilhelm de a valida alegerea unui primar burghez progresist (economiștii noștri n'au reușit încă să lămurească pe social-democrații germani că aceasta este în fond un compromis cu liberalismul!), cât și în chestiunea promulgării unei legi împotriva operelor și a tablourilor „imorale“, sau în aceea a ingerințelor guvernamentale în alegerile de profesori, etc., etc. Pre-

tutindeni social-democrației sunt înaintea și în fruntea tuturor pentru a trezi nemulțumirea politică în sânul tuturor claselor, pentru a scutura pe somnoroși, pentru a împinge înainte pe cei rămași în urmă, pentru a procura materialul de tot felul, necesar desvoltării conștiinței politice și activității politice a proletariatului. Și rezultatul este că până și dușmanii conștiinței ai socialismului sunt cuprinși de respect față de acest luptător politic de avangardă și nu rareori se întâmplă că un act important, nu numai din sferele burgheze, dar chiar și din cele ale birocrăției sau dela curtea împăratului nimerește, prin nu știu ce minune, tocmai în cabinetul de redacție al lui „Vorwärts“.

Iată unde trebuie căutată soluția „contradicției“ aparente, care întrece în așa măsură posibilitățile de înțelegere ale lui „Raboceie Delo“, că el nu poate să facă nimic altceva decât să ridice brațele la cer și să strige: „mascaradă“! Inchipuiți-vă într'adevăr următoarele: noi, „Raboceie Delo“, punem pe primul plan mișcarea de *massă* a muncitorilor (lucru pe care-l tipărim cu litere grase!), atragem atențiunea lumii întregi să nu subprețuiască elementul spontan, vrem să dăm luptei economice propriu zise, *propriu zise, propriu zise*, un caracter politic, vrem să rămânem în legătură organică și strânsă cu lupta proletară! Și se găsec oameni cari spun că noi am pregătit terenul pentru transformarea mișcării muncitorești într'o armă a democrației burgheze. Și cine spune lucrul acesta? Oameni cari fac un „compromis“ cu liberalismul, cari se amestecă în orice chestiune „liberală“ (ce lipsă de înțelegere pentru „legătura organică cu lupta proletară“!), cari dau atâta atenție studenților și (ce oroare!) oamenilor din zemstve! Oameni cari în general vor să pună la dispoziția claselor neproletare ale populației partea cea mai mare (în comparație cu economiștii) a forțelor lor de muncă! Nu este aceasta oare o „mascaradă“??

Sărmanul „Raboceie Delo“! Va ajunge el oare vreodată să pătrundă acest mecanism complicat?

IV

METODELE PRIMITIVE ALE ECONOMIȘTIILOR ȘI ORGANIZAȚIA REVOLUȚIONARILOR

În afirmația lui „Raboceie Delo“, că lupta economică este mijlocul de agitație politică cel mai larg aplicabil, în afirmația sa că sarcina noastră actuală este să dăm chiar luptei economice un caracter politic etc., în aceste afirmații analizate de noi mai sus se răsfrânge o înțelegere îngustă a sarcinilor noastre nu numai politice, ci și *organizatorice*. Pentru a duce „lupta economică împotriva patronilor și a guvernului“ nu e deloc necesară — și deaceea într’o astfel de luptă nici nu se poate cristaliza — o organizație centralizată, care să îmbrățișeze întreaga Rusie și care să unească într’un singur asalt comun toate feluritele manifestări de opoziție politică, de protest și de revoltă, o organizație alcătuită din revoluționari de profesie și care să fie condusă de către conducători cu adevărat politici și întregului popor. Aceasta e și lesne de înțeles. Caracterul organizării oricărei instituții este în chip firesc și inevitabil determinat de conținutul activității acelei instituții. Deaceea, prin afirmațiunile lui mai sus analizate, „Raboceie Delo“ legitimează și consfințește nu numai îngustimea activității politice, ci și pe aceea a muncii organizatorice. Și în cazul de față, ca și întotdeauna, „Raboceie Delo“ este un organ a cărui conștiință capitulează în fața spontaneității. Ploconirea însă în fața formelor organizatorice cari nasc spontan, faptul de a nu ne da seama cât de îngustă și de primitivă este munca noastră organizatorică, cât de rudimentari suntem încă pe acest tărâm important, faptul de a nu ține seama de acest lucru, afirm eu, constituie o adevărată boală a mișcării noastre. Nu avem de a face cu o boală a decăderii, ci cu o boală a creșterii, — aceasta se înțelege dela sine. Dar tocmai acum, când valul revoltei spontane ne înecă, am putea spune, pe noi, conducători și organizatori ai mișcării, tocmai acum este deosebit de nece-

sară lupta cea mai neîmpăcată împotriva oricărei apărări aduse stării noastre înapoiate, împotriva oricărei legitimări aduse îngustimii pe acest tărâm; tocmai acum este deosebit de necesar de a trezi în fiecare dintre aceia cari iau parte la munca practică, sau cari sunt gata să se consacre ei, nemulțumirea față de metodele primitive cari domnesc la noi și hotărîrea neștrămutată de a scăpa de ele.

a) *Ce sunt metodele primitive?*

Vom încerca să răspundem la această întrebare, zugrăvind un mic tablou al activității unui cerc tipic social-democrat de prin anii 1894—1901. Am semnalat deja faptul că tineretul studios din acea perioadă era atras în masă de marxism. Bineînțeles că el era atras de marxism nu numai și nu atât ca teorie, cât ca ceva care putea da răspunsul la întrebarea: „Ce-i de făcut?” și care chema la luptă împotriva dușmanului. Și noii luptători porneau la atac cu o pregătire și cu un armament uimitor de rudimentar. În numeroase cazuri nu exista aproape niciun fel de armament și absolut nicio pregătire. Luptătorii porneau la război cum ar porni țăranul dela plug, luând cu el numai ciomagul. Un cerc de studenți, fără nicio legătură cu militanții vechi ai mișcării, fără nicio legătură cu cercurile din alte localități sau măcar din alte părți ale aceluiaș oraș (sau din alte școli și universități), fără să aibă organizată niciuna din laturile muncii revoluționare, fără niciun plan sistematic de activitate întocmit pentru o perioadă de timp cât-de-cât însemnată, intră în legătură cu muncitorii și se apucă de lucru. Cercul desvoltă treptat o propagandă și o agitație din ce în ce mai largă, el atrage, prin simplul fapt al manifestării sale, simpatia unor straturi muncitorești destul de largi, simpatia unei părți din societatea cultă, care procură bani și pune „comitetului“ la dispoziție noi și noi grupuri de tineri. Astfel crește puterea de atracție a comitetului (sau a „Uniunii de luptă“), crește cadrul activității sale, și această activitate se lărgeste în chip cu totul spontan: aceiași oameni cari cu un an sau cu

câteva luni înainte păseau pe scena cercurilor studențești și deslegau chestiunea: „Incotro să mergem?“, cari intrau în legături și întrețineau legături cu muncitorii, cari pregăteau și scoteau manifeste, aceiași oameni încep să se pună în legătură cu alte grupuri de revoluționari, își procură publicații, se apucă să scoată un ziar local, încep să se preocupe de organizarea unei demonstrații, trec în sfârșit la acțiuni fățișe de război (și o astfel de operațiune fățișă de război poate fi înfățișată, după împrejurări, de către cea dintâi foaie de agitație sau de către cel dintâi număr de ziar, ca și de către cea dintâi demonstrație). Și, de obicei, chiar începutul acestor acțiuni atrage după sine căderea imediată și complectă. O cădere imediată și complectă tocmai pentru că aceste operațiuni de război nu erau rezultatul unui plan sistematic, de mai înainte chibzuit și pe îndelete pregătit pentru o luptă îndelungată și tenace, ci erau pur și simplu rezultatul creșterii spontane a muncii de cerc duse după tradiție. O cădere imediată și complectă apoi, pentru că poliția cunoștea în chip firesc aproape întotdeauna pe militanții principali ai mișcării locale, cari „se recomandaseră“ ca atare dinainte, încă de pe băncile universității, și ea nu aștepta decât momentul potrivit pentru săvârșirea arestărilor în massă, după ce-i dăduse cercului dinadins puțința să crească și să se lărgască pentru a găsi un corpus delicti *) palpabil. Și poliția avea grijă să lase întotdeauna nearestate câteva persoane „de sămânță“ (precum sună expresia tehnică, întrebuințată, după câte știu, atât de către tovarășii noștri, cât și de către jandarmi). Un astfel de război poate fi asemănat cu o răscoală a unor cete de țărani, înarmați numai cu ciomege, pornind la atac împotriva unor trupe modern înarmate. Rămâne doar să ne mirăm de vitalitatea mișcării, care se întindea, creștea și repurta victorii, cu toate că din punct de vedere istoric primitivitatea armamentului era la început nu numai de neocolit, ci chiar și legitimă ca o condiție de largă recrutare a luptătorilor. Dar de îndată ce au început operați-

*) Corp delict. — N., Red.

unile de război mai serioase (și ele începură în fond odată cu grevele din vara anului 1896), neajunsurile organizației noastre de luptă au început să se resimtă din ce în ce mai tare. După desorientarea din primul moment a stăpânirii și după săvârșirea de către ea a unui șir întreg de greșeli (de pildă, apelurile către opinia publică, în cari se descriau isprăvile socialiștilor, sau deportările de muncitori din Capitală în centrele industriale din provincie), guvernul se adaptă repede noilor împrejurări de luptă și știu să-și plaseze la locurile convenite echipele sale de provocatori, spioni și jandarmi, înarmate cu toate perfecțiunile specialității. Pogromurile începură să se repete atât de des și să lovească o mulțime atât de mare de persoane, să măture atât de radical cercurile locale, încât masa muncitoare pierdu literalmente pe toți conducătorii, mișcarea căpătă un caracter extrem de sporadic și dispăru absolut orice puțință de a stabili o continuitate și o legătură în activitate. Răslețirea extraordinară a militanților locali, compoziția întâmplătoare a cercurilor, nepregătirea și un orizont îngust pe terenul chestiunilor teoretice, politice și organizatorice, — toate acestea erau urmarea de neînălțurat a împrejurărilor descrise. Lucrurile au ajuns atât de departe, încât pe alocuri muncitorii, datorită faptului că suntem lipsiți de băgare de seamă și insuficient de conspirativi, devin neîncrezători față de intelectuali și încep să-i ocolească. Intelectualii, zic ei, ne duc, prin nechibzuința lor, la căderi!

Că această cârpăceală a început în sfârșit să fie socotită de orice social-democrat chibzuit o adevărată boală, aceasta o știe oricine cunoaște cât de puțin mișcarea. Și pentru ca cititorul care n-o cunoaște să nu creadă că noi „construim“ în mod artificial un stadiu deosebit sau o boală deosebită a mișcării, vom invoca iarăși martorul pomenit mai sus. Cititorul să nu se supere pentru citatul prea lung.

„Dacă trecerea treptată la o activitate practică mai largă — scrie B. în „Rabocce Delo“ Nr 6, — trecere care depinde direct de perioada generală de tranziție, pe care o trăește mișcarea muncitorească rusă, constituie o trăsătură caracteristică... apoi aici mai există și o altă trăsătură nu mai puțin interesantă în mecanismul general al revoluției

muncitorești ruse, Avem în vedere lipsa generală de forțe revoluționare capabile de acțiune *), care se resimte nu numai în Petersburg, dar chiar și în Rusia întreagă. Odată cu înviorarea generală a mișcării muncitorești, cu dezvoltarea generală a masei muncitorești, cu cazurile de grevă din ce în ce mai dese, cu lupta de masă din ce în ce mai fățișă a muncitorilor, luptă care duce la întărirea prigoanei, la arestări, expulzări și deportări, lipsa aceasta de forțe revoluționare superior calificate devine din ce în ce mai simțită și, neîndoielnic, nu rămâne fără influență asupra adâncimii și a caracterului general al mișcării. Multe greve se desfășoară fără o influență puternică și directă din partea organizațiilor revoluționare... se resimte lipsa de manifeste agitatorice și de literatură ilegală... cercurile muncitorești rămân fără agitatori... Alături de aceasta, se observă și lipsa permanentă de mijloace materiale. Într'un cuvânt, creșterea mișcării muncitorești depășește creșterea și dezvoltarea organizațiilor revoluționare. Numărul disponibil de revoluționari militanți se dovedește a fi prea neînsemnat pentru a concentra în mâinile lor influența asupra întregii mase muncitorești care se agită și pentru a da măcar o aparență de coordonare și de organizare acestor agitații... Cercurile răslețe, revoluționarii răsleți, nu sunt adunați, nu sunt uniți, nu alcătuiesc o organizație unitară, viguroasă și disciplinată, cu unități desfășurate după un plan unitar..."

Și după ce autorul stabilește că apariția neîntârziată a unor cercuri noi în locul celor nimicite „dovedește numai vitalitatea mișcării... nu însă și existența unui număr îndestulător de militanți revoluționari pe deplin capabili“, dănsul încheie:

„Lipsa de pregătire practică a revoluționarilor din Petersburg se dă pe față și prin rezultatele muncii lor. Ultimele procese, îndeosebi acelea ale grupurilor „Autoeliberarea“ și „Lupta muncii împotriva capitalului“, au arătat lămurit că un agitator tânăr, care nu cunoaște amănunțit nici condițiile de muncă și, prin urmare, nici de agitație la o fabrică anumită, care nu cunoaște principiile de conspirație și și-a însușit numai concepțiile generale ale social-democrației“ (și le-a însușit oare cu adevărat?) „poate să lucreze numai 4-5-6 luni. Apoi vine arestarea, care atrage deseori după sine prăbușirea întregii organizații, sau numai a unei părți. Se pune întrebarea: există oare puțința unei activități rodnice și victorioase a unui grup, dacă timpul de existență a acestui grup se mărginește numai la câteva luni? E vădit lucru că neajunsurile organizațiilor în ființă nu pot fi puse toate în sarcina perioadelor de tranziție... e vădit că atât cantitatea cât și — lucru de căpetenie — calitatea organizațiilor militante joacă aici un rol însemnat și cea dintâi sarcină a social-democrațiilor noastre... trebuie să fie unirea reală a organizațiilor, odată cu selecționarea riguroasă a membrilor...“

b) Metodele primitive și economismul

Acum trebuie să ne oprim asupra chestiunii care se impune, neîndoielnic, fiecărui cititor. Se poate oare pune în legătură

*) Peste tot subliniat de noi.

aceste metode primitive, ca boală de creștere proprie *întregii* mișcări, cu economismul, ca *unul* din curentele din sânul social-democrației ruse? Noi credem că da. Nepregătirea practică, lipsa de pricepere în munca organizatorică ne este într'adevăr comună *nouă tuturor*, chiar și acelor cari dela început stăteau neclintii pe punctul de vedere al marxismului revoluționar. Și, bincințeles, nimeni n'ar putea învinui pe practicienii mișcării de această lipsă de pregătire. Dar în noțiunea de „metode primitive“, pe lângă lipsa de pregătire, mai intră și altceva, și anume: desfășurarea strâmtă a muncii revoluționare în general, apoi neînțelegerea faptului că pe această muncă strâmtă, îngustă nu se poate ridica o bună organizație de revoluționari; și, în sfârșit — și aceasta-i principalul — încercările de a îndreptați această îngustime și de a o ridica la rangul unei „teorii“ speciale, adică ploconirea, și pe acest tărâm, față de spontaneitate. Din moment ce se dădură pe față asemenea încercări, deveni neîndoios că metodele primitive sunt legate de economism și că nu vom scăpa de îngustimea activității noastre organizatorice, dacă nu vom fi scăpat în general de economism (adică de înțelegerea îngustă a teoriei marxismului, a rolului social-democrației și a sarcinilor politice ale acesteia). Și aceste încercări s'au dat pe față în două direcții. Unii au început să spună: *massa muncitorească n'a ridicat încă ea însăși probleme politice atât de cuprinzătoare și de revoluționare, ca acelea cari îi sunt „impuse“ de revoluționari; ea mai trebuie să lupte pentru revendicările politice imediate, să ducă „lupta economică împotriva patronilor și a guvernului“* *) (și acestei lupte „accesibile“ mișcării de mase îi corespunde în chip firesc și o organizație „accesibilă“ chiar și tineretului celui mai nepregătit). Alții, departe de teoria „treptat-treptatului“, au început să spună: e cu puțință și trebuie „făcută revoluția politică“, dar pentru aceasta nu e neapărat nevoie de întemeierea unei organizații puternice de revoluționari, care să facă educația prole-

*) „Rabcciaia Misl“ și „Raboceic Delo“, mai ales în „Răspunsul“ dat lui Plehanov.

tariatului printr'o luptă stăruitoare și îndărătnică; pentru asta este de ajuns să punem mâna cu toții pe bâta prea bine cunoscută și „accesibilă“. Vorbind fără alegorie: ni se cerea să facem greva generală *) sau să dăm imbold mersului „molatec“ al mișcării muncitorești prin „teroarea care sguduie“ (**). Amândouă aceste curente — și oportuniștii și „revoluționiștii“ — capitulează în fața metodelor primitive dominante, nu cred în putința de a ne scăpa de ele, nu înțeleg care e cea dintâi și cea mai arzătoare sarcină practică ce avem: a crea o organizație de revoluționari, capabilă să asigure luptei politice energie, stăruință și continuitate.

Adineaori am citat cuvintele lui B.: „creșterea mișcării muncitorești depășește creșterea și dezvoltarea organizațiilor revoluționare“. Această „comunicare prețioasă a unui observator apropiat“ (cum se exprimă redacția lui „Raboceie Delo“ despre articolul lui B.) are pentru noi un preț înedit. Ea arată că am avut dreptate când am văzut pricina de căpetenie a crizei de astăzi din sânul social-democrației ruse în rămânerea în urmă a conducătorilor (a „ideologilor“, a revoluționarilor, a social-democraților) față de avântul spontan al masei. Ea arată că toate aceste reflexii ale autorilor scrisorii economiste (din Nr. 12 al „Iskrei“), B. Kricevski și Martînov, despre primejdia subprețuirii însemnătății elementului spontan, despre lupta mărunță de zi-cu-zi, despre tactica-proces etc., înseamnă tocmai proslăvirea și apărarea metodelor primitive. Oamenii aceștia, cari nu pot rosti cuvântul „teoretician“ fără o strâmbătură disprețuitoare, cari numesc „instinct al vieții“ îngenunchierea lor în fața celei mai vădite nepregătiri și nedesvoltări, dau la iveală, de fapt, o neînțelegere a celor mai urgente sarcini practice ale noastre. Oamenilor rămași în urmă li se strigă: „Mergeți la pas! N'o luați înainte!“ Oamenilor cari suferă de lipsă de energie

*) Broșura: „Cine va înfăptui revoluția politică?“ publicată în Rusia în culegerca „Proletarscaia Borba“ (Lupta proletară) și retipărită de comitetul din Kiev.

***) „Reînvierea revoluționarismului“ și „Svoboda“.

și inițiativă în activitatea organizatorică, de lipsă de „planiuri“ în desfășurarea largă și îndrăzneată a treburilor li se strigă: „Tactica e un proces!“ Păcatul nostru de bază constă în coborîrea sarcinilor noastre politice și organizatorice pînă la nivelul celor mai imediate interese „palpabile“, „concrete“ ale luptei economice de fiecare zi. Nouă însă ni se cîntă într'una: trebuie dat luptei economice însăși un caracter politic! Încă odată: aceasta-i literalmente acelaș „instinct al vieții“ de care a dat dovadă un erou dintr'o epopee populară, care văzînd carul funebru al unei înmormîntări strigă: „La mulți ani cu sănătate!“

Amintiți-vă cu ce cutezanță neasemuită, într'adevăr „narcisiană“, il învață înțelepții aceștia pe Plehanov:

„Cercurilor muncitorești le sunt în general (sic) inaccesibile sarcinile politice, în sensul real, practic, al acestui cuvînt, adică în sensul unei lupte practice și efective, pentru revendicări politice“. (Răspunsul redacției ziarului „Rabocele Delo“, pag. 24.)

Există cercuri și cercuri, domnilor! Unui cerc de „primitivi“ îi sunt, de bună-seamă, inaccesibile sarcinile politice, atîta vreme cît acești primitivi nu și-au dat seama de metodele lor primitive și n'au scăpat de ele. Iar dacă acești primitivi, în afară de toate, mai sunt încă și îndrăgostiți de metodele lor primitive, dacă ei scriu neapărat cu caractere cursive cuvîntul „practic“ și își închipue că a fi practic înseamnă a scobori sarcinile lor pînă la nivelul de înțelegere al păturilor celor mai înapoiate ale masei, — atunci se înțelege că pentru acești primitivi nu mai e nicio nădejde de îndreptare, și lor *le sunt în general inaccesibile sarcinile politice*. Dar unui cerc de corifei, de oameni ca Alexeiev și Mișkin, Hakturin și Jeliabov, îi sunt accesibile sarcinile politice în sensul cel mai real și cel mai practic al acestui cuvînt, îi sunt accesibile tocmai din pricina și în măsura în care predica lor fierbinte găsește ecou în masa care se trezește spontan, în măsura în care energia lor clocotitoare este prinsă și sprijinită de către energia clasei revoluționare. Plehanov a avut de o mie de ori dreptate, atunci când nu numai că a

arătat care e această clasă revoluționară, nu numai că a dovedit inevitabilitatea și necesitatea trezirii ei spontane, ci a și pus totodată în fața „cercurilor muncitorești” o sarcină politică înaltă și măreață. Voi însă invocați mișcarea de masă apărută de atunci încoace, pentru a *degrada* această sarcină, pentru a *restrânge* energia și amploarea activității „cercurilor muncitorești”. Ce este asta altceva decât îndrăgostirea primitivului de metoda sa primitivă? Vă fuduliți cu practicisul vostru și nu vedeți faptul cunoscut oricărui practician rus: ce minuni e în stare să facă pentru cauza revoluționară energia nu numai a unui cerc, ci chiar și a unui ins răsleț. Sau credeți că în mișcarea noastră nu pot exista astfel de corifei, cum au fost cei din anii 1870-1880? Dece nu? Oare pentru că suntem rău pregătiți? Dar noi ne pregătim, ne vom pregăti și vom fi pregătiți: E adevărat, apele stătătoare ale luptei economice împotriva patronilor și a guvernului au prins la noi, din nenorocire, mucegai; au apărut oameni cari îngeunuchiază și se închină în fața spontaneității, contemplând cu evlavie (după expresia lui Plehanov) „posteriorul” proletariatului rus. Dar vom ști să scăpăm de acest mucegai. Tocmai acum revoluționarul rus, îndrumat de o teorie cu adevărat revoluționară, sprijinindu-se pe o clasă cu adevărat revoluționară și în deșteptare spontană, poate — în sfârșit — să se ridice în toată înălțimea sa și să-și desfășoare toate forțele sale eroice. Pentru aceasta nu-i nevoie decât ca în sânul masei practicienilor, în sânul unei mase și mai mari de oameni cari năzuiesc cu însetare spre activitate practică încă de pe băncile școlii, să fie întâmpinată cu batjocură și dispreț orice tentativă de a degrada sarcinile noastre politice și amploarea muncii noastre organizatorice. Și în asta, — fiți pe pace, domnilor! — vom reuși.

În articolul „Cu ce să începem?” am scris împotriva lui „Raboceie Delo”: „În 24 de ore se poate schimba tactica acțiunii pe vreo chestiune specială oarecare, se poate schimba tactica aplicării vreunui detaliu al organizației de partid. A-și schimba însă, nu în 24 de ore, ci chiar în 24 de luni, părerea

asupra chestiunii dacă o organizație de luptă și o agitație politică în rândul masselor sunt necesare în general, totdeauna și necondiționat, acest lucru îl pot face toți oamenii lipsiți de orice principiu solid“. „Raboceie Delo“ răspunde: „Această învinuire a „Iskrei“, singura cu pretenție de obiectivitate, este cu totul neîntemeiată. Cititorii lui „Raboceie Delo“ știu foarte bine că dela început, fără să așteptăm apariția „Iskrei“, nu numai că am chemat la agitația politică...“ (spunând în acelaș timp că nu numai cercurile muncitorești, dar „și mișcarea de masă a muncitorilor nu poate să considere răsturnarea absolutismului ca prima sarcină politică“, ci numai lupta pentru revendicările politice imediate și că „revendicările politice imediate nu devin accesibile masselor decât după una sau, în cazul extrem, după mai multe greve“)... „dar prin scrierile pe cari le aduceam din străinătate am pus la dispoziția tovarășilor cari activau în Rusia *singurul* material de agitație politică social-democrată...“ (dar în acest singur material nu numai că ați aplicat agitația politică în măsura cea mai largă în domeniul luptei economice, dar ați și ajuns să susțineți că această agitație limitată este „de cea mai largă aplicabilitate“. Și nu observați, domnilor, că argumentarea domniilor voastre dovedește tocmai necesitatea apariției „Iskrei“, dat fiind acest *singur* material și necesitatea luptei „Iskrei“ împotriva lui „Raboceie Delo“?)... „Pe de altă parte, publicațiile noastre au pregătit în fapt unitatea tactică a partidului...“ (Unitate în convingerea că tactica este un proces de creștere a sarcinilor partidului, cari cresc odată cu partidul ? Ce prețioasă unitate !)... „și prin aceasta posibilitatea unei organizații de luptă, pentru crearea căreia „Uniunea din străinătate“ a făcut în general tot ce o organizație din străinătate poate să facă“. („Raboceie Delo“ Nr. 10, pagina 15). Ce încercare zadarnică de a ieși din încurcătură ! Că ați făcut tot ce v'a fost posibil, nu voi tăgădui niciodată. Am susținut și susțin că *limitele* a ceea ce este „posibil“ pentru voi sunt îngustate prin miopia concepțiilor voastre. E ridicol să vorbești de o „organizație de luptă“ care

să lupte pentru „revendicările politice imediate“ sau care „să ducă lupta economică împotriva patronilor și a guvernului“.

Dar dacă cititorul va voi să vadă periele îndrăgostirii „economiste“ de primitivism, se înțelege că el trebuie să treacă dela eclecticul și șovăitorul „Raboccie Delo“ la consecvența și hotărâta „Rabociaia Misl“.

„Acum, două cuvinte despre însăși așa-zisa intelectualitate revoluționară, — scria „Rabociaia Misl“ în „Suplimentul special“, pag. 13. — Ea, ce-i drept, nu odată a dovedit că e pe deplin gata să „treacă la un atac hotărât împotriva țarismului“. Toată nenorocirea era și este numai că, fiind prigonită fără cruțare de către poliția politică, intelectualitatea noastră revoluționară lua lupta împotriva acestei poliții politice drept o luptă politică împotriva absolutismului. Tocmai deaceia chestiunea „de unde să se ia forțe pentru lupta împotriva absolutismului?“ a rămas pentru ea până azi de nedeslegat“.

Nu este oare minunat disprețul acesta suveran față de lupta împotriva poliției din partea unui adorator (în înțelesul batjocoritor al cuvântului) al mișcării spontane? El este gata să *justifice* neiscusința noastră conspirativă prin faptul că pentru noi — dată fiind prezența unei mișcări spontane de masă — n'ar fi în fond importantă lupta împotriva poliției politice!! Puțini, foarte puțini ar fi gata să subscrie o asemenea încheiere monstruoasă: până într'atâta de arzătoare a ajuns pentru toată lumea chestiunea neajunsurilor organizațiilor noastre revoluționare. Dar dacă această încheiere n'ar putea s'o subscrie de pildă Martinov, apoi asta-i numai pentru că el nu știe (sau n'are curajul) să-și gândească tezele sale până la capăt. Intr'adevăr, o astfel de sarcină ca ridicarea de către masă a unor revendicări concrete în vederea unor rezultate palpabile, impune ea oare o grijă specială pentru făurirea unei organizații trainice, centralizate și combative de revoluționari? Oare „sarcina“ aceasta nu e îndeplinită și de o asemenea masă, care deloc nu „duce lupta împotriva poliției politice“? Mai mult încă: oare sarcina aceasta ar fi realizabilă, dacă în afară de puținii conducători n'ar mai pune umărul (și anume în imensă majoritate) și muncitori, cari nu sunt deloc în stare „să lupte împotriva poliției

politice“ ? Asemenea muncitori, oameni de rând, din masă, sunt în stare să desfășoare o uriașă energie și jertfire de sine în cursul unei greve, în lupta de stradă cu poliția și armata, ei sunt în stare (și numai ei singuri pot) să *hotărască* rezultatul întregii noastre mișcări, — însă lupta cu poliția *politică* cere însușiri speciale, cere revoluționari de *profesie*. Și noi trebuie să avem grijă nu numai ca masa „să ridice“ revendicări concrete, dar și ca masa muncitorilor „să ridice“ un număr tot mai mare de astfel de revoluționari de profesie. Iată-ne deci ajunși la chestiunea raporturilor reciproce dintre organizația de revoluționari de profesie și mișcarea pur-muncitorească. Această chestiune, care s'a oglindit prea puțin în literatură, ne-a preocupat mult pe noi, „politicii“, în convorbirile și discuțiile cu tovarășii cari gravitează mai mult sau mai puțin spre economism. Asupra ei face să ne oprim în chip special. Dar mai întâi să isprăvim cu încă un citat ilustrarea tezei noastre despre legătura metodelor primitive cu economismul.

„Grupul „Eliberarea muncii“, — scria d. N. N. în „Răspunsul“ său, — cere o luptă directă împotriva guvernului, fără să chibzuiească unde-i forța materială pentru această luptă și fără să arate *unde sunt căile de luptă*“.

Și după ce a subliniat ultimele cuvinte, autorul face următoarea notă la cuvântul „căile“.

„Această împrejurare nu poate fi explicată prin scopuri conspirative, întrucât în program este vorba nu despre un complot, ci despre o *mișcare de masă*. Massa însă nu poate să pășească pe căi secrete. E oare cu putință o grevă secretă ? E oare cu putință o manifestație și o petiție secretă ?“ („Vademecum“, pag. 59).

Autorul a ajuns direct până la această „forță materială“ (organizatorii de greve și de manifestații) și până la „căile“ de luptă, și totuși s'a pomenit într'o nedumerire penibilă, deoarece el „îngenunchiază“ în fața mișcării de masă, adică o privește ca ceva care ne *scutește* pe noi de activitatea noastră revoluționară, și nu ca ceva care trebuie să încurajeze și să *dea imbold* mai departe activității noastre revoluționare. O grevă

secretă este cu neputință pentru participanții ei și pentru persoanele cari vin în atingere directă cu ea. Dar pentru masa muncitorilor ruși această grevă poate să rămână (și de cele mai multe ori chiar rămâne) „secretă“, căci guvernul are grijă să taie orice comunicație cu greviștii, are grijă să facă cu neputință orice răspândire de știri asupra grevei. Și iată, aici e nevoie de o specială „luptă împotriva poliției politice“, de o luptă pe care niciodată n'o va putea duce în mod activ o masă atât de largă, cum este aceea care ia parte la grevă. Această luptă trebuie să fie organizată „după toate regulile artei“ de către oameni cari se îndeletnicesc ca profesioniști cu activitatea revoluționară. Organizarea acestei lupte n'a devenit *mai puțin necesară* prin faptul că în mișcare sunt atrase, în chip elementar masele. Dimpotrivă, ca urmare a acestui fapt, organizația devine și *mai necesară*, căci noi, socialiștii, nu ne-am îndeplini îndatoririle noastre directe față de mase, dacă n'am ști să împiedicăm poliția de a face secretă (chiar dacă uneori noi înșine am pregăti-o în mod secret) orice grevă și orice manifestație. Și vom reuși să facem aceasta tocmai pentru că masa, care se trezește în chip spontan, *va ridica și ea din mijlocul ei* un număr din ce în ce mai mare de „revoluționari de profesie“ (dacă nu ne vom apuca să îndemnăm în toate chipurile pe muncitori să bată pasul pe loc).

c) *Organizația de muncitori și organizația de revoluționari*

Dacă pentru un social-democrat noțiunea luptei politice coincide cu noțiunea „luptei economice împotriva patronilor și a guvernului“, apoi este firesc să ne așteptăm ca pentru el noțiunea „organizație de revoluționari“ să coincidă mai mult sau mai puțin cu noțiunea „organizație de muncitori“. Și aceasta într'adevăr se și întâmplă, așa încât, vorbind despre organizație, ne pomenim vorbind literalmente în limbi deosebite. Mi-aduc aminte, de pildă, de o convorbire cu un economist destul de consecvent, pe care nu-l cunoscusem mai înainte. Veni

vorba despre broșura: „Cine va face revoluția politică ?“ Și ne-am înțeles îndată că neajunsul ei de căpetenie este ignorarea chestiunii organizării. Credeam că suntem cu totul de acord, dar... convorbirea merge mai departe și se dovedește că vorbim despre lucruri diferite. El învinuia pe autor că ignorează casele de ajutor de grevă, societățile de ajutor reciproc etc., pe când eu aveam în vedere organizația de revoluționari, neapărat necesară pentru „înfăptuirea“ revoluției politice. Și îndată ce această divergență ieși la iveală, nu-mi reamintesc ca, în genere, să fi fost de acord în vreo chestiune principială cu acest economist !

În ce a constat așadar izvorul divergențelor noastre? Tocmai în faptul că economiștii alunecă mereu dela social-democrație la trade-unionism, atât în problemele organizatorice, cât și în cele politice. Lupta politică a social-democrației este cu mult mai largă și mai complexă decât lupta economică a muncitorilor împotriva patronilor și a guvernului. Deasemeni (și ca urmare) organizația partidului social-democrat revoluționar trebuie să fie inevitabil de *alt gen* decât aceea a muncitorilor pentru o asemenea luptă. Organizația muncitorilor trebuie să fie în primul rând sindicală; în al doilea rând, ea trebuie să fie cât se poate de largă; în al treilea rând, ea trebuie să fie cât se poate mai puțin conspirativă. (Bineînțeles că și aci și mai jos, am în vedere numai Rusia absolutistă). Dimpotrivă, organizația revoluționarilor trebuie să cuprindă, înainte de toate și mai ales, oameni a căror profesie este activitatea revoluționară. (Deaceia și vorbesc despre organizația *de revoluționari*, având în vedere pe revoluționarii social-democrați). În fața acestui element caracteristic al unei atari organizații *trebuie să se șteargă pe deplin orice deosebire dintre muncitori și intelectuali*, fără să mai vorbim despre deosebirea dintre profesiunea unora și a altora. Această organizație nu trebuie să fie prea largă și trebuie să fie cât se poate de conspirativă. Să ne oprim mai mult asupra acestei întreprinse deosebiri.

În țările cu libertăți politice, deosebirea dintre organizația

sindicală și cea politică este perfect limpede, după cum e limpede și deosebirea dintre trade-uniuni și social-democrație. Desigur, relațiile dintre acestea din urmă și cele dintâi variază inevitabil în diferite țări, după condițiile istorice, juridice etc. Aceste relații pot să fie mai mult sau mai puțin strânse, complexe etc. (din punctul nostru de vedere ele trebuie să fie cât se poate de strânse și cât se poate de puțin complexe); dar în țările libere nici vorbă nu poate fi despre identificarea organizației sindicatelor profesionale cu aceea a partidului social-democrat. În Rusia însă, jugul absolutismului șterge, la prima vedere, orice deosebire dintre organizația social-democrată și sindicatul profesional muncitoresc, fiindcă sunt interzise orice asociații muncitorești și orice cercuri, fiindcă manifestarea principală și instrumentul principal al luptei economice a muncitorilor — greva — este socotită în general ca un delict de drept comun (și adesea chiar ca un delict politic!). Astfel, împrejurările dela noi „izbesc“ pe de o parte foarte mult pe muncitorii cari duc lupta economică de chestiuni politice, iar pe de altă parte îi „izbesc“ pe social-democrați, făcându-i să confunde trade-unionismul cu social-democratismul (și Krievskii, Martînovii et Comp., vorbind mereu plini de aprindere despre „izbirea“ de primul fel, nu observă deloc „izbirea“ de-al doilea fel). Într’adevăr, închipuiți-vă niște oameni ocupați 99 la sută cu „lupta economică împotriva patronilor și a guvernului“. Unii dintr’înșii, în decursul *întregii* lor perioade de activitate (4-6 luni), nu se vor izbi niciodată de chestiunea necesității unei organizațiuni mai complexe de revoluționari; alții poate se vor „izbi“ de o literatură bernștainiană, relativ destul de răspândită, din care vor trage convingerea despre importanța esențială a „mersului progresiv al luptei mărunte de zi-cu-zi“. Ceilalți, în sfârșit, se vor lăsa poate atrași de ideea ademenitoare de a arăta lumii o nouă probă de „legătura strânsă și organică cu lupta proletară“, de legătura dintre mișcarea sindicală și mișcarea social-democrată. Cu cât mai târziu pășește o țară în arena capitalismului și, deci, și a mișcării muncitorești, — pot raționa astfel de oameni, — cu atât

mai mult pot să ia parte socialiștii la mișcarea sindicală și să-i dea sprijin, cu atât mai puține organizații sindicale ne-social-democrate pot și trebuie să existe. Până aici, asemenea raționament este cu desăvârșire just. Inșă nenorocirea constă în faptul că se merge mai departe și că se visează la contopirea deplină a social-democratismului cu trade-unionismul. Vom vedea îndată, din pilda statutului „Uniunii de luptă“ din Petersburg, cât de mult dăunează astfel de visuri planurilor noastre organizatorice.

Organizațiile muncitorilor pentru lupta economică trebuie să fie organizații sindicale. Orice muncitor social-democrat are datoria, în măsura posibilității, să dea sprijin și să lucreze activ în aceste organizațiuni. Aceasta este adevărat. Dar nu este nicidecum în interesul nostru să cerem ca numai social-democrații să fie membri ai asociațiilor „de breaslă“: aceasta ar restrânge întinderea influenței noastre asupra masei. Trebuie să facă parte din asociația de breaslă orice muncitor care înțelege necesitatea unirii pentru lupta împotriva patronilor și a guvernului. Scopul însuși al asociațiilor de breaslă ar fi de neînfăptuit, dacă acestea nu ar uni pe toți aceia cari sunt în stare să înțeleagă aceste lucruri elementare, dacă aceste asociațiuni de breaslă n'ar fi organizații foarte *largi*. Și cu cât mai largi sunt aceste organizații, cu atât mai largă va fi și influența noastră asupra lor, influență exercitată nu numai prin desvoltarea „spontană“ a luptei economice, dar și prin influența directă, conștientă a membrilor socialiști ai asociațiunii asupra tovarășilor lor. Dar într'o organizație cu un număr mare de membri nu este cu putință o conspirație severă (care cere o pregătire cu mult mai mare decât cea necesară pentru participarea la lupta economică). Cum se poate împăca această contradicere dintre necesitatea unei organizații largi și necesitatea unei conspirații severe? Cum se poate face ca organizațiile de breaslă să fie cât se poate mai puțin conspirative? Pentru aceasta nu pot exista, în general vorbind, decât două căi: ori legalizarea sindicatelor de breaslă (care în unele țări a premers legalizării asocia-

țiilor socialiste și politice), ori păstrarea mai departe a organizației secrete, dar atât de „libere“, atât de puțin formal înche-gate, *lose*, după cum spun germanii, încât, pentru masa mem-brilor, conspirația să fie redusă aproape la zero.

Legalizarea asociațiilor muncitorești ne-socialiste și ne-politice a și început în Rusia, și nu poate fi nicio îndoială că fiecare pas al mișcării noastre muncitorești social-democrate în creștere va înmulți și încuraja încercările acestei le-galizări, încercări cari pleacă mai ales dela adepții regimului în ființă, dar în parte și dela muncitorii înșiși și dela inte-lectualitatea liberală. Drapelul legalizării a și fost arborat de către Vasilievi și Zubatovi; au făgăduit și au și dat con-curs domni Ozerov și Worms, iar printre muncitori există de pe acum discipoli ai noului curent. Și de azi înainte nu putem să nu ținem seama de acest curent. Cum să ținem seamă de el, — despre asta nici nu pot fi două păreri prin-tre social-democrați. Noi suntem datori să demascăm fără înduplecare orice participare a Zubatovilor și Vasilievilor, a jandarmilor și a popilor la acest curent și să lămurim mun-citorilor intențiile adevărate ale acestor participanți. Suntem datori să demascăm și orice note împăciuitoare, de „armo-nie“, cari vor suna în cuvântările politicianilor liberali la întrunirile deschise ale muncitorilor, — indiferent dacă aceste note izvorăsc din convingerea lor sinceră în privința folo-sului unei colaborări pașnice între clase, din dorința de a se pune bine cu autoritățile sau, în sfârșit, pur și simplu din ne-dibăcie. Suntem datori, în sfârșit, să-i prevenim pe muncitori de capcana pe care le-o întinde adeseori poliția, care la aceste întruniri publice și în societățile legale caută să observe pe cei „cu foc sacru“ și să introducă, cu ajutorul organizațiilor legale, provocatori și în organizațiile ilegale.

Dar a face toate acestea nu înseamnă încă deloc a uita că *în cele din urmă* legalizarea mișcării muncitorești ne folosește tocmai nouă și nu le folosește deloc Zubatovilor. Dimpotrivă, tocmai prin campania noastră de demascare noi putem să des-părțim neghina de grâu. Neghina am arătat-o. Grâul constă în

atragera atenției straturilor muncitorești celor mai largi și celor mai înapoiate asupra chestiunilor sociale și politice; el constă în descărcarea noastră, a revoluționarilor, de astfel de funcțiuni, cari sunt în fond legale (cum e răspândirea cărților legale, ajutorul reciproc muncitoresc etc.) și a căror dezvoltare ne va da inevitabil nouă tuturora un material din ce în ce mai bogat pentru agitație. În acest sens putem și trebuie să spunem Zubatovilor și Ozerovilor: Dați-i înainte, domnilor ! În măsura în care întindeți muncitorilor o capcană (fie în sensul unei provocări directe, fie în sensul coruperii „cinstite“ a muncitorilor prin „struivism“), vom avea noi grijă să vă demascăm. În măsura în care faceți într'adevăr un pas înainte, — chiar și sub forma celui mai „sfiicios zig-zag“, dar totuși un pas înainte, — vom spune: Mă rog, cu voia dumneavoastră ! Un pas real înainte poate fi numai o lărgire reală, fie chiar minimă, a câmpului de activitate pentru muncitori. Orice lărgire de acest fel ne va fi nouă de folos și va grăbi ivirea unei asociații legale în care nu provocatorii îi vor prinde pe socialiști, ci, dimpotrivă, socialiștii vor recruta adepți. Într'un cuvânt, treaba noastră este să luptăm de acum înainte cu neghina. Nu este treaba noastră să creștem grâul în casă în ghivece. Plivind neghina, noi curățăm prin aceasta însuși câmpul și îngăduim sămânței de grâu să crească în voie. Și în timp ce alde Afanasie Ivanovici și Pulheria Ivanovna⁸⁸ se îndeletnicesc cu creșterea plantelor de casă, noi trebuie să pregătim secerători, cari să știe să plivească și neghina de astăzi și să secere și grâul de mâine.

Prin urmare, noi nu putem rezolva prin legalizare chestiunea creării unei organizații sindicale, care să fie cât se poate mai puțin conspirativă și cât se poate mai largă. (Am fi însă foarte bucuroși, dacă Zubatovii și Ozerovii ne-ar deschide măcar o posibilitate parțială pentru o astfel de rezolvare, — în care scop noi trebuie să ducem războiul cel mai energic împotriva lor !) Rămâne calea organizațiilor sindicale secrete și noi trebuie să dăm tot concursul muncitorilor cari pornesc deja (după cum o știm foarte bine) pe această cale. Organizațiile

sindicale nu numai că pot aduce un folos uriaș în privința desvoltării și întăririi luptei economice, dar pot și să devină un mijloc ajutător foarte important pentru agitația politică și pentru organizația revoluționară. Pentru a dobândi acest rezultat, pentru a îndruma mișcarea sindicală născândă, pe drumul dorit de social-democrație, este neapărat nevoie, înainte de orice, să înțelegem limpede absurditatea aceluia plan de organizare pe care-l tot preconizează de aproape cinci ani economiștii din Petersburg. Planul acesta este expus și în „Statutul casei muncitorești de ajutorare“ din Iulie 1897 („Listoc Rabotnika“, Nr. 9 și 10, pag. 46, — din „Rabociaia Misl“, Nr. 1) și în „Statutul organizației unioniste muncitorești“ din Octombrie 1900 (foaie specială, scoasă în Petersburg și citată în Nr. 1 din „Iskra“). Neajunsul de căpetenie al ambelor statute constă în descrierea amănunțită a unei organizații muncitorești largi și în confundarea acesteia cu organizația revoluționarilor. Să luăm statutul al doilea, cel mai amănunțit elaborat. El se compune din *cincizeci și două* de paragrafe: 23 de paragrafe expun structura, regulamentul de conducere a treburilor și limitele de competență ale „cercurilor muncitorești“ organizate în fiecare fabrică („nu mai mult de 10 oameni“) și cari aleg „grupurile centrale (de fabrică)“. „Grupul central — sună paragraful al doilea — urmărește tot ce se întâmplă în fabrica sau uzina lui și ține cronică întâmplărilor de acolo“. „Grupul central face lunar în fața tuturor membrilor darea de seamă despre situația casei“ (paragraful al 17-lea) etc. 10 paragrafe sunt închinare „organizației raionale“ și 19 unei împletiri foarte complicate a „Comitetului organizației muncitorești“ cu „Comitetul „Uniunii de luptă“ din Petersburg“ (delegați aleși de fiecare raion și de „grupurile executive“, — „grupuri de propagandiști, grupuri pentru legături cu provincia, pentru legături cu străinătatea, pentru administrarea depozitelor, pentru editură și pentru casa de ajutorare“).

Social-democrația = „grupuri executive“ pentru lupta economică a muncitorilor! Ar fi greu să se demonstreze în-

tr'un chip mai izbitor cum alunecă gândul economistului dela social-democratism la trade-unionism, cât de străină îi este ideea că un social-democrat trebuie să se gândească înainte de toate la organizarea revoluționarilor capabili să conducă *întreaga* luptă de emancipare a proletariatului. Să vorbești despre „emanciparea politică a clasei muncitoare“, despre lupta împotriva „arbitrariului țarist“ — și să scrii asemenea statute de organizare, înseamnă să nu ai absolut nicio idee despre adevăratele sarcini politice ale social-democrației. Niciunul din acea jumătate de sută de paragrafe nu dă la iveală măcar o urmă de înțelegere a faptului că este nevoie de cea mai largă agitație politică în masse, care să pună în lumină toate laturile absolutismului rus, întreaga înfățișare a diverselor clase sociale din Rusia. Și nu numai scopurile politice, dar nici cele trade-unioniste nu sunt realizabile cu un astfel de statut, căci ele cer o organizație *de breaslă*, despre care nici nu se pomenește.

Dar trăsătura caracteristică, aproape cea mai izbitoare, este masivitatea greoaie a acestui întreg „sistem“, care încearcă să facă legătura dintre fiecare fabrică cu „comitetul“, printr'un fir permanent de reguli uniforme și ridicol de mărunte, printr'un sistem de alegeri cu trei grade. Strivită de orizontul îngust al economismului, ideea se sbate aici în amănunte care miroase grozav a birocratism și a conțopism. În realitate, trei sferturi din aceste paragrafe nu se aplică, firește, niciodată. În schimb o organizație atât de „conspirativă“, cu un grup central în fiecare fabrică, înlesnește în mare măsură jandarmilor arestări în massă. Tovarășii polonezi au și trecut printr'o asemenea perioadă a mișcării, când toți se entuziasmaseră pentru o întemeiere întinsă de case muncitorești de ajutorare, dar cu toții au renunțat foarte curând la această idee, încredințându-se că pe calea aceasta dăruiesc doar o recoltă bogată jandarmilor. Dacă vrem organizații muncitorești întinse, la adăpost de căderi mari, dacă nu vrem deci să facem pe placul jandarmilor, atunci trebuie să tindem ca aceste organizații să fie cu totul libere de orice formă încheșată. Dar vor putea ele

oare atunci să funcționeze? Ia să vedem în ce constă funcționarea: „...a urmări tot ce se întâmplă în fabrică și a ține cronică întâmplărilor de acolo“ (paragraful 2 al statutelor). Este oare neapărat nevoie ca aceasta să ia o formă încheată, fixă? Nu e oare mai bine ca acelaș rezultat să fie dobândit prin corespondențe la ziarele ilegale, fără să se alcătuiască în scopul acesta grupe speciale? „...A conduce lupta muncitorilor pentru îmbunătățirea situației lor în fabrică“ (par. 3 al statutelor). Și aici este de prisos o formă fixă. Revendicările pe cari vor să le ridice muncitorii poate să le afle precis orice agitator cât de puțin destoinic, dintr'o simplă convorbire; iar după ce le va fi aflat, el le transmite organizației restrânse, și nu largi, de revoluționari, pentru ca aceasta să-i procure apoi manifestul potrivit. „...A organiza o casă de ajutorare... cu o cotizație de 2 copeici la rublă“ (paragr. 9) — și a face apoi lunar darea de seamă despre situația casei (paragr. 17), a exclude pe membrii cari nu plătesc cotizațiile (paragr. 10) etc. Dar asta-i pentru poliție de-a-dreptul un rai, căci nimic nu este mai ușor decât să pătrundă în toată această „conspirație“ a „Casei centrale de fabrică“, să confiște banii și să curețe pe oamenii cei mai buni. Nu ar fi oare mai simplu să se scoată timbre de o copeică sau de două, cu stampila organizației cunoscute (foarte restrânse și foarte conspirative) sau să se organizeze fără niciun fel de timbru străneri de bani, despre cari ziarul ilegal să publice, sub anumite cuvinte convenționale, dări de seamă? Scopul atins va fi acelaș, dar jandarmlor le va fi de o sută de ori mai greu să prindă firele.

Aș putea urma mai departe cu pilda acestei analize a statutului, dar cred că și cele spuse sunt suficiente. Un sâmbure mic, strâns încheat din muncitorii cei mai de nădejde, cei mai cu experiență și cei mai căliți, având oamenii săi de încredere în raioanele de căpetenie și fiind legat, după toate regulile celei mai severe conspirații, cu organizația revoluționarilor, va putea foarte bine îndeplini, cu concursul cel mai larg al masei și fără nicio formă fix încheată, toate funcțiile cari cad în sarcina organizației sindicale și, în afară de aceasta, le va în-

deplini tocmai în felul dorit de social-democrație. Numai pe această cale se poate dobândi *consolidarea* și dezvoltarea mișcării sindicale *social-democrate*, în ciuda tuturor jandarmilor.

Mi se va răspunde: o organizație atât de *lose*, de neînche-gată, încât n'are nicio formă fixă, încât n'are măcar membri cunoscuți și înregistrați, nu poate să se numească organizație. Se poate. Nu alerg după nume. Dar această „organizație fără membri“ va face tot ce este necesar și va chezașui dela început o legătură trainică a viitoarelor noastre trade-uniuni cu socialismul. Iar cine vrea o organizație muncitorească *largă*, cu alegeri, dări de seamă, vot universal, etc., sub absolutism, acela este pur și simplu un utopist de nelecuit.

Morala ce reiese de aici e simplă: dacă vom începe cu clădirea temeinică a unei puternice organizații de revoluționari, atunci vom putea asigura trăinicia mișcării în întregul ei, vom putea îndeplini atât scopurile social-democrate, cât și cele trade-unioniste propriu-zise. Dacă însă vom începe cu o organizație muncitorească largă, care se zice că ar fi mai „accesibilă“ pentru masse (pe când de fapt ea e mai accesibilă pentru jandarmi și face și pe revoluționari mai accesibili pentru poliție), atunci nu vom îndeplini nici scopurile dintâi, nici pe cele din urmă, nu vom scăpa de primitivism și, prin răzlețirea noastră, prin căderile noastre nesfârșite, vom face doar mai accesibile pentru massă trade-uniunile de tipul zubatovist sau ozerovist.

În ce trebuie propriu-zis să conștie funcțiile acestei organizații de revoluționari? Despre aceasta vom vorbi îndată amănunțit. Mai întâi însă să analizăm încă un argument foarte caracteristic al teroristului nostru, care se găsește iarăși (jalnică e soarta lui) în vecinătatea imediată a economistului. În revista pentru muncitori, „Svoboda“ (Nr. 1), găsim un articol intitulat „Organizația“, al cărui autor vrea să apere pe cunoscuții săi muncitori-economiști din Ivanovo-Voznesensk.

„Rău lucru este — scrie el — când mulțimea e mută, inconștientă, când mișcarea nu pornește de jos. Uitați-vă: studenții din orașul universitar pleacă de sărbători sau pentru vară acasă și mișcarea muncito-

rească se oprește pe loc... Poate oare o astfel de mișcare muncitorească, împinsă din afară, să fie o putere reală ? De unde !... Ea n'a învățat încă să umble pe picioarele ei proprii, trebuie să fie sprijinită și condusă de alții. Și așa-i în toate privințele: au plecat studenții — cprise; sunt înhățați de jandarmi cei mai capabili, a fost luat caimacul — laptele se acrește; „comitetul“ este arestat — atunci, până ce se organizează altul, iar se face liniște; și încă nu se știe ce fel de altul — poate că nu va semăna deloc cu cel vechi: acela spunea una și acesta va spune dimpotrivă... Legătura dintre ziua de ieri și cea de mâine se pierde, experiența trecutului nu servește de învățământ viitorului. Și toate acestea numai pentru că nu există rădăcini în adâncime, în mulțime; nu lucrează o sută de proști, ci zece deștepți. Zece oameni pot fi oricând pescuiți; când însă organizația cuprinde mulțimea, când totul pleacă dela mulțime, atunci nici cel mai zelos dușman nu mai este în stare să nimicească mișcarea“. (Pag. 63).

Faptele sunt descrise întocmai. Și tabloul metodelor noastre primitive nu e rău zugrăvit. Dar încheierile sunt vrednice de „Rabociaia Misl“, atât prin lipsa lor de logică, cât și prin lipsa lor de tact politic. Aceasta este culmea lipsei de logică, pentru că autorul confundă chestiunea filosofică și socialist-istorică a „rădăcinilor“ mișcării în „adâncime“, cu chestiunea tehnico-organizatorică a unui război mai eficace cu jandarmii. Și este și o culme a lipsei de tact politic, pentru că autorul, în loc de a apela peste capul conducătorilor răi la cei buni, apelează peste capul conducătorilor în general, la „mulțime“. Avom de-aface cu aceeași încercare de a fi trași înapoi sub raport organizatoric, după cum ne târăște înapoi sub raport politic ideea înlocuirii agitației politice prin teroarea îmbolditoare. Drept să spun, încerc un adevărat *embarras de richesses* *), deoarece nu știu de unde să încep cu analiza harababurii pe care ne-o servește „Svoboda“. Voi încerca să încep, pentru o mai bună lămurire, cu o pildă. Luați pe germani. Nădăjduesc că nu veți încerca să tăgăduiți că la ei organizația cuprinde mulțimea, că totul pleacă dela mulțime, că mișcarea muncitorească a învățat să umble pe picioare proprii. Și totuși cât de mult știe această mulțime de milioane să-i prețuiască pe cei „zece“ conducători politici încercați ai ei, cât de strâns este legată ea de dânșii ! În parla-

*2) Incurcătură din cauza belșugului de argumente. — N. Red.

ment s'a întâmplat nu odată ca deputații partidelor adverse să caute să-i întărate pe socialiști: „Buni democrați mai sunteți ! Numai cu vorba aveți voi o mișcare a clasei muncitoare — de fapt vedem întotdeauna aceeași clică de șefi. Acelaș Bebel, acelaș Liebknecht din an în an, din deceniu în deceniu. Ba delegații voștri, așa ziși aleși de către muncitori, sunt mai inamovibili chiar decât funcționarii numiți de kaiser !“ Inșă germanii au întâmpinat doar cu un zâmbet disprețuitor încercările acestea demagogice de a opune pe „șefi“ „mulțimii“, de a ațâța în mulțime instincte josnice și vanitoase, de a răpi mișcării trăinicia ei, prin slăbirea încrederii masei în „cei zece deștepți“. La germani cugetarea politică e destul de dezvoltată, ei au adunat destulă experiență politică pentru a înțelege că fără acești „zece“ conducători talentați (talentele nu se nasc doar cu sutele), încercați, pregătiți ca profesioniști și trecuți printr'o îndelungată școală, perfect acordați între ei, nu este cu putință, în societatea modernă, o luptă stăruitoare a niciunei clase. Germanii au avut și în mijlocul lor demagogi cari linguseau „sutele de proști“, ridicându-i deasupra celor „zece deștepți“ ; cari linguseau „pumnul viguros“ al masei, ațâțând-o (în felul lui Most sau al lui Hasselman) la acțiuni necugetate „revoluționare“ și semănând neîncredere față de conducătorii încercați și statornici. Și numai datorită unei lupte necurmăte și neîmpăcate împotriva tuturor elementelor demagogice de orice fel din sânul socialismului a crescut și s'a întărit astfel socialismul german. Iar înțelepții noștri, într'o astfel de perioadă, când întreaga criză a social-democrației ruse se explică prin faptul că masele cari se ridică spontan n'au conducători destul de pregătiți, de dezvoltați și de experimentați, — proclamă sentențios: „Rău lucru e când mișcarea nu pornește de jos“ !

„Comitetul alcătuit din studenți nu e bun, el nu e trainic“. Aceasta e cu desăvârșire adevărat. Dar concluzia care urmează de aici este că e nevoie de un comitet de *revoluționari de profesie*, indiferent dacă un student sau un muncitor va fi capabil să devină un revoluționar de profesie. Voi înșă

trageți concluzia că mișcarea muncitorească nu trebuie să primească niciun imbold din afară! Din pricina naivității voastre politice nici nu observați că prin aceasta faceți jocul economiștilor și al metodelor noastre primitive. Prin ce s'a exprimat, îngăduiți-mi să vă întreb, „imboldul“ dat de studenții noștri muncitorilor noștri? *Numai și numai* prin aceea că studentul aduse muncitorului acele frânturi de cunoștințe politice pe cari el însuși le avea, acele fărâmituri de idei socialiste din cari putuse să se înfrupte (căci principala hrană intelectuală a studentului de azi, marxismul legal, nu putea da mai mult decât abecedar, nu putea da mai mult decât fărâmituri). Un *astfel* de „imbold din afară“ nu-i mare lucru, ci dimpotrivă prea puțin, grozav și rușinos de puțin, în mișcarea noastră, pentrucă ne-am fiert cu prea multă râvnă în propria noastră zeamă, prea slugarnic ne-am ploconit în fața elementarei „lupte economice a muncitorilor împotriva patronilor și a guvernului“. Cu un asemenea „imbold“ trebuie să ne îndeletnicim și ne vom îndeletnici de o sută de ori mai mult noi, revoluționarii de profesie. Dar tocmai prin faptul că voi alegeți un cuvânt atât de urât, ca „imboldul din afară“, — care nu se poate să nu însuflească muncitorilor (cel puțin unui muncitor tot atât de puțin dezvoltat ca voi) neîncredere față de *toți* aceia care-i aduc din afară cunoștințe politice și experiență revoluționară, și stârnește într'înșii dorința instinctivă de a se împotrivi *tuturor* oamenilor de felul acesta, — voi sunteți *demagogi*, iar demagogii sunt cei mai răi dușmani ai clasei muncitoare.

Da, da! Nu vă grăbiți cu vaete pe motivul „procedeele netovărășești“ ale polemicii mele! Eu n'am de gând să bănuiesc puritatea intențiilor voastre, am spus doar că poți să ajungi demagog chiar și numai din cauza naivității politice. Am arătat însă că ați coborât până la demagogie. Și niciodată nu voi obosi să repet că demagogii sunt dușmanii cei mai răi ai clasei muncitoare. Cei mai răi tocmai pentrucă ei ațâță instinctele rele ale mulțimii și pentrucă muncitorilor nedezvoltați nu le e cu puțință să-și recunoască acești dușmani, cari se iufăți-

șează, — și câteodată chiar în chip sincer, — ca prieteni ai lor. Cei mai răi — pentru că în perioada haosului și a șovăielilor, în perioada în care fizionomia mișcării noastre abia se profilează, nu-i nimic mai ușor decât să ademenești demagogie mulțimea, pe care apoi numai încercările cele mai amare o vor putea convinge de greșala ei. Iată pentru ce lozinca momentului trebuie să fie pentru un social-democrat rus din ziua de azi ducerea unei lupte hotărâte atât împotriva „Svobodei“, care coboară până la demagogie, cât și împotriva lui „Rabociei Delo“, care cade și ei în demagogie (fapt despre care vom vorbi amănunțit mai jos *).

„Mai ușor pot fi prinși zece deștepți decât o sută de proști“. Acest adevăr strălucit (pentru care veți culege întotdeauna aplauzele unei sute de proști) pare vădit numai datorită faptului că în decursul argumentării voastre ați sărit de la o chestiune la alta. Ați început să vorbiți și continuați să vorbiți despre prinderea „comitetului“, despre prinderea „organizației“, iar acum ați sărit la chestiunea prinderii „rădăcinilor“ mișcării „din adâncime“. De bună seamă, mișcarea noastră nu poate fi „prinsă“ tocmai pentru că are mii și sute de mii de rădăcini în adâncime. Dar nu despre aceasta e vorba. În sensul „rădăcinilor în adâncime“ pe noi nu ne pot „prinde“ nici acum, cu toate metodele noastre primitive — și totuși noi toți nu ne plângem mai puțin și nu se poate să nu ne plângem de prinderea „organizațiilor“, fapt care nimiceste orice continuitate a mișcării. Și din moment ce puneți chestiunea prinderii *organizațiilor* și nu alunecați de la ea, apoi vă voi spune că e mult mai greu să prinzi zece deștepți decât o sută de proști. Și voi apăra această teză, oricât de mult ați asmuți mulțimea împotriva mea pe motivul „anti-democratismului“ meu etc. Prin „deștepți“ în materie de

*) Aici vom observa doar că toate cele spuse de noi despre „Imbolul din afară“ și despre toate celelalte argumente ale „Svobodei“ asupra organizației, se aplică în *întregime tuturor* economiștilor, și „rabocedeiștilor“ inclusiv, căci dânsii au propovăduit și au apărut în parte aceleași concepții în chestiuni organizatorice și au alunecat în parte spre ele.

organizație trebuiesc înțeleși numai, după cum am arătat de multe ori, *revoluționarii de profesie*, indiferent dacă sunt formați din studenți sau din muncitori. Și eu afirm că: 1. nicio mișcare revoluționară nu poate fi trainică fără o organizație de conducători, rezistentă și capabilă să păstreze continuitatea; 2. cu cât mai largă e masa atrasă spontan în luptă, alcătuiind baza mișcării și participând la ea, cu atât mai urgentă este necesitatea unei asemenea organizații de conducători și cu atât mai trainică trebuie să fie ea (căci cu atât mai ușor va fi pentru tot felul de demagogi să atragă cu sine straturile înapoiate ale masei); 3. o astfel de organizație trebuie să fie alcătuită mai ales din oameni cari se ocupă profesional cu activitatea revoluționară; 4. într'o țară absolutistă, cu cât vom *restrânge* mai mult numărul membrilor unei asemenea organizații — până la participarea la ea numai a acelor membri cari se ocupă profesional cu activitatea revoluționară și cari au primit o pregătire profesională în arta luptei cu poliția politică, — cu atât mai grea va fi „prinderea“ unei astfel de organizații și 5. cu atât *mai numeroase* vor fi elementele, atât din sânul clasei muncitoare cât și din sânul celorlalte clase sociale, cari vor avea putința să ia parte la mișcare și să lucreze activ într'însa.

Propun economiștilor noștri, teroriștilor și „econiști-lor-teroriști“ *) să combată aceste teze, dintre cari mă voi opri acum la cele două din urmă. Chestiunea dacă e mai ușor a prinde „zece deștepți“ decât „o sută de proști“ se reduce

*) Termenul acesta poate că este mai just decât cel dinainte în ce privește „Svoboda“, pentru că în „Renașterea revoluționarismului“ se apără terorismul, iar în articolul analizat economismul. Ei voință, dar nu-i puțință! — s'ar putea spune în general despre „Svoboda“. Premisele și intențiile au fost dintre cele mai bune, dar rezultatul a fost un haos, — mai ales din cauza faptului că, apărând continuitatea organizației, „Svoboda“ nu vrea să știe de continuitatea ideii revoluționare și a teorii social-democrate. A te strădui să rechemi la viață pe revoluționarul profesionist („Renașterea revoluționarismului“) și a propune pentru aceasta mai întâi teroarea îmbolditoare și al doilea „organizația muncitorului mijlociu“ („Svoboda“ Nr. 1, pag. 66 și urm.) cât mai puțin „îmboldit din afară“, — aceasta este într'adevăr ca și cum pentru a căpața lemne de încălzit casa, ai tăia casa însăși.

la chestiunea analizată mai sus, dacă e cu putință o *organizație* de masă, atunci când este nevoie de conspirația cea mai severă. Niciodată nu vom putea să ridicăm o organizație largă la acea înălțime conspirativă, fără de care nici vorbă nu poate să fie despre o luptă stăruitoare împotriva cârmuirii și de continuitate în această luptă. Și concentrarea tuturor funcțiilor conspirative în mâinile unui număr restrâns de revoluționari profesioniști nu înseamnă deloc că aceștia din urmă „vor gândi pentru toți“, că mulțimea nu va lua parte activă la *mișcare*. Dimpotrivă, acești revoluționari profesioniști vor ieși din sânul masei într'un număr tot mai mare, căci atunci masa va ști că nu este de ajuns să se adune câțiva studenți și muncitori cari duc lupta economică, pentru a forma un „comitet“, ci că este neapărat necesar ca timp de ani întregi să se cristalizeze, din muncitor sau din student, revoluționarul de profesie, — și masa nu se va „gândi“ atunci numai la cârpăceală, ci tocmai la o asemenea cristalizare. Centralizarea funcțiilor conspirative *ale organizației* nu înseamnă deloc centralizarea tuturor funcțiilor *mișcării*. Participarea activă a masei celei mai largi la publicistica legală nu va slăbi, ci se va *întări* de zeci de ori, de îndată ce „zece“ revoluționari profesioniști vor centraliza în mâinile lor toate funcțiile conspirative ale acestei activități. Așa și numai așa vom face ca citirea literaturii ilegale, colaborarea la ea, în parte chiar și răspândirea ei, să *înceteze aproape de a mai fi o muncă conspirativă*, căci poliția va înțelege curând absurditatea și imposibilitatea unei urmăriri judiciare și administrative legale a fiecărui exemplar al publicațiilor răspândite cu miile. Dar aceasta privește nu numai presa, ci și toate funcțiile *mișcării*, inclusiv demonstrațiile. Participarea cea mai activă și cea mai largă a masei la *mișcare* nu numai că nu va suferi, ci dimpotrivă va câștiga mult, prin faptul că cei „zece“ revoluționari, încercați și trecuți nu mai puțin decât poliștii noștri prin școala profesională, vor centraliza toate laturile conspirative ale muncii: pregătirea manifestelor, elaborarea unui plan aproximativ, numirea unui grup de condu-

cători pentru fiecare sector al oraşului, pentru fiecare cartier industrial, pentru fiecare instituţie, şcoală etc. (Ştiu că mi se va spune că ideile mele sunt „nedemocratice“, dar voi răspunde anăunţit mai departe la această obiecţiune cu totul neinteligentă.) Centralizarea funcţiilor celor mai conspirative de către organizaţia de revoluţionari nu va slăbi, ci dimpotrivă va îmbogăţi şi va lărgi conţinutul activităţii unui mare număr de alte organizaţii, menite marelui public şi alcătuite deaceea într'o formă cât mai liberă şi mai neînchegată şi cât mai puţin conspirativă: sindicate muncitoreşti de breaslă, cercuri culturale muncitoreşti, cercuri de citire a literaturii ilegale, cercuri socialiste, precum şi cercuri democratice în sânul tuturor celorlalte straturi ale populaţiei etc., etc. Asemenea cercuri, sindicate şi organizaţii sunt neapărat necesare pretutindeni, într'un număr *cât mai mare* şi cu funcţiunile cele mai felurite. Dar este absurd şi dăunător ca ele să fie *confundate* cu organizaţia de *revoluţionari*, este absurd să se şteargă hotarul dintre ele, să se stingă în masse conştiinţa, şi aşa extrem de turbure, că pentru a sluji unei mişcări de masă e nevoie de oameni cari să se consacre în mod special şi pe de-a'ntregul activităţii social-democrate, că astfel de oameni trebuie să facă din sine cu răbdare şi cu stăruinţă revoluţionari de profesie.

Da, această conştiinţă a fost turburată într'o măsură de necrezut. Păcatul nostru cel mai mare în materie organizatorică constă în aceea că *prin metodele noastre primitive am coborât prestigiul revoluţionarilor în Rusia*. Un om slab şi şovăelnic în chestiunile teoretice, cu un orizont îngust, invocând spontaneitatea masei pentru a-şi îndreptăţi moliciunea sa personală, semănând mai mult cu un secretar trade-unionist decât cu un tribun al poporului, un om incapabil să întocmească un plan larg şi curajos care să insufle respect chiar şi adversarilor, un om lipsit de experienţă şi stângaci în arta profesiunii sale — în lupta împotriva poliţiei politice, — iertaţi-mă ! Dar acest om nu este un revoluţionar, ci un jalnic cârpati.

Să nu se supere pe mine, pentru acest cuvânt tăios, aiciun practician, pentrucă, în ceea ce privește nepregătirea, eu mă am în vedere în primul rând pe mine însumi. Am activat într'un cerc⁸⁴ care își punea sarcini foarte largi, atotcuprinzătoare, — și noi toți, membrii acestui cerc, sufeream mult, aproape până la durere fizică, de conștiința faptului că nu eram decât niște cârpaci într'un moment istoric ca acela când, schimbând zicătoarea cunoscută, am fi putut spune: dați-ne o organizație de revoluționari și vă răsturnăm Rusia. Și cu cât mai des a trebuit de atunci încoace să-mi reamintesc sentimentul arzător de rușine prin care treceam atunci, cu atât mai mult s'a adunat în mine un sentiment de amărăciune împotriva acelor pseudo-social-democrați cari, prin predicile lor, „necinstesc titlul nobil de revoluționar“ și cari nu înțeleg că datoria noastră nu este să apărăm degradarea revoluționarului până la cârpaci, *ci să-l ridicăm pe acesta până la revoluționar.*

d) *Amploarea muncii organizatorice*

Am auzit mai sus dela B. despre „lipsa de forțe revoluționare capabile de acțiune, care se resimte nu numai în Petersburg, ci chiar și în toată Rusia“. Și cu greu se va găsi cineva care să pună la îndoială acest fapt. Chestiunea însă este: cum se explică aceasta ? B. scrie:

„Nu vom intra în lămurirea pricinilor istorice ale acestui fenomen; vom spune numai că societatea, demoralizată printr'o reacțiune politică prelungită și sfâșiata prin schimbările economice săvârșite și cari sunt încă pe cale de săvârșire, dă din mijlocul ei un număr extrem de restrâns de persoane capabile de muncă revoluționară; vom spune numai că clasa muncitoare, prin selecționarea, din sânul ei, de muncitori-revoluționari, completează în parte rândurile organizațiilor ilegale, dar că numărul acestui fel de revoluționari nu corespunde cerințelor vremii. Cu atât mai mult cu cât muncitorul, care e ocupat în fabrică unsprezece ore și jumătate, poate îndeplini cu precădere, prin situația sa, funcțiile de agitator; însă propaganda și organizarea, procurarea, răspândirea și multiplicarea literaturii ilegale, scoaterea de manifeste, etc., cad în mod necesar, cu toată greutatea, în sarcina unui număr foarte restrâns de intelectuali“. („Rabociele Delo“, Nr. 6, pag. 38—39).

În multe privințe nu suntem de acord cu această părere a lui B. și îndeosebi nu suntem de acord cu cuvintele subliniate de noi, cari arată în chip deosebit de izbitor că B., după ce a suferit (ca orice militant practic care știe cât de cât să gândească) de pe urma metodelor noastre primitive, este atât de mult apăsător de economism, încât nu mai găsește o ieșire din situația insuportabilă în care se află. Nu, societatea selecționează din sânu-i extrem *de multe* persoane capabile să fie de folos „cauzei“, dar noi nu știm să le folosim pe toate. Starea critică, de tranziție, a mișcării noastre poate fi în această privință caracterizată prin cuvintele: *nu sunt oameni și totuși oameni sunt o mulțime*. Sunt oameni, sunt o mulțime de oameni, pentru că atât clasa muncitoare cât și straturi din ce în ce mai felurite ale societății scot la iveală din sânul lor an cu an din ce în ce mai mulți nemulțumiți cari doresc să protesteze, cari sunt gata să dea tot ajutorul lor luptei împotriva absolutismului, de a cărui povară insuportabilă nu toți își dau încă seama, dar pe care o resimte o masă din ce în ce mai largă și într'un mod din ce în ce mai ascuțit. Și totuși, în acelaș timp, nu sunt oameni, pentru că nu există conducători, nu există șefi politici, nu există talente organizatorice capabile să organizeze o muncă atât de largă și în acelaș timp atât de unitară și de sistematizată, încât să dea întrebuințare oricărei forțe, oricât de puțin însemnate. „Creșterea și dezvoltarea organizațiilor revoluționare“ rămâne în urmă nu numai față de creșterea mișcării muncitorești, fapt recunoscut și de B., ci rămâne în urmă și față de creșterea mișcării democratice în general, în sânul tuturor straturilor poporului. (De altfel, astăzi B. ar recunoaște fără îndoială și aceasta, ca o întregire la încheierile lui) Amploarea muncii revoluționare este prea îngustă, comparativ cu baza largă spontană a mișcării, este prea înăbușită de teoria simplistă a „luptei economice împotriva patronilor și a guvernului“. În timpul de față însă nu numai agitatorii politici, dar și organizatorii social-democrați trebuie „să meargă în toate cla-

sele populației“^{*}). Și cu greu se va găsi vreun practician care să se îndoiască de faptul că social-democrații ar putea împărți mii de funcții mărunte ale muncii lor organizatorice printre diferiții reprezentanți ai celor mai felurite clase. Neajunsul ce provine de pe urma lipsei de specializare, și de care atât de amar și atât de drept se plânge B., este unul din neajunsurile cele mai mari ale tehnicii noastre. Cu cât mai mărunte vor fi „operațiunile“ felurite ale muncii generale, cu atât se vor putea găsi mai multe persoane în stare să îndeplinească astfel de operațiuni (și cu desăvârșire neînstare, în cele mai multe cazuri, să devină revoluționari de profesie) și cu atât mai greu va fi pentru poliție să pună mâna pe toți acești „militanți de detaliu“, cu atât mai greu îi va fi să înceneze din prinderea unui om asupra unui oarecare „fapt“ mărunț, un proces care să îndreptățească cheltuielile bugetare făcute cu „Ohrana“. Iar în ce privește numărul persoanelor cari sunt gata să ne dea concursul, apoi în capitolul precedent am arătat schimbarea uriașă care a intervenit în această privință în ultimii cinci ani. Dar pe de altă parte, atât pentru a aduna într'un mănunchi aceste mici frânturi de funcții, cât și pentru a nu fărâmița, odată cu funcțiile mișcării, mișcarea însăși, precum și pentru a insufla celui ce îndeplinește funcțiile mărunte acea credință în necesitatea și în însemnătatea muncii sale, fără de care el nici nu va putea lucra vreodată^{**}), — pentru toate aceste

^{*}) De pildă, în mediul militar se observă în timpul din urmă o înviorare neîndoielnică a spiritului democratic, în parte de pe urma luptelor de stradă tot mai dese împotriva unor „dușmani“, cum sunt muncitorii și studenții. Și îndată ce forțele noastre disponibile vor îngădui, va trebui să îndreptăm neapărat atenția noastră cea mai serioasă asupra desfășurării propagandei și a agitației printre soldați și ofițeri, să creăm „organizații militare“, cari să facă parte din partidul nostru.

^{**}) Imi aduc aminte cum imi povestea un tovarăș, cât de amar se plângea un inspector de fabrică, întotdeauna gata să ajute și care chiar ajuta social-democrația, de faptul că el nu știa dacă „informația“ lui ajunge până la adevăratul centru revoluționar, că el nu știa întrucât este necesar ajutorul lui și în ce măsură există puțința de a folosi serviciile lui mici și mărunte. Orice practician cunoaște desigur multe cazuri asemănătoare, în care metodele noastre primitive ne-au făcut să pierdem aliați. Inșă serviciul „mărunte“ fiecărui în parte, dar de neprețuit în totalul

motive este neapărată nevoie tocmai de o organizație puternică de revoluționari încercați. Dacă există o astfel de organizație, atunci credința în forța partidului se va întări cu atât mai mult și se va răspândi cu atât mai larg, cu cât această organizație va fi mai conspirativă, — și este cunoscut doar că în război lucrul cel mai însemnat este să insufli încrederea în forțele tale nu numai propriei tale armate, dar și inamicului, ca și tuturor elementelor *neutre*: neutralitatea binevoitoare poate câteodată hotărî soarta luptei. Într'o astfel de organizație, care stă pe o bază teoretică trainică și care dispune de un organ de presă social-democrat, nimeni nu va avea să se teamă că mișcarea va fi abătută din calea cea dreaptă de către numeroasele elemente „din afară“ atrase de ea. (Dimpotrivă, tocmai acum, când munca se desfășoară cu metode primitive, observăm cum mulți social-democrați o apucă pe drumul lui „Credo“, închipuindu-și că numai ei sunt social-democrați). Într'un cuvânt, specializarea presupune neapărat centralizarea, care la rândul ei cere cu orice preț și în mod necesar specializarea.

Dar însuși B., care a zugrăvit atât de bine toată necesitatea specializării, n'o prețuiește îndeajuns, după părerea noastră, în partea a doua a argumentării citate. Numărul revoluționarilor dintre muncitori este neîndestulător, spune el. Aceasta este cu totul adevărat și noi subliniem din nou că „informația prețioasă a observatorului apropiat“ confirmă

lor, ne-ar putea face și ne-ar face de bună-seamă nu numai slujbași și funcționarii din fabrici, dar și cei dela poștă, dela drumul de fier, dela vamă, din instituțiile nobililor, din instituțiile bisericăști și din orice alte autorități, chiar și funcționari de poliție și oameni dela curtea Imperială! Dacă am avea un adevărat partid, o adevărată organizație de luptă a revoluționarilor, atunci nu am pune întotdeauna pe asemenea „auxiliari“ în situația de a alege: ori, ori. Nu ne-am grăbi întotdeauna și neconștient să-i atragem până în inima „ilegalismului“, ci dimpotrivă, i-am feri cu deosebire și chiar am pregăti în mod special oameni pentru asemenea funcțiuni, știând scama că mulți studenți ar putea aduce mai mult folos partidului în calitate de „auxiliari“ slujbași, decât în calitate de revoluționari „cu termen redus“. Dar — repet încă odată — numai o organizație pe deplin consolidată, care nu suferă de lipsă de forțe active, este în drept să aplice această tactică.

pe deplin părerea noastră asupra pricinilor crizei actuale din sânul social-democrației și, prin urmare, și asupra mijloacelor prin cari ea poate fi vindecată. Nu numai revoluționarii în general, dar și revoluționarii-muncitori rămân în urma avântului elementar al masselor muncitorești. Și acest *fact* confirmă în chipul cel mai izbitor chiar și din punct de vedere „practic“ nu numai absurditatea, dar și *reacționarismul politic* al acestei „pedagogii“, cu care suntem tratați atât de des când se discută chestiunea îndatoririlor noastre față de muncitori. Acest fapt este mărturie că datoria noastră cea mai esențială și cea mai neîntârziată este de a contribui la formarea revoluționarilor-muncitori, cari să stea la același nivel, în ce privește activitatea de partid, ca și revoluționarii-intelectuali. (Subliniem cuvintele: în ce privește activitatea de partid, căci în celelalte privințe atingerea aceluiași nivel de către muncitori, deși este neapărat necesară, nu e însă nici pe departe atât de ușoară și atât de urgentă). De aceea atenția *principală* trebuie să fie îndreptată spre *ridicarea* muncitorilor până la nivelul revoluționarilor, și nicidecum spre *coborîrea* noastră neapărat până la nivelul „massei muncitoare“, cum vor economiștii, sau până la „muncitorii mijlocii“, cum vrea „Svoboda“ (ridicându-se în această privință până la treapta a doua a „pedagogiei“ economiste). Departe de mine gândul de a tăgădui necesitatea unei literaturi populare pentru muncitori și a uneia și mai populare (numai, desigur, nu de bâlci) pentru muncitorii deosebit de înapoiați. Dar mă indignează această amestecare neconținută a pedagogiei în chestiunile politicii și în chestiunile de organizare. Dumneavoastră, domnilor, cari sunteți atât de grijulii în privința „muncitorului mijlociu“, în fond, mai curând îi jigniți pe muncitori, prin dorința dumneavoastră de a vă ploconi neapărat până la pământ înainte de a porni discuția asupra politicii muncitorești sau asupra organizației muncitorești. Mai bine vorbiți de lucruri serioase, stând cu fruntea sus, și lăsați pedagogia pe seama pedagogilor; iar nu a oamenilor politici și a organizatorilor ! Oare nu sunt și printre intelectuali elemente de

seamă, „oameni mijlocii“ și o „massă“? Nu recunosc ei oare toți necesitatea unei literaturi populare pentru intelectuali, și oare nu există această literatură? Dar închipuiți-vă numai, că într'un articol asupra organizației studenților sau a liceenilor, autorul va începe să rumege, cu aerul unui om care face o descoperire, ideea că cecece este necesar, înainte de toate, este o organizație de „studenți mijlocii“. Un asemenea autor va fi cu siguranță luat în răs — și cu drept cuvânt. Dați-ne mai curând, i se va spune acestuia, idei organizatorice, dacă aveți așa ceva — și apoi vom lămuri noi înșine cine dintre noi este „om mijlociu“, cine e mai sus și cine e mai jos. Altminteri însă, dacă n'aveți ideile *voastre* organizatorice, apoi atunci toate văicărelile acestea în legătură cu „massa“ și cu „oamenii mijlocii“ rămân pur și simplu plicticoase. Înțelegeți odată că înseși chestiunile privind „politica“ și „organizarea“ sunt atât de serioase, încât despre ele nu se poate vorbi altfel decât în mod cu totul serios: pot fi și trebuie *pregătiți* muncitorii (și studenții și liceenii) pentru ca să se poată sta de vorbă cu dânșii despre aceste chestiuni; dar, din moment ce ați deschis vorba despre ele, dați răspunsuri cari să fie răspunsuri, nu vă ascundeți după „oamenii mijlocii“ sau după „masse“, nu căutați să scăpați prin glume sau fraze*).

Pentru ca muncitorul-revoluționar să fie pe deplin pregătit pentru menirea sa, trebuie să devină și dânșul un revoluționar de profesie. Deaceia n'are dreptate B. când spune că dat fiind că muncitorul este ocupat în fabrică câte unsprezece ore și jumătate pe zi, apoi toate celelalte funcțiuni revoluțio-

*) „Svoboda“ Nr. 1, articolul „Organizația“, pag. 66: „Mergând înainte cu pasul ei greu, mulțimea muncitoare va întări toate revendicările cari sunt formulate în numele Muncii Ruse“, — Munca neapărat cu literă mare! Și acelaș autor exclamă: „N'am deloc atitudine dușmănoasă față de intelectualitate, dar...“ (acesta este acelaș *dar* pe care Șcedrin îl traducea prin cuvintele: urechile nu cresc mai sus decât fruntea!)... „dar întotdeauna mă supără grozav când vine unul și spune foarte multe lucruri frumoase și minunate și cere ca ele să fie lăuate pentru frumusețea lor (sar' a lui ?) și pentru alte merite“ (pag. 62). Da, aceasta și pe mine „întotdeauna mă supără grozav“...

nare (afară de agitație) „vor cădea de nevoie, cu toată greutatea lor pe umerii unui număr foarte restrâns de intelectuali“. Aceasta nu se întâmplă deloc „de nevoie“, ci din pricina stării noastre înapoiate, pentrucă nu ne dăm seama de datoria noastră de a ajuta pe fiecare muncitor care se distinge prin talentul său, să se prefacă într'un agitator *de profesie*, organizator *de profesie*, propagandist *de profesie*, curier *de profesie*, etc., etc. In această privință, noi risipim de-a-dreptul rușinos forțele noastre, fără să știm a păzi ceea ce trebuie cultivat și crescut cu o grijă deosebită. Priviți-i pe nemți, ei dispun de forțe de o sută de ori mai mari decât noi, dar ei înțeleg perfect că agitatorii, etc., etc. într'adevăr înzestrați nu se ridică nicidecum prea des dintre „muncitorii mijlocii“. Deaceia ei caută să pună deîndată pe orice muncitor înzestrat în condițiuni în cari aptitudinile lui să poată dobândi o dezvoltare deplină și o întrebuințare deplină: fac din el un agitator de profesie, îl încurajează să-și lărgească câmpul de activitate, lărgind acest câmp dela o fabrică la întreaga lui breaslă, dela o localitate la întreaga țară. El capătă experiență și îndemânare în profesia sa. Iși lărgește orizontul și cunoștințele, el observă de aproape pe cei mai de seamă fruntași politici din alte localități și din alte partide, caută să se ridice și el la aceeași înălțime și să îmbine cunoașterea mediului muncitoresc și vioiciunea convingerilor socialiste cu îndemânarea profesională, fără de care proletariatul *nu poate* să ducă lupta dârză împotriva coloanelor special instruite ale dușmanilor săi. Așa și numai așa se ridică din masa muncitorească conducători ca Bebel și Auer. Dar ceea ce într'o țară politicește liberă se face într'o măsură însemnată dela sine, la noi trebuie înfăptuit în chip metodic de organizațiile noastre. Un agitator din sânul muncitorilor însă, cât de cât talentat și care „dă speranțe“, *nu trebuie* să lucreze la fabrică unsprezece ore pe zi. Noi trebuie să nurtăm de grijă ca el să trăiască pe seama mijloacelor partidului, ca el să poată trece la timp în ilegalitate, ca el să-și schimbe locul de activitate, căci altfel nu va câștiga experiență mare, nu-și va lărgi orizontul, nu va

putea să se țină cel puțin câțiva ani în luptă cu jandarmii. Cu cât mai larg și mai adânc devine avântul spontan al maseilor muncitoare, cu atât mai mult dau ele din rândurile lor nu numai agitatori talentați, dar și tot atât de talentați organizatori, propagandiști și „practicieni“, în înțelesul cel bun al cuvântului (atât de puțin numeroși printre intelectualii noștri, cari în cea mai mare parte sunt, după felul rusesc, puținel cam indolenți și cam greoi). Când vom avea detașamente de revoluționari-muncitori, cari au fost pregătiți în mod special și au trecut printr'o lungă școală (și, se înțelege, revoluționari de „toate armele“), — atunci cu aceste detașamente nicio poliție politică din lume nu va fi în stare s'o scoată la capăt, pentru că aceste echipe de oameni, devotați revoluției până la uitare de sine, se vor bucura în acelaș timp și de încrederea cea mai neprecupețită a maseilor muncitorești celor mai largi. Și *vina* noastră directă este că „împingem“ prea puțin pe muncitori pe această cale a învățaturii profesionale revoluționare, comună lor și „intelectualilor“, prea adesea îi tragem înapoi prin vorbăria noastră prostească despre ceace este „accesibil“ masei muncitorești, „muncitorilor mijlocii“, etc.

În această privință, ca și în celelalte, îngustimea muncii organizatorice stă în legătură neîndoioasă și indisolubilă (deși inconștientă pentru marea majoritate a „economisților“, ca și a practicienilor începători) cu îngustarea teoriei noastre și a sarcinilor noastre politice. Ploconirea în fața spontaneității provoacă un fel de teamă de a ne abate măcar un pas dela ceace este „accesibil“ masei, o teamă de a ne ridica prea sus deasupra deservirii nevoilor celor mai imediate și mai nemijlocite ale masei. Nu vă temeți, domnilor ! Amintiți-vă că stăm, din punct de vedere organizatoric, atât de jos, încât e absurdă chiar și ideea că *am putea* să ne ridicăm *prea* sus !

e) Organizația „conspirativă“ și „democratismul“

Există printre noi foarte mulți oameni cari sunt atât de simțitori la „chemarea vieții“ încât se tem mai mult decât de

toate tocmai de ea, și învinuiesc pe acei cari împărtășesc părerile expuse aici, că sunt „narodovolți“, că nu înțeleg „democratismul“ etc. Trebuie să ne oprim asupra acestor învinuiri, pe care și le-a însușit bine înțeles și „Rabociei Delo“.

Scriitorul acestor rânduri știe foarte bine că economiștii din Petersburg învinuiau și „Rabociaia Gazeta“ că este „narodovoltă“ (ceea ce este și lesne de înțeles, dacă o comparăm cu „Rabociaia Misl“). Deaceia nu ne-am mirat deloc când, curând după apariția „Iskrei“, un tovarăș ne-a înștiințat că social-democrații din orașul X denumesc „Iskra“ organ „narodovolt“. Bine înțeles că această învinuire ne-a măgulit numai, căci unde este social-democratul cum-se-cade pe care economiștii să nu-l fi învinuit de concepții „narodovolte“ ?

Aceste învinuiri izvorăsc din neînțelegeri de două feluri. În primul rând, la noi se cunoaște atât de puțin istoria mișcării revoluționare, încât orice idee a unei organizații centralizate de luptă care declară război hotărât țarismului este numită „narodovoltă“. Dar acea organizație minunată de care dispuneau revoluționarii anilor 1870—1880, și care ar trebui să ne servească nouă tuturoara ca pildă, nu a fost nicidecum creată de adepții curentului „Narodnaia Volia“, (narodovolți) ci de către cei ai curentului „Zemlia i volia“⁸⁵ (zemlevolți), cari s'au rupt în „ciornoperedelți“ și în „narodovolți“. Astfel, a vedea într'o organizație revoluționară de luptă ceva specific narodovolt este absurd, atât din punct de vedere istoric cât și din punct de vedere logic, pentru că orice curent revoluționar, dacă într'adevăr are de gând să ducă o luptă serioasă, nu se poate lipsi de o asemenea organizație. Greșala narodovoltilor nu a constă în faptul că ei au căutat să atragă în organizația lor pe toți nemulțumiții și să îndrumeze această organizație pe calea unei lupte hotărâte împotriva absolutismului. Aceasta alcătuiește, dimpotrivă, marele lor merit istoric. Greșala lor consta în faptul că s'au bazat pe o teorie care în fond nu era deloc o teorie revoluționară și că n'au știut sau n'au putut să lege în mod indisolubil mișcarea lor cu lupta de clasă dinăuntrul societății capitaliste în dezvoltare. Și numai neînțele-

gerea cea mai absolută a marxismului (sau „înțelegerea“ lui în spiritul „struivismului“) a putut da naștere la părerea că ivirea mișcării muncitorești spontane de masă ne scutește de datoria de a crea o organizație de revoluționari tot atât de bună, ba chiar incomparabil mai bună decât aceea a zemlevoștilor. Dimpotrivă, mișcarea zemlevoștilor ne impune tocmai această datorie, căci lupta spontană a proletariatului nici nu va deveni o adevărată „luptă de clasă“, atâta vreme cât această luptă nu va fi condusă de o organizație puternică de revoluționari.

În al doilea rând, mulți — și printre ei, pe cât se vede, și B. Kricevski („Raboceie Delo“ Nr. 10, pag. 18) — înțeleg greșit polemica pe care social-democrații au dus-o întotdeauna împotriva concepției „complotiste“ a luptei politice. Ne-am ridicat și ne vom ridica fără îndoială întotdeauna *) împotriva îngustării luptei politice până la cadrul unui complot, dar aceasta bine înțeles n'a însemnat deloc tăgăduirea nevoii neapărate a unei organizații revoluționare viguroase. Și de pildă, în broșura amintită în nota din josul paginii, se cuprinde polemica împotriva restrângerii luptei politice la cadrul unui complot, se descrie (ca un ideal social-democrat) o organizație atât de puternică încât, „pentru a da absolutismului lovitura hotărâtoare“, să poată recurge și la „insurecție“, precum și la orice „altă metodă de atac“ **). Prin forma sa, o organizație revoluționară atât de puternică poate să fie, într-o țară absolutistă, numită și organizație „complotistă“, deoarece cu-

*) Vezi „Sarcinile social-democraților ruși“, pag. 21, polemica împotriva lui P. L. Lavrov. — N. Red.

**) „Sarcinile social-democraților ruși“ pag. 23. În legătură cu aceasta, avem aci încă o ilustrare a faptului că „Raboceie Delo“ sau nu înțelege ceea ce spune, sau își schimbă părerile „după cum bate vântul“. În „Raboceie Delo“ Nr. 1 stă tipărit cu litere cursive: „Vederile expuse în broșură coincid în întregime cu programul redacției ziarului „Raboceie Delo“ (pag. 142). Să fie oare adevărat? Coincide oare cu Sarcinile concepția că mișcării de masă nu i se poate pune ca primă sarcină doborârea absolutismului? Coincide oare teoria „luptei economice împotriva patronilor și a guvernului“? Coincide oare teoria stadiilor? Indemnăm pe cititori să judece singuri dacă se poate vorbi de trăinicie de principii la un organ care înțelege în mod atât de original „coincidența“.

vântul francez „conspirație” arc acelaș înțeles ca și cuvântul rus „complot” (zagovor), iar conspirația este necesară pentru o astfel de organizație în cea mai mare măsură. Conspirația este o condiție atât de neapărat necesară pentru o astfel de organizație, încât toate celelalte condiții (numărul membrilor, selecționarea lor, funcțiile lor etc.) trebuie să fie coordonate cu aceea a conspirației. Ar fi deaceea cea mai mare naivitate să ne temem de învinuirea că noi, social-democrații, vrem să creăm o organizație complotistă. Aceste învinuiri trebuie să fie tot atât de măgulitoare pentru orice dușman al economismului, cum sunt și învinuirile de „narodovolt”.

Ni se va spune: o organizație atât de puternică și de strict secretă, care concentrează în mâinile sale toate firele activității conspirative, o organizație necesarmente centralistă, poate să se arunce cu ușurință într'un atac prematur, poate să forțeze în chip necugetat mișcarea, înainte ca acest lucru să fie posibil și necesar prin gradul nemulțumirii politice, al forței clo-cotitoare și al revoltei din sânul clasei muncitoare, etc. La aceasta vom răspunde: vorbind abstract, nu se poate de bună-seamă tăgădui că o organizație de luptă *poate* să ducă la un atac nesocotit, ce *poate* să se termine printr'o înfrângere care în alte împrejurări n'ar fi fost neapărat inevitabilă. Dar nu este cu putință să te mărginești la considerații abstracte într'o astfel de chestiune, pentru că orice luptă cuprinde în sine și putința abstractă de înfrângere, și nu există un alt mijloc de a *micșora* această putință decât pregătirea organizată a luptei. Dacă însă vom pune chestiunea pe terenul concret al condițiilor contemporane rusești, atunci va trebui să tragem încheierea pozitivă, că o organizație puternică revoluționară este neapărat necesară tocmai pentru a da soliditate mișcării și pentru a o feri de putința unor atacuri nesocotite. Tocmai acum, dată fiind lipsa unei astfel de organizații și creșterea repede și elementară a mișcării revoluționare, se *observă deja* două extreme contrarii (cari, cum se și „cuvine, „se ating”): ba un economism cu desăvârșire de nesustținut și propovă-duirea moderatiei, ba „teroarea îmbolditoare” nu mai puțin

de nesuștinut, care caută „să provoace în mod artificial într-o mișcare ce se dezvoltă și se întărește, dar care se află mai aproape de începutul decât de sfârșitul ei, simptomele acestui sfârșit“. (V. Zasluci în „Zaria“, Nr. 2—3, pag. 353). Și pilda lui „Raboceie Delo“ arată că *există* deja social-democrați cari capitulează în fața ambelor extreme. Un astfel de fenomen nu este surprinzător, în afară de alte pricini și pentru aceea că „lupta economică împotriva patronilor și a guvernului“ nu-l va satisface niciodată pe revoluționar, și extremele contrarii se vor ivi întotdeauna când ici, când colo. Numai o organizație centralizată de luptă, care să urmeze în chip neclintit politica social-democrată și care să satisfacă așa-zicând toate instinctele și năzuințele revoluționare, este în stare să ferească mișcarea de atacuri nesocotite și să pregătească atacul care făgăduiește izbânda.

Ni se va mai obiecta că punctul nostru de vedere asupra organizației, expus mai sus, este în contradicție cu „principiul democratic“. Pe cât este învinuirea precedentă de obârșie specific rusească, pe atâta are această învinuire un caracter *specific* străin. Și numai o organizație din străinătate („Uniunea social-democraților ruși“) putea să dea redacției sale printre alte instrucțiuni și pe aceasta:

„*Principiul organizatoric*. În interesul unei dezvoltări și unificări pline de folos a social-democrației, trebuie subliniat, dezvoltat și luptat pentru un principiu democratic larg al organizației ei de partid, ceea ce este deosebit de necesar, având în vedere tendințele antidemocratice ce au ieșit la iveală în rândurile partidului nostru“. („Două congrese“, pag. 18)

Cum duce „Raboceie Delo“ lupta împotriva „tendințelor anti-democratice“ ale „Iskrei“, aceasta o vom vedea în capitolul următor. Deocamdată să privim mai de aproape acest „principiu“, formulat de economiști. Oricine va fi, credem, de acord că „un principiu larg, democratic“ cuprinde în sine următoarele două condiții neapărate: întâi, publicitatea completă și, al doilea, selectivitatea tuturor funcțiilor. Fără publicitate, și anume o publicitate care să nu se mărginească numai la membrii organizației, ar fi ridicol să se vorbească

despre democratism. Numim organizație democratică organizația partidului socialist german, pentru că în ea totul, inclusiv ședințele congresului de partid, se petrece pe față; dar nimeni nu va numi organizație democratică acea organizație care e acoperită cu un vâl de taină pentru toți aceia cari nu sunt membrii ei. Se pune întrebarea: ce sens are, așa dar, formularea „principiului democratic larg“, când condiția fundamentală a acestui principiu este *irealizabilă* pentru o organizație secretă? „Principiul larg“ se dovedește a fi pur și simplu o frază răsunătoare, dar doșartă. Dar nu numai atât. Fraza aceasta dovedește neînțelegerea complectă a sarcinilor arzătoare organizatorice ale momentului. Toți știu cât e de mare neconspirativitatea ce domnește în masa „largă“ a revoluționarilor dela noi. Am văzut cât de amar se plânge de aceasta B., care cere cu deplină dreptate „o selecționare severă a membrilor“ („Raboceie Delo“, Nr. 6, pag. 42). Și iată că se găesc oameni cari se laudă cu un „simț al realității“ și cari într’o asemenea stare de lucruri *subliniază* nu necesitatea conspirației celei mai stricte și alegerea cea mai severă (și prin urmare cea mai restrânsă) a membrilor, ci „principiul democratic larg“! Aceasta înseamnă să nimeriești cu oiștea’n gard.

Nu stau mai bine lucrurile nici cu a doua trăsătură caracteristică a democratismului — cu electivitatea. În țările cu libertăți politice, această condiție e dela sine înțeleasă. „Membru al partidului este socotit oricine recunoaște principiile programului partidului și sprijină partidul în măsura puterilor sale“, — așa sună primul articol din statutul organizatoric al partidului social-democrat german. Și dat fiind că întreaga arenă politică stă larg deschisă în fața tuturor, întocmai ca scena în fața spectatorilor unui teatru, această recunoaștere sau nerecunoaștere a programului, această sprijinire sau combatere a partidului este cunoscută de toți și de fiecare atât din ziare, cât și din întrunirile politice. Toți știu că, de pildă, cutare om politic și-a început cariera în cutare împrejurări, că a trecut prin cutare evoluție, că s’a manifestat într’un moment greu al vieții în cutare sau cutare chip, că se deosebește

în general prin cutare calităţi, — şi deaceia membrii partidului pot bine înţeles să aleagă un asemenea militant, sau pot să nu-l aleagă, într'un anumit post de partid, în deplină cunoştinţă de cauză. Controlul general (în înţelesul textual al cuvântului), sub care omul de partid face fiecare pas în viaţa lui politică crează un mecanism care funcţionează automat şi care dă ceea ce în biologie se numeşte „supravieţuirea celor mai adaptaţi“. „Selecţiunea naturală“, prin mijlocul celei mai depline publicităţi, al electivităţii şi al controlului general, dă chezaşia că fiecare militant va fi pus în cele din urmă la locul ce i se cuvine, se va îndeletnici cu treburile cele mai potrivite destoiniciei şi forţelor sale, va suferi el însuşi urmările greşelilor sale şi va putea dovedi în faţa tuturor aptitudinea sa de a-şi da seama de greşeli şi de a le ocoli.

Ia încercaţi să puneţi acest tablou în cadrul absolutismului nostru ! Este oare de închipuit la noi ca toţi aceia „cari recunosc principiile programului partidului şi sprijină partidul în măsura puterilor lor“, să controleze fiecare pas al revoluţionarului care lucrează conspirativ ? Ca ei să aleagă cu toţii din mijlocul acestora din urmă pe unul sau pe altul, atunci când revoluţionarul *este obligat*, în interesul activităţii sale, să ascundă în faţa a 95 la sută din „toţi“ aceştia, cine este el ? Gândiţi-vă puţin la însemnătatea adevărată a cuvintelor răsunătoare ale lui „Rabociei Delo“ şi veţi vedea că „democratismul larg“ al organizaţiei de partid, în întunericul absolutismului, sub domnia selecţiunii exercitate de către jandarmi, nu este decât o *jucărie deşartă şi dăunătoare*. Este o jucărie deşartă, pentrucă de fapt nicio organizaţie revoluţionară n'a practicat vreodată democratismul *larg* şi nici nu-l poate practica, oricât ar dori-o. Dar este şi o jucărie dăunătoare, căci încercările de a pune în practică „principiul larg democratic“ nu fac decât să înlesnească în folosul poliţiei căderi mari, să eternizeze metodele primitive dominante, să abată gândul militanţilor-practicieni dela sarcina serioasă şi neîntârziată de a deveni revoluţionari de profesie şi să-i îndrumeze spre întocmirea de statute amănunţite, „pe hârtie“.

privitoare la sistemul de alegeri. Numai în străinătate*), unde nu rareori se adună oameni cari nu au putința să-și găsească o treabă reală și vie, a putut să se desvolte pe ici-colo, îndeosebi în unele grupuri mici, acest „joc de-a democrația“.

Pentru a arăta cititorului cât de jalnic e procedeu de predilecție al lui „Raboceie Delo“ de a pune mereu în față un principiu atât de cumsecade ca acela al democrației, vom recurge iarăși la un martor. Martorul acesta, E. Serebriakov, redactorul-șef al revistei londoneze „Nakanune“ nutrește o mare slăbiciune pentru „Raboceie Delo“ și o mare ură împotriva lui Plehanov și a „plehanoviștilor“. În articolele privitoare la sciziunea „Uniunii social-democraților ruși din străinătate“ „Nakanune“ a luat în mod hotărît parte lui „Raboceie Delo“ și s'a năpustit cu un întreg potop de cuvinte jalnice asupra lui Plehanov. Cu atât mai prețios devine pentru noi acest martor în chestiunea de față. În Nr. 7 al lui „Nakanune“ (Iulie 1899), în articolul „In legătură cu apelul «Grupului de Autoeliberare a Muncitorilor»“, E. Serebriakov arată „necuviința“ de a vorbi „despre auto-îngâmfare, despre întâietate, despre așa-zisul areopag într'o mișcare revoluționară serioasă“ și scrie între altele:

„Mișkin, Rogacev, Jeliabov, Mihailov, Perovskaia, Fligner etc. nu s'au socotit niciodată conducători și nici n'au fost aleși sau numiți de nimeni, deși de fapt dânsii erau conducători. Afirmăm că erau conducători, pentru că în perioada de propagandă, ca și în perioada luptei împotriva guvernului, ei au luat asupra lor greul cel mai mare al muncii, au mers în locurile cele mai primejdioase și activitatea lor a fost cea mai rodnică. Și această întâietate a lor nu era rezultatul dorințelor lor, ci rezultatul încrederii în inteligența, în energia și în devotamentul lor din partea tovarășilor ce-1 înconjurau. În ce privește însă teama de un areopag (iar dacă nu există această teamă, de ce să mai scriem despre dânsul?) care ar putea conduce mișcarea într'un mod dictatorial, apoi aceasta este ceva prea naiv. Dar cine îi va da ascultare ?“

Acum îl întrebăm pe cititor: prin ce se deosebește „areopagul“ de „tendențele anti-democratice“ ? Nu este oare vădit că și principiul organizatoric „chipeș la înfățișare“ al lui „Ra-

*) Lenin are aici în vedere, se'nțelege, emigrația revoluționară.

boceie Delo“ este tot atât de naiv, pe cât este de necuviincios ? Naiv — pentrucă unui „areopag“, sau unor oameni cu „tendințe anti-democratice“ nu le va da pur și simplu nimeni ascultare, dacă nu va exista „încredere în inteligența, în energia și în devotamentul lor, din partea tovarășilor ce-i înconjoară“. Necuviincios — deoarece e o ieșire demagogică ce speculează ambiția din partea unora, necunoașterea adevăratei stări de lucruri din mișcarea noastră din partea altora, în sfârșit nepregătirea și necunoașterea istoriei mișcării revoluționare din partea celor de-al treilea. Unicul principiu organizatoric serios pentru militanții mișcării noastre trebuie să fie: cea mai severă conspirație, cea mai severă alegere a membrilor, pregătirea revoluționarilor de profesie. De îndată ce există aceste calități, atunci e asigurat și un lucru mai prețios decât „democratismul“, anume: deplină încredere tovarășească între revoluționari. Iar aceasta ne este absolut necesară, pentrucă la noi, în Rusia, nici vorbă nu poate fi de înlocuirea acestei încrederi reciproce printr'un control democratic general. Dar ar fi o mare greșală să se creadă că neputința unui control cu adevărat „democratic“ i-ar face pe membrii organizației revoluționare incontrollabili: ei n'au vreme să se gândească la jucăriile formale ale democrației (ale democrației înlăuntrul unui sâmbure strâns încheiat de tovarăși însuflețiți cu toții de o deplină încredere reciprocă), dar își simt foarte viu *răspunderea* și totodată știu din experiență că o organizație de adevărați revoluționari nu se va da înapoi dela niciun mijloc pentru a scăpa de un membru netrebnic. Dar mai avem la noi în mediul revoluționar rus (și în cel internațional) o opinie publică destul de dezvoltată, cu o istorie întreagă în urma ei, care pedepsește cu o severitate necruțătoare orice abatere dela datoriile tovarășești (și „democrația“ cea adevărată, nu cea formală, intră în această concepție a tovarășiei ca o parte într'un tot!). Dacă veți ține seama de toate acestea, atunci veți simți ce duhoare mucegăită a jocului de-a generalii se desprinde în emigrație din aceste vorbe și rezoluții asupra „tendințelor anti-democratice“ !

Mai e de observat că un alt izvor al unor asemenea vorbării, anume naivitatea, e întreținut de înțelegerea confuză a noțiunii: democrație. În cartea soților Webb despre tradițiunile engleze este un capitol curios: „Democrația primitivă“. Autorii povestesc acolo cum în prima perioadă a existenței sindicatelor lor muncitorii englezi socoteau drept un semn necesar al democrației, ca în chestii de administrare a sindicatelor toți să facă de toate: astfel, nu numai că toate chestiunile se hotărau prin votul tuturor membrilor, dar chiar și funcțiunile erau încredințate tuturor membrilor pe rând. A fost nevoie de o lungă experiență istorică, pentru ca muncitorii să-și dea seama de absurditatea unei asemenea înțelegeri a ideii de democrație și de necesitatea, de o parte, a instituțiilor reprezentative și, de altă parte, a funcționarilor de profesie. A trebuit să aibă loc câteva crahuri financiare ale caselor sindicale, pentru ca muncitorii să înțeleagă că chestiunea raportului proporțional dintre cotizațiile plătite și ajutoarele primite nu poate să fie deslegată numai prin vot democratic, ci mai cere și părerea unui specialist în materie de asigurare. Mai luați după aceea cartea lui Kautsky despre parlamentarism și legiferare populară, și veți vedea că încheierile teoreticianului marxist coincid cu învățămintele unei practici îndelungate a muncitorilor coalizați în chip „spontan“. Kautsky se ridică cu hotărîre împotriva înțelegerii în mod primitiv a democrației de către Rittinghausen, își bate joc de oamenii cari sunt gata să ceară, în numele acestei democrații, ca „ziarele populare să fie redactate deadreptul de popor“, dovedește necesitatea unor jurnaliști de profesie, parlamentari de profesie, etc., pentru conducerea social-democrată a luptei de clasă a proletariatului și atacă „socialismul anarhiștilor și al literaților“, cari, „ahțiați după efecte teatrale“, preconizează legiferarea populară directă și nu înțeleg cât de condiționată este aplicabilitatea ei în societatea contemporană.

Acela care a activat practic în mișcarea noastră știe cât de larg este răspândită în rândurile tineretului studios și ale muncitorilor concepția „primitivă“ asupra democrației. Nu-i de

mirare că această concepție pătrunde și în statute și în literatură. Economistii de gen bernștainian au scris în statutul lor: „Paragraful 10. Toate chestiunile cari interesează întreaga organizație se rezolvă prin majoritatea voturilor tuturor membrilor ei“. Economistii de gen terorist repetă după ei: „E necesar ca hotărârile comitetului să treacă prin toate cercurile, pentru ca abia după aceea să devină hotărâri definitive“. („Svoboda“, Nr. 1, pag. 67). Și băgați de seamă, cererea aceasta de largă aplicare a referendumului se preconizează în plus peste cererea de a clădi pe principiul electivității întreaga organizație! Noi suntem departe de gândul de a învinovați pentru aceasta pe militanții practicieni, cari au prea puțină *posibilitate* să ia cunoștința de teoria și de practica organizațiilor cu adevărat democratice. Dar când „Raboceie Delo“, care pretinde un rol conducător, se mărginește, în asemenea condiții, la rezoluția asupra principiului larg democratic, atunci cum să nu numim această „goană după efecte teatrale“ ?

f) *Munca locală și munca pe întreaga țară.*

Dacă obiecțiunile împotriva planului de organizație expus aici, făcute din punctul de vedere al ne-democratismului și al complotismului, sunt neîntemeiate, atunci mai rămâne nedeslegată încă o chestiune ridicată foarte des și care e vrednică de a fi amănunțit examinată. Aceasta e chestiunea relațiilor dintre munca în cadrul local și munca pe întreaga țară. Unii își mărturisesc teama ca întemeierea unei organizații centralizate să nu ducă cumva la strămutarea centrului de gravitate dela munca locală la cea centrală. Nu va dăuna oare aceasta mișcării, slăbind trăinicia legăturilor noastre cu masele muncitoare și în general trăinicia agitației locale? La aceasta răspundem că mișcarea noastră din ultimii ani suferă tocmai din pricină că militanții locali sunt absorbiți de munca locală; că deaceia este absolut necesar a muta întrucâtva centrul de greutate spre munca centrală, dusă în cadrul întregii Rusii; că o asemenea mutare nu va slăbi, ci va întări trăinicia legă-

turilor noastre cu masele muncitoare și trăinicia agitației noastre locale. Să luăm chestiunea ziarului central și a ziarelor locale; dar rugăm pe cititor să nu uite că presa e pentru noi numai o *pildă* pentru ilustrarea întregii activități revoluționare, în general infinit mai largă și mai variată.

În prima perioadă a mișcării de masă (1896—1898), s'a făcut de către militanții locali încercarea de a scoate un organ pe întreaga Rusie — „Rabociaia Gazeta“; în perioada următoare (1898—1900) mișcarea face un mare pas înainte, dar atenția conducătorilor este cu totul absorbită de organele locale. Dacă se face totalul acestor organe locale, atunci rezultă că s'a publicat în mijlociu un număr de ziar pe lună*). Nu este oare aceasta o ilustrare izbitoare a metodelor noastre primitive? Oare nu arată aceasta cu evidență starea de înapoiere a organizației noastre revoluționare față de ridicarea spontană a mișcării? Dacă *aceleași numere* ale gazetei ar fi fost scoase nu de grupuri locale răslețe, ci de o organizație unică, atunci nu numai că am fi economisit foarte multă energie, dar munca noastră ar fi fost nemăsurat mai trainică și ar fi avut o continuitate nemăsurat mai mare. Prea adeseori se întâmplă ca această simplă considerație să fie scăpată din vedere și de către militanții practicieni, cari lucrează *activ* aproape numai la organele locale (din nefericire, în cele mai multe cazuri lucrurile stau așa și azi), și de publiciști, cari în această chestiune dau dovadă de un uimitor donchișotism. Practicianul de partid se mulțumește de obicei cu considerentul că militanților locali le este „greu“ să se îndeletnicească cu scoaterea unei gazete pe întreaga Rusie și că e mai bine să avem gazete locale decât să nu avem niciuna. Afirmatia din urmă este, de bună-seamă, cu totul întemeiată și nu vom rămâne în urma niciunui practician în ceea ce privește recunoașterea importanței enorme și a folosului enorm al ziare-

*) Vezi „Darea de seamă către congresul din Paris“, pag. 14: „De atunci (1897) până în primăvara anului 1900 au apărut în diferite localități 30 de numere din diferite ziare... în mijlociu a apărut ceva mai mult de un număr pe lună“.

lor locale în general. Dar nu despre aceasta e vorba, ci despre chestiunea dacă putem scăpa de fărâmițarea și de cârpăceala care se exprimă într'un chip atât de izbitor în apariția a 30 de numere de ziare locale în toată Rusia, în timp de doi ani și jumătate. Nu vă mărginiți deci la această teză absolut întemeiată, dar prea generală, asupra folosului ziarelor locale în general, ci aveți și curajul de a recunoaște fățiș laturile lor negative, date la iveală de experiența celor doi ani și jumătate. Această experiență e o mărturie vie că ziarele locale sunt, în condițiile noastre, în majoritatea cazurilor, lipsite de tărie principială, lipsite de însemnătate politică, prea costisitoare în ceea ce privește cheltuiala de forță revoluționară și cu totul nemulțumitoare în privința tehnică (am aici în vedere, bine înțeles, nu tehnica tipăririi, ci desimea și regularitatea apariției). Și toate neajunsurile arătate aci nu sunt întâmplătoare, ci sunt urmarea inevitabilă a fărâmițării, care explică pe de o parte precumpănirea ziarelor locale în perioada pe care o analizăm, iar pe de altă parte *este* la rândul ei *întreținută* de această precumpănire. O organizație locală izolată *nu este în stare* să asigure tăria principială a ziarului ei și să-l ridice la înălțimea unui organ politic, *nu este în stare* să adune și să folosească material îndestulător pentru analizarea întregii noastre vieți politice. Argumentul însă cu care se apără de obicei necesitatea numeroaselor ziare locale în țările libere — ieftinătatea tipăririi lor cu ajutorul muncitorilor locali și rezezițiunea și bogăția informațiilor pentru populația locală — acest *argument* se îndreaptă la noi, după cum dovedește experiența, împotriva ziarelor locale. Ele se dovedesc din cale afară de costisitoare, în sensul cheltuelii de forțe revoluționare, și apar *deosebit* de rar, din pricină că pentru un ziar *ilegal*, oricât de mic ar fi, e nevoie de un vast aparat conspirativ, atât de vast, încât el cere o mare întreprindere industrială; căci într'un atelier primitiv nu se poate pregăti un astfel de aparat. Primitivitatea aparatului conspirativ însă îngăduie poliției de cele mai multe ori (și orice practician de partid cunoaște o mulțime de pilde de felul acesta) să se folosească de apariția și de răspândirea câtorva

numere pentru a face arestări în *massă*, cari distrug în chip atât de radical aparatul încât trebuie început din nou totul dela capăt. Un aparat conspirativ bun cere o bună pregătire profesională a revoluționarilor și o diviziune a muncii aplicată în chipul cel mai consecvent: însă amândouă aceste cerințe întrec cu totul puterile unei organizații locale răslețe, oricât de puternică ar fi ea la un moment dat. Fără a mai vorbi despre interesele generale al întregii noastre mișcări (educarea socialistă și politică principial-consecventă a muncitorilor), dar chiar și interesele pur locale *sunt mai bine satisfăcute de ziare ne-locale*. Aceasta pare un paradox numai la prima vedere, în realitate însă experiența celor doi ani și jumătate dovedește aceasta în chip neîndoios. Oricine va fi de acord că dacă toate acele forțe locale, cari au scos cele 30 de numere de ziare, ar fi lucrat la un singur ziar, apoi din aceasta ar fi ieșit ușor 60, dacă nu chiar 100 de numere și ziarul ar fi oglindit prin urmare în chip mai complet toate înfățișările Jeosebite cu caracter pur local ale mișcării. Fără îndoială că un asemenea grad de organizare nu este ușor de atins, dar trebuie să ne dăm odată seama de necesitatea lui, trebuie ca fiecare cerc local să gândească și să lucreze în mod activ în acest sens, fără a aștepta un imbold din afară, fără să se lase ademenit de faptul că organul local e la îndemână, e în apropiere — fapt pe care datele experienței noastre revoluționare îl dovedesc a fi în parte iluzoriu.

Și un rău serviciu aduc muncii practice acei publiciști cari se cred cu deosebire apropiați de practicieni, când nu văd această iluzie și vor să se achite față de noi printr'un raționament uimitor de ieftin și uimitor de deșert: e nevoie de ziare locale, e nevoie de ziare regionale, e nevoie de ziare centrale. Firește că, vorbind în general, e nevoie de toate acestea, dar vezi că trebuie să te gândești și la împrejurările mediului și ale momentului, de îndată ce pornești la rezolvarea unei chestiuni organizatorice concrete. Oare nu este un adevărat donchișotism când „Svoboda“ (Nr. 1, pag. 68), „oprindu-se la *chestiunea ziarului*“ în mod special, scrie:

„Nouă ni se pare că în orice centru muncitoresc cât de cât însemnat trebuie să existe câte un ziar muncitoresc propriu. Nu un ziar adus de undeva, ci tocmai unul propriu“.

Dacă publicistul acesta nu vrea să se gândească la sensul vorbelor sale, atunci să se gândească la asta măcar cititorii pentru el: câte zeci, dacă nu sute de „centre muncitorești cât-de-cât însemnate“ există în Rusia și ce eternizare a metodelor noastre primitive ar însemna, dacă într'adevăr fiecare din aceste organizații locale s'ar apuca să-și scoată câte un ziar propriu al ei! Cât de mult ar înlesni fărâmițarea aceasta sarcinile jandarmilor! Cum le-ar ușura să pună mâna — fără vreo sforțare „cât-de-cât însemnată“ — pe militanții locali chiar dela începutul activității lor, ne mai lăsându-le puțința să devină revoluționari adevărați! Intr'un ziar pe întreaga Rusie, continuă autorul, ar fi lipsită de orice interes descrierea potlogăriilor fabricanților, ca și descrierea „amănuntelor vieții de fabrică dintr'un oraș care nu e orașul propriu al cititorului“, pe când „un locuitor din Orel nu se plictisește niciodată să citească despre cele ce se petrec în Orel“. De fiecare dată el știe cine-i cel „înțepat“, cine-i cel „mușcat“, și „inima lui saltă de bucurie“ (pag. 69). Da, da, acesta e adevărul, oreleanul saltă de bucurie, dar „saltă“, și încă prea mult, și imaginația publicistului nostru. Este oare cuminte apărarea aceasta a culegerii de fărâmituri? — iată la ce trebuie el să cugete. Nu cedăm nimănui pasul în ce privește recunoașterea necesității și a însemnătății demascărilor din fabrică, dar nu trebuie totuși uitat că lucrurile au ajuns atât de departe, încât petersburghezii au început să se plictisească tot citind corespondențele petersburgheze ale ziarului petersburghez „Rabociaia Mișl“. Pentru demascările din fabrică în localitățile izolate am avut întotdeauna și vor trebui să rămână întotdeauna manifestele; dar tipul ziarului, noi trebuie să-l ridicăm, iar nu să-l coborâm la nivelul unui manifest de fabrică. Pentru „ziar“ avem nevoie de demascarea nu atât a „bagatelelor“, cât de demascarea neajunsurilor mari, tipice, ale vieții de fabrică. Avem nevoie de demascări făcute

la lumina pildelor deosebit de izbitoare și deci în stare să intereseze *pe toți* muncitorii și pe toți conducătorii, în stare într'adevăr să le îmbogățească cunoștințele, să le lărgescă orizontul, să constituie începutul trezirii unui nou raion, unui nou strat profesional de muncitori.

„Apoi, într'un ziar local pot fi prinse și comentate imediat, pe urme încă proaspete, toate uneltirile puse la cale de administrația fabricii sau de autorități. Dar până să ajungă informația la ziarul central îndepărtat, în localitate s'a uitat de mult cecece s'a întâmplat: «Când s'o mai fi întâmplat și asta ? Dracu își mai aduce aminte»“. (Ibidem).

Da, tocmai: Dracul își mai aduce aminte ! Cele 30 de numere scoase în cei 2½ ani se împart, după cum aflăm din acelaș izvor, pe 6 orașe. Aceasta dă anual pentru un oraș, în mijlociu, câte două numere de ziar sau *un număr într'o jumătate de an!* Și chiar dacă publicistul nostru ușuratec *va întrei*, în presupunerea sa, productivitatea muncii locale (cecece ar fi absolut fără temei pentru orașul mijlociu, căci în cadrul metodelor primitive este cu neputință o lărgire însemnată a productivității), — nu vom căpăta totuși decât câte un număr la două luni, adică ceva ce nu seamănă deloc cu „prinderea pe urme proaspete“. Dimpotrivă, e destul ca 10 organizații locale să se unească și să-și pună delegații lor la funcții active pentru punerea pe picioare a unui ziar comun, — și atunci va fi cu putință „să prindem“ *în întreaga Rusie* odată la două săptămâni nu mărunțișuri, ci abuzuri într'adevăr tipice și importante. De aceasta nu se poate îndoii nimeni dintre cei cari cunosc starea de lucruri din organizațiile noastre. În ce privește prinderea dușmanului la locul crimei, dacă vorba aceasta trebuie să se ia în serios și nu e numai o vorbă de clacă, la aceasta nici nu se poate gândi un ziar ilegal: această „prindere“ este posibilă numai pentru o foaie volantă subversivă, căci termenul unei astfel de prinderi nu trece, în majoritatea cazurilor, de o zi sau două (luați, de pildă, o grevă obișnuită de scurtă durată, sau o bătaie în fabrică, sau o demonstrație etc.).

„Muncitorul nu trăește numai în fabrică, ci și în oraș“ — continuă autorul, ridicându-se dela particular la general, cu o

consecvență atât de strictă, încât i-ar face cinste chiar și lui Boris Kricevski însuși. El amintește chestiunea dumelor orășenești, a spitalelor orășenești, a școlilor orășenești cerând ca ziarul muncitoresc să nu treacă sub tăcere treburile municipale în general. Prin sine însăși cererea aceasta e frumoasă, dar ea ilustrează într'un chip deosebit de izbitor acea abstracție lipsită de orice conținut, la care se mărginește adesea lumea, când e vorba de ziarele locale. Întâi de toate, dacă într'adevăr „în orice centru muncitoresc cât-de-cât însemnat“ ar apărea ziare cu o rubrică municipală atât de amănunțită, cum vrea „Svoboda“, apoi aceasta ar degenera inevitabil, în împrejurările noastre rusești, într'o adevărată culegere de fărărâmituri, ar duce la slăbirea conștiinței despre importanța asaltului revoluționar în cadrul întregii Rusii împotriva absolutismului țarist, ar întări vlăstarii viabili și cari sunt mai degrabă ascunși sau înăbușiți decât smulși din rădăcină, — vlăstarii aceluși curent care s'a făcut vestit prin cuvintele rostite asupra revoluționarilor cari vorbesc prea mult despre parlamentul inexistent și prea puțin despre dumele orășenești existente. Spunem: inevitabil, subliniând astfel că „Svoboda“ nu vrea dinadins aceasta, ci vrea tocmai contrariul. Dar singure, intențiile bune nu sunt suficiente. Pentru a aduce luminarea treburilor municipale într'o perspectivă potrivită cu întreaga noastră muncă, trebuie *la început* ca această perspectivă să fie pe deplin elaborată, să fie bine stabilită nu numai prin raționamente, dar și printr'o mulțime de pilde, trebuie ca ea să fi dobândit deja trăinicia unei *tradiții*. Pe aceasta însă n'o avem încă nici pe departe și de ea avem nevoie tocmai *la început*, înainte de a ne fi îngăduit să ne gândim la o presă locală largă și să vorbim despre ea.

În al doilea rând, pentru a scrie într'adevăr bine și interesant despre treburile municipale, trebuie să cunoști aceste treburi bine și nu numai din carte. Dar aproape că nu există deloc *în toată Rusia* social-democrați cari să aibă această cunoștință. Pentru a scrie în ziar (și într'o broșură populară) despre treburile municipale și de stat, trebuie să ai un material

proaspăt, variat, adunat și prelucrat de un om priceput. Dar pentru adunarea și prelucrarea unui astfel de material nu-i deloc suficientă „democrația primitivă“ a unui cerc primitiv, în care toți fac de toate și se distrează cu jocul de-a referendum. Pentru asta e necesar un stat-major de scriitori specialiști, de corespondenți specialiști, e nevoie de o armată întreagă de reporteri social-democrați, cari să înoade legături pretutindeni și oriunde, cari să știe să pătrundă în toate „secretele de stat“ de orice fel (cu cari atât de mult se fâlcște un funcționar rus și pe care, flecărind, le scapă atât de ușor), să știe să se introducă în toate „culisele“, — o armată de oameni obligați „din oficiu“ să fie atotștiutori și să aibă și darul de a fi pretutindeni. Și noi, partidul de luptă împotriva oricărei asupra economice, politice, sociale, naționale, noi putem și trebuie să găsim, să adunăm, să instruiim, să mobilizăm și să punem în mișcare o astfel de armată de oameni atotștiutori, — dar, vezi bine, aceasta rămâne abia de făcut! Noi însă n'am făcut în cea mai mare parte a localităților încă niciun pas în această direcție, ba de cele mai multe ori nu există nici măcar *conștiința* despre necesitatea de a face aceasta. Ia căutați în presa noastră social-democrată articole vii și interesante, corespondențe și demascări privind treburile și trebușoarele noastre diplomatice, militare, bisericesti, municipale, financiare, etc., etc.; nu veți găsi *aproape nimic* sau foarte puțin *). Iată de ce întotdeauna „mă supără grozav când vine unul și spune foarte multe lucruri frumoase și minunate“

*) Iată de ce chiar și pilda organelor locale deosebit de bune confirmă pe deplin punctul nostru de vedere. De pildă, „Iujnii Rabocii“⁸⁶ (Muncitorul dela Sud) este un ziar foarte bun, care nu poate fi deloc învinuit de nestatornicie principială. Dar ceea ce a vrut el să dea pentru mișcarea locală nu s'a putut înfăptui, din pricina apariției rare și a marilor căderi. Munca cea mai urgentă pentru partid, în momentul de față — punerea principială a chestiunilor de bază ale mișcării și agitația politică pe toate târâmurile — s'a dovedit a fi peste puterile unui ziar local. Iar munca deosebit de bună pe care a desfășurat-o el, de pildă articolele asupra congresului proprietarilor de mine, asupra șomajului, etc., nu reprezintă un material strict local și era necesară pe întreaga Rusie, iar nu numai pentru Sud. Asemenea articole n'au fost publicate nicăieri în toată presa noastră social-democrată.

despre necesitatea de a scoate ziare „în orice centru muncitoresc cât-de-cât însemnat“, care să demaște ticăloșiile și patronale, și municipale, și guvernamentale !

Precumpănirea presei locale față de cea centrală este un semn sau al sărăciei, sau al luxului. Al sărăciei — atunci când mișcarea n'a elaborat încă forțe pentru o producție în mare cu mașina, când ea vegetează încă în meșteșugul cu mâna și se înecă aproape în „faptele mărunte ale vieții de fabrică“. Al luxului — atunci când mișcarea a *deslegat deja în totul* problema demascărilor și a agitației pe toate târâmurile, așa încât în afară de organul central mai devin necesare și numeroase organe locale. N'are decât să hotărască fiecare pentru sine ce anume dovedește precumpănirea în timpul de față a ziarelor noastre locale. Eu însă mă voi mărgini să formulez precis încheierile mele, ca să nu dau prilej la nedumeriri. Până astăzi majoritatea organizațiilor noastre locale se gândesc aproape exclusiv la ziarele locale și lucrează în mod activ aproape numai pentru ele. Aceasta e un fapt anormal. Ar trebui, dimpotrivă, ca majoritatea organizațiilor locale să se gândească înainte de toate la un organ pe întreaga Rusie și să lucreze mai ales pentru el. Atâta vreme cât aceasta nu se va întâmpla, nu vom putea organiza *niciun* ziar cât de puțin în stare să servească cu adevărat mișcarea printr'o agitație *pe toate târâmurile* în presă. Iar când aceasta se va întâmpla, atunci relațiile normale dintre organul central necesar și organele locale necesare se vor stabili dela sine.

• • •

La prima vedere s'ar părea că pe târâmul luptei social-economice nu e aplicabilă încheierea asupra necesității mutării centrului de greutate dela munca locală la munca pe întreaga țară. Intr'adevăr, pe acest târâm apar ca dușmani direcți ai muncitorilor patronii izolați sau grupările lor, nelegate printr'o organizație care să semene măcar pe departe cu o organizație pur-militară, sever centralizată și condusă până în cele mai mici amănunte de o voință unică, așa cum este organizația gu-

vernului rus, a dușmanului nostru direct pe terenul luptei politice.

Dar nu este așa. Lupta economică — am subliniat aceasta de multe ori — este o luptă sindicală și deaceia ea cere unirea muncitorilor după bresle și nu numai după locul lor de muncă. Și această unire profesională devine cu atât mai urgent necesară, cu cât progresează mai repede unirea patronilor noștri în tot felul de societăți și sindicate patronale. Răslețirea și metodele noastre primitive împiedică de-a-dreptul această unire, pentru care este necesară o organizație unică de revoluționari de profesie, în stare să ia asupra sa conducerea uniunilor sindicale ale muncitorilor pe întreaga Rusie. Am vorbit mai sus despre tipul de organizație preferabil pentru acest scop și acum vom adăuga numai câteva cuvinte în legătură cu chestiunea presei noastre.

Că fiecare ziar social-democrat trebuie să aibă o rubrică a luptei sindicale (economice), despre asta cu greu se va îndoi cineva. Dar creșterea mișcării sindicale ne impune să ne gândim și la presa sindicală. Ni se pare, totuși, că despre ziare sindicale, cu rare excepții, nici nu poate fi deocamdată vorba în Rusia: aceasta este un lux, iar noi, de cele mai multe ori, n'avem nici pâinea cea de toate zilele. În materie de presă profesională, forma cea mai potrivită cu condițiile muncii ilegale și de pe acum necesară la noi ar fi *broșurile sindicale*. În ele ar trebui să fie adunat și grupat sistematic materialul legal *)

*) Materialul legal este, în această privință, de o însemnătate deosebită și noi am rămas în urmă mai ales în ceea ce privește priceperea de a-l aduna sistematic și de a-l folosi. Nu va fi o exagerare să spunem că, chiar numai cu materialul legal, oricum ar fi el, tot se poate scrie o broșură sindicală, însă numai cu cel ilegal e cu neputință. Adu-nând dela muncitori materialul ilegal asupra unor chestiuni ca cele publicate de „Rabociala Misl“, vom cheltui în zadar enorm de multe forțe ale revoluționarilor (cari în această privință ar putea fi ușor înlocuiți prin militanții legali), fără a dobândi totuși vreodată un material bun, pentru că muncitorii, cari cunosc de cele mai multe ori o singură secție a marii întreprinderi și cunosc aproape întotdeauna numai rezultatele economice nu însă și condițiile și normele generale ale muncii lor, n'au putința să dobândească asemenea cunoștințe de cari dispun funcționarii industriaii, inspectorii, medicii, etc., cunoștințe răspândite în o mulțime de mici corespondențe de ziar și în publicații speciale, industriale, sanitare, de zemstvă etc.

și nelegal privitor la condițiile de muncă în breasla dată, la deosebiri în această privință dintre diferitele localități din Rusia, la revendicările de căpetenie ale muncitorilor din breasla dată și la neajunsurile legislației privitoare la ea, la cazurile mai importante de lupte economice din aceste întreprinderi, la începuturile, la starea actuală și la nevoile acestor organizații sindicale etc. Asemenea broșuri ar scuti mai întâi presa noastră social-democrată de o mulțime de amănunte profesionale cari interesează în mod special numai pe muncitorii din breasla respectivă. În al doilea rând, ele ar fixa rezultatele experienței noastre în lupta sindicală, ar păstra materialul adunat, care acum literalmente se pierde în masa manifestelor și a corespondențelor răslețe, și ar generaliza acest material. În al treilea rând, ele ar putea sluji oarecum ca manuale de conducere pentru agitatori, deoarece condițiile de muncă se schimbă relativ încet, iar revendicările de căpetenie ale muncitorilor dintr'o breaslă dată sunt extrem de stabile (vezi cererile țesătorilor din regiunea Moscovei în anul 1885 și acelea din Petersburg în 1896), iar rezumatul acestor revendicări și nevoi ar putea servi ani de-a rândul ca un mijloc minunat de agitație economică în localitățile înapoiate sau în straturile muncitorești înapoiate; pildele grevelor câștigate dintr'un raion, datele asupra unui nivel de viață mai ridicat, asupra condițiilor de muncă mai bune dintr'o localitate ar îndemna și pe muncitorii din alte localități la reînnoirea continuă a luptei. În al patrulea rând, luând asupra sa inițiativa generalizării rezultatelor luptei sindicale și întărind astfel legătura mișcării sindicale rusești cu socialismul, social-democrația s'ar îngriji în acelaș timp ca

Mi-aduc aminte, ca acum, de „prima mea experiență“, pe care niciodată nu aș repeta-o. Am pierdut multe săptămâni, interogând „cu ardoare“ pe un muncitor care venea adeseori la mine, asupra stării de lucruri din marea uzină unde lucra. Este drept că descoperirea (numai a unei singure uzine!) am isbutit s'o întocmesc întrucâtva, dar cu ce enormă greutate! În schimb muncitorul, ștergându-și adeseori sudoarea, îmi spunea zâmbind la sfârșitul fiecărui „interogatoriu“: „Mi-e mult mai ușor să lucrez ore suplimentare, decât să vă răspund la întrebări!“

Cu cât mai energie vom duce lupta revoluționară, cu atât mai mult va fi nevoit guvernul să legalizeze o parte din „munca sindicală“, ușurându-ne prin aceasta, în parte, povara muncii noastre.

munca noastră trade-unionistă să ocupe un loc nici prea mic și nici prea mare, în suma totală a activității noastre social-democrate. Pentru o organizație locală, dacă este izolată de organizațiile din alte orașe, este foarte greu, câteodată aproape cu neputință, să păstreze în aceste condiții proporția justă (și pilda gazetei „Rabociaia Misl“ arată până la ce exagerări monstruoase în direcția trade-unionismului se poate ajunge aici). Dar o organizație de revoluționari care cuprinde întreaga Rusie, care stă neclintit pe punctul de vedere al marxismului, care conduce întreaga luptă politică și dispune de un stat-major de agitatori profesionali, nu va avea niciodată greutatea să determine această justă proporție.

V

„PLANUL“ PENTRU UN ZIAR POLITIC PE INTREAGA RUSIE

„Cea mai mare greșală a „Iskrei“ în această privință“ — scrie B. Kricevski („Rabocieie Delo“ Nr. 10, pag. 30), învinovățindu-ne de tendința de „a transforma teoria, prin izolarea ei de practică, într’o doctrină moartă“ — „este „planul“ elaborat de ea al unei organizații de partid, care să îmbrățișeze întreaga Rusie“ (adică articolul „Cu ce să începem?“). Și Martînov îl secondează, declarând că «tendința „Iskrei“ de a micșora importanța mersului progresiv al luptei mărunte de zi-cu-zi în comparație cu propagarea ideilor strălucite și desăvârșite... este încoronată prin planul de organizare a partidului, pe care ea îl propune, în numărul 4, în articolul „Cu ce să începem?“» (ibidem, pag. 61). În sfârșit, în vremea din urmă li s’a asociat oamenilor indignați de acest „plan“ (ghilimelele trebuie să exprime atitudine ironică față de el) și L. Nadejdin, în broșura pe care abia am primit-o: „În ajunul revoluției“ (edit. „grupului revoluționar-socialist“ „Svoboda“ pe care îl cunoaștem). În care se declară că „a vorbi acum despre o organizație ale cărei fire s’ar întinde dela un ziar central pe întreaga Ru-

sie, înseamnă a sădi idei de cabinet și a face muncă de cabinet“ (pag. 126), înseamnă a face „literaturism“ etc.

Că teroristul nostru s'a dovedit a fi solidar cu apărătorii „mersului progresiv al luptei mărunte de zi-cu-zi“, — aceasta nu ne poate mira, după ce am urmărit rădăcinile acestei apropieri în articolele despre politică și despre organizație. Dar trebuie să notăm chiar acum că L. Nadejdin, și numai el singur, a încercat în chip conștiincios să pătrundă în înlănțuirea de idei a articolului care nu i-a plăcut, a încercat să-i răspundă în fond, — pe când „Raboceie Delo“ n'a spus absolut nimic în fond, ci a încercat numai să încurce chestiunea printr'un șir întreg de procedee demagogice nedemne. Și oricât de neplăcut ne-ar fi aceasta, trebuie mai întâi să cheltuim vreme pentru a curăți grajdurile lui Augias.

a) *Cine s'a simțit jignit de articolul „Cu ce să începem?“ ?*

Iată un buchețel de expresii și exclamații cu care ne-a covârșit „Raboceie Delo“:

„Organizația de partid nu e creată de un ziar, ci invers“... „Un ziar care stă *deasupra* partidului, în *afara controlului* lui și care, grație unei rețele de agenți proprii, este independent de el“... «Prin ce minune a uitat „Iskra“ de existența de fapt a organizațiilor social-democrate ale partidului căruia îi aparține?»... „Cine posedă principii ferme și un plan corespunzător este și conducătorul suprem al luptei reale a partidului, dictându-i executarea planului său“... „Planul alungă organizațiile noastre vii și viabile în împărăția umbrelor și vrea să înființeze o rețea fantastică de agenți“... „Dacă planul „Iskrei“ ar fi fost pus în aplicare, el ar fi dus la dispariția completă a oricărei urme a P.M.S.D.R. în curs de formare“... „Organul de propagandă devine legiuitorul absolutist și incontrollabil al întregii munci revoluționare practice“... „Care trebuie să fie atitudinea partidului nostru față de încercarea de a-l subordona *cu totul* unei redacții autonome?“ etc. etc.

Din conținutul și tonul acestor citate cititorul poate să observe că „Raboceie Delo“ s'a simțit *jignit*. Jignit, desigur, nu pentru el însuși, ci de dragul comitetelor și organizațiilor partidului nostru, pe cari „Iskra“ ar vrea să le alunge în împărăția umbrelor, desființându-le până și urmele. Intr'adevăr, ce grozăvie ! Un lucru e ciudat. Articolul „Cu ce să începem ?“ a apărut în Mai 1901, articolele din „Raboceie Delo“ în Septembrie 1901, iar acum ne găsim în mijlocul lui Ianuarie 1902. În tot timpul acestor cinci luni (și înainte de Septembrie, și după Septembrie) *niciun* comitet și *nicio* organizație de partid n'a protestat în mod formal împotriva acestui monstru, care vrea să alunge comitetele și organizațiile în împărăția umbrelor ! Și doar în acest timp, atât în „Iskra“ cât și în alte publicații, locale și nelocale, au apărut zeci și sute de comunicări din toate colțurile Rusiei. Cum se face că tocmai acei cari urmau să fie izgoniți în împărăția umbrelor n'au observat acest lucru și nu s'au supărat, în timp ce o terță persoană se simte jignită din această cauză ?

Lucrul acesta s'a întâmplat deoarece comitetele și celelalte organizații sunt ocupate cu muncă adevărată și nicidecum cu jocul „de-a democrația“. Comitetele au citit articolul „Cu ce să începem?“ , au văzut că este vorba de o încercare de „a elabora un anumit plan de organizare care să permită a se începe munca de construcție din toate părțile“. Și deoarece au știut foarte bine și au văzut că *niciuna* din aceste „părți“ nu se gândeste „să înceapă munca de construcție“ înainte de a fi convinsă de necesitatea ei și de justetea planului arhitectonic, este firesc că ele nici nu s'au gândit „să se simtă jignite“ de îndrăzneala oamenilor cari au scris în „Iskra“: „Având în vedere extrema urgență a chestiunii, am hotărît ca din partea noastră să supunem tovarășilor schița unui plan, pe care ne propunem să-l dezvoltăm mai pe larg într'o broșură pe care o pregătim pentru tipar“. Oare se putea ca un om care privește lucrurile în mod conștiincios să nu înțeleagă că, odată ce tovarășii și-ar însuși planul care le-a fost supus, ei l-ar pune în aplicare

nu din spirit de „supunere“, ci pentru că ar fi convinși că acest plan este absolut necesar pentru cauza noastră comună; iar dacă planul *n'ar fi acceptat*, „schița“ (ce cuvânt pretențios, nu-i așa?) ar rămâne o simplă schiță? Nu este oare demagogie să combați proiectul unui plan nu numai „făcându-l praf“ și sfătuind tovarășii să-l respingă, dar și *ațâțând* oameni puțin experimentați în activitatea revoluționară, împotriva autorilor acestui proiect, numai *pentru că îndrăznesc* „să legezeze“, să-și dea aere de „conducători supremi“, adică îndrăznesc să *propună* o schiță de plan?? Poate partidul nostru să se desvolte și să progreseze dacă la o încercare *de a ridica* pe activiștii locali la nivelul unor concepții, al unor sarcini și al unor planuri mai largi, se răspunde nu numai prin aceea că aceste concepții sunt declarate false, dar și prin atitudini de oameni „jigniți“ că se încearcă „*ridicarea*“ noastră la un nivel mai înalt? Planul nostru a fost „făcut praf“ de ex. de L. Nadejdin, dar el nu s'a coborât până la o demagogie care nu mai poate fi explicată prin simplă naivitate sau prin primitivitatea concepțiilor politice; acuzația adusă nouă că exercităm o „supraveghere asupra partidului“, el a respins-o dela început în mod categoric. Din această cauză critica adusă de Nadejdin planului trebuie să găsească un răspuns de fond, în timp ce lui „Rabociei Delo“ nu i se poate răspunde decât cu dispreț.

Dar disprețul pentru un publicist care se înjosește până la a țipa împotriva „absolutismului“ și a „subordonării“ nu ne scutește de obligația de a descâlci confuzia pe care asemenea oameni o prezintă cititorilor. Și în această privință putem arăta în mod clar lumii întregi care este calitatea acestor fraze despre „democratismul larg“. Ni se aduce acuzația că am dat uitării comitetele, din dorința de a le alunga în imperiul umbrelor etc. Cum să răspundem la aceste acuzații dacă *nu putem* să-i spunem cititorului aproape *nimic concret* despre raporturile noastre reale cu aceste comitete, și anume din motive de conspirație? Oamenii cari aruncă în jurul lor acuzații nesăbuite pentru a ațâța masele sunt în avantaj față de noi din cauza impertinenței lor și din cauză că nesocotesc înda-

toririle unui revoluționar, care trebuie să ascundă cu grijă relațiile și legăturile pe cari le posedă, pe cari le înoadă sau caută să le înoadă. Se înțelege că renunțăm odată pentru totdeauna să ne luăm la întrecere cu asemenea oameni în ceea ce privește „democratismul“. In ce-l privește însă pe cititorul care nu este inițiat în toate chestiunile de partid, singurul mijloc ca să ne facem datoria față de el este să-i povestim nu ceea ce există și ceea ce este im Werden *) , ci o mică parte din ceea ce a fost și se poate povesti, întrucât aparține trecutului.

„Bund“-ul face aluzii după cari noi am fi „impostori“ (**). „Uniunea social-democraților ruși din străinătate“ ne învinește că am intenționa să ștergem orice urmă a partidului. Poftim, domnilor. Veți primi satisfacție deplină, dacă vom supune cititorilor *patru fapte* din trecut.

Primul fapt (***)). Membrii uneia din „Uniunile de luptă“ cari au participat în mod direct la întemeierea partidului nostru și la trimiterea unui delegat la congresul de constituire a lui, tratează cu un membru al grupului „Iskra“ despre înființarea unei biblioteci muncitorești speciale, care să satisfacă nevoile întregii mișcări. Inființarea bibliotecii muncitorești nu reușește, iar broșurile „Sarcinile social-democraților ruși“ și „Noua lege a fabricilor“ (****), scrise pentru ea, ajung pe căi ocolite și prin intermediul unor terțe persoane în străinătate, unde sunt tipărite.

Al doilea fapt. Membrii comitetului central al „Bund“-ului se adresează unor membri ai grupului „Iskra“ cu propunerea de a organiza un „laborator literar“ — cum se exprima „Bund“-ul. Ei își exprimă părerea că, dacă lucrul n'ar reuși, mișcarea noastră ar fi aruncată înapoi în mod simțitor. Rezul-

*) In devenire. — N.E.M.

**) „Iskra“ Nr. 8 : Răspunsul comitetului central al „Uniunii muncitorilor evrei“ din Rusia și Polonia la articolul nostru despre problema națională.

***) Faptele acestea le prezentăm în mod intenționat în altă ordine decât aceea în care s'au întâmplat.

****) Vezi Lenin, „Opere complete“, vol. II, pag. 125—165, ed. rusă.

tatul acestor tratative este broșura „Cauza muncitorească în Rusia“ *).

Al treilea fapt, comitetul central al „Bund“-ului se adresează, prin intermediul unui orășel de provincie, unui membru al „Iskrei“ cu propunerea de a prelua redacția lui „Rabociaia Gazeta“, care urma să reapară, și obține, bine înțeles, aprobarea acestuia. Propunerea este apoi modificată: din cauza unei combinații noi cu redacția, se propune o colaborare. Și această propunere este, bine înțeles, acceptată. Se trimit articole (cari au putut fi păstrate): „Programul nostru“, care conține un protest direct împotriva bernștainiadei și împotriva cotiturii din literatura legală și din „Rabociaia Misl“; „Sarcina noastră imediată“ (crearea unui organ de partid apărând în mod regulat și strâns legat de toate grupurile locale; defectele „primitivismului“ dominant); „O chestiune urgentă“ (analiza obiecțiunii că, înainte de a se păși la scoaterea unui organ comun, trebuie dezvoltată mai întâi activitatea grupurilor locale; se insistă asupra importanței extreme a „organizației revoluționare“ și asupra necesității „de a se ridica organizarea, disciplina și tehnica conspirativă la cel mai înalt grad de perfecțiune“ **).

Al patrulea fapt. Un membru al comitetului care se ocupă cu organizarea celui de al doilea congres ordinar al partidului nostru transmite unui membru al grupului „Iskra“ programul congresului și propune candidatura acestui grup pentru funcția de redacție a lui „Rabociaia Gazeta“, care ar urma să apară din nou. Demersurile sale, așa zicând preliminar, sunt sancționate apoi de comitetul căruia îi aparține și de comitetul central al „Bund“-ului; grupul „Iskra“ este înștiințat de locul și

*) De altfel, autorul acestei broșuri mă roagă să menționez că, asemenea broșurilor sale anterioare, ea a fost trimisă „Uniunii din străinătate“, fiind de părere că scrierile acestei „Uniuni“ se editează de grupul „Eliberarea muncii“. (Din anumite motive, el nu putea să știe atunci, adică în Februarie 1899, că în redacție intervenise o schimbare). Broșura va fi reeditată în scurt timp de către Ligă.

***) Vezi Lenin, „Opere complete“, volumul II, pag. 491—495 și 500 ed. rusă. Propunerea de a scoate din nou „Rabociaia Gazeta“ nu este pusă în practică, iar articolele rămân nepublicate.

de data congresului, redactează însă și un raport scris către congres (nefiind sigur dacă va fi posibil, din anumite cauze, să trimită un delegat la acest congres). În acest raport se susține ideea că prin alegerea unui comitet central nu numai că nu vom realiza fuziunea — într'o perioadă de împrăștiere completă, cum este cea actuală — dar că mai suntem și în pericol de a compromite ideea măreață a constituirii partidului, în cazul unei noi căderi rapide și totale a organizației, foarte probabilă în actuala lipsă de conspirație; că, în consecință, trebuie să se înceapă cu un apel adresat tuturor comitetelor și tuturor celorlalte organizații ca să susțină organul comun ce urmează să reapară, organ care va lega *realmente și pe cale de fapt* toate comitetele laolaltă și va pregăti *pe cale de fapt* un grup de conducători pentru întreaga mișcare. Odată ce acest grup creat de comitete se va fi format și întărit comitetele și partidul vor putea cu ușurință să-l transforme într'un comitet central. Din cauza unei serii de arestări, congresul nu a putut însă avea loc, iar din motive de conspirație raportul a trebuit să fie distrus, după ce-l citiseră numai câțiva tovarăși, între cari și împuterniciții *unuia* din comitete.

Il lăsăm pe cititor să judece singur caracterul unor metode ca aluzia „Bund“-ului că am fi impostori, sau ca susținerea lui „Raboceie Delo“ că am vrea să alungăm comitetele în imperiul umbrelor și să „înlocuim“ organizația de partid cu o organizație pentru răspândirea ideilor unei gazete. Comitetele sunt acelea cărora, *la cererea lor repetată*, le-am expus necesitatea adoptării unui plan precis pentru o muncă de ansamblu. Organizația de partid este aceea pentru care am elaborat acest plan în articolele destinate lui „Rabociaia Gazeta“ și în raportul către congres, și anume iarăși la cererea unor tovarăși cari aveau o poziție atât de influentă în partid, încât au luat inițiativa restaurării (în fapt) a partidului. Și abia după ce încercarea organizației de partid de a reedita *împreună cu noi în mod oficial* organul central al partidului a eșuat *de două ori*, am considerat ca o datorie a

noastră directă să scoatem un organ *neoficial*, pentru ca la o a treia încercare tovarășii să aibă în fața lor rezultatele precise ale unei *experiențe* și nu numai presupuneri hipotetice. Astăzi unele rezultate ale acestor experiențe se află în fața tuturor și toți tovarășii au posibilitatea să judece dacă ne-am înțeles bine datoria și ce părere trebuie să avem despre niște oameni cari — unii de necaz că le-am dovedit inconsecvența lor în problema „națională“, alții de necaz că le-am dovedit inadmisibilele lor oscilații lipsite de principii — încearcă să inducă în eroare pe cei cari nu cunosc trecutul recent.

b) *Poate oare un ziar să fie un organizator colectiv?*

Tot miezul articolului „Cu ce să începem?“ constă în punerea *tocmai* a acestei chestiuni și în deslegarea ei în chip afirmativ. Pe cât știm, singura încercare de a analiza această chestiune în fond și de a dovedi necesitatea deslegării ei în chip negativ o face L. Nadejdin, ale cărui argumente le vom reda în întregime:

„...Ne place foarte mult cum pune „Iskra“ (Nr. 4) chestiunea necesității unui ziar pe întreaga Rusie, dar nu putem cu niciun chip să fim de acord că acest fel de a pune chestiunea s'ar potrivi cu titlul articolului „Cu ce să începem?“ Căcece ne cere „Iskra“ este, fără îndoială, o operă extrem de importantă, dar nu printr'un șir de fol populare și nu printr'o grămadă de manifeste se poate pune temella unei organizații gata de luptă pentru momentul revoluționar. Este nevoie să se pornească la educarea și formarea unor puternice organizații politice locale. Noi nu le avem, munca s'a desfășurat la noi mai ales în rândurile muncitorilor intelectualizați, iar masele au dus aproape numai și numai o luptă economică. *Dacă nu se vor forma și educa puternice organizații politice locale, atunci ce însemnătate poate avea un ziar central, fie el cât de excelent organizat?* Un tufiș care arde fără să se consume, dar care nici nu aprinde nimic în jurul lui! „Iskra“ crede că în jurul unui asemenea ziar și pentru cauza lui mulțimea se va aduna și se va organiza. *Dar mulțimii îi vine mult mai la îndemână să se adune și să se organizeze în jurul unei cauze mai concrete!* O asemenea cauză poate și trebuie să constea în organizarea largă de ziare locale, în pregătirea chiar de pe acum a forțelor muncitorești pentru demonstrații, în munca necurmată a organizațiilor locale printre șomeri (neîntreruptă răspândire printre ei de fol și de manifeste, convocarea lor la întruniri, organizarea rezistenței împotriva guvernului etc.). Trebuie procedat la desfășurarea unei activități politice locale vii, iar atunci când se

va arăta necesară înfăptuirea unirii pe acest teren real, atunci această unire nu va fi artificială, numai pe hârtie. Nu prin ziare se poate dobândi o asemenea unire a activității desfășurate în diferitele localități pentru cauza rusă luată în întregime !” („In ajunul revoluției”, pag. 54).

Din tirada aceasta elocventă am subliniat acele pasagii cari arată în chipul cel mai izbitor și părerea greșită a autorului despre planul nostru, și în general punctul lui de vedere greșit, care este contrapus aici „Iskrei“. Dacă nu se vor forma și educa puternice organizații politice locale atunci nu va avea nicio însemnătate nici cel mai excelent ziar pe întreaga Rusie. Cu desăvârșire adevărat. Dar vorba e că într'adevăr *nu există alt mijloc de a educa* organizații politice puternice decât printr'un ziar central. Autorul a scăpat din vedere declarația esențială pe care a făcut-o „Iskra“ înainte de a trece la expunerea „planului“ ei: e necesar, a spus ea, de a face apel la

„alcătuirea unei organizații revoluționare în stare să unească toate forțele și să conducă mișcarea nu numai cu numele, ci și de fapt, care să fie adică întotdeauna gata de a sprijini orice protest și orice izbucnire revoluționară, folosindu-se totodată de ele pentru sporirea și întărirea forțelor militare apte pentru lupta hotărîtoare“.

Acum, după Februarie și Martie, toată lumea va fi de acord în principiu cu aceste lucruri — continuă „Iskra“ — dar vorba e că avem nevoie de o *rezolvare* nu principială, ci *practică, a chestiunii*. Trebuie să întocmim de îndată un plan atât de precis al clădirii partidului, încât să poată porni toți, *din toate părțile*, imediat la ridicarea ei. În loc de aceasta suntem iarăși trași înapoi dela această deslegare practică spre adevărul principialmente just, neîndoios, chiar măreț, dar absolut insuficient și absolut de neînțeles pentru marea masă a celor cari activează: „a educa și a forma organizații politice puternice“! Dar nu despre aceasta e vorba, respectabile autor; e vorba *cum anume* trebuie educat și format !

Nu este adevărat că „la noi munca s'a desfășurat mai ales în rândurile muncitorilor intelectualizați și că masele au dus aproape numai și numai o luptă economică“. În această formă. această teză deviază în tendința radical greșită pe care o are „Svoboda“, de a opune pe muncitorii intelectualizați „massei“.

La noi chiar și muncitorii intelectualizați au dus în ultimii ani „aproape numai și numai o luptă economică“. Aceasta pe de o parte. Pe de altă parte, nici masele nu vor învăța niciodată să ducă o luptă politică, atâta vreme cât nu vom ajuta să se *formeze* conducători pentru această luptă, atât din rândurile muncitorilor intelectualizați, cât și din rândurile intelectualilor. Asemenea conducători însă se pot forma numai și numai prin analizarea și aprecierea sistematică de zi-cu-zi a tuturor laturilor vieții noastre politice, a tuturor încercărilor de protest și de luptă a diferitelor clase cu diferite prilejuri. De aceea este pur și simplu ridicol a vorbi despre „educarea și formarea unor organizații politice și a opune în acelaș timp „activitatea pe hârtie“ a ziarului politic, unei „vii activități politice locale“! „Iskra“ își adaptează doar „planul“ său pentru ziar, la „planul“ de a forma o asemenea „pregătire de luptă“, încât să poată fi susținute și mișcarea șomerilor, și turburările țărănești, și nemulțumirea membrilor zemstvelor, și „revolta populației împotriva turbaților bașibuzuci țariști“ etc. Oricine cunoaște mișcarea, știe foarte bine că la așa ceva *nici măcar nu se gândește* imensa majoritate a organizațiilor locale, că multe din perspectivele de „activitate politică vie“ înșirate aici nu s'au aplicat încă niciodată în viață de către nicio organizație, că începutul făcut, de pildă, de a atrage atenția asupra creșterii nemulțumirii și a protestului în rândurile intelectualității zemstvei stârnește un sentiment de strâmtorare și de nedumerire până și la Nadejdin („Doamne-Dumnezeule, oare nu cumva ziarul acesta e pentru oamenii zemstvelor?“ — „In ajunul revoluției“, pag. 129) și la economiști (Nr. 12 din „Scrisoare“) și la mulți militanți ai muncii practice. În condițiile acestea nu se poate „începe“ decât numai prin a îndemna pe oameni să *chibzuiască* la toate acestea, prin a-i îndemna să adune și să generalizeze până și cele mai mici manifestări de efervescentă spirituală și de luptă activă. În vremea noastră, când se degradează sarcinile social-democrate, „o activitate politică vie“ poate începe *exclusiv* cu o agitație politică vie, care la rândul ei nu e cu pu-

tință fără un ziar pe întreaga Rusie care să apară des și să fie răspândit regulat.

Oamenii cari au văzut în „planul“ „Iskrei“ manifestarea unui „literaturism“ n'au înțeles sensul însuși al planului, întrucât ei au privit ca scop ceea ce în momentul de față se propune ca mijlocul cel mai potrivit. Acești oameni nu și-au dat osteneala să cugete la cele două comparații, prin care planul propus era limpede ilustrat. Înființarea unui ziar politic pe întreaga Rusie — se spunea în „Iskra“ — trebuie să fie *firul conducător*, de care ținându-ne am putea să dezvoltăm, să adâncim și să lărgim necurmat această organizație (adică organizația revoluționară, care e totdeauna gata să sprijine orice protest și orice izbucnire de revoltă). Când zidarii așează în locuri diferite pietrele unei construcții uriașe și cu desăvârșire nemaivăzute până acum, ei întind un fir, care îi ajută să găsească locul just pentru așezarea pietrelor, care le arată țelul final al muncii comune, dându-le astfel puțința să întrebuințeze fiecare piatră, ba chiar fiecare bucățică de piatră în așa fel încât în legătură cu piatra precedentă și cu cea următoare ea să închege o linie desăvârșită și atotcuprinzătoare. Spuneți, vă rog: însemnează care întinderea acestui fir activitate „pe hârtie“ ? Și oare nu trăim tocmai un astfel de moment în viața noastră de partid, când avem la îndemâna noastră și pietre și zidari, dar ne lipsește tocmai firul acela care trebuie să fie văzut de toată lumea și de care toți să se poată ține ? Să mi se strige numai că noi întindem firul cu scopul de a comanda ! Dacă am fi vrut să comandăm, domnilor, atunci în loc de „Iskra Nr. 1“ am fi scris „Rabociaia Gazeta Nr. 3“, precum ne propuneau unii tovarăși și precum *am fi avut pe deplin dreptul s'o facem*. Dar n'am făcut aceasta: am vrut să ne lăsăm mână liberă pentru a duce o luptă neîmpăcată împotriva tuturor pseudo-social-democraților de orice fel; am vrut ca firul nostru, întrucât este bine întins, să ajungă să fie respectat pentru justetea sa și nu pentru că este întins de către organul oficial.

„Chestiunea unificării activității locale în organe centrale se învârtește într'un cerc vicios, — ne învață L. Nadejdin —; pentru această unificare e nevoie de elemente omogene, dar această omogenitate poate fi creată numai de către un element unificator: acest element unificator poate fi produsul numai al unor organizații locale puternice, cari nu se disting acum deloc printr'un caracter omogen“.

Iată un adevăr tot atât de respectabil și de necontestat ca și acela că trebuie educate și formate organizații politice puternice. Un adevăr, în același timp, tot atât de sterp. Orice chestie „se învârtește într'un cerc vicios“, căci întreaga viață politică este un lanț nesfârșit, format dintr'un număr nesfârșit de inele. Toată arta omului politic constă tocmai în a găsi și a apuca tare, tare de tot, o verigă din tot lanțul, și anume cea verigă care îi poate fi smulsă din mâini cel mai greu, care este cea mai importantă în momentul dat și care garantează cel mai mult celui ce ține veriga stăpânirea lanțului întreg *). Dacă am avea o echipă de zidari experimentați, atât de antrenați la munca colectivă încât să poată să așeze pietrele acolo unde trebuie, chiar și fără fir (aceasta, vorbind abstract, nu e deloc cu neputință), atunci poate că am putea apuca lanțul și de o altă verigă. Dar nenorocirea constă tocmai în faptul că nu avem încă zidari experimentați și antrenați la munca colectivă, că pietrele sunt așezate cu totul alandala, nu sunt așezate după un fir general, ci într'un mod atât de răsleț încât dușmanul le suflă cât colo, ca și când n'ar fi pietre, ci niște simple fire de nisip.

„Ziarul nu este numai un propagandist colectiv și un agitator colectiv, ci și un organizator colectiv. În această privință el poate să fie asemănat cu schelele cari se ridică în jurul unei clădiri în construcție și care fixează contururile clădirii, înlesnesc legătura dintre zidarii răsleți, îi ajută să distribuie munca și să cuprindă dintr'odată cu privirea rezultatele de ansamblu dobândite de munca organizată“ **).

*) Tovarășe Kricevski și tovarășe Martinov! Vă atrag atenția asupra acestei manifestări scandaloase de „autocrație“ și de „autoritate fără control“, de „reglementare supremă“ etc. Auzi, vrea să *poșede* întreg lanțul !! Scrieți repede o plângere ! Iată o temă gata pentru 2 articole de fond în Nr. 12 al ziarului „Rabocce Delo“.

**) Martinov care a scris în „Rabocce Delo“ (Nr. 10 pag. 62) prima frază din acest citat, a lăsat la o parte tocmai fraza a doua, voind parcă să sublinieze prin aceasta că nu dorește să se ocupe de fondul chestiunii, sau că nu este în stare să priceapă acest fond.

Nu seamănă aceasta cu exagerarea propriului său rol, obișnuită la un literat, la un om al muncii de cabinet ? De schele pentru locuința însăși nu e deloc nevoie, schelele se construiesc din materialul cel mai prost, ele sunt ridicate pentru un timp scurt și se aruncă la foc îndată ce construcția este isprăvită în roșu. În ceea ce privește clădirea organizațiilor revoluționare, experiența dovedește că ele pot fi câteodată construite și fără schele (să ne amintim, de pildă, de perioada deceniului al optulea). Dar acum la noi nu e nici măcar de închipuit că ar fi cu puțință construirea fără schele a clădirii de care avem nevoie.

Nadejdin nu este de acord cu aceasta și spune:

„Iskra“ crede că în jurul ziarului și pentru cauza lui se va aduna și se va organiza mulțimea. Dar mulțimii îi stă *mult mai aproape* să se adune și să se organizeze în jurul unei cauze *mai concrete* !»

Intocmai: „mult mai aproape... în jurul unei cauze mai concrete...“ Un proverb rusesc spune: nu scuipa în fântână, căci va trebui să bei cândva din ea. Sunt însă oameni care-s gata să bea apă chiar și dintr'o fântână în care s'a scuipat. Până la ce murdării, vai !, au ajuns în discuție măreții și legalii noștri „critici ai marxismului“ și ilegalii admiratori ai gazetei „Rabociaia Mișl“, în numele acestei superioare concretizări ! Cât de împiedicată este mișcarea noastră întreagă de îngustimea, lipsa de inițiativă, sfiiciunța, îndreptățite cu argumentele tradiționale: „mult mai aproape în jurul unei cauze mai concrete“ ! Și Nadejdin, — el, care crede că posedă în foarte mare măsură simțul „realității“, el, care osândește deosebit de aspru pe oamenii „de cabinet“, el, care învinuiește „Iskra“ (cu pretenția de a fi spiritual) că suferă de slăbiciunea de a vedea pretutindeni economism, el, care își închipue, în sfârșit, că stă mult mai presus de această împărțire în ortodocși și critici, — nu observă faptul că el aduce, prin argumentele sale, apă la moara aceleiași îngustimi care îl indignează, nu observă că bea, pur și simplu, din fântâna în care s'a scuipat din plin !! Da, nu-i de ajuns nici cea mai sinceră indignare împotriva îngustimii, nici cea mai fierbinte

dorință de a-i ridica pe oamenii cari se înclină în fața ei, dacă cel indignat se lasă purtat de valuri fără cârmă și fără vâsle și, tot atât de spontan ca și revoluționarii din perioada deceniului al optulea, se prinde de „teroarea îmbolditoare“, de „teroarea agrară“, de „semnalele de alarmă“ etc. Priviți aceeași cauză „mai concretă“, în jurul căreia — crede el — adunarea și organizarea „ar fi mult mai aproape“: întâi, ziarele locale; al doilea, pregătirea pentru demonstrații; al treilea, munca printre șomeri. Chiar dela prima ochire se vede că toate aceste lucruri sunt prinse cu totul la întâmplare, la noroc, așa ca să se spună ceva, pentrucă, oricât de mult le-am privi, e cu totul absurd să vedem în ele ceva deosebit de potrivit pentru „a aduna și a organiza“. Același Nadejdin spune doar cu câteva pagini mai jos:

„A sosit vremea să constatăm pur și simplu că în diferitele localități se duce o muncă extrem de jalnică, comitetele nu fac nici a zecea parte din ceea ce ar putea face... că centrele de unire pe cari le avem astăzi, sunt o ficțiune, sunt birocratism revoluționar, sunt o ridicare reciprocă la gradul de general — și că așa va fi până când nu vor crește organizații locale puternice“.

Cuvintele acestea conțin, incontestabil, pe lângă exagerări, și multe adevăruri crude. Oare nu vede Nadejdin legătura dintre activitatea jalnică care se desfășoară în diferitele localități, și orizontul îngust al militanților, îngustimea activității lor, — o îngustime de neînălțurat, dat fiind că acești militanți, închiși în cadrul organizațiilor locale, sunt nepregătiți? Uitat-a el oare, la fel cu autorul articolului despre organizație din „Svoboda“, că trecerea la presa locală largă (începând cu anul 1898) a fost însoțită de o întărire deosebită a economismului și a „metodelor primitive“? Dar chiar dacă ar fi fost cu puțință o organizare cât de puțin multumitoare a unei „prese locale largi“ (și noi am arătat mai sus că aceasta nu este cu puțință, cu excepția unor cazuri cu totul speciale), apoi nici în cazul acesta organele locale n'ar putea „să adune și să organizeze“ toate forțele revoluționare pentru un atac *general* împotriva absolutismu-

lui și pentru conducerea luptei *unite*. Nu uitați că aici este vorba *numai* despre însemnătatea „concentratoare“, organiza-tore a ziarului, și că am putea perfect de bine să răspundem lui Nadejdin, atunci când apără răslețirea, cu aceeași întrebare ironică pe care ne-o pune el nouă: „N'am primit noi oare de undeva, ca moștenire, vreo 200.000 de revoluționari-orga-nizatori ?“ După aceea: „pregătirea pentru demonstrații“ nu poate fi *opusă* planului „Iskrei“ pentrucă tocmai acest plan prevede *ca unul din țelurile sale* organizarea de demonstrații cât mai largi. E vorba doar despre alegerea unui *mijloc practic*. Aici Nadejdin iar s'a încurcat: el scapă din vedere că „pregă-tirea“ demonstrațiilor (cari au avut loc până acum, în enorma majoritate a cazurilor, în chip cu totul spontan) o poate face numai o armată deja „adunată și organizată“, pe când noi toc-mai *nu știm* să adunăm și să organizăm. Să trecem la „munca printre șomeri“. Aici, aceeași confuzie: această activitate în-fățișează și ea una din operațiunile de luptă ale unei armate mobilizate, și nu chiar planul de mobilizare a armatei. În ce măsură subprețuește și aici Nadejdin răul pricinuit de fărâmi-țarea noastră și de lipsa la noi a „200.000 de organizatori“, se vede din următoarele: mulți (printre ei și Nadejdin) au doje-nit „Iskra“ că dă informații neîndestulătoare despre șomaj și că aduce numai corespondențe întâmplătoare despre cele mai obișnuite evenimente din viața satului. Dojana este îndreptă-țită, totuși „Iskra“ e aici „vinovată fără vină“. Noi căutăm să „întindem firul“ și prin sate, dar acolo aproape că nu găsești nicăieri zidari și deaceia *trebuie* încurajat *oricine* comunică chiar și fapte obișnuite, — în nădejdea că aceasta va înmulți numărul colaboratorilor din acest câmp și *ne va învăța pe toți* să alegem în sfârșit, dintre ele, faptele cu adevărat izbitoare. Dar există atât de puțin material pentru o asemenea învăță-tură, încât dacă nu generalizăm materialul pentru toată Rusia, atunci n'avem pe ce învăța. Fără îndoială că orice om care ar avea cam atâtea însușiri agitate, orice și asemenea cunoștințe des-pre traiul celor săraci, câte se văd la Nadejdin, ar putea să aducă mișcării servicii neprețuite făcând agitație printre șo-

meri, — dar el și-ar înmormânta talentul, dacă n'ar avea grijă să informeze *pe toți* tovarășii ruși despre fiecare pas al activității sale, ca să slujească de învățământ și de pildă pentru oameni cari, în majoritatea lor, nu știu încă să se apuce de această muncă nouă.

Despre însemnătatea unirii, despre nevoia de „a aduna și a organiza“ vorbește astăzi toată lumea, dar nu există, în majoritatea cazurilor, nicio idee hotărîtă în ce privește chestiunea cu ce să începem și cum trebuie dusă această muncă de unire. Toată lumea va fi, fără îndoială, de o părere cu noi, că dacă „unim“ diferite cercuri — să zicem: cercuri de cartier — dintr'un oraș oarecare, apoi pentru această unire e neapărată nevoie de *instituții comune*, adică nu numai de un nume comun: „uniune“, ci de o activitate într'adevăr *comună*, de un schimb de materiale, experiență și forțe, de o repartizare a funcțiilor nu numai pe cartiere, ci chiar și pe specialitățile activității orașenești în întregime. Fiecare va fi de aceeași părere cu noi că cheltuielile unui aparat conspirativ trainic nu vor fi acoperite (ca să întrebuițăm un termen comercial) prin „mijloacele“ (atât materiale, cât și morale, bine înțeles) ale unui singur cartier; că pe un câmp de acțiune atât de îngust nu se poate desfășura talentul unui specialist. Tot așa în ce privește unirea între ele a diferitelor orașe, — pentrucă și acest câmp de acțiune, ca și acela al unei localități în parte, *se arată* și s'a arătat în istoria mișcării noastre social-democrate a fi prea *îngust*. Am dovedit aceasta amănunțit mai sus cu pilda agitației politice și a muncii organizatorice. Este nevoie, este neapărată nevoie și înainte de orice, ca acest câmp să fie lărgit; trebuie făurită o *legătură de fapt* între orașe, printr'o activitate *comună, regulată*, căci răzlețirea, îi apasă pe oamenii cari stau „ca într'o groapă“ (după vorba unei scrisori publicate în „Iskra“), neștiind ce se întâmplă în lume, la cine să învețe, cum să capete experiență, cum să-și împlinească dorința de activitate largă. Și eu continui să stăruiesc în părerea mea, că făurirea acestei *legături de fapt* se va putea *începe* numai dela un ziar *comun*, ca întreprindere regulată, unică, pe întreaga

Rusie, care va însuma totalitatea celor mai diverse genuri de activitate și care îi va împinge prin aceasta pe toți să meargă neobosit înainte, pe toate căile numeroase ce duc la revoluție, precum toate căile duc la Roma. Dacă nu vrem unirea numai în vorbe, atunci trebuie ca fiecare cerc local să înceapă chiar imediat să închine, să zicem, un sfert din forțele sale muncii active pentru opera comună. Și ziarul îi arată dintr'odată conturul general, dimensiunile și caracterul acestei opere*), îi arată cari anume neajunsuri se resimt mai puternic în toată activitatea comună pentru întreaga Rusie; îi arată unde nu există agitație și unde legăturile sunt slabe, cari roțițe ale enormului mecanism general ar putea fi reparate sau înlocuite cu altele mai bune de către cercul dat. Cercul care n'a lucrat încă, dar a căutat numai să lucreze, ar putea să înceapă acum, nu ca un meseriaș într'un mic atelier răsleț, — care nu cunoaște nici dezvoltarea „industriei“ până la dânsul, nici starea generală a mijloacelor de producție în ramurile industriale respective, — ci ca un participant la o largă întreprindere care oglindește asaltul revoluționar general împotriva absolutismului. Și cu cât mai desăvârșit va fi lucrată fiecare roțiță, cu atât mai mare va fi numărul muncitorilor întrebuițați la muncile de amănunt ale întreprinderii comune, cu atât mai deasă va deveni rețeaua noastră și cu atât mai puțină debandadă vor provoca în rândurile noastre căderile inevitabile.

Legătura reală ar și începe să creeze una din funcții, a-nume aceea a răspândirii ziarului (dacă aceasta ar merita numele de ziar, adică ar apărea regulat, nu numai odată pe lună, cum apar revistele mari, ci de vreo patru ori pe lună). Acum legăturile dintre orașe, pentru nevoile cauzei revoluționare, sunt o raritate din cele mai mari și, în orice caz, sunt excep-

*) Cu rezerva că cercul local simpatizează cu linia ziarului și că vrea să colaboreze cu acesta în interesul cauzei, înțelegându-se că nu este vorba numai de o colaborare literară, ci de una multiplă, revoluționară.

Observație pentru „Rabociele Delo“: între revoluționari, cari prețuesc munca și nu se joacă de-a democrația, cari nu despart „simpatia“ de participarea activă și vie, această rezervă este dela sine înțeleasă.

ții; pe când altminteri aceste legături ar deveni o regulă și ar asigura, bineînțeles, nu numai răspândirea ziarului, ci și (ceea ce este mult mai important) schimbul de experiență, de materiale, de forțe și de mijloace. Amploarea muncii revoluționare ar deveni deodată de atâtea ori mai largă, și succesul într'o localitate ar încuraja mereu spre perfecționări ulterioare, ar deștepta dorința de a folosi experiența deja dobândită a tovarășului care activează într'un alt capăt al țării. Munca locală ar deveni mult mai bogată și mai variată ca acum: demascările politice și economice, strânse în Rusia întreagă, ar da hrană intelectuală muncitorilor de toate breslele și de *toate gradele de desvoltare*, ar da material și prilej pentru discuții și pentru consfătuiri asupra celor mai felurite chestiuni, ridicate și de aluziile presei legale, și de discuțiile din societate, și de „pudicele“ comunicate ale guvernului. În toate părțile, în toate colțurile Rusiei, fiecare izbucnire de revoltă, fiecare demonstrație ar fi cumpănită, deșteptând astfel dorința fiecăruia de a nu rămâne în urma celorlalți, de a face lucrul mai bine decât ceilalți (noi, socialiștii, nu respingem deloc orice fel de întrecere, orice fel de „concurență“ !), de a pregăti în chip conștient ceea ce a ieșit întâia oară spontan, în sfârșit, dorința fiecăruia de a folosi împrejurările prielnice dintr'o anumită localitate sau dintr'un anumit moment pentru a modifica planul de atac, etc. În acelaș timp, această înviorare a muncii locale n'ar duce la acea încordare disperată, „de moarte“, a *tuturor* forțelor și la punerea în joc a *tuturor* militanților, cum se întâmplă astăzi adeseori la orice demonstrație sau la scoaterea fiecărui număr de ziar local. Pe deoparte, poliției i-ar fi mult mai greu să pătrundă până la „rădăcini“, din moment ce nu știe în ce localitate trebuiesc ele căutate; pe de altă parte, activitatea comună regulată i-ar învăța pe oameni să coordoneze forța atacului corespunzător cu starea corespunzătoare a forțelor cutărei unități din armata comună (astăzi nu se gândește aproape nimeni, niciodată, la o astfel de coordonare, pentru că atacurile acestea se produc în nouă cazuri din zece în chip spontan) și ar înlesni „transportul“

dintr'o localitate în alta nu numai al literaturii, ci și al forțelor revoluționare.

Acum, aceste forțe se istovesc, în majoritatea cazurilor, într'o muncă locală strânsă, pe când altfel ar exista puțința și s'ar găsi totdeauna prilejul de a deplasa pe un agitator sau pe un organizator, cât-de-cât capabil, dela un capăt la altul al țării. Incepând cu o scurtă călătorie pentru nevoile partidului, pe socoteala partidului, militanții s'ar obișnui să treacă cu totul în serviciul partidului, să devină revoluționari de profesie, să facă din ei înșiși adevărați conducători politici.

Și dacă într'adevăr am reuși să ajungem până acolo, ca toate comitetele și grupurile locale și toate cercurile locale sau marea lor majoritate să se apuce în mod activ de munca comună, noi am putea în viitorul cel mai apropiat să punem pe picioare un ziar săptămânal și să-l răspândim regulat, în zeci de mii de exemplare, în toată Rusia. Acest ziar ar deveni o părticică a unei uriașe foale de fierărie, care ar preface fiecare scânteie a luptei de clasă și a revoltei poporului într'un incendiu general. În jurul acestei opere, care în sine pare a fi încă foarte nevinovată și foarte restrânsă, dar care este *obștească* în deplinul înțeles al cuvântului, s'ar strânge sistemic și ar fi instruită o armată permanentă și regulată de luptători încercați. Pe eșafodajul sau pe schelele acestei construcții organizatorice comune s'ar sui și s'ar evidenția în curând, din mijlocul revoluționarilor noștri, Jeliabovii social-democrați, s'ar ridica dintre muncitorii noștri Bebelii ruși, care s'ar pune în fruntea trupelor mobilizate și ar ridica poporul întreg la răfuială cu rușinea și cu blestemul care apasă asupra Rusiei.

Iată la ce trebuie să visăm !

„Trebuie să visăm !“ Am scris aceste cuvinte și m'am speriat. Mi s'a părut că stau la „congresul de unificare“⁸⁷, că în fața mea șed directorii și colaboratorii lui „Rabocceie Delo“.

Și iată că se scoală tovarășul Martînov și mi se adresează amenințator: „Dar dați-mi voie să vă întreb, mai are încă redacția autonomă dreptul să viseze fără încuviințarea prealabilă a comitetelor partidului?“ Iar după dânsul se scoală tovarășul Kricevski și (adâncindu-l filosoficește pe tovarășul Martînov, care l-a adâncit deja de mult pe tovarășul Plehanov) continuă și mai amenințator: „Eu merg mai departe. Eu întreb, are oare un marxist în general dreptul să viseze, dacă nu uită că, după Marx, omenirea își pune întotdeauna scopuri realizabile și că tactica este un proces de creștere a sarcinilor, care cresc odată cu partidul?“

Numai la gândul acestor întrebări amenințătoare îmi trece un fior rece pe spinare și caut unde aș putea să mă ascund. Am să încerc să mă ascund în dosul lui Pisarev.

„Sunt discordanțe și discordanțe —, a scris Pisarev, în legătură cu problema discordanței dintre vis și realitate. — Visul meu poate s'o ia înaintea mersului firesc al evenimentelor sau poate s'o cotească cu totul într-o parte, unde niciodată mersul firesc al evenimentelor nu poate să ajungă. În cazul dintâi, visul nu pricinuește niciun fel de pagubă; el poate chiar să susțină și să întărească energia muncitorului... În asemenea visuri nu-l nimic de natură să deformeze sau să paralizeze puterea de muncă. Ba chiar dimpotrivă. Dacă omul ar fi cu totul lipsit de însușirea de a visa în felul acesta, dacă el n'ar putea din când în când să dea o fugă înainte și să întrezărească cu imaginația sa, în linii împlinite și unitare, acea creație care abia începe să se închege sub munca mâinilor sale — atunci, hotărît, cu nu-mi pot închipui ce pricină înbolditoare l-ar face să întreprindă și să ducă la capăt opere vaste și istovitoare pe tărâmul artei, al științei și al vieții practice... Discordanța dintre vis și realitate nu aduce nicio pagubă, numai dacă individul care visează crede serios în visul său și dacă, privind viața cu băgare de seamă, el compară ceea ce observă, cu castelele-nălucă din închipuirea sa și dacă în general lucrează conștiincios la realizarea fanteziei sale. Când între vis și viață există contact, atunci totul e în ordine“. *)

Iată, un asemenea fel de a visa este, din nenorocire, un lucru extrem de rar în mișcarea noastră. Și cei mai vinovați de aceasta sunt reprezentanții criticii legale și ai „codismului“ nelegal, care se fudulesc cu spiritul lor practic, cu „apropierea“ lor de „concret“.

*) I. Pisarev, „Păcatele unei gândiri necoapte“. — N.E.M.

c) *Ce tip de organizație ne trebuie ?*

Din cele spuse până acum, cititorul vede că „tactica-plan“ a noastră constă în tăgăduirea *chemării* imediate la asalt, în cererea de a întreprinde „un asediu regulat al forțăreței inamice“ sau, cu alte cuvinte, în cererea de a îndrepta toate eforturile pentru a aduna, a organiza și a *mobiliza* o armată permanentă. Când l-am luat în răs pe „Raboceie Delo“, pentru saltul lui dela economism la urlete de atac (care au răsunat în *Aprilie* 1901 în Nr. 6 din „Foaia lui Raboceie Delo“), acest ziar s'a năpustit, bine înțeles, asupra noastră, învinuindu-ne de „doctrinarism“, de neînțelegere a datoriei revoluționare, de apel la prudență etc. Nu ne-au mirat, firește, deloc aceste învinuiri din gura unor oameni care n'au principii temeinice și care se pitesc în dosul înțeleptei „tactici-proces“, după cum nu ne-a mirat nici faptul că astfel de învinuiri le-a repetat și Nadejdin, care nutrește disprețul cel mai suveran pentru principii temeinice de program și de tactică.

Se spune că istoria nu se repetă. Dar Nadejdin se străduiește din răspuțeri s'o repete, și-l copiază cu râvnă pe Tcacev, atacând „culturalismul revoluționar“, vorbind de tragerea „clopotului celui mare de alarmă“, de un „punct de vedere special al ajunului revoluției“ etc. El uită, pe cât se vede, citatul cunoscut, că dacă originalul unui eveniment istoric este o tragedie, apoi copia lui nu-i decât o farsă *). Incercarea de a pune mâna pe putere, încercare pregătită prin predica lui Tcacev și înfăptuită prin teroarea care „insuflă groaza“ și care îngrozea într'adevăr, a fost cu adevărat măreață **), dar teroarea „îmbolditoare“ a lui Tcacev cel mic este pur și simplu ridicolă — și deosebit de ridicolă când e completată cu ideea de organizare a păturilor mijlocii.

*) Aluzie la pasajul următor din opera lui Marx, „18 Brumar“: „Hegel a făcut undeva observația că toate evenimentele mari și personagiile istorice mondiale apar în istorie, așa zicând, de două ori. Ei a uitat să adauge: întâia dată ca tragedie, a doua dată ca farsă“. — N.E.M.

***) Aceasta se referă la încercarea partidului „Voința poporului“ de a cuceri puterea. Vezi „Sarcinile social-democrației ruse“.

„Dacă „Iskra“ — scrie Nadejdin, — ar ieși din sfera literaturismului ei, ea ar vedea că fenomene ca acela al scrisorii unui muncitor, din „Iskra“ Nr. 7, etc. sunt niște simptome ale faptului că în curând, foarte curând, va începe „asaltul“. Și a vorbi acum (sic!) despre o organizație ale cărei fire s'ar întinde dela un ziar central pe întreaga Rusie, înseamnă a sădi idei de cabinet și a face muncă de cabinet“.

Priviți ce harababură extraordinară: pe de o parte teroare îmbolditoare și „organizația păturilor mijlocii“ alături de părerca că „e mult mai aproape“ să te aduni în jurul unui lucru „mai concret“, cum sunt ziarele locale; iar pe de altă parte să vorbești „astăzi“ despre o organizație centrală înseamnă să sădești idei de cabinet, adică, vorbind mai deadreptul și mai simplu, „astăzi“ e deja târziu! Dar „organizarea largă de ziare locale“, — pentru asta nu e târziu, prea stimabile L. Nadejdin? Și comparați cu aceasta punctul de vedere și tactica „Iskrei“: teroarea îmbolditoare e un fleac; a vorbi despre organizația păturilor mijlocii și despre organizarea largă a ziarelor locale înseamnă să deschizi larg ușa economismului; trebuie vorbit despre organizația unică, pe întreaga Rusie, a revoluționarilor și nu e prea târziu să vorbești de ea, atât timp cât nu începe asaltul cel adevărat, iar nu asaltul de pe hârtie.

„Da, în cece privește organizarea, lucrurile nu stau la noi tocmai strălucit, — continuă Nadejdin —; da, „Iskra“ are deplină dreptate când spune că masa de căpetenie a forțelor noastre militante o alcătuiesc voluntarii și insurgenții... E bine că priviți cu sânge rece situația forțelor noastre, dar pentru ce uitați că mulțimea nu-i deloc a noastră și că deaceia ea nu ne va întreba pe noi când să începă operațiunile militare, ci va porni la „răscoală“... Când va porni mulțimea însăși, cu forța ei spontană nimicitoare, atunci ea va putea să măture și să risipească trupa regulată, în rândurile căreia tot ați vrut, dar n'ați *prididit* să introduceți o organizare extraordinar de sistematică“. (Subliniat de noi).

Ce logică uimitoare! Tocmai *pentru că* „mulțimea nu-i a noastră“, nu e cuminte și nu e cuviincios să strigi „la asalt!“ în momentul acesta, căci asaltul este un atac al unei trupe regulate și nu o izbucnire spontană a mulțimii. Tocmai *pentru că* mulțimea poate să măture și să risipească o trupă regulată noi trebuie neapărat să ținem pasul față de ridicarea spontană a mulțimii, cu munca noastră de „introducere a unei organizări extraordinar de sistematice“ în luptele regulate; și cu cât vom reuși să introducem mai curând o astfel de organizare, cu atât

e mai probabil că trupa regulată nu va fi risipită de mulțime, ci se va rânduî înaintea și în fruntea mulțimii. Nadejdin se încurcă, pentru că își închipue că trupa aceasta sistematic organizată se îndeletnicește cu ceva care o izolează de mulțime, pe când de fapt ea se îndeletnicește numai și numai cu o agitație politică în toate direcțiile și a-tot-cuprinzătoare, adică tocmai cu o activitate care apropie și contopește într'un tot forța spontană nimicitoare a mulțimii și forța conștient-nimicitoare a organizației de revoluționari. Dumneavoastră, domnilor, nu faceți decât să dați vina capului bolnav pe capul sănătos, pentru că tocmai grupul „Svoboda“, introducând în program terorismul, face prin aceasta apel la o organizație de teroriști; o asemenea organizație însă ar abate într'adevăr trupa noastră dela apropierea ei de mulțime, care, cu părere de rău, nu e încă a noastră, care, cu părere de rău, nu ne întrebă sau ne întrebă prea puțin când și cum să înceapă operațiuni militare.

„Vom lăsa să ne scape revoluția însăși — continuă Nadejdin să sperie pe „Iskra“, — după cum am lăsat să ne scape evenimentele de astăzi, care ne-au căzut ca o căramidă în cap“. Această frază, în legătură cu cele mai sus citate, ne arată limpede toată absurditatea specialului „punct de vedere al ajunului revoluției“ scornit de „Svoboda“. „Punctul de vedere“ special se reduce, dacă vom vorbi deschis, la faptul că „astăzi“ e prea târziu să cumptăm și să pregătim. Dacă este așa, — o! prea stimabile dușman al „literaturismului“, — apoi atunci la ce bun era să scrii 132 de pagini de tipar „despre chestiunile de teorie *) și de tactică“ ? Nu găsiți oare că pentru „punctul

*) De altfel, în chestiuni de teorie L. Nadejdin n'a dat în a sa „cronică a problemelor teoretice“ aproape nimic, dacă nu socotim pasagiul următor, foarte curios din „punctul de vedere al ajunului revoluției“: „Bernștainiada pierde în totalitatea ei, pentru momentul de față, caracterul ei ascuțit, tot așa cum nu ne interesează dacă domnul Adamovici (V. V. Vorovski — N. Red.) va dovedi că domnul Struve este deja vrednic de ordinul pe care-l poartă sau, dimpotrivă, domnul Struve îl va desmînți pe domnul Adamovici și va accepta să-și dea demisia. Aceasta este absolut indiferent, căci sună ora revoluției“. (Pag. 110). Ar fi greu să descrii în chip mai isbitor nemărginita lipsă de grijă a lui L. Nadejdin în privința teoriei. Am proclamat „ajunul revoluției“ -- deaceia „este absolut indiferent“ dacă ortodocșii vor reuși sau nu să scoată definitiv pe

de vedere al ajunului revoluției“ ar sta mult mai bine scoaterea a 132 de mii de manifeste cu lozinca scurtă: „Pe ei !“?

Tocmai acela riscă mai puțin decât oricine să scape din vedere revoluția, care pune în fruntea întregului său program, în fruntea întregii sale *tactici și a muncii organizatorice* agitația politică în rândurile poporului întreg, precum face „Iskra“. Oamenii ocupați în Rusia întreagă cu toarcerea firelor de organizare care se întind dela ziarul central, nu numai că n’au scăpat din vedere evenimentele din primăvară, ci ne-au dat, dimpotrivă, putința să le prezicem. N’au scăpat din vedere nici demonstrațiile care sunt descrise în numerele 13 și 14 ale „Iskrei“; dimpotrivă, ei au luat parte la ele, dându-și seama fără întârziere de datoria lor de a veni în ajutorul ridicării spontane a mulțimii și ajutând în acelaș timp, prin intermediul ziarului, pe toți tovarășii ruși să ia cunoștință de demonstrațiile acestea și să folosească experiența lor. Nu vor scăpa din vedere, — dacă vor fi în viață, — nici revoluția care ne va cere înaintea și mai presus de toate experiență în agitație, priceperea de a susține (de a susține în chip social-democrat) orice protest, priceperea de a călăuzi mișcarea spontană, păzind-o și de greșelile prietenilor, și de capcanele dușmanilor !

Astfel am ajuns la ultimul argument care ne face să stăruim în chip deosebit asupra planului unei organizații create în jurul ziarului central cu ajutorul unei munci comune la acest ziar. Numai o astfel de organizație garantează *mlădierea* necesară unei organizații social-democrate de luptă, adică aceea capacitate de adaptare imediată la condițiile de luptă cele mai felurite și mai rapid schimbătoare, priceperea,

„pe de o parte, de a ocoli bătălia în câmp deschis cu un dușman covârșitor prin forțele de cari dispune și care și-a concentrat toate forțele într’un singur punct, iar pe de altă parte de a se folosi de neîndemânarea acestui dușman și de a-i ataca în locul și în momentul în care el așteaptă cel mai puțin atacul“. *)

critici din pozițiile lor !! Și înțeleptul nostru nu observă că tocmai în timpul revoluției vom avea nevoie de rezultatele luptei teoretice împotriva criticilor, pentru a duce lupta hotărâtă împotriva pozițiilor lor *practice*!

*) „Iskra“ Nr. 4 „Cu ce să începem ?“ — „Pe culturaliștii revoluționari care nu împărtășesc punctul de vedere al ajunului revoluției, pre-

Ar fi o greșală enormă a construi organizația de partid contând numai pe izbucniri spontane și pe lupte de stradă sau numai pe „mersul progresiv al luptei mărunte de zi-cu-zi“. Noi trebuie să desfășurăm *întotdeauna* munca noastră mărunță de toate zilele și să fim întotdeauna gata la orice, pentru că a prevedea transformarea perioadelor de izbucniri în perioade de liniște este, de cele mai multe ori, aproape cu neputință, iar în cazurile când aceasta este cu putință, prevederea nu poate fi folosită pentru regruparea și reconstruirea organizației, căci această trecere dela o perioadă la alta are loc uimitor de repede într'o țară absolutistă, legată fiind câteodată de un singur atac de noapte al ienicerilor țariști. Și nu trebuie să ne închipuim nicidecum revoluția însăși sub forma unui singur act (după cum probabil i se pare lui Nadejdin), ci sub forma câtorva perindări repezi de izbucniri mai mult sau mai puțin puternice și de potolire mai mult sau mai puțin prelungă. Deaceea conținutul de bază al activității organizației noastre de partid, focarul activității ei trebuie să fie o activitate care e și posibilă și necesară, atât în perioada celei mai puternice izbucniri, cât și în aceea a calmului celui mai deplin. Adică: muncă de agitație politică, concepută unitar pe toată Rusia, luminând toate laturile vieții și îndreptată spre masele cele mai largi. Dar munca aceasta este de *neînchipuit* în Rusia actuală fără un ziar central, care să apară foarte des. Organizația care se încheagă dela sine în jurul acestui ziar, organizația *colaboratorilor lui* (în înțelesul larg al cuvântului, adică organizația celor care muncesc pentru el), va fi tocmai

lungirea îndelungată a muncii nu-i sperie deloc“, scrie Nadejdin (pag. 62). Vom observa în legătură cu aceasta: dacă nu vom ști să făurim o tactică politică, un plan organizatoric care să fie neapărat calculat *pentru o muncă foarte îndelungată* și în acelaș timp să asigurăm *prin însuși procesul acestei munci*, capacitatea partidului nostru de a fi la postul său și de a-și îndeplini datoria în fața oricărei surprize și sub orice precipitare a mersului evenimentelor — atunci ne vom dovedi, pur și simplu, niște jalnici aventurieri politici. Numai Nadejdin, care deabia de ieri, de alaltăeri a început să se numească social-democrat, poate să uite că scopul social-democrației este transformarea radicală a condițiilor de viață ale omenirii întregi și că deaceea unui social-democrat nu-i este îngăduit „să se sperie“ de prelungirea îndelungată a muncii.

gata pentru orice, începând cu salvarea onoarei, a prestigiului și a continuității partidului în momentul „apăsării“ revoluționare celei mai mari, și sfârșind cu pregătirea, fixarea și săvârșirea răscoalei înarmate a întregului popor.

Intr'adevăr, închipuiți-vă cazul, foarte obișnuit la noi, al unei căderi complete într'una sau mai multe localități. Dată fiind lipsa unei activități comune regulate în toate organizațiile locale, căderile acestea sunt adeseori însoțite de întreruperea muncii pe timp de luni întregi. Dar dacă ar exista o activitate comună pentru toți, atunci câteva săptămâni de muncă a 2—3 oameni energici ar fi îndestulătoare, chiar după căderea cea mai mare, pentru a lega cu centrul comun noile cercuri de tineret, care se ivesc, după cum se știe, foarte repede chiar acum; iar când această activitate comună, care suferă de pe urma căderii, este în văzul tuturor, atunci cercurile noi pot să răsară și să se lege cu ea și mai repede.

Pe de altă parte, închipuiți-vă o insurecție populară. În timpul de față toată lumea va fi, credem, de o părere cu noi, că trebuie să ne gândim la ea și să ne pregătim pentru ea. Dar cum să ne pregătim? Doar nu va numi Comitetul Central agenți în toate localitățile, pentru pregătirea insurecției! Chiar dacă am avea un Comitet Central, prin asemenea numiri el n'ar dobândi nimic în împrejurările rusești de astăzi. Dimpotrivă, rețeaua de agenți *) care se încheagă dela sine în munca de organizare și de răspândire a ziarului comun, nu ar trebui „să stea și să aștepte“ lozinca de începere a insurecției, ci ar desfășura tocmai o activitate atât de regulată, încât i-ar ga-

*) Vai, vai! Iar mi-a scăpat îngrozitorul cuvânt „agent“, care jighește atât de mult urechea democrată a Martinovilor! Mă miră de ce acest cuvânt nu supăra pe corifeii din anii 70 și supăra pe cârpacii din anii 90. Mie îmi place acest cuvânt, pentru că indică limpede *cauza comună*, căreia toți agenții îi închină gândurile și acțiunile lor, și dacă este necesar să înlocuim acest cuvânt cu un altul, atunci aș fi putut să mă opresc doar asupra cuvântului „colaborator“, dacă n'ar mirosi a literatură și dacă n'ar fi cam neprecis. Nouă însă ne trebuie o organizație militară de agenți. De altfel, numeroși Martinovi, cărora le place să se ocupe „cu înălțarea reciprocă la gradul de general“, ar fi putut să spună, în loc de „agent de pașaporte“, „comandanții supremi ai secțiunii speciale pentru aprovizionarea cu pașaporte a revoluționarilor“.

ranta probabilitatea maximă a izbânzii în caz de insurecție. Tocmai o asemenea activitate i-ar întări legăturile, atât cu masele cele mai largi de muncitori, cât și cu toate straturile nemulțumite de absolutism, — ceea ce e atât de important pentru insurecție. Tocmai într'o astfel de activitate s'ar forma capacitatea de a prețui în chip just situația politică generală și prin urmare capacitatea de a alege momentul potrivit pentru insurecție. Tocmai o asemenea activitate comună ar deprinde toate organizațiile locale să reacționeze deodată la aceleași chestiuni, întâmplări și evenimente care frământă toată Rusia, să răspundă la aceste „evenimente“ cât se poate mai energic, cât se poate mai uniform și mai potrivit scopului. Iar insurecția este doară în fond „răspunsul“ cel mai energic, cel mai uniform și cel mai potrivit scopului, — pe care întreg poporul îl dă guvernului. În sfârșit, tocmai o astfel de muncă ar deprinde toate organizațiile revoluționare din toate colțurile Rusiei să întrețină legăturile cele mai neîntrerupte și în acelaș timp cele mai conspirative, care crează unitatea *de fapt* a partidului. Iar fără asemenea legături este cu neputință de a discuta în chip colectiv planul insurecției și de a lua măsurile de pregătire neapărat necesare în ajunul ei, măsuri care trebuiesc păstrate în taina cea mai strictă.

Intr'un cuvânt, „planul unui ziar politic pe întreaga Rusie“ nu numai că nu e rodul unei munci de cabinet, a unor persoane molipsite de doctrinarism și de literaturism (cum li se pare oamenilor care au chibzuit prost asupra acestui plan), ci, dimpotrivă, este planul cel mai practic pentru a începe, din toate părțile și neîntârziat, pregătirea insurecției, fără a uita în acelaș timp nicio singură clipă munca urgentă de toate zilele.

I N C H E I E R E

Istoria social-democrației ruse se împarte în chip vădit în trei perioade.

Întâia perioadă cuprinde vreo zece ani, aproximativ dela 1884 până la 1894. Aceasta a fost perioada de ivire și de consolidare a teoriei și a programului social-democrației. Numărul partizanilor noului curent în Rusia se număra pe degete. Social-democrația exista fără mișcare muncitorească, trăind, ca partid politic, procesul de gestațiune.

Perioada a doua cuprinde 3—4 ani, dela 1894 până la 1898. Social-democrația iese la lumina zilei ca mișcare socială, ca val de ridicare a masselor populare, ca partid politic. Aceasta este perioada de copilărie și de adolescență. Intelectualitatea este atrasă pe capete și cu repeziciunea unei epidemii, de lupta împotriva narodnicismului și de activitatea printre muncitori; printre muncitori, mișcări greviste epidemice. Mișcarea face progrese uriașe. Majoritatea conducătorilor sunt oameni cu totul tineri, n'au atins nici pe departe „vârsta de 30 ani“, care i se păruse lui N. Mihailovski un fel de hotar firesc. Datorită tinereței lor, dâșii se dovedesc nepregătiți pentru munca practică și părăsesc scena uimitor de repede. Dar amploarea muncii lor a fost, în cea mai mare parte, foarte largă. Mulți dintre dâșii începuseră să gândească revoluționar ca narodovolți. Aproape toți se închinau cu entuziasm, în tinerețea lor timpurie, în fața eroilor teroarei. Desbărarea de influența ademenitoare a acestei tradiții eroice a cerut luptă, a fost însoțită de ruptură cu oamenii

care vroiau cu orice preț să rămână credincioși organizației „Voința Poporului” și pentru care tinerii social-democrați nutreau respectul cel mai înalt. Lupta îi silea să învețe, să citească literatura ilegală de toate curentele, să se ocupe foarte serios cu chestiunile narodnicismului legal. Social-democrații educați în această luptă intrară în mișcarea muncitorească fără a uita „o singură clipă” nici de teoria marxismului, care-i luminase cu razele sale scilicitoare, nici de problema doborârii absolutismului. Intemeierea partidului, în primăvara anului 1898 *), a fost cea mai de seamă și în acelaș timp cea din urmă acțiune a social-democraților din această perioadă.

Perioada a treia se pregătește, după cum am văzut, în anul 1897 și ia definitiv locul perioadei a doua prin anul 1898 (1898—?). Aceasta este perioada haosului, a destrămării, a șovăelilor. În timpul adolescenței vocea omului se schimbă. Și social-democrației din această perioadă a început să i se schimbe vocea, a început să sune fals — pe de o parte în operele domnilor Struve și Procopovici, Bulgakov și Berdeaiev și pe de altă parte la V. I. — n și la R. M., la B. Krievski și Martinov. Dar numai conducătorii erau răslețiți și mergeau înapoi; mișcarea însăși continua să crească și să facă pași uriași înainte. Lupta proletară cuprindea nci straturi de muncitori, ea se răspândea peste toată Rusia, influențând în acelaș timp indirect și asupra înviorării spiritului democratic în sânul studențimii și al altor straturi ale populației. Conștiința conducătorilor a capitulat în fața lărgimii și a forței avântului spontan; printre social-democrați precumpănea acum o altă pătură: pătura militanților, care își făcuseră educația numai prin literatura marxistă „legală”; iar această literatură a fost cu atât mai insuficientă, cu cât spontaneitatea masei cerea dela dânsii o conștiință mai mare. Conducătorii, nu numai că rămâneau în urmă atât în privința teoretică („libertatea de critică”) și în cea practică („metode primitive”), dar ei încercau să-și apere starea de înapoiere prin tot felul!

*) În luna Martie 1898 a avut loc întâiul congres (de întemeiere al Partidului Muncitoresc Social-Democrat din Rusia (P.M.S.D.R.). N. Red.)

de argumente superioare. Social-democratismul era degradat până la trade-unionism de către brentaniști în literatura legală și de către codiști în cea ilegală. Programul lui „Credo“ începea să fie înfăptuit, mai ales atunci când „metodele primitive“ ale social-democrațiilor stârniră o înviorare a curentelor revoluționare ne-social-democrate.

Și dacă cititorul mă va dojeni că m'am ocupat prea amănunțit de un „Rabocceie Delo“ oarecare, îi voi răspunde: „Rabocceie Delo“ a căpătat o însemnătate „istorică“, pentru că el a oglindit în chipul cel mai plastic „spiritul“ acestei a treia perioade *). Nu consecventul R. M., ci tocmai alde Kricevski și Martînov, asemenea unor giruete, au putut să exprime în chipul cel mai potrivit haosul și șovăielile, înclinarea de a face concesiuni și „criticii“, și „economismului“, și terorismului. Nu disprețul măreț pentru practică din partea unui administrator oarecare al „absolutului“ este caracteristic pentru această perioadă, ci tocmai întovărășirea practicismului mărunț cu deplina nesinchișire față de teorie. Eroii perioadei se ocupau nu atât cu negarea directă a „cuvintelor mari“, cât cu banalizarea lor: socialismul științific încetă de a fi o teorie revoluționară unitară și fu prefăcut într'un miș-maș subțiat „în chip liber“ cu apa din orice nou manual german; lozınca „lupta de clasă“ nu îndemna înainte la activitate tot mai largă, mai energică, ci slujea ca mijloc de liniștire, căci, vezi bine, „lupta economică este legată în mod indisolubil cu cea politică“. Ideea de partid nu slujea de chemare pentru crearea unei organizații de luptă a revoluționarilor, ci îndreptățea un „birocratism nerevoluționar“ și un joc copilăresc de-a forme „democratice“.

Când va lua sfârșit perioada a treia și va începe cea de a patra (pe care, în orice caz, o prevestesc deja multe simp-

*) Aș putea deasemenea să răspund prin zicătoarea nemțească: *den Sack schlägt man, den Esel meint man*, adică bate șeaua, să priceapă lapa. Nu „Rabocceie Delo“ singur, ci *massa largă* a practicienilor și a teoreticienilor se inflcăra pentru „critica“ la modă, se încurca în chestiune spontaneității, aluneca dela concepția social-democrată la cea trade-unionistă asupra sarcinilor noastre politice și organizatorice.

tome) — nu știm. Din domeniul istoriei, noi trecem aici în domeniul prezentului, în parte în cel al viitorului. Dar suntem ferm convinși că perioada a patra va duce la consolidarea marxismului militant, că din criză social-democrația rusă va ieși întărită și coaptă, că „ia schimbul“ ariergardei de oportuniști va intra în luptă detașamentul într'adevăr înaintat al celei mai revoluționare clase.

În sensul chemării către un astfel de „schimb“ și rezumând toate cele mai sus expuse — la întrebarea: ce-i de făcut ? putem da un răspuns scurt:

Să lichidăm perioada a treia !

Carte apărută în 1902 la Stuttgart

A N E X Ă

INCERCAREA UNEI FUZIONĂRI A „ISKREI”
CU „RABOCEIE DELO”

Ne mai rămâne să descriem tactica pe care „Iskra” a adoptat-o și a urmărit-o în mod consecvent în raporturile sale organizatorice cu „Raboceie Delo”. Această tactică a fost exprimată în întregime chiar în numărul 1 al „Iskrei”, în articolul „Sciziunea din Uniunea Social-Democraților Ruși din străinătate”^(*)). Dela început am adoptat punctul de vedere că *adevărate* „Uniune a Social-Democraților Ruși din străinătate”, care fusese recunoscută la primul congres al partidului nostru ca reprezentantă a acestuia în străinătate, s’a scindat în două organizații; că chestiunea reprezentării partidului rămâne deschisă, întrucât ea nu a găsit decât o soluție provizorie și condiționată prin faptul că la congresul internațional dela Paris au fost aleși din partea Rusiei doi membri pentru Biroul internațional socialist permanent, și anume câte unul din fiecare din cele două fracțiuni ale „Uniunii din străinătate”, scindate. Am declarat că, în fond, „Raboceie Delo” *nu are dreptate*; din punct de vedere principial, am luat atitudine categorică alături de grupul „Eliberarea muncii”, am refuzat însă să ne ocupăm de amănuntele sciziei, constatănd meritele „Uniunii din străinătate” în domeniul muncii pur practice ^(**)).

^(*) Vezi *Lenin*, „Opere complete”, vol. IV, cartea I-a, p. 65-66. — N.E.M.

^(**) Aprecierea aceasta a sciziei se întemeia nu numai pe cunoașterea literaturii, dar și pe materialul pe care unii membri ai organizației noastre, care fuseseră în străinătate, îl strânseseră acolo.

Poziția noastră era deci într-o anumită măsură o poziție de expectativă: făceam o concesiune părerii răspândite la majoritatea social-democraților ruși, părere după care mână în mână cu „Uniunea din străinătate“ ar putea să lucreze și adversarii cei mai hotărâți ai economismului, căci „Uniunea“ se declarase în mai multe rânduri de acord în principiu cu grupul „Eliberarea muncii“, fără să pretindă, pare-se, că ar avea un punct de vedere independent în chestiunile fundamentale teoretice și practice. Justețea poziției noastre a fost confirmată în mod indirect de faptul că, aproape concomitent cu apariția primului număr al „Iskrei“ (Decembrie 1900), trei membri ai „Uniunii din străinătate“ s’au despărțit de ea; ei formară grupul așa zis „al inițiatorilor“ și se adresară: 1. secției pentru străinătate a organizației „Iskrei“; 2. organizației revoluționare „Social-democratul“ și 3. „Uniunii din străinătate“, oferindu-le mediația lor pentru tratative în vederea unei împăcări. Primele două organizații își dădură imediat asentimentul; *a treia respinse propunerea*. E drept că atunci când la congresul de „unificare“ de anul trecut un orator a relatat aceste fapte, unul din membrii administrației „Uniunii din străinătate“ a declarat că refuzul a fost cauzat *în mod exclusiv* de faptul că „Uniunea din străinătate“ nu era mulțumită de compoziția grupului de inițiatori. Consider ca o datorie a mea să menționez această declarație, dar în ce mă privește trebuie să declar că o consider nesatisfăcătoare: întrucât „Uniunea din străinătate“ știa că cele două organizații erau gata să trateze, ea ar fi putut să li se adreseze și prin alți mediatori sau în mod direct.

În primăvara anului 1901, atât „Zaria“ (Nr. 1, din Aprilie) cât și „Iskra“ (Nr. 4, din Mai) începură o polemică deschisă împotriva lui „Raboceie Delo“. „Iskra“ atacă în special „cotitura istorică“ a lui „Raboceie Delo“, care în numărul său din Aprilie, adică după evenimentele din primăvară, adoptase o atitudine șovăitoare față de înclinările către teroare și către proclamațiunile „sângeroase“. Cu toată această polemică, „Uniunea din străinătate“ își dădu consimțământul pen

tru reluarea tratativilor în vederea unei împăcări, și anume prin intermediul noului grup al „conciliatorilor“. În Iunie avu loc o conferință preliminară, la care luară parte reprezentanți ai celor trei organizații menționate, și pe baza unei „înțelegeri principiale“ foarte detaliate, s'a elaborat un proiect de convenție, pe care „Uniunea din străinătate“ îl publică în broșura „Două congrese“, iar „Liga“ în broșura „Documente ale congresului de unificare“.

Conținutul acestei înțelegeri principiale (sau al rezoluțiilor conferinței din Iunie, cum e denumită adesea) arată cu toată claritatea că am cerut, ca o condițiune absolut necesară a unificării, condamnarea *cea mai categorică* a tuturor manifestărilor oportunistului în general și ale oportunistului rusesc în special. „Respingem“, spune punctul 1, „toate încercările de a introduce oportunistul în lupta de clasă a proletariatului, încercări care și-au găsit expresia în așa zisul economism, în bernștainism, în millerandism etc.“. „În sfera de activitate a social-democrației intră... lupta ideologică împotriva tuturor adversarilor marxismului revoluționar“ (4, c); „în niciun domeniu al activității de organizare sau de agitație social-democrația nu trebuie să piardă din vedere nici măcar pentru un singur moment obiectivul imediat al proletariatului rus: răsturnarea autocrației“ (5, a); „...agitație nu numai pe terenul luptei de zi-cu-zi a muncii salariate împotriva capitalului“ (5, b); „...nu recunoaștem... un stadiu al luptei pur economice și al luptei pentru revendicări politice parțiale“ (5, c); „...socotim că este esențială pentru mișcare, o critică a tendințelor care ridică la rangul de principiu... primitivismul... și îngustimea formelor inferioare ale mișcării“ (5, d). Chiar și un om cu totul străin de mișcare, care citește aceste rezoluții cu oarecare atenție, vede, din însuși modul cum sunt formulate, că ele erau îndreptate împotriva acelor care erau oportuniști și „economști“, care uitau, chiar și numai pentru un singur moment, de sarcina răsturnării autocrației; care recunoșteau teoria stadiilor, care ridicau îngustimea la rangul de principiu etc. Și cine cunoaște cât de puțin pole-

mica grupului „Eliberarea muncii“, a „Zariei“ și a „Iskrei“ împotriva lui „Raboceie Delo“, nu se va îndoi niciun moment că aceste rezoluții combat punct cu punct tocmai devierile de care s'a făcut vinovat „Raboceie Delo“. Dacă deci la congresul de „unificare“ un membru al „Uniunii din străinătate“ a declarat că articolele din Nr. 10 al lui „Raboceie Delo“ nu au fost provocate de noua „cotitură istorică“ a „Uniunii din străinătate“, ci de caracterul extrem de abstract *) al rezoluțiilor, unul din oratori a avut tot dreptul să râdă de această susținere. Rezoluțiile nu numai că nu sunt abstracte, răspunse el, dar ele sunt extraordinar de concrete: ajunge o singură privire asupra lor, ca să vezi că aici s'a urmărit intenția „de a prinde pe cineva“.

Această expresie a dat loc la congres unui incident caracteristic. Pe de o parte, B. Kricevski se leagă de cuvântul „a prinde“, spunând că ar fi fost un lapsus care ar fi trădat o intenție rea din partea noastră („a pune o capcană“), și exclamă în mod patetic: „Dar, cine, cine urma să fie prins?“ — „Da, într'adevăr, cine?“, întrebă Plehanov în mod ironic. — „Eu o să-i viu în ajutor tovarășului Plehanov, în lipsa sa de perspicacitate“, răspunse B. Kricevski, „o să-i explic că *redacția* lui „Raboceie Delo“ era aceea care urma să fie prinsă (ilaritate generală). Dar nu ne-am lăsat prinși!“ (Voci în stânga: „cu atât mai prost pentru voi!“). Pe de altă parte, un membru al grupului „Borba“ (grupul conciliatorilor), polemizând împotriva amendamentelor la rezoluții propuse de „Uniunea din străinătate“ și vrând să ia apărarea oratorului nostru, a declarat că expresia „a prinde“ a fost întrebuințată probabil numai în mod întâmplător, în focul discuției.

În ce mă privește, cred că o asemenea „apărare“ nu poate să-l ajute deloc pe oratorul care a întrebuințat expresia amintită. Sunt de părere că fraza „s'a urmărit intenția de a prinde pe cineva“ „a fost spusă în glumă, dar a fost gândită serios“: lui „Raboceie Delo“ noi i-am reproșat totdeauna instabilitate și oscilări, și deaceia *a trebuit* să încercăm să-l *prindem* pen-

*) Această susținere este repetată în „Două congrese“, pag. 25.

tru a face imposibile aceste oscilări pe viitor. De intenții rele nu putea să fie vorba, întrucât instabilitatea susținută de noi privea chestiuni de principiu. Și am reușit „să prindem“ „Uniunea“ într'un mod atât de tovarășesc *) încât rezoluțiile din Iunie au fost semnate de B. Kricevski însuși și de încă un membru al administrației „Uniunii din străinătate“.

Articolele din numărul 10 al lui „Raboceie Delo“ (tovarășii noștri au văzut acest număr abia atunci când au venit la congres, adică numai câteva zile înainte de începerea ședințelor) au arătat în mod clar că din vară până în toamnă o nouă cotitură avusese loc în „Uniunea din străinătate“: economiștii erau din nou cei mai puternici, iar redacția, ascultând de orice „curent“ nou, începu iar să apere pe „bernștainienii cei mai încarnați“, „libertatea criticii“ și „spontaneitatea“ și să preconizeze, prin gura lui Martînov, „teoria refuzării“ sferei influenței noastre politice (sub pretextul de a face mai complexă această influență). Din nou se verifică observația judicioasă a lui Parvus, că e greu să-l prinzi pe oportunist cu o formulă oarecare: el va subscrie cu ușurință la orice formulă, pentru a se desolidariza de ea cu aceeași ușurință, căci oportunismul constă tocmai în lipsa oricărui principiu determinat și stabil. Astăzi oportuniștii neagă *orice* încercare de a introduce oportunismul în mișcare, ei condamă *orice* îngustare și promit în mod solemn „că nu vor uita niciun moment de răsturnarea autocrației“, că vor face „agitație nu numai în cadrul luptei de zi cu zi a muncii salariate

*) Anume în modul următor: am spus în introducerea la rezoluțiile din Iunie că social-democrația rusă, în întregul ei, a stat totdeauna pe terenul principiilor grupului „Eliberarea muncii“ și că meritul „Uniunii“ a fost în special activitatea sa editorială și organizatorică. Cu alte cuvinte, ne-am declarat gata să uităm trecutul și să recunoaștem cecece a fost util (cauzei) în munca tovarășilor noștri din Uniune, cu condiția ca toate oscilările pe care le vizam prin „prinderea“ noastră să ia sfârșit. Oricine citește în mod imparțial rezoluțiile din Iunie nu le poate înțelege decât în modul acesta. Dar dacă acuma, după noua cotitură pe care a făcut-o spre economism (în articolele din numărul 10 și în amendamente), „Uniunea din străinătate“ a provocat ruptura cu noi și ne acuză în mod solemn de neadevăr („Două congrese“, pag. 30), și anume din cauza acestor cuvinte despre meritele sale, se înțelege că o asemenea acuzație nu poate decât să provoace un zâmbet.

împotriva capitalului“ etc., etc. Măine însă ei își schimbă limbajul și revin la cel vechiu, apărând spontaneitatea, mersul progresiv al luptei mărunte de zi cu zi, formularea de revendicări care promet rezultate palpabile etc. „Uniunea din străinătate“, care susține acum ca și mai înainte că în articolele din „numărul 10“ nu a văzut și nu vede niciun fel de abateri eretică dela principiile generale ale proiectului conferinței („Două congrese“, pag. 26), nu face decât să manifeste în modul acesta neputința sa absolută sau lipsa de voință de a înțelege fondul divergențelor.

După ce apăruse numărul 10 din „Raboceie Delo“, nu ne-a mai rămas decât să facem încercarea de a angaja o discuție generală, pentru a vedea dacă întreaga „Uniune din străinătate“ este de acord cu aceste articole și cu redacția sa. În special din această cauză „Uniunea“ este nemulțumită de noi, reproșându-ne că am încercat să semănăm discordie în sânul „Uniunii“, că ne-am amestecat în chestiuni care nu ne privesc etc. Aceste acuzațiuni sunt în mod evident neîntemeiate, căci atunci când ai de-a face cu o redacție aleasă, care „se întoarce“ la cea mai ușoară adiere a vântului, totul depinde tocmai de direcția vântului, astfel că noi am definit această direcție în ordine secrete, la care nu a asistat nimeni afară de membrii organizațiilor care veniseră pentru a se uni. Faptul că „Uniunea“ a propus amendamente la rezoluțiile din Iunie ne-a luat ultima licărire de speranță cu privire la o reconciliere. Amendamentele erau o confirmare documentară a faptului că majoritatea „Uniunii“ făcea o cotitură spre economism, fiind solidară cu numărul 10 al lui „Raboceie Delo“. Din seria formelor de manifestare a oportunistului a fost scos „așa numitul economism“ (sub pretextul „sensului imprecis“ al acestor trei cuvinte, cu toate că din această motivare rezultă numai necesitatea de a se defini mai exact natura acestei abateri atât de răspândite); a fost scos deasemeni și „millerandismul“ (cu toate că B. Kricevski îi luase apărarea în „Raboceie Delo“, Nr. 2/3, pag. 83/84 și într'un mod și mai

deschis în „Vorwärts“) *). Cu toate că rezoluțiile din Iunie au definit în mod clar sarcinile social-democraților: „de a conduce *toate* manifestările luptei proletariatului împotriva *tuturor* formelor opresiunii politice, economice și sociale“, cearându-se chiar prin aceasta o sistematizare și o coordonare a tuturor acestor manifestări de luptă, — „Uniunea din străinătate“ mai adaugă cuvintele cu totul superflue, că „lupta economică este un stimulent puternic al mișcării de masse“ (în sine, aceste cuvinte sunt indiscutabile, dar având în vedere existența unui economism îngust, ele trebuiau să dea loc la interpretări greșite). Mai mult decât atât. În rezoluțiile din Iunie s'a introdus o ad-vărată îngustare a „politicii“, atât prin înlăturarea cuvintelor „pentru niciun moment“ (nu se va uita obiectivul de a răsturna autocrația), cât și prin adăugarea cuvintelor: „Lupta economică este mijlocul de *cca mai largă* aplicabilitate pentru antrenarea masselor în lupta politică activă“. După ce aceste amendamente au fost propuse, era ușor de înțeles că toți oratorii din partea noastră au renunțat la cuvânt unul după altul, întrucât considerau inutil să continue discuțiile cu oameni care se îndreptau din nou spre economism și își asigurau libertatea oscilărilor.

„Tocmai ceea ce „Uniunea din străinătate“ considera o condițiune sine qua non ***) pentru ca viitorul acord să dureze, adică menținerea atitudinii independente a lui „Rabociei Delo“ și a autonomiei sale — tocmai acest lucru „Iskra“ l-a considerat o piedică în calea înțelegerii. („Două congrese“, pag. 25). Acesta este un limbaj foarte imprecis. Autonomia lui „Rabociei Delo“ nu am atins-o niciodată ***). Independența atitudinii sale am respins-o într'adevăr în mod *categoria*, dacă sub ea se înțelege o „atitudine independentă“ în chestiuni

*) În „Vorwärts“ s'a angajat cu această ocazie o polemică între redacția ei actuală, între *Kautsky* și „Zaria“. Vom ține la curent pe cititorii ruși cu această polemică.

**) Absolut necesară. — N.E.M.

***) Doar dacă socotim ca o îngrădire a autonomiei conferințele redacționale, unmare a înființării unui consiliu suprem comun al organizațiilor reunite, — conferințe la care și „Rabociei Delo“ și-a dat consimțământul.

principiale, teoretice și practice: tocmai *acest fel* de atitudine independentă este respinsă și de rezoluțiile din Iunie, căci, precum am spus, în practică această independență de atitudine a însemnat întotdeauna tot felul de oscilații, care favorizau instabilitatea care domnea la noi, instabilitate atât de dăunătoare partidului. În articolul din Nr. 10 și prin „amendamente“, „Raboceie Delo“ și-a exprimat în mod clar dorința de a păstra tocmai această independență de atitudine; această dorință trebuia să ducă în mod necesar și inevitabil la o ruptură și la o declarație de război. Noi toți însă am fost de acord să recunoaștem „atitudinea independentă“ a lui „Raboceie Delo“ în sensul ca el să se consacre unor anumite funcțiuni publicistice. O repartitie justă a acestor funcțiuni se impunea dela sine: 1. o revistă științifică; 2. o gazetă politică și 3. culegeri și broșuri de popularizare. Numai consimțind la această repartitie ar fi dovedit „Raboceie Delo“ dorința sa *sinceră* de a lichida în mod definitiv abaterile împotriva cărora erau îndreptate rezoluțiile din Iunie; numai o asemenea repartitie ar fi înlăturat orice posibilitate de fricțiune și ar fi garantat în fapt soliditatea acordului; în acelaș timp ea ar fi putut servi ca bază pentru un nou avânt și pentru noi succese ale mișcării noastre.

Astăzi niciun social-democrat rus nu se mai poate îndoii de faptul că ruptura definitivă dintre tendința revoluționară și cea oportunistă nu a fost provocată de oarecare cauze „organizatorice“, ci tocmai de dorința oportuniștilor de a consolida atitudinea independentă a oportunismului și de dorința de a provoca și mai departe confuzie cu ajutorul raționamentelor unui Kricevski sau ale unui Martînov.

RECTIFICARE LA „CE-I DE FĂCUT ?“

„Grupul Inițiatorilor“, de care vorbesc în broșura „Ce-i de făcut ?“, pag. 141 *) , mă roagă să fac următoarea rectificare a modului cum am descris participarea lui la încercarea de a împăca organizațiile social-democrate din străinătate: „La sfârșitul anului 1900, din cei trei membri ai acestui grup, numai unul a ieșit din „Uniune“, ceilalți doi, însă, abia în anul 1901, după ce s’au convins de imposibilitatea de a obține dela „Uniune“ consimțământul pentru o conferință cu organizația din străinătate a „Iskrei“ și cu organizația revoluționară „Social-Democratul“, — lucru pe care tocmai îl propusese „Grupul Inițiatorilor“. Administrația „Uniunii“ a respins la început această propunere, motivând refuzul său prin „necompetența“ oamenilor care aparțineau acestui „grup de inițiatori“ care încerca mediația și și-a exprimat dorința de a intra în legături directe cu organizația din străinătate a „Iskrei“. În curând, totuși, administrația „Uniunii“ a anunțat „Grupul Inițiatorilor“ că, după apariția primului număr al „Iskrei“, în care era publicată știrea asupra sciziunii în „Uniune“, și-a schimbat hotărîrea și nu mai vrea să intre în legături cu „Iskra“. Cum trebuie să fie deci înțeleasă declarația unui membru al administrației „Uniunii“, că refuzul „Uniunii“ de a participa la conferință se datora în mod exclusiv faptului că nu era mulțumită de compoziția „Grupului Inițiatorilor“? Într’adevăr, nu se înțelege nici consimțământ-

*) În ediția de față, la pag. 383.

tul administrației „Uniunii“ în ceea ce privește conferința din Iunie anul trecut; doar notița din primul număr al „Iskrei“ a rămas în vigoare, iar atitudinea „negativă“ a „Iskrei“ față de „Uniune“ s'a vădit și mai limpede în primul număr din „Zaria“ și în al 4-lea număr din „Iskra“, care au apărut amândouă înainte de conferința din Iunie“.

UN PAS INAINTE, DOI PAȘI INAPOI

Criza din partidul nostru

P R E F A Ț A

Deobicei, când se duce o luptă aprinsă, dârză și de lungă durată, după un timp oarecare încep să se contureze divergențe importante, fundamentale, de rezolvarea cărora depinde rezultatul definitiv al campaniei și, în comparație cu care, diferitele episoade mici și neînsemnate ale luptei devin de ordin secundar.

Așa stau lucrurile și cu lupta noastră internă de Partid, care, de o jumătate de an deja, încordează atenția tuturor membrilor partidului. Și, pentru că în expunerea acestei lupte, înfățișată cititorului în lucrarea de față, a trebuit totuși să ating multe amănunte, de un interes foarte mic, multe neînțelegeri, care, în fond nu prezintă niciun interes, tocmai de aceea aș vrea să atrag atenția cititorului, chiar dela început, asupra a două puncte într'adevăr importante, fundamentale, de un interes uriaș, care au fără îndoială o însemnătate istorică și care constituesc problemele politice vitale în momentul de față în Partidul nostru.

Prima problemă de acest ordin este aceea a importanței pe care o are, din punct de vedere politic, împărțirea partidului nostru în „majoritate“ și „minoritate“, împărțire care s'a produs la al doilea Congres al partidului și a lăsat pe ultimul plan toate împărțirile anterioare, produse în sânul social-democrațiilor ruși.

Chestiunea a doua este chestiunea însemnătății pe care o are, din punct de vedere principial, poziția „Iskrei“ noi în problemele de organizare, întrucât această poziție este într'adevăr principială.

Prima chestiune este punctul de plecare al luptei noastre de Partid, chestiunea originii acestei lupte, a cauzelor ei, a caracterului ei politic fundamental. A doua chestiune este aceea a rezultatelor finale ale acestei lupte, a sfârșitului acestei lupte, a bilanțului principial ce rezultă din strângerea laolaltă a tot ce ține de domeniul principial și scăderea a tot ce ține de domeniul ciorovănelilor. Întâia chestiune se rezolvă prin analiza luptei duse la congresul partidului; cea de-a doua, prin analiza noului conținut principial al „Iskrei“ noi. Ambele analize, cari formează nouă zecimi din conținutul broșurii mele, duc la concluzia că „majoritatea“ este aripa revoluționară a partidului nostru, iar „minoritatea“ aripa lui oportunistă; divergențele cari despart cele două aripi în momentul de față nu constau în chestiuni de program sau de tactică, ci se reduc numai la chestiuni de organizare; sistemul nou de concepții, care se conturează în „Iskra“ nouă, cu atât mai limpede, cu cât ea caută să-și definească poziția; și cu cât această poziție se purifică de certurile asupra chestiunii cooperării, cu atât acest sistem devine oportunism în chestiunile de organizare.

Defectul principal a tot ce s'a scris până acum despre criza din Partidul nostru este că, în ceea ce privește studierea și interpretarea faptelor, nu s'au analizat aproape deloc proce-sele verbale ale congresului partidului, iar în ce privește clarificarea principiilor de bază ale chestiunii de organizare, nu s'a analizat legătura care, fără îndoială, există, între greșala fundamentală pe care o fac tovarășii Martov și Axelrod, pe de o parte, atunci când formulează punctul I din Statut și apără această formulare a lor și, pe de altă parte întregul „sistem“ de concepții principiale pe care-l adoptă acum „Iskra“ în chestiunea organizatorică, (întrucât poate fi vorba aci de un sistem). Pe cât se vede, redacția „Iskrei“ nici nu observă a-

ceastă legătură, deși însemnătatea discuțiilor asupra paragrafului 1 a fost deja semnalată de multe, de foarte multe ori în publicațiile „majorității”. În fond, tovarășul Axelrod și tovarășul Martov nu fac altceva acum, decât să adâncească, să desvolte și să lărgescă greșala pe care au comis-o inițial, în legătură cu paragraful 1. De fapt, opoziția oportuniștilor în chestiunea organizatorică a început deja să se observe în discuția asupra paragrafului 1, atât atitudinea lor de a fi pentru o organizație de Partid răsfirată, neînchegată auternic, cât și dușmănia lor pentru ideea (idee „birocrațică”) de a clădi Partidul de sus în jos, pornind dela congresul de Partid și dela organizațiile create de el, precum și tendința de a porni de jos în sus, dând dreptul fiecărui profesor, fiecărui licean, și „fiecărui grevist” de a se număra printre membrii partidului, deasemenia dușmănia lor față de „formalismul”, care cere fiecărui membru de Partid să aparțină uneia dintre organizațiile de Partid recunoscute, și înclinarea lor spre psihologia intelectualului burghez, care e gata „să recunoască legăturile organizatorice numai în mod platonice”, tendința lor de a ceda în fața profuzității de spirit oportuniste și a frazelor anarhiste, și tendința lor spre autonomism, împotriva centralismului, — într'un cuvânt toate manifestările ce se găsesc acum din belșug la nous „Iskră” și care contribuie la clarificarea deplină și concretă a greșelii ei inițiale.

Cât privește procesele verbale ale congresului, apoi neglijarea lor, cu adevărat nemeritată, se poate explica prin faptul că discuțiile noastre au fost înveninate cu certuri și că aceste procese verbale conțin prea multe adevăruri amare. Procesele verbale ale congresului partidului ne dau un tablou unic în felul lui, de neînlocuit prin exactitatea sa, prin caracterul său complet, prin multilateralitatea, bogăția și autenticitatea sa, un tablou al adevăratei stări de lucruri din Partidul nostru, un tablou al tuturor concepțiilor, stărilor de spirit și planurilor, zugrăvit chiar de membrii mișcării, un tablou al nuanțelor politice din rândurile partidului, un tablou care înfățișează puterea lor relativă, corelația și lupta dintre ele. Tocmai proce-

sele verbale ale congresului de Partid și numai ele ne arată în ce măsură am izbutit într'adevăr să măturăm toate rămășițele legăturilor vechi de cerc și să le înlocuim printr'o mare și unică legătură de partid. Fiecare membru de Partid, dacă vrea să ia parte în mod conștient la treburile partidului său, e dator să studieze cu atenție congresul partidului nostru, — subliniez să studieze, pentrucă numai citirea unui teanc de material brut, așa cum sunt alcătuite procesele verbale nu e suficientă pentru a ne reda tabloul congresului. Numai printr'un studiu atent și individual se poate obține (și trebuie să se obțină), ca schițele sumare ale cuvântărilor, extrasele seci din debateri, ciocnirile mici în chestiuni mici (în aparență mici) să se contopească într'un întreg, ca în mintea membrilor de Partid să se ridice vie figura fiecărui orator mai de seamă, să se limpezească întreaga fizionomie politică a fiecărui grup de delegați dela Congresul partidului. Cel ce scrie aceste rânduri va socoti că munca lui nu a fost zadarnică, chiar dacă nu va izbuti decât să dea un imbold pentru studierea amplă și individuală a proceselor-verbale ale congresului de Partid.

Încă un cuvânt despre adversarii social-democrației. Ei jubilează și-și bat joc, observând certurile noastre; ei vor căuta desigur să folosească pentru scopurile lor pasagii răslețe din broșura mea, închinată lipsurilor și defectelor partidului nostru. Social-democrații ruși sunt destul de căliți în focul luptelor, pentru ca să nu se lase turburați de aceste pișcături, pentru ca să continue, în ciuda lor, munca de autocritică și de demascare necruțătoare a lipsurilor proprii, cari neapărat și inevitabil vor fi compensate cu prisosință prin creșterea mișcării muncitorești. Iar domnii adversari să încerce să ne prezinte un tablou al stării *reale* din „partidele“ lor, care să semene fie chiar pe departe, cu procesele verbale ale celui de-al doilea Congres al partidului nostru.

a) PREGĂTIREA CONGRESULUI

Există o maximă: oricine are dreptul să-și înjure judecătorii timp de 24 ore. Congresul partidului nostru, ca orice Congres al oricărui partid, a fost și el judecătorul unor persoane cari pretindeau să ocupe posturi de conducere și cari au suferit un eșec. Acum, acești reprezentanți ai „minorității” „își înjură judecătorii” cu o naivitate care reușește să ne înduioșeze și se silesc în toate chipurile să discrediteze Congresul, să-i micșoreze însemnătatea și autoritatea. Mi se pare că tendința aceasta s'a exprimat cel mai clar în articolul Practicianului din Nr. 57 al „Iskrei” care se ridică cu indignare împotriva ideii de „divinitate” supremă a congresului. Aceasta e o trăsătură atât de caracteristică „Iskrei” noi, încât nu poate fi trecută sub tăcere. Redacția, formată în majoritate din persoane respinse de Congres, pe de o parte continuă să se numească redacția „Partidului”, iar pe de altă parte primește în sânul ei persoane cari afirmă despre Congres că nu este o divinitate. Asta-i drăguț, nu-i așa? Da, domnilor, Congresul nu-i o divinitate desigur, dar ce părere poți să ai despre niște oameni cari încep să „ponegrească” Congresul după ce ei au suferit o înfrângere în acest Congres?

Intr'adevăr, amintiți-vă faptele mai însemnate din istoria pregătirii congresului.

Chiar dela început „Iskra” declarase în comunicarea din 1900, care a precedat apariția ziarului, că, înainte de a ne uni, trebuie să ne delimităm. „Iskra” se sili să transforme Conferința din 1902 într'o consfătuire privată și nu într'un Con-

gres de Partid *). În vara și în toamna anului 1902⁸⁸ „Iskra“ procedă extraordinar de prudent reînviind mandatul Comitetului de Organizare ales la această conferință. În sfârșit, delimitarea s'a terminat, s'a terminat după recunoașterea noastră comună. Comitetul de Organizare se constituie chiar la sfârșitul anului 1902. „Iskra“ salută consolidarea lui și declară — în *editorialul* din Nr. 32 — că este o necesitate dintre *cele mai imperioase* și urgente convocarea congresului de Partid **). Deci, nouă ni se cade cel mai puțin reproșul că ne-am grăbit să convocăm Congresul al II-lea. Am procedat așa cum se cuvine: măsoară de 7 ori și taie odată; am avut tot dreptul moral să sperăm că tovarășii, după ce au tăiat, nu vor începe să se plângă și să mai măsoare odată.

Comitetul de Organizare a elaborat Statutul ***)) celui de al doilea Congres cu extraordinar de multă atenție (cu mult formalism și birocratism ar spune oamenii care își acoperă acum, prin aceste cuvinte, lipsa lor de caracter de care dau dovadă în politică), l-a trecut prin toate comitetele și l-a ratificat, hotărînd printre altele în paragraful 18: „Toate hotărîrile congresului și toate alegerile făcute de el sunt socotite hotărîri ale partidului, obligatorii pentru toate organizațiile de Partid. Ele nu pot fi contestate de nimeni și sub niciun motiv și nu pot fi anulate sau modificate decât de Congresul următor al partidului ****)). Cât de inofensive sunt în sine aceste cuvinte, care au fost acceptate la timpul lor fără nicio împotrivire, ca un lucru dela sine înțeles și cât de ciudat sună acum, când ne apar ca un verdict pronunțat împotriva „minorității“ ! Cu ce scop s'a redactat un astfel de paragraf ? Numai pentru a respecta formalitățile ? Firește că nu ! Această hotărîre a părut necesară și a fost într'adevăr necesară, căci Partidul nostru se alcătuiă dintr'un șir de grupuri fărâmițate

*) Vezi procesele verbale ale Congresului al II-lea, pag. 20.

***) Vezi *Lenin*, „Opere complete“, vol. V, pag. 227, ed. rusă, — N. Red.

****) Vezi adnotarea 92. — N. Red.

*****) Vezi procesele verbale ale Congresului al II-lea, pag. 22, 23 și 380.

și de sine stătătoare, dela care te puteai aștepta să nu recunoască Congresul. Această hotărîre exprima tocmai *libera voință* a tuturor revoluționarilor (despre cari se vorbește atât de des și atât de inoportun, caracterizându-se eufemistic prin termenul de liberă, dar meritând mai degrabă epitetul de capricioasă). Această hotărîre avea semnificația unui *cuvânt de onoare*, pe care și l-au dat reciproc toți social-democrații ruși. Ea trebuia să garanteze că eforturile, primejdiile și cheltuielile foarte mari necesitate de Congres nu se vor pierde în zadar, că Congresul nu se va transforma într'o comedie. Ea califica de mai înainte orice nerecunoaștere a hotărîrilor luate și a *alegerilor* făcute de Congres drept *retragerea încrederii*.

Așadar, de cine râde „Iskra“ nouă atunci când descoperă că Congresul nu este o divinitate și că hotărîrile lui nu sunt sfinte? Descoperirea ei conține oare „noi concepții organizatorice“, sau numai încercări noi de a șterge urme vechi?

b) INSEMNĂTATEA GRUPĂRILOR DELA CONGRES

Așadar, Congresul a fost convocat în urma unei pregătiri foarte minuțioase, pe baza reprezentării celei mai perfecte. Recunoașterea de toți a compoziției juste a congresului și a obligativității *necondiționate* a hotărîrilor lui a fost exprimată și în declarația președintelui (pag. 54 a proceselor verbale), după constituirea congresului.

Care a fost sarcina principală a congresului? Aceea de a crea un Partid *advărat*, pe bazele principiale și organizatorice formulate și dezvoltate de „Iskra“. Faptul că tocmai în această direcție a trebuit să lucreze Congresul, aceasta a fost dinainte determinat de activitatea desfășurată de „Iskra“ timp de 3 ani și de faptul că ea a fost recunoscută de majoritatea comitetelor. Programul și curentul „Iskrei“ trebuiau să devină programul și curentul partidului; planurile de organizare ale „Iskrei“ trebuiau consacrate prin Statutul de orga-

nizare al partidului. Dar, se înțelege dela sine, că un asemenea rezultat nu putea fi dobândit fără luptă: complectă reprezentare la Congres a asigurat participarea și acelor organizații cari luptau hotărât contra „Iskrei“ (Bundul și „Cauza Muncitoare“), precum și a acelor care recunoșteau formal „Iskra“ drept organ conducător, dar, de fapt, urmăreau propriile lor planuri și se deosebeau prin lipsa de stabilitate în principii (Grupa „Muncitorului din Sud“ și delegații câtorva comitete care aderau la el). În asemenea condiții, Congresul nu putea să nu devină o *arenă de luptă, pentru victoria curentului iskrist*. Că, de fapt, Congresul a fost o asemenea arenă de luptă — de aceasta își va da seama oricine va citi cât de superficial procesele verbale. Iar sarcina noastră actuală este să urmărim de aproape grupările principale cari s’au format pe diferite chestiuni la Congres și, folosindu-ne de datele exacte ale proceselor verbale, să restabilim fizionomia politică a tuturor grupărilor principale dela Congres. Ce anume reprezentau acele grupări, acele curente și nuanțe, cari urmau să se contopească la Congres sub conducerea „Iskrei“ într’un partid unic, — iată ce trebuie să arătăm prin analiza desbaterilor și votărilor. Lămurirea acestei chestiuni are o însemnătate cardinală atât pentru studierea aspectului real al social-democrațiilor noștri, cât și pentru înțelegerea cauzelor divergențelor între ei. Iată de ce, în cuvântarea mea dela Congresul Ligii și în scrisoarea mea către redacția noii „Iskre“ am pus pe primul plan analiza diferitelor grupări. Acei reprezentanți ai „minorității“ care-mi făceau opoziție (în frunte cu Martov) n’au înțeles deloc miezul chestiunii. La Congresul Ligii, ei s’au mărginit la amendamente parțiale „desvinovățindu-se“ de acuzația ce li s’a adus că tind spre oportunism și nici n’au încercat măcar să-mi schițeze *vreun alt* tablou deosebit de al meu al grupărilor dela Congres. Acum în „Iskra“ (Nr. 56) Martov se silește să definească toate încercările de a delimita în mod precis diferitele grupări politice dela Congres ca un simplu „politicianism de cerc“. Ce cuvânt tare, tovarășe Martov! Dar cuvintele tari ale „Iskrei“ noi au o singură înaușire

originală: e destul să reproducem exact toate peripețiile divergențelor, începând cu Congresul, pentru ca toate aceste cuvinte tari să se îndrepte în întregime și înainte de toate împotriva redacției actuale. Uitați-vă puțin la voi înșivă, domnilor așa ziși redactori de Partid, cari ridicăți chestiunea politicianismului de cerc !

Așa de neplăcute îi sunt lui Martov episoadele luptei noastre dela Congres, încât caută să le ascundă cu desăvârșire. „Iskrist“, — spune el, — este acela care la Congresul partidului și până la el și-a exprimat solidaritatea deplină cu „Iskra“, i-a apărat programul și concepțiile organizatorice și i-a susținut politica organizatorică. La Congres au fost peste 40 de asemenea iskriști, atâția câte voturi au fost date pentru programul „Iskrei“ și pentru rezoluția de recunoaștere a „Iskrei“ ca organ central al partidului“. Deschideți procesele verbale ale congresului și veți vedea că programul a fost acceptat de toți (pag. 233), afară de Akimov care s'a abținut. Martov vrea să ne convingă în felul acesta că și bundiștii și Bruker și Martînov s'au arătat „deplin solidari“ cu „Iskra“ și au apărat concepțiile ei organizatorice! Aceasta e ridicol. Faptul că după Congres toți participanții lui s'au transformat în membri egali de Partid (și nici toți, pentru că bundiștii s'au retras), este confundat cu acel mod de grupare care a provocat lupta dela Congres. În loc să se studieze care elemente au format, după Congres, „majoritatea“ și „minoritatea“, se proclamă fraza oficială: s'a recunoscut programul !

Examinați votarea recunoașterii „Iskrei“ ca organ central. Veți constata că tocmai Martînov, căruia tovarășul Martov, cu o îndrăsneală vrednică de o cauză mai bună, îi atribuie acum apărarea concepțiilor organizatorice și a politicii organizatorice ale „Iskrei“, stăruie să se despartă rezoluția în două părți: simpla recunoaștere a „Iskrei“ ca O.C. și recunoașterea meritelor ei. Când s'a votat partea întâia a rezoluției (recunoașterea meritelor „Iskrei“ exprimarea solidarității cu ea), s'au dat numai 35 voturi, 2 voturi au fost contra (Akimov și Bruker) și 11 votanți s'au abținut (Martînov, 5 bundiști și 5 voturi ale

redacției: două ale mele, două ale lui Martov și unul al lui Plehanov). Prin urmare grupul anti-iskriștilor (5 bundiști și 3 delegați dela „Cauza Muncitoare“) reiese perfect de limpede chiar și de aici, din acest exemplu ales de el însuși și cel mai favorabil exemplu pentru părerile actuale ale lui Martov. Examinați votarea părții a doua a rezoluției: recunoașterea „Iskrei“ ca organ central fără nicio motivare și fără exprimarea solidarității (pag. 147 din procesele verbale); *pentru*, au fost 44 de voturi cari sunt atribuite de Martov de astăzi iskriștilor. În total au fost 51 de voturi; scăzând cele 5 voturi ale redactorilor care s’au abținut, rămân 46; 2 voturi au fost *contra* (Akimov și Bruker); printre cei 44, se găesc, *deci*, *cei 5 bundiști*. De aci rezultă că la Congres bundiștii „și-au exprimat solidaritatea deplină cu „Iskra“ — așa se scrie istoria oficială de către „Iskra“ oficială! Anticipând, vom explica cititorului cauzele devărate ale acestui adevăr oficial: redacția actuală a „Iskrei“ ar fi putut fi și ar fi fost realmente o redacție de Partid (și nu *quasi* de partid ca acum), *dacă bundiștii și cei dela „Cauza Muncitoare“ n’ar fi plecat dela Congres*; iată de ce acești străjeri credincioși ai redacției actuale, așa zise de partid, trebuiau să fie ridicați la rangul de „iskriști“. Dar, despre aceasta voi vorbi mai amănunțit mai departe.

Se pune acum întrebarea: dacă Congresul a reprezentat lupta dintre elementele iskriste și cele anti-iskriste, atunci n’au existat oare și elemente intermediare între cele dintâi și cele de pe urmă? Oricine cunoaște câtuși de puțin Partidul nostru și înfățișarea obișnuită a oricăror congrese, va fi a priori înclinat să răspundă afirmativ la această întrebare. Tovarășul Martov nu vrea acum să-și amintească deloc de aceste elemente șovăitoare și, de aceea, el prezintă grupul „Muncitorul din Sud“ și delegații cari gravitau în jurul lui, drept iskriști tipici, iar divergențele dintre noi și ei ca infime și neînsemnate. Din fericire, am în fața mea acum textul complect al proceselor verbale și pot deslega această problemă — de hază, se înțelege, — întemeindu-mă pe date concrete. Firește, cele spuse mai sus despre felul cum s’au format grupurile în general la Congres,

nu pretind deslegarea acestei probleme, ci numai punerea justă a ei.

Dacă nu se analizează modurile de grupare politică, dacă nu avem un tablou al congresului ca o luptă între diferite nuanțe, e imposibil să înțelegem divergențele noastre. Încercarea lui Martov de a mușamaliza deosebirea dintre nuanțe, numărând chiar și pe bundiști printre iskriști, însemnează pur și simplu a ocoli chestiunea. A priori, pe baza istoriei social-democrației ruse până la Congres, se conturează (controlat ulterior și studiat amănunțit) 3 grupuri principale: iskriștii, anti-iskriștii și elementele șovăelnice.

c) INCEPUTUL CONGRESULUI. INCIDENTUL CU COMITETUL DE ORGANIZARE

Modul cel mai potrivit de a analiza debaterile și votările dela Congres este acela de a păstra ordinea ședințelor congresului, pentru a nota succesiv nuanțele politice care se conturează din ce în ce mai precis. Nu ne vom abate dela ordinea cronologică decât atunci când va fi absolut necesar pentru a analiza împreună chestiunile care sunt strâns legate între ele sau când vom analiza grupările similare. Ca să fim obiectivi, ne vom strădui să notăm *toate* votările mai importante, lăsând la o parte, desigur, o mulțime de votări pe chestiuni de detaliu, care au răpit congresului nostru extrem de mult timp (fie din cauza lipsei noastre de experiență și a nepriceperii noastre de a repartiza materialul pentru ședințele plenare și ședințele comisiilor, fie din cauza târăgănilor, care aproape luau forma de obstrucții).

Prima chestiune care a provocat discuții și a scos la iveală diferite nuanțe, a fost dacă trebuie să se pună ca prim punct pe „ordinea de zi” a congresului „situația Bundului în Partid”. Din punct de vedere iskrist nu putea exista nicio îndoială în această privință, punctul de vedere iskrist era susținut de Plehanov, Martov, de Troțki și de mine. Plecarea Bundului din Partid a dovedit cu prisosință justetea argumentelor noastre.

dacă Bundul nu voia să meargă împreună cu noi și să recunoască principiile de organizare, principiile aprobate împreună cu „Iskra“, și de majoritatea partidului — era inutil și absurd să „se prefacă“ că merge împreună cu noi și să trăgănească lucrările congresului (așa cum făceau bundiștii). Problema fusese complect lămurită în publicațiile partidului și era evident pentru fiecare membru de Partid, oricât de puțin rezonabil, că nu mai rămânea decât de a pune chestiunea deschis și de a alege pe față și cinstit: autonomie (mergem împreună), sau federație (ne despărțim).

Bundiștii, care au avut întotdeauna o politică de eschivare, au vrut să se eschiveze și de data aceasta, trăgându-și rezolvarea problemei. Tov. Akimov se alătură lor, dând la iveală imediat divergențele cu „Iskra“, în chestiunea organizării, pare-se în numele tuturor celor dela „Rabociei Delo“ („Cauza Muncitoare“). Tovarășul Mahov (reprezentând două voturi ale comitetului din Nicolaev, care nu de mult își exprimase solidaritatea cu „Iskra“!) trece de partea Bundului și a „Cauzei Muncitoare“. Pentru tovarășul Mahov problema nu e clară deloc și el consideră că „problema spinoasă“ e cea a organizării democratice, sau invers (observați aceasta!) problema „centralismului“, întocmai ca și majoritatea redacției noastre actuale „de partid“ care, la Congres, nu observase încă această „problemă spinoasă“!

Deci, împotriva iskriștilor se ridică Bundul, „Cauza Muncitoare“ și tov. Mahov, care întrunesc laolaltă tocmai acele 10 voturi, care au fost împotriva noastră, 30 de voturi s'au pronunțat *pentru*, și, precum vom vedea mai jos, voturile iskriștilor oscilează adeseori în jurul acestei cifre. Unsprezece, după cum se vede, s'au abținut fără să treacă într'unul sau într'altul dintre „partidele“ în luptă. Este interesant să notăm că, atunci când s'a pus la vot paragraful 2 din statutul Bundului (respingerea acestui paragraf a provocat ieșirea Bundului din Partid), s'a constatat că numărul celor care au votat pentru acest paragraf, ori s'au abținut dela votarea lui, a fost tot de 10, și că cei ce s'au abținut au fost tocmai cei trei dela

„Cauza Muncitoare“ (Bruker, Martînov și Akimov) și tovarășul Mahov, este evident că votarea *locului* pe care trebuie să-l ocupe problema Bundului a avut ca rezultat formarea unui grup, care *nu era deloc întâmplătoare*. Probabil că toți acești tovarăși erau în divergență cu „Iskra“ nu numai pe această chestiune tehnică, a ordinii discuțiilor, ci și pe chestiuni de fond. În ce privește „Cauza Muncitoare“, această divergență de fond e limpede pentru oricine. iar tovarășul Mahov și-a caracterizat minunat de bine atitudinea pe care o adoptase în discursul său față de plecarea Bundului. Merită să ne oprim asupra acestui discurs. Tov. Mahov spune că, după ce s'a votat rezoluția care respingea federația, „problema situației Bundului în Partidul Muncitoresc Social-Democrat Rus devenise pentru el nu numai o chestiune de principiu. ci și una de politică reală față de o organizație națională formată istoricește, în acest caz, continuă oratorul, nu am putut să iau în considerație toate consecințele pe cari le-ar putea avea votul nostru, deaceea aș vota pentru punctul al doilea în întregime“. Tovarășul Mahov și-a însușit perfect spiritul „politicii reale“: în principiu el a respins *deja* federația, și *deaceea* în practică el *ar vota* pentru un punct al statutului, care realizează federația! Și acest tovarăș „practic“ își explică atitudinea sa profund principială prin următoarele cuvinte: „Dar (faimosul „dar“ al lui Scedrin!), deoarece votul meu avea numai un caracter principial (!!) și nu putea să aibă un caracter practic, din cauză că ceilalți participanți ai congresului votau aproape în unanimitate, am preferat să mă abțin dela vot, ca să subliniez în principiu (să ne ferească Dumnezeu de o asemenea principialitate!) diferența care există între atitudinea adoptată de mine în acest caz și aceea adoptată de delegații Bundului, care au votat acest punct. Invers, aș fi votat pentru acest paragraf, dacă delegații Bundului s'ar fi abținut dela votul acestui paragraf — așa cum își propuseseră să facă mai înainte“. Să înțeleagă cine poate! Un om cu principii se abține să spună cu voce tare: da, pentrucă atunci când toată

lumea spune nu, acest lucru este inutil din punct de vedere practic.

Imediat după ce s'a votat locul pe care trebuie să-l ocupe problema Bundului pe ordinea de zi, s'a pus în Congres problema grupului „Borba“ („Lupta“), care a dus și ea la un mod extrem de interesant de a se grupa al participanților; această problemă era strâns legată de chestiunea cea mai spinoasă a congresului: compoziția centrelor. Comisia însărcinată cu determinarea compoziției congresului se pronunță împotriva invitării grupului „Lupta“, conform hotărârii pe care o luase în două rânduri comitetul de organizare și conform raportului pe care l-au dat reprezentanții săi în comisie.

Tovarășul Egorov, membru al comitetului de organizare, declară că, chestiunea „Luptei“ (notați bine: e vorba de „Lupta“ și nu despre cutare sau cutare membru al ei) „este nouă pentru el“ și cere să se suspende ședința. Rămâne un mister cum se poate ca o chestiune care a fost rezolvată de două ori de comitetul de organizare să fie totuși nouă pentru un membru al comitetului de organizare. În timpul pauzei are loc o ședință a comitetului de organizare la care iau parte membrii care se aflau întâmplător la Congres (câțiva membri din comitetul de organizare care erau membri vechi ai organizației „Iskra“, au lipsit de la Congres)*). Desbaterile se deschid cu chestiunea „Luptei“. Cei dela „Cauza Muncitoare“ sunt pentru (Martînov, Akimov și Bruker). Iskriștii (Pavlovici, Sorokin, Lange, Troțki, Martov și alții) sunt contra. Congresul se împarte din nou în grupele pe care le cunoaștem. Lupta în legătură cu chestiunea grupului „Lupta“ devine foarte înverșunată și tovarășul Martov pronunță un discurs foarte documentat și „combativ“, în care indică în mod just „lipsa de proporție în reprezentarea“ grupurilor din Rusia și a grupurilor din străinătate și că n'ar fi prea „bine“ să se acorde „privilegiu“ grupului din străinătate (cuvinte prețioase care au devenit foarte

*) Referitor la această ședință vezi „Scrisoarea“ lui Pavlovici, membru al comitetului de organizare și ales în unanimitate înainte de Congres ca persoană de încredere a redacției și al șaptelea membru al ei.

instructive acum după ce au intervenit evenimentele de după Congres), că nu trebuie să se încurajeze „haosul organizatoric în Partid, a cărui caracteristică este fărâmițarea, fărâmițare care nu era provocată de niciun considerent principial“ (aceasta fu o lovitură în plin dată „minorității“ dela Congresul nostru de Partid). *Nimeni*, în afară de partizanii „Cauzei Muncitoare“, nu se pronunță deschis și motivat pentru „Lupta“ până la închiderea listei oratorilor: trebuie să fim drepți cu tovarășul Akimov și prietenii lui și să recunoaștem că ei, cel puțin, nu s'au eschivat și nu s'au ascuns, ci au afirmat deschis liniile lor, spunând pe față ceace voiau.

După ce lista oratorilor este închisă, atunci, când nu te mai poți pronunța asupra fondului problemei, tovarășul Egorov „cere insistent să se asculte hotărîrea pe care comitetul de organizare a adoptat-o chiar acum“. Nu e de mirare că membrii congresului sunt indignați de un asemenea procedeu și tovarășul Plehanov, care prezidează, exprimă „nedumerirea că tovarășul Egorov își permite să insiste asupra cererii lui“. S'ar părea că nu există decât aceste două alternative: ori ne spunem fășiș și hotărît în fața congresului părerea asupra fondului chestiunii, ori nu ne-o spunem deloc. Dar, a prezenta congresului o nouă hotărîre adoptată de comitetul de organizare, cu privire la o chestiune care tocmai s'a discutat, după ce s'a închis lista oratorilor și drept „cuvânt de încheiere“ aceasta este tot una cu a da o lovitură pe la spate!

Ședința continuă după amiază și biroul, care a rămas la fel de nedumerit, hotărăște să se abată dela „formalitate“ și să recurgă la ultimul mijloc, la acela al „explicației tovarășești“ care este folosit la congrese numai în cazuri extreme. Popov, reprezentantul comitetului de organizare, comunică hotărîrea comitetului de a propune congresului să invite pe Riazanov, propunere care fusese adoptată de toți membrii comitetului afară de unul singur — Pavlovici.

Pavlovici declară că el a negat și continuă să nege legalitatea ședinței comitetului de organizare și că noua hotărîre a comitetului, „contrazice hotărîrea lui anterioară“. Această de-

clarație deslănțuie în ședință o adevărată furtună. Tovarășul Egorov, care este și el membru al comitetului de organizare și membru al grupului „Muncitorul din Sud“, evită să răspundă în legătură cu fondul chestiunii și încearcă să mute centrul de greutate al discuției asupra chestiunii disciplinei de Partid. Cică tovarășul Pavlovici ar fi călcat disciplina de Partid (!), deoarece comitetul de organizare a hotărât, după ce a discutat protestul lui Pavlovici „să nu aducă la cunoștința congresului părerea izolată a lui Pavlovici“. Discuțiile trec la chestiunea disciplinei de Partid și Plehanov, stârnind aplauzele congresului, explică tovarășului că „*n'avem mandate imperative*“ (paragraful 7 din Statutul congresului. „Puterile deputaților nu trebuie să fie limitate prin mandate imperative. Ei sunt complect liberi și independenți în exercitarea împuternicirii lor“). „Congresul este instanța superioară a partidului“ și, deci, cel care împiedică, indiferent prin ce mijloace, pe vreun delegat, să se adreseze *direct* congresului în legătură cu *orice* chestiune din viața de Partid, fără nici o excepție, calcă disciplina de Partid și Statutul congresului. Deci, chestiunea discutată se reduce la dilema: ori spirit de cercuri mici, ori spirit de Partid? Ori limitarea drepturilor delegaților la Congres în numele unor drepturi sau statute imaginare ale diverșilor colegii și cercuri, ori dizolvarea complectă în fața congresului, nu numai în vorbe ei și în fapte, a tuturor instanțelor de jos și a grupurilor vechi, până ce nu se vor crea instituții de Partid veritabile. Cititorul poate să-și dea seama din cele expuse până acum, ce uriașă importanță avea din punct de vedere principial această controversă ivită la începutul unui congres, la ședința III-a, care-și propusese ca scop restabilirea de fapt a partidului. În această controversă s'a concentrat, așa zicând, conflictul dintre vechile cercuri și grupări (de genul „Muncitorului din Sud“) și Partidul care renăștea. Grupurile anti-iskriste s'au demascat imediat: și bundistul Abramson, și tovarășul Martinov, aliat înfocat al redacției actuale a „Iskrei“ și cunoscutul nostru tovarăș Mahov — toți se pronunță pentru Egorov și grupul

„Muncitorul din Sud“, — împotriva lui Pavlovici. Tovarășul Martînov se ia la întrecere acum cu Martov și cu Axelrod în a face paradă de „democrație“ organizatorică, își aduce aminte chiar și... de armată, unde se poate apela la instanța superioară numai prin intermediul instanței inferioare. Scopul opoziției (de care, poate, nu toți reprezentanții ei erau conștienți întotdeauna, deoarece ei o apărau câteodată în virtutea inerției), era să apere independența, separatismul și interesele de tarabă ale micilor grupuri împotriva pericolului de a fi înghițite de un partid larg, care se crea pe baze iskriste.

Tocmai sub acest aspect a pus chestiunea tovarășul Martov, care în acel moment nu reușise încă să se unească cu Martînov. Tovarășul Martov se ridică hotărît, și pe bună dreptate, împotriva acelor „cari au o noțiune despre disciplina de Partid și pe care o limitează la obligațiile unui revoluționar față de grupul de grad *inferior* din care face parte“. „Nicio grupare *impusă* (sublinierea este a lui Martov) nu este admisibilă în sânul partidului unic“, explică Martov partizanilor organizării în cercuri, fără să prevadă că prin aceste cuvinte el biciuește atitudinea politică pe care o va adopta el însuși la sfârșitul congresului și după congres. Un mod de grupare impus prin constrângere este condamnat de Martov, atunci când el se găsește în „centru“, și este apărat de el de îndată ce el se arată nemulțumit de compoziția centrului...

Este interesant să menționăm, că tovarășul Martov a subliniat în mod special în discursul său, în afară de „greșala uriașă“ pe care o face tovarășul Egorov, și lipsa de fermitate politică de care dă dovadă comitetul. „Din partea comitetului, — se revoltă pe bună dreptate Martov — a fost depusă o propunere, care *se contrazice complect* cu raportul Comisiunii (adăugăm dela noi, că raportul Comisiunii s'a întemeiat pe raportul membrilor comitetului de organizare: cuvintele lui Kolțov), și cu *propunerile precedente* ale acestui comitet“ (cursivul este al meu). Precum vedeți, Martov înțelegea limpede *atunci* până la „cotitura“ prin care a trecut, că înlocuirea „Luptei“ prin Riazanov, nu va înlătura caracterul com-

plect contradictoriu și inconsistent al acțiunilor comitetului de organizare (din procesele-verbale ale congresului Ligii, membrii de Partid pot să afle felul cum vedea Martov lucrurile după cotitura, pe care a făcut-o). Atunci Martov nu s'a mărginit numai să analizeze chestiunea disciplinei; el s'a adresat direct comitetului de organizare: „ce element nou a intervenit, pentru ca să fie necesară o schimbare?“ (cursivul e al meu). Și într'adevăr, atunci când comitetul și-a formulat propunerea, el nu a avut curajul nici măcar să-și apere părerea în mod fățiș, așa cum și-au apărat-o Akimov și alții. Martov desminte aceasta (procesul verbal al Ligii), dar cititorii proceselor-verbale ale congresului vor vedea că Martov greșește. Popov, care făcuse propunerea în numele comitetului, nu a pomenit *niciun cuvânt* despre motivele ei (procesul-verbal al congresului). Egorov mută problema, vorbește de disciplină, iar despre fond el spune numai atât: „poate comitetul de organizare trebuie să țină seamă de considerente noi“ (dar, dacă existau considerente noi și care erau acelea — nu se știe)... „poate comitetul a uitat să introducă pe cineva etc.“ (Acest „etc.“ este singurul refugiu ce-i mai rămâne oratorului, deoarece comitetul de organizare putea să uite chestiunea „Luptei“ care a fost discutată înainte de Congres de două ori și odată în fața comitetului). „Comitetul de organizare a luat această hotărîre, nu pentru că și-a schimbat atitudinea față de grupul „Lupta“, ci pentru că vrea să înlătore piedicile ce stau în calea viitoarei organizații centrale a partidului chiar dela primii pași ai activității sale“. Aceasta nu este o motivare, ci dimpotrivă o eschivare dela motivare. Orice social-democrat sincer (iar noi nu admitem nici o bănuială asupra sincerității oricărui congresist) caută să înlătore tot ceea ce el *consideră* că este o piedică și anume din *procedeele*, pe care el le *recunoaște* ca raționale. A motiva, înseamnă a explica și a exprima precis punctul său de vedere asupra lucrurilor, iar nu a se eschiva prin truisme. Și *era imposibil* să se motiveze dacă nu-și schimbă atitudinea față de „Lupta“, pentru că hotărîrile precedente, contrarii, ale comitetului căutau și ele să înlă-

ture piedicile, dar vedeau aceste „piedici“ exact în contrariul lor. Tovarășul Martov a atacat acest argument, într'un mod foarte vehement și foarte bine întemeiat, calificându-l drept „meschin“ și arătând că este întrebuițat din dorința „de a se eschiva“. El sfătuia comitetul de organizare „să nu-i fie frică de ce va spune lumea“. Tovarășul Martov a caracterizat minunat de bine prin aceste cuvinte esența și semnificația acelei nuanțe politice care a jucat un rol considerabil la Congres și care se caracterizează tocmai prin lipsa de independență și de linie proprie, prin meschinărie, prin frică de ce va spune lumea, prin veșnice oscilări între două tabere delimitate, prin frica, de a-și formula în mod fățiș crezul, — într'un cuvânt prin „spiritul de mlaștină“ *).

Această lipsă de caracter de care dă dovadă grupul șovăieinic în politică a făcut ca *nimeni* în afară de bundistul Iudin să nu propună congresului o rezoluție prin care să se invite un membru al grupului „Lupta“. Rezoluția lui Iudin a întrunit 5 voturi — probabil, toate bundiste: iar și-au schimbat atitudinea elementele șovăitoare! Votarea rezoluțiilor pe care le-au propus Kolțov și Iudin pentru această chestiune, a arătat cu aproximație numărul de voturi pe care le-a avut grupul intermediar: iskriștii au avut 32 de voturi, bundiștii 16, adică în afară de 8 voturi anti-iskriste, două voturi ale tovarășului Mahov, 4 voturi ale membrilor grupului „Muncitorul din Sud“ și încă alte două voturi. Vom arăta imediat că această repartizare a voturilor nu poate fi socotită întâmplătoare, dar, mai înainte de aceasta, să arătăm pe scurt părerea pe care o are Martov în momentul de față, despre inci-

*) Există acum în Partidul nostru oameni care, atunci când aud această expresie, se îngrozesc și vociferează că se duce o polemică netovărășească. Ce ciudată e această deformare pe care o suferă instinctul sub influența oficialității... și care este aplicată ne la locul ei! Nu știu dacă vreun partid politic, care a trăit lupte interne, s'ar fi putut lipsi de acest termen, întrebuițat întotdeauna pentru a denumi elementele șovăitoare care oscilează între două tabere adverse. Chiar și germanii, care știu să așeze lupta internă într'un cadru perfect, nu se supără când aud cuvântul „*versumpft*“ (mălăștină. — N. Ed. P.C.R.), nu se îngrozesc și nu manifestă această ridicolă pudicitate oficială.

dentul cu comitetul de organizare. Martov afirma în Ligă că „Pavlovici și alții ațâțau spiritele“. Este deajuns să cercetăm procesele-verbale ale congresului ca să vedem că discursurile cele mai documentate, mai înflăcărâte și mai vehemente rostite împotriva „Luptei“ și a comitetului erau tocmai acelea ale lui Martov. Incercând să arunce „vina“ pe Pavlovici, el nu făcea decât să demonstreze propria sa lipsă de fermitate: înainte de Congres el l-a ales pe Pavlovici ca cel de al șaptelea membru în redacție, la Congres el s'a alăturat complet lui Pavlovici împotriva lui Egorov, iar pe urmă, după ce acesta a fost înfrânt de Pavlovici începe să-l acuze că „ațâță spiritele“. Aceasta este deadreptul ridicol.

Martov ironizează în „Iskra“ faptul că se dă o mare importanță invitării cutăruia sau cutăruia. Această ironie se întoarce împotriva lui Martov, căci tocmai incidentul cu comitetul a provocat discuții în jurul unei chestiuni atât de „importante“ ca invitarea lui X sau a lui Y în Comitetul Central sau în organul central. Nu este bine să întrebuițezi două măsuri diferite, după cum este vorba de *propriul* tău „grup de grad inferior“ (faza de partid), sau de un grup *străin*. Tocmai aceasta dovedește un spirit mic-burghez, un spirit de cerc, iar nu un spirit de partid. Pentru ca să dovedim aceasta, este deajuns să confruntăm discursul pe care l-a ținut Martov la Ligă cu cel pronunțat de el la Congres. „Nu înțeleg — spunea Martov între altele la Ligă — cum reușesc unii oameni să dorească să se intituleze cu orice preț iskriști și în acelaș timp să le fie rușine că sunt iskriști“. Ce ciudat este să nu înțelegi diferența dintre „a se intitula“ și „a fi“, dintre vorbe și fapte. Insuși Martov se *intitula* la Congres adversar al grupurilor impuse prin constrângere, iar după Congres el *era* partizanul lor...

d) DISOLVAREA GRUPULUI „MUNCITORUL DIN SUD“

Modul cum s'au grupat delegații pe chestiunea Comitetului de organizare, ar fi putut să pară întâmplător. Dar acea-

stă părere ar fi greșită și pentru a o înlătura, vom părăsi ordinea cronologică, și vom analiza acum un incident care, deși s'a produs la sfârșitul congresului, este totuși strâns legat de incidentul precedent. Este vorba de dizolvarea grupului „Muncitorul din Sud“. În acest caz s'au manifestat împotriva tendințelor organizatorice ale iskriștilor — și anume, de concentrare totală a forțelor partidului și de desființare a haosului care fărâmița aceste forțe — interesele *unuia* dintre grupurile care îndeplineseră o muncă folositoare atâta timp cât nu existase un partid adevărat și care devenise de prisos din momentul în care munca a fost organizată pe baze centraliste. Grupul „Muncitorul din Sud“, în numele intereselor de cerc, ar fi putut să pretindă cu nu mai puțin drept decât redacția „Iskrei“, menținerea „continuității“ și inviolabilitatea sa. Dacă s'ar ține seama însă de interesele partidului, acest grup trebuia să admită ca forțele lui să fie transferate în organizațiile respective de Partid, (rezoluția adoptată de Congres). Dizolvarea unui grup folositor care, asemeni redacției vechii „Iskre“, nu dorește să fie dizolvat, pare în mod firesc o chestiune „delicată“ (după expresia tovarășilor Rusov și Deutsch) dacă este privită din punctul de vedere al intereselor de cerc și al „filistinismului“. Desființarea grupului, „dizolvarea“ lui în Partid (expresia este a lui Gusev) era necesară din punctul de vedere al intereselor partidului. Grupul „Muncitorul din Sud“ a declarat deschis că el „nu găsește că este necesar“ să se declare dizolvat și ceru congresului „să-și afirme categoric părerea“ și aceasta chiar „imediat: da, sau nu“. Grupul „Muncitorul din Sud“ s'a referit deadreptul la aceeași „continuitate“, la care apela și redacția veche a „Iskrei“... după ce a fost desființată! „Deși noi toți — fiecare luat în parte — formăm un Partid unic, — a spus tovarășul Egorov, — acest Partid se compune totuși dintr'o serie întreagă de organizații, pe care trebuie să le considerăm ca niște *unități istorice*... Dacă o organizație de felul acesta *nu dăunează partidului, nu există niciun motiv pentru a o dizolva*“.

În felul acesta, o importantă problemă *principială* a fost formulată foarte precis și toți iskriștii — în măsura în care nu învingeau interesele cercurilor lor respective — s'au ridicat hotărât împotriva elementelor govăitoare (bundiștii și doi partizani ai „Cauzei Muncitoare“ nu se mai aflau la Congres în acest moment; fără îndoială că ei ar fi apărut cu îndârjire necesitatea de a „se ține seamă de unitățile istorice“). Când s'a trecut la vot, au ieșit *31 de voturi pentru*, 5 — *contra* și 5 abțineri (4 voturi ale grupului „Muncitorul din Sud“ și încă un vot, probabil al lui Belov, dacă judecăm după declarațiile lui anterioare). Se conturează precis un grup de *zece voturi*, care are o atitudine net negativă față de planul consecvent de organizare al „Iskrei“, prin aceea că apără spiritul de cerc împotriva spiritului de partid. Iskriștii, în cursul dezbaterilor, pun această problemă din punct de vedere principial (vezi discursul lui Langg); ei se pronunță împotriva primitivismului și a fărâmițării și refuză să țină seama de „simpatiile“ organizațiilor izolate, declarând fățiș: „Dacă tovarășii din grupul „Muncitorul din Sud“ ar fi adoptat un punct de vedere principial cu un an, sau chiar cu doi ani mai înainte, noi am fi reușit să obținem mai devreme unificarea partidului și triumful acelor principii ale programului, pe care le-au sancționat aci.“ În acelaș sens se pronunță Orlov, Gusev, Liadov, Muraviev, Rusov, Pavlovici, Glebov și Gorin. Iskriștii din „minoritate“, nu numai că nu se ridică împotriva indicațiilor precise pe care le-am dat în repetate rânduri la congres, referitor la insuficiența principială a politicii și „liniei“ „Muncitorului din Sud“, ale lui Mahov, și ale altora, ei nu numai că nu fac nicio rezervă în această privință, ci dimpotrivă, în persoana lui Deutsch, li se alătură cu hotărâre, condamnând „haosul“ și aprobând „modul deschis în care a fost pusă problema“ de către acelaș Rusov, care în *aceeași ședință* a avut îndrăzneala — ce grozăvie! — „să pună deschis“ problema redacției vechi din punct de vedere pur de partid.

Problema dizolvării grupului „Muncitorul din Sud“ a stârnit în rândurile lui o indignare teribilă care se mai întrezărește prin procesele-verbale (nu trebuie să uităm că procesele-verbale nu pot înfățișa decât un palid tablou al discuțiilor, deoarece în loc să conțină discursurile în întregime, ele cuprind numai extrase și rezumate foarte concise). Tovarășul Egorov a calificat drept „minciună“ simpla amintire a numelui grupului „Gândul muncitoresc“ („Rabociaia Mîsl“) alături de „Muncitorul din Sud“, ceea ce ilustrează foarte bine atitudinea generală a congresului față de economismul consecvent. Egorov vorbea foarte iritat despre dizolvarea „Muncitorului din Sud“, chiar cu mult după aceea, la ședința a 37-a, cerând să se consimneze în procesul-verbal că la discuția problemei „Muncitorului din Sud“, membrii acestui grup n’au fost întrebați nici de mijloacele lor publicistice, nici de controlul Organului Central și al Comitetului Central. Tovarășul Popov face aluzie, în timp ce se discută problema „Muncitorului din Sud“, la majoritatea compactă care, pare-se, ar fi hotărât dinainte soarta acestui grup. „Acum, — spune el — după discursurile tovarășilor Gusev și Orlov, totul este limpede“. Sensul acestor cuvinte este limpede: acum, după ce iskriștii s’au pronunțat și au propus o rezoluție, totul este clar, adică este clar că „Muncitorul din Sud“ va fi dizolvat împotriva voinței lui. Reprezentantul „Muncitorului din Sud“ desparte el însuși pe iskriști (și încă pe asemenea iskriști ca Gusev și Orlov), de partizanii săi, ca reprezentând „linii“ diferite în politica de organizare. Și când „Iskra“ de astăzi prezintă grupul „Muncitorul din Sud“ (și probabil și pe Mahov?) ca pe niște „iskriști tipici“, aceasta nu face decât să demonstreze că principalele evenimente dela Congres (principale din punct de vedere al acestui grup) au fost uitate și că noua redacție dorește să ascundă orice urmă care ar putea indica din ce elemente s’a compus așa zisa „minoritate“.

Din păcate, problema unui organ popular nu a fost ridicată la Congres. Toți iskriștii au discutat foarte aprins această problemă atât înainte de Congres cât și în timpul congresului

în afara ședințelor și au căzut de acord că, în momentul de față al vieții de Partid, nu este rațional să se întreprindă tipărirea unui asemenea organ, sau să se transforme în acest scop unul dintre organele existente. Anti-iskriștii s'au pronunțat la Congres într'un sens contrar, la fel cum a procedat și grupul „Muncitorul din Sud“ în raportul său, și faptul că nu s'a depus o rezoluție corespunzătoare, semnată de 10 persoane, se explică numai printr'o întâmplare sau prin aceea că nu s'a voit să se ridice probleme „cari nu pot fi rezolvate“!

e) INCIDENTUL IN LEGĂTURĂ CU EGALITATEA LIMBILOR

Să ne întoarcem la ordinea ședințelor congresului.

Acum suntem convingeți că la Congres s'a ivit, încă înainte de a se începe să se discute fondul problemelor, nu numai un grup bine determinat al anti-iskriștilor (8 voturi) ci și unul al elementelor intermediare, șovăitoare, cari erau gata să sprijine acest grup de 8 și să-l mărească până la aproximativ 16—18 voturi.

Problema locului pe care trebuie să-l ocupe Bundul în Partid, problemă care s'a discutat la Congres chiar prea în amănunt, s'a redus la o teză de principii, iar soluția practică a fost amânată până după discutarea raporturilor dintre diferitele organizații de partid. Discuțiile dela Congres au dat relativ puține rezultate noi, deoarece publicațiile apărute înainte de Congres s'au ocupat foarte mult cu clarificarea taberelor respective. Trebuie să notăm că cei dela „Cauza muncitoare“ (Martinov, Akimov și Bruker), deși s'au declarat de acord cu rezoluția lui Martov, au făcut anumite rezerve, deoarece ei găsesc că această rezoluție este insuficientă și nu sunt de acord cu concluziile care decurg din ea.

Dela chestiunea locului pe care urma să-l ocupe Bundul în Partid, Congresul a trecut la aceea a programului. De data aceasta discuțiile s'au învârtit, în mare parte, în jurul unor în-

dreptări particulare care nu prezentau interes. Opoziția anti-iskristă s'a manifestat pe plan principial numai prin atacul tovarășului Martînov, împotriva faimoasei formulări a problemei: spontaneitate și conștiință. Bineînțeles toți bundiștii precum și cei dela „Cauza muncitoare“ s'au declarat în întregime pentru Martînov. Martov și Plehanov au arătat și ei că obiecțiunile sale sunt neîntemeiate. Trebuie să notăm ca o curiozitate că acum redacția „Iskrei“ (după ce a chibzuit, probabil) a trecut de partea lui Martînov și spune tocmai contrariul celor afirmate de ea la Congres. Aceasta se încadrează probabil, în renumitul principiu al „continuității“... Ne rămâne doar să așteptăm ca redacția să se lămurească și să ne lămurească pe deplin, în ce anume măsură, asupra cărui lucru și de când s'a declarat de acord Martînov. Intre timp, vom întreba numai dacă s'a mai pomenit vreodată un organ *de Partid*, a cărui redacție să afirme după Congres exact contrariul celor afirmate de ea la Congres.

Să lăsăm la o parte discuțiile care s'au dus în legătură cu recunoașterea „Iskrei“ ca organ central (le-am mai discutat și mai sus) și începutul debaterilor asupra statutului. E mai bine să le analizăm în cadrul discuției generale asupra statutului și să trecem la nuanțele principiale care au ieșit la iveală în cursul discutării programului. Înainte de toate, vom nota un amănunt foarte caracteristic: discuțiile în legătură cu reprezentarea proporțională. Tovarășul Egorov, din partea grupului „Muncitorul din Sud“, propunea să se introducă acest punct în program și apăra într'atâta acest punct de vedere, încât provocă o observație justă din partea lui Posadovski (un iskrist din minoritate) referitoare la o „divergență serioasă“. „Este sigur, a spus tovarășul Posadovski, că noi nu suntem de acord asupra unui punct esențial și anume: *trebuie oare să supunem politica noastră viitoare anumitor principii democratice fundamentale, cărora le recunoaștem o valoare absolută, sau toate principiile democratice trebuie să fie supuse numai și numai intereselor partidului nostru?* Eu mă pronunț categoric „pentru ultima alternativă“. Plehanov

„adoptă în întregime“ părerea lui Posadovski, și se ridică în termeni și mai categorici și mai preciși împotriva „valorii absolute a principiilor democratice“ și împotriva interpretării lor „abstracte“. „Să punem ipoteza, spunea el, că noi, social-democrații, ne-am fi pronunțat împotriva votului universal. Burghezia republicilor italiene lipsise cândva de drepturi politice pe persoanele care aparțineau nobilimii. Proletariatul revoluționar ar putea să limiteze drepturile politice ale claselor superioare, după cum și clasele superioare i-au limitat cândva drepturile politice“. Discursul lui Plehanov este întâmpinat cu aplauze și *huidueli*. Și când Plehanov protestează împotriva Zwischenruf-ului *) spunând: „nu trebuie să huiduiți“ și roagă pe tovarăși să nu se jenceze, tovarășul Egorov se ridică și spune: „Dacă asemenea discursuri provoacă aplauze, eu sunt nevoit să le huiduesc“. Tovarășul Egorov ca și tovarășul Goldblat (delegatul Bundului), se pronunță împotriva părerilor lui Plehanov și Posadovski. Din păcate, discuțiile fură închise și această chestiune dispăru îndată de pe scenă. Dar, în zadar caută acum Martov să-i micșoreze însemnătatea și chiar să o reducă la zero, afirmând la Congresul Ligii: „Aceste cuvinte (ale lui Plehanov) au provocat indignarea anumitor delegați, ceea ce s'ar fi putut evita foarte ușor dacă tovarășul Plehanov ar fi adăugat, că, desigur, nu ne putem închipui o situație atât de tragică, încât proletariatul să fie nevoit, pentru a-și consolida victoria, să calce asemenea drepturi politice, ca de pildă, libertatea presei... (Plehanov: mersi)“ (procesul-verbal al Ligii). Această interpretare contrazice *direct* declarația categorică pe care a făcut-o tov. Posadovski la *Congres* referitor la „divergențele serioase“ și la divergența asupra „chestiunii fundamentale“. Asupra acestei chestiuni fundamentale, toți iskriștii s'au rostit la Congres *împotriva* reprezentanților „dreptei“ anti-iskriste (Goldblat) și ai „centrului“ (Egorov). Acesta este un fapt și se poate garanta că, dacă, „centrul“ (sper că acest cuvânt va

*) Intreruperea oratorului.

șoca, mai puțin decât oricare altul, pe partizanii „oficiali“ ai cuvintelor dulci...) ar fi trebuit să se pronunțe „*nesilit*“ asupra acestei chestiuni sau asupra unei chestiuni analoage, atunci ar fi ieșit imediat la iveală o divergență importantă.

Ea a ieșit mai mult în relief atunci când s'a pus chestiunea „egalității limbilor“. Voturile sunt mai elocvente în această privință decât desbaterile, deoarece dacă totalizăm suma lor, obținem un număr neverosimil — șasesprezece! Din ce cauză? Din cauză că a existat următoarea divergență: este suficient să se pună în program egalitatea tuturor cetățenilor, indiferent de sex și de limbă, sau e necesar să se vorbească despre „libertatea limbilor“, sau despre „egalitatea limbilor“. Tovarășul Martov a caracterizat destul de just acest episod în cadrul Ligii, spunând, că „o discuție fără importanță, care s'a dus în jurul redactării unui punct din program a căpătat o „însemnătate principială, pentru că o jumătate din Congres era gata să răstoarne comisiunea pentru elaborarea programului“. Și chiar așa este.*) Pretextul dela care a pornit conflictul a fost neînsemnat și totuși conflictul a căpătat un veritabil caracter *principial*, și din această cauză el a devenit foarte înverșunat, ajungându-se chiar la încercarea de a se „răsturna“ comisia de elaborare a programului, la suspiciunea că se dorește „compromiterea congresului“ (Egorov l-a suspectat de aceasta pe Martov!), ajun-

*) Martov adaugă: „In acest caz gluma cu măgarii a lui Plehanov ne-a dăunat foarte mult“ (în timp ce se vorbea despre libertatea limbii, un bundist, după cât se pare, a amintit printre alte instituții publice și de herghelii și Plehanov a spus printre altele: „Caii nu vorbesc, dar măgarii vorbesc câteodată“). Eu, desigur nu pot să văd în această glumă prea multă blândețe, îngăduință, supleță și prudență. Totuși mi se pare ciudat că Martov, care a recunoscut că *această controversă are o însemnătate principială*, nu se prea ocupă deloc să analizeze principiile care au stat la baza ei și nuanțele care s'au manifestat în acest caz, ci se mărginește doar să arate „răul“ pe care-l aduc glumele. Acest punct de vedere este într'adevăr birocrat și formalist! Într'adevăr, glumele prea ascuțite „au dăunat foarte mult congresului“ și nu numai cele făcute pe socoteala bundiștilor, ci și pe socoteala acelor care câteodată erau sprijiniți și chiar salvați dela înfrângerea de către bundiști. Totuși, din moment ce s'a recunoscut că incidentul are o însemnătate principială, nu ne putem lipsi de aceasta cu o frază despre glumele nepermise,

gându-se chiar la schimburi de observații personale... din care nu lipseau înjurăturile. Până și tovarășul Popov „și-a exprimat regretul că din cauza unor fleacuri, se creează o *asemenea atmosferă*“ (cursivul este al meu), care a durat timp de trei ședințe.

Toate aceste expresiuni sunt cât se poate de precise. Ele scot foarte bine în evidență un fapt semnificativ și anume acela că atmosfera de „suspiciune“ și de forme de luptă foarte înverșunate (ca de pildă „răsturnarea“) — pe urmă la Congresul Ligii, majoritatea iskriștilor au fost acuzați că ei au creat-o! — care în realitate fusese creată *cu mult înainte de a se fi produs sciziunea noastră în majoritate și minoritate*. Repet, acest fapt este de o importanță capitală, este un fapt fundamental, care, dacă nu este înțeles, poate face pe foarte mulți să ajungă la păreri foarte superficiale despre natura artificială a majorității dela sfârșitul congresului. Dacă admitem actualul punct de vedere al tovarășului Martov, că la Congres 9/10 au fost iskriști, este absolut inexplicabil și absurd cum a fost posibil să izbucnească din niște „fleacuri“, din niște „nimicuri“ un conflict, care a căpătat un „*character principal*“ și care era să provoace răsturnarea unei comisii a congresului. Ar fi ridicol să trecem peste acest *fapt*, regretând doar și deplângând glumele, „dăunătoare“. Nu este posibil să fi căpătat conflictul o însemnătate *principală* numai din cauză că glumele au fost ascuțite. Aceasta a fost posibil numai și numai din cauza caracterului pe care l-au avut grupările politice dela Congres. Nici vorbele aspre și nici glumele n'au provocat conflictul — ele au fost numai un *simptom* al faptului că în însăși structura politică a congresului există o „contrazicere“, că aci există toate elementele conflictului, că însăși structura politică a congresului este caracterizată printr'o neomogenitate internă, care iese la suprafață cu o forță imanentă la fiecare pretext, oricât de neînsemnat ar fi.

Dimpotrivă, din punctul de vedere din care privesc eu congresul și pe care consider de datoria mea să-l apăr ca pe un anumit mod de interpretare politică a evenimentelor, chiar

dacă această interpretare ar părea cuiva jignitoare, din acest punct de vedere e perfect explicabil și inevitabil ca un conflict extrem de acut cu caracter *principial* să izbucnească din cauza unui pretext „neînsemnat“! Dacă la noi în Congres s'a dat *tot timpul* o luptă între iskriști și anti-iskriști, dacă între aceste două tabere existau elemente șovăitoare, dacă aceste elemente șovăitoare împreună cu anti-iskriștii formau o treime din voturi ($8 + 10 = 18$ din 51, după socoteala mea, desigur, aproximativă) — este absolut limpede și firesc, că *orice plecare din grupul iskriștilor, fie chiar a unei minorități neînsemnate*, putea să aibă drept rezultat victoria curentului anti-iskrist, și din cauza aceasta să provoace o luptă „turbată“. Acesta nu este rezultatul atacurilor și al ieșirilor violente, ci rezultatul unei combinații politice. Nu limbajul aspru a provocat acest conflict politic, ci existența conflictului politic în structura congresului a făcut să se pronunțe vorbe aspre și a cauzat atacurile, — această controversă constituie fundamentala divergență principială existentă între noi și Martov în aprecierea însemnătății politice a congresului și a rezultatelor lui.

În timpul congresului au fost trei cazuri mai importante în care câțiva iskriști s'au rupt de majoritatea lor. Aceste cazuri au fost: egalitatea limbilor, paragraful 1 al statutului, și alegerile. Lupta a fost foarte înverșunată în toate aceste trei cazuri și ea a dus în cele din urmă la actuala criză, atât de ascuțită, din Partid. Ca să înțelegem sensul politic al acestei crize și lupte, nu trebuie să ne mărginim să facem câteva considerațiuni asupra glumelor nepermise, ci trebuie să analizăm modul în care s'au grupat, din punct de vedere politic, nuanțele cari s'au ciocnit la Congres. De aceea incidentul „egalității limbilor“ prezintă pentru lămurirea cauzei divergenței un îndoit interes căci pe vremea aceea Martov mai era (mai era!) iskrist și lupta poate mai mult decât toți ceilalți împotriva anti-iskriștilor și a „centrului“.

Lupta a început cu o controversă între tovarășul Martov și leader-ul bundiștilor, tovarășul Liber. Martov demonstrează că e suficient să se formuleze revendicarea „egalitatea cetățe-

nilor în fața legii“. „Libertatea limbilor“ este respinsă, dar imediat după aceea se propune „egalitatea limbilor“ și tovarășul Egorov intervine în luptă odată cu Liber. Martov declară că este un fel de *fetișism* „atunci când oratorii insistă asupra egalității naționalităților și el mută inegalitatea în domeniul limbii. Problema trebuie privită sub un alt aspect, cu totul alt aspect: inegalitatea naționalităților există și se exprimă, printre altele, prin aceea că oamenii cari aparțin unei anumite națiuni, sunt lipsiți de dreptul de a se folosi de limba lor maternă“. Martov avea perfectă dreptate în acel moment; încercarea foarte slabă făcută de Liber și de Egorov de a apăra justetea formulării lor și de a ne acuza că nu dorim sau că nu știm să apărăm principiul egalității naționalităților constituia un fel de *fetișism*. În realitate, fiind „fetișiști“, ei apărau cuvântul, nu principiul, și acționau nu de teama de a nu comite o greșală principială, ci de teama de ce va spune lumea. Această mentalitate șovăitoare (dar ce se întâmplă, dacă „alții“ ne acuză pe noi de aceasta?), pe care am remarcat-o în cursul incidentului cu Comitetul de Organizare — a manifestat-o foarte vădit întreg „centrul“ nostru. Un alt reprezentant al „centrului“, Lvov, delegatul unei regiuni miniere și metalurgice, foarte apropiat de „Muncitorul din Sud“ „consideră că problema, asupra limbilor, care a fost ridicată de delegații provinciilor periferice, este foarte serioasă. Dacă noi introducem în programul nostru un punct referitor la limbi, important este să împiedicăm orice posibilitate ca social-democrații să fie bănuți de tendințe rusificatoare“. Iată un minunat argument pentru a dovedi că problema e „serioasă“. Problema este foarte serioasă, *pentru că* trebuie să îndepărtăm suspiciunile posibile ale regiunilor periferice! Oratorul nu aduce în fond niciun argument, el nu contracarează acuzațiile de *fetișism* ce i s'au adus, ci le confirmă în întregime prin aceea că mărturisește că n'are absolut niciun argument în favoarea sa și le ocolește, referindu-se la ce vor spune regiunile periferice. Tot ceace *ar fi putut* să spună ele, *nu este just* i se

spune. În loc să analizeze dacă aceasta este adevărat sau nu, el răspunde: „ar putea să pară suspect“.

O asemenea punere a problemei, cu pretenție de seriozitate și importanță,... are într'adevăr un aspect principial, dar în niciun caz acela pe care au vrut să-l găsească în acest caz alde Liber, Egorov și Lvov. Principială devine următoarea problemă: trebuie să dăm posibilitate organizațiilor și membrilor de Partid să pună în practică principiile generale și fundamentale ale programului, aplicându-le în condiții concrete și dezvoltându-le în acest sens, sau trebuie să umplem programul nostru cu amănunte neînsemnate, cu observații particulare, cu repetări și cazuistică, numai din cauză că ne temem de suspiciuni. Chestiunea de principiu care se pune acum este următoarea: cum pot social-democrații să vadă („să suspecteze“), în lupta împotriva cazuisticii, o încercare de a îngusta drepturile și libertățile democratice elementare? Dar când oare ne vom desbăra în sfârșit de această adorare fetișistă a cazurilor — iată ce ne sugerează examinarea luptei provocate de chestiunea „limbilor“.

Modul în care s'au grupat delegații în această luptă apare foarte limpede, datorită faptului că votările nominale au fost foarte numeroase; în acest caz, s'au format trei grupe. Impotriva sâmburelui iskrist fac tot timpul front comun toți anti-iskriștii (8 voturi) și, cu rezerva că oscilează de câteva ori în mod imperceptibil — întreg centrul (Mahov, Lvov, Egorov, Popov, Medvedev, Ivanov, Tarev și Belov. Numai ultimii doi au șovăit la început — fie că se abțineau, fie că votau cu noi, — și și-au definitivat poziția abia la votarea a III-a). Din grupul iskriștilor se desprind câțiva, în cea mai mare parte caucazieni, (trei delegați cu 6 voturi) — și datorită acestui fapt, curentul „fetișist“ capătă preponderență până la urmă. La votarea a III-a, după ce partizanii ambelor tendințe și-au precizat pozițiile, cei trei caucazieni cu șase voturi s'au despărțit de iskriștii din majoritate, trecând de partea adversă; de la iskriștii din minoritate au plecat doi delegați cu două voturi — Posadovski și Costici; au trecut în tabăra adversă

sau s'au abținut la primele două votări: Lenski, Stepanov și Gorski dintre iskriștii majorității și Deutsch din minoritate. Rezultatul *desprinderii celor 8 voturi iskriste (din numărul total de 33 de voturi)* a dat preponderență *coalitiei anti-iskriștilor și a elementelor șovăitoare*. Acesta este *faptul esențial* care a determinat modul de a se alcătui al grupelor la Congres, mod care s'a repetat deasemeni atunci când s'a pus la vot primul paragraf al statutului și în timpul alegerilor (cu diferența, că în cel de al doilea caz s'au desprins *alți iskriști*). Nu este de mirare că cei înfrânți în alegeri nu vor să vadă *cauzele politice* care au determinat această înfrângere, punctele de plecare ale luptei dintre nuanțe care demască și denunță din ce în ce mai necruțător în fața partidului elementele șovăitoare și cari dovedeau lipsă de caracter în politică. Incidentul cu „egalitatea limbilor“ pune această luptă într'o lumină cu atât mai vie, cu cât pe vremea aceea tovarășul Martov nu reușise încă să câștige laudele și aprobările lui Akimov și Mahov.

f) PROGRAMUL AGRAR

Inconsecvența principială a anti-iskriștilor și a „centrului“ a ieșit în evidență și în cursul discuțiilor asupra programului agrar, discuții care au răpit foarte mult timp congresului și au pus o mulțime de probleme extrem de interesante. Cum era și de așteptat, atacul programului îl începe tovarășul Martinev după ce tovarășii Liber și Egorov au făcut câteva observații mărunte. El aduce vechiul argument după care noi îndreptând „o nedreptate istorică“, chipurile în mod indirect, „sanționăm alte nedreptăți istorice“, etc. De partea lui este și tovarășul Egorov, care nu-și dă prea bine seama „ce însemnătate are acest program. Este oare acest program un program întocmit pentru noi, adică definește el revendicările pe cari le formulăm noi, sau vrem să-l popularizăm“ (!? !?). Tovarășul Liber „ar fi vrut să facă aceleași observații ca și tovarășul Egorov“. Tovarășul Mahov intervine cu energia care îi

este proprie, spunând că „majoritatea (?) celor cari au luat cuvântul, nu înțeleg deloc ce prezintă programul propus și ce scopuri urmărește“. E greu să considerăm programul agrar care a fost propus „drept un program social-democrat“; „el“ miroase oarecum a joc de-a îndreptarea nedreptăților istorice,⁸⁹ și are „o nuanță demagogică și de aventură“. Confirmarea teoretică a acestei profunzimi de spirit este exagerarea obișnuită și simplificarea marxismului vulgar: iskriștii ar vrea să considere țărănimea în relațiile lor cu ea, ca un tot omogen în compoziția ei; dar fiindcă țărănimea e demult (?) diferențiată în clase, prezentându-se un program agrar unic, se va ajunge în mod inevitabil la rezultatul că programul în întregime devine pură demagogie, și atunci când va fi aplicat în practică, pură aventură. „Tovarășul Mahov „divulgă“ cauza adevărată pentru care mulți social-democrați au luat o atitudine negativă față de programul nostru agrar, care totuși sunt gata să recunoască „Iskra“ (așa cum a făcut însuși Mahov), dar cari n’au aprofundat deloc nici linia și nici poziția ei teoretică și practică. Acest program nu este înțeles, nu din cauză că există divergențe asupra câtorva chestiuni de detaliu, ci tocmai din cauză că se vulgarizează marxismul atunci când este aplicat la o problemă atât de complicată și multilaterală ca structura actuală a economiei țărănești ruse. Și leaderii elementelor anti-iskriste (Liber și Martînov) și ai „centrului“ — Egorov și Mahov — s’au înțeles repede asupra acestui punct de vedere marxist vulgar. Tovarășul Egorov a arătat cu sinceritate una din trăsăturile caracteristice ale „Muncitorului din Sud“ și ale grupurilor și cercurilor care gravitează în jurul acestui grup și anume — aceste grupe nu înțeleg care este însemnătatea mișcării țărănești, nu înțeleg că slăbiciunea de care au dat dovadă social-democrației noștri în timpul primelor și vestitelor răscoale țărănești nu a constat în supraaprecierea însemnătății acestei mișcări, ci dimpotrivă mai curând în subaprecierea ei și insuficiența forțelor necesare spre a o folosi. Sunt departe de a mă lăsa en-

tuziasmat ca redacția, de mișcarea țărănească — spunea tovarășul Egorov — entuziasm care a cuprins pe mulți social-democrați după ce s'au terminat agitațiile țărănești“. Numai că, din păcate, tovarășul Egorov nu s'a ostenit să explice congresului ceva mai precis, prin ce s'a manifestat acest entuziasm al redacției; el nu s'a ostenit să dea câteva indicații concrete cu privire la materialul publicistic furnizat de „Iskra“. In afară de aceasta, el a uitat că toate punctele esențiale ale programului nostru agrar au fost dezvoltate de „Iskra“ încă din al treilea număr *) al ei, adică *cu mult înainte* de agitațiile țărănești.⁹⁰ N'ar fi rău ca cei cari „recunosc“ „Iskra“ nu numai prin vorbe, să dea ceva mai multă atenție principiilor ei tactice și teoretice!

„Nu, în sânul țărănimii nu putem realiza prea multe!“ — exclamă tovarășul Egorov și el explică mai departe că această exclamație nu este un protest împotriva cutărui sau cutărui caz izolat de „entuziasm“, ci o negare a întregii noastre atitudini: „Aceasta înseamnă că lozincă noastră nu poate să concureze cu o lozincă aventurieră“. Această formulare caracterizează prea bine acea atitudine lipsită de principii, care reduce totul la „concurența“ dintre lozincile diferitelor partide! Și aceasta este spus după ce oratorul se declară „satisfăcut“ de niște explicații teoretice, în cari se arată, că noi tindem să raportăm un succes serios în domeniul agitației, fără să ne lăsăm intimidați de niște eșecuri vremelnice și că un succes serios (în ciuda strigătelor zgomotoase de foarte scurtă durată ale „concurenților“...) nu este posibil dacă programul nu are o bază teoretică sigură. Ce confuzie iese la iveală când asiguri că ești „satisfăcut“ și când, îndată după aceea, repeți tezele vulgare moștenite dela vechiul economism pentru care „concurența dintre lozinci“ rezolvă toate problemele, nu numai acelea ale programului agrar, ci și ale întregului program și ale întregii tactici de luptă economică și politică! „Nu veți sili pe muncitorul agricol, — spunea tovarășul Egorov — să lupte alături

*) Vezi Lenin „Opere“, vol. IV, pag. 100-106, ed. rusă.

de țăranul bogat pentru „otrezki“, cari se găesc deja în mare parte în mâinile țăranimii bogate“.

Din nou aceeași simplificare, care, fără îndoială, se înru- dește cu economismul nostru oportunist, care afirmă în mod insistent că proletarul nu poate fi „silit“ să lupte pentru ceea- ce se găsește în mare parte în mâinile burgheziei și va ajunge în viitor într'o măsură și mai mare în mâinile ei. Din nou a- ceeași vulgarizare, care nu ține seamă de particularitățile ru- sești ale relațiilor generale capitaliste dintre pălmaș și chiabur. „Otrezki“ apasă acuma de fapt și pe pălmaș pe care nu este nevoe să-l „silești“ să lupte ca să se elibereze de sub jug. „Si- liți“ ar trebui să fie unii intelectuali să privească sarcinile lor mai larg, să renunțe la șabloane atunci când discută chestiuni concrete, să țină seamă de conjunctura istorică, care complică și modifică scopurile noastre. Prejudecata că țăranul este prost — prejudecată care, așa cum a observat just tovarășul Martov, s'a strecurat în discursurile tovarășului Mahov și ale altor ad- versari ai programului agrar — numai și numai această pre- judecată poate explica de ce acești adversari uită condițiile reale de viață ale pălmașului nostru.

După ce au redus problema la această opoziție directă: muncitor și capitalist, reprezentanții „centrului“ nostru au în- cercat, ca de obicei, să atribue țăranului mărginirea lor. „Toc- mai pentru că eu îl consider — spunea tovarășul Mahov — pe țăran inteligent în raport cu punctul său de vedere îngust de clasă, presupun că el se va declara de acord cu idealul mic-bur- ghez de a confisca și de a împărți“. Hotărît lucru, aici se con- fundă două lucruri: a caracteriza țăranul prin prisma punctu- lui său de vedere de clasă drept mic-burghez și *îngustimea* a- cestui punct de vedere, reducerea lui la o „măsură îngustă“. Această părere că punctul de vedere al țăranului este îngust, constituie greșala Egorovilor și Mahovilor (după cum și greșala Martînovilor și Akimovilor constă în reducerea punctului de vedere al proletariatului „la măsură îngustă“). Totuși, logica și istoria ne învață că punctul de vedere mic-burghez de clasă poate fi mai mult sau mai puțin îngust, mai mult sau mai pu-

țin progresist, tocmai din cauză că micul burghez are o situație dublă. Și în niciun caz sarcina noastră nu poate fi aceea de a ne descuraja din cauză că țăranul e mărginit („prost“), sau pentru că e stăpânit de „prejudecăți“, ci dimpotrivă, să ne străduim neînterupt pentru lărgirea punctului său de vedere, pentru ca rațiunea să învingă prejudecățile lui.

Punctul de vedere „marxist“ vulgar asupra problemei agrare din Rusia, și-a găsit expresia culminantă în cuvintele de încheiere ale discursului principial al lui Mahov, apărătorul fidel al vechii redacții a „Iskrei“. Cu drept cuvânt au fost întâmpinate aceste cuvinte cu aplauze... ce-i drept, ironice. „Nu știu, zău, ce trebuie să numim nenorocire — spunea tovarășul Mahov, indignat de afirmația pe care a făcut-o Plehanov, anume că nu ne înspăimântă deloc curentul favorabil împărțirii pământului ⁸¹ și că noi nu vom împiedica această mișcare progresistă (burgheză progresistă). Dar această revoluție, dacă poate fi numită astfel, nu va fi revoluționară. Aș spune mai exact, că ea nu va mai fi o revoluție, ci o reacțiune (râsete), o revoluție de genul unei rebeliuni... O astfel de revoluție ne va arunca înapoi și va trebui să treacă un anumit timp, pentru ca să ne întoarcem iar la punctul în care ne găsim acum. Or noi avem acum mult mai mult decât în timpul revoluției franceze (*aplauze ironice*), noi avem Partidul social-democrat (râsete)“... Intr'adevăr, un Partid social-democrat care ar pune chestiunile așa cum le pune Mahov sau ar avea instituții centrale care s'ar sprijini pe oameni ca Mahov, n'ar merita decât să fie luat în râs...

Deci, ne dăm seama, că modul de grupare pe care-l cunoaștem a apărut în chestiunile pur principiale cari au fost ridicate de programul agrar. Anti-iskriștii (8 voturi) au pornit atacul în numele marxismului vulgar; conducătorii „centrului“, Egorovii și Mahovii i-au urmat, încurcându-se la fiecare pas și alunecând neîncetat spre același punct de vedere îngust. Era și natural ca atunci când s'au pus la vot unele puncte din programul agrar, 30—35 de voturi să fie pentru ele, adică tocmai acel număr aproximativ, de care ne-am lovit atunci

când s'a discutat locul pe care trebuie să-l ocupe chestiunea Bundului, cât și în timpul incidentului cu Comitetul și în legătură cu desființarea „Muncitorului din Sud“. Este destul să se ridice o problemă care iese cât de cât din cadrul șablonului consacrat, problemă care cere cât de puțin ca teoria lui Marx să fie aplicată în mod independent la relații social-economice specifice și noi (relații noi pentru nemți) — pentru ca imediat iskriștii, cari știu să fie la înălțimea sarcinilor, să aibă numai 3/5 din voturi, iar întreg „centrul“ să se alătore Liberrilor și Martînovilor. Iar tovarășul Martov se sforțează să mascheze acest fapt evident, ocolind din frică votările cari scoteau în evidență nuanțele!

Din discuțiile asupra programului agrar, reiese limpede lupta pe care au dus-o iskriștii împotriva a 2/5 din Congres. Delegații din Caucaz au avut o atitudine absolut justă, care, probabil, se datora în mare parte faptului că ei cunoșteau de aproape formele locale pe cari le aveau nenumăratele rămășițe ale iobăgiei. Deaceia ei erau bine înarmați împotriva opozițiilor goale și abstracte, cari satisfăceau pe Mahovi. Împotriva lui Martînov și Liber, lui Mahov și Egorov s'au ridicat Plehanov, Costrov, Troțki, Carski și Gusev (Gusev afirmă că „o asemenea părere pesimistă despre munca noastră la țară“... cum este părerea tovarășului Egorov... „i-a fost dat s'o întâlnească adesea printre tovarășii cari activau în Rusia...“). Troțki arată în mod just, că „sfaturile binevoitoare“ pe cari le dau criticii programului agrar „miroase prea mult a *filistinism*“. Dacă studiem modul în care s'au format grupele la Congres din punct de vedere politic, trebuie să notăm că Troțki nu a procedat just în această parte a discursului său punând pe tovarășul Lange alături de Egorov și Mahov. Cine va citi cu atenție procesele-verbale, va vedea că Lange și Gorin nu au deloc aceeași atitudine ca Egorov și Mahov. Lui Lange și lui Gorin nu le place modul în care s'a formulat paragraful referitor la „otrezki“; ei înțeleg foarte bine ideea programului nostru agrar, dar încearcă s'o pună în practică în *alt fel*; ei muncesc într'un sens pozitiv ca să găsească o formulare mai

perfectă, din punctul lor de vedere, depunând proiecte de rezoluție cu scopul de a convinge pe autorii programului sau pentru ca ei înșiși să treacă de partea autorilor programului împotriva tuturor neiskriștilor. Este suficient să comparăm propunerile pe care le face Mahov ca programul să fie respins în întregime (9 pentru, 38 contra) sau în parte, cu atitudinea pe care o ia Lange, care propune o redactare proprie a programului referitor la otrezki, ca să ne convingem de diferența radicală care există între ei.

Troțki, vorbind apoi despre argumentele „cari miroase a filistinism“ arată că „în perioada revoluționară care se anunță, trebuie să ne legăm de țărănime“... „În fața acestei sarcini, scepticismul și „perspicacitatea“ politică ale lui Mahov și Egorov sunt mai dăunătoare decât miopia cea mai gravă. Tovarășul Costici, un alt iskrist din minoritate, a arătat foarte bine că tovarășul Mahov „nu are încredere în el însuși“, și nici în fermitatea principiilor sale“ — caracterizare care dă o lovitură serioasă „centrului“ nostru. „În ce privește pesimismul tovarășului Mahov, el se potrivește cu acel al tovarășului Egorov, deși între ei există deosebiri de nuanțe — continuă tovarășul Costici. El uită că social-democrații lucrează deja în momentul acesta în sânul țărânimii și că ei conduc pe cât este posibil, mișcarea lor. Și prin acest pesimism al lor, ei micșorează avântul muncii noastre“.

Ca să închidem chestiunea desbaterilor cari au avut loc la Congres în legătură cu programul, merită să mai notăm scurtele discuții asupra sprijinului care trebuie acordat curentelor opoziționiste. În programul nostru se spune limpede, că Partidul social-democrat sprijină „orice mișcare opoziționistă și revoluționară, îndreptată împotriva orânduirii sociale și politice existente în Rusia“. S'ar părea că această ultimă rezervă arată destul de precis ce anume curente opoziționiste sprijinim. Cu greu se putea presupune că mai pot exista nedumeriri și neînțelegeri într'o chestiune atât de rumegată. Totuși în acest caz, a ieșit imediat la suprafață diferența dintre nuanțele care își făcuseră loc de mult în Partidul nostru. Este

probabil că nu era vorba de neînțelegeri, ci de *nuanțe*. Mahov, Liber și Martînov au dat imediat alarma; și totuși au rămas într'o minoritate atât de „compactă“, încât tovarășul Martov ar fi trebuit probabil să explice și acest fapt printr'o intrigă, printr'o diplomație, printr'o cursă și prin alte lucruri inofensive (discursul lui la Congresul Ligii) subterfugii la cari recurg cei ce nu sunt în stare să aprofundeze cauzele politice care au determinat formarea grupurilor „compacte“ ale minorității și ale majorității.

Mahov începe din nou printr'o simplificare vulgară a marxismului. „Noi avem o singură clasă revoluționară — proletariatul, — declară el, și din această teză justă, trage imediat o concluzie greșită: — Celelalte nu prezintă nicio importanță (*râsete generale*)... Da, nicio importanță și nu vor decât să profite. Eu sunt împotriva sprijinirii lor“. Faptul că Mahov și-a formulat poziția în felul acesta a turburat pe mulți (adepti ai lui), dar, în fond, Liber și Martînov s'au declarat de acord cu el, deoarece au propus ca acest cuvânt „opozitionist“ să fie înlăturat sau limitat printr'o adăogire: „opozitionist democrat“. Plehanov s'a ridicat pe bună dreptate împotriva acestui amendament al lui Martînov. „Noi trebuie să-i criticăm pe liberali, spunea el, să demascăm inconsecvența lor. Aceasta este just. Dar, atunci când demascăm mediocritatea și orizontul strâmt al tuturor mișcărilor în afară de cea social-democrată, suntem totodată datori să explicăm proletariatului că, în comparație cu absolutismul, chiar și o constituție care nu acordă drept la vot universal, înseamnă un pas înainte, și că, deaceia, el nu trebuie să prefere orânduirea existentă unei astfel de constituții“. Tovarășii Martînov, Liber și Mahov nu sunt de acord cu aceasta și ei își apără poziția, pe care o atacă Axelrod, Starover, Troțki și Plehanov. Tovarășul Mahov a reușit să-și dea singur o palmă. La început el a spus că toate celelalte clase (în afară de proletariat) „n'au importanță“ și că el este „împotriva sprijinirii lor“. Pe urmă, el a mai înmuiat-o și a recunoscut că „burghezia, cu toate că este reacționară în fond, este adeseori revoluționară,

de pildă, când se pune problema de a lupta împotriva feudalismului și a rămășițelor lui“. „Dar există grupări — încercă el mai departe să se corijeze (dar, de fapt, cade din lac în puț) există grupări care sunt întotdeauna (?) reacționare. De pildă meseriașii“. Iată ce perle teoretice au ajuns să producă acei lideri ai „centrului nostru“, care pe urmă au apărut cu înverșunare vechea redacție! Tocmai meseriașii sunt aceia care, chiar și în Europa Occidentală, unde organizația breslelor era foarte puternică, au manifestat ca de altfel și alți mici burghezi dela oraș, un accentuat spirit revoluționar în epoca prăbușirii absolutismului. Este absurd ca tocmai un social-democrat rus să repete, fără să se gândească, ceea ce spun tovarășii din Occident despre meseriașii de astăzi acum după un secol sau jumătate de secol dela răsturnarea absolutismului. A compara în Rusia reacționarismul de care dau dovadă meseriașii cu cel pe care-l manifestă burghezia, în domeniul chestiunilor politice, nu înseamnă altceva decât să repeți o frază stereotipă, învățată pe de rost.

Din nefericire, procesele-verbale nu ne dau numărul de voturi întrunite de amendamentele pe care le-au propus Martinov, Mahov și Liber în această chestiune, care de altfel au fost respinse. Singurul lucru pe care-l putem afirma este că și de data aceasta liderii elementelor anti-iskriste și unul al „centrului“ *) s'au strâns laolaltă în grupul pe care-l cunoaștem, pentru a face front comun împotriva iskriștilor. Dacă facem bilanțul tuturor desbaterilor asupra *programului*, nu se poate să nu ajungem la concluzia că, *absolut toate* discuțiile care erau ceva mai vii stârneau interesul general și că au

*) Celălalt leader al „centrului“, tovarășul Egorov, și-a spus cu altă ocazie părerea asupra sprijinirii curentelor opoziționiste, relativ la rezoluția lui Axelrod despre socialiștii-revoluționari. Tovarășul Egorov a constatat că există o „contrazicere“ între a cere un program de sprijinire a oricărei mișcări revoluționare și opoziționiste și a lua o atitudine *negativă* atât față de socialiștii-revoluționari, cât și față de liberali. Tovarășul Egorov abordând problema sub altă formă și sub alt aspect a dovedit și aici aceeași înțelegere îngustă a marxismului și aceeași atitudine sovăitoare semiduşmănoasă („recunoscută“ de el) față de poziția „Iskrei“, ca și tovarășii Mahov, Liber și Martinov.

scos la iveală diferențele dintre nuanțe, pe care astăzi tovarășul Martov și noua redacție a „Iskrei“ vor să le treacă sub tăcere.

g) STATUTUL PARTIDULUI. PROIECTUL TOVARĂȘULUI MARTOV

După ce a discutat programul, Congresul a trecut la Statutul partidului (lăsăm la o parte chestiunea despre care am început să vorbim mai sus, a Organului Central precum și rapoartele delegaților, cari din nefericire, în majoritatea lor, n'au putut fi prezentate sub o formă satisfăcătoare). Nu e nevoie să mai spunem că chestiunea statutului era de o însemnătate uriașă pentru noi toți. Intr'adevăr, „Iskra“ s'a manifestat dela începutul ei nu numai ca organ literar, ci și ca celulă *organizatorică*. „Iskra“ a expus în articolul de fond din numărul IV („Cu ce trebuie să începem?“) un întreg plan organizatoric *) și timp de *trei ani* a luptat sistematic și neclintit pentru înfăptuirea acestui plan. Când Congresul al doilea al partidului a recomandat „Iskra“ ca Organ Central, două dintre cele trei puncte cari motivau rezoluția respectivă au fost consacrate *tocmai* acestui plan organizatoric și acestor concepții organizatorice ale „Iskrei“: rolul ei în conducerea muncii *practice* a partidului și rolul ei de conducător, în munca de unificare. Deaceea era foarte firesc ca munca „Iskrei“ și toată acțiunea de organizare a partidului, de refacere *reală* a partidului, să nu poată fi considerată ca terminată, atâta timp cât întregul Partid nu a recunoscut și nu a precizat formal anu-

*) Tovarășul Popov spunea printre altele în discursul său despre recunoașterea „Iskrei“ ca Organ Central: „Imi amintesc de articolul din numărul 3 sau 4 al „Iskrei“ — „Cu ce trebuie să începem?“. Mulți dintre tovarășii care activează în Rusia, l-au găsit lipsit de tact; alții îl considerau drept fantastic și majoritatea (? probabil majoritatea persoanelor care erau în jurul lui Popov) îl explicau numai *prin ambiție*“. După cum poate să-și dea seama și cititorul, eu m'am obișnuit să mi se explice concepțiile politice prin ambiție, așa cum au făcut-o acum tovarășii Axelrod și Martinov.

mite idei organizatorice. Statutul de organizare al partidului trebuia să îndeplinească această sarcină.

Ideile fundamentale pe care „Iskra“ tindea să le pună la baza organizației de Partid, se reduceau în esență la următoarele două idei: Prima, ideea centralismului, stabiela în principiu modul în care trebuiau să fie rezolvate toate chestiunile organizatorice particulare și amănunțite. A doua — rolul special care revine organului conducător din punct de vedere ideologic — rolul ziarului, ținea seama de nevoile particulare și temporare ce le resimțea mișcarea social-democrată rusă în condițiunile sclaviei politice și cu condiția de a crea în străinătate o bază *inițială* de operații pentru asaltul revoluționar. Statutul trebuia să fie pătruns de prima idee deoarece e singura care se referă la principii; a doua — fiind o idee particulară și fiind creată de împrejurările vremelnice de loc și de mod de acțiune, se exprima printr’o renunțare *aparentă* la centralism prin crearea a *două centre*: *Organul Central* și *Comitetul Central*. Aceste două idei fundamentale ale organizației iskriste de partid, le-am dezvoltat în articolul de fond al „Iskrei“ (Nr. 4) „Cu ce să începem?“ *) și în „Ce-i de făcut?“ **) și în sfârșit le-am explicat cu deamănuntul aproape sub formă de statut în „Scrisoare către un tovarăș“ ***). De fapt, nu ne mai rămânea decât să redactăm paragrafele statutului, care trebuia să aplice în practică tocmai aceste idei, în cazul că recunoașterea „Iskrei“ nu rămânea numai pe hârtie și nu era numai o frază convențională. Am arătat deja în prefața la noua mea ediție a „Scrisorii către un tovarăș“, că e suficient să confruntăm Statutul partidului cu această broșură ca să ne dăm seama că există o identitate perfectă între ideile expuse într’o parte și cele expuse în cealaltă parte ****).

In legătură cu munca de redactare ce trebuia îndeplinită

*) Vezi, *Lenin* „Opere“, vol. IV, pag. 107, ed. rusă.

***) Vezi, prezentul volum, pag. 195.

****) Vezi, *Lenin* „Opere“, vol. V, pag. 179, ed. rusă.

*****) Vezi, *Lenin* „Opere“, vol. VI, pag. 137—138, ed. rusă.

pentru ca ideile iskriste în domeniul organizatoric să fie formulate în Statut, trebuie să amintesc un incident provocat de tovarășul Martov. „O simplă informație vă va arăta, spunea Martov la Congresul Ligii, dacă într'adevăr Lenin nu se aștepta ca eu să adopt o atitudine oportunistă în problema acestui paragraf (adică primul). Cu 1½—2 luni înainte de Congres, am arătat lui Lenin proiectul meu, în care primul paragraf fusese formulat întocmai așa cum l-am propus la Congres. Lenin s'a pronunțat împotriva proiectului meu ca fiind prea detaliat și mi-a spus că-i place numai ideea primului paragraf: — definirea calității de membru, — pe care o va adopta în statutul său cu oarecare modificări, deoarece găsește că formularea mea nu e prea reușită. Deci, Lenin cunoștea de mult formularea mea, el știa ideile pe cari le aveam eu referitor la această chestiune. Vedeti, deci, că am venit la Congres „cu vâlul ridicat“, fără să-mi ascund părerile. Am prevenit că voi combate cooptarea reciprocă și principiul unanimității în cooptarea în Comitetul Central, în Organul Central, etc.“.

În ce privește avertismentul ce ni l-a dat că va lupta împotriva cooptării reciproce, vom vedea la timpul lor cum s'au petrecut lucrurile. Acum să ne oprim la „vâlul ce a fost ridicat“ de pe statutul lui Martov. Povestind din memorie în Ligă episodul proiectului său nereușit, (pe care Martov l-a retras la Congres ca fiind nereușit, iar după Congres, cu consecvența care-l caracterizează, l-a scos iar la lumina zilei), — Martov a uitat multe lucruri și de aceea le-a încurcat și de data aceasta. S'ar părea că s'au petrecut destule lucruri cari să ne avertizeze că nu trebuie să recurgem la discuții particulare sau la memoria noastră (fără să vrea omul își amintește numai de ceace îi convine!) — și totuși, deoarece tovarășul Martov nu are alte date, se folosește de acestea proaste. Acum chiar și tov. Plehanov începe să-l imite — probabil că exemplul rău este contagios.

„Ideea“ din primul paragraf al proiectului lui Martov nu putea să-mi „placă“, deoarece *nicio idee* din proiectul lui nu a fost prezentată la Congres. Memoria l-a trădat. Am avut no-

rocul să găsec prin niște hârtii proiectul lui Martov, în care „*primul paragraf a fost expus tocmai invers de cum a fost propus de el la Congres*“! Iată ce însemnează „să ridici vâlul“!

Primul paragraf din proiectul lui Martov: „Poate fi considerat membru al Partidului Muncitoresc Social-Democrat Rus oricine recunoaște programul lui, oricine lucrează activ pentru îmfăptuirea sarcinilor lui, sub controlul și conducerea organelor (sic!) de Partid“.

Primul paragraf din proiectul meu: „e considerat membru de Partid, oricine recunoaște programul lui și sprijină Partidul, atât prin mijloacele sale materiale, cât și prin participarea sa personală, într'una din organizațiile partidului“.

Primul paragraf, așa cum l-a propus Martov la Congres și a fost adoptat de Congres: „E considerat membru al Partidului Muncitoresc Social-Democrat Rus, oricine recunoaște programul lui, îl sprijină prin mijloacele sale materiale și îi dă concurs personal regulat, sub conducerea uneia din organizațiile lui“.

Reiese foarte limpede din această confruntare, că proiectul lui Martov nu conține nicio *idee*, ci este numai o *frază goală*. Este dela sine înțeles că membrii de Partid lucrează sub controlul și conducerea *organelor* de Partid; aceasta se înțelege dela sine, *nici nu este posibil să fie altfel*; despre aceasta vorbesc numai oamenii, cărora le place să vorbească fără să spună ceva, cărora le place să umple „Statutul“ cu o grămadă de cuvinte și formule birocratice (adică inutile în practică și necesare pentru paradă!) *Ideea* din primul paragraf se vede numai atunci când se pune chestiunea în felul următor: pot oare *organele de Partid* să conducă *practic* membrii de Partid cari *nu intră* în niciuna *din organizațiile partidului*? Or, nu există nici urmă de această idee în proiectul lui Martov. În consecință, *nu puteam să cunosc* „ideile“ pe care le avea Martov referitor la „această chestiune“ deoarece, în proiectul tovarășului Martov, *nu există nicio idee referitor la această chestiune*. Informația tovarășului Martov nu este decât o *concluzie de idei*.

Invers, tocmai despre tovarășul Martov se poate spune că „el cunoștea ideile pe cari le aveam eu referitor la această chestiune“ din proiectul meu și că nu a protestat împotriva lor și că nu le-a respins nici în comitetul de redacție, deși proiectul meu a fost prezentat tuturor cu 2—3 săptămâni înainte de Congres, — nici în fața delegaților care *abia* luau cunoștință de proiectul meu. Mai mult decât atât. Chiar și la Congres, atunci când am depus proiectul meu de statut *) și l-am apărat înainte de alegerea *comisiunii pentru statut* — tovarășul Martov a declarat categoric: „mă asociez concluziilor tovarășului Lenin“. Numai în două chestiuni însă, nu sunt de acord cu dânsul (sublinierea este a mea): în modul de a alcătui Consiliul și asupra cooptării unanime. El nu a pomenit încă nimic despre *divergența* asupra primului paragraf.

În broșura sa despre starea de asediu, tovarășul Martov a găsit de cuviință să-și aducă aminte și încă cu lux de amănunte, de statutul său. Statutul său, pe care ar fi gata să-l iscălească și acum (în Februarie 1904 — nu se știe ce va fi peste 3 luni), cu excepția câtorva amănunte de importanță secundară, ne asigură el „exprimă destul de limpede atitudinea lui negativă față de hipertrofia centralismului“. Tovarășul Martov explică acum faptul că n'a depus acest proiect la Congres, în primul rând prin aceea că „educația iskristă i-a insuflat disprețul față de statute“ (cuvântul iskrist înseamnă pentru tovarășul Martov, atunci când îi convine, nu spirit de cerc, ci o linie foarte consecventă! Păcat numai că educația iskristă pe care a primit-o

*) Apropos. Comisiunea proceselor-verbale a tipărit în anexa XI proiectul de Statut „*depus la Congres de Lenin*“. Comisiunea proceselor verbale a încurcat puțin lucrurile și în acest caz, ba chiar a confundat proiectul meu inițial care a fost prezentat tuturor delegaților (și multora dintre ei chiar înainte de Congres), cu proiectul care a fost *depus la Congres și a tipărit pe cel dintâi*, dându-l drept cel de al doilea. Bineînțeles, eu n'am nimic împotriva publicării proiectelor mele, *chiar și în toate stadiile pregătirii lor*, dar nu trebuie să fie încurcate. Incurcătura s'a produs din cauză că Popov și Martov au criticat formulările din proiectul pe care realmente l-am depus la Congres, — *care formulări nu figurează în proiectul publicat de comisiunea proceselor verbale*. Se putea observa ușor greșala cu puțină atenție, dacă se confruntau numai paginile indicate de mine.

timp de 3 ani nu a insuflat tovarășului Martov disprețul pentru frazeologia anarhistă cu ajutorul căreia intelectualul lipsit de fermitate este în stare să explice călcarea statutului adoptat în comun). În al doilea rând, tovarășul Martov a evitat „să introducă vreo disonanță în tactica unui nucleu organizatoric de bază, cum era „Iskra“. Strașnic! Tovarășul Martov s'a temut atât de mult să nu existe vreo disonanță (care nu e de temut decât din îngustul punct de vedere al spiritului de cerc). În chestiunea *de principiu*, care era formularea oportunistă a primului paragraf sau în chestiunea hipertrofiei centralismului, tovarășul Martov într'atât s'a temut de disonanță (teribilă numai din punctul de vedere îngust de cerc) încât nu și-a arătat divergențele nici chiar în fața unui nucleu, cum este redacția ! În chestiunea *practică* a compoziției centrelor tovarășul Martov în loc să pretindă votul majorității membrilor din această organizație (din acest veritabil *nucleu organizatoric de bază*) a apelat la ajutorul Bundului și al celor dela „Cauza Muncitoare“. Tovarășul Martov nu observă „disonanță“ din propriile lui fraze cari introduc „spiritul de cerc“ pentru a apăra o pseudo-redacție, dar îl reneagă atunci când chestiunea e apreciată de persoanele cele mai competente. Ca să-l pedepsim, îi vom cita proiectul de statut *în întregime, subliniind ideile și hipertrofia care reies de aci* *).

„Proiect de Statut al Partidului. — I. Apartenența la Partid — 1) E considerat ca făcând parte din Partidul Muncitoresc Social-Democrat Rus oricine recunoaște programul lui și lucrează activ pentru îndeplinirea sarcinilor lui sub controlul și conducerea organelor de Partid. 2) Excluderea unui membru de Partid pentru fapte incompatibile cu interesele partidului, se hotărăște de către Comitetul Central [sentința motivată a excluderii se păstrează în arhiva partidului și este comunicată la cerere, oricărui comitet de Partid. Se poate face

*) Spre regretul meu nu am putut să găsesc prima variantă a proiectului lui Martov, care avea circa 48 de paragrafe, și suferea de o și mai mare „hipertrofie“ a formalismului inutil.

apel la Congres împotriva hotărîrii de excludere pronunțată de Comitetul Central în cazul că această cerere va fi formulată de 2 sau 3 comitete]“... Voi pune în paranteze acele teze ale proiectului lui Martov, cari în mod *vădit* nu au niciur. conținut, cari nu numai că nu conțin nicio „idee“ dar chiar nu conțin nicio condiție sau revendicare bine precizată, așa cum e originala indicație din „statut“: *în care caz* anume trebuie să se mențină sentința sau referirea că se poate face apel la Congres împotriva hotărîrilor de excludere ale Comitetului Central (și nu împotriva tuturor hotărîrilor în general?). Aici găsim tocmai o hipertrofie a frazei sau un veritabil formalism birocratic, deoarece se născocește unele puncte și paragrafe cari sunt complect inutile și birocratice. „...II. Comitetele locale. 3) Partidul este reprezentat în munca lui locală de comitetele de Partid...“ (Fraza aceasta este și nouă și inteligentă) „...4) [Sunt recunoscute drept comitete de Partid, comitetele cari au fost reprezentate la Congresul al II-lea și în compoziția pe care au avut-o în perioada congresului]. 5) Comitetele noi, în afară de cele arătate în paragraful 4, sunt numite de Comitetul Central [care sau recunoaște drept comitet efectivul organizației locale, sau formează un comitet local, reformând organizația locală]. 6) Comitetele se completează prin cooptare. 7) Comitetul Central are dreptul să completeze Comitetul local cu un număr de tovarăși (cunoscuți de el), care să nu depășească o treime din numărul membrilor lui...“ O mostră de birocratism: de ce să nu depășească o treime? Pentru ce motiv? Ce sens are această limitare, care nu limitează nimic, din moment ce *complectarea* poate să fie repetată de mai multe ori? „...8) [În cazul când Comitetul local e distrus sau desmembrat“ (adică, nu e arestat în întregime?) „din cauza persecuțiilor, el este refăcut de Comitetul Central“]... (fără a ține cont de paragraful 7? Dar tovarășul Martov nu găsește oare că paragraful 8 seamănă cu acele legi rusești privitoare la buna cuviință, cari ordonă să lucrezi în zilele obișnuite și să te odihnești în zilele de sâmbătăre?) „...9) [Congresul ordinar al partidului poate să dea

însărcinarea Comitetului Central să schimbe compoziția unui Comitet local, dacă activitatea, acestuia este recunoscută ca fiind incompatibilă cu interesele partidului. În acest din urmă caz, comitetul, în compunerea sa dată, este considerat dizolvat și tovarășii din raza lui de activitate nu mai trebuie să i se supună *)]...“ Regula enunțată de acest paragraf este tot atât de utilă, ca și articolul din legile rusești, care spune: Beția este interzisă pentru toți și pentru fiecare. ,...10) [Comitetele locale conduc întreaga activitate locală de partid: propaganda, agitația, organizarea și ajută în măsura puterilor lor Comitetul Central și Organul Central la îndeplinirea sarcinilor generale de partid]...“ De ce este nevoie de toate acestea, pentru Dumnezeu?... ,...11) [Ordinea internă a organizației locale, relațiile reciproce dintre un comitet și grupele supuse lui“ (auzi, auzi tovarășe Axelrod?) „precum și limitele competenței și ale autonomiei acestor grupe“ (limitele competenței nu sunt oare unul și același lucru cu limitele autonomiei?) „sunt stabilite chiar de comitet și aduse la cunoștința Comitetului Central și redacției Organului Central]...“ (Lacuna constă în aceea că nu se spune unde se vor păstra aceste comunicări). ,...12) [Toate grupele și membrii izolați ai partidului supuși comitetelor au dreptul să ceară ca părerea sau dezideratele lor în orice chestiune să fie comunicate Comitetului Central și organelor centrale ale partidului.] 13) Comitetul local al partidului este obligat să dea o parte din veniturile lui Casei Comitetului Central și anume partea ce-i revine conform repartiției făcute de Comitetul Central. III. Organizațiile însărcinate cu munca de agitație în celelalte limbi (afară de cea rusă). 14) [Pentru a duce munca de agitație în una din limbile deosebite de cea rusă și pentru a organiza pe muncitori în rândurile cărora se duce această agitație, pot fi create organizații speciale în acele puncte, unde se simte necesitatea specializării într-o astfel de

*) Atragem atenția tovarășului Axelrod asupra acestui cuvântel. Aceasta este pur și simplu teribil!! Iată unde se găsesc rădăcinile „lacobinismului“, care ajunge până la... chiar până la a schimba compoziția redacției.

agitație și a formării unei asemenea organizații] 15) Sarcina de a decide în ce măsură există această necesitate, este lăsată la aprecierea Comitetului Central al Partidului, — iar în caz de litigiu la aceea a — congresului partidului...“ Prima parte a paragrafului este de prisos dacă ținem seama de prevederile ulterioare ale statutului, iar a doua parte, care se ocupă de cazurile litigioase, este pur și simplu ridiculă... „16) [Organizațiile locale, indicate în paragraful 14, sunt autonome în treburile lor speciale, dar activează sub controlul comitetului local și îi sunt subordonate; iar formele acestui control și normele relațiilor organizatorice dintre comitetul respectiv și organizația specială respectivă sunt stabilite de către Comitetul local...“ (Slavă domnului! Iată, acum se vede bine că nu era nevoie de tot acest potop de fraze goale). „...In cadrul sarcinilor generale ale partidului, aceste organizații activează ca o parte din comitet]. 17) [Organizațiile locale arătate în paragraful 14 pot forma o uniune autonomă pentru a duce la capăt sarcinile speciale publicistice și administrative; și unele și altele sunt sub control nemijlocit al Comitetului Central al Partidului. Statutul acestei uniuni este elaborat de ea însăși, dar sancționat de Comitetul Central al Partidului]. 18) [Uniunea autonomă menționată în paragraful 17, poate cuprinde și comitetele locale ale partidului, dacă condițiile locale le determină să se consacre aproape exclusiv agitației în limba respectivă. *Notă.* Acest comitet fiind o parte din Uniunea autonomă nu încetează de a fi un comitet al partidului]...“ (întreg paragraful este extrem de util și deosebit de inteligent, iar nota și mai mult)... „...19) [Organizațiile locale care fac parte dintr’o Uniune autonomă se află, în ce privește legăturile lor cu organele centrale, sub controlul Comitetelor locale]. 20) [Organele centrale publicistice și administrative ale Uniunilor autonome au aceleași raporturi cu Comitetul Central ca și Comitetele locale ale partidului]. IV. Comitetul Central și organele de presă ale partidului. 21) [Reprezentanții partidului considerat în ansamblul lui formează Comitetul Central și organele sale publicistice — cel politic și cel științific].

22) Comitetului Central îi revine conducerea generală a întregii activități practice a partidului; grija de a folosi și a repartiza just toate forțele lui; controlul activității tuturor secțiilor partidului, aprovizionarea organizațiilor locale cu material publicistic, organizarea aparatului tehnic al partidului; convocarea congreselor partidului. 23) Organelor publicistice ale partidului le revine conducerea ideologică a vieții de partid, răspândirea programului partidului și prelucrarea științifică și publicistică a concepțiilor social-democrației. 24) Toate comitetele locale ale partidului și Uniunile autonome au raporturi directe atât cu Comitetul Central al Partidului, cât și cu redacția organelor de Partid și le informează periodic de mersul mișcării și al muncii organizatorice depuse pe teren. 25) Redacția organelor publicistice ale partidului este numită de Congresul partidului și funcționează până la congresul următor. 26) [Redacția este autonomă în ce privește chestiunile ei interne] și poate să-și completeze și să-și schimbe compoziția în intervalul dintre două congrese comunicând aceasta de fiecare dată Comitetului Central. 27) Toate declarațiile Comitetului Central sau declarațiile sancționate de acesta, sunt tipărite la cererea sa, în organul partidului. 28) Comitetul Central în înțelegere cu redacția organelor de Partid crează grupe literare speciale pentru diferitele munci publicistice. 29) Comitetul Central este numit de Congresul partidului și funcționează până la congresul următor. Comitetul Central se completează prin cooptarea în număr nelimitat, comunicând aceasta de fiecare dată redacției organelor centrale ale partidului. V. — Organizația de Partid din străinătate. 30) Organizația de Partid din străinătate conduce propaganda dusă printre rușii din străinătate și organizarea elementelor socialiste cari se găsesc printre ei. În fruntea ei se află o administrație aleasă. 31) Uniunile autonome cari fac parte din Partid pot să aibă filiale în străinătate pentru a le ajuta în realizarea sarcinilor lor speciale. Aceste filiale cari sunt grupe autonome, fac parte din organizația generală din străinătate. VI. — Congresele partidului. 32) Instanța superioară a partidului

este Congresul. 33) [Congresul partidului stabilește programul, statutul precum și principiile conducătoare ale activității lui; el controlează munca tuturor organelor de Partid și judecă conflictele dintre ele]. 34) Au dreptul de a fi reprezentate la Congres: a) toate comitetele locale de Partid; b) organele centrale administrative ale tuturor Uniunilor autonome cari fac parte din Partid; c) Comitetul Central al Partidului și redacția organelor lui centrale; d) organizația de Partid din străinătate. 35) Mandatele pot fi transmise, dar cu condiția ca un delegat să nu reprezinte mai mult de 3 mandate valabile. Se admite ca un mandat să fie reprezentat prin două persoane. Mandatele imperative nu sunt admise. 36) Comitetul Central are dreptul să invite la Congres cu drept de vot consultativ pe acei tovarăși, a căror prezență poate fi utilă. 37) Pentru a schimba programul sau statutul partidului, este nevoie de o majoritate de 2/3 voturi; celelalte chestiuni sunt hotărâte cu o majoritate simplă. 38) Congresul este considerat valabil, dacă sunt reprezentate acolo mai mult de jumătate din numărul comitetelor de Partid existente în momentul în care se ține Congresul. 39) Congresul este convocat — în măsura posibilităților — odată la doi ani. [Dacă convocarea congresului pentru acest termen este împiedicată din cauze independente de voința Comitetului Central, el amână această convocare pe răspunderea sa.]“

Cititorul care, în mod excepțional, a avut răbdare să citească până la capăt acest așa zis statut, nu ne va pretinde probabil să analizăm mai amănunțit concluziile următoare. Prima concluzie: statutul suferă de o hidropizie greu de lecut. A doua concluzie: este imposibil de a descoperi în acest statut vreo nuanță specială de concepție organizatorică, care să condamne hipertrofia centralismului. A treia concluzie: tovarășul Martov a procedat cum nu se putea mai înțelept, ferind din văzul tuturor (și de discuții la Congres) mai mult de 38/39 din statutul său. Latura oarecum originală constă în faptul că el vorbește despre vâlul ridicat, când, de fapt și-a ascuns proiectul.

h) DESBATERILE ASUPRA CENTRALISMULUI, CARE AU AVUT LOC MAI ÎNAINTE DE A SE FI PRODUS SCIZIUNEA ÎN SÂNUL ISKRIȘTILOR

Înainte de a trece la chestiunea formulării primului paragraf din Statut, care este într'adevăr interesantă și care scoate la suprafață fără îndoială, diferitele nuanțe de concepții, să ne oprim puțin la scurtele debateri generale asupra statutului, care au ocupat ședința a 14-a a congresului și o parte din ședința a 15-a. Aceste debateri au o anumită importanță pentru că au precedat divergențele totale în sânul organizației „Iskra” în legătură cu compoziția centrelor. Dimpotrivă, debaterile ulterioare asupra statutului în general și despre cooperare în special, au avut loc *după* ce s'au ivit divergențe în organizația „Iskrei”. Cum era și firesc, *mai înainte* de a se ivi această divergență noi eram în stare să expunem părerile cu mai multă obiectivitate, în sensul că aceste idei erau mai puțin influențate de chestiunea care ne frământa pe toți și anume aceea a compoziției Comitetului Central. Tovarășul Martov, cum am mai spus, *s'a alăturat* concepțiilor mele organizatorice cu rezerva câtorva *amănunte*. Dimpotrivă, atât anti-iskriștii cât și „centrul” au pornit imediat ofensiva, împotriva ambelor idei care stăteau la baza planului organizatoric al „Iskrei” (și deci a statutului): împotriva centralismului și împotriva celor „două centre”. Tovarășul Liber a calificat statutul meu drept „neîncrederea organizată” și consideră existența a două centre drept *descentralizare* (ca și tovarășii Popov și Egorov). Tovarășul Akimov i-a exprimat dorința de a acorda comitetelor locale o sferă de competență mai largă, și anume de a le lăsa „dreptul de a-și schimba singure compoziția”. „Este necesar să le lăsăm o mai mare libertate de acțiune... Comitetele locale trebuie să fie alese de către acțiviștii din localitate, tot așa cum Comitetul Central este ales de reprezentanții tuturor organizațiilor active din Rusia. Iar dacă nici aceasta nu se poate admite, atunci să se limiteze numărul membrilor numiți de Comitetul Central în comitetele

locale“. După cum vedeți, tovarășul Akimov sugerează un argument împotriva „hipertrofiei centralismului“, dar tovarășul Martov se prefacă că nu aude aceste indicații, atâta timp cât el nu este îndemnat să-l urmeze pe Akimov din cauza înfrângerii pe care a suferit-o în chestiunea compoziției centrelor. El rămâne surd chiar atunci când tovarășul Akimov îi șoptește o „*idee*“ care se găsește în *propriul său statut* (paragraful 7 — limitarea dreptului Comitetului Central de a numi membri în comitete)! Pe atunci tovarășul Martov nu dorea încă să existe o „disonanță“ între el și noi și deaceia suporta existența unei disonanțe atât între el și tovarășul Akimov, cât și între el și el însuși... Pe atunci numai acei cărora centralismul „Iskrei“ nu le convenea deloc, erau împotriva monstruosului „centralism“; aceștia erau Akimov, Liber, Goldblat, urmați de Egorov și alții cu multă prudență și băgare de seamă (în așa fel încât să poată oricând să facă cale'ntoarsă). Pe atunci, majoritatea covârșitoare a partidului își dădea încă perfect de bine seama, că tocmai interesele de cerc și de tarabă ale Bundului, ale „Muncitorului din Sud“, etc. îi făceau să protesteze împotriva centralismului. Dealtfel, majoritatea partidului își dă seama și acum că vechea redacție a „Iskrei“ protestează împotriva centralismului tocmai din cauza intereselor ei de cerc...

Să luăm de pildă discursul tovarășului Goldblat. El murmură împotriva centralismului meu „monstruos“, care duce, zice el, la „desființarea“ organizațiilor de jos, care este „pătruns de tendințele de a lăsa centrului o putere nelimitată, dreptul nelimitat de a se amesteca în toate chestiunile“, care lasă organizațiilor „un singur drept — acela de a se supune ordinilor de sus“ fără să crâcnească, etc. „Centrul, potrivit prevederilor acestui proiect, se va pomeni înconjurat de un vid, nu va exista nicio zonă periferică în jurul lui, ci numai o masă amorfă, în sânul cărora vor opera agenții lui executori“. Aceste fraze seamănă aidoma cu frazeologia ipocrită pe care au întrebuițat-o alde Martov și Axelrod după înfrângerea lor la Congres. Ei și-au bătut joc de „Bund“, pentrucă acesta a luptat împotriva centralismului nostru, și totodată a

lăsat centrului său drepturi nelimitate, și mai precis conturate (ca de pildă, dreptul de a admite și de a exclude membrii și chiar de a nu admite pe unii delegați la Congres). După ce chestiunea va fi lămurită ei vor începe să-și bată joc de văicărelile *minorității*, care țipă împotriva centralismului și statutului când ea este în minoritate, când se sprijină pe statut, îndată ce reușește să se strecoare în majoritate.

În chestiunea celor două centre, grupele s'au conturat din nou foarte limpede: Liber, Akimov, Popov și Egorov erau împotriva *tuturor* iskriștilor (primul a început să repete refrenul favorit al lui Axelrod și Martov despre predominarea Comitetului Central de către Organul Central în Consiliu). Planul celor două centre era un rezultat firesc al ideilor organizatorice pe care le dezvoltase întotdeauna *vechea* „Iskră“ (și care erau aprobate în *vorbe* de tovarășii Popov și Egorov). Politica *vechei* „Iskre“ era în contradicție cu planurile „Muncitorului din Sud“, cu planul de a se crea un organ popular paralel și de a-l transforma de fapt într'un organ predominant. Iată unde se găsește originea acestei contradicții, ciudată la prima vedere, că toți anti-iskriștii și toată mlaștina sunt *parcă pentru un centralism mai accentuat*. Desigur existau și delegați (în special din mlaștină) cari nu înțelegeau prea bine unde aveau să ducă și unde trebuiau să ducă, planurile organizatorice ale „Muncitorului din Sud“ în urma desfășurării situației, dar însăși firea lor nehotărâtă și șovăelnică îi împingea de partea anti-iskriștilor.

Tovarășul Martov (care „s'a alăturat“ concepției mele organizatorice) și tovarășul Troțki au fost aceia care au ținut discursurile cele mai remarcabile dintre *toate* discursurile rostite de iskriști în cursul *acestor* discuții asupra statutului (discursuri cari au precedat sciziunea iskriștilor). Răspunsul pe care l-a dat Troțki tovarășilor Akimov și Liber, prin fiecare cuvânt al său demască ipocrizia comportării și a teoriilor pe cari le-a adoptat „minoritatea“ după congres. „Statutul, spune el, (tovarășul Akimov) nu definește destul de precis sfera de competență a Comitetului Central. Eu nu pot să fiu de

acord cu el. Dimpotrivă, această definiție este precisă și înseamnă: că, întrucât Partidul este un tot, e necesar să asigurăm controlul lui asupra comitetelor locale. Tovarășul Liber întrebându-mă expresia mea, spunea că statutul reprezintă o „neîncredere organizată“. Aceasta este just. Dar eu am întrebuit această expresie, relativ la statutul propus de reprezentanții Bundului, care reprezenta „neîncrederea organizată“ pe care o are o parte din Partid față de întreg Partidul. Or, statutul „nostru“ (până ce au fost înfrânți pe chestiunea compoziției centrelor, statutul era al „nostru“) „reprezintă neîncrederea organizată pe care o are Partidul față de toate părțile lui, adică un control asupra tuturor organizațiilor locale, raionale, naționale etc.“. Da, statutul *nostru* e caracterizat *aci* foarte just și noi i-am sfătui să-și amintească mai des de această caracteristică pe cei cari asigură azi cu conștiința împăcată că această majoritate, care făcea numai șicane, a inventat și a introdus sistemul „neîncrederii organizate“ sau „starea de asediu“, ceea ce e acelaș lucru. Este de-ajuns să confruntăm acest discurs cu discursurile rostite la congresul Ligii din străinătate, ca să avem o mostră de lipsa de caracter politic, o mostră de felul cum părerile lui Martov și *Co.* se schimbau după cum era vorba despre propriul lor colegiu, sau de un colegiu străin, de ordin inferior.

i) PARAGRAFUL I AL STATUTULUI

Noi am citat deja diferitele formulări, cari au provocat discuții interesante la Congres. Aceste debateri au durat aproape două ședințe și s'au terminat cu două votări nominale (iar în întregul Congres, au avut loc dacă nu mă înșel, numai 8 votări nominale cari s'au efectuat numai în cazuri foarte importante, din cauză că se pierdea extrem de mult timp cu ele). Fără îndoială, chestiunea care se discuta era o chestiune de principiu. Interesul pentru aceste debateri era uriaș. *Toți* delegații au participat la vot — fenomen rar în

Congresul nostru (ca, dealtfel, în oricare Congres mare) și care mai dovedește totodată interesul pe care-l aveau pentru aceste debateri cei ce participau la discuții.

Dar care era fondul chestiunii discutate? Eu am spus deja la Congres și am repetat de mai multe ori „că eu nu consider deloc divergența noastră (asupra primului paragraf) ca fiind atât de importantă încât să depindă de ea viața sau moartea partidului. Suntem departe de a pieri din cauză că unul din punctele statutului este rău!“ *) Deși această divergență scoate la suprafață unele nuanțe de principiu, ea nu putea fi în niciun caz, prin ea însăși, cauza care a făcut să se producă divergențe după Congres. Dar orice divergență mică poate să devină mare, dacă insistăm asupra ei, dacă o punem pe primul plan, dacă începem să căutăm toate rădăcinile și ramificațiile ei. Orice divergență mică poate căpăta o însemnătate uriașă, dacă servește ca punct de plecare pentru o deviere spre anumite concepții greșite și dacă aceste concepții greșite se îmbină, din cauza noilor divergențe suplimentare, cu acțiuni anarhice cari duc Partidul la sciziune.

Tocmai așa stăteau lucrurile, în acest caz. O divergență, relativ mică, asupra primului paragraf, a căpătat acum o însemnătate uriașă, din cauză că ea a servit ca punct de plecare pentru o deviere spre mentalitatea oportunistă și frazeologia anarhistă a minorității (în special la congresul Ligii, iar apoi și în paginile noii „Iskre“). Tocmai ea a fost aceea, care a pus bazele unei coaliții a minorității iskriste cu anti-iskriștii și mlaștina, coaliție care a căpătat forma definitivă în timpul alegerilor. Și dacă această coaliție nu este înțeleasă nu poate fi înțeleasă nici divergența principală și fundamentală asupra compoziției centrelor. Mica greșală pe care au făcut-o Martov și Axelrod în legătură cu primul paragraf nu reprezenta decât o mică fisură în vasul nostru (după cum m'am exprimat la congresul Ligii). Vasul putea fi refăcut, strâns cu un nod, (și nu într'un laț, așa cum credea Martov, care la congresul Ligii

*) Vezi Lenin „Opere“, Vol. VI, pag. 31, ed. rusă.

era într'o stare apropiată de isterie). Dar exista deasemeni o posibilitate să se întrebuițeze *toate* forțele, pentru a mări fisura și pentru ca să se spargă vasul. Aceasta s'a întâmplat datorită boicotului și altor măsuri anarhice similare ale zeloșilor martoviști. Divergența asupra primului paragraf a jucat un rol destul de mare în chestiunea alegerii centrelor, iar pe Martov, din cauză că a suferit o înfrângere în această chestiune, l-a dus la o luptă „de principii“ cu mijloace grosolane, mecaniciste și chiar scandaloase (discursurile la congresul Ligii din străinătate a revoluționarilor social-democrați ruși).

Acum, după toate aceste evenimente, primul paragraf a căpătat o însemnătate uriașă și noi trebuie să ne dăm bine seama de caracterul grupelor ce s'au format la Congres atunci când acest paragraf a fost pus la vot și mai ales cecece este incomparabil mai important, de caracterul real al *nuanțelor și concepțiilor* cari s'au manifestat sau au început să se manifesteze în legătură cu primul paragraf. *Acum*, după evenimentele pe cari cititorii le cunosc, chestiunea se pune astfel: formularea lui Martov, care a fost apărată de Axelrod, oglindea ea oare lipsa lui (sau a lor) de fermitate, nestatornicia și inconsecvența politică a lui (sau a lor), după cum am spus la Congresul partidului, devierea lui (sau a lor) spre jaurèsism și anarhism, după cum a judecat-o Plehanov la congresul Ligii? Sau formularea mea, care a fost apărată de Plehanov, oglindea o înțelegere falsă, birocratică, formalistă, autoritară și ne-social-democrată a centralismului? *Oportunism și anarhism, sau birocratism și formalism?* Astfel se pune chestiunea acum, când divergența mică a devenit o divergență mare. Și noi trebuie să ținem seamă tocmai de *acest fel* de a pune chestiunea — care ne este impusă tuturor de evenimente — așa spune în mod istoric dacă n'ar suna prea pretențios — atunci când discutăm *fondul* argumentelor cari sunt aduse în sprijinul sau contra formulării mele.

Să analizăm aceste argumente, începând cu discuțiile cari au avut loc la Congres. Primul discurs al tovarășului Egorov e interesant numai pentru atitudinea lui (*non liquet*, nu-mi

este încă clar, nu știu încă de partea cui este adevărul) caracterizează foarte bine atitudinea multor delegați, cari se descurcau cam greu în amănuntele unei chestiuni într'adevăr noi și destul de complicate. Discursul următor al tovarășului, pune dintr'odată chestiunea din punct de vedere al principiilor. Este primul discurs principial, sau mai exact este, în general, primul discurs pe care l-a rostit tovarășul Axelrod la Congres și este greu să recunoști că debutul lui în chestiunea faimosului profesor, „este deosebit de reușit“. „Eu cred, spunea tovarășul Axelrod, că nu trebuie să delimităm noțiunile de Partid și de organizație. Or aici aceste două noțiuni sunt confundate. Această confuzie este periculoasă“. Acesta este primul argument care a fost adus împotriva formulării mele. Cercetați-l mai deaproape. Când spun că Partidul trebuie să fie o sumă de organizații *) (și nu o simplă sumă aritmetică, ci un complex), înseamnă oare aceasta că eu „confund“ noțiunea de Partid cu cea de organizație? Desigur că nu. Prin aceasta eu exprim perfect de limpede și de precis dezideratul meu, revendicarea mea, că partidul, ca detașamentul înaintat al clasei, să fie cât mai organizat posibil, ca partidul să admită în sânul lui numai elemente cari admit cel puțin un minimum de organizare. Preopinentul meu, dimpotrivă, amestecă în partid elementele organizate cu cele neorganizate, cele cari

*) Cuvântul „organizație“, se întrebunțează deobicei în două sensuri: unul larg și altul strâmt. În sensul strâmt al cuvântului, el înseamnă o celulă izolată a colectivului omenesc, care are cât de cât forme precise. În sensul larg al cuvântului, el înseamnă o sumă de asemenea celule, închegate într'un întreg. De pildă, flota, armata, statul, reprezintă în acelaș timp o sumă de organizații (în sensul strâmt al cuvântului) și o specie de organizație socială (în sensul larg al cuvântului). Departamentul învățământului este o organizație (în sensul larg al cuvântului), și se compune dintr'o serie de organizații (în sensul strâmt al cuvântului). Tot așa și Partidul este o organizație, trebuie să fie o organizație (în sensul larg al cuvântului); și în acelaș timp trebuie să fie compus dintr'o serie întreagă de organizații diferite (în sensul strâmt al cuvântului). Deaceia tovarășul Axelrod, care vorbește de delimitarea noțiunilor de partid și organizație, n'a luat în considerație, în primul rând, diferența care există între sensul larg și cel strâmt al cuvântului organizație. În al doilea rând, n'a observat că el însuși a amestecat în aceeași oală elementele organizate și neorganizate.

recunosc conducerea cu cele cari n'o recunosc, elementele înaintate cu elementele înapoiate, incorigibile, deoarece elementele înapoiate, incorigibile, pot să intre în organizație. Acest amestec este într'adevăr *periculos*. Tovarășul Axelrod se referă apoi la „organizațiile strict conspirative și centraliste din trecut“ („Zemlia i Volia“ — Pământ și libertate — și „Narodnaia Volia“ — Voința poporului —): se zice că în jurul lor „s'au grupat o serie întreagă de persoane, cari nu aparțineau organizației, dar cari o ajutau într'un fel sau altul și erau considerate ca membri de Partid... Acest principiu trebuie să fie respectat cu și mai mare strictețe de organizația social-democrată“. Iată-ne ajunși la unul *din punctele spinoase* ale chestiunii: este oare într'adevăr un principiu social-democrat „acel principiu“ care permite să se intituleze membri de Partid celor cari nu intră în nicio organizație „dar ajută într'un fel sau altul“? Plehanov a dat singurul răspuns posibil la această întrebare: „Axelrod n'are dreptate atunci când se referă la perioada dintre anii 1860—1870. Atunci exista un centru bine organizat și minunat de disciplinat. În jurul lui existau diferite organizații create de el, iar tot ce era în afara acestor organizații era haos și anarhie. Elementele cari formau acest haos se intitulau membri de Partid, ceeace nu aducea cauzei niciun câștig, ci numai pierderi. Noi nu trebuie să imităm anarhia din perioada aceasta, ci s'o evităm“. Astfel, „principiul“ pe care tovarășul Axelrod a vrut să-l facă să treacă drept un principiu social-democrat nu este în realitate decât un *principiu anarhist*. Pentru a demonstra contrariul el ar trebui să arate că există *posibilitatea* de a se efectua controlul, de a se exercita conducerea și de a impune disciplina în afara organizației, el ar trebui să arate că este *necesar* ca „elementele haosului“ să-și însușească titlul de membru de Partid. Apărătorii formulării tovarășului Martov n'au arătat și n'au putut să arate *nici una nici alta*. Tovarășul Axelrod a citat ca exemplu un „profesor care se consideră social-democrat și care se declară ca atare“. Pentru a desvolta până la capăt ideea pe care o conține acest exemplu, tovarășul Axelrod ar fi trebuit

să continue: dar social-democrații organizați îl recunosc pe acest profesor ca social-democrat? Deoarece tovarășul Axelrod nu a pus această întrebare, el și-a părăsit argumentarea la jumătatea drumului. Într'adevăr, una din două: sau social-democrații organizați îl recunosc pe profesorul în chestiune ca social-democrat — și atunci de ce să nu fie primit într'o organizație social-democrată oarecare? Numai dacă această condiție va fi îndeplinită, numai atunci „declarațiile“ profesorului vor corespunde faptelor lui, și nu vor rămâne fraze fără conținut (așa cum se întâmplă prea adeseori cu declarațiile profesorilor). S'au social-democrații organizați *nu-l* cunosc pe acest profesor ca social-democrat, — și atunci n'are niciun sens, este absurd și *dăunător* să i se dea dreptul de a purta un titlu care onorează, titlu plin de răspundere de membru de Partid. Totul se reduce, deci, la aplicarea principiului de organizație în mod consecvent sau la consacrarea anarhiei și a debandadei. Sau construim Partidul, plecând dela sâmburele *social-democrat* care este deja constituit și încheșat, care a creat, să zicem, congresul partidului și care trebuie să mărească și să înmulțească toate organizațiile de Partid, sau ne mulțumim cu *fraza* liniștitoare, că toți acei care ne ajută, sunt membri de Partid? „Dacă vom accepta formula lui Lenin — continua tovarășul Axelrod — vom arunca peste bord o parte dintre oamenii cari, deși nu pot fi primiți direct în organizație, sunt... totuși membri de Partid“. De aci reiese perfect de limpede, că tovarășul Axelrod confundă noțiunile, lucru de care el mă acuză pe mine. El consideră punctul de vedere după care toți acei cari ne ajută *sunt* membri de Partid, ca un fapt îndeplinit, în timp ce acest punct de vedere este tocmai ceace se discută și oponentii mai trebuie încă să *dovedească* că o asemenea interpretare este necesară și utilă. Care este conținutul acestei expresii atât de teribile la prima vedere: a arunca peste bord? Dacă numai membrii organizațiilor recunoscute de Partid sunt recunoscuți ca membri de Partid, atunci persoanele care nu pot să intre „direct“, în niciuna din aceste organizații de Partid, pot să lucreze într'o organizație care nu

este a partidului, dar care este apropiată de Partid. In consecință nici nu poate fi vorba de a arunca peste bord anumite persoane în sensul de a le înlătura dela muncă și dela participare la mișcare. Dimpotrivă, cu cât organizațiile noastre de Partid, care sunt alcătuite din social-democrați *adevărați*, vor fi mai puternice, cu atât instabilitatea și incoerența va exista în mai mică măsură în sânul partidului, cu atât influența partidului asupra elementelor din *masa* muncitoare care-l înconjoară și sunt conduse de el, va deveni mai largă, mai variată, mai bogată și mai fecundă. Intr'adevăr, nu este permis să confundăm Partidul, care este detașamentul înaintat al clasei muncitoare, cu întreaga clasă. Și tovarășul Axelrod face tocmai această greșală (care este caracteristică economismului oportunist dela noi în general) atunci când spune: „Desigur, noi creăm, înainte de toate, o organizație formată din elementele cele mai active ale partidului, o organizație de revoluționari; dar dacă suntem un Partid de clasă, trebuie să avem grijă să nu lăsăm în afara partidului pe cei care aderă în mod conștient la acest Partid, deși poate nu prea activ.“ In primul rând, nu numai organizațiile de revoluționari vor intra în rândurile elementelor active ale partidului, ci și o *serie întreagă* de organizații muncitorești, care au fost recunoscute ca fiind organizații de Partid. In al doilea rând, din ce cauză, în virtutea cărei logici s'a putut trage din faptul că noi suntem Partidul clasei, concluzia că este inutil să se facă diferență între organizațiile care *intră* în Partid și cele care *aderă* la Partid? Dimpotrivă: tocmai din cauză că există diferite grade de conștiință și de activitate, este necesar să se facă o diferențiere din punct de vedere al gradului de apropiere de Partid. Noi suntem Partidul clasei și deaceia *aproape toată clasa* (iar în timpurile de război, în epoca de război civil absolut toată clasa) trebuie să acționeze sub conducerea partidului nostru, trebuie să adere la Partidul nostru cât se

poate mai strâns; dar ar fi manilovism⁹² și „codism“ să credem că aproape toată clasa sau chiar toată clasa poate să se ridice sub regimul capitalist la gradul de conștiință și activitate atins de detașamentul său înaintat, de Partidul său Social-Democrat. Niciun social-democrat inteligent nu s'a îndoit vreodată de adevărul că sub regimul capitalist, nici măcar o organizație profesională care este mai primitivă, mai accesibilă conștiinței păturilor nedesvoltate nu e în stare să cuprindă aproape toată sau chiar întreaga clasă muncitoare. Dacă am uita diferența care există între detașamentul înaintat și toate acele mase cari gravitează în jurul lui, dacă am uita că detașamentul înaintat are permanenta obligație *de a ridica* pături tot mai largi la nivelul său, ar însemna că ne înșelăm singuri, că închidem ochii în fața sarcinilor noastre uriașe, că strâmtăm sfera acestor sarcini. Și tocmai astfel ne comportăm dacă ștergem diferența dintre cei ce aderă și cei ce intră în partid, dintre cei activi și conștienți — și cei ce ne ajută numai.

A justifica deslănarea organizatorică, *a justifica* confundarea organizării cu desorganizarea, înscamnă a repeta greșala lui Nadejdin, care confundă „chestiunea filosofică și social-istorică a „rădăcinilor“ mișcării în adâncime“ cu chestiunea tehnico-organizatorică („Ce-i de făcut?“ pag. 91) *). Oratorii cari au apărat formularea lui Martov au repetat apoi de zeci de ori tocmai greșala care a fost lansată cu atât succes de tovarășul Axelrod. „Cu cât titlul de membru de Partid va fi mai răspândit, cu atât va fi mai bine“, spunea tovarășul Martov, fără să explice ce folos poate să aducă răspândirea largă a unui *titlu* care nu ar corespunde unui conținut. Se poate oare nega că controlul membrilor de Partid cari nu intră în organizație, este o ficțiune? Răspândirea unei ficțiuni este dăunătoare și în niciun caz folositoare. „Noi nu putem decât să ne bucurăm, dacă fiecare grevist, fiecare manifestant, care își ia asupra-și responsabilitatea acțiunilor sale, va putea să se declare membru de Partid“. Adevărat? Fiecare grevist trebuie să aibă dreptul să *se declare membru al partidului*? Prin această teză to-

*) Vezi prezentul volum, pag. 316.

varășul Martov duce dintr'odată greșala sa până la absurd, deoarece *reduce* social-democratismul la o mișcare de grevă, și repetă concluziile Akimov-ilor. Noi nu putem decât să ne bucurăm dacă social-democrația reușește să conducă toate grevele, căci social-democrația are obligația directă și necondiționată de a conduce toate manifestările luptei de clasă ale proletariatului. Or, greva este una din manifestările cele mai adânci și mai puternice ale acestei lupte. Dar noi am fi codiști dacă am admite că această formă inițială a luptei, formă care, ipso facto *) nu este decât o formă trade-unionistă, *să fie identificată* cu lupta variată și conștientă a social-democrației. Dacă vom acorda fiecărui grevist dreptul „de a se declara membru de Partid“, *vom legitima* în mod oportunist *un fals evident*, căci o asemenea „declarație“ va fi „o declarație“ *falsă în majoritatea cazurilor*. Ne vom legăna în iluzii maniloviste dacă ne va veni în gând să ne asigurăm pe noi înșine și să asigurăm și pe alții, că *fiecare grevist* poate fi social-democrat și membru al partidului social-democrat, în condițiunile de fărâmițare excesivă, de asuprire și de îndobitocire care apăsă în mod inevitabil sub regimul capitalist, asupra păturilor largi de muncitori „inculți“, necalificați. Tocmai exemplul „grevistului“ ne arată foarte limpede diferența care există între *tendința revoluționară* a social-democrațiilor, de a conduce fiecare grevă și *frazeologia oportunistă* care declară pe *fiecare grevist membru de Partid*. Noi suntem Partidul clasei în măsura în care noi conducem *de fapt*, cu mijloace social-democrate, aproape toată și chiar toată clasa proletară, dar numai Akimov-ii pot să tragă concluzia că noi trebuie să identificăm *în vorbe* Partidul și clasa.

„Nu mi-e frică de o organizație complotistă“, spunea tovarășul Martov în acelaș discurs dar, adăoga el, „organizația complotistă are pentru mine un rost în măsura în care este cuprinsă într'un larg partid social-democrat muncitoresc“. Ca să fie precis, el ar fi trebuit să spună: în măsura în care este

*) Prin aceasta

cuprinsă într'o largă mișcare muncitorească social-democrată. Și sub această formă, teza tovarășului Martov nu este numai indiscutabilă, ci și un adevărat truism. Mă opresc asupra acestui punct numai din cauză că oratorii cari au urmat au transformat acest truism al tovarășului Martov într'un argument foarte vulgar și curent și anume că Lenin vrea „să limiteze numărul membrilor de Partid la numărul complotiștilor“. Și tovarășul Posadovski și tovarășul Popov au ajuns la această concluzie, care nu poate să provoace decât zâmbete, iar adevăratul caracter al acestei concluzii, adică oportunismul acestei fraze, a apărut limpede atunci când Martînov și Akimov au luat-o în brațe. În momentul de față acelaș argument este dezvoltat de tovarășul Axelrod în noua „Iskra“, cu scopul de a face cunoscute publicului cititor noile concepții de organizare ale noii redacții. Încă dela Congres, dela prima ședință în care s'a discutat chestiunea primului paragraf, eu am făcut observația că adversarii mei vor să se folosească de această armă ieftină, și deaceea am prevenit în discursul meu că: „Nu trebuie să credem că organizațiile de Partid trebuie să cuprindă numai revoluționari profesioniști. Noi avem nevoie de organizațiile cele mai variate, de toate rangurile și nuanțele, începând cu cele mai înguste și conspirative și terminând cu cele mai largi și libere „lose Organisationen“ *). Acesta este un adevăr atât de evident, încât găseam că este de prisos să mă opresc asupra lui. Dar acum, când am fost trași înapoi în multe, foarte multe domenii, trebuie și de data aceasta „să repetăm vechiturile“. Deaceea voi cita câteva pasagii din „Ce-i de făcut?“ și „Scrisoare către un tovarăș“:

„Unui cerc de corifei de oameni ca Alexeiev, Mișkin, Haltura și Jeliabov, îi sunt accesibile sarcinile politice în sensul cel mai real și cel mai practic al acestui cuvânt, și îi sunt accesibile tocmai din pricina și în măsura în care predica lor fierbinte găsește ecou în massa care se trezește spontan, în măsura în care energia lor clocotitoare este prinsă și sprijinită de

*)Organizații libere (N. Ed. P. C. R.),

către energia clasei revoluționare *). Ca să fim un *Partid* social-democrat, trebuie să câștigăm *sprijinul clasei*. Nu Partidul trebuie să cuprindă organizația complotistă, cum credea tovarășul Martov, ci clasa revoluționară, proletariatul, trebuie să cuprindă Partidul, care cuprinde atât organizații complotiste cât și necomplotiste.

...,Organizațiile muncitorilor pentru lupta economică trebuie să fie organizații sindicale. Orice muncitor social-democrat are datoria, în măsura posibilității, să dea sprijin și să lucreze activ în aceste organizații. Dar nu este nicidecum în interesul nostru să cerem ca numai social-democrații să fie membri ai asociațiilor „de breaslă”: aceasta ar restrânge întinderea influenței noastre asupra masei. Trebuie să facă parte din asociația de breaslă orice muncitor care înțelege necesitatea unirii pentru lupta împotriva patronilor și a guvernului., Scopul însuși al asociațiilor de breaslă ar fi de neînfăptuit, dacă acestea nu ar uni pe toți aceia care sunt în stare să înțeleagă aceste lucruri elementare, dacă aceste asociațiuni de breaslă n’ar fi organizații foarte *largi*. Și cu cât mai largi sunt aceste organizații, cu atât mai largă va fi și influența noastră asupra lor, influență exercitată nu numai prin dezvoltarea „spontană” a luptei economice, dar și prin acțiunea directă, conștientă a membrilor socialiști ai asociațiunii asupra tovarășilor lor. **) Exemplul sindicatelor este foarte caracteristic pentru a aprecia problema dezbătută a primului paragraf. Nu pot exista două păreri în sânul social-democraților în legătură cu faptul că Sindicatele trebuie să lucreze „sub controlul și conducerea” organizațiilor social-democrate. Dar, dacă s’ar da *pentru acest motiv* tuturor membrilor sindicatelor dreptul „să se proclame” membrii partidului social-democrat, s’ar comite a absurditate vădită, care ar amenința să aducă o dublă pagubă: ar îngusta cadrul mișcării sindicale și prin urmare ar slăbi solidaritatea muncitorilor. Pe de altă parte, aceasta ar fi făcut ca Partidul social-democrat să fie lăsat

*) Vezi prezentul volum, pag. 301.

***) Idem, pag. 309.

pradă deslănării și instabilității. Social-democrația germană a avut ocazia să rezolve în practică o chestiune similară atunci când s'a produs faimosul incident al zidarilor din Hamburg, care lucrau în acord. Social-democrația n'a șovăit niciun moment să recunoască că a sparge o grevă, este o faptă necinstită din punct de vedere social-democrat, — adică să recunoască că a conduce grevele și a le sprijini este *propria ei* cauză, dar în acelaș timp, ea s'a opus tot atât de categoric celor care voiau să identifice interesele partidului cu interesele sindicatelor și să *încarce Partidul cu răspunderea* acțiunilor izolate ale unor sindicate. Partidul trebuie să caute și va căuta să introducă spiritul său în sindicate și să le supună influenței sale; dar tocmai în interesul acestei influențe, el trebuie să facă o diferență între elementele social-democrate (cari intră în Partidul social-democrat) și elementele nu prea conștiente și nu prea active pe plan politic și să nu le amestece așa cum vrea tovarășul Axelrod:

„...Centralizarea funcțiunilor celor mai conspirative de către organizația revoluționarilor nu va slăbi, ci dimpotrivă va îmbogăți și va lărgi conținutul activității unui mare număr de alte organizații, menite marelui public și alcătuite deaceea într'o formă cât mai liberă și mai neînchegată și cât mai puțin conspirativă: sindicate muncitorești de breaslă, cercuri culturale muncitorești, cercuri de citire a literaturii ilegale, cercuri socialiste, precum și cercuri democratice în sânul *tuturor* celorlalte straturi ale populației, etc., etc. Asemenea cercuri, sindicate și organizații sunt neapărat necesare pretutindeni, într'un număr *cât mai mare* și cu funcțiunile cele mai felurite. Dar este absurd și dăunător ca ele să fie *confundate* cu organizația de *revoluționari*, este absurd să se ștergă hotarul dintre ele...“ *) Se vede din acest citat cât de puțin nimerit era ca tovarășul Martov să-mi aducă aminte că organizația revoluționarilor trebuie să *fie cuprinsă* în organizații largi muncitorești. Acest lucru l-am arătat încă în „Ce-i de făcut?“, iar în „Scrisoare către un tovarăș“ am dezvoltat această idee mai concret.

*) Vezi prezentul volum, pag. 322.

Cercurile din fabrici — scriam acolo — „sunt foarte importante pentru noi: doar forța principală a mișcării constă în organizarea muncitorilor din uzinele mari, căci uzinele mari (și fabricile) cuprind partea predominantă a clasei muncitoare, nu numai prin cantitatea ei importantă ci și mai mult, — prin influența ei predominantă, prin dezvoltarea ei și prin combativitatea ei. Fiecare uzină trebuie să fie un bastion al nostru. Subcomitetul uzinei trebuie să caute să cuprindă toată uzina, un număr de muncitori cât mai mare posibil printr'o rețea de cercuri (sau agenți) de tot felul... Toate grupurile, cercurile, subcomitetele, etc. trebuie să fie considerate ca instituții sau filiale ale comitetului. Unii dintre ei vor declara deschis că vor să intre în Partidul Muncitoresc Social-Democrat Rus și vor intra, *cu condiția ca să fie confirmați* de către comitet, vor asuma anumite funcțiuni (printr'un mandat primit din partea comitetului sau în înțelegere cu el), se vor obliga să se supună dispozițiilor organelor de Partid, *se vor bucura de toate drepturile tuturor membrilor de Partid*, vor fi socotiți drept primii candidați pentru comitet etc. Alții *nu vor intra* în Partidul Muncitoresc Social-Democrat Rus, vor fi considerați ca formând cercuri organizate de membri de Partid sau care aderă la cutare sau cutare grupare a Partidului etc.“ *). Se vede foarte limpede, din cuvintele subliniate de mine, că *ideea* conținută în formularea pe care am dat-o eu primului paragraf este deja exprimată în întregime în „Scrisoare către un tovarăș“. Condițiile pentru a intra în Partid sunt indicate clar aici; și anume se cere: 1) un anumit grad de organizare și 2) confirmarea de către comitetul de Partid. Ceva mai departe, eu mai arăt, de pildă, ce grupuri și organizații trebuie (sau nu trebuie) să facă parte din Partid și pe baza căror considerațiuni: „Grupele de colportori trebuie să aparțină Partidului Muncitoresc Social-Democrat Rus, să cunoască un anumit număr de membri ai săi și de persoane cari au funcțiuni. Un grup care studiază condițiile profesionale de muncă și care elaborează revendicările profesionale nu tre-

*) Vezi Lenin „Opere“, vol. V, pag. 185—187, ed. rusă.

bue să aparțină numaidecât Partidului Muncitoresc Social-Democrat Rus. Câteodată acele grupuri de studenți, ofițeri, funcționari, care se ocupă cu autoeducația, și unde *participă* unul sau doi membri de Partid, nu trebuie să știe deloc că aceștia din urmă aparțin partidului“*)).

Iată material nou referitor la chestiunea „vălului ridicat“! În timp ce formula din proiectul tovarășului Martov nu se ocupă deloc de atitudinea partidului față de organizații, eu am indicat aproape cu un an înainte de Congres că unele organizații trebuie să intre în Partid și altele nu. Ideea pe care am susținut-o la Congres se vede limpede și din „Scrisoare către un tovarăș“. Problema ar fi putut fi prezentată în mod concret în felul următor. De pildă, se pot deosebi diferite categorii de organizații după gradul lor de organizare și de conspirație: 1) organizații de revoluționari; 2) organizații muncitorești cât mai largi și mai variate posibil (mă mărginesc numai la clasa muncitoare, presupunând dela sine înțeles că anumite elemente din alte clase vor intra și ele în aceste organizații, în anumite condiții). Din aceste două categorii se compune Partidul. Mai departe: 3) organizațiile de muncitori, cari aderă la Partid; 4) organizațiile de muncitori cari nu aderă la Partid, dar care în realitate se supun controlului și conducerii lui; 5) elementele neorganizate ale clasei muncitoare, care se supun și ele conducerii social-democrate uneori și în orice caz atunci când au loc manifestări mai importante ale luptei de clasă. Iată cum stau aproximativ lucrurile, după mine. Dimpotrivă, după tovarășul Martov limitele partidului rămân complet nedeterminate, căci „orice grevist“ poate „să se proclame membru de Partid“. Care este folosul acestei impreciziuni? Larga răspândire a unui „titlu“. Paguba pe care o aduce este aceea că introduce ideea *desorganizatoare* de a confunda clasa cu Partidul.

Ca să ilustrăm tezele generale expuse de noi, să aruncăm o privire superficială asupra debaterilor care au continuat la Congres în legătură cu primul paragraf. Tovarășul Bruker se

*) Vezi Lenin „Opere“, vol. V, pag. 183, ed. rusă.

pronunță pentru formularea mea (spre plăcerea tovarășului Martov); dar alianța *lui* cu mine, spre deosebire de alianța tovarășului Akimov cu Martov se dovedește a fi întemeiată pe o neînțelegere. Tovarășul Bruker „nu este de acord cu întregul Statut și cu întreg spiritul lui“ și apără formula mea, *ca fiind o bază a democratismului* care este dorit de partizanii „Cauzei Muncitoare“. Tovarășul Bruker nu s'a ridicat încă atât de mult încât să adopte punctul de vedere că, în lupta politică, câteodată, trebuie să alegem răul cel *mai mic*; tovarășul Bruker n'a observat că este inutil să apere democratismul într'un Congres ca al nostru. Tovarășul Akimov s'a arătat mai perspicace. El a pus foarte just chestiunea, atunci când a recunoscut că „tovarășii Martov și Lenin discută care (formulare) satisface mai bine scopul lor comun“. „Eu și Bruker — continua el — vrem să alegem acea formulă care *atinge scopul mai puțin ca oricare alta*. În acest sens aleg formularea lui Martov“. Și tovarășul Akimov a explicat în mod sincer, că el consideră „însuși scopul lor“ (al lui Plehanov, Martov și al meu: crearea unei organizații conducătoare a revoluționarilor) drept „irealizabil și dăunător“; el apără ca și tovarășul Martinov *) ideea economiștilor că o „organizație de revoluționari“ este inutilă. El „este ferm convins că, totuși, viața va pătrunde în organizația noastră de Partid, indiferent dacă drumul îi va fi îngădit de formula lui Martov sau de formula lui Lenin“. N'ar merita să ne oprim asupra acestei înțelegeri „codiste“ a „vieții“ dacă n'am fi întâlnit-o și la tovarășul Martov. Al doilea discurs al tovarășului Martov este, în general, atât de interesant, încât merită să fie analizat amănunțit.

*) Tovarășul Martinov, dealtfel, vrea să se deosebească de tovarășul Akimov, vrea să dovedească că cuvântul de complotist n'ar avea înțelesul de conspirativ, că diferența dintre aceste cuvinte ar ascunde în dosul ei o diferență de noțiuni. Dar nici tovarășul Martinov, nici tovarășul Axelrod, care calcă acum pe urmele lui n'au explicat în ce constă această diferență. Tovarășul Martinov „se comportă“ ca și cum eu nu m'aș fi exprimat categoric, de pildă, în „Ce-i de făcut?“ (ca și în „Sarcinile“) împotriva „*limitării luptei politice la complot*“. Tovarășul Martinov vrea să forțeze pe auditorii să uite că, acei pe care i-am combătut n'au văzut necesitatea unei organizații a revoluționarilor, tot astfel cum nu o vede tovarășul Akimov nici acum.

Primul argument al tovarășului Martov: controlul organizațiilor de Partid asupra membrilor de Partid care nu intră în aceste organizații „este realizabil, în măsura în care comitetul, însărcinând pe cineva cu o anumită funcțiune, are posibilitatea s'o supravegheze“. Această teză este extrem de caracteristică, deoarece ea „trădează“, dacă se poate spune așa, *cui* îi este necesară și cui îi va servi *de fapt* formularea lui Martov: intelectualilor izolați sau grupurilor de muncitori și masselor muncitorești? Se pot da două interpretări formulei lui Martov: 1) Are dreptul „să se proclame“ (cuvintele sunt ale tovarășului Martov) membru de Partid oricine contribuie în mod regulat și personal la activitatea lui, sub conducerea uneia dintre organizațiile lui. 2) Orice organizație de Partid are dreptul să recunoască drept membru de Partid pe oricine contribuie personal și în mod regulat la activitatea ei sub conducerea acestei organizații. Numai prima interpretare dă într'adevăr posibilitatea „fiecărui grevist“ de a se proclama membru de Partid și, deaceia, *numai această interpretare* a cucerit subit inimile Liberilor, Akimovilor și Martînovilor. Dar, evident, această interpretare nu este altceva decât o frază căci, după ea, toată clasa muncitoare poate să intre în Partid și atunci diferența dintre Partid și clasă este ștersă; numai „simbolic“ se poate vorbi despre controlul și conducerea „fiecărui grevist“. Iată de ce tovarășul Martov a alunecat, în al doilea discurs al său, spre a doua interpretare (deși, în paranteză fie zis, ea a fost respinsă direct de Congres, care n'a acceptat nici rezoluția lui Kostici): comitetul va împărți funcțiunile și va supraveghea îndeplinirea lor. Desigur, astfel de însărcinări speciale nu vor fi încredințate niciodată *massei* muncitoare, *mîilor* de proletari (despre care vorbesc tovarășii Axelrod și Martînov); ele vor fi adeseori încredințate tocmai acelor *profesori* de care amintea tovarășul Axelrod, acelor *liceeni*, de care aveau grijă tovarășii Liber și Popov, acelu *tineret revoluționar*, la care se referea tovarășul Axelrod în al doilea discurs al său. Intr'un cuvânt, formula tovarășului Martov ori va rămâne literă moartă, o frază fără conținut, ori va folosi în special și aproape exclu-

siv „*intelectualilor* pătrunși până în măduva oaselor de *individualism burghez*“ și cari nu doresc să intre în organizație. *In vorbe*, formula lui Martov apără interesele păturilor largi ale proletariatului; *în fapte*, această formulă va servi *intelectualilor burghezi* care nu acceptă disciplina și organizația proletară. Nimeni nu va îndrăzni să nege, că ceea ce caracterizează în general pe *intelectuali ca pătură deosebită* a societății capitaliste moderne este *tocmai individualismul* și incapacitatea de a se supune disciplinei și organizării. (Vezi renumitele articole ale lui Kautsky despre intelectuali); aceasta, între altele, deosebește în mod desavantajos această pătură socială, de proletariat; aceasta explică nestatornicia și slăbiciunea intelectualilor, caracteristică pe care proletariatul o simte atât de des; și această caracteristică a intelectualilor este strâns legată de condițiile obișnuite ale vieții lor, de condițiile în care își câștigă existența și care apropie în foarte, foarte multe privințe de condițiile de *existență ale micii burghezii* (munca individuală sau în colective mici etc.). Nu este o întâmplare nici faptul că tocmai apărătorii formulei lui Martov au trebuit să folosească exemplul profesorilor și al liceenilor. În cursul discuțiilor asupra primului paragraf, nu partizanii unei largi lupte proletare s'au ridicat împotriva adepților unei organizații întru totul complotiste, așa cum credeau tovarășii Martinov și Axelrod, ci adepții *individualismului intelectual burghez* s'au ciocnit cu partizanii *disciplinei și a organizării proletare*.

Tovarășul Popov a spus: „Pretutindeni, la Petersburg, la Nicolaev, ca și la Odesa, sunt zeci de muncitori, care, după mărturia reprezentanților acestor orașe, răspândesc publicații, fac agitație pe cale orală și nu pot fi membrii organizației. Ei pot fi considerați ca apropiați, dar nu membri“. Dece nu pot fi ei membrii organizației? Aceasta a rămas secretul tovarășului Popov. Am citat mai sus pasagiul din „Scrisoare către un tovarăș“ în care arătam că este posibil și necesar de a încadra în organizație pe acești muncitori (nu cu zecile, ci cu sutele) și că multe, multe dintre organizații pot și trebuie să intre în Partid.

Al doilea argument al tovarășului Martov: „Pentru Lenin nu există în Partid alte organizații, decât cele de Partid“... Foarte just!... „Dimpotrivă, în ce mă privește, aceste organizații trebuie să existe. Viața creează și înmulțește organizațiile mai repede decât reușim noi să le încadrăm în ierarhia organizației noastre de luptă a revoluționarilor profesioniști“. Aceasta este fals din două puncte de vedere: 1) „Viața“ dă naștere la mult mai puține organizații eficiente de revoluționari, decât ne trebuie nouă, decât cere mișcarea muncitorească; 2) Partidul nostru trebuie să fie o ierarhie nu numai a organizațiilor de revoluționari, ci și a masei de organizații muncitorești... „Lenin crede că Comitetul Central va confirma ca organizații de Partid, numai pe acelea care vor fi sigure din punct de vedere al principiilor. Dar tovarășul Bruker înțelege bine că viața va învinge (sic!) și că Comitetul Central va trebui să legalizeze o mulțime de organizații în ciuda caracterului lor nesigur, pentru a nu le lăsa în afara partidului; de aceea s'a și alăturat tovarășul Bruker lui Lenin“. Iată, într'adevăr, o înțelegere codistă a „vieții“! Desigur, dacă Comitetul Central ar fi compus în mod *obligator* din oameni care se conduc nu după părerile lor, ci după ceea ce spun alții (vezi incidentul cu comitetul de organizare), atunci „viața“ ar „învinge“ în sensul că elementele cele mai înapoiate ale partidului ar obține superioritatea asupra celorlalte, (*așa cum s'a întâmplat de altfel și acum, când elementele înapoiate au format o „minoritate“ a partidului*). Dar nu este imposibil de găsit un motiv *rezonabil* care să impună unui Comitet Central *priceput* să introducă în Partid elemente „nesigure“. Referindu-se la „viața“, care „dă naștere“ unor elemente nesigure, tovarășul Martov demonstrează în mod concret caracterul oportunist al planului său de organizare! „Eu, însă, cred, — continuă el, — că, dacă o asemenea organizație (nu prea sigură) consimte să accepte programul și controlul partidului, noi putem s'o încadrăm în Partid, fără ca s'o transformăm prin aceasta într'o organizație de Partid. Aș considera că ar fi un mare triumf al partidului nostru, dacă, de pildă, o oarecare Uniune a „independenților“ ar accepta punc-

tul de vedere și programul social-democrației și ar intra în Partid, ceea ce, totuși, nu înseamnă că noi încadrăm această uniune într'o organizație de Partid "... Iată la ce confuzie duce formula lui Martov: organizații care nu sunt ale partidului, dar care intră în Partid! Inchipuiți-vă numai schema *Jui*: Partidul = 1) organizații de revoluționari + 2) organizații de muncitori, recunoscute ca organizații de Partid + 3) organizații de muncitori nerecunoscute ca organizații de Partid (compuse în special din „independenți“) + 4) persoane izolate, cari îndeplinesc diferite funcțiuni, profesori, elevi, etc. + 5) „orice grevist“. Acestui plan remarcabil nu-i pot fi alăturate decât cuvintele tovarășului Liber: „Sarcina noastră nu constă numai în a organiza o organizație (!!), ci noi putem și trebuie să organizăm Partidul“. Desigur, noi putem și trebuie să facem aceasta, dar, atunci nu este nevoe să rostim cuvinte lipsite de sens ca „organizarea organizației“, ci să *cerem direct* membrilor de Partid să lucreze efectiv pentru *organizare*. A vorbi despre „organizarea partidului“ și a apăra desorganizarea și fărâmițarea ascunzându-ne în dosul cuvântului Partid, înseamnă a rosti fraze goale.

„Formularea noastră — spunea tovarășul Martov — exprimă tendința de a crea o serie de organizații între organizația revoluționarilor și masse“. Ei bine, nu! Formula lui Martov *nu exprimă* această tendință care este într'adevăr obligatorie, deoarece ea nu *conține un imbold la organizare*, nu ne cere să ne organizăm, nu face distincție între cel organizat — și cel neorganizat. Ea dă numai un *titlu* *) și cu această ocazie nu se

*) La Congresul Ligii, tovarășul Martov a mai expus încă un argument în favoarea formulării sale, care merită să fie luat în răs. „Am putea să arătăm, — spunea el — că formula lui Lenin, dacă este înțeleasă ad-litteram, exclude din Partid pe *agenții Comitetului Central*, deoarece aceștia nu formează o organizație“. Acest argument a fost întâmpinat cu *răsete* și la Congresul Ligii, după cum menționează procesele-verbale. Tovarășul Martov crede că „dificultatea“ pe care o indică poate fi rezolvată numai dacă agenții Comitetului Central intră în „organizația Comitetului Central“. Dar nu este vorba despre asta. Este vorba că tovarășul Martov a arătat în mod evident prin exemplul său că nu *înțelege absolut deloc ideea cuprinsă în primul paragraf*, a arătat o mostră de critică care se leagă de cuvinte, și care, într'adevăr, merită să fie luată în răs. *Formal* ar fi fost suficient să se creeze „organizația agenților Comitetului Central“, să se hotărâscă încadrarea ei în Partid pentru ca să dispară imediat „dificultatea“ care a cauzat atâta bătaie de cap tovarășului

poate să nu ne amintim cuvintele tov. Axelrod: „Lor (cercurilor tineretului revoluționar și altora) și persoanelor izolate, nu li se poate interzice prin niciun decret, să se intituleze social-democrați“ (adevăr sfânt) „și chiar să se considere o parte a partidului“... iată, aceasta este hotărît fals! Nu se poate și nici nu e nevoie să se interzică cuiva să se intituleze social-democrat, deoarece acest cuvânt exprimă în mod direct numai un sistem de convingeri, iar nu relații organizatorice determinate. Se poate și trebuie să se interzică unor cercuri și persoane izolate „de a se considera drept parte a întregului!“ dacă aceste cercuri și persoane dăunează cauzei Partidului, îl desorganizează sau îl pervertesc. Ar fi ridicol să vorbim despre Partid ca despre ceva întreg, ca despre o unitate politică, dacă el n'ar fi în stare „să interzică prin decret“ unui cerc „să se considere ca parte“ a întregului! Ce rost ar avea atunci să stabilim modul și condițiile excluderii din Partid? Tovarășul Axelrod a dus greșala fundamentală a tovarășului Martov la absurd; el a ridicat această greșală la rangul de *teorie oportunistă* prin faptul că a adăugat: „In formularea lui Lenin, primul paragraf este în directă contradicție principială cu însăși esența (!!), cu sarcinile partidului social-democrat al proletariatului“. Aceasta înseamnă nici mai mult nici mai puțin că: a avea pretenții mai mari dela Partid decât dela clasă, — înseamnă să te contradici din punct de vedere principial cu însăși esența sarcinilor proletariatului. Nu este de mirare că Akimov a apărut cu atâta hotărîre o asemenea *teorie*.

Martov. Or, *ideea* pe care o conținea primul paragraf, așa cum îl formulase eu, consta într'un *îmbold*: „organizați-vă!“, precum și în *asigurarea* controlului și a conducerii reale. Însăși problema: dacă agenții Comitetului Central vor intra sau nu în Partid, este ridiculă dacă o ridicăm din punct de vedere al *fondului*, deoarece controlul *real* asupra lor este deja complet asigurat prin aceea că ei sunt numiți agenți, prin aceea că ei sunt menținuți în funcțiunea de agenți. Deci nu poate fi vorba aci de a confunda ceea ce este organizat și neorganizat (greșala esențială a formulării tovarășului Martov). Formula tovarășului Martov nu este bună pentru că ea permite ca oricine, orice oportunist, orice palavragiu, orice „profesor“ și orice „licean“ să se poată proclama membru de Partid. În zadar caută tovarășul Martov să *sustragă* atenția dela acest *călcăru* al lui Achile al formulării sale prin asemenea exemple, când nici nu poate fi vorba de autoincadrarea și de autoproclamarea ca membru de Partid.

Ca să fim drepti, notăm că tovarășul Axelrod, care dorește acum să transforme această formulare greșită și vădit înclinată spre oportunism într'un nucleu de concepții noi, s'a declarat la Congres dimpotrivă gata de „tocmeală“ spunând: „Dar observ că deschid o ușă deschisă“ (eu observ aceasta și în noua „Iskră“) ... „pentru că tovarășul Lenin cu cercurile lui periferice, considerate ca părți ale organizației de partid, satisface cererea mea“... (și nu numai cu cercurile periferice, dar și cu uniunile muncitorești de orice fel: vezi discursul tovarășului Strahov și citatele indicate mai sus din „Ce-i de făcut?“ și din „Scrisoare către un tovarăș“) ... *) „Mai rămân persoanele izolate, dar și aici ne-am putea tocmi puțin“. Am răspuns tovarășului Axelrod că, în general, n'am nimic împotriva tocmeii; acum trebuie să explic în ce sens am spus aceasta, tocmai în ce privește persoanele izolate, toți acei profesori, elevi etc.; aș consimți cel mai puțin să fac concesii; dar, dacă s'a ivit vreo îndoială referitoare la organizațiile muncitorești, aș fi de acord să adaog (deși am dovedit mai sus că aceste îndoeli sunt complet lipsite de temei) la primul meu paragraf o notă cam de felul acesta: „Organizațiile muncitorești care acceptă Programul și Statutul Partidului Muncitoresc Social-Democrat Rus trebuie să fie încadrate în rândurile organizațiilor de Partid în număr cât mai mare“. La drept vorbind, o astfel de notă nu-și are locul în Statut, care trebuie să se mărginească la definiții juridice, ci în comentariile explicative și în broșuri (și am arătat deja, că eu dădeam asemenea explicații în broșurile mele, cu mult înainte de a se stabili Statutul), dar, cel puțin, această notă n'ar conține nicio umbră de idee greșită în stare să provoace desorganizarea, nicio umbră de raționament oportunist **) și de concepții anarhice“, așa cum se găesc, fără îndoială, în formularea tovarășului Martov.

*) Vezi Lenin „Opere“ vol. V, pag. 179, ed. rusă.

**) În special fraza lui Troțki, că „oportunismul este creat de cauze mai complicate (sau este determinat de cauze mai profunde) decât cutare sau cutare punct al statutului — că oportunismul este provocat de nivelul relativ al dezvoltării democrației burghize și a proletariatului“, această frază face și ea parte din categoria acelor raționamente cari apar

Ultima expresie, pe care am pus-o între ghilimele, aparține tovarășului Pavlovici, care a calificat foarte just recunoașterea membrilor „*iresponsabili și care se înscriu singuri în Partid*“, drept *anarhism*. „*Transpusă într'un limbaj simplu*“ — explica tovarășul Pavlovici tovarășului Liber formularea pe care o fac eu — ea înseamnă: „*dacă vrei să fii membru de Partid trebuie să recunoști, deasemeni, și relațiile organizatorice nu*

în mod inevitabil atunci când se încearcă să se motiveze formula lui Martov. Important este nu ca punctele statutului să creeze oportunism, ci să făurim cu ajutorul lor o armă mai mult sau mai puțin eficace împotriva oportunismului. Această armă trebuie să fie cu atât mai ascuțită, cu cât cauzele oportunismului sunt mai adânci. Deaceia, a *justifica* formularea care deschide porțile oportunismului, prin „cauze adânci“ — este cel mai pur codism. Când Troțki era împotriva lui Liber, el înțelegea că Statutul înseamnă o „*neîncredere organizată*“ a întregului față de parte, a detașamentului înaintat față de detașamentul înapoiat; iar când Troțki a trecut de partea lui Liber, el a uitat aceasta și a început chiar să justifice *slăbiciunea* și instabilitatea organizării noastre, a acestei neîncrederi (neîncredere față de oportunism) prin „cauze complicate“, prin „*nivelul dezvoltării proletariatului*“ etc. Un alt argument al lui Troțki: „*tineretului intelectual, care este organizat într'un fel sau altul, îi este mult mai ușor să se înscrie în Partid*“ (cursivul este al meu).

Desigur. Deaceia această formulare care permite chiar și elementelor neorganizate *de a se proclama* membri de Partid suferă de imprecizluna caracteristică intelectualului și nu formularea mea care *ridică* dreptul de a „*fi înregistrat*“ în Partid. Troțki spune că, dacă Comitetul Central „*nu recunoaște*“ organizația oportuniștilor, aceasta se întâmplă din cauza caracterului persoanelor; or, dacă aceste persoane sunt cunoscute ca personalități politice, ele nu sunt periculoase, și pot fi excluse printr'un boicot general al partidului. Aceasta este just numai în cazul că cineva trebuie să fie *exclus din Partid* (și abia numai pe jumătate, căci un Partid organizat *exclude* prin vot și nu prin boicot). Aceasta este cu totul greșit, în cazurile care se prezintă mai des, când este absurd să *înșerpăm* pe cineva din Partid atunci când e nevoe numai să-l *controlăm*. Comitetul Central poate să încadreze *dinadins* în Partid cu anumite condiții cu scopul de a controla o organizație nu prea sigură, dar capabilă să muncească, cu scopul de a o controla, de a o încerca și *de a o îndruma pe calea adevărului* și prin conducerea lui să-i paralizeze devierile parțiale, etc. Acest fel de încadrare nu este periculos, *dacă* nu se adărnite „*auto-inscrierea*“ în Partid în general. Acest fel de încadrare va fi adesea folositor, pentru ca concepțiile și tacticile greșite să fie exprimate (și discutate) deschis, *în deplină responsabilitate* și sub control. „*Dar dacă definițiile juridice trebuie să corespundă relațiilor reale, atunci formula tovarășului Lenin trebuie să fie respinsă*“ — spune tovarășul Troțki, exprîmându-se iarăși ca un oportunist. Relațiile reale nu sunt moarte, ci trăesc și se dezvoltă. Definițiile juridice pot să corespundă dezvoltării progresiste a acestor relații, dar pot să „*corespundă*“ deasemeni (dacă aceste definiții sunt proaste) regresului sau stagnării. Acest ultim caz este „*cazul*“ tovarășului Martov.

numai în mod platonice"! Oricât este de simplă această „transpunere“ ea s'a dovedit a fi binevenită (cum au arătat evenimentele de după Congres) nu numai pentru diferiții profesori și elevi dubioși, ci și pentru cei mai adevărați membri de Partid, pentru oamenii de sus... Tovarășul Pavlovici a subliniat tot atât de just contrazicerea care există între formula tovarășului Martov și indiscutabila teză a socialismului științific, pe care a citat-o atât de ne-la-locul ei același tovarăș Martov. „Partidul nostru este expresia conștientă a unui proces inconștient“. Exact. Și tocmai de aceea nu este just să ne punem drept scop ca „fiecare grevist“ să poată să se intituleze membru de Partid, căci dacă „fiecare grevă“ n'ar fi o expresie spontană a puternicului instinct de clasă și al luptei de clasă care duce inevitabil spre revoluția proletară, ci *expresia conștientă* a acestui proces, atunci... atunci greva generală n'ar fi fost o frază anarhistă, atunci Partidul nostru *ar fi cuprins* imediat, dintr'odată, întreaga clasă muncitoare și, în consecință, am fi terminat dintr'odată și cu întreaga *societate burgheză*. Pentru a fi o expresie conștientă *în realitate* Partidul trebuie să elaboreze relații organizatorice, cari să *asigure un anumit nivel* de conștiință și să-l ridice în mod sistematic. „Dacă mergem pe drumul lui Martov — spunea tovarășul Pavlovici, — trebuie în primul rând să înlăturăm punctul care prevede recunoașterea *programului*, căci pentru a recunoaște programul trebuie să ni-l însușim și să-l înțelegem. Recunoașterea programului este condiționată de un nivel destul de înalt al conștiinței politice“. Nu vom admite niciodată ca *sprîjinirea* social-democrației, ca *participarea* la lupta condusă de ea să *fie limitată* în mod artificial prin niciun fel de pretenții (însușiri, înțelegere etc.), deoarece această *participare*, prin ea însăși, prin însuși faptul că se manifestă, ridică conștiința și instinctele de organizare; dar dacă *ne-am unit într'un Partid* pentru a duce o muncă planificată, trebuie să ne îngrijim să asigurăm această planificare.

S'a văzut *imediat* chiar în cursul *aceleiași* ședințe că avertismentul tovarășului Pavlovici relativ la program a fost bine-

venit. Tovarășii Akimov și Liber, cari au făcut ca formularea lui Martov *) să fie adoptată, și-au desvăluit adevărata lor fire, *imediat*, cerând ca și programul să fie recunoscut numai în mod platonice, să fie recunoscute numai „principiile lui fundamentale“ (pentru a te putea pretinde „membru“ de Partid). „Propunerea tovarășului Akimov este complect logică din punctul de vedere al tovarășului Martov“ — observă tovarășul Pavlovici.

Din nefericire nu se poate vedea *câte* voturi a întrunit această propunere a lui Akimov. Probabil că nu mai puțin de șapte (cinci bundiști, Akimov și Bruker). Și tocmai faptul că *șapte* delegați au părăsit Congresul a transformat „majoritatea compactă“, (anti-iskriștii, „centrul“ și martoviștii) care începuse să se formeze în legătură cu primul paragraf al statutului, într'o minoritate compactă! Tocmai plecarea acestor *șapte* delegați, a provocat insuccesul moțiunii care propunea să se confirme redacția veche, moțiune care ar constitui o violare flagrantă a principiului „continuității“ în conducerea „Iskrei“! Singura salvare și cheazășie a „continuității“ „Iskrei“ era grupul inițial de *șapte*: ei se compuneau din bundiști, Akimov și Bruker, adică tocmai din acei delegați cari au votat contra *motivelor* de recunoaștere a „Iskrei“ ca organ central, tocmai acei delegați al căror oportunism fusese recunoscut de zeci de ori de către Congres și în special de Martov și Plehanov în chestiunea *atenuării* primului paragraf referitor la program. „Continuitatea“ „Iskrei“ este păzită de anti-iskriști! Ne apropiem de *începutul* tragi-comediei la care am asistat după Congres.

Modul în care s'au grupat voturile în legătură cu primul

*) Au fost 28 de voturi pentru această formulă și 22 — contra. Din 8 anti-iskriști — 7 au fost pentru Martov și numai unul pentru mine. Tovarășul Martov n'ar fi putut să facă să fie adoptată formularea sa oportunistă, dacă n'ar fi fost ajutat de oportuniști. (Tovarășul Martov a încercat să conteste — fără să reușească — la congresul Ligii acest fapt ce nu poate fi pus la îndoială, menționând, nu se știe de ce, numai voturile bundiștilor și uitând pe Akimov și prietenii săi — sau mai bine zis, aducându-și aminte de ei *numai* atunci când aceasta putea să-i servească împotriva mea — de exemplu în cazul aprobării formulării mele de către tovarășul Bruker).

paragraf al statutului, a scos la iveală un fenomen analog cu incidentul egalității limbilor: o pătrime (aproape) din majoritatea iskristă se rupse de ea, permițând în felul acesta ca să învingă anti-iskriștii, care sunt urmași de „centru“. Desigur, și în acest caz există voturi izolate, care strică armonia tabloului. Este inevitabil ca la o adunare atât de mare cum este Congresul nostru, să se găsească „sălbatici“ care trec întâmplător, ba într’o tabără, ba într’alta, în special pentru o chestiune cum este paragraful 1, unde adevăratul caracter al divergenței de abia se contura și mulți *nu reușeau să se orienteze* (din cauză că această chestiune nu fusese prelucrată în prealabil în preză și broșuri). Majoritatea iskriștilor a pierdut 5 voturi (Rusov și Karski cu câte două voturi și Lenski cu un vot); invers, un anti-iskrist (Bruker) și trei centriști (Medvedev, Egorov și Tarev) s’au alăturat celorlalți; a rezultat un total de 23 voturi (24—5,+4) având un vot mai puțin decât modul definitiv în care s’au grupat voturile la alegeri, *datorită anti-iskriștilor*, dintre cari 7 erau pentru el și unul pentru mine (șapte „centriști“ au fost deasemeni pentru Martov și trei pentru mine). *A început să se formeze* coaliția minorității iskriștilor cu anti-iskriștii și „centrul“ care a format la sfârșitul congresului și după Congres minoritatea compactă. Greșala politică a lui Martov și Axelrod care au făcut, *fără îndoială, un pas spre oportunism și individualism anarhist* prin modul în care au formulat primul paragraf și în special cum l-au apărat, s’a manifestat imediat în mod evident în arena liberă și publică a congresului, prin faptul că elementele cele mai puțin ferme și călite pe plan principial au întrebuintat dintr’odată toate forțele lor pentru a lărgi acea fisură, care se ivise în concepțiile social-democrației revoluționare. Deoarece oameni, care urmăreau pe față *scopuri diferite* în domeniul organizatoric, lucrau la Congres în comun, (vezi discursul lui Akimov), aceasta i-a împins imediat pe adversarii de *principii* ai planului nostru organizatoric și ai statutului nostru, să sprijine greșeliile tovarășilor Martov și Axelrod. Iskriștii, care au rămas și în această chestiune credincioși concepției social-democrației revoluțio-

nare — au rămas în *minoritate*. Această împrejurare are o *importanță uriașă*, deoarece, fără de lămurirea ei, este imposibil să se înțeleagă lupta ce s'a dus atât în jurul particularităților statutului, cât și lupta ce s'a dus pentru a hotărî compoziția Organului Central și a Comitetului Central.

j). NEVINOVATELE VICTIME ALE UNEI FALSE ACUZĂRI DE OPORTUNISM

Înainte de a trece la discuțiile care au mai continuat în legătură cu Statutul, este necesar pentru a lămuri divergența noastră asupra compoziției instituțiilor centrale să ne ocupăm de ședințele pe care le-a ținut organizația „Iskra“ *separat*, în timpul congresului. Ultima și cea mai importantă din aceste patru ședințe a avut loc *tocmai după* ce s'a votat primul paragraf al statutului. Și astfel sciziunea organizației „Iskra“ care s'a produs la această ședință a fost, din punct de vedere cronologic și logic, condiția prealabilă a luptei ce a urmat.

Ședințele separate ale organizației „Iskra“*) au început imediat după ce s'a produs incidentul cu Comitetul de Organizare care a fost un pretext pentru a se începe o discuție referitoare la eventualele candidaturi pentru Comitetul Central. Este delă sine înțeles că aceste ședințe aveau un caracter exclusiv consultativ și că ele nu angajau pe nimeni, din cauză că mandatele imperative fuseseră desființate, totuși au avut o însemnătate foarte mare. Alegerea Comitetului Central era extrem de greu de efectuat pentru delegații cari nu cunoșteau nici numele conspirative, nici munca internă a organizației „Iskra“ — care era creatorea de fapt a unității partidului și conducătoarea mișcării practice, acesta fiind unul din motivele pentru cari „Iskra“ a fost recunoscută în mod oficial. Am văzut deja că datorită faptului că iskriștii au rămas uniți, au avut asigurată

*) Chiar la Congresul Ligii m'am străduit să schitez, cât mai scurt posibil, cele ce s'au întâmplat la ședințele separate, pentru ca să evit să se producă conflicte cari nu pot fi rezolvate. Faptele principale sunt expuse și în „Scrisoare către redacția „Iskrei“. Tov. Martov mi le-a constatat în „Răspunsul“ său.

la Congres o majoritate mare, până la $\frac{3}{5}$ și toți delegații au înțeles aceasta foarte bine. Toți iskriștii se așteptau tocmai, ca *organizația* „Iskrei“ să recomande o listă precisă pentru Comitetul Central, și niciunul dintre membrii acestei organizații nu a ridicat vreo obiecție împotriva discutării prealabile a compoziției Comitetului Central, niciunul n'a pomenit vreun cuvânt *nici chiar despre consfătuirea* care a avut loc cu toți membrii Comitetului Organizatoric, cu privire la candidații pentru Comitetul Central. Această împrejurare este și ea foarte caracteristică și e foarte important s'o avem în vedere deoarece acum martoviștii apără cu mult zel Comitetul, susținând că ei ar fi avut această atitudine cu mult înainte și dovedind în felul acesta pentru a suta și a mia oară, inconsecvența lor politică *). Atâta timp cât sciziunea produsă din cauza compoziției centrelor n'a unit pe Martov cu Akimov, — toți participanții la Congres își dădeau seama și orice om nepărtinitor poate să se convingă ușor din procesele-verbale ale congresului și din toată istoria „Iskrei“ că Comitetul de Organizare era în *primul rând* o comisie instituită pentru convocarea congresului, o comisie compusă într'adins din reprezentanții diferitelor nuanțe, inclusiv cea bundistă; or, adevărata muncă de *creare* a unității organizatorice a partidului a dus-o în întregime organizația „Iskrei“ (trebuie să se țină seama că *câțiva* iskriști cari făceau parte din Comitetul de Organizare au lipsit dela Congres din cauze cu totul întâmplătoare: fie din cauză că au fost arestați, fie din cauza altor împrejurări „independente“ de voința lor). Compoziția organizației „Iskrei“, care era prezentă la Congres este menționată în broșura tovarășului Pavlovici (vezi „Scrisoarea despre al II-lea Congres“).

*) Inchipuiți-vă numai acest „tablou de moravuri“: delegatul organizației „Iskra“ se consultă *la Congres*, numai cu ea și nu pomeneste *niciun cuvânt* despre consfătuirea cu Comitetul de Organizare. Iar după ce este înfrânt atât în această organizație cât și la Congres, el începe să *regrete* că n'a fost confirmat Comitetul de Organizare și (?) să laude acest comitet post factum și să *ignoreze* plin de dispreț organizația care i-a dat mandatul! Se poate garanta că un fapt asemănător nu va putea fi găsit în istoria niciunui partid social-democrat și muncitoresc veritabil.

Desbaterile cari s'au încins în sânul organizației „Iskra“ au avut drept rezultat definitiv cele două votări, cari au fost deja citate de mine în „Scrisoare către redacție“. Prima votare: „una din candidaturile susținute de Martov este respinsă cu nouă voturi contra patru și trei abțineri“. S'ar putea crede că nimic nu este mai simplu și mai natural, decât următorul fapt: eventualele candidaturi sunt discutate de comun acord cu cei 16 membri ai organizației „Iskra“ cari sunt prezenți la Congres și una din candidaturile tovarășului Martov (anume candidatura tovarășului Stein, așa cum a divulgat acum tovarășul Martov fără să vrea, în broșura „Starea de asediu“, deoarece nu s'a mai putut stăpâni) este respinsă cu majoritate de voturi. Doar noi ne-am adunat la Congresul partidului, tocmai pentru a discuta și a rezolva între altele problema de a ști cui să încredințăm „bagheta dirijorului“. Și era de datoria noastră, a tuturor, ca fiind membri de Partid, să acordăm cea mai serioasă atenție acestui punct de pe ordinea de zi, să rezolvăm această chestiune în *interesul cauzei*, în loc să ne lăsăm conduși de „sentimentalismul mic-burghez“, cum s'a exprimat foarte just mai târziu tovarășul Rusov. Desigur, atunci când s'a discutat *la Congres* chestiunea candidațiilor, era imposibil să nu vorbim și de anumite calități personale, să nu ne exprimăm aprobarea sau desaprobară *) față de ele, mai ales într'o adunare restrânsă și neoficială. *La Congresul*

*) Tovarășul Martov se plângea cu amărăciune în Ligă, de asprimea cu care eu îl desaprobam, fără să observe că se putea scoate din plângerile lui o concluzie care să se îndrepte împotriva lui. Lenin s'a purtat — ca să întrebuițăm însăși expresia lui — ca un turbaț (procesul-verbal al Ligii). Just. El trântea ușile. Adevărat. Purtarea lui a indignat pe toți membrii cari rămăseseră la adunare (la ședința a doua sau a treia a organizației „Iskra“). Adevărat. Dar ce rezultă din aceasta? Rezultă că argumentele pe care le-am folosit cu privire la fondul chestiunilor discutate erau convingătoare și că ele au fost confirmate de desfășurarea congresului. Intr'adevăr dacă totuși până la urmă 9 din 16 membri ai organizației „Iskra“ au fost cu mine, este limpede că aceasta s'a întâmplat cu toate cuvintele mele aspre și răutăcioase, în *poftida lor*. Ceeace înseamnă că, dacă eu nu m'aș fi exprimat pe un ton atât de „aspru“, poate că aș fi avut de partea mea mai mult decât nouă. Deci, argumentele și faptele au fost cu atât mai convingătoare, cu cât ele aveau de învins o „indignare“ mai mare.

Ligii, eu preveneam chiar că este absurd să se considere neaprobarea candidaturii (procesul verbal al Ligii), ca ceva „de-sonorant“, că este absurd să se facă „scene isterice“ din cauză că una din obligațiile directe ale unui membru de Partid este să alegă pe oameni în funcțiuni, în mod conștient și chibzuit. Și totuși aceasta a provocat explozia minorității noastre: ei au început *după Congres* să vocifereze că s'a „distrus reputația“ (procesele verbale ale Ligii) și să asigure *publicul larg prin presă*, că tovarășul Stein era „cel mai important activist“ din fostul Comitet și că era acuzat „de oarecari planuri infernale“ fără temei (vezi „Starea de asediu“). Oare nu este isterie să strigi, atunci când diferiți candidați au fost aprobați sau desaprobați, că li s'a distrus „reputația“? Are oare vreun rost ca, după ce ai fost înfrânt atât în adunarea separată a organizației „Iskra“, cât și în adunarea superioară a partidului, — în Congres, să mergi să te plângi marelui public și să-i recomanzi pe candidații respinși drept „activiștii cei mai importanți“ pentru ca apoi, folosindu-te de sciziune și cerând să fie *cooptați*, să impui partidului pe candidații tăi? La noi, în atmosfera înăbușitoare din străinătate, s'au confundat într'atât noțiunile politice, încât tovarășul Martov nu mai știe să facă diferența între datoria de partid și spiritul de cerc și de cumetrie! Este poate, birocratism și formalism, să credem că discutarea și rezolvarea problemei candidaților trebuie să fie discutată și rezolvată numai la congrese unde delegații se adună pentru a discuta, înainte de toate, chestiunile importante, de principiu, unde se adună reprezentanții mișcării cari sunt capabili să discute fără părtinire despre persoane, reprezentanții fiind capabili (și datori) să *ceară* și să strângă toate informațiile despre candidați mai înainte de a se pronunța, unde este necesar și firesc să se acorde un anumit loc discuțiilor cu privire la atribuirea „baghetei dirijorului“. La noi, aceste concepții birocratice și formaliste au fost înlocuite cu obiceiuri noi: după congrese vom vorbi în dreapta și în stânga despre înmormântarea politică a lui Ivan Ivanovici

și despre distrugerea reputației lui Ivan Nikiforovici *), candidații vor fi recomandați în broșuri de cutare sau cutare publicist, care va asigura, bătându-se în piept ca fariseii: eu nu vorbesc în numele cercurilor, ci al partidului... Cititorii amatori de scandaluri se vor delecta cu nesaț cu noutatea senzațională după care, potrivit însăși afirmației tovarășului Martov cutare era cel mai important activist al Comitetului de Organizare **). Acest gen de cititori este mai capabil să discute și să rezolve această chestiune, decât instituțiile formaliste de felul congreselor, cari dau, în majoritatea cazurilor, hotărâri grosolane și mecaniciste... Mari mai sunt grajdurile augiene ale conflictelor din străinătate, pe cari vor mai trebui să le curețe adevărații noștri militanți de Partid.

* * *

O altă votare a organizației „Iskra“: „se acceptă lista de cinci (pentru Comitetul Central) cu 10 voturi pentru, 2 contra și 4 abțineri în care este introdus, conform propunerii mele, un leader al elementelor neiskriste și un leader al minorității iskriste“. Acest vot este extrem de important, deoarece el dovedește în mod evident și indiscutabil că nu sunt decât minciuni toate basmele care s’au născut pe urmă, în acea atmosferă de conflicte, basme în care se spunea că noi am fi vrut să excludem din Partid sau să înlăturăm pe neiskriști, precum și că majoritatea alegea numai cu jumătatea congresului, etc. Toate acestea sunt false de la început și până la sfârșit. Votarea despre care am vorbit arată că noi n’am înlăturat pe neiskriști nici din Partid și nici măcar din Comitetul Central, ci că am acordat adversarilor noștri o *minoritate* destul de însemnată.

*) Personagiile principale din nuvela lui Gogol: „Cum s’au certat Ivan Ivanovici cu Ivan Nikiforovici“.

***) Și eu am propus, în organizația „Iskra“, un candidat pentru Comitetul Central care a fost respins ca și Martov, și aș putea și eu să-l laud reputația sa excelentă care a fost dovedită de fapte excepționale atât înainte de Congres cât și la începutul congresului. Dar nici nu-mi trece prin minte să fac asta. Acest tovarăș se respectă *îndeajuns* ca să nu permită nimănui să-l propună candidatura în presă după Congres. sau să se plângă de înmormântarea lui politică, de distrugerea reputației lui, etc.

Adevărul este că ei vroiau să aibă majoritatea și că atunci când această dorință modestă nu li s'a îndeplinit, ei au început să facă scandal, refuzând să participe în organele centrale. Că lucrurile s'au petrecut așa, contrar afirmațiilor tovarășului Martov în Ligă, se vede din următoarea scrisoare pe care minoritatea organizației „Iskra“ ne-a trimis-o nouă, majorității iskriștilor (și majorității congresului, după plecarea celor șapte), curând după ce s'a adoptat la Congres primul paragraf din Statut (trebuie să notăm că adunarea organizației „Iskra“, despre care am vorbit, a fost *ultima*: după această adunare, organizația s'a dezagregat *de fapt* și fiecare dintre cele două tabere căutau să convingă restul delegaților la Congres că punctul ei de vedere este cel just).

Iată textul scrisorii:

„După ce am ascultat explicațiile date de delegații Sorokin și Sablina referitor la dezideratul majorității redacției și a grupului „Eliberarea muncii“, de a participa la adunarea din (data citare) *) și după ce am stabilit cu ajutorul acestor delegați, că la adunarea precedentă s'a citit lista candidaților pentru Comitetul Central care ar fi fost just propusă de noi și care a fost folosită pentru ca întreaga noastră atitudine *politică* să fie fals caracterizată, având în vedere că în primul rând această listă ne este atribuită nouă fără să se încerce de a-i controla originea; că în al doilea rând această împrejurare are, fără îndoială, legătură cu acuzarea de „oportunism“ care este fâțiș răspândită împotriva majorității redacției „Iskra“ și a grupului „Eliberarea muncii“; și că, în al treilea rând, noi vedem perfect de limpede legătura care există între această acuzare și existența planului bine determinat de a schimba compoziția redacției „Iskra“ — noi considerăm nesatisfăcătoare explicațiile, iar refuzul de a ne admite la adunare — o dovadă că nu se dorea să ni se dea posibilitatea să spulberăm falsele acuzații menționate mai sus.

Cât despre posibilitatea unui acord între noi referitor la o listă comună de candidați pentru Comitetul Central, noi declarăm că singura listă pe care putem s'o acceptăm ca bază de înțelegere este următoarea: Pcpov, Troțki, Glebov; subliniem caracterul de *compromis* al acestei

*) După socoteala mea, data arătată în scrisoare cade într-o Marți. Adunarea a avut loc Marți seara adică după ședința a 28-a a congresului. Acest amănunt cronologic este foarte important. *El răstoarnă pe bază de documente* părerea tovarășului Martov că noi ne-am fi despărțit pe chestiunea organizării centrelor și nu pe chestiunea compoziției lor. Acest amănunt *dovedește pe bază de documente* că expunerea de motive pe care am făcut-o la Congresul Ligii și în „Scrisoare către redacție“ este justă. După ședința a 28-a a congresului, tovarășii Martov și Starover comentează foarte aprins falsa acuzație de oportunism și nu pomenesc niciun cuvânt despre divergența asupra chestiunii compoziției Consiliului sau despre cooptarea în centre (despre care am discutat în ședința 25-a, 26-a și 27-a).

liste, deoarece includerea tovarășului Glebov în această listă nu înseamnă altceva decât o concesie făcută dorinței majorității, deoarece, după ce ne-am dat bine seama ce rol a avut tovarășul Glebov la Congres, noi nu suntem de părere că tovarășul Glebov satisface condițiile pe care trebuie să le întrunească un candidat pentru Comitetul Central. Totodată subliniem că, începând tratativele în legătură cu candidaturile pentru Comitetul Central, noi o facem fără să ținem seama de compoziția redacției Organului Central, deoarece noi nu suntem de acord să ducem tratative de niciun fel în legătură cu această chestiune (a compoziției redacției).

In numele tovarășilor,
Martov și Starover"

Această scrisoare, care oglindește exact starea de spirit a taberelor adverse și situația controverselor, ne introduce direct în „miezul“ sciziunii care începea să se producă și ne arată adevăratele ei cauze. Minoritatea organizației „Iskra“ deși refuză să se înțeleagă cu majoritatea, preferă să-și păstreze libertatea de agitație în Congres (și, desigur, are tot dreptul s'o facă) și caută să obțină dela „delegații“ majorității, ca să fie admisă la adunarea lor separată! Bine'nțeles, această cerere comică fu întâmpinată la adunarea noastră doar cu zâmbete și indiferență (scrisoarea a fost, bine'nțeles, citită în adunare) iar vociferările care au atins și isteria că se aduc „acuzatii false de oportunism“, au stârnit râsete. Dar să analizăm, punct cu punct, tânguiriile amare ale lui Martov și Starover.

Li s'a atribuit lista în mod greșit; atitudinea lor politică nu este just caracterizată. Dar, după cum recunoaște însuși Martov, eu nici nu m'am gândit să pun la îndoială cuvintele lui anume că el nu este autorul listei. Chestiunea autorului n'are ce căuta aci: dacă lista a fost compusă de un iskrist sau de un reprezentant al „centrului“ n'are nicio importanță. Ceeace este important, este faptul că această listă, care cuprindea numai membrii actualei minorități, circula la Congres, chiar dacă aceasta se făcea numai ca o simplă presupunere sau ipoteză. În sfârșit, *punctul cel mai important* consta în aceea că Martov a fost *nevoit* să lupte din răspuțeri la Congres, *ca* să se descotorosească de o asemenea listă pe care acum *ar fi trebuit* s'o întâmpine cu entuziasm. Nimic nu poate descrie mai expresiv lipsa lor de fermitate în aprecierea

oamenilor și a nuanțelor, decât acest salt efectuat în decurs de două luni: vociferând mai întâi că se lansează „svonuri desonorante“, iar apoi vrând să impună centrului partidului tocmai pe acei candidați cari, cică, desonorează lista *).

„Această listă — spunea tovarășul Martov la Congresul Lîgii, — „reprezenta din punct de vedere politic o coaliție între noi și „Muncitorul din Sud“ cu Bundul, în sensul că ajungeam la un *acord direct*“. Aceasta este greșit, întrucât în primul rând Bundul n'ar fi fost niciodată de „acord“ cu o listă în care nu figurează niciun bundist; iar în al doilea rând, (ceea ce i se părea lui Martov desonorant) nu era și *nu putea fi vorba* de un acord direct, nu numai cu Bundul, dar nici cu grupul „Muncitorul din Sud“. Dar nu era vorba de un acord, ci de o coaliție, nu pentrucă tovarășul Martov încheie o tranzacție, ci fiindcă el *trebuia să fie susținut în mod inevitabil* de elementele anti-iskriste și șovăitoare, pe care le-a combătut în tot cursul primei jumătăți a congresului și cari s'au agățat de greșala pe care a comis-o în legătură cu primul paragraf al statutului. Scrisoarea pe care am citat-o, dovedește în mod indiscutabil, că *motivul „supărării“* a fost tocmai *acuzăția publică și încă falsă, de oportunism*. Aceste „acuzății“ cari au provocat explozia și pe care tovarășul Martov le ocolește *acum* cu atâta grijă, deși i le-am amintit în „Scrisoare către redacție“, erau de două feluri: în primul rând, în timpul discuțiilor asupra primului paragraf al statutului, Plehanov spunea deschis că problema primului paragraf este de a „separa“ de rândurile noastre pe „diferiții reprezentanți ai oportunismului“ și că proiectul meu, — deoarece este un zid de apărare împotriva pătrunderii lor în Partid, — „ar fi trebuit să fie votat numai pentru acest motiv, de toți adversarii oportunismului“. Aceste cuvinte energice, cu toate că am mai atenuat ceva din forța lor **) au stârnit

*) Rândurile de mai sus fuseseră culese, atunci când am fost informați de incidentul tovarășului Gusev și al tovarășului Deutsch. Vom analiza acest incident, separat, în *anexă*.

**) Vezi Lenin „Opere“, vol. VI, pag. 31-32, ed. rusă.

senzație, lucru care s'a observat foarte limpede în discursurile tovarășilor Rusov, Troțki și Akimov. În cursul discuțiilor nesfârșite cari au avut loc în legătură cu primul paragraf, teza lui Plehanov a fost comentată sub toate formele pe „culoarele“ „parlamentului“ nostru, și scumpii noștri tovarăși în loc să-și apere fondul poziției lor, s'au supărat ca niște caraghioși și s'au pornit să facă plângeri scrise împotriva „acuzăției false de oportunism“.

Acest caz a ilustrat în mod concret o mentalitate de cerc, care era produsul unui spirit de Partid extraordinar de neocopt și care nu era în stare să suporte aerul tare al discuțiilor publice. Rușii cunosc această mentalitate, și o exprimă printr'un vechi proverb: ori îți dau o palnă, ori îți strâng mâna! Camenii s'au obișnuit într'atâta cu clopotul de sticlă al cercurilor restrânse și intime, încât au leșinat de îndată ce au ieșit pentru prima oară, pe propria lor răspundere, pe o tribună liberă și deschisă. Pe cine acuzăm de oportunism? Grupul „Eliberarea muncii“, și încă în majoritatea lui! Vă puteți închipui ce oroare! Sau scindăm Partidul, din cauză că s'a adus această jignire atât de serioasă, sau mușamalizăm această „ceartă în familie“ restabilind „continuitatea“ clopotului de sticlă, aceasta este dilema care se conturează destul de precis în scrisoarea pe care o analizăm. Mentalitatea de cerc și a individualismului intelectual s'a ciocnit de nevoia de a ne exprima deschis în fața partidului. Inchipuiți-vă că ar fi posibil ca în partidul german să se întâmple asemenea absurdități sau conflicte, ca plângerea împotriva „falsei acuzații de oportunism“! Acolo organizația și disciplina proletară au lichidat de mult acest desfrâu intelectualist. Toată lumea are cel mai mare respect față de Liebknecht, totuși, el ar fi fost luat în râs dacă s'ar fi „plâns“ că el „a fost acuzat fâțiș de oportunism“ (împreună cu Bebel), în congresul din 1895, atunci când el s'a găsit în compania proastă a oportunistului notoriu Vollmar și a prietenilor lui, în legătură cu problema agrară. Desigur, numele lui Liebknecht nu poate fi despărțit de istoria mișcării muncitorești germane, nu pentru faptul că i s'a

intâmplat să alunece spre oportunism într'o chestiune de a-mănunt și relativ de mică importanță, ci tocmai în ciuda acestui fapt. Și tot astfel, cu toate că lupta s'a întezit, de exemplu, numele tovarășului Axelrod a inspirat și va inspira întotdeauna respect oricărui social-democrat rus, dar nu pentru că s'a intâmplat ca la Congresul al doilea al partidului nostru tovarășul Axelrod să apere o idee oportunistă de mică importanță și la al doilea congres al Ligii să desgroape niște vechituri anarhiste, ci în ciuda acestor fapte. Numai cei imbibăți de spiritul de cerc cel mai strâmt și cu logică de cerc: ori îți trag o palmă ori îți strâng mâna, au putut să cadă în crize de isterie, să provoace certurile și sciziunea din sânul partidului din cauză că s'a adus o „falsă acuzație de oportunism majorității grupului „Eliberarea muncii“.

Un alt motiv pentru care s'a adus această acuzație teribilă este strâns legat de cel precedent (tovarășul Martov a încercat la congresul Ligii să ocolească și să mușamalizeze *unul* din episoadele acestui incident). El se referă tocmai la *coaliția* care s'a schițat în legătură cu primul paragraf al statutului a elementelor anti-iskriste și șovăitoare cu tovarășul Martov. Se înțelege că între Martov și anti-iskriști n'a fost și nu putea fi vreun acord nici „direct“ nici indirect și nimeni nu l-a bănuit de aceasta: numai frica l-a făcut să creadă aceasta. Dar greșala lui s'a manifestat pe plan *politic* tocmai prin aceea că oamenii cari gravitau în mod precis spre oportunism, au început să formeze în jurul lui o majoritate tot mai „compactă“ și mai strâns legată (care a devenit acum o minoritate, *numai* din cauză că „intâmplător“ au plecat șapte delegați). Noi am atras atenția asupra acestei „coaliții“, desigur *deschis* atât imediat după ce s'a discutat primul paragraf la Congres (vezi observația tovarășului Pavlovici, menționată deja mai sus) cât și în organizația „Iskra“. (Imi amintesc că Plehanov a subliniat acest fapt). Este exact acelaș caz, aceeași bătae de joc, al cărei obiect au fost și Bebel și Liebknecht în 1895, când Zetkin le-a spus: „Es tut mir in der Seele weh, dass ich dich in der Gesellschaft seh“ (Mă

doare sufletul când te văd — adică pe Bebel — în această companie — adică cu Vollmar și Co.). Intr'adevăr, este ciudat că Bebel și Liebknecht n'au trimis lui Kautsky și Zetkin o epistolă isterică pentru a se plânge de această falsă acuzație de oportunism.

În ce privește lista candidaților pentru Comitetul Central, această scrisoare arată greșala comisă de tovarășul Martov, atunci când afirma în Ligă că el nu refuzase încă definitiv de a se înțelege cu noi, o dovadă în plus cât este de imprudent să încercăm într'o luptă politică să reproducem *discuții* din memorie, în loc să ne bazăm pe documente. În realitate, „minoritatea“ era atât de modestă, încât a dat „majorității“ un ultimatum: să ia doi membri din „minoritate“ și unul din „majoritate“ (cu titlul de compromis și *numai* pentru a face o concesie!). Este monstruos, dar totuși așa s'a întâmplat. Și acest fapt arată clar, cât de neîntemeiate sunt basmele care circulă acum, că „majoritatea“ alegea numai cu o jumătate de congres pe reprezentanții unei singure jumătăți. *Lucrurile s'au petrecut tocmai invers*: martoviștii, făcându-ne o concesie, ne-au propus să avem un membru din trei; deci ei doreau în cazul că noi refuzăm această „concesie“ originală, să introducă pe *toți* ai lor! Noi am răs, la adunarea noastră separată, de modestia martoviștilor și ne-am compus lista: Glebov-Travinsky (ales pe urmă în Comitetul Central) — Popov. L-am înlocuit pe acesta din urmă (tot în adunarea separată a celor 24) prin tovarășul Vasiliev (care pe urmă a fost ales în Comitetul Central) *numai pentru motivul că tovarășul Popov a refuzat să figureze pe lista noastră*, mai întâi într'o conversație privată, iar apoi, deschis, la Congres.

Îată cum s'au prezentat lucrurile.

Modesta „minoritate“ avea modesta dorință de a fi în majoritate. Această dorință modestă nefiind satisfăcută, „minoritatea“ a binevoit să refuze orice participare și să facă puțin scandal. Iar acum se mai găsesc oameni, care vorbesc

cu o condescendență maiestuoasă despre „îndărătnicia“ „majorității“ !

„Minoritatea“ adresa „majorității“ ultimatum-uri comice, atacând din plin libertatea de agitație în Congres. După ce au fost înfrânți, eroii noștri au început să plângă și să vocifereze împotriva stării de asediu. Voilà tout. *)

Noi, (adunarea separată a celor 24) am întâmpinat cu zâmbete acuzația teribilă, că am vrea să schimbăm compoziția redacției: toți cunoaștem foarte bine dela începutul congresului și chiar dinainte de Congres, planul de a se *imprespăta* redacția prin alegerea trio-ului inițial (voi vorbi despre aceasta mai în amănunt, când va fi vorba despre alegerea redacției la Congres). Nu ne-a mirat faptul că, „minoritatea“ s'a speriat de acest plan, după ce a văzut că acea coaliție a „minorității“ cu anti-iskriștii întărea foarte mult justetea acestui plan, — aceasta era firesc. Desigur, noi n'am putut să luăm în serios propunerea de a ne transforma, de bună voe, în minoritate înainte de a lupta la Congres, noi n'am putut să luăm în serios nicio frază din această scrisoare, ai cărei autori erau într'atâta de iritați, încât vorbeau despre „false acuzații de oportunism“. Noi aveam speranța fermă, că datoria de Partid va învinge dorința firească de „a-și vărsa veninul“.

k) CONTINUAREA DEBATERILOR ASUPRA STATUTULUI. COMPOZIȚIA CONSILIULUI

Paragrafele următoare ale statutului au stârnit controverse mai mult în jurul amănuntelor, decât în jurul principiilor organizatorice. Ședința 24-a a congresului a fost consacrată în întregime chestiunii reprezentării în congresele partidului, iar lupta categorică și hotărâtă împotriva planurilor comune tuturor iskriștilor au dus-o iarăși numai bundiștii

*) Asta-l tot.

(Goldblatt și Liber) și tovarășul Akimov, care și-a recunoscut rolul la congres cu o sinceritate demnă de toate laudele: „De fiecare dată de când iau cuvântul sunt perfect conștient de faptul că nu voi influența deloc pe tovarăși prin argumentele mele, ci dimpotrivă voi prejudicia punctul de vedere pe care-l apăr“. Această observație foarte justă era oportună mai ales în acel moment când se discuta paragraful 1 al statutului; expresia „dimpotrivă“ nu este prea exact întrebuințată aci, deoarece tovarășul Akimov era în stare nu numai să prejudicieze anumite puncte de vedere, dar în același timp prin aceasta să „influențeze pe tovarăși“... iskriști foarte inconsecvenți înclinați spre o frazeologie oportunistă.

În general paragraful 3 din statut, care stabilește condițiile de reprezentare la congres, a fost adoptat cu majoritate de voturi și 7 abțineri — probabil ale câtorva anti-iskriști.

Discuția asupra compoziției consiliului, care a ocupat cea mai mare parte din ședința 25-a a congresului, a arătat că grupele se fracționau excepțional de ușor în jurul unui număr de diferite proiecte. Abramson și Tarev resping planul consiliului în întregime. Panin se încapățânează să vrea să transforme Consiliul într'un tribunal de arbitraj și deaceia propune cu o logică perfectă să se înlătore pasagiul conform căruia Consiliul este instituția supremă și poate fi convocat de doi membri ai săi, oricari ar fi ei *). Gherș și Rusov susțin și alte metode de a alcătui Consiliul în afară de cele trei metode propuse de cei cinci membri ai comisiei statutului.

Chestiunile în discuție se reduceau în primul rând la definirea sarcinilor consiliului: tribunal de arbitraj sau instanță supremă de Partid? După cum am mai spus, tovarășul Panin apăra în mod consecvent prima definiție. Dar el a fost singu-

*) Tovarășul Starover înclină și el, pe cât se vede, pentru punctul de vedere al tovarășului Panin, cu singura diferență că acesta din urmă știe ce vrea și fiind foarte consecvent cu sine însuși, a depus mai multe rezoluții care transformau Consiliul într'o instituție de arbitraj, de conciliere pe când tovarășul Starover nu știe ce vrea, deoarece spunea că Consiliul se adună, conform proiectului, „numai la dorința părților interesate“. Aceasta este deadreptul inexact.

rul care a avut această atitudine. Tovarășul Martov s'a pronunțat categoric contra ei: propun să se respingă propunerea de a șterge cuvintele: „Consiliul este instanța supremă“; „formularea noastră (adică formularea sarcinilor consiliului, asupra căreia am căzut de acord în comisiunea statutului) lasă dinadins posibilitatea de a transforma Consiliul într'o instituție supremă a partidului. Pentru noi, Consiliul nu este numai o instituție de conciliere“. Intre timp, componența consiliului, conform proiectului tovarășului Martov, corespundea prin caracterul său, în întregime și exclusiv, „instituțiilor de conciliere“ sau tribunalelor de arbitraj; câte doi membri din fiecare centru și un al cincilea invitat de acești patru. Dar nu numai această compoziție a consiliului, ci și aceea care a fost adoptată de Congres la propunerea tovarășilor Rusov și Ghiert (potrivit căreia al cincilea membru este numit de Congres), corespunde exclusiv scopurilor de conciliere sau de arbitraj. Intre o asemenea compoziție a consiliului, și menirea sa de a deveni instituția supremă a partidului există o contradicție ireductibilă. Instituția supremă a partidului trebuie să aibă permanent aceeași compoziție, și să nu depindă de schimbările întâmplătoare care au loc (câteodată din cauza căderilor) în alcătuirea centrelor. Instituția superioară a partidului trebuie să fie în legătură directă cu Congresul partidului, primind împuternicirile dela acesta, iar nu dela celelalte două instituții de Partid, subordonate congresului. Instituția superioară trebuie să fie alcătuită din persoane care sunt cunoscute de Congresul partidului. În sfârșit, instituția *superioară* nu poate fi *organizată* în așa fel, *încât însăși existența ei* să depindă de hazard: de exemplu, dacă cele două colegii nu vor cădea de acord asupra celui de al cincilea membru, Partidul va rămâne fără instituție superioară! Impotriva acestui lucru s'a obiectat: 1) în cazul că unul din cei cinci membri se abține și ceilalți patru se împart în două perechi, situația va fi iarăși fără ieșire (Egorov). Această obiecțiune este lipsită de temei, deoarece este inevitabil pentru orice colegiu ca uneori să ajungă în imposibilitate *de a adopta o hotărâre*; dar aceasta

nu este același lucru cu imposibilitatea de a alcătui un colegiu. A doua obiecțiune: „Dacă o instituție cum e Consiliul, nu va fi în stare să aleagă pe al cincilea membru, atunci înseamnă că această instituție este, în genere, incapabilă de acțiune“ (Zasulici). Numai că aici nu este vorba de incapacitatea de acțiune a instituției *superioare*, ci de inexistența ei: fără cel de al cincilea membru *nu va exista* Consiliu, nu va exista *nicio* „instituție“ și chestiunea capacității ei de acțiune nici nu se va mai pune. În sfârșit, ar mai fi un rău care poate fi îndreptat, dacă ar fi posibil cazul ca unul din aceste colegii de Partid, care este subordonat unui alt colegiu superior, să nu se formeze pentru că, atunci, acest colegiu superior ar putea, în cazuri extreme, să umple golul într'un fel sau altul. Dar mai presus de Consiliu *nu există* niciun colegiu, în afară de Congres, și ar fi o evidentă lipsă de logică de a lăsa în statut *posibilitatea* ca *nici măcar* să nu se poată alcătui Consiliul.

Cele două scurte discursuri, pe care le-am rostit la Congres, referitor la această chestiune, au fost consacrate *numai analizei acestor două obiecțiuni* neîntemeiate, cu ajutorul cărora proiectul lui Martov a fost apărat de însuși autor și de alți tovarăși. Inșă eu, *nici n'am atins chestiunea*: cine va predomina în Consiliu, Organul Central sau Comitetul Central. Această chestiune a fost ridicată *pentru prima oară de tovarășul Akimov* în ședința 14-a a congresului, în care el a arătat pericolul ce-l reprezintă predominarea Organului Central; și *numai* după ce Akimov a făcut această afirmație, *după Congres* tovarășii Martov, Axelrod și alții au creat legenda absurdă și demagogică. anume că „majoritatea“ ar vrea să transforme Comitetul Central într'un instrument al redacției. Atunci când tovarășul Martov a tratat această chestiune în articolul său „Starea de asediu“, el a trecut sub tăcere, din modestie, numele adevăratului ei inițiator.

Cine va dori să cunoască *în întregime* istoricul problemei predominării Organului Central asupra Comitetului Central dela Congresul partidului, și nu se va mărgini la citate izo-

late, fără legătură între ele, acela va observa ușor cum a denaturat faptele tovarășul Martov. Tovarășul Popov a fost acela care a început încă dela ședința 14-a, o polemică *împotriva punctului de vedere al tovarășului Akimov* care dorește „să apere o „centralizare foarte strictă“ la vârful partidului *cu scopul de a stabili influența Organului Central*“, „ceea ce constituie de fapt singurul sens al unui asemenea sistem (al lui Akimov)“. „Nu numai că eu nu apăr o asemenea centralizare — adaugă tovarășul Popov — dar sunt gata s'o combat prin orice mijloace pentru că ea este *drapelul oportunismului*“. Iată unde stă origina faimoasei probleme a predominării Organului Central asupra Comitetului Central și nu este deloc de mirare că tovarășul Martov *este acum nevoit* să treacă sub tăcere adevărata origină a problemei. *Până și tovarășul Popov n'a putut să nu vadă oportunismul* modului în care Akimov a interpretat predominarea Organului Central*) și ca să arate bine deosebirea dintre el și tovarășul Akimov, tovarășul Popov a declarat *categoric*: „fie ca în acest centru (Consiliu) trei membri să fie din partea redacției Organului Central și doi din partea Comitetului Central. *Aceasta este o chestiune secundară* (cursivul este al meu). Ceea ce este important, conducerea, conducerea supremă a partidului trebuie să emane dela o singură sursă“. Tovarășul Akimov obiectează: „Proiectul asigură Organului Central predominarea în Consiliu prin simplul fapt că redacția are o compoziție permanentă, iar Comitetul Central — una variabilă“ — argu-

*) Nici tovarășul Popov, nici tovarășul Martov nu s'au jenat să-l numească pe tovarășul Akimov oportunist; ei au început să se supere și să se indigneze abia atunci, când această denumire le-a fost aplicată *lor înșiși* pe bună dreptate, în legătură cu problema „egalității limbilor“ sau a paragrafului 1. Tovarășul Akimov, pe urmele cărui a călcat tovarășul Martov, a știut totuși să se comporte la Congresul partidului cu mai multă demnitate și bărbăție decât au făcut-o tovarășii Martov și Comp. la Congresul Ligii. „Eu sunt numit aici oportunist. — spune tovarășul Akimov la Congresul partidului; personal, eu consider acest cuvânt drept o insultă, o jignire și cred că nu o merit deloc; totuși, nu protestez contra acestui fapt“. Poate că tovarășii Martov și Starover i-au propus tovarășului Akimov să iscălcască protestul pe care l-au făcut împotriva falsei învinuirii de oportunism, dar tovarășul Akimov i-a refuzat?

ment, care se referă numai la „caracterul permanent“ al conducerii *principiale* (fenomen normal și de dorit), și nicidecum la „predominare“ în sensul de ingerință sau de călcare a independenței. Și tovarășul Popov, care atunci nu făcea parte încă din „minoritate“, care își ascundea nemulțumirea față de compoziția centrelor prin bârfeli cum că Comitetul Central ar fi lipsit de independență, răspunde cu mult bun simț tovarășului Akimov: „Eu propun să-l considerăm (Consiliul) drept centrul conducător al partidului, și atunci *nu are nicio importanță dacă el va cuprinde un număr mai mare de reprezentanți din Organul Central sau din Comitetul Central*“ (cursivul este al meu).

În a 25-a ședință, atunci când chestiunea compoziției consiliului fu reluată, tovarășul Pavlovici continuă vechea discuție, pronunțându-se pentru predominarea Organului Central asupra Comitetului Central „dat fiind stabilitatea celui dintâi“. El ține seamă de stabilitatea lui *principală*, așa cum l-a înțeles și tovarășul Martov, care a vorbit imediat după tovarășul Pavlovici, găsind că este inutil „să se stabilească predominarea unei instituții asupra alteia“ și a arătat că este posibil ca unul din membrii Comitetului Central să locuiască în străinătate. „În felul acesta se păstrează, într’o anumită măsură stabilitatea *principală* a Comitetului Central“. Aici nu se găsește încă nici umbră de *confuzie* demagogică între stabilitatea *principală* și apărarea ei cu apărarea independenței și a autonomiei Comitetului Central. Cel care a persistat cu încăpățănare la *Congres* în această confuzie, care a devenit după *Congres* arma aproape principală a tovarășului Martov, a fost numai tovarășul Akimov, deoarece el spunea, *încă de pe atunci*, că statutul este conceput în „spiritul lui Araccev *)“ prevăzând că, „dacă în *Consiliul* partidului vor fi trei membri ai Organului Central, atunci Comitetul Central va deveni un simplu executor al voinței redacției (cursivul este al meu).

*) Araccev — om de stat din timpul domniei Țarului Pavel I, instrument al tiraniei acestuia, celebru prin reformele sale reacționare în organizarea armatei (N. Ed. P. C. R.).

Trei persoane, care locuiesc în străinătate, vor avea dreptul de a dispune nelimitat (!!) de munca întregului (!!) Partid. Securitatea lor este asigurată, deaceea puterea lor este pe viață“. Tovarășul Pavlovici s'a ridicat iarăși *împotriva* acestor fraze demagogice și complet lipsite de sens, care înlocuiesc *conducerea ideologică cu amestecul în munca întregului Partid* (și cari au furnizat tovarășului Axelrod o lozincă eftină și discursurile sale despre „teocrație“), subliniind că el este „pentru trăinicia și puritatea principiilor reprezentate de „Iskra“. Acordând preponderență redacției Organului Central, eu întăresc totodată aceste principii.

Iată cum se prezintă în realitate faimoasa chestiune a predominării Organului Central asupra Comitetului Central. Această faimoasă „divergență de principii“ dintre tovarășii Axelrod și Martov nu este altceva decât o *repetare a frazelor oportuniste și demagogice ale tovarășului Akimov*, fraze al căror caracter adevărat l-a observat foarte bine chiar și tovarășul Popov, atunci când nu era încă înfrânt în chestiunea compoziției centrelor !

Bilanțul chestiunii compoziției Consiliului: în ciuda încercărilor tovarășului Martov de a dovedi în „Starea de asediu“ că expunerea pe care am făcut-o în „Scrisoare către redacție“ conținea contradicții și inexactități, procesele-verbale ale congresului arată clar că această chestiune este într'adevăr nu numai *un amănunt în comparație* cu paragraful 1, că articolul „Congresul nostru“ („Iskra“ Nr. 53) care afirma că eu aș fi discutat „aproape numai“ despre organizarea instituțiilor centrale ale partidului, a denaturat faptele în întregime. Această denaturare este cu atât mai flagrantă, cu cât autorul articolului *a trecut complet sub tăcere discuțiile asupra paragrafului 1*. Mai departe, procesele-verbale confirmă deasemeni că n'a existat nicio grupare determinată a iskriștilor în chestiunea compunerii consiliului: nu există vot nominal (Martov este în divergență cu Panin, eu sunt de acord cu Po-

pov, Egorov și Gusev stau separat, etc.). În sfârșit, ultima afirmație (pe care am făcut-o la Congresul Ligii Social-Democrației revoluționare ruse din străinătate), că acea coaliție dintre martoviști și anti-iskriști se întărea, *este și ea confirmată* prin faptul care a devenit acum evident pentru toți, că tovarășii Martov și Axelrod au înclinat spre tovarășul Akimov și în această chestiune.

1) SFÂRȘITUL DEBATERILOR ASUPRA STATUTULUI. COOPTAREA ÎN CENTRE. PLECAREA DELEGAȚILOR GRUPULUI „RABOCEIE DELO“.

Din debaterile asupra statutului, care au avut loc ulterior (în ședința 26-a a congresului), merită să se menționeze problema limitării puterilor Comitetului Central, problemă care scoate la lumină natura atacurilor îndreptate *acum* de martoviști împotriva hipercentralismului. Tovarășii Egorov și Popov doreau limitarea centralismului cu ceva mai multă convingere și fără ca această atitudine să aibă vreo legătură cu candidatura lor proprie sau cu aceea pe care o susțineau. Ei au propus încă în Comisiunea statutului, să se limiteze dreptul Comitetului Central de a dizolva comitetele locale, pretinzând pentru aceasta asentimentul consiliului și specificând cazul asupra cărora se exercita acest drept. Trei membri ai Comisiunii statutului (Glebov, Martov și cu mine) s'au declarat contra, și la Congres tovarășul Martov a apărut punctul nostru de vedere, obiectând lui Egorov și Popov că, chiar fără această mențiune, „Comitetul Central va delibera înainte de a hotărî să facă un pas atât de serios, ca dizolvarea unei organizații“. După cum vedeți, încă de pe *atunci* tovarășul Martov rămânea surd *la orice fel* de tendințe anticentraliste, și Congresul a respins propunerea lui Egorov și Popov, — spre regretul nostru, din procesele-verbale nu aflăm cu ce număr de voturi.

La Congresul partidului, tovarășul Martov s'a declarat deasemeni „împotriva înlocuirii cuvântului „organizează“ (Comitetul Central organizează comitete etc. — din paragra-

ful 6 al statutului) prin cuvântul confirmă. Trebuie să-i dăm și dreptul să organizeze“, a spus *atunci* tovarășul Martov, care nu ajunsese încă la remarcabila idee, pe care a descoperit-o abia la Congresul Ligii că a confirma nu intră în noțiunea de a „organiza“.

În afară de aceste două puncte, celelalte abia dacă prezintă vreun interes. Celelalte desbateri, care nu sunt deloc însemnate, s'au ocupat de chestiuni de detaliu referitoare la paragrafele 5—11 ale statutului. Paragraful 12 se ocupă de cooptarea în toate colegiile de Partid în genere și în centre în special. Comisiunea propune să se mărească dela $\frac{2}{3}$ la $\frac{4}{5}$ majoritatea calificată necesară pentru a confirma cooptarea. Raportorul (Glebov) propune ca, pentru Comitetul Central, cooptarea să se facă cu *unanimitate* de voturi. Tovarășul Egorov, recunoscând că *asperitățile* nu sunt de dorit, se pronunță pentru majoritatea simplă, cu condiția să se înlăture dreptul de veto motivat. Tovarășul Popov nu este de acord nici cu comisiunea, nici cu tovarășul Egorov și cere fie majoritate simplă (fără drept de veto), fie unanimitate. Tovarășul Martov nu este de acord nici cu comisiunea, nici cu Glebov, Egorov și Popov, declarându-se împotriva unanimității, împotriva celor $\frac{4}{5}$ (pentru $\frac{2}{3}$), *împotriva „cooptării reciproce“*, *adică împotriva dreptului redacției Organului Central de a contesta cooptarea în Comitetul Central și vice-versa* („dreptul controlului reciproc în ce privește cooptarea“).

După cum își dă seama și cititorul, se formează grupe foarte pestrice, și divergențele se fracționează astfel, încât devin aproape particularitățile „unanime“ ale concepțiilor fiecărui delegat în parte!

Tovarășul Martov spune: „Recunosc că este o imposibilitate psihologică de a lucra cu persoane care nu ne sunt simpatice. Dar ceea ce este deasemeni important pentru noi, este ca organizația noastră să fie viabilă și activă... Dreptul Comitetului Central și al redacției Organului Central, de a se controla reciproc în ce privește cooptările, nu este necesar. Eu sunt împotriva acestui lucru, deoarece socot că fiecare în parte

nu este competent în domeniul celuilalt. Nu! Redacția Organului Central de pildă, ar putea da Comitetului Central un sfat bun, în ce privește, de pildă dacă domnul Nadejdin trebuie să fie primit în Comitetul Central. Eu mă ridic împotriva acestui lucru pentru că nu vreau să crez o procedură, care să târăgănească lucrurile și să provoace iritații“.

Eu îi obiectez: „Aici sunt două probleme. Prima este problema majorității calificate, și eu sunt contra propunerii de a reduce dela $\frac{4}{5}$ la $\frac{2}{3}$. Nu are rost să introducem un protest motivat, și eu sunt împotriva lui. Ca mult mai importantă este a doua problemă, aceea a dreptului de a se controla reciproc în ce privește cooptarea în Comitetul Central și în Organul Central. Acordul reciproc dintre cele două centre este condiția necesară a armoniei. Aici este vorba de o ruptură între aceste două centre. Cine vrea să evite sciziunea, trebuie să aibă grijă să domnească armonia. Viața partidului ne arată că au existat oameni care au provocat sciziuni. Această problemă este o problemă de principiu, este o problemă importantă, de ea poate să atârne viitorul partidului“. Acesta este textul complet al rezumatului cuvântării mele, consemnat la Congres, — căruia tovarășul Martov îi acordă o însemnătate foarte mare. Din nefericire, cu toate că i-a acordat o însemnătate serioasă, el nu s'a ostenit s'o pună în legătură cu toate celelalte debateri și cu momentul politic al congresului, în care s'a ținut această cuvântare.

Mai întâi de toate, se pune problema: de ce în proiectul meu inițial *) mă mărgineam la cele $\frac{2}{3}$ și nu ceream să existe un control reciproc în ce privește cooptările în centre? Tovarășul Troțki, care a vorbit după mine, a ridicat imediat această problemă.

Discursul pe care l-am ținut la Congresul Ligii și scrisoarea tovarășului Pavlovici privitoare la cel de al doilea Congres dau răspunsul la această chestiune. „Vasul s'a spart“ în bucăți din cauza paragrafului 1 al statutului și a trebuit să-l le-

*) Vezi *Lenin*, „Opere“, vol. VI, pag. 13, ed. rusă.

găm cu „un nod dublu“ — am spus la congresul Ligii. Aceasta însemna, în primul rând, că Martov s'a arătat oportunist într'o problemă pur teoretică, și că greșala lui a fost *apărată* de Liber și Akimov. Aceasta însemna, în al doilea rând, că acea coaliție pe care au format-o martoviștii (adică minoritatea neînsemnată a iskriștilor) cu anti-iskriștii, îi făcea să aibă *majoritatea la Congres* în alegerea compoziției centrelor. Și tocmai în acest moment al congresului eu am vorbit despre *compoziția* centrelor, subliniind necesitatea armoniei și *prevenind contra „povocatorilor de sciziuni“*. Acest avertisment căpătă într'adevăr o însemnătate mare din punct de vedere principal, deoarece organizația „Iskrei“ (care este fără îndoială mai competentă în chestiunea compoziției centrelor, deoarece este cea mai familiarizată cu treburile practice, cunoaște cel mai bine pe toți candidații), organizația „Iskrei“ și-a pronunțat votul ei consultativ în această problemă și a adoptat rezoluția pe care o cunoaștem relativ la candidaturile care nu-i inspiră încredere atât din punct de vedere moral, (?) cât și din punct de vedere al fondului problemei (adică al competenței organizației care ia hotărârea) organizația „Iskrei“ trebuia să aibă un cuvânt hotărâtor în această problemă delicată. Inșă *formal* tovarășul Martov avea, bineînțeles, tot dreptul să apeleze la Liberi și Akimovi *împotriva* majorității organizației „Iskra“. Iar tovarășul Akimov a spus *extrem* de clar și de inteligent în discursul său strălucit despre paragraful 1 că, atunci când vede că între iskriști există o divergență asupra metodelor de a atinge scopul lor comun iskrist, el *votează* conștient și intenționat *pentru metoda cea mai rea*, deoarece scopurile sale, ale lui Akimov, sunt diametral opuse celor ale iskriștilor. Deci, *era în afară de orice îndoială* că, indiferent chiar de voința și de conștiința tovarășului Martov, *cea mai proastă compoziție a centrelor* va fi aceea care va obține sprijinul Liberilor și al Akimovilor. *Ei pot vota*, ei trebuie să voteze (dacă judecăm după vorbele lor nu după *faptele lor*, după votul lor privitor la paragraful 1) tocmai pentru acea listă care poate asigura prezența „oamenilor, cari provoacă

sciziuni“. ei trebuie să voteze tocmai *pentru* a „provoca sciziunea“. Trebuie oare să ne mirăm că, într'o asemenea situație, eu vorbeam despre o importantă chestiune de principiu (armonia dintre cele două centre), de care poate să depindă în viitor soarta partidului ?

Niciun social-democrat, care este cât de cât familiarizat cu ideile iskriste, cu planurile și istoria mișcării, care împărtășește cu oarecare sinceritate aceste idei, nu poate să se îndoiască nicio clipă de faptul că modul în care Liberii și Akimovii rezolvau conflictul iscat în sânul organizației „Iskra“ în legătură cu compoziția centrelor, era din punct de vedere formal just, dar asigura rezultatele *cele mai proaste* posibile. Aceste rezultate, cele mai proaste posibile, trebuie să le *combatem* în mod obligator.

Dar cum să le combatem ? Desigur, noi le-am combătut fără isterie, fără scandaluri, cu mijloace *absolut leale și legale*: simțind că suntem în minoritate (ca și în cazul paragrafului I), noi am cerut *dela Congres să se protejeze drepturile minorității. Când ne-am găsit în minoritate în chestiunea compoziției centrelor* — noi am început să apărăm atât strictețea calificării pentru primirea membrilor de Partid (4/5 în loc de 2/3), cât și unanimitatea pentru cooptări și controlul reciproc al cooptărilor în centru. Acest fapt este mereu ignorat de alde Ion și Petre cari, după ce au avut o conversație două cu prietenii, sunt dispuși să judece Congresul, fără să studieze *serios toate procesele-verbale și toate „declarațiile“* persoanelor interesate. Și oricine va studia *serios* aceste procese-verbale și aceste declarații, va ajunge în mod inevitabil la concluzia mea: *originea* conflictului este *în acest moment al congresului* tocmai chestiunea *compoziției centrelor* și noi am căutat să obținem condiții mai severe de control tocmai pentru că am fost în minoritate, pentru că am vrut „să legăm cu un nod dublu vasul“ spart de Martov cu ajutorul Liberilor și Akimovilor, cari jubilaau.

„Dacă lucrurile ar sta altfel — spune despre acest mo-

ment al congresului tovarășul Pavlovici — ar mai rămâne să presupunem că, atunci când am formulat punctul cu privire la unanimitate pentru cooptări, noi am avut grijă de adversarii noștri, deoarece unanimitatea nu numai că nu este necesară, dar este chiar desavantajoasă pentru partidul care predomină într'o instituție sau alta." (Scrisorile despre cel de al doilea Congres). Dar astăzi se uită prea des ordinea în care s'au succedat evenimentele, se uită că minoritatea actuală a fost majoritate în cursul unei întregi perioade a congresului (datorită faptului că au participat la el Liberii și Akimovii), și că tocmai în această perioadă a avut loc discuția asupra cooptărilor în centre, care au avut drept bază divergența care exista în sânul organizației „Iskra” pe chestiunea compoziției centrelor. Acela care va înțelege această împrejurare, acela va înțelege și motivele pentru care debaterile noastre au fost duse pe un ton pătimăș, nu se va mira de această contradicție *aparentă* și anume, că unele divergențe neînsemnate de amănunt au pus probleme de principiu, într'adevăr foarte importante.

Tovarășul Deutsch, care luase cuvântul în cursul aceleiași ședințe, avea dreptate în bună parte, atunci când declara: „Este sigur că această propunere a fost făcută numai pentru momentul actual”. Intr'adevăr, numai dacă înțelegem *momentul actual* în toată complexitatea lui, numai atunci putem să pricepem adevărata însemnătate a conflictului: Este foarte important să avem în vedere că, atunci când *noi* eram în minoritate, noi apăram drepturile minorității cu *asemenea metode*, pe care orice social-democrat european le va recunoaște legale și admisibile și anume, intervenind pe lângă Congres ca cei care intră în compoziția centrelor, să fie controlați mai sever. Tot astfel și tovarășul Egorov avea dreptate în mare măsură, atunci când spunea la Congres, dar într'o altă ședință: „Pe mine mă miră extrem de mult, că aud din nou în cursul debaterilor. că se invocă principiile“... (Aceasta se referă la alegerea Comitetului Central, care a avut loc în a 31-a ședință, adică, dacă nu mă înșel, Joi dimineața,

iar a 26-a ședință, despre care este vorba acum, a avut loc Luni seara)... „Este limpede pentru toată lumea, că în ultimele zile desbaterile nu se învăteau în jurul chestiunilor de principii, ci exclusiv în jurul chestiunii de a ști cum trebuie să asigurăm sau să împiedicăm accesul cutărei sau cutărei persoane în instituțiile centrale. Noi recunoaștem că principiile fuseseră de mult uitate în acest Congres și vom numi lucrurile pe numele lor adevărat. (Răsce generale. *Muraviev*: „*Rog să se menționeze în procesul-verbal, că tovarășul Martov a zămbit*“). Nu este de mirare, că tovarășul Martov și noi toți am râs de plângerile tovarășului Egorov, din moment ce ele erau într'adevăr ridicule. Da, „în ultimele zile“, foarte multe discuții s'au învățit în jurul problemei compoziției centrelor. Aceasta este adevărat. Aceasta era într'adevăr *limpede pentru toți* în timpul congresului (și abia acum minoritatea caută să întunece această împrejurare evidentă). Insfârșit, mai este adevărat și faptul că lucrurile trebuiesc numite pe numele lor adevărat. Dar, pentru Dumnezeu, ce legătură are aici uitarea principiilor? Noi doar ne-am adunat la Congres *pentru ca în primele zile* (vezi ordinea de zi a congresului) să discutăm programul, tactica, statutul și să rezolvăm chestiunile respective, precum și pentru ca în *ultimele zile* (punctele 18—19 ale ordinei de zi) să discutăm compoziția centrelor și să rezolvăm *aceste* chestiuni. Atunci când oamenii întrebunțează ultimele zile ale congreselor pentru a lupta și pentru a cuceri bagheta de dirijor, aceasta constituie un fenomen firesc și foarte, foarte legal. (Dar când ei se bat pentru bagheta de dirijor după congrese, atunci este vorba de o ceartă meschină). Dacă cineva a fost înfrânt *la Congres* pe chestiunea compoziției centrelor, (ca tovarășul Egorov), el devine *pur și simplu ridicul* dacă după aceea începe să vorbească despre „uitarea principiilor“. Deci, este ușor de înțeles, dece toți au râs de tovarășul Egorov. Deasemeni, este ușor de înțeles, dece tovarășul Muraviev a rugat să se menționeze în procesul-verbal, că tovarășul Martov a participat la acest râs: *Tovarășul Martov, râzând de tovarășul Egorov, a râs de el însuși...*

Ca să complectăm ironia tovarășului Muraviev, nu este de prisos, poate, să comunicăm următorul fapt. Precum se știe, tovarășul Martov a asigurat *după Congres* în dreapta și în stânga, că tocmai în chestiunea cooptărilor în centre, rolul cardinal l-a jucat în divergențele noastre, că „majoritatea vechii redacții“ a fost categoric împotriva controlului reciproc în ce privește cooptarea în centre. *Înainte de Congres*, tovarășul Martov a acceptat proiectul meu de a se alege câte trei persoane și care prevedea ca cooptarea reciprocă să fie aprobată cu 2/3, și îmi scria referitor la aceasta: „Acceptând această formă de cooptare reciprocă, trebuie să subliniez că după Congres, fiecare colegiu se va complecta prin procedee oarecum modificate (eu aș recomanda următoarele: fiecare colegiu cooptează membri noi, comunicând intenția sa celui alt colegiu: *acesta din urmă poate să protesteze, și atunci conflictul este rezolvat în Consiliu*. Pentru a se evita târăgăniurile, această procedură se va aplica *candidaților desemnați în prealabil, cel puțin când este vorba de Comitetul Central*; astfel, complectarea se va efectua mai repede). Pentru a sublinia că ulterior cooptarea se va face după o regulă prevăzută de Statutul Partidului, trebuie să se adauge la paragraful 21^{*}“ „care confirmă hotărârile luate“. (Cursivul este al meu).

Comentariile sunt de prisos.

După ce am explicat însemnătatea momentului în care s'a dus discuția asupra cooptării în centre, trebuie să ne oprim puțin asupra *scrutinului* respectiv. Este inutil să ne oprim asupra *desbaterilor*, pentru că, după ce tovarășul Martov și cu mine ne-am ținut discursurile pe cari le-am citat, au urmat numai

* Este vorba de proiectul meu inițial pentru Tagesordnung (ordinea de zi. Nota Red.) și comentariile asupra acestei ordini de zi, care erau cunoscute de toți delegații. Paragraful 22 al acestui proiect preconiza tocmai alegerea a două grupuri de câte trei persoane pentru Organul Central și Comitetul Central, „cooptarea reciprocă“ a acestor șase cu o majoritate de 2/3, confirmarea acestei cooptări reciproce de către Congres, și cooptarea ulterioară de sine stătătoare pentru Organul Central și Comitetul Central.

câteva replici scurte, la care au luat parte un număr infim de delegați. Cu privire la scrutin, tovarășul Martov a afirmat la Congresul Ligii, că eu am „denaturat foarte mult“ faptele în expunerea mea, „atunci când am înfățișat lupta ce s'a dat în jurul statutului“... (tovarășul Martov a spus, fără să vrea, un mare adevăr: după paragraful I s'au desfășurat discuții aprinse tocmai în jurul statutului...) „drept lupta „Iskrei“ împotriva martoviștilor cari au încheiat o coalitiție cu Bundul“.

Să privim mai de aproape această interesantă problemă a „celei mai mari denaturări“. Tovarășul Martov contopește scrutinul privitor la compoziția Consiliului, cu cel privitor la cooptări și citează opt scrutine: 1) Alegerea a câte două persoane din partea Organului Central și a Comitetului Central, care să intre în Consiliu: pentru 27 (M), contra 16 (L), abțineri, 7*). (În paranteză trebuie să observ, că procesele verbale ne arată că au fost 8 abțineri, dar acesta este un amănunt). 2) Alegerea celui de al cincilea membru al Consiliului de către Congres: pentru 23 (L), contra 18 (M), abțineri 7. 3) Înlocuirea membrilor eșiți din Consiliu, de către însuși Consiliul: contra 23 (M), pentru 16 (L), abțineri 12. 4) Unanimitate în Comitetul Central: pentru 25 (L), contra 19 (M), abțineri 7. 5) *Un singur* protest motivat este suficient pentru a refuza primirea unui membru: pentru 21 (L), contra 19 (M), abțineri 11. 6) Unanimitate pentru cooptările în Organul Central: pentru 23 (L), contra 21 (M), abțineri 7. 7) Admisibilitatea votului asupra dreptului Consiliului de a casa hotărârile Organului Central și ale Comitetului Central și despre neprimirea unui membru nou: pentru 25 (M), contra 19 (L), abțineri 7. 8) Însăși propunerea în acest sens: pentru 24 (M), contra 23 (L), abțineri 4. „Este evident, conchide tovarășul Martov, că în acest caz un delegat al Bundului a votat (procesul verbal al Ligii) pentru propunere, iar restul s'd abținut“ (cursivul este al meu).

Se pune o întrebare: de ce consideră tovarășul Martov

*) Literile M. și L., în paranteze, arată de partea cui au fost: eu (L) și Martov (M).

drept *evident* faptul că un bundist a votat *pentru el*, din moment ce votul nu a fost nominal?

Pentru că el ține seamă de *numărul celor cari au votat*, și dacă acest număr arată că Bundul a participat la vot, tovarășul Martov este sigur că *această participare* a fost în favoarea lui?

Atunci întrucât „am denaturat eu faptele“?

În total, au fost 51 voturi, iar fără de cele ale Bundului — 46 și fără de cele ale lui „Raboceie Delo“ — 43. La șapte scrutine din cele opt, citate de tov. Martov, au participat respectiv 43, 41, 39, 44, 40, 44 și 44 delegați, iar la unul dintre ele au participat 47 delegați (mai exact voturi), și însuși tovarășul Martov recunoaște că unul dintre bundiști l-a susținut în acest scrutin. Rezultă deci că tabloul prezentat de Martov (și prezentat incomplet, precum vom vedea îndată), *confirmă numai și întărește felul în care am prezentat eu lupta!* Rezultă că numărul abținerilor a fost *foarte mare* în foarte multe cazuri; aceasta dovedește tocmai interesul *relativ* pe care întregul Congres l-a arătat pentru anumite *amănunte*, precum și lipsa de o grupare bine determinată a iskriștilor în aceste chestiuni. Cuvintele lui Martov că bundiștii „îl sprijină fățiș pe Lenin prin abținerea lor“, (procesul verbal al Ligii) *se întorc împotriva lui Martov*: fiindcă înseamnă că eu puteam să contez uneori pe victorie *numai* în cazul că bundiștii lipseau sau se abțineau. Însă, de fiecare dată ce bundiștii *socot că merită* să se amestece în luptă, ei îl sprijină pe tovarășul Martov; or, aceasta s'a întâmplat *nu numai* în cazul citat, când au participat 47 delegați. Cine va dori să consulte procesele-verbale ale congresului, acela va observa că tabloul tovarășului Martov *este ciuntit într'un mod foarte curios*. Tovarășul Martov a omis pur și simplu *trei cazuri*, în care Bundul a participat la vot; or în toate aceste cazuri tov. Martov a eșit, *bineînțeles*, învingător. Iată-le: 1) Se acceptă amendamentul tovarășului Fomin, care reduce majoritatea calificată dela 4/5 la 2/3. Pentru 27 voturi, contra 21; au participat deci la vot 48 de votanți. 2) Se acceptă propunerea tovarășului Martov de a se respinge cooptarea reci-

procă. Pentru — 26, contra — 24, au participat deci la vot 50 de votanți. În sfârșit, 3) s'a respins propunerea mea de a admite cooptarea în Organul Central și în Comitetul Central, dar numai cu aprobarea tuturor membrilor Consiliului. Contra — 27; pentru — 22 (a avut loc chiar un vot nominal, care nu s'a consemnat, din nefericire, în procesele-verbale); numărul votanților a fost deci de 49.

Rezultatul: în ce privește chestiunile referitoare la cooperarea în centre, bundiștii au participat *numai la patru votări* (trei — citate acum de mine, cu 48, 50 și 49 de participanți și una citată de tovarășul Martov cu 47 participanți). *La toate aceste scrutine* a ieșit învingător tovarășul Martov. *Expunerea mea se arată a fi justă în toate punctele ei*, atât prin faptul că am subliniat coaliția cu Bundul și prin constatarea că aceste chestiuni sunt chestiuni de amănunt, (într'o mulțime de cazuri au fost foarte multe abțineri), cât și prin faptul că am arătat că nu există o grupare bine conturată a iskriștilor (lipsesc voturile nominale; sunt extrem de puține intervenții în debateri).

În felul acesta s'a dovedit că tovarășul Martov a încercat să găsească cu mijloace inferioare o contradicție în expunerea mea, deoarece tovarășul Martov a scos din ea cuvinte izolate, și nu s'a ostenit să restabilească tabloul în ansamblul lui.

Ultimul paragraf al statutului, consacrat organizației din străinătate a stârnit din nou discuții și voturile în legătură cu această chestiune au fost foarte caracteristice pentru modul în care s'au format grupările la Congres. Se punea problema de a se recunoaște Liga drept organizația partidului în străinătate. Bineînțeles tovarășul Akimov s'a ridicat imediat: a amintit Uniunea din străinătate care a fost confirmată de primul Congres și a arătat însemnătatea principială a acestei chestiuni: „Voi remarca înainte de toate, — a declarat el, — că eu nu dau prea multă însemnătate practică nici cutărei nici cutărei rezolvări a acestei chestiuni. Fără îndoială, lupta care s'a dat până acum pe plan ideologic în Partidul nostru nu este terminată; dar ea va continua pe alte planuri și în cadrul unei alte repartiții a forțelor... În paragraful 13 al statutului se oglindește încă

odată foarte pronunțat tendința de a transforma Congresul partidului nostru într'un Congres de fracțiune. În loc ca toți social-democrații din Rusia să fie obligați să se supună hotărîrii congresului de Partid în numele unității partidului, unificând toate organizațiile de Partid, se propune congresului să desființeze organizația minorității, să oblige minoritatea să dispară“. După cum își dă seama și cititorul, „continuitatea“ care devenise atât de scumpă tovarășului Martov după ce fusese înfrânt pe chestiunea compoziției centrelor, era tot atât de scumpă tovarășului Akimov. Dar persoanele cari aplică celorlalți alte măsuri decât își aplică lor, s'au ridicat violent în congres împotriva tovarășului Akimov. Cu toate că programul a fost acceptat, Statutul votat aproape în întregime și „Iskra“ recunoscută, se pune pe tapet tocmai acel „principiu“, care separă Liga de Uniune „din punct de vedere principial“. „Dacă tovarășul Akimov vrea să pună chestiunea din punct de vedere principial, — exclamă tovarășul Martov — noi nu avem nimic contra; mai ales că el vorbește de eventuale combinații cari pot fi folosite în lupta împotriva celor două curente. Dacă trebuie să sancționăm victoria unui curent, nu o facem (și notați că aceasta se spune la ședința a 27-a a congresului!) pentru a ne închina încă odată în fața „Iskrei“, ci pentru a ne lua rămas bun odată pentru totdeauna dela toate combinațiile posibile, pe cari s'a apucat să le pomenească tovarășul Akimov“ (sublinierile sunt ale mele).

Iată tabloul: după ce s'a terminat discutarea programului la Congres, tovarășul Martov continuă să-și ia definitiv rămas bun dela toate combinațiile posibile... atâta timp cât nu este încă învins în chestiunea compoziției centrelor! Tovarășul Martov își ia definitiv rămas bun“ la Congres dela „combinația“ posibilă, pe care o realizează cu succes a doua zi după Congres. Dar tovarășul Akimov s'a dovedit încă de pe atunci a fi cu mult mai perspicace decât tovarășul Martov; tovarășul Akimov a amintit munca pe care a depus-o timp de cinci ani „vechea organizație de Partid, care poartă numele de comitet,

prin voința primului Congres“, și a terminat cu o înțepătură providențială și extrem de veninoasă. „Cât despre părerea tovarășului Martov, că în zadar îmi pun eu speranțele în apariția unui alt curent în Partidul nostru, trebuie să spun că *el însuși îmi dă aceste speranțe*“.

Da, trebuie să mărturisim, tovarășul Martov a justificat în mod strălucit speranțele tovarășului Akimov.

Tovarășul Martov l-a urmat pe tovarășul Akimov, convingându-se că acesta are dreptate, după ce s'a întrerupt „continuitatea“ unui vechi colegiu de partid, care și-a exercitat funcțiunea timp de trei ani. Victoria l-a costat efortin pe tovarășul Akimov !

Numai tovarășii Martînov, Bruker și bundiștii (8 voturi) s'au declarat — și s'au declarat la Congres în mod consecvent pentru tovarășul Akimov. — Tovarășul Egorov ca un adevărat șef al „centrului“, ocupă poziția de mijloc: el este de acord cu iskriștii, „simpatizează“ cu ei și *dovedește* această simpatie prin *propunerea de a trece complet sub tăcere problema de principii care fusese ridicată, de a nu pomeni nimic nici despre Ligă nici despre Uniune. Propunerea sa este respinsă cu 27 de voturi contra 15. Probabil că, în afară de anti-iskriști (8), aproape tot „centrul“ (10) votează cu tovarășul Egorov (numărul total al votanților era de 42, așa încât un număr însemnat de delegați s'a abținut sau a lipsit, cum se întâmplă adeseori la votări care sunt lipsite de interes și al căror rezultat este neîndoișos). Dar, de îndată ce fu vorba de a aplica efectiv principiile iskriste, s'a dovedit că „simpatia“ „centrului“ este pur verbală și că pe noi ne urmează numai treizeci sau treizeci și ceva de voturi. Modul în care s'a discutat și s'a votat propunerea lui Rusov (de a recunoaște Liga drept singura organizație din străinătate) demonstrează aceasta și mai concret. Anti-iskriștii și „mlaștina“ adoptă imediat un punct de vedere *principal*, iar tovarășii Liber și Egorov îl apără, ei care au declarat că nu se poate admite ca propunerea tovarășului Rusov să fie pusă la vot și că este ilegală: „Ea distruge toate celelalte organizații din străinătate“. (Egorov).*

Și oratorul, care nu dorește să participe „la distrugerea unei organizații“, nu numai că renunță la vot, dar părăsește chiar sala. Trebuie totuși să dăm dreptate leaderului „centrului“: el s'a dovedit a fi de zece ori mai convins (de principiile sale greșite) și că are de zece ori mai mult curaj politic decât tovarășii Martov și Comp., el a luat apărarea organizației „care era distrusă“ *nu numai atunci când este vorba de propriul său cerc*, înfrânt în luptă publică.

Se admite ca propunerea tovarășului Rusov să fie votată: pentru 27 de voturi, contra 15; apoi ea este adoptată cu 25 de voturi contra 17. Dacă adăugăm la aceste 17 voturi pe tovarășul Egorov care lipsește, obținem *efectivul complet (18) al anti-iskriștilor și al „centrului“*.

Paragraful 13 din Statut, referitor la organizația din străinătate este adoptat în întregime numai cu 31 de voturi contra 12 și șase abțineri. Această cifră, 31, care reprezintă cu aproximație forța numerică a iskriștilor care participă la Congres, adică a oamenilor care apără în mod consecvent și aplică în practică concepțiile „Iskrei“, noi o întâlnim cel puțin pentru a șasea oară în analiza votărilor dela Congres (chestiunea „Bundului“, incidentul cu Comitetul de organizare, dizolvarea grupului „Muncitorul din Sud“ și două votări în legătură cu programul agrar). Iar tovarășul Martov vrea foarte serios să ne asigure că nu există niciun motiv pentru a delimita ca pe un grup aparte grupul iskriștilor, care este atât de „îngust“ !

Trebuie să notăm, că adoptarea paragrafului 13 din Statut a provocat discuții extrem de caracteristice în legătură cu declarația prin care tovarășii Akimov și Martînov „au refuzat să participe la vot“. Biroul congresului a discutat această declarație și a recunoscut — pe bună dreptate — că însuși desființarea formală a Uniunii n'ar fi dat niciun drept delegaților Uniunii să refuze de a participa la lucrările congresului. A refuza să votezi este, indiscutabil, anormal și inadmisibil, iată punctul de vedere pe care l-a adoptat întregul Congres împreună cu biroul și inclusiv acei iskriști din minoritate, *care au*

condannat cu hotărîre în ședința a 28-a ceea ce au făcut ei înșiși în ședința a 31-a. Când tovarășul Martînov a început să-și susțină declarația, și Pavlovici, și Troțki, și Karski, și Martov se ridicară împotriva lui. În special tovarășul Martov cunoștea foarte bine obligațiile pe cari le avea minoritatea nemulțumită (atâta timp cât nu rămânea el însuși în minoritate!) și perora despre ele pe un ton moralizator: „Sau sunteți membri ai congresului, — exclamă el, adresându-se tovarășilor Akimov și Martînov — și atunci *trebuie* să participați la *toute* lucrările sale“ (cursivul este al meu; pe atunci tovarășul Martov nu observa încă deloc formalismul și birocrațismul în supunerea minorității majorității!) „sau nu sunteți membrii lui, și atunci nu puteți rămâne în ședință... Prin declarația lor delegații Uniunii mă obligă să pun două întrebări: sunt ei membri ai partidului? sunt ei membri ai congresului?“

Tovarășul Martov îl învață pe tovarășul Akimov care sunt obligațiile membrilor partidului! Dar tovarășul Akimov a spus cu drept cuvânt că el pune anumite speranțe în tovarășul Martov. Însă soarta a vrut ca aceste speranțe să se realizeze abia *după* ce tovarășul Martov a fost înfrânt în alegeri. Atâta timp cât nu era vorba de el personal, ci de alții, tovarășul Martov rămânea surd chiar și la teribilul cuvânt de — „lege excepțională“ *care a fost pus în circulație pentru prima oară* (dacă nu mă înșel) *de tovarășul Martînov.* „Explicațiile ce ni s’au dat — răspunde tovarășul Martînov aceluia care l-au convins să-și retragă declarația, — n’au arătat dacă era vorba de o hotărîre principială sau de o *măsură excepțională* împotriva Uniunii. În cazul acesta noi considerăm că s’a adus o ofensă Uniunii. Tovarășul Egorov, ca și mine, a avut impresia că aceasta este o *lege excepțională* (cursivul este al meu) împotriva Uniunii și deaceia a părăsit chiar sala de ședințe“. Tovarășul Martov și Troțki se ridică energic, împreună cu Plehanov, împotriva ideii absurde, *într’adevăr absurde*, de a socoti votul congresului o *insultă*. Și tovarășul Troțki, susținând rezoluția adoptată după propunerea lui (că tovarășul

Akimov și Martînov pot să se considere pe deplin satisfăcuți), asigură că „rezoluția are un caracter principial și nu unul mic-burghez, și nu ne interesează, dacă cineva a fost jignit de ea“. Totuși, foarte curând s'a dovedit că spiritul de cerc și mentalitatea mic-burgheză sunt încă prea puternice în Partidul nostru și cuvintele pline de mândrie pe care le-a subliniat s'au dovedit a fi o frază răsunătoare dar goală.

Tovarășii Akimov și Martînov au refuzat să-și retragă declarația și au părăsit Congresul, în mijlocul exclamațiilor generale „absolut fără rost“ ale delegaților.

m) ALEGERILE. SFÂRȘITUL CONGRESULUI

După ce congresul a adoptat Statutul, el a mai adoptat o rezoluție privitoare la organizațiile din raioane, o serie de rezoluții privitoare la diferite organizații ale partidului și, după ce au avut loc desbaterile extrem de instructive în legătură cu grupul „Muncitorul din Sud“, pe cari le-am analizat mai sus, a trecut la chestiunea alegerilor în instituțiile centrale ale Partidului.

Noi știm deja, că organizația „Iskra“, a cărei recomandare autorizată era așteptată de întreg Congresul, s'a scindat pe această chestiune, deoarece *minoritatea* organizației a vrut să încerce la Congres, într'o luptă deschisă și liberă, dacă nu cumva va reuși să cucerească *majoritatea* de partea ei. Știm deasemenea că toți delegații au cunoscut planul de a *inoi* redacția prin alegerea a două grupuri de câte trei în Organul Central și în Comitetul Central cu mult înainte de Congres și la Congres. Să ne ocupăm de acest plan mai în amănunt ca să lămurim desbaterile cari au avut loc la Congres.

Iată textul exact al comentariului pe care l-am făcut la proiectul de Tagesordnung (ordinea de zi N. Ed. P. C. R.) a congresului, și în care am expus acest plan*): „Congresul

*) Vezi articolul meu „Scrisoare către redacția „Iskrei“ pag. 5 și procesele-verbale ale Ligii, pag. 53.

alege trei persoane în redacția Organului Central și trei persoane în Comitetul Central. Aceste șase persoane *laolaltă*, alese cu o majoritate de 2/3, completează, dacă este necesar, compoziția redacției Organului Central și a Comitetului Central prin cooptare și depun cuvenitul raport în fața congresului. După ce Congresul aprobă acest raport, cooptarea se face separat de către redacția Organului Central și de către Comitetul Central“.

Din textul acesta planul reiese foarte limpede fără posibilitate de echivoc: el prevede o *reînoire* a redacției prin *participarea* celor mai de seamă conducători ai muncii practice. Cele două caracteristici ale planului pe cari le-am menționat, le poate vedea ușor oricine își dă osteneală să citească cu puțină atenție textul citat. Dar, în epoca în care trăim, suntem obligați să explicăm până și lucrurile cele mai elementare. Acest plan prevede o *înoire* a redacției, și nu o *lărgire* sau o *reducere* obligatorie a numărului membrilor ei, deoarece chestiunea de a lărgi sau de a reduce eventual a rămas *deschisă*: cooptarea este prevăzută numai pentru cazul, *când ea este necesară*. Printre sugestiile făcute de diferite persoane în legătură cu înoirea redacției, au fost și planuri cari preconizau să se reducă sau să se mărească eventual numărul membrilor redacției (personal, am socotit întotdeauna că numărul de șapte este incomparabil mai potrivit decât șase) și chiar până la unsprezece (considerăm că aceasta este posibil în cazul că ne unim pe cale pașnică cu toate organizațiile social-democrate în genere, și cu Bundul și cu social-democrația poloneză în special). Dar, ceeace este esențial și ceeace deobiceiul pierd din vedere oamenii cari vorbesc despre „grupul de trei“, este cerința *ca membrii Comitetului Central să participe la rezolvarea chestiunii cooptării ulterioare în Organul Central*. Niciun tovarăș din toată masa de membri ai organizației și de delegați ai „minorității“ la Congres, cari cunoșteau acest plan și l-au aprobat (fie arătându-se a fi de acord cu el în mod expres, fie în mod tacit) nici unul nu s'a ostenit să explice ce semnificație avea această cerință. În primul rând, *deze s'a luat*

ca punct de plecare pentru reînnoirea redacției tocmai grupul de trei și numai cel de trei? Este evident, ar fi fost *absolut fără sens* să se procedeze astfel, dacă s'ar fi avut în vedere *exclusiv* sau cel puțin cu precădere o *lărgire* a colegiului, dacă acest colegiu ar fi fost recunoscut ca fiind într'adevăr „armonios“. Ar fi fost curios să se vrea lărgirea unui colegiu „armonios“, plecând nu de la ansamblul lui, ci numai de la *o parte a lui*. Se vede că nu *toți* membrii colegiului erau considerați ca fiind întru totul în stare să discute și să *rezolve* chestiunea reînnoirii compoziției sale, și a transformării vechiului cerc al redacției într'o *instituție de Partid*. Se vede că însăși cei cari personal doreau ca reînnoirea redacției să se facă printr'o lărgire a ei, recunoșteau că vechea compoziție nu este armonioasă și nu corespunde idealului de instituție de Partid, căci altfel ce rost are să reduci mai *întâi* grupul de șase până la *trei* pentru ca apoi să-l lărgesci. Repet: acest lucru este de la sine înțeles și a putut fi uitat numai din cauză că s'a complicat problema cu chestiuni momentan „personale“.

În al doilea rând, reiese din textul citat mai sus că pentru a lărgi grupul de trei nu este suficient nici chiar ca *toți cei trei membri ai Organului Central să fie de acord*. Și acest lucru se pierde totdeauna din vedere. Este nevoie pentru cooptare de 2/3 din șase, adică 4 voturi; deci este suficient ca trei membri aleși ai Comitetului Central să spună „veto“ pentru ca să fie *imposibil ca să se lărgescă grupul de trei*. Dimpotrivă, chiar dacă doi din cei trei membri ai redacției Organului Central se opun unei cooptări ulterioare, cooptarea tot poate să aibă loc dacă cei trei membri ai Comitetului Central sunt de acord. Este evident că, transformând vechiul cerc într'o instituție de Partid, s'a avut în vedere ca să se dea cuvântul *hotărîtor* conducătorilor muncii practice, aleși de Congres. Cari au fost tovarășii desemnați, se vede din faptul că redacția a ales, în unanimitate, înainte de Congres, pe al șaptelea membru al ei în persoana tovarășului Pavlovici, pentru cazul când ar fi nevoie să ia cuvântul la Congres din partea colegiului: în afară de tovarășul Pavlovici a fost propus ca al șaptelea un membru vechiu al or-

ganizației „Iskra“ și membru al Comitetului de organizare care, pe urmă, a fost ales membru în Comitetul Central.

Astfel, planul de a se alege două grupuri de câte trei a avut în mod vădit scopul: 1) de a reînvi redacția 2) de a face să dispară anumite manifestări ale vechiului spirit de cerc, care nu are ce căuta într-o instituție de Partid (dacă instituția n'ar fi fost să dispară, ce rost mai avea să se inventeze primul grup de trei!) și în fine, 3) de a face să dispară trăsăturile „teoretice“ ale colegiului de publiciști (făcând apel la practicienii cei mai de frunte pentru a rezolva problema lărgirii grupului de trei). Acest plan, care a fost adus la cunoștința tuturor redactorilor, s'a bazat, probabil, pe experiența celor trei ani de muncă și corespundea întru totul principiilor unei organizații revoluționare, pe cari noi le aplicăm în mod consecvent: în epoca fărâmițării, când a apărut „Iskra“, unele grupuri se constituiau adeseori întâmplător și spontan, ele sufereau de un defect inevitabil, anume că aveau unele manifestări nesănătoase, răsfârțări ale unui spirit de cerc. Crearea partidului presupunea și pretindea dispariția unor asemenea manifestări; era necesar ca practicienii de frunte să participe la această instituție, deoarece unii membri ai redacției se ocupau tot timpul de treburi organizatorice, și sistemul instituțiilor de Partid trebuia să cuprindă nu numai un colegiu de publiciști, ci și un colegiu de conducători politici. La fel de firesc era să se acorde congresului dreptul de a alege grupul inițial de trei, dacă considerăm această chestiune din punct de vedere al politicii pe care a practicat-o totdeauna „Iskra“. Noi am pregătit Congresul cu maximum de prudență, așteptând ca problemele principiale ale programului, tacticii și organizării, cari erau litigioase, să fie complect clarificate; noi nu ne-am îndoit niciun moment că acest congres va fi *iskrist* în sensul că marea lui majoritate va fi solidară cu „Iskra“ în aceste chestiuni fundamentale (acest lucru îl arătau în parte și rezoluțiile privitoare la recunoașterea „Iskrei“ ca organ central); deaceia noi trebuia să lăsăm tovarășilor înșiși cari au dus pe umerii lor toată munca de răspândire a ideilor

„Iskrei“ și de pregătire a transformării ei în Partid, dreptul să decidă cari sunt candidații cei mai potriviți pentru noua instituție de Partid. Numai împrejurarea că planul de a se alege „două grupuri de câte trei“ era atât de firesc, că el corespundea întru totul politicii „Iskrei“ și tuturor datelor pe care le aveau privitor la „Iskra“, persoanele câtuș de puțin apropiate de ea, numai aceasta poate explica faptul că el a fost aprobat de toată lumea și că nu a existat nici un alt plan care să-l concureze.

Și iată că la Congres, tovarășul Rusov propune, mai întâi de toate, să se aleagă *două grupuri de câte trei*. Totuși, partizanii lui Martov, cari *ne-au încunoștiințat prin scris că există o legătură între acest plan și falsa acuzare de oportunism, nici nu s'au gândit să reducă discuția despre „grupul de șase sau de trei“ la problema justeței sau injusteței acestei acuzații. Nici unul dintre ei n'a pomenit un cuvânt despre aceasta! Niciunul dintre ei n'a îndrăznit să spună un cuvânt despre deosebirea de principii care există între nuanțele ivite în legătură cu chestiunea grupului de „șase sau de trei“*. Ei au preferat o metodă mai curentă și mai eftină — de a apela la *milă*, de a aminti *eventuale ofense*, de a se preface că socotesc *chestiunea redacției deja rezolvată prin declararea „Iskrei“ ca organ central*. Acest argument din urmă, pe care tovarășul Kolțov l-a folosit împotriva tovarășului Rusov, este *deadreptul o minciună*. În ordinea de zi a congresului au fost incluse, — desigur nu întâmplător — două puncte speciale: punctul 4 — „Organul Central al partidului“ și punctul 18 — „Alegerea Comitetului Central al Partidului“ și a redacției Organului Central“. Aceasta, în primul rând. În al doilea rând, *toți delegații au declarat categoric cu ocazia desemnării redacției Organului Central că prin acest act nu se aprobă redacția lui, ci linia lui *)* și *nici un protest nu s'a ridicat împotriva acestei declarații*.

*) Vezi pag. 140 din procesele-verbale, discursul lui Akimov: „...se spune că despre alegerile pentru Organul Central vom vorbi la urmă“, discursul lui Muraviev împotriva lui Akimov, „care își pune la inimă chestiunea viitoarei redacții a Organului Central“, discursul lui

Altfel, declarația pe care au făcut-o partizanii minorității (Kolțov, Posadovski, Popov și alții) în repetate rânduri — că aprobând un anumit organ, Congresul aprobă implicit și redacția — *era deadreptul falsă*. Era limpede pentru toți că această declarație era o *manevră*, efectuată pentru a-și acoperi retragerea de pe poziția pe care ei au ocupat-o într'un moment în care toți delegații mai puteau avea *atitudine într'adevăr obiectivă* față de chestiunea compoziției centrelor. Ei nu și-au putut justifica retragerea nici prin motive principiale (pentru că *nu era în avantajul minorității să ridice în Congres chestiunea „falsei acuzații de oportunist”, și ea nici n'a pomenit-o*), nici prin date *faptice* referitoare la reala capacitate de muncă a grupului de șase sau grupului de trei (deoarece ar fi fost suficient să le atingi ca să găsești în ele o sumedenie de date împotriva minorității). Ea a fost nevoită să se eschiveze printr'o *frază* despre „un tot bine încheșat”, „un colectiv armonios” „un tot bine încheșat și cristalizat”, etc. Nu este de mirare că asemenea argumente au fost calificate pe loc drept niște „*vorbe jalnice*”. Insuși planul de a alege un grup de trei dovedea în mod evident lipsa de „armonie”, iar delegații se vede că au putut să culeagă suficiente impresii în cursul lucrărilor comune cari au durat mai mult de o lună, pentru ca să-și formeze, cu ajutorul acestui material bogat, judecăți *proprii*. Când tovarășul Posadovski a făcut aluzie (în mod imprudent și nechibzuit, din punctul său de vedere: vezi pag. 321 și 325 modul „condiționat” în care întrebunțează el cuvântul „*asperități*”) la acest material, tovarășul Muraviev a declarat deschis: „După părerea mea, majoritatea

Pavlovici, că desemnând redacția Organului Central, noi am căpătat „materialul concret asupra căruia putem face acele operațiuni cărora le poartă atâta grijă tovarășul Akimov”, și că în ce privește „subordonarea” „Iskrei” „hotărîrilor partidului” nu poate exista nici umbră de îndoială; discursul lui Troțki: „din moment ce nu aprobăm redacția, ce aprobăm în „Iskra”?... Nu numele, ci orientarea,... nu numele, ci steagul”; discursul lui Martînov: „eu socot ca și mulți alți tovarăși că, discutând chestiunea recunoașterii „Iskrei”, ca a unui ziar cu o anumită orientare, ca Organul nostru Central, noi nu trebuie să ridicăm acum chestiunea alegerii sau a aprobării redacției ei; despre aceasta vom vorbi la urmă, la punctul respectiv al ordinii de zi.”

congresului își dă perfect de bine seama în momentul de față că asemenea asperități *) există în mod precis“. Minoritatea a vrut să înțeleagă cuvântul „asperități“ (lansat de Posadovski și nu de Muraviev) numai într'un sens personal, din moment ce nu s'a hotărât să ridice mânușa aruncată de tovarășul Muraviev și să aducă *un* argument de *fond* în sprijinul ideii unui grup de șase. De aci a rezultat o discuție extrem de comică, prin sterilitatea ei: majoritatea declară prin gura tovarășului Muraviev, că înțelege *perfect de bine* semnificația pe care o are acum chestiunea grupului de șase sau de trei, iar minoritatea se încapățânează să nu audă această declarație și asigură că „*ne este imposibil să intrăm în amănunte*“. Majoritatea nu numai că socotește posibil de a intra în amănunte, dar „a intrat chiar în amănunte“ și vorbește de rezultatele acestei analize *perfect de evidente* pentru ea, iar minoritatea probabil că *se teme de analiză* și se ascunde în dosul unor „cuvinte jalnice“. Majoritatea sfătuiește „să se aibă în vedere, că Organul nostru Central nu este alcătuit numai dintr'un grup de publiciști; majoritatea vrea ca în fruntea Organului central să se găsească *persoane bine determinate, cunoscute de Congres, persoane care satisfac cerințele* despre cari am vorbit“ (adică nu numai din domeniul publicistic, discursul lui Lange). Minoritatea din nou nu se hotărăște să ridice mânușa și nu suflă niciun cuvânt despre cei indicați, după părerea sa, pentru colegiu, care nu este numai literar, despre cei cari reprezintă o „valoare“ „bine determinată și cunoscută de Congres“. Ca de obicei, minoritatea se ascunde în dosul faimoasei „armonii“. Nu numai atât. Minoritatea aduce chiar argumente cari sunt absolut false din punct de vedere principial și de aceea ridică împotriva lor, pe bună dreptate, o opoziție

*) La ce „asperități“ făcea aluzie tovarășul Posadovski, n'am putut să aflăm la Congres. Tovarășul Muraviev însă a constatat în aceeași ședință exactitatea cu care s'a redat ideea lui, iar, în timp ce se discuta aprobarea proceselor-verbale, el a declarat că „el vorbea de acele asperități cari s'au ivit în cursul desbaterilor dela Congres în legătură cu diferite chestiuni de natură principială și a căror existență din nefericire, nu poate fi negată de nimeni“.

foarte categorică. „Vedeți Dvs. Congresul nu are nici dreptul moral, nici cel politic să modifice redacția“. (Troțki) „această chestiune este prea delicată (sic!)“ (acelaș); „*ce atitudine trebuie să ia membrii nealeși ai redacției, față de faptul că Congresul nu dorește să-i mai vadă în compoziția redacției!*“ (Tarev)*).

Asemenea argumente făceau ca problema să se deplaseze în întregime în domeniul *milei și al ofensei* deoarece ele reprezentau recunoașterea directă a falimentului adevăratelor argumente principiale și politice. Și majoritatea a caracterizat imediat acest fel de a pune chestiunea, dându-i *adevăratul* lui nume: *mic-burghez* (Tovarășul Rusov). „Revoluționarii, — a spus pe bună dreptate tovarășul Rusov — rostesc cuvântări ciudate, care se găsesc într'o flagrantă contradicție cu noțiunea de muncă de Partid și de etică de Partid. Argumentul principal pe care l-au adoptat adversarii alegerii grupurilor de trei, se reduce la o *concepție mic-burgheză despre problemele de Partid*“ (pretutindeni cursivul este al meu)... „adoptând acest punct de vedere, care nu este un punct de vedere de Partid, ci unul de *mic-burghez*, ne vom pomeni la fiecare alegere, întrebându-ne: Oare Petrov nu se va simți ofensat de faptul că Ivanov a fost ales în locul lui, nu se va supăra oare cutare membru al Comitetului de Organizare de faptul că altul a fost ales în locul lui în Comitetul Central? Unde vom ajunge atunci, tovarăși? Dacă ne-am adunat aici *nu ca să ne adresăm reciproc discursuri plăcute, nu ca să ne manifestăm reciproc o tandrețe mic-burgheză*, ci ca să creăm un Partid, atunci noi nu putem fi de acord cu o asemenea concepție. În fața noastră stă problema de a *alege anumite persoane pentru anumite funcțiuni și în acest caz nu se poate pune problema că nu avem încredere în cutare sau în cutare persoană care n'a fost aleasă, ci este vorba numai de folosul cauzei și de aptitudinile persoanei alese pentru funcțiunea care i s'a desemnat*“.

*) Comparați această afirmație cu discursul tovarășului Posadovskii... „...faptul că alegem trei persoane din cele șase din vechea redacție înseamnă că pe ceilalți trei îi considerăm inutili, de prisos. Or, nu aveți niciun drept, niciun motiv să faceți aceasta“.

Noi am sfătui pe toți cei cari vor să-și lămurească singuri cauzele cari au provocat sciziunea partidului și să găsească rădăcinile lor în Congres, să citească și să recitească discursul tovarășului Rusov, ale cărui argumente nu numai că nu au fost respinse, dar nici măcar contestate de minoritate. Dar nici nu pot fi contestate asemenea adevăruri elementare, a căror uitare tovarășul Rusov însuși a explicat-o pe bună dreptate, printr'o simplă „*excitație nervoasă*“. Acesta este modul cel mai puțin neplăcut pentru minoritate, de a explica cum a putut ea să alunece dela o concepție în spiritul partidului la un punct de vedere mic-burghez și la un spirit de cerc *).

*) Tovarășul Martov a tratat această problemă în lucrarea sa „Starea de asediu“, la fel cum a tratat și celelalte probleme atinse de el. El nu s'a ostenit să prezinte un tablou complet al discuției. El a ocolit din modestie singura chestiune într'adevăr de principiu, care a apărut în cursul discuției: sentimentalism mic-burghez, sau alegerea unor persoane pentru anumite funcțiuni? Punctul de vedere al partidului, sau ofensarea anumitor Ivan Ivanovici? Și în acest caz tovarășul Martov s'a smârginit să extragă din această întâmplare câteva episoade izolate și fără legătură între ele și să adauge înjurături de tot felul la adresa mea. Este prea puțin, tovarășe Martov!

Tovarășul Martov mă pisează, îndeosebi cu întrebarea: *dece n'a ales Congresul pe tovarășii Axelrod, Zasulici și Starover*. Punctul de vedere mic-burghez pe care l-a adoptat dânsul, îl împiedică să vadă *indecența* acestor întrebări (dece nu pune el această întrebare colegului său de redacție, tovarășul Plehanov?) El găsește că eu nu mă contrazic atunci când consider că minoritatea s'a comportat la Congres în chestiunea grupului de șase „fără tact“, cerând, totodată, ca toate chestiunile să fie publice în partid. Aici nu există nicio contrazicere. Aceasta ar fi putut să observe și Martov, dacă s'ar fi ostenit să prezinte o expunere încheiată a tuturor peripețiilor prin cari a trecut chestiunea, și nu numai câteva fragmente. A fost o lipsă de tact să se pună chestiunea din punct de vedere mic-burghez, să se apeleze la milă și la susceptibilitate: interesul acțiunii de a face publică această chestiune în Partid ar fi pretins o *apreciere de fond* a avantajilor pe care le prezintă grupul de șase față de grupul de trei, o *apreciere a candidaților* pentru funcțiuni, o *apreciere a nuanțelor: minoritatea n'a pomenit niciun cuvânt despre toate acestea la Congres*.

Dacă tovarășul Martov ar fi cercetat cu atenție procesele-verbale, el ar fi observat că discursurile delegaților conțin o *serie întreagă* de argumente împotriva grupului de șase. Iată câteva extrase din acele discursuri: în primul rând, în vechiul grup de șase se vede foarte limpede că existau fricțiuni între nuanțele de principii; în al doilea rând, este de dorit ca munca de redacție să se simplifice din punct de vedere tehnic; în al treilea rând, folosul cauzei este mai presus de sentimentalismul mic-burghez; numai metoda alegerii va asigura aptitudinea persoanelor alese pentru funcțiunile lor; în al patrulea rând, Congresul nu poate limita

Dar minorității îi era atât de imposibil să găsească argumente inteligente și concrete împotriva alegerilor, încât, în afară de introducerea în Partid a spiritului mic-burghez, a ajuns să întrebuițeze *metode* deadreptul *scandaloase*. Într'adevăr, cum să nu calificăm astfel metoda tovarășului Popov, care l-a sfătuit pe tovarășul Muraviev „să nu-și ia asupra-și misiuni delicate“? Ce altceva înseamnă aceasta, decât „să te bagi în sufletul altora“, după justa expresie a tovarășului Sorokin? Oare aceasta este altceva decât să faci speculații asupra „*personalităților*“, atunci când nu ai argumente *politice*? Tovarășul Sorokin a spus sau nu a spus adevărul, atunci când a afirmat că „împotriva unor asemenea metode, noi am protestat totdeauna“? „*Este oare permisă atitudinea tovarășului Deutsch*, atunci când încearcă în mod demonstrativ să pună la stâlpul infamiei pe tovarășii cari nu sunt de acord cu el?“ *)

Să facem un bilanț al desbaterilor cari au avut loc în legătură cu chestiunea redacției. Minoritatea nu contestase (și nu

libertatea alegerii; în al cincilea rând, Partidul are nevoie în momentul de față pentru Organul Central, nu numai de un grup de literați, acolo nu sunt necesari numai literați, ci și administratori; în al șaselea rând, redacția Organului Central trebuie să cuprindă persoane bine determinate, cunoscute de *Congres*; în al șaptelea rând, un colegiu de șase este adesea incapabil și el își îndeplinește munca lui *nu datorită* unui Statut anormal, ci independent de aceasta; în al optulea rând, conducerea ziarului este o treabă de partid (și nu de cerc), etc., etc. Dacă se interesează atât de mult de cauzele pentru cari n'au fost aleși, să încerce tovarășul Martov să *aprofundeze* toate aceste raționamente și să conteste *măcar unul* dintre ele.

*) Așa a înțeles tovarășul Sorokin *cuvintele* tovarășului Deutsch (vezi „un dialog aspru cu Orlov“) în *aceeași yedință*. Tovarășul Deutsch explică că el „n'a spus nimic asemănător“, dar recunoaște singur, chiar *pe loc*, că el a spus ceva *foarte, foarte* „*asemănător*“. „Eu n'am spus: cine va cuteza — explică tovarășul Deutsch — ci am spus: m'ar interesa să văd cine sunt persoanele care vor cuteza (sic!) (tovarășul Deutsch rectifică și cade din lac în puț) să susțină o propunere atât de criminală (sic!), ca aceea de a alege un grup de trei“. Tovarășul Deutsch n'a contestat, ci a *confirmat* cuvintele tovarășului Sorokin. Tovarășul Deutsch a confirmat reproșul tovarășului Sorokin, că „s'au încurcat toate noțiunile“ (în argumentele minorității pentru grupul de șase). Tovarășul Deutsch a confirmat că tovarășul Sorokin a amintit tocmai la timp acest adevăr *elementar*, că „noi suntem membri de Partid și trebuie să ne comportăm, conducându-ne exclusiv de considerațiuni politice“. A susține sus și tare că sistemul alegerilor este *criminal*, înseamnă să ne înjosim într'atât, încât nu numai că adoptăm o atitudine mic-burgheză, ci provocăm *deadreptul scandal*!

a contestat niciodată) nenumăratele indicațiuni pe care le dăduse majoritatea referitor la faptul că *delegații* au cunoscut proiectul de a se alege un grup de trei, dela începutul congresului și chiar *înainte de Congres* și că, deci, acest proiect pornea dela *considerațiuni și date cari nu aveau nicio legătură cu întâmplările și discuțiile care au avut loc la Congres*. Susținând ideea unui grup de șase, minoritatea a adoptat poziția considerentelor *mic-burgheze, care este falsă și inadmisibilă* din principiu. Minoritatea a dovedit că a uitat cu desăvârșire punctul de vedere pe care l-a adoptat *Partidul* referitor la alegerea *persoanelor pentru funcțiuni*, deoarece n'a apreciat pe fiecare candidat în parte pentru funcții și nici dacă el este sau nu potrivit pentru funcția respectivă. Minoritatea a evitat să discute fondul chestiunii, a invocat faimoasa armonie, a început „să plângă” și să vorbească cu „patos” (discursul lui Lange), ca și cum „era vorba să se omoare pe cineva”. Sub influența unei stări de „*excitație nervoasă*”, minoritatea a ajuns chiar „să se bage în sufletul altuia”, să se plângă că alegerea aceasta este „*criminală*” și că metodele sunt *inadmisibile*.

O luptă între spiritul mic-burghez și spiritul de Partid, între „personalitățile” de proastă calitate și considerentele politice, între argumentele jalnice și noțiunile elementare ale acțiunii revoluționare — iată ce a însemnat lupta pentru grupul de șase sau de trei în a 30-a ședință a congresului nostru.

La a 31-a ședință, când Congresul a respins propunerea de a se confirma în întregime vechea redacție (vezi pag. 330 și *eratele*), cu o majoritate de 19 voturi contra 17 și trei abțineri, și când *foștii redactori* s'au înapoiat în sala de ședințe, tovarășul Martov în a sa „*declarație în numele majorității fostei redacții*”, a dovedit încă odată și în proporții și mai mari șubrezenia și instabilitatea poziției și *noțiunilor sale politice*. Să analizăm punct cu punct *declarația* colectivă și răspunsul pe care l-am dat eu acestei declarații.

„Incepând de astăzi, spunea tovarășul Martov, după ce vechea redacție n'a fost confirmată, — vechea „*Iskra*” nu mai există, și ar fi mai consecvent să-i schimbăm numele. În orice

caz, socotim că noua hotărîre a congresului constituie o limitare esențială a votului de încredere dat „Iskrei“ într'una din primele ședințe ale congresului“.

Tovarășul Martov ridică împreună cu colegii săi o problemă care este, într'adevăr, interesantă și instructivă în multe privințe, anume problema *consecvenței politice*. Eu i-am răspuns amintind cele spuse de toți cu ocazia confirmării „Iskrei“ *). Fără îndoială, avem în fața noastră unul dintre cele mai evidente cazuri de inconsecvență politică; vom lăsa pe cititor să judece singur cine dă dovadă de inconsecvență politică: majoritatea congresului sau majoritatea vechii redacții? Vom lăsa pe cititor să rezolve deasemeni singur alte două chestiuni pe care tovarășul Martov și colegii săi le-au ridicat la momentul oportun: 1) Dorința de a socoti hotărîrea luată de *Congres* — ca *persoanele din redacția Organului Central să fie alese* — drept o „limitare“ a votului de încredere dat „Iskrei“, este o manifestare a unui punct de vedere *mic-burghez sau a unui punct de vedere de Partid*? 2) Incepând din care moment *nu mai există* realmente *vechea „Iskra“*: dela Nr. 46, când am început s'o conduc împreună cu Plehanov, sau dela Nr. 53, când conducerea ei a trecut în mâna majorității vechii redacții? Dacă prima chestiune este o *chestiune de principiu* din cele mai interesante, atunci a doua este o *chestiune de practică* dintre cele mai interesante.

„Deoarece acum s'a hotărît, — a continuat tovarășul Martov — să se aleagă o redacție formată din trei persoane, eu declar în numele meu și al altor trei tovarăși, că nici unul dintre noi nu va participa într'o asemenea redacție nouă. În ce mă privește, voi adăuga, că dacă este adevărat că unii tovarăși au vrut să treacă numele meu printre candidații la acest „trio“, atunci eu sunt obligat să văd în aceasta o insultă pe care nu o merit (sic!). Spun aceasta, ținând seama de împrejurările în care s'a hotărît să se modifice redacția. Această hotărîre s'a

*) Vezi *Lenin*, „Opere alese“ vol. I, pag. 340—341. ed. rusă.

luat în urma unor „fricțiuni“ *) din cauza incapacității fostei redacții, iar Congresul a hotărât aceasta, fără să ceară informații dela redacție asupra acestor fricțiuni și fără să numească cel puțin o comisiune care să pună chestiunea incapacității ei de acțiune“... (Este curios că niciunul din minoritate nu s'a gândit să propună congresului „să ceară informații dela redacție“ sau să numească comisiunea! Aceasta oare s'a întâmplat din cauză că acest lucru era inutil, după ce se produsese sciziunea organizației „Iskra“ și după ce tratativele, despre care scriau tovarășii Martov și Starover, eşuaseră ?)... „În asemenea împrejurări, sunt nevoit să consider că tovarășii care au presupus că eu voi fi de acord să lucrez în redacția astfel modificată, mi-au pătat reputația politică“ **).

*) Tovarășul Martov are probabil în vedere expresia „asperității“ a tovarășului Posadovskî. Repet că tovarășul Posadovskî n'a explicat congresului ce a vrut el să spună prin aceasta, iar tovarășul Muraviev, care a întrebuințat aceeași expresie, a explicat că el vorbea de asperități *principiale*, cari s'au ivit în cursul *debaterilor dela Congres*. Cititorii își vor aminti, că *singurul* caz când au avut loc într'adevăr *debateri principale*, la cari au participat patru redactori (Plahanov, Martov, Axelrod și eu mine), a fost cazul articolului 1 din Statut, și că tovarășii Martov și Starover au adresat o plângere în scris împotriva „falsei acuzații de oportunism“, ca unul din argumentele „schimbării“ redacției. În această *scrisoare* tovarășul Martov își dădea seama de legătura *împede* dintre „oportunism“ și planul de a schimba redacția, iar la *Congres* s'a mulțumit să facă doar o aluzie vagă la „*anumite fricțiuni*“. „Falsa acuzație de oportunism“ fusese deja uitată!

**) Tovarășul Martov a mai adăugat: „Un asemenea rol ar accepta poate Riazanov, iar nu acel Martov pe care-l cunoașteți, cred, din înunca pe care a depus-o“. În măsura în care aceasă frază este un *atac personal* îndreptat împotriva lui Riazanov, în aceeași măsură tovarășul Martov a retras-o. Dar, Riazanov a figurat la Congres ca un nume comun, nu din cauza cutărilor sau cutărilor calități personale ale sale (pe care n'ar fi nimerit să le discutăm), ci din cauza *fizionomiei politice* a grupului „Borba“ („Lupta“), din cauza *greșelilor ei politice* care trebuie să servească de *învățătură partidului*. Tovarășul Martov procedează foarte bine, atunci când retrage ofensele personale presupuse sau reale pe care le-a adus, dar nu trebuie să uităm din cauza aceasta *greșelile politice*. Grupul „Borba“ a fost acuzat la congresul nostru că a introdus „haosul organizatoric“ și „fărămițarea care nu este justificată de niciun fel de considerații principale“ (discursul tovarășului Martov). O asemenea conduită politică merită un blam fără doar și poate, nu numai atunci când o observăm înainte de Congres, în perioada haosului *general*, la un grup mic, dar și atunci când o observăm *după* congresul partidului, în perioada în care se înlătură haosul la însăși „majoritatea redacției „Iskra“ și majoritatea grupului „Eliberarea muncii“.

Eu am reprodus dinadins acest raționament în întregime, pentru a arăta cititorului o mostră și un exemplu în mic, că ceea ce a înflorit cu atâta splendoare *după Congres*, nu poate fi denumit decât *ceartă*. Am mai întrebuințat această expresie în „Scrisoare către redacția „Iskrei“ și, cu toate că redacția s'a arătat nemulțumită din cauza aceasta, sunt nevoit s'o mai repet, deoarece justetea ei nu poate fi contestată. Greșit se crede că cearta presupune „motive josnice“ (cum a tras concluzia redacția noii „Iskre“): orice revoluționar, care cunoaște cât de cât coloniile noastre de deportați și emigranți, a văzut, probabil, zeci de cazuri de certuri, când se formulau și se rumegau cele mai absurde acuzații, bănueli, auto-acuzații, „personalități“, etc., acuzări provocate de starea de „excitație nervoasă“ și de condițiile de viață anormale și sufocante. Niciun om inteligent nu se va apuca să caute *motive josnice* în aceste certuri, *oricât de josnice ar fi manifestările lor*. Numai „excitația nervoasă“ poate explica acest ghem încurcat de absurdități, de chestiuni personale, de grozăvii fanteziste, de băgare în suflet, de insulte și ponegriri, pe care-l reprezintă pasagiul citat de mine din discursul tovarășului Martov. Condițiile sufocante de viață dau naștere la noi la sute de certuri de acest fel și unui partid politic n'ar merita să i se acorde nici un respect, dacă n'ar îndrăzni să-și numească pe numele ei adevărat boala de care suferă, să-i pună un diagnostic necruțător și să caute tratamentul de care are nevoie.

În măsura în care se pot degaja anumite principii din acest ghem, se ajunge în mod *inevitabil* la concluzia că „alegerile n'au nimic comun cu ofensarea reputației politice“, că „a nega dreptul congresului de a face noi alegeri, de a schimba persoanele numite în funcțiuni, de a modifica colegiile însărcinate de el“, înseamnă că *încurci* problema, iar „concepțiile pe care le are tovarășul Martov despre admisibilitatea alegerii unei părți din fostul colegiu, trădează *cea mai mare confuzie în ce privește noțiunile politice*“, (cum m'am exprimat eu la Congres *).

*) Vezi Lenin, „Opere“, vol. VI, pag. 34, ed. rusă.

Voi lăsa la o parte observația „personală“ pe care a făcut-o tovarășul Martov cu privire la persoana dela care provine planul de a se alege un grup de trei, și voi trece la semnificația „politică“ a faptului că vechea redacție nu a fost confirmată...: „Ceeace s'a întâmplat acum, este ultimul act al luptei care s'a dat în a doua jumătate a congresului“... (Just! și această jumătate începe din momentul în care tovarășul Martov a căzut, pe chestiunea paragrafului 1 al statutului, în brațele puternice ale tovarășului Akimov...) „Nu este un secret pentru nimeni că, în această reformă, nu este vorba de „capacitatea de muncă“, ci de lupta pentru influența asupra Comitetului Central“... (În primul rând, nu este un secret pentru nimeni că aici este vorba și despre capacitatea de muncă, și despre divergențe asupra *compoziției* Comitetului Central, deoarece planul „reformei“ fusese formulat atunci când încă nu putea fi vorba de a doua divergență, atunci când, de acord cu tovarășul Martov, l-am ales pe tovarășul Pavlovici ca al șaptelea membru în colegiul de redacție! În al doilea rând, noi am arătat deja pe bază de *documente*, că era vorba despre *compoziția* Comitetului Central, că totul s'a redus à la fin des fins*) la o diferență de liste: Glebov—Travinski—Popov și Glebov—Troțki—Popov)... „Majoritatea redacției a arătat, că ea nu vrea ca Comitetul Central să se transforme într'un instrument al redacției“... (Și iată că începe cântecul lui Akimov: problema influenței, pentru care luptă orice majoritate, în orice Congres de Partid, întotdeauna și pretutindeni, cu scopul de a întări această influență, introducând *majoritatea* în instituțiile centrale, se transferă în domeniul *bârfelii oportuniste* despre „instrumentul“ *redacției*, despre „o simplă anexă a redacției, după cum a spus acelaș tovarăș Martov ceva mai târziu)... „Iată de ce trebuia să se reducă numărul membrilor redacției (!!). Și de aceea eu nu pot intra într'o asemenea redacție“... (Examinați ceva mai atent acest „de aceea“: cum ar fi putut redacția să transforme Comitetul Central într'o anexă sau într'un instrument?

*) Până în cele din urmă. — N. E. M.

Numai în cazul că ea ar fi avut trei voturi în Consiliu și ar fi abuzat de această predominare? Nu este oare limpede? Și nu este oare deasemeni limpede, că tovarășul Martov, ales al treilea, ar putea oricând să împiedice orice abuz și să desființeze numai prin votul său orice preponderență a redacției în Consiliu? Deci, totul se reduce la compoziția Comitetului Central, iar vorbele despre instrument și anexă se dovedesc, dintr'odată, a fi bârfele)... „Impreună cu majoritatea vechii redacții, am crezut că Congresul va pune capăt „stării de asediu“ dinăuntrul partidului și va întrona aici o ordine normală. În realitate, starea de asediu, în cadrul căreia își găsește aplicarea legi excepționale împotriva anumitor grupări, continuă și chiar se agravează. Putem garanta că drepturile pe care Statutul le acordă redacției, nu vor fi folosite în dauna partidului“... numai dacă vechea redacție este menținută în întregime.

Iată redat, în întregime, pasagiul discursului tovarășului Martov, în care el a lansat pentru prima oară *faimoasa lozincă a „stării de asediu“*. Și acum iată răspunsul pe care i l-am dat:

„...Rectificând declarația pe care a făcut-o Martov referitor la caracterul particular al celor două grupe de trei, eu mă gândesc totuși să ating prin această afirmația pe care o face același Martov despre „însemnătatea politică“ a aceluși gest al meu de a nu aproba vechea redacție. Dimpotrivă, eu împărtășesc în întregime și fără rezerve părerea tovarășului Martov, deoarece recunosc că acest gest are o însemnătate politică mare, însă nu aceea pe care i-o atribue Martov. El spunea, că acest gest este un act de luptă pentru obținerea influenței în Comitetul Central în Rusia. Eu voi merge și mai departe decât Martov. Toată activitatea pe care a dus-o până acum „Iskra“ ca grup aparte, a fost o luptă pentru câștigarea influenței ei, iar acum este vorba de ceva mai mult, de a-și consolida influența pe plan organizatoric și nu numai de a lupta pentru ea. Se vede cât de mult mă deosebesc eu de tovarășul Martov din punct de vedere politic prin faptul că el îmi reproșează că am această dorință de a influența Comitetul Central, iar eu consider drept un merit al meu, că am căutat și caut să întăresc această influență pe cale organizatorică. Relese că noi vorbim două limbi diferite. La ce ar folosi toată munca noastră, toate eforturile noastre, dacă ele ar fi încoronate de vechea luptă pentru influență, și nu de totala cucerire și consolidare a influenței? Da, tovarășul Martov are perfectă dreptate: acest act al meu este fără îndoială un act politic important, el reprezintă o dovadă a faptului că a fost aleasă una dintre direcțiile care s'au conturat acum pentru activitatea ulterioară a partidului nostru. *Eu nu mă sperii deloc de niște cuvinte grozave ca „stare de asediu în partid“, „legi excepționale împotriva unor persoane și grupuri“, etc.* Noi nu numai că putem, dar suntem datori să instaurăm „starea de asediu“ împotriva elementelor govăitoare și slabe, și întreg Statutul Partidului nostru, întreg centralismul nostru, care a fost

confirmat de Congres, nu este altceva decât „starea de asediu“ declarată împotriva generatorilor atât de numeroși ai confuziei politice. Este tocmai nevoie de legi speciale, chiar și excepționale, împotriva acestei confuzii, și actul pe care l-a făcut Congresul, și schițat just direcția politică, deoarece el a creat o bază solidă pentru astfel de legi și măsuri“... *)

În acest rezumat al discursului pe care l-am ținut la Congres, am subliniat *fraza pe care tovarășul Martov a preferat s'o omită în a sa „Stare de asediu“*. Nu este de mirare faptul că această frază nu i-a plăcut și că el n'a vrut să înțeleagă sensul ei, care este atât de limpede.

Ce înseamnă această expresie: „cuvinte grozave“, tovarășe Martov ?

Ea înseamnă o *ironizare* a celui care atribuie unor lucruri mici, denumiri mari, care încurcă o chestiune simplă, întrebându-se o frazeologie pretențioasă.

Numai un singur fapt mărunț și simplu a putut să provoace și a provocat o „excitație nervoasă“ tovarășului Martov: este vorba de faptul că tovarășul Martov a suferit o *înfrângere la Congres în chestiunea compoziției centrelor*. Însemnătatea politică a acestui fapt simplu a constat în aceea că majoritatea congresului partidului, după ce a învins, și-a consolidat influența, obținând majoritatea și în conducerea partidului și creând o bază organizatorică care să-i poată servi în lupta, cu ajutorul statutului, împotriva acelei atitudini pe care ea o considera drept șovăială, inconsecvență și confuzie. **) A vorbi despre „lupta pentru influență“ cu groaza în ochi și a se plânge de „starea de asediu“, nu înseamnă altceva decât o *frazeologie pretențioasă*, niște cuvinte grozave.

Nu este de acord tovarășul Martov cu aceasta? Încerca-va el oare să ne arate că a existat în lume un Congres de Partid,

*) Vezi Lenin, „Opere“, vol. VI, pag. 35—36, ed. rusă.

***) Prin ce s'a manifestat la Congres șovăiala, inconsecvența și confuzia minorității iskriste ? În primul rând, prin fraze oportuniste referitoare la paragraful 1 al statutului, în al doilea rând, prin coaliția cu tovarășii Akimov și Liber, care s'a întărit rapid în cursul celei de a doua jumătăți a congresului; în al treilea rând, prin faptul că au fost în stare să coboare chestiunea alegerii persoanelor pentru funcțiuni în Organul Central la un nivel mic-burghez, ajungând chiar să se bage în sufletul celorlalți. După Congres însăși, toate aceste calități simpatice, din boboc au devenit flori și fructe,

sau că în genere ne putem închipui un Congres de Partid în care majoritatea nu-și întărește influența câștigată: 1) obținând majoritatea în centre, 2) atribuindu-i acestei majorități puterea necesară pentru a paraliza inconsecvența, șovăiala și confuzia?

Înainte de alegeri, Congresul nostru trebuia să rezolve chestiunea următoare: cui trebuie să dea o *treime* din voturi în redacția Organului Central și în Comitetul Central? Majorității partidului sau minorității lui? Dacă se opta pentru grupul de șase și pentru lista tovarășului Martov, însemna că ni se atribue nouă o *treime* și partizanilor tovarășului Martov două *treimi*. Dacă se opta pentru grupul de trei în Organul Central și pentru lista noastră, însemna că ni se atribue nouă două *treimi* și partizanilor tovarășului Martov o *treime*. Tovarășul Martov a refuzat să accepte o tranzacție cu noi sau să ne cedeze și ne-a provocat la luptă prin *scris* în fața congresului; fiind înfrânt în fața congresului, el a început să se tânguiească și să se plângă împotriva „stării de asediu“! Nu este oare aceasta o simplă ceartă? Nu este oare această atitudine o nouă manifestare a confuziei intelectualiste?

Trebue să amintim cu această ocazie strălucita caracterizare pe care nu demult a făcut-o K. Kautsky acestei atitudini, din punct de vedere social și psihologic. Partidele social-democrate din diferite țări suferă adeseori de boli similare, și ne-ar fi de mare folos să învățăm dela tovarășii mai experimentați, cum se pune diagnosticul și cum să-i găsim tratamentul just. Deaceia, caracterizarea pe care o face Karl Kautsky anumitor intelectuali, va fi numai în aparență o abatere dela subiectul nostru.

„...Din nou ne preocupă foarte viu în momentul de față, **problema antagonismului dintre intelectuali*) și proletariat**. Colegii mei (Kautsky însuși este intelectual, literat și redactor) se vor indigna că eu

*) Eu traduc prin cuvintele intelectual, intelectualitate, cuvintele nemțești „Literat“, „Literatentum“, cari cuprind în sfera lor nu numai pe literați, ci și pe toți oamenii culti, pe toți reprezentanții profesivilor libere în genere, pe toți reprezentanții muncii intelectuale (brain-worker, cum spun englezii), spre deosebire de reprezentanții muncii fizice.

recunosc acest antagonism. Dar el există de fapt, și orice încercare de a ne debarasa de el prin negarea lui, ar fi (aici ca și în alte cazuri) o tactică foarte neadecvată. Acest antagonism este un antagonism social, care se manifestă între clase și nu între indivizi. Orice intelectual izolat poate, ca și orice capitalist izolat, să se încadreze în bușta de clasă a proletariatului. În cazul că acest fapt se întâmplă, intelectualul își schimbă caracterul. În expunerea de mai jos nu va fi vorba deloc de intelectualii *de tipul acesta*, cari și astăzi mai sunt încă o excepție în sânul clasei lor. În expunerea de mai jos, în cazul că nu există rezerve speciale de făcut, cu înțeleg *prin intelectuali pe intelectualul obișnuit, care stă pe poziția societății burgheze și care este reprezentantul caracteristic al clasei intelectualilor. Această clasă se găsește într'un anumit antagonism față de proletariat.*

„Acest antagonism este de altă natură decât antagonismul dintre muncă și capital. Intelectualul nu este un capitalist. Este adevărat că nivelul său de viață este burghez și că el este obligat să mențină acest nivel, căci, dacă nu, el se transformă într'un vagabond; dar, în același timp, el este obligat să-și vândă produsul muncii sale și, adeseori, și puterea sa de muncă; el îndură adeseori exploatarea capitalistului și o anumită înjosire socială. În felul acesta, intelectualul nu se găsește în niciun antagonism economic față de proletariat. Dar condițiile sale de viață, condițiile sale de muncă nu sunt proletare, și de aici rezultă un anumit antagonism în starea lui de spirit și în gândirea lui.

„Proletarul“ nu reprezintă nimic, atâta timp cât rămâne un individ izolat. El își soarbe toată puterea sa, toată capacitatea sa de luptă pentru progres, toate speranțele sale, *din organizare*, din activitatea planificată depusă în comun cu tovarășii săi. El se simte mare și puternic, atunci când reprezintă o parte dintr'un organism mare și puternic. Acest organism este pentru el totul; în comparație cu acest organism, un individ izolat nu înseamnă aproape nimic. Proletarul luptă cu cea mai mare abnegație, ca o parte din masa anonimă, fără să aibă vreo perspectivă de avantaj personal sau de glorie personală; el își face datoria în orice post câte pus, supunându-se de bună voie disciplinei, care pune stăpânire pe toată simțiroa și toată gândirea lui.

„Cu totul altfel stau lucrurile cu intelectualul. El luptă cu ajutorul argumentelor și nu întrebuițează forța într'un fel sau altul. Arma lui este știința sa personală, capacitățile sale personale, convingerile sale personale. El poate căpăta o valoare anumită, numai grație calităților sale personale. Deaceia libertatea de afirmare a personalității sale i se pare a fi prima condiție a reușitei unei munci. El se supune cu greu unui tot, în calitate de parte funcțională a acestui tot; el se supune din necesitate și nu dintr'un imbold personal. El recunoaște necesitatea disciplinei numai pentru masă, și nu pentru cei aleși. Bineînțeles, el se consideră pe sine din categoria celor aleși.

„Filosofia lui Nietzsche, a cultului supra-omului, — pentru care totul este să asigure dezvoltarea completă a personalității sale proprii, orice subordonare a persoanei sale vreunui scop social mare, i se pare vrednică de dispreț și vulgară, — această filosofie este veritabila concepție despre lume a intelectualului, ea îl face complet incapabil să participe la lupta de clasă a proletariatului.

„Alături de Nietzsche, un alt reprezentant eminent al concepției despre lume a intelectualilor, concepție care corespunde stării lor de spirit, este și Ibsen. Eroul său, doctorul Stockmann (din drama „Dușmanul po-

porului“), nu este un socialist, cum l-au crezut mulți, ci un tip de intelectual care trebuie să intre, în mod inevitabil, în conflict cu mișcarea proletară și în genere cu orice mișcare populară, de îndată ce încearcă să activeze în sânul ei. Aceasta se întâmplă din cauză că baza mișcării proletare, ca și a oricărei mișcări democratice, *) este respectul față de majoritatea tovarășilor. Un intelectual tipic, à la Stockmann, vede în „majoritatea compactă“ un monstru care trebuie nimicit.

„...Un model ideal de intelectual, care s'a pătruns pe deplin de spiritul proletar, care, deși este un scriitor strălucit, a pierdut caracteristicile psihologice specifice intelectualilor, care a pășit în rând fără să crănească, care a lucrat în orice post era pus, care s'a subordonat în totul marelui noastre cauze și a disprețuit văicărele neputincioase (welches Gewinsel) împotriva sufocării personalității sale, văicărele ce auzim adeseori la intelectualii educați în spiritul lui Ibsen și Nietzsche, când li se întâmplă să rămână în minoritate, — un model ideal de asemenea intelectual, de care are nevoie mișcarea socialistă, a fost Liebknecht. Cu această ocazie am putea cita și pe Marx, care nu s'a înghesuit niciodată în primele rânduri și s'a supus în chip exemplar disciplinei de partid în Internațională, unde a rămas, nu o singură dată, în minoritate“. **)

Astfel de văicăreală neputincioasă, specifică intelectualilor rămași în minoritate, și nimic altceva, — constituie refuzul lui Martov și al colegilor săi de a primi o funcțiune pentru motivul că vechiul cerc nu a fost confirmat, plângerile împotriva stării de asediu și a legilor excepționale îndreptate „împotriva grupelor izolate“, la care Martov nu ținea de loc când a fost vorba de dizolvarea „Muncitorului din Sud“ și a „Cauzei Muncitoare“ („Raboceie Delo“), și la care a început să țină când a fost dizolvat colegiul lui.

Văicărele neputincioase specifice intelectualilor rămași în minoritate — iată ce sunt toate plângerile, reproșurile, aluziile, bârfelile și insinuările fără sfârșit la adresa „majorității compacte“, care s'au auzit din abundență la Congresul nostru de Partid ***) (și mai mult, după acesta) grație intervenției lui Martov.

*) Este extrem de caracteristică incurcătura pe care au introdus-o în toate chestiunile organizatorice martoviștii noștri, când s'au orientat spre Akimov și spre un democratism deplasat și s'au injuriat în același timp, din cauză că *redacția este aleasă pe bază democratică*, alegere făcută la Congres și prevăzută de toți dinainte! Și poate acesta este *principiul Dvs.*, domnilor?

**) Karl Kautski: „Franz Mehring“, „Neue Zeit“, XXII, I, pag. 101-3, 1903, Nr. 4.

***) Vezi pag. 337, 338, 340, 352 și altele din procesul-verbal al congresului.

Minoritatea a plâns amar, pentru motivul că majoritatea compactă a avut adunări proprii: Într'adevăr, minoritatea trebuia să ascundă într'un fel faptul — neplăcut pentru ea — că delegații pe care i-a invitat la adunările ei particulare, au refuzat să vină, iar acei cari ar fi venit cu plăcere (ca alde Egorov, Mahov, Bruker), n-au putut fi invitați de minoritate, după ce se combătuseră la Congres reciproc.

Ea plângea amar, pentru motivul că i s'a adus o „falsă învinuire de oportunism“; minoritatea trebuia, într'adevăr, să ascundă într'un fel faptul neplăcut, că *tocmai oportuniștii* — cari i-au urmat pe anti-iskriști foarte adeseori — și, în parte, înșiși anti-iskriștii au fost acei care au alcătuit minoritatea compactă, s'au agățat cu amândouă mâinile de susținerea spiritului sectar în instituțiile partidului, a oportunismului în gândire, a spiritului mic-burghez în activitatea partidului, a inconsecvenței și confuziei intelectualiste.

Vom arăta în paragraful următor, cum trebuie să se explice *faptul politic* extrem de interesant, că la sfârșitul congresului s'a format o „majoritate compactă“, și de ce minoritatea *trece sub tăcere* cu atâta grijă, în ciuda tuturor insistențelor, *cauzele* și *istoria* formării ei. Dar să terminăm mai întâi analiza desbaterilor dela Congres.

Cu ocazia alegerilor pentru Comitetul Central, tovarășul Martov a depus o rezoluție (p. 336) extrem de caracteristică, ale cărei trei particularități le numeam odată „mat în trei mișcări“. Iată-le: 1) în loc de candidați luați în parte, se pun la vot *liste de candidați* pentru Comitetul Central; 2) după citirea listelor, se lasă două ședințe (probabil pentru discuții); 3) în cazul că nu există o majoritate absolută, al doilea scrutin este considerat definitiv. Această rezoluție este o strategie minunat chibzuită (trebuie să dăm dreptate chiar și adversarului!), cu care tovarășul Egorov (pag. 337) nu este de acord, dar care ar fi asigurat *cu siguranță* victoria totală a lui Martov, *dacă cei șapte bundiști și membrii grupului „Cauza Muncitoare“ n'ar fi părăsit Congresul*. Această strategie se explică tocmai prin faptul că minoritatea iskristă n'a

avut și nici n'a putut să aibă o „înțelegere directă“ (așa cum a avut majoritatea iskristă) nu numai cu Bundul și cu Bruker, dar nici cu tovarășii Egorov și Mahov.

Amintiți-vă, că tovarășul Martov se plângea la Congresul Ligii, „că falsa învinuire de oportunism“ presupunea că el avea o înțelegere directă cu Bundul. Repet, numai frica l-a făcut pe tovarășul Martov să creadă acest lucru și tocmai refuzul tovarășului Egorov de a accepta votarea pe liste (tovarășul Egorov „nu și-a renegat încă principiile“ care l-au obligat să se alătore lui Goldblatt în aprecierea însemnătății absolute a garanțiilor democratice) arată în mod concret un fapt de foarte mare importanță, anume: că nu putea fi vorba de o „înțelegere directă“ nici măcar cu Egorov. Dar o coaliție se putea face și s'a făcut atât cu Egorov, cât și cu Bruker, în sensul că martoviștii aveau asigurată sprijinul lor oridecâteori intrau în conflict serios cu noi, iar dintre două rele, dintre Akimov și amicii lui, trebuiau să-l alegă pe cel mai mic. Nu a existat și nu există nici cea mai mică îndoială că tovarășii Akimov și Liber au considerat fără doar și poate drept cel mai mic rău, adică ceea ce ar fi contravenit cel mai mult scopurilor iskriste (vezi discursul lui Akimov la paragraful 1 și „speranțele“ sale în Martov), grupul de șase în redacția Organului Central și lista propusă de Martov pentru Comitetul Central. Votarea pe liste, termenul de două ședințe și cel de al doilea scrutin erau destinate tocmai să obțină acest rezultat cu o exactitate aproape mecanică, fără nicio înțelegere directă.

Dar, în măsura în care majoritatea noastră compactă rămânea compactă, — calea ocolită a tovarășului Martov era numai o tăgănire, și noi n'am putut să n'o respingem. Minoritatea și-a prezentat plângerile contra acestui lucru în scris, și ar fi urmat exemplul lui Martînov și Akimov refuzând să participe la vot și la alegerile pentru Comitetul Central „din cauza condițiilor în care sunt efectuate“. După Congres, aceste plângeri împotriva condițiilor anormale în care s'au efectuat alegerile (vezi „Starea de asediu“, pag. 31), au fost

răspândite în dreapta și în stânga la sutele de cumetre din Partidul nostru. Dar care era *anomalia*? Votul secret, care fusese prevăzut dinainte de regulamentul congresului și în care era ridicol să vezi „ipocrizie“ sau „nedreptate“? (paragraful 6, pag. 11 a procesului-verbal). Formarea unei majorități compacte, această „monstruozitate“, produs al intelectualilor desaxați? Sau dorința *anormală* a acestor onorabili intelectuali de a-și călca cuvântul pe care l-au dat în fața congresului că vor recunoaște toate alegerile făcute de el? (pag. 380, paragraful 18 al statutului congresului).

Tovarășul Popov a făcut o aluzie *subtilă* la această dorință, punând la Congres în ziua alegerilor întrebarea directă: „Biroul este oare convins că hotărîrea congresului este valabilă și legală, dacă jumătate din participanți refuză să participe la vot? *). Biroul, bineînțeles, a răspuns că este convins și a amintit incidentul cu tovarășii Akimov și Martînov. Tovarășul Martov s'a aliat biroului și a declarat că tovarășul Popov greșește, și că „*hotărîrile congresului sunt legale*“. Să judece cititorul singur această consecvență politică, — se vede cea mai normală posibil, — care reiese comparând *această declarație făcută în fața partidului* cu comportarea de după Congres și cu fraza din „Starea de asediu“ în care este vorba de „*Răscoala unei jumătăți din Partid care a început încă delă Congres*“. Speranțele pe care tovarășul Akimov le-a pus în tovarășul Martov au întrecut bunele intenții insesizabile ale lui Martov însuși.

„*Ai învins*“ tovarășe Akimov!

Ca să stabilim în ce măsură faimoasa frază despre „starea de asediu“ a fost un „cuvânt grozav“, căruia i s'a atribuit acum pentru totdeauna un sens tragicomic, — ne putem servi de unele caracteristice mărunte în aparență, dar în fond foarte

*) Este vorba de alegerea celui de al cincilea membru în Consiliu. S'au depus 24 de bilete (în total 44 voturi), din care 2 albe.

importante, — ale *sfârșitului* congresului, al acelei perioade care începe *după* alegeri. Acum tovarășul Martov vorbește peste tot de această tragicomică „stare de asediu“, asigurându-se pe el și asigurând pe cititori cu toată seriozitatea, că această sperietoare inventată de el înseamnă o stare de lucruri anormală, în care majoritatea persecută, prigonește și nedreptățește „minoritatea“. Vom arăta imediat, ce s'a întâmplat *după* Congres. Dar examinați chiar sfârșitul congresului și veți vedea că *după* alegeri „majoritatea compactă“ nu numai că nu persecută pe bieții martoviști, nenorociți, nedreptățiți, jigniți și condamnați la moarte, ci dimpotrivă *ea însăși le oferă* (prin gura lui Liadov) *două locuri din trei* în comisiunea proceselor verbale. Examinați rezoluțiile referitoare la problemele tactice și la alte probleme și veți observa că acolo este vorba de o discuție pur practică asupra fondului, în care printre semnăturile tovarășilor care au elaborat rezoluțiile, se găsesc amestecați atât reprezentanți ai monstruoasei „majorități“ compacte cât și partizani ai „minorității“ „obidite și oropsite“. Cât seamănă aceasta cu „înlăturare“ din muncă și alte „nedreptăți“.

Singura discuție interesantă — dar din nefericire prea scurtă — asupra fondului chestiunii a fost provocată de rezoluția propusă de Starover în legătură cu liberalii. După cum se poate judeca după semnături, ea a fost adoptată de Congres din cauză că trei partizani ai „majorității“ (Braun, Orlov, Osipov) au votat și *pentru ea* și pentru rezoluția lui Plehanov, fără să-și dea seama că între ele există o contradicție ireductibilă. La prima vedere, nu există între ele vreo contradicție ireductibilă, căci rezoluția lui Plehanov stabilește un principiu general, exprimă o atitudine principială și tactica determinată față de *liberalismul burghez în Rusia*, iar rezoluția lui Starover încearcă să definească *condițiunile concrete în care sunt admisibile „înțelegerile provizorii“* cu „curențele liberale sau liberalo-democratice“. Temele ambelor rezoluții sunt diferite. Dar rezoluția lui Starover suferă tocmai de *deslănare politică*, și din această cauză este lipsită de pro-

funzime și se pierde în amănunte. Ea *nu definește conținutul de clasă al liberalismului rus*, ea nu indică curențele politice *determinate* care-l reprezintă, ea nu explică proletariatului care sunt sarcinile lui *fundamentale* de propagandă și agitație față de aceste curențe determinate, ea confundă (din cauza deslănării sale) lucruri atât de diferite, ca mișcarea studentească și „Osvobojdenie“⁸³ („Eliberarea“); ea indică, cu prea multă cazuistică și pierzându-se în prea multe amănunte, *trei* condiții concrete pentru ca „înțelegerile provizorii“ să fie admisibile. Deslănarea politică duce, și în acest caz ca și în multe altele, la cazuistică. Lipsa unui principiu general și dorința de a enumăra „condițiunile“ fac ca, strict vorbind, aceste condiții să fie indicate *în mod greșit*, și care se pierd în amănunte. Într'adevăr, examinați aceste trei condițiuni ale lui Starover: prima, „curențele liberale sau liberalo-democratice“ trebuie „să declare clar și fără echivocuri, că în lupta lor împotriva guvernului autocrat ele stau în mod hotărît de partea social-democrației ruse“. Care este diferența dintre curențele liberale și liberalo-democratice? Rezoluția nu oferă nici o dată pentru a răspunde la această întrebare. Diferența nu constă oare în faptul că curențele liberale exprimă poziția păturilor celor mai puțin progresiste din punct de vedere politic, ale burgheziei, iar cele liberalo-democratice poziția păturilor celor mai progresiste ale burgheziei și ale micii burghezii? Dacă este așa, atunci tovarășul Starover socoate oare că este posibil ca păturile cele mai puțin progresiste (dar totuși progresiste, căci altfel nu putea fi vorba de liberalism) ale burgheziei „să fie în mod hotărît de partea social-democrației“?? Aceasta este o absurditate, și chiar dacă reprezentanții unui asemenea curent „ar fi declarat aceasta clar și fără echivocuri“ (ceceace este cu totul imposibil de presupus), atunci noi, Partidul proletariatului, *am fi obligați să nu avem încredere* în declarațiile lor. A fi liberal și a fi în mod hotărît de partea social-democrației iată două poziții care se exclud una pe alta.

Mai departe. Să admitem cazul următor: „curențele liberale sau liberalo-democratice“ vor declara clar și fără echivocuri

că ele sunt în mod hotărât de partea „socialiștilor-revoluționari“ în lupta împotriva autocrației. Această ipoteză este mai probabilă (dat fiind esența burghezo-democratică a curentului socialiștilor-revoluționari), decât ipoteza tovarășului Starover. Keiese din rezoluția sa, din cauza impreciziei ei și a caracterului ei cazuistic, că *în astfel de cazuri înțelegerile provizorii cu astfel de liberali sunt inadmisibile*. Dar această confuzie care rezultă în mod necesar din rezoluția tovarășului Starover, duce la o teză *deăd dreptul greșită*. Înțelegerile provizorii sunt admisibile și cu socialiștii-revoluționari (vezi rezoluția congresului relativ la ei), și, *în consecință*, și cu liberalii, care sunt de partea socialiștilor-revoluționari.

A doua condiție: pentru ca aceste curente „să nu introducă în programele lor revendicări care se ciocnesc cu interesele clasei muncitoare și ale democrației în genere sau întunece conștiința lor“. Și aci se comite *aceeași greșală*: n'au existat și nu pot exista curente liberalo-democratice care să nu introducă în programele lor revendicări care se ciocnesc cu interesele clasei muncitoare și să nu întunece conștiința proletariatului. Chiar și una din cele mai democratice fracțiuni ale curentului liberalo-democratic dela noi, fracțiunea socialiștilor-revoluționari, introduce în programul său, în care domnește confuzia ca în toate programele liberale, revendicări care se ciocnesc cu interesele clasei muncitoare și îi întunece conștiința. Din faptul acesta trebuie să deducem că este *necesar* „să demascăm caracterul mărginit și insuficiența mișcării de eliberare a burgheziei“, dar în niciun caz nu este admisibil să ne înțelegem provizoriu cu ea.

În sfârșit, și cea de a treia „condiție“ a tovarășului Starover (ca liberalii-democrați să facă din dreptul de vot universal egal, secret și direct lozinca luptei lor) este *greșită* prin modul în care este formulată: în niciun caz n'ar fi rațional să se declare că nu sunt admisibile înțelegerile provizorii și particulare cu acele curente liberalo-democratice, care au lansat lozinca constituției cenzitare și în genere a unei constituții „ciuntite“. În fond, ar fi foarte nimerit să considerăm printre aceste cu-

rente și „curentul“ domnilor dela „Osvobojdenie“ („Eliberarea“), dar, a ne lega mâinile, interzicând dinainte „înțelegerile provizorii“ chiar cu liberalii cei mai timizi, ar fi o miopie politică, incompatibilă cu principiile marxismului.

În rezumat: rezoluția tovarășului Starover, semnată și de tovarășii Martov și Axelrod, este greșită, și Congresul al treilea va proceda foarte cuminte, dacă o va anula. Defectul ei este că poziția sa teoretică și tactică expusă aci suferă de *incoherență politică* deoarece „condițiile“ practice pe care le pune sunt concepute într'un spirit cazuistic. *Ea confundă două chestiuni*: 1) demascarea trăsăturii „antirevoluționare și anti-proletare“ ale oricărui curent liberalo-democratic și datoria de a le combate și 2) condițiile în care sunt admisibile înțelegerile vremelnice și particulare cu oricare din aceste curente. Ea nu dă ceea ce trebuie (analiza conținutului de clasă al liberalismului), ci dă ceea ce nu trebuie (prescrierea „condițiilor“). În genere, este absurd să elaborezi la un Congres de Partid „condițiunile“ concrete ale înțelegerilor trecătoare, când nu există nici măcar un partener precis, subiectul unor asemenea înțelegeri eventuale; și chiar dacă acest „subiect“ ar fi existat, ar fi fost de o sută de ori mai rațional să se lase pe seama instituțiilor centrale ale Partidului sarcina de a stabili „condițiile“ unei înțelegeri vremelnice, așa cum a procedat Congresul în ceea ce privește „curentul“ domnilor socialiști-revoluționari (vezi schimbările ce s'au adus sfârșitului rezoluției lui Axelrod de către Plehanov, pag. 362 și 15 procesul-verbal).

Cât despre obiecțiunile pe care le-a adus „minoritatea“ rezoluțiilor lui Plehanov, singurul argument al tovarășului Martov suna astfel: rezoluția lui Plehanov „termină cu o concluzie jalnică: trebuie să demascăm un publicist. Nu înseamnă aceasta oare «să lovești musca cu un topor»? Acest argument, care camuflează lipsa de idei printr'o expresie răsunătoare — „concluzie jalnică“ ne oferă o nouă mostră de frazeologie pretențioasă. În primul rând, rezoluția lui Plehanov vorbește de „a demasca în fața proletariatului caracterul mărginit și insu-

ficiența mișcării de eliberare a burgheziei, oriunde s'ar manifesta acest caracter mărginit și această insuficiență". Deaceia, afirmația tovarășului Martov (la Congresul Ligii, pag. 88, a procesului-verbal) că trebuie să ne îndreptăm toată atenția numai asupra lui Struve, asupra unui singur liberal, este o nerozie. În al doilea rând a compara pe domnul Struve cu „o muscă“, atunci când este vorba de posibilitatea de a încheia înțelegeri vremelnice cu liberalii ruși, înseamnă să sacrifici o evidență politică elementară în favoarea unui cuvânt pompos. Nu, d-l Struve nu este o muscă ci un factor politic foarte important și aceasta nu pentru că ar fi el personal o figură politică mare. Calitatea de personalitate politică el o deține dela poziția sa de reprezentant unic al liberalismului rus, al liberalismului care este cât de cât capabil de acțiune și organizat în ilegalitate. Deaceia să neglijezi pe d-l Struve, tocmai „Eliberarea“, atunci când vorbești despre liberalii ruși și despre atitudinea partidului nostru față de ei înseamnă să vorbești numai ca să vorbești. Sau, poate tovarășul Martov va încerca să ne arate *cel puțin un singur* „curent liberal sau liberalo-democrat“ care ar putea fi comparat în Rusia chiar pe departe în momentul de față cu curentul „Eliberarea“? Ar fi interesant să vedem o asemenea încercare! *)

*) La Congresul Ligii, tovarășul Martov a mai adus următorul argument împotriva rezoluției tovarășului Plehanov: Principala obiecție ce se poate aduce acestei rezoluții este că ea ignorează cu desăvârșire faptul că noi suntem obligați să nu ne eschivăm în lupta împotriva autocrației, dela o alianță cu elementele liberalo-democratice. Tovarășul Lenin ar fi calificat o asemenea tendință drept martinovistă. Această tendință s'a manifestat deja în noua „Iskră“ (pag. 88).

Acest pasaglu reprezintă o colecție de „perle“ rare prin bogăția lor. 1. Fraza despre *alianța* cu liberalii este extrem de confuză. Nimeni n'a vorbit de alianță, tovarășe Martov, ci numai de înțelegeri vremelnice sau ocazionale. Este o mare diferență. 2. Dacă Plehanov ignorează în rezoluția lui această „alianță“ care nu este imposibilă și vorbește în general despre „sprijin“, aceasta nu este o lipsă, ci o calitate a rezoluției sale. 3. Va binevoi tovarășul Martov să ne explice cari sunt caracteristicile generale ale tendințelor martinoviste? Va binevoi să spună care este atitudinea acestor tendințe față de paragraful 1 din Statut? 4. Pur și simplu ard de nerăbdare să aud dela tovarășul Martov, prin ce s'au manifestat „tendințele martinoviste“ în „noua“ „Iskră“.

Te rog, tovarășe Martov, scapă-mă mai repede de chinurile așteptării!

„Numele lui Struve nu spune nimic muncitorilor“, — a spus tovarășul Kostrov, venind în sprijinul tovarășului Martov. Acest argument este, — să nu se supere tovarășii Kostrov și Martov — akimovist. Seamănă întrucâtva cu cuvântul proletariat luat la genitiv *).

Cari sunt muncitorii, „căroră nu le spune nimic numele lui Struve“ (și numele de „Eliberarea“ citat în rezoluția tovarășului Plehanov alături de numele d-lui Struve)? Acei, care cunosc extrem de puțin, sau nu cunosc deloc „curențele liberale și liberalo-democratice“ din Rusia. Se pune întrebarea: care trebuie să fie atitudinea congresului nostru de Partid față de asemenea muncitori: aceea de a însărcina pe membrii de Partid de a face cunoscut acestor muncitori singurul curent liberal, bine determinat din Rusia, sau aceea *de a trece sub tăcere* acest nume care este prea puțin cunoscut muncitorilor, din cauză că stau departe de politică? Dacă tovarășul Kostrov, după ce a făcut primul pas pe urmele tovarășului Akimov, nu va voi să-l facă și pe al doilea, atunci, probabil, el va rezolva problema aceasta în primul sens. Iar dacă o va rezolva în primul sens, el va observa cât de neîntemeiat a fost argumentul lui. *In orice caz* cuvintele: „Struve“ și „Eliberarea“ din rezoluția lui Plehanov, pot fi mult mai de folos muncitorilor, decât cuvintele: „curentul liberal și liberalo-democratic“ din rezoluția lui Starover.

În momentul de față, muncitorul rus nu poate să cunoască, în practică, tendințele politice cari sunt cât de cât sincere ale liberalismului nostru din altă parte decât din „Eliberarea“. Publicațiile legale ale liberalilor nu aduc nici un folos în acest caz tocmai din cauză că nu sunt clare. Și noi trebuie să îndreptăm cu cât mai mult zel (și în fața unor mase de muncitori cât mai largi) arma criticii noastre împotriva celor dela „Elibera-

*) Atunci când Congresul a discutat programul partidului, „economistul“ Akimov (V. Mahnovț) a relevat, printre alte defecte ale proiectului de program iskrist, și pe acela prin care s'ar dovedi că autorii proiectului au uitat care sunt interesele proletarietului, și anume: cuvântul „proletariat“ nu figurează nicăieri în program la nominaliv, ca subiect, ci numai ca atribut la cuvântul „Partid“. Această declarație a lui Akimov a fost întâmpinată de delegați cu un râset general. — N. E. M.

rea“, pentru ca proletariatul rus să poată în momentul izbucnirii revoluției printr’o adevărată critică a armelor să paralizaze încercările pe cari domnii dela „Eliberarea“ le vor face în mod inevitabil de a ciunti caracterul democratic al revoluției.

În afară de „nedumerirea“ tovarășului Egorov pe care am menționat-o mai sus în legătură cu atitudinea pe care a avut-o față de „sprijinul“ datorat de noi mișcării opoziționiste și revoluționare, desbaterile asupra rezoluțiilor n’au oferit un material interesant, și în general, aproape că n’au avut loc desbateri.

Congresul s’a terminat cu o scurtă locuțiune a președintelui asupra caracterului obligatoriu al hotărîrilor congresului pentru toți membrii Partidului.

n) TABLOUL GENERAL AL LUPTEI DELA CONGRES. ARIPA REVOLUȚIONARĂ ȘI ARIPA OPORTUNISTĂ A PARTIDULUI

După ce am terminat analiza desbaterilor și a votărilor dela Congres, acum trebuie să încheiem bilanțul, pentru ca, pe baza tuturor materialelor ce ni le furnizează Congresul, să putem răspunde la întrebarea: care elemente, grupuri și nuanțe au format definitiv majoritatea și minoritatea, așa cum s’au manifestat în timpul votărilor și cari au fost sortite de a deveni pentru un timp oarecare expresia împărțirii fundamentale, a partidului nostru? Trebuie să facem bilanțul întregului material, referitor la nuanțele principale, teoretice și tactice pe care ni-l dau din belșug procesele-verbale ale congresului. Acest material ar rămâne prea fragmentat, prea răsfirat, dacă am face „suma“ lor generală, dacă nu am alcătui un tablou general al întregului Congres și al tuturor modurilor principale de grupare cari s’au ivit cu prilejul diferitelor votări; astfel încât, la prima privire, un mod sau altul de a se grupa pare să fi fost întâmplător, mai ales pentru acela cari nu-și dă osteneala să

studieze sub toate aspectele procesele-verbale ale congresului (și, oare, sunt mulți cari și-au dat această osteneală ?)

În dările de seamă ale parlamentului englez, se întâlnește deseori cuvântul caracteristic *division* — împărțire. În legătură cu votarea unei anumite chestiuni, se spune: Camera „s'a împărțit“ în cutare sau cutare majoritate și minoritate. „Împărțirea“ Camerei noastre social-democrate pe diferitele chestiuni discutate la Congres, ne dă un tablou — unic în felul lui, incomparabil *prin caracterul său complet și prin exactitatea sa* — al luptei interne din sânul partidului, al nuanțelor și modurilor de grupare. Pentru a obține un tablou clar, un tablou și nu o grămadă amorfă de fapte mai mult sau mai puțin mărunte, fără legătură între ele, fragmentate, izolate, pentru a pune capăt discuțiilor nesfârșite și fără rost asupra diferitelor votări (cine a votat pentru unul, cine a susținut pe altul), m'am hotărât să încerc să prezint printr'o *diagramă toate* tipurile *principale* de „împărțire“ care s'au produs în Congres. De bună seamă, o asemenea metodă va părea multora ciudată, dar mă îndoiesc că se poate găsi un alt mod de expunere care să permită cu adevărat o generalizare și să încheie un bilanț cât mai complet și mai exact. Dacă un delegat a votat pentru o propunere sau pentru alta, aceasta se poate stabili cu exactitate absolută în cazul votărilor nominale, iar în cazul votărilor importante nenominale se poate stabili cu maximum de probabilitate, destul de aproape de adevăr, pe baza proceselor-verbale. Dacă se ține seama de *toate* votările nominale și de cele nenominale în cari s'au atins chestiuni importante oarecum (judecând, de pildă, după amploarea și pasiunea desbaterilor), atunci vom căpăta imaginea luptei noastre interne de partid, imaginea, cea mai obiectivă la care se poate ajunge pe baza materialului existent. Dealtfel, ne vom sili, ca în loc de o imagine fotografică, — adică aceea a fiecărei votări în parte, — să facem un tablou, adică să prezentăm toate tipurile principale de votări, lăsând la o parte abaterile și variațiile oarecum fără importanță și care n'ar putea decât să încurce lucrurile. În orice caz, oricine va fi

în stare, pe baza proceselor-verbale, să controleze fiecare element din tabloul nostru, să-l completeze printr'o altă votare, într'un cuvânt: să-l critice nu numai prin considerații, îndoeli și referiri la cazuri răzlețe, ci alcătuind chiar un *alt tablou* pe baza aceluiaș material.

Introducând în diagramă pe toți delegații cari au luat parte la votări, vom indica prin diferite hașurări cele 4 grupuri principale pe care le-am urmărit de aproape în decursul debaterilor dela Congres și anume: 1. iskriștii majorității, 2. iskriștii minorității, 3. „centrul“ și 4. anti-iskriștii. Am văzut dintr'o *sumedenie de exemple*, întrucât aceste grupuri se deosebesc între ele prin nuanțele lor principale și dacă nu-i plac cuiva *denumirile* acestor grupuri, deoarece amintesc prea mult amatorilor de zigzaguri organizația „Iskrei“ și curentul „Iskrei“, apoi trebuie să subliniem că nu se pune problema denumirilor. Acum, după ce am urmărit aceste nuanțe în toate debaterile congresului, ne va fi ușor să înlocuim denumirile de partid deja stabilite și familiare (cari supără urechea unuia sau altuia) prin *caracteristicile esențiale și deosebirile de nuanță cari există între grupuri*. Dacă le-am înlocui după acest criteriu, am căpăta pentru aceleași patru grupuri următoarele denumiri: 1. social-democrații revoluționari consecvenți, 2. oportuniștii mărunți, 3. oportuniștii mijlocii și 4. oportuniștii mari (mari pentru scara noastră rusească). Să sperăm că aceste denumiri îi vor șoca mai puțin pe cei ce au început, dela un timp, să se convingă ei înșiși și să convingă și pe alții că denumirea de iskrist îmbrățișează numai un „cerc“ și nu un *curent*.

Să trecem la descrierea amănunțită a tipurilor de votări, cari sunt „fotografiate“ pe diagrama alăturată (pag. 537).

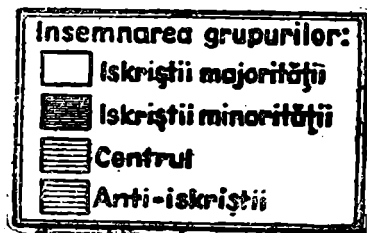
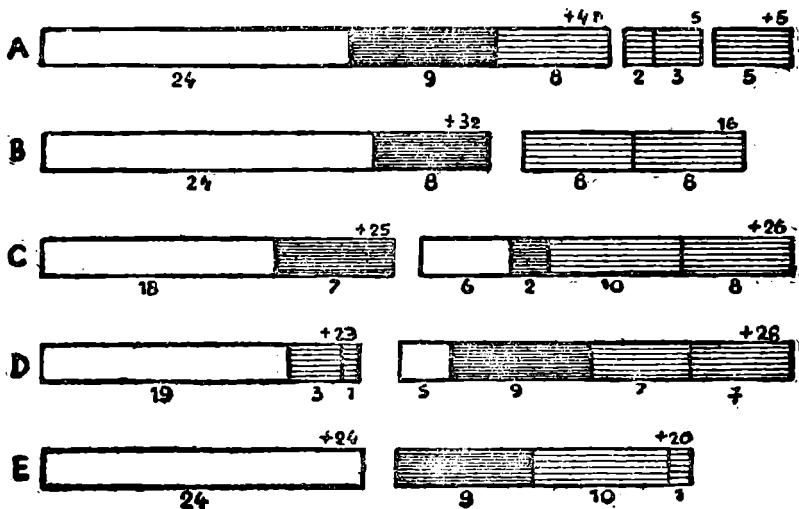
În primul tip de votări, (A), intră cazurile în cari „centrul“ a mers împreună cu iskriștii împotriva anti-iskriștilor sau împotriva câtorva dintre ei. Așa s'a întâmplat când s'a pus la vot programul în ansamblul lui (numai tovarășul Akimov s'a abținut, ceilalți au fost pentru), la rezoluția principală care condamna federația (toți pentru, afară de cei 5 bundiști; s'au

abținut 5: Martînov, Akimov, Bruker și Mahov cu 2 voturi; ceilalți au fost cu noi); *această votare este reprezentată prin diagrama A*. Apoi, de acelaș tip au fost 3 votări în legătură cu chestiunea confirmării „Iskrei“ ca organ central al partidului: redacția (5 voturi) s'a abținut, doi au fost contra la toate trei votările (Akimov și Bruker) și, afară de aceasta, s'au abținut la votarea *motivelor* de confirmare a „Iskrei“ cei 5 bundiști și tovarășul Martînov (*).

Tipul de votări pe care l-am analizat, ne dă un răspuns la întrebarea extrem de interesantă și importantă: când a mers „centrul“ congresului cu iskriștii? Centrul a mers cu iskriștii fie când *înșiși anti-iskriștii erau cu noi*, cu mici excepții (adop-tarea programului, confirmarea „Iskrei“ independent de motive), fie atunci când era vorba de *declarații*, cari nu te obligă direct să iei o anumită poziție politică (recunoașterea muncii organizatorice a „Iskrei“ nu te obligă încă să aplici în fapt politica ei organizatorică față de grupurile particulare; respingerea ideii de federație nu te împiedică să te abții atunci când se pune problema unui proiect concret de federație, după cum am văzut în cazul tovarășului Mahov). Am văzut mai sus, atunci când ne-am ocupat în special de importanța grupărilor la Congres, în ce măsură această chestiune este fals prezentată în expunerea oficială a „Iskrei“ oficiale, care (prin gura tovarășului Martov) *escamotează și disimulează* deosebirea dintre iskriști și „centru“, dintre social-democrații revoluționari consecvenți și cei oportuniști, invocând *cazurile în cari înșiși anti-iskriștii au mers cu noi!* Chiar și oportuniștii germani și francezi cei mai „de dreapta“ din partidele social-democrate nu votează împotriva unor asemenea puncte, cum e *recunoașterea programului în întregime*.

*) Dece s'a ales ca ilustrație în diagramă tocmai votarea punctului 2 din statutul Bundului? Pentru că votările recunoașterii „Iskrei“ sunt mai puțin complete, iar votarea programului și votul asupra federației privesc hotărâri politice concrete mai puțin precise. În general, alegerea uneia sau alteia din șirul votării *analoage* nu schimbă câtuși de puțin trăsăturile fundamentale ale tabloului, fapt de care ușor se va convinge oricine, făcând schimbările corespunzătoare.

TABLOUL GENERAL AL LUPTEI DELA CONGRES

Cifrele prevăzute cu + și cu — arată numărul total al voturilor date în anumite chestiuni *pentru* sau *contra*. Cifrele de dedesubt arată numărul voturilor fiecăruia din cele patru grupuri. În text se arată care votări sunt cuprinse în tipurile A—E.

În al doilea tip de votări (B), intră cazurile în cari iskriștii consecvenți și cei neconsecvenți au mers împreună împotriva tuturor anti-iskriștilor și împotriva întregului „centru”. Aceste cazuri s’au produs mai ales când era vorba de a aplica în viață unele planuri concrete și precise ale politicii iskriste, în cari era vorba de a recunoaște „Iskra” *în fapt și nu numai în vorbe*. În această categorie intră *incidentul* cu Comitetul de Organizare, *) punerea pe primul plan a chestiunii situației Bundului în Partid, dizolvarea grupului „Muncitorul din Sud”, două votări în legătură cu programul agrar și, în sfârșit, al șaselea caz, votarea *contra Uniunii social-democraților ruși din străinătate* („Cauza Muncitoare”), adică recunoașterea Ligii ca singura organizație a partidului în străinătate. Vechiul spirit de cerc, care a domnit înainte de formarea partidului, interesele organizațiilor sau ale grupulețelor oportuniste, înțelegerea îngustă a marxismului, — toate acestea s’au opus, în acest caz, politicii strict principiale și consecvente a social-democrației revoluționare; iskriștii minorității au mai fost alături de noi în multe cazuri, într’o serie întreagă de votări extrem de importante (din punct de vedere al Comitetului de Organizare al „Muncitorului din Sud”, sau al „Cauzei Muncitoare”)... atâta vreme cât n’a fost vorba de *propriul* lor interes de cerc, de propria lor inconsecvență. Tipul de „împărțire” pe care l-am analizat aici arată limpede că, într’o serie de chestiuni privitoare la aplicarea principiilor noastre, *centrul a mers cu anti-iskriștii*. El s’a dovedit *de fapt*, că este cu mult mai aproape de ei decât de noi,

*) Tocmai această votare este reprezentată în diagrama B: Iskriștii au obținut 32 de voturi, rezoluția bundistă 16. Trebuie să arătăm că nu există *nicio votare nominală* printre votările de acest tip. Împărțirea delegaților poate fi indicată cu un grad foarte mare de probabilitate numai de 2 feluri de date: 1. cazurile în care oratorii ambelor grupări iskriste se pronunță pentru în cursul desbaterilor, iar oratorii anti-iskriștilor și ai „centrului” *contra*; 2. cazurile în cari numărul voturilor „pentru” era foarte aproape de 33. Nu trebuie să uităm deasemenea că, analizând desbaterile Congresului, am relevat, chiar și în afară de votări, o *serie întreagă* de cazuri când „centrul” a mers cu anti-iskriștii (cu oportuniștii) *contra* noastră. De pildă, valoarea absolută a revendicărilor democratice, sprijinirea elementelor opoziționiste, limitarea centralismului, etc.

mult mai înclinat spre aripa *oportunistă* decât spre aripa *revoluționară* a social-democrației.

Iskriștii *cu numele*, cărora le era rușine să fie iskriști, își dădură arama pe față și lupta inevitabilă produse o iritație destul de mare, care făcu ca tovarășii mai puțin pătrunzători și mai impresionabili să nu vadă nuanțele de principiu ivite în această luptă. Dar acum, când pasiunea luptei s'a mai potolit și când procesele-verbale au rămas un document obiectiv al unei serii de lupte aprige, acum numai oamenii cari nu vor să vadă nu-și dau seama că alianța Mahovilor și Egorovilor cu Akimovii și Liberii nu a fost întâmplătoare și că nici nu putea să fie întâmplătoare. Lui Martov și Axelrod nu le mai rămâne decât să ocolească orice analiză complectă și exactă a proceselor-verbale sau să încerce, *post factum* *) să-și schimbe atitudinea pe care au adoptat-o la Congres, exprimându-și *regretul*. Ca și când prin regret s'ar putea suprima deosebirile de concepții, diferențele politice! Ca și când alianța actuală a lui Martov și Axelrod cu Akimov, Bruker și Martinov poate impune partidului nostru, restabilit la Congresul al II-lea, să uite lupta pe care au dus-o iskriștii împotriva anti-iskriștilor aproape în tot decursul congresului!

Tipul al treilea de votări dela Congres, în care intră ultimele trei părți din cele cinci ale diagramei (anume C.D. și E.), se caracterizează prin faptul că *dela iskriști se desprinde o mică parte și trece de partea anti-iskriștilor*, care, deaceia, sunt învingători (atâta timp cât rămân la Congres). Pentru a analiza cu deplină exactitate dezvoltarea acestei faimoase *coalitii* a minorității iskriste cu anti-iskriștii, care a fost deajuns să fie reamintită pentru ca Martov să se simtă îndemnat să scrie la Congres mesagii isterice, redăm în diagramă toate cele 3 tipuri esențiale de votări *nominale* de acest fel. C redă votarea asupra egalității limbilor (am luat ultima din cele trei votări nominale asupra acestei chestiuni, ca fiind cea mai complectă). Toți anti-iskriștii și întreg centrul fac front comun îm-

*) După ce faptele au fost deja consumate. — N. Edit. P. C. R.

potriva noastră, iar dela iskriști s'a desprins o parte din majoritate și una din minoritate. *Nu se vede încă ce iskriști ar fi în stare să încheie o coalțiție definitivă și trainică cu „dreapta“ oportunistă a congresului.* Apoi votarea de tipul D. 1. punerea la vot a paragrafului 1 din Statut (din cele 2 votări indicăm pe cea mai precisă, adică pe aceea dela care nu s'a abținut nimeni). *Coalțiția se conturează mai net și se încheagă mai solid**), toți iskriștii minorității și un număr restrâns dintre iskriștii majorității sunt de partea lui Akimov și Liber, ceea ce compensează faptul că 3 „centriști“ și un anti-iskrist au trecut de partea noastră. E destul să arunci o privire asupra diagramei, ca să-ți dai seama care elemente au trecut întâmplător și vremelnic fie de o parte, fie de cealaltă și care *au mers ca împinși de o forță de neînvins către o coalțiție solidă cu Akimovii.* Ultima votare (E — alegerea Organului Central, a Comitetului Central și a Consiliului partidului), *care reprezintă tocmai împărțirea definitivă în majoritate și minoritate, ne arată limpede că minoritatea iskristă s'a contopit cu întreg „centrul“ și cu rămășițele anti-iskriștilor.* Din cei 8 anti-iskriști mai rămăsese atunci la Congres unul singur, tov. Bruker (căruiua tovarășul Akimov îi explicase deja greșala pe care o făcuse și care a ocupat locul ce-i revenea de drept în rândurile *martoviștilor*). Plecarea celor șapte oportuniști, *cei mai de „dreapta“, a hotărît soarta alegerilor contra lui Martov. **)*

*) Dacă judecăm pe baza tuturor faptelor, menționăm de acelaș tip încă *patru votări asupra statutului:* pag. 278,—27 voturi pentru Fomin contra 21 ale noastre; pag. 279,—26 pentru Martov, contra 24 pentru noi; pag. 280, — 27 contra mea, 22 pentru Martov și tot acolo 24 pentru Martov și 23 pentru noi. Aceste votări cu privire la cooptările în organele centrale au fost deja amintite de mine mai sus. Nu există votări nominale (a fost una, dar s'a pierdut) Bundiștii (toți sau o parte), pe cât se vede, și salvează pe Martov. Afirmațiile greșite făcute de Martov (la Ligă), privitor la votările de acest tip sunt corectate mai sus.

**) Cei 7 oportuniști cari au părăsit Congresul al II-lea au fost: cei cinci Bundiști (Bundul a ieșit din Partid la Congresul al II-lea după respingerea principiului federativ) și 2 delegați dela „Cauza Muncitoare“ — tovarășul Martinov și tovarășul Akimov. Aceștia din urmă au plecat dela Congres după ce recunoscuseră numai Liga Iskristă ca singura organizație a partidului în străinătate, adică după ce fusese dizolvată „Uniunea social-democraților ruși“ din străinătate (Rabocelle Delo). Nota lui Lenin la ediția anului 1908. — N. E. M.

Și acum să încheiem bilanțul congresului, întemeindu-ne pe datele obiective asupra votărilor *de toate tipurile*.

S'a vorbit foarte mult de caracterul „întâmplător“ al majorității dela Congresul nostru. E singurul argument cu care se consola Martov în broșura lui „Încă odată în minoritate“. Diagrama arată limpede că, *într'un sens*, dar numai într'unul singur, majoritatea poate fi calificată drept întâmplătoare, anume în sensul că cele șapte elemente ale „dreptei“ au părăsit Congresul, zice-se *întâmplător*. În măsura în care această plecare e întâmplătoare, *în aceeași măsură*, (și nu mai mult), și majoritatea noastră este întâmplătoare. Dintr'o privire sumară aruncată asupra diagramei ne putem da seama mai bine decât din orice alte lungi discuții, de partea cui ar fi fost, *ar fi trebuit să fie acești șapte!**) Dar se pune întrebarea: întrucât poate fi socotită cu adevărat întâmplătoare plecarea acestor șapte dela Congres? Iată o întrebare pe care nu le place să și-o pună cei care vorbesc totuși cu plăcere despre caracterul „întâmplător“ al majorității. Este oare întâmplător faptul că au plecat reprezentanții cei mai înfocați ai aripii *drepte* a partidului nostru și nu ai celei *stângi*? Este oare o întâmplare că au plecat *oportuniștii* și nu *social-democrații revoluționari* consecvenți? Nu există oare vreo legătură între această plecare „întâmplătoare“ și între lupta dusă împotriva aripii oportuniste în decursul întregului Congres și care apare acum atât de evident pe diagrama noastră?

E destul să punem aceste întrebări atât de neplăcute pentru minoritate ca să înțelegem *ce se ascunde* sub această vorbărie despre caracterul întâmplător al majorității. Este sigur și indiscutabil că se ascunde faptul că *minoritatea a fost alcătuită de acei membri ai partidului nostru cari înclină cel mai mult spre oportunism*. Minoritatea a fost constituită din elementele de partid *cele mai puțin statornice* pe plan teoretic, cele mai puțin consecvente în ceea ce privește principiile. Minoritatea

*) Vom vedea mai departe că, după Congres, atât tovarășul Akimov, cât și Comitetul din Voronej, cel mai înrudit cu tovarășul Akimov, și-au manifestat direct simpatia pentru „minoritate“.

s'a format tocmai din *aripa dreaptă* a partidului. Impărțirea în majoritate și minoritate este continuarea directă și inevitabilă a scindării social-democrației într'o aripă revoluționară și una oportunistă, în Montagnarzi și Girondini, care n'au apărut ieri sau alaltăieri, cari nu există numai în partidul muncitoresc rus și care, cu siguranță, nu vor dispărea dela o zi la alta.

Acest fapt are o însemnătate cardinală pentru lămurirea cauzelor și diferitelor stadii ale divergențelor. A încerca să ocolești acest fapt tăgăduind sau disimulând lupta dela Congres și nuanțele principale cari s'au ivit la Congres în cursul acestei lupte, însemnează să-ți dai singur un certificat de paupertate intelectuală și politică. Iar pentru a *desminți* acest lucru, trebuie *mai întâi* să arăți că tabloul general al votărilor și „împărțirilor“ dela Congresul nostru de Partid nu este acela redat de mine; al doilea să arătăm că, *în ceea ce privește fondul* tuturor chestiunilor din cauza cărora s'a împărțit Congresul, social-democrații revoluționari cei mai consecvenți, aceia cari și-au luat în Rusia numele de iskriști *n'au avut dreptate.* *) Încearcați să arătați aceasta, domnilor!

Faptul că minoritatea s'a constituit din elementele cele mai oportuniste, cele mai puțin consecvente și mai puțin statornice ale partidului răspunde dealtfel la multe nedumeriri și obiceiuni făcute majorității de oameni cari cunosc prea pu-

*) Notă pentru tovarășul Martov. Dacă tovarășul Martov a uitat acum că a fi *iskrist* înseamnă să fi *partizanul unei tendințe*, iar nicidecum *memburul unui cerc*, îl sfătuim să citească în proces-verbale ale Congresului modul în care Troțki explică lui Akimov această chestiune. La Congres au existat trei *cercuri* iskriste (prin atitudinea lor față de partid): grupul „Eliberarea Muncii“, redacția „Iskrei“ și organizația „Iskrei“. Două dintre ele au fost destul de deștepte ca să se disolve singure; al treilea n'a dat dovadă că-i lipsește spiritul de partid care este necesar pentru a face aceasta și a fost dizolvat de Congres. Cel mai larg cerc al iskriștilor, organizația „Iskra“ (care cuprindea și redacția și grupul „Eliberarea Muncii“) număra la Congres numai 16 oameni, din cari *numai unsprezece* aveau vot deliberativ. Cei ce erau iskriști după tendințele lor, dar nu aparțineau niciunui „cerc“ iskrist erau reprezentați la Congres prin 27 de delegați cu 33 de voturi, după calculul meu. Înseamnă deci că *mai puțin de jumătate* dintre iskriști aparțineau *cercurilor* iskriste.

țin lucrurile sau cari nu au aprofundat îndeajuns chestiunea. Nu este oare meschin, ni se spune, să explicați *sciziunea* printr'o greșală mică a tovarășului Martov și a tovarășului Axelrod? Da, domnilor, greșala tovarășului Martov n'a fost mare, — (chiar eu am subliniat aceasta — la Congres, în toiul lup-tei), da această greșală mică *putea* să provoace (și a *provocat*) mult rău, fiindcă delegații cari au comis o *serie întreagă de greșeli*, care au arătat într'o serie întreagă de chestiuni o înclinare spre oportunism și lipsă de stabilitate în principii — acești delegați au atras pe tovarășul Martov de partea lor. Faptul că tovarășii Martov și Axelrod au manifestat lipsă de stabilitate este un fapt individual și prea puțin important; dar nu este nici individual nici lipsit de importanță, ci privește *Partidul*, un fapt ca formarea unei minorități însemnate, chiar foarte importante, din *toate elementele* cele mai puțin statornice, din *toți aceia* cari, ori nu cunoșteau deloc curentul „Iskrei“ și o combăteau direct, ori o recunoșteau cu vorba, în realitate mergând mai totdeauna cu anti-iskriștii.

Dar, nu-i oare ridicol să *explici* divergențele prin faptul că domnea spiritul de cerc anchilozat și filistinismul revoluționar în micul grup al vechii redacții a „Iskrei“? Nu, aceasta nu-i ridicol deoarece *acest* spirit de cerc *individual* a fost apărut de *toți acei membri ai partidului nostru*, cari au apărut în tot decursul congresului *orice* spirit de cerc, *toți* acei cari *îndeobște* nu s'au putut ridica deasupra filistinismului revoluționar, *toți* aceia cari au vrut să-și justifice defectul numit filistinism și spirit de cerc și să păstreze acest spirit de cerc invocând caracterul său „istoric“. S'ar putea socoti întâmplător faptul că interesele strâmte de cerc au cântărit mai greu în rândurile micului cerc al redacției „Iskrei“ decât ideea de partid. Dar nu a fost o întâmplare faptul că în sprijinul acestui spirit de cerc s'au ridicat hotărît Akimovii și Brukerii cari țineau nu mai puțin (dacă nu chiar mai mult) la „continuitatea istorică“ a renumitului Co-

mitet din Voronej și a faimoasei organizații*) „muncitorești“ din Petersburg, precum și Egorovii, cari au deplâns tot atât de amar (dacă nu și mai amar) asasinarea lui „Raboceie Delo“ ca și asasinarea vechii redacții, Mahovii etc., etc.: Spune-mi cu cine te însoțești ca să-ți spun cine ești, — spune o înțeleaptă zicătoare. Spune-mi cine este aliatul tău politic, cine votează pentru tine, ca să-ți spun care este *fizionomia ta politică*.

Greșala neînsemnată a tovarășului Martov și a tovarășului Axelrod rămâne și putea să rămână *neînsemnată* atâta vreme cât nu servea ca punct de plecare pentru o *alianță solidă* cu întreaga aripă oportunistă a partidului nostru, atâta vreme cât această greșală nu ducea, datorită acestei alianțe, la o *revomitare* de oportunism, la *revanșa* tuturor acelor cu cari se luptase „Iskra“ și cari sunt gata să-și *descarce furia* pe partizanii consecvenți ai social-democrației revoluționare. Evenimentele cari au urmat după Congres au avut ca rezultat ca tocmai în „Iskra“ nouă să vedem o revomitare a oportunismului Akimovilor și Brukerilor care-și iau revanșa (vezi manifestul Comitetului din Voronej**), vedem că jubilează Martînovii căroră, în sfârșit (în sfârșit!) li s'a dat posibilitatea să lovească prin detestata „Iskră“ în „dușmanul“ detestat, pentru toate jignirile din trecut. Aceasta ne arată deosebit de sugestiv întrucât era necesar „să se restabilească vechea redacție a „Iskrei“ (din ultimatumul tovarășului Starover dela 16/3 Noembrie 1903) pentru a păstra „continuitatea“ iskristă“.

Insuși faptul că s'a împărțit Congresul (și Partidul) într'o aripă stângă și una dreaptă, într'o aripă revoluționară și

*) Comitetul din Voronej, condus de „economisti“ a adoptat o poziție adversă față de „Iskra“, față de Comitetul de Organizare și față de al doilea Congres, pregătit de acesta. De aceea Comitetul din Voronej nu a fost invitat la al doilea Congres.

Organizația „muncitorească“ a Uniunii Petersburgheze a luat naștere în toamna anului 1902 din „economisti“ cari s'au scindat din „Uniunea Luptei“ din Petersburg. Bruker (Lidia Malinovai) era delegata acestei organizații la al doilea Congres.

**) Vezi Opere alese, vol. I, pag. 411-412. N. E. M.

una oportunistă, nu numai că nu era încă un lucru grav și critic, dar nu era nici măcar ceva anormal. Dimpotrivă, întregul deceniu din urmă al istoriei social-democrației ruse (și nu numai ruse) a dus în mod inevitabil și implacabil la această despărțire. Că motivul despărțirii a fost o serie de greșeli foarte *neînsemnate* ale aripii drepte, o serie de divergențe foarte puțin importante (relativ), — faptul acesta (care pare șocant unui observator superficial și unui spirit filistin), a însemnat un *mare progres pentru întreg Partidul nostru*. Înainte, desacordul nostru era cauzat de probleme mari, care puteau să îndreptățească câteodată și sciziunea chiar; astăzi noi am căzut de acord asupra problemelor mari și importante, astăzi ne deosebim numai prin *nuanțe*, pe care putem și *trebuie* să le discutăm, dar care ar fi absurd și copilăresc să ne fie un motiv de despărțire (cum a și spus cu bună dreptate tovarășul Plehanov în interesantul său articol „Ce nu-i de făcut,” articol asupra căruia vom mai reveni). *Acum*, când *comportarea anarhică*, pe care a avut-o minoritatea *după Congres* a dus Partidul aproape la o sciziune, se găsesc mulți înțelepți care spun: dar merită oare să te lupți la un Congres pentru astfel de bagatele ca incidentul cu Comitetul de Organizare, ca desființarea grupului „Muncitorul din Sud” sau a lui „Raboceie Delo” ca punctul 1 al statutului, ca dizolvarea vechii redacții etc. ? Cine judeca astfel, *) tocmai acela introduce spiritul de cerc în chestiunile de Partid: este *inevitabil și necesar* să se ducă o luptă între *nuanțe* în Partid, atât timp cât nu se ajunge la anarhie și sciziune, atâta vreme

*) Nu pot să nu-mi amintesc cu această ocazie o discuție cu unul din delegații „centrului”: „Ce atmosferă grea domnește la Congresul nostru”, mi se plângea el. „Această luptă înverșunată, această agitație a unuia împotriva altuia, această polemică aspră, atitudinea netovărășească!...” „Ce lucru minunat este Congresul nostru” — îi răspundeam eu. — „O luptă pe față și liberă. Părerile sunt spuse. Nuanțele s’au conturat. Grupările s’au precizat. Măinile s’au ridicat. Hotărârea a fost luată. O etapă s’a scurs. Înainte! — iată, așa mai înțeleg. Aceasta este viața. Aceasta nu se aseamănă cu disputele infinite și plictisitoare ale intelectualilor, cari iau sfârșit nu pentru că problema a fost rezolvată, ci pentru că ai obosit să vorbești...” Tovarășul din „centru” mă privea cu ochi mirați și ridica din umeri. Nu vorbeam aceeași limbă.

cât ne menținem într'un *cadru* anumit, cu care sunt de acord toți tovarășii și membrii de Partid. Or, lupta noastră la Congres împotriva aripii drepte a partidului, împotriva lui Akimov, Axelrod, Martînov și Martov *n'a depășit cu nimic acest cadru*. E destul să amintim două fapte, cari dovedesc aceasta în mod incontestabil: 1. când tovarășii Martînov și Akimov au părăsit Congresul, *noi am fost gata toți să îndepărtăm cu orice chip ideia unei „jigniri“, cu toții am aprobat* (cu 32 de voturi) rezoluția lui Troțki, prin care acești tovarăși erau invitați să se mulțumească cu explicațiile date și să-și retragă declarația; 2. când s'a ajuns la alegerea organelor centrale, noi am acordat minorității congresului (sau aripii oportuniste), *minoritate în ambele organe centrale*: Martov a intrat în Organul Central, Popov în Comitetul Central. Noi *nu puteam proceda altfel din punct de vedere de Partid, din moment ce hotărâsem încă dinainte de Congres să alegem două grupe de câte 4. Dacă deosebirea dintre nuanțele ieșite la iveală la Congres nu a fost mare, atunci nici concluzia practică pe care am tras-o noi din lupta dintre aceste nuanțe nu a fost mare*: această confuzie se reducea *exclusiv* la faptul că *două treimi din ambele grupe trebuiesc acordate majorității dela Congres*.

Dacă intelectualii care suferiseră o înfrângere au început mai întâi cu văicăreli timide iar apoi prin *fraze anarhiste*, ajungând chiar la acțiuni anarhice, aceasta s'a întâmplat numai din cauză că minoritatea *nu a admis să fie în minoritate în Organele Centrale*.

Ca încheiere, să privim încă odată diagrama din punct de vedere al compoziției organelor centrale. Cum era și firesc, delegații trebuiau să țină seama în alegeri *nu numai* de criteriul nuanțelor, ci și de cel al destoiniciei, al capacității de muncă etc. al persoanelor. Acum, minoritatea recurge bucuros la metoda confruntării acestor chestiuni. Dar se înțelege dela sine că aceste chestiuni sunt diferite și se vede chiar din faptul că se plănuiesc să se aleagă în Organul Central *primul lot de trei încă înainte de Congres*, atunci când nimeni nu ar

fi putut să prevadă alianța lui Martov și Axelrod cu Martinov și Akimov. La întrebări diferite trebuie ca și răspunsul să fie diferit: la întrebarea referitoare la nuanțe, trebuie căutat răspunsul în *procesele-verbale*, în discuția *deschisă* și în votarea *tuturor punctelor*. Toată lumea a hotărît la Congres ca problema aptitudinilor persoanelor respective pentru funcția respectivă să fie tranșată prin vot secret. Dece *întreg Congresul* a hotărît în *unanimitate* aceasta? — această problemă este atât de elementară încât ar fi straniu să ne mai oprim asupra ei. Dar minoritatea, după ce a fost înfrântă în alegeri, a început să uite până și lucrurile elementare. Peste noi s'a revărsat un potop de cuvântări înflăcărâte, pline de patos, atingând o exaltare vecină cu iresponsabilitatea, care veneau să apere vechea redacție, dar n'am auzit *absolut nimic* despre nuanțele care s'au ivit la Congres în legătură cu lupta pentru o grupă de șase sau pentru una de trei. Din toate colțurile ne vin diferite svonuri despre lipsa de aptitudine, reaua credință, etc. a persoanelor alese în Comitetul Central; dar nu auzim *absolut nimic* despre nuanțele *dela Congres*, care au luptat ca să-și asigure preponderența în Comitetul Central. Eu găsesc că este necuviincios și nedemn de a se deda în afara congresului la svonuri și versiuni diferite despre calitățile și acțiunile acestor persoane (căci aceste fapte sunt 99 la sută secrete organizatorice, cari pot fi desbătute deschis numai în fața instanței superioare a partidului). A lupta *în afara Congresului cu astfel de metode* este, după mine o atitudine *de mahala*. Și n'aș putea răspunde opiniei publice cu privire la aceste svonuri decât referindu-mă la lupta *dela Congres*: voi afirmați că C. C. a fost ales cu o majoritate mică. Este adevărat. Dar această majoritate mică era formată din aceia care au luptat consecvent, — nu prin vorbe, ci prin fapte, — la înfăptuirea planurilor iskriste. De aceea autoritatea *morală* a acestei majorități trebuie să fie mult superioară autorității ei *formale*, — superioară pentru toți aceia cari prețuiesc continuitatea cutărui sau cutărui cerc al „Iskrei“. Cine era *mai competent să judece* aptitudinea

unuia sau altuia de a aplica politica „Iskrei“? Acei cari au aplicat această politică la Congres, sau acei cari într’o serie întreagă de cazuri au combătut această politică și au apărat tot ce era retrograd, tot felul de vechituri, orice spirit de cerc?

o) DUPĂ CONGRES. DOUĂ METODE DE LUPTĂ

Analiza desbaterilor și a votărilor la Congres, pe care am terminat-o, conține de fapt *in nuce* (în embrion) *tot ce s’a întâmplat după Congres*, și deaceia putem să expunem pe scurt, etapele următoare ale crizei din Partidul nostru.

Refuzul lui Martov și Popov de a lua parte la alegeri a introdus imediat o atmosferă de *ceartă* în lupta dintre nuanțele din sânul partidului. Tovarășul Glebov socotind că nu era probabil ca redactorii care n’au fost aleși să fi luat în mod serios hotărârea de *a se orienta* spre Akimov și Martînov, și explicând acest fapt în primul rând prin iritații, ne-a oferit lui Plehanov și mie, chiar a doua zi după Congres, să ne împăcăm, să „cooptăm“ pe toți patru, cu condiția ca să se asigure reprezentarea redacției în Consiliu (adică, unul din cei doi reprezentanți să aparțină în mod obligatoriu majorității *de partid*). Această condiție ni s’a părut mie și lui Plehanov rezonabilă căci, din moment ce o acceptau, însemna că-și *recunoșteau în mod tacit greșala pe care au comis-o la Congres*, însemna că dorese pace și nu război, că dorese să se apropie mai mult de Plehanov și de mine, decât de Akimov și Martînov, de Egorov și Mahov. Concesia ce ni se făcea acceptând „cooptarea“ căpăta, astfel, un caracter *personal*, și nu merita să respingem o concesie personală, care avea scopul să înlăture iritația și să restabilească pacea. Deaceia eu și Plehanov am fost de acord cu ea. Majoritatea redacției a respins această condiție. *Glebov plecă*. Așteptărăm consecințele: Martov va rămâne pe poziția loială pe care a adoptat-o la Congres (*împotriva* reprezentantului centrului, tovarășul Popov), sau vor învinge elementele instabile și înclinate spre o sciziune. *Pe care le-a urmat el.*

Noi eram în fața următoarei dileme: tovarășul Martov va voi să considere „coaliția“ pe care a încheiat-o la Congres ca un fapt politic izolat (după cum a fost un caz izolat, coaliția lui Bebel cu Vollmar în 1895 — *si licet parva componere magnis* *), sau va voi să *consolideze* această coaliție, îndreptându-și toate eforturile pentru a demonstra greșala pe care am făcut-o *Plehanov și cu mine* la Congres, și va deveni adevăratul șef al aripei oportuniste din partidul nostru. Această dilemă se formula, cu alte cuvinte, astfel: ceartă sau luptă politică de partid? Dintre noi trei, cei care am fost a doua zi după Congres singurii membri prezenți ai instituțiilor centrale, Glebov era cel ce înclina cel mai mult spre prima soluție a dilemei și căuta să împace copiii certăți. Spre cea de a doua soluție, înclina mai mult tovarășul Plehanov, care, cum s'ar zice, era inabordabil. Eu reprezentam de data aceasta „centrul“ sau „mlaștina“ și încercam să-i conving. Ar însemna să provoc o confuzie foarte gravă, dacă aș încerca acum să restabilesc cele exprimate de mine pe cale verbală atunci și nu voi urma exemplul prost al tovarășului Martov și al tovarășului Plehanov. Dar socot că este necesar să citez câteva pasagii dintr'o scrisoare pe care am adresat-o unui iskrist din „minoritate“.

„...Fapful că Martov a refuzat să facă parte din redacție, că și alți publiciști au refuzat să colaboreze, că o serie întregă de persoane au refuzat să lucreze pentru C.C. ca să propage ideea boicotului sau a rezistenței pasive, toate acestea vor duce în mod inevitabil la sciziunea partidului, chiar împotriva voinței lui Martov și a prietenilor lui. Chiar dacă Martov va rămâne pe aceeași poziție leală (pe care a adoptat-o cu atâta hotărâre la Congres), alții nu se vor menține pe aceeași poziție — și rezultatul prevăzut de mine va fi inevitabil...

„...Și atunci mă întreb: pentru ce trebuie să ne despărțim? Trec în revistă toate evenimentele și toate impresiile dela Congres și recunosc că, adeseori, m'am purtat și am acționat într'o stare de puternică iritație, ca un „turbat“ și sunt gata să-mi recunosc în fața oricui această vină dacă se poate numi vină ceea ce a fost provocat în mod natural de acea atmosferă, reacție, replică, luptă, etc... Dar, dacă privesc rezultatele obținute la rece, categoric, eu nu pot vedea în ele nimic, dar absolut nimic dăunător pentru Partid și absolut nimic insultător sau ofensator pentru minoritate.

„Desigur, nu se putea să nu supere faptul, că a trebuit să rămână

*) Dacă este permis să comparăm ceva mic cu ceva mare. — N. Ed. P. C. R.

în minoritate, dar eu protestez categoric împotriva ideii că noi am fi „stigmatizat“ pe cineva, că *am fi vrut* să insultăm sau să înjosim pe cineva. Nimic din toate acestea. Și nu trebuie să admitem ca divergențele politice să ne facă să interpretăm evenimentele ca și cum partea adversă ar fi fost acuzată de lipsă de conștiințiozitate, de intrigă, mârșăvie și alte lucruri drăguțe, ce se fac auzite din ce în ce mai des în această atmosferă de sciziune, care se apropie. Aceaste nu este admisibil, deoarece s'ar dovedi, în cel mai bun caz, că e vorba de o lipsă de inteligență *nec plus ultra* *).

„Noi ne-am despărțit de Martov din punct de vedere politic (și organizatoric), așa cum ne-am mai despărțit de el de zece de ori! Decarece am fost învins pe chestiunea paragrafului 1 din Statut, eu n'am putut să nu încerc cu toată energia să-mi iau revanșa în ce-mi mai rămânea mie (și congresului). Eu n'am putut să nu tind, de o parte, spre un C.C. strict iskrist, iar pe de altă parte, spre o redacție compusă din trei.. Eu am considerat că acest grup de trei este singurul capabil să formeze o instituție, și nu un colegiu: întemeiat pe neglijență și spirit de familie, să formeze singurul centru veritabil, în care fiecare să-și formuleze și să-și susțină întotdeauna punctul de vedere de Partid, și nimic altceva, irrespectiv **)

„Fără îndoială că după evenimentele dela Congres, acest grup de trei a sancționat o linie politică și organizatorică care era îndreptată, dintr'un anumit punct de vedere contra lui Martov. Fără îndoială, și pentru asta trebuie să scindăm Partidul? Pentru aceasta trebuie să sfărâmăm Partidul? Oare Martov și Plehanov n'au fost împotriva mea în chestiunea demonstrațiilor? Iar în chestiunea programului n'am fost eu cu Martov împotriva lui Plehanov? Ca și cum eu se întâmplă întotdeauna în orice grup de trei ca una din părțile sale să se îndrepte împotriva fiecărui membru al său? Dacă majoritatea iskriștilor a găsit atât în cadrul organizației „Iskra“ cât și la Congres, că această nuanță specială a liniei organizatorice și politice a lui Martov este falsă — nu e oare o nebunie curată să încerci să o explici prin cine știe ce „intrigi“, etc.? N'ar fi oare o nebunie să treci peste acest fapt, *înjurând* această majoritate calificând-o drept „gașcă“ ?

„Repcă: eu, ca și majoritatea iskriștilor prezenți la Congres, sunt adânc convins că Martov a adoptat o linie greșită și că trebuie îndreptat. Dar a te supăra din cauză că vrem să te îndreptăm, a deduce de aci o jignire, etc. — nu este o atitudine inteligentă. Noi n'am „stigmatizat“, și nu „stigmatizăm“ pe nimeni cu nimic, noi nu îndepărtăm pe nimeni *dela muncă*. Și, după mine, ar fi o nebunie inexplicabilă să provocăm o sciziune din cauză că ai fost îndepărtat *dela centru*“ ***)

*) Până la ultimul grad.

**) Independent.

***) Această scrisoare a fost scrisă în *Septembrie*. Am omis din ea tot ce mi s'a părut că n'are legătură cu această problemă. Dacă destinatarul scrisorii socoate că tocmai ceace am omis eu este important, el va putea umple acest gol foarte ușor. A propoz: folosesc această ocazie, ca să pun la dispoziția tuturor opozițiilor mele, odată pentru totdeauna, scrisorile mele particulare spre publicare, dacă ei cred că acestea s'ar fi util pentru cauză.

Eu am considerat necesar să amintesc aceste declarații scrise ale mele, pentru că ele arată *precis* că tendința majorității era să tragă *dintr'odată* o linie de demarcație între suptările personale posibile (și inevitabile într'o luptă aprigă) și iritațiile personale provocate de violența și „furia“ atacurilor, etc. pe de o parte, — și o anumită greșală politică, o anumită linie politică (coaliția cu aripa dreaptă), pe de altă parte.

Aceste declarații dovedesc că minoritatea a început să adopte *imediat după Congres* o atitudine de *rezistență pasivă*, ceea ce ne-a făcut să-i avertizăm că aceasta înseamnă *un pas spre sciziunea partidului*; că aceasta contrazice direct *declarațiile leale făcute la Congres*; — că această sciziune se va produce numai din cauză că anumiți indivizi *cu fost îndepărtați din instituțiile centrale* (adică din cauză că nu au fost aleși), căci nimeni nu s'a gândit vreodată să înlătore *dela muncă* pe vreun membru de Partid; — că divergența politică dintre noi (care este inevitabilă, în măsura în care nu s'a lămurit și nu s'a rezolvat încă problema de a ști care linie era greșită la Congres: a lui Martov sau a mea?) începe să *degenereze* din ce în ce mai mult, *în ceartă* cu înjurături, suspiciuni, etc.

Avertismentele n'au avut niciun rezultat. Comportarea minorității a arătat că încep să domine în sânul ei elementele cele mai puțin stabile și care *prețuesc cel mai puțin Partidul*.

Aceasta ne-a obligat, pe Plehanov și pe mine, să ne retragem consimțământul cu privire la propunerea lui Glebov; într'adevăr, dacă minoritatea, prin *faptele sale*, a dat dovadă de instabilitate politică, nu numai în domeniul principiilor, ci și în ceea ce privește *lealitatea elementară față de Partid*, ce valoare pot să aibă atunci *cuvintele* despre faimoasa „continuitate“? Nimeni nu și-a bătut joc cu atâta spirit ca Plehanov, de absurditatea pretenției de „a coopta“ în redacția de Partid o majoritate de oameni cari își declară deschis noile și crescânde lor divergențe! Și unde s'a mai văzut pe lume ca majoritatea din instituțiile centrale ale unui partid să se trans-

forme singură în minoritate, *mai înainte* ca să fie *clarificate* noile divergențe, în presă, în fața partidului? Întâi să se expună divergențele, apoi Partidul să discute importanța și a-dâncimea lor și să-și îndrepte singur greșala pe care a făcut-o la al doilea Congres, dacă se va dovedi că a făcut într'adevăr vreo greșală! Simplul fapt că s'a formulat o asemenea revendicare în numele unor divergențe ce nu sunt încă cunoscute, a fost suficient pentru a arăta, că cei ce-au făcut-o erau cu totul lipsiți de fermitate, că au înlocuit complect divergențele politice prin certuri, că nu respectau deloc Partidul și nici chiar propriile lor convingeri. N'au existat și nu vor exista oameni care fiind *convinși principial*, să renunțe să *convingă pe alții de convingerile lor* înainte de a obține (*pe cale privată*) majoritatea într'o instituție pe care se pregătesc s'o convingă.

În sfârșit, la 4 Octombrie, tovarășul Plehanov declară că va face o *ultimă* încercare pentru a pune capăt acestei absurdități. Cei șase membri ai vechii redacții se adună, în prezența unui membru nou al C. C. *) Tovarășul Plehanov demonstrează trei ore în șir că cererea de „a coopta“ patru membri din „minoritate“ față de doi din „majoritate“ este lipsită de sens. El propune să se *coopteze doi*, pentru ca pe de o parte să se înlăture orice teamă că noi am vrea să „persecutăm“ pe cineva, să-l strivim, să-l executăm și să-l înmormântăm iar, pe de altă parte, pentru ca să se protejeze drepturile și poziția „majorității“ partidului. *Cooptarea de doi membri este deasemeni respinsă.*

La 6 Octombrie, Plehanov și cu mine adresăm o scrisoare oficială tuturor vechilor redactori ai „Iskrei“ și colaboratorului, tov. Troțki, cu următorul cuprins:

„Stimați tovarăși! Redacția organului central socotește de datorită să se-și exprime în mod oficial regretul cu ocazia plecării dv. dela „Iskra“ și „Aurora“. În ciuda repetatelor invitații la colaborare, pe care vi le-am adresat imediat după Congresul al doilea al partidului și pe care vi le-am repetat în mai multe rânduri și după aceea, n'am primit dela

*) Acest membru al C. C. a organizat în mod special o serie de discuții individuale și colective cu minoritatea, în care a desmintit toate poveștile naive și a făcut apel la datorită față de Partid.

dv. nicio lucrare pentru publicare. Redacția organului central consideră că refuzul dv. nu a putut fi provocat de ea prin nimic. Bineînțeles, o oarecare supărare personală nu trebuie să fie o piedică pentru munca în organul central al partidului. Dacă însă refuzul dv. a fost provocat de o divergență de concepții între noi și dv., noi socotim că este extrem de folositor, că este în interesul partidului, să faceți o expunere cuprinzătoare a acestor divergențe. Mai mult. Noi socotim că ar fi de dorit să lămurim cât mai curând adâncimea și caracterul acestor divergențe în fața întregului partid și în paginile publicațiilor scoase de redacția noastră“ *).

După cum își dă seama și cititorul, noi nu știam deloc dacă „minoritatea“ era condusă în acțiunile sale de supărarea sa personală sau de dorința de a impune organului (și partidului) o *direcție nouă*, și nici care anume era această direcție. Eu cred că până și astăzi chiar, dacă am da la 70 de interpreți diferiți, sarcina de a lămuri această problemă, servindu-se de oricare material publicistic și de orice mărturie veți dori, nu ar fi în stare nici ei să se descurce din această încurcătură. Nu știu dacă această ceartă va putea fi lămurită vreodată: ori fi găsim o soluție, ori o lășăm la o parte **).

Axelrod, Zasulici, Starover, Troțki și Kolțov ne-au răspuns la scrisoarea din 6 Octombrie prin câteva rânduri, că subsemnații nu participă la „Iskra“ din momentul în care ea trece în mâinile noii redacții. Tovarășul Martov a fost mai vorbăreț și ne-a onorat cu următorul răspuns:

„Către redacția Organului Central al P.M.S.D.R.

Știmați tovarăși! Ca răspuns la scrisoarea dv. din 6 Octombrie declar următoarele: eu consider că toate explicațiile noastre în chestiunea activității comune în acelaș organ au fost terminate după ce a avut loc consfătuirea dela 4 Octombrie în prezența reprezentantului Comitetului Central și la care dv. ați refuzat să spuneți ce v'a îndemnat să retrageți propunerea ce ne-ați făcut-o ca Axelrod, Zasulici, Starover și cu mine să intrăm în redacție cu condiția ca noi să ne angajăm să alegem ca „reprezentantul“ nostru în Consiliu, pe tovarășul Lenin. După ce ați evitat, la con-

*) În scrisoarea către tovarășul Martov a adăugat un pasaj cu o întrebare despre o broșură, precum și următoarea frază: „In sfârșit, în interesul cauzei noi vă punem încă odată în vedere că noi suntem dispuși să vă ccoptăm și acum în redacția organului central, pentru a vă da posibilitatea deplină de a expune și a apăra oficial toate concepțiile dv. în instituția supremă a partidului.

**) Tovarășul Plehanov ar fi adăogat probabil: sau să satisfacem toate pretențiile inițiatorilor certe — oricari ar fi ele. Vom vedea mai departe de ce n'a fost cu putință acest lucru.

sfătuiră amintită, în repetate rânduri, să formulați propriile noastre declarații făcute față de martori, — cu socot că nu este necesar să vă explic în această scrisoare motivele pentru care am refuzat să lucrez la „Iskra” în împrejurările actuale. Dacă va fi nevoie, mă voi explica asupra acestei chestiuni în mod amănunțit în fața întregului Partid, care va afla din procesele verbale ale Congresului al doilea, pentru ce am refuzat propunerea dv. de a intra în redacție și în Consiliu și pe care ați repetat-o acum“ *).

L. Martov

Această scrisoare împreună cu documentele anterioare, dă o explicație sigură chestiunii boicotului, desorganizării, anarhiei și pregătirii sciziunii, chestiunii mijloacelor de luptă leale și neleale, pe care o ocolește cu atâta grije (prin semne de exclamație și puncte) tovarășul Martov în a sa „Stare de asediu“.

Tovarășul Martov și alții sunt invitați să-și expună divergențele, *sunt rugați* să spună deschis ce vor în fond, care sunt intențiile lor, *se insistă* pe lângă ei să-și lase de o parte capriciile și să-și analizeze liniștit greșala pe care au făcut-o în legătură cu paragraful 1 (această greșală fiind strâns legată de cealaltă greșală a lor, cotitura spre dreapta), — dar tovarășul Martov și Co. *refuză să stea de vorbă și țipă*: Sunt strâns cu ușa, sunt persecutat! Ironiile noastre despre „cuvintele teribile“ n’au potolit aceste urlate comice.

Cum poate fi *strâns cu ușa* acela care *refuză să lucreze împreună*? — l-am întrebat noi pe tovarășul Martov. Cum poate fi ofensată, „persecutată“ și oprimată o minoritate, când *ea refuză să fie în minoritate* ?? Căci faptul de a rămâne în minoritate implică doar, în mod obligatoriu, anumite dezavantajii pentru acela care a rămas în minoritate. Aceste dezavantajii constau fie în faptul că el trebuie să facă parte dintr’un colegiu în care, atunci când se vor discuta anumite chestiuni va avea împotriva lui majoritatea, fie că va trebui să rămână în afara colegiului, să atace și să se expună, în consecință, unui foc de baterie bine întărită.

*) Cănit răspunsul la broșura lui Martov, care se reedita în vremea aceea.

Țipând că ne aflăm în „Stare de asediu“, tovarășul Martov a vrut să spună că cei rămași în minoritate sunt combătuți sau că sunt conduși în mod injust și nelegal? Numai o ascunerea teză ar fi avut (în ochii tovarășului Martov) o umbră de rațiune, căci, repet, faptul de a rămâne în minoritate atrage după sine neapărat și în mod obligatoriu anumite dezavantajii. Dar, ceea ce este comic tov. Martov nu putea fi *combătut în niciun chip*, atâta timp cât el refuza să stea de vorbă! Minoritatea nu putea fi *condusă în niciun chip*, atâta timp cât refuză să rămână în minoritate!

Tovarășul Martov n'a stabilit *niciun caz* de abuz de putere din partea redacției organului central, atât timp cât Plehanov și cu mine făceam parte din redacție. Deasemeni activiștii minorității n'au stabilit *niciun caz* asemănător din partea Comitetului Central. Oricât s'ar suci și s'ar învârti tovarășul Martov în a sa „Stare de asediu“ — un lucru rămâne în picioare anume că *plângerile împotriva stării de asediu nu erau nimic altceva, decât „văicăreli băbești“*.

Faptul că tovarășul Martov și Co. nu are absolut *niciun argument rațional* împotriva redacției desemnate de Congres, este ilustrat de propriile lor cuvinte: „noi nu suntem iobagi!“ („Starea de asediu“ pag. 34). Psihologia intelectualului burghez, care se consideră un „suflet ales“, care stă deasupra organizației și a disciplinei de masă, iese aci în evidență. *A explica* refuzul de a lucra în Partid, spunând „noi nu suntem iobagi“ înseamnă *să te trădezi*, să recunoști că nu ai *niciun argument*, că ești complet incapabil să motivezi, că nemulțumirea ta nu are *nicio cauză rezonabilă*. Plehanov și cu mine declarăm că noi socotim că n'am provocat prin nimic acest refuz și rugăm să ni se expună divergențele; și ni se răspunde: „noi nu suntem iobagi“ (cu adăugirea că: noi nu ne-am înțeles încă asupra cooptărilor).

Individualismul intelectualist care s'a manifestat deja în cursul discuțiilor asupra paragrafului 1, și care s'a arătat inclinat spre raționamente oportuniste și fraze anarhiste, consideră *orice* organizație și *orice* disciplină proletară drept

iobăgie. Publicul cititor va afla în curând că și noul *Congres al Partidului* este considerat de acești „membri de Partid“ și „persoane cu funcțiuni“ în Partid drept o instituție feudală, teribilă și care nu poate fi suportată de „sufletele alese“... Intr'adevăr, această „instituție“ inspiră groază acelor care vor să se folosească de titlul de membru de Partid, dar care simt... că acest titlu este *incompatibil* cu interesele și voința partidului.

Rezoluțiile comitetelor, pe cari le-am enumerat în scrisoarea către redacția noii „Iskre“ și pe care tovarășul Martov le-a publicat în „Starea de asediu“, arată de fapt, că modul de comportare al minorității nu a fost decât *nesupunere totală* față de hotărârile congresului și *desorganizarea* muncii practice pozitive. Minoritatea, compusă din oportuniști și vrăjmași ai „Iskrei“ *rupea Partidul*, sabota, desorganiza munca, vrând să se răzbune pentru înfrângerea pe care a suferit-o la Congres, deoarece ea simțea că nu va putea respinge *niciodată* cu mijloace *cinstite și leale* (lămurind lucrurile în presă sau la Congres), acuzația de oportunism și de instabilitate intelectualistă care le-a fost adusă la Congresul al doilea. Simțind că nu sunt în stare să *convingă* Partidul, ei au răspuns printr'o acțiune de *desorganizare* a partidului și de *împiedicarea oricărei activități*. Li s'a reproșat că ei (după ce s'au dovedit a fi confuzi la Congres) au provocat o fisură în vasul nostru; la acest reproș ei au răspuns, sforțându-se *din răzputeri* să *spargă complet* vasul crăpat.

Noțiunile s'au încurcat într'atâta, încât boicotul și refuzul de a depune o activitate au fost proclamate „metode *cinstite*“ *) de luptă. Tovarășul Martov se învârtește acum în toate sensurile în jurul acestui punct delicat. Tovarășul Martov este un om cu „principii“ atât de ferme, încât apără boicotul atunci când este practicat de minoritate, și îl condamnă, atunci când el însuși este amenințat de boicot, deoarece se găsește în rândurile majorității.

*) „Starea de asediu“ pag. 33.

Cred că am putea lăsa deoparte problema de a ști dacă avem de-a face cu o ceartă sau cu o „divergență de principii“ în privința metodelor cinstite de luptă din sânul Partidului muncitoresc social-democrat.

După ce s'a încercat în zadar (la 4 și 6 Octombrie) să se obțină o explicație dela tovarășii care au provocat toată povestea „cooptărilor“, instituțiile centrale n'au mai avut altceva de făcut, decât să vadă cum se va prezenta în realitate lealitatea pe care au promis-o pe cale verbală că o vor adopta în luptă. La 10 Octombrie C.C. adresează Ligii o circulară, prin care îi aduce la cunoștință statutul pe care-l elaborează și invită membrii Ligii să colaboreze la el. Administrația Ligii a refuzat atunci (cu două voturi contra unul) să convoace Congresul Ligii. Răspunsurile pe care le-au dat partizanii minorității acestei circulare au făcut să se vadă dintr'odată că faimoasa lealitate și recunoaștere a hotărîrilor congresului nu erau altceva decât traze goale, că în realitate, minoritatea a hotărît categoric să *nu se supună* instituțiilor centrale ale Partidului, să răspundă prin formalisme, sofisme și fraze *anarhiste* apelurilor ce i se adresează pentru colaborare. Plehanov, eu și alți partizani ai majorității am răspuns faimoasei scrisori deschise a lui Deutsch, membru în Administrație, printr'un viguros protest împotriva gravelor încălcări ale disciplinei de partid, prin care o persoană oficială a Ligii își permite să frâneze activitatea organizatorică a unei instituții de Partid și cheamă și alți tovarăși să calce în acelaș mod disciplina și Statutul. Fraze ca: „fiind invitat la C. C. eu nu mă consider îndreptățit să iau parte la o asemenea muncă“, sau „tovarăși! noi nu trebuie să-i permitem (Comitetului Central) în niciun caz să elaboreze noul Statut pentru Ligă“, etc. aparțin acelor metode de agitație, care nu pot decât să indigneze pe orice om cătuși de puțin familiarizat cu noțiunile: Partid, organizație, disciplină de Partid. Asemenea metode sunt cu atât mai revoltătoare, cu cât ele sunt întrebuintate împotriva unei insti-

tuții de Partid abia creată, înseamnă deci, fără îndoială, o încercare de a submina încrederea pe care o au membrii de Partid în ea și, pe deasupra, ele sunt puse în circulație sub egida unui membru în administrația Ligii și fără știrea C. C.“.

În asemenea condițiuni, Congresul Ligii promite să se transforme într'un scandal.

Dela început, tovarășul Martov și-a continuat tactica dela Congres „de a se băga în sufletul altuia“, băgându-se de data aceasta în sufletul lui Plehanov, denaturând discuțiile particulare. Tovarășul Plehanov protestează și tovarășul Martov este nevoit să-și retragă reproșurile neserioase, sau făcute din iritație.

Acum este rândul raportului. Eu am fost delegatul Ligii la congresul partidului. E suficient să citești conceptul raportului *) meu pentru ca să-ți dai seama că eu am reprezentat acolo în ciornă analiza scrutinelor de la Congres, și care, dezvoltată, a format conținutul acestei broșuri. Ideea centrală a raportului meu era demonstrarea faptului că Martov și Co. datorită greșelilor comise de ei, s'au trezit în aripa oportunistă a partidului nostru. Cu toate că eu mi-am dat raportul în fața unui auditoriu format în majoritate din adversarii mei cei mai înverșunați, totuși aceștia din urmă n'au putut să descopere în el nimic care să se abată dela metodele leale de luptă și polemică admise în partid.

Raportul tovarășului Martov, pe lângă „rectificările“ mici și neînsemnate pe cari le-a adus expunerii mele (am arătat mai sus falsitatea acestor rectificări), este, dinnoțrivă... produsul unor nervi bolnavi.

Nu e de mirare că majoritatea a refuzat să dea lupta în această atmosferă. Tovarășul Plehanov a protestat împotriva „scenei“ ce s'a făcut — a fost într'adevăr, o adevărată „scenă“ ! — și a părăsit Congresul refuzând să-și expună obiecțiunile, pe care se pregătise dinainte să le aducă fondului raportului. Deasemeni aproape toți ceilalți partizani ai maiori-

tății au părăsit Congresul, înaintând un protest scris împotriva „purtării nedemne“ a tovarășului Martov.

Metodele de luptă ale minorității ni s'au arătat în toată goliciunea lor. Noi am acuzat minoritatea că a comis o greșală politică la Congres, că s'a orientat spre oportunism, că a încheiat o coaliție cu bundiștii, cu Akimovii, Brukerii, Egorovii și Mahovii. Minoritatea a fost înfrântă la Congres și „a elaborat“ acum două metode de luptă, care cuprind nenumărate varietăți de atacuri, lovituri, etc.

Prima metodă — să dezorganizeze întreaga activitate a partidului, să pună piedici oricărei acțiuni, „fără să explice care-i sunt motivele“.

A doua metodă — să facă „scene“ etc. etc. *)

Cea de a doua „metodă de luptă“ s'a manifestat și în faimoasele rezoluții „principiale“ ale Ligii, la discuția cărora „majoritatea“, bineînțeles, n'a participat. Să examinăm aceste rezoluții, pe care tovarășul Martov le-a reprodus în „Starea de asediu“.

Prima rezoluție care este semnată de tovarășii Troțki, Fomin, Deutsch și alții, conține două teze, îndreptate împotriva „majorității“ congresului partidului: 1) „Liga își exprimă regretul său profund, că, din cauza tendințelor ce s'au manifestat la Congres, și care sunt în contradicție cu politica anterioară a „Iskrei“, nu s'a dat cuvenita atenție, atunci când s'a elaborat Statutul partidului, creării unor garanții suficiente pentru asigurarea independenței și autorității C. C.“.

Această teză „principală“ se reduce, după cum am văzut, la frazeologia lui Akimov, a cărei caracter *oportunist* a fost demascat la Congresul partidului chiar de tovarășul Popov! În fond, afirmațiile ce s'au făcut, că „majoritatea“ nu se gân-

*) Am mai spus că n'ar fi rezonabil să reducem la motive josnice formele chiar și cele mai josnice de manifestare pe care le-au luat acest fel de certuri, care sunt un fenomen curent în atmosfera emigrației sau a deportării. Aceasta este un fel de boală, care devine epidemie în anumite condițiuni anormale de viață, când nervii sunt sdruncinați etc. și sunt nevoiți să stabilească aci din nou adevăratul caracter al acestui sistem de luptă, deoarece tovarășul Martov l-a întrebunțat din nou în întregime în articolul său „Starea de asediu“.

dește să asigure independența și autoritatea C. C. n'au fost niciodată decât *cancanuri*. E suficient să arătăm că, atunci când Plehanov și cu mine făcăm parte din redacție, *nu a existat în Consiliu o preponderență a Organului Central față de Comitetul Central*, iar atunci când martoviștii au intrat în redacție, s'a creat în Consiliu o preponderență a Organului Central față de C. C.! Când noi eram în redacție *practicienii ruși aveau preponderență în Consiliu față de literații din străinătate*; la martoviști s'a întâmplat invers. Când am făcut noi parte din redacție, Consiliul n'a încercat *niciodată* să se amestece în vreo chestiune *practică*; dela cooptarea prin votul unanim *a început un asemenea amestec după cum vor afla cititorii în mod amănunțit în foarte scurt timp*.

Teza următoare a rezoluției pe care o analizăm: „...Constituind centrele oficiale ale partidului, Congresul a ignorat legătura de continuitate cu centrele care existau efectiv...”

Această teză se reduce în întregime la chestiunea componenței *personale* a centrelor. „Minoritatea“ a preferat să treacă sub tăcere faptul că centrele vechi și-au dovedit inutilitatea la Congres și au comis o serie de greșeli. Dar ce-i mai comic, se invocă „continuitatea“ în legătură cu Comitetul de Organizare. După cum am văzut, niciun delegat n'a pomenit la Congres de confirmarea în întregime a comitetului de organizare. Martov a strigat furios la Congres că lista care cuprinde trei membri ai comitetului de organizare, este o rușine pentru el. La Congres, „minoritatea“ a propus *ultima* ei listă cu *un singur* membru al comitetului de organizare. (*Popov, Glebov, sau Fomin și Troțki*), iar „majoritatea“ a făcut să se admită lista cu *doi* membri ai comitetului de organizare din trei (*Travinski, Vasiliev și Glebov*). Se pune întrebarea dacă acest argument al „continuității“ poate fi denumit o „divergență principială“.

Să trecem la cealaltă rezoluție, care a fost semnată de patru membri ai vechii redacții, în frunte cu tovarășul Axelrod. Aci întâlnim toate acuzațiile principale care s'au adus „majorității“ și care au fost repetate apoi de mai multe ori,

în presă. Este mai potrivit să le examinăm așa cum le-au formulat membrii cercului de redactori. Acuzațiile sunt îndreptate împotriva „sistemului autocrato-birocratic de conducere al Partidului“, împotriva „centralismului birocratic“, care, spre deosebire de „centralismul social-democrat veritabil“, se definește astfel: el „pune pe primul plan nu unificarea internă, ci unitatea exterioară, formală, care se înfăptuește și se menține prin mijloace pur mecanice, prin înăbușirea sistematică a inițiativei individuale și a activității sociale“; deaceia, el „este incapabil prin însăși esența lui să unifice în mod organic elementele componente ale societății“.

Despre ce fel de „societate“ vorbește aci tov. Axelrod și Co. numai Allah poate să știe. Insuși tovarășul Axelrod nu știa prea bine, se vede, dacă el scrie o adresă a zemstvelor referitoare la reformele ce le dorește în administrație, sau dacă prezintă plângerile „minorității“. Ce poate să însemne această „autocrație“ în Partid, de care se plâng atât de tare „redactorii“ nemulțumiți? Autocrație înseamnă puterea supremă a unei singure persoane, liberă de orice control și răspundere, și nealeasă. Se știe foarte bine din publicațiile „minorității“, că, după ei, eu și nimeni altul, sunt un asemenea autocrat. Atunci când s'a redactat și s'a adoptat rezoluția pe care am analizat-o, Plehanov și cu mine făceam parte din redacția Organului Central. În consecință, tovarășul Axelrod și Co. își exprimă convingerea că, atât Plehanov, cât și toți membrii C. C. „au condus Partidul“ spre binele cauzei, nu după concepțiile lor, ci după *voința* autocratului Lenin. Atunci când acuți pe cineva de conducerea autocrată ajungi în mod inevitabil și necesar să califici pe toți cei dela conducere, cu excepția autocratului, drept simple unelte în niște mâini străine, drept pionieri, drept executori ai unei *voințe* străine. Și întrebăm încă odată: oare în aceasta constă într'adevăr „divergența principială“ a mult stimatului tovarăș Axelrod?

Mai departe. Despre ce fel de unitate exterioară, formală, vorbesc „membrii noștri de Partid“, cari s'au întors

de curând dela Congresul partidului, ale cărui hotăriri le-au recunoscut în mod solemn drept legale? Nu cumva cunosc ei un alt mijloc, în afară de Congresul partidului, de a realiza unitatea într'un Partid organizat pe baza unor principii cât de cât trainice? Dacă totuși ei cunosc un alt mijloc, atunci de ce n'au curajul să spună deschis că ei nu recunosc legalitatea congresului al doilea? De ce nu încearcă să ne expună noile lor idei și noile lor metode de a realiza unitatea într'un așa zis partid organizat?

Mai departe. Despre ce fel de „înăbușire a inițiativei individuale“ vorbesc intelectualii noștri individualiști, pe care Organul Central *i-a implorat*, cu puțin timp înainte, să-și expună divergențele, și care, în loc *s'o facă*, s'au tocmnit pe chestiunea „cooptării“? În genere, cum puteam, Plehanov și cu mine, sau C. C., să înăbușim inițiativa și activitatea unor oameni, care refuză să depună *orice* „activitate“ împreună cu noi! Cum poate fi „înăbușit“ cineva într'o instituție sau într'un colegiu, la care *el refuză să participe*? Cum pot să se plângă de „sistemul de conducere“, redactorii care n'au fost aleși, când ei au refuzat „*să fie conduși*“? Noi *n'am putut* să comitem *niciun fel* de greșeli de conducere față de tovarășii noștri pur și simplu din cauză că acești tovarăși nici n'au luerat sub conducerea noastră.

Se pare că este clar că protestele împotriva faimosului birocratism servesc doar să camufleze faptul că ei nu sunt mulțumiți de compoziția centrelor, și nu sunt decât o frunză de viță, care acoperă călcarea cuvântului pe care l-au dat în mod solemn la Congres. Ești birocrat, pentrucă ai fost numit de Congres nu conform voinței mele, ci împotriva ei; ești formalist, pentrucă te bazezi pe hotărârile formale ale congresului, și nu pe aprobarea mea; ești de un mecanicism grosolan în acțiunile tale, pentrucă te referi la majoritatea „mecanicistă“ de la Congresul partidului și nu ții seama de voința mea de a fi cooptat: ești autocrat, pentrucă nu vrei să cedezi puterea vechii companii, care cu atât apără mai energic „dreptul de continuitate“ al cercurilor, cu cât îi este mai neplăcut faptul că

acest spirit de cerc este desaprobat în mod direct de Congres.

Aceste vociferări împotriva birocratismului nu au avut și nu au niciun alt conținut *real* în afară de cel arătat *). Și tocmai această metodă de luptă dovedește încă odată instabilitatea intelectualistă a minorității. Ea a vrut să convingă Partidul că centrele nu au fost bine alese. Dar cum a vrut să convingă? Criticând „Iskra“ condusă de mine și de Plehanov? Nu, ei n'au fost în stare s'o facă. Ei au vrut să convingă prin refuzul de a lucra sub conducerea unor centre detestate unei părți din Partid. Nicio instituție centrală a niciunui partid din lume nu va fi în stare să-și dovedească capacitatea de a conduce pe acei care nu vor să se supună conducerii ei. A refuza să te supui conducerii centrului echivalează cu renunțarea de a fi în partid, cu distrugerea Partidului, acest refuz nu este o metodă de convingere, ci o metodă de *distrugere*. Și a înlocui convingerea prin distrugere înseamnă să arăți că nu ai fermitate în principii, că nu ai încredere în propriile tale idei.

Se vorbește despre birocratism. Birocratism se poate traduce în limba rusă prin cuvântul: mestnicestvo. **) Birocratism înseamnă să subordonezi interesele *cauzei* intereselor de carieră, să-ți îndrepti atenția în special către funcții și să ignorezi munca, să te bați pentru *cooptare* în loc să lupți pentru *idei*. Un asemenea birocratism este, într'adevăr, fără doar și poate, dăunător și indezirabil pentru Partid, și eu las pe cititor foarte liniștit să judece singur care din cele două tabere care se luptă acum în Partidul nostru se face vinovată de un asemenea birocratism... Se vorbește despre metode vulgare, mecanice; sunt, bineînțeles, dăunătoare, dar iarăși, îl las pe cititor să judece singur dacă se poate închipui că în cursul luptei unui curent nou împotriva celui vechiu poate să se întrebuițeze o metodă mai vulgară și mai mecanică, decât în-

*) Ajunge să arătăm că tov. Plehanov a încetat să mai fie, în ochii minorității, un partizan al „centralismului birocratic“, după ce a făcut binefăcătorea *cooptare*.

**) Arivism. — N. Ed. P. C. R.

introducerea anumitor persoane în instituțiile de Partid, mai înainte ca să fi convins Partidul de justetea noilor concepții, mai înainte ca aceste concepții să fi fost expuse partidului ?

Dar, poate că expresiile favorite ale minorității au și o oarecare semnificație principială, poate exprimă un anumit șir de idei, independent de pretextul infim și particular, care, fără îndoială, a servit în cazul de față, drept punct de plecare pentru o „cotitură“ ! poate că, făcând abstracție de încăerarea care s'a produs în legătură cu „cooptarea“, vom constata că aceste expresii oglindesc totuși alt sistem de concepții ?

Să examinăm chestiunea sub acest aspect. Va trebui, înainte de toate, să menționăm că primul care a întreprins un asemenea examen a fost tovarășul Plehanov, care a arătat în Ligă devierea pe care a făcut-o minoritatea spre *anarhism și oportunism*, și că tocmai tovarășul Martov (care se supără astăzi, că nu vor toți să recunoască poziția lui ca fiind o poziție principială) *) a preferat să treacă complet sub tăcere acest incident în „Starea de asediu“.

La Congresul Ligii s'a ridicat problema generală, dacă Statutul, pe care Liga sau Comitetul îl elaborează pentru ea este valabil fără aprobarea C. C., sau împotriva voinței C. C. S'ar părea că problema este mai mult decât clară: Statutul este expresia formală a organizării, iar dreptul de a organiza comitete este categoric, rezervat partidului, anume C. C. prin paragraful șase al statutului nostru; Statutul precizează limitele au-

*) Nimic nu e mai comic, decât să vezi noua „Iskra“ supărându-se din cauză că Lenin nu vrea să vadă divergențele principiale sau le neagă. Cu cât atitudinea noastră ar fi fost mai principială, cu atât mai repede ați fi analizat repctatele mele indicațiuni cu privire la devierea spre oportunism. Cu cât atitudinea voastră ar fi fost mai principială cu atât mai puțin ați fi putut să coboriți lupta ideologică la nivelul unor socoteli ariviste. Numai pe voi trebur să vă supărați că ați făcut totul pentru ca să nu fie posibil să fiți considerați ca niște oameni cu principii. Iată de ex. că tovarășul Martov, vorbind în „Starea de asediu“ despre Congresul Ligii, trece sub tăcere discuția cu Plehanov despre anarhism, dar, în schimb, spune că Lenin este un supracentru, că ajunge ca Lenin să clipească din ochi pentru ca centrul să dispună, că C.C. a intrat în Ligă pe un cal alb etc. Nu mă îndoiesc că tocmai prin faptul că și-a ales acest subiect tov. Martov și-a demonstrat adâncimea ideilor și a principiilor sale.

tonomiei comitetului, iar în precizarea acestor limite instituția centrală a partidului și nu cea locală are cuvântul hotărâtor. *Acestea sunt adevăruri elementare* și deaceia e pură copilărie să pretinzi, că „a organiza“ nu presupune întotdeauna „a aproba Statutul“ (ca și cum Liga însăși nu și-a exprimat în mod independent dorința de a fi organizată tocmai pe baza unui Statut formal). Dar tovarășul Martov a uitat (să sperăm, numai pentru un timp) până și abecedarul social-democrației. După părerea lui, a pretinde ratificarea statutului nu înseamnă altceva decât că „vechiul centralism iskrist revoluționar este înlocuit cu un centralism birocratic“. Și tovarășul Martov declară în acelaș discurs, că tocmai în aceasta vede „aspectul principal“ al problemei, pe care a preferat s'o ocolească în „Starea de asediu“ !

Tovarășul Plehanov răspunde imediat tovarășului Martov, rugându-l să se abțină dela asemenea expresii, cari, „lovesc în demnitatea congresului“, ca de pildă, birocratism, despotism, etc. Are loc un schimb de observații cu tovarășul Martov, care vede în aceste expresii „caracteristica principială a unei anumite orientări“. Tovarășul Plehanov, ca și toți partizanii majorității, înțelegea *atunci* numai sensul concret al acestor expresii, deoarece înțelegea prea bine că nu au niciun sens din punct de vedere principial, ci numai din punct de vedere al „cooptării“ ca să zicem așa. El face totuși o concesie în urma insistențelor lui alde Martov și Deutsch și trece la analiza *principială* a așa ziselor concepții principiale. „Dacă lucrurile ar sta așa — spune el — (adică, dacă comitetele ar fi autonome față de partid), acest punct de vedere nu mai este unul bundist, ci deadreptul anarhist. Intr'adevăr, iată cum raționează anarhiștii: drepturile indivizilor sunt nelimitate: ele se pot ciocni între ele: fiecare individ își determină singur limitele drepturilor sale. Limitele autonomiei unui grup nu trebuie să fie determinate de el însuși, ci de întregul din care face parte. Un exemplu concret de călcare a acestui principiu, ni-l dă Bundul. Prin urmare, limitele autonomiei sunt determinate fie de Congres, fie de instanța superioară creată de

Congres. Puterea instituției centrale trebuie să se bazeze pe autoritatea morală și intelectuală. Bineînțeles eu sunt de acord cu aceasta. Orice reprezentant al unei organizații trebuie să aibă grijă, ca instituția să aibă autoritatea morală. Dar de aci nu rezultă că dacă este nevoie de autoritate, puterea nu mai este necesară... A opune autorității ideilor autoritatea puterii, este o frazeologie anarhistă, care nu-și are locul aci." Aceste postulate sunt extrem de elementare, sunt adevărate axiome, care ar fi chiar curios să fie puse la vot, și care au fost puse la îndoială, numai „pentru că acum noțiunile s'au încurcat". Dar individualismul intelectualist a împins în mod implacabil minoritatea să dorească să spargă Congresul, să nu se supună majorității; această dorință nu poate fi justificată, decât prin „frazе anarhiste". Este mai mult decât curios, că minoritatea n'a putut adresa lui Plehanov altceva, decât o *plângere* contra întrebuirii unor expresii prea tari ca, oportunism, anarhism, etc. Plehanov și-a bătut joc, pe bună dreptate, de aceste plângeri, întrebând, de ce îi jenează întrebuirii cuvintelor jauresism, anarhism și nu-i jenează întrebuirii cuvintelor „lèse-majesté și despotism"? Aceste întrebări au rămas fără răspuns. Acest original qui proquo *) li se întâmpla mereu tovarășilor Martov, Axelrod și Co.: noile lor cuvinte poartă vădit pecetea „resentimentului". Când li se spune aceasta, ei se supără — de, sunt oameni de principii; dar, dacă voi respingeți *din principiu* subordonarea părții față de întreg, atunci sunteți anarhiști, li se spune. Din nou se supără din cauza acestei expresii tari ! Cu alte cuvinte: ei vor să se măsoare cu Plehanov, dar cu condiția ca el să nu-i atace în mod serios !

De nenumărate ori au încercat tov. Martov și tot felul de alți „menșevici" să mă demaște în mod naiv, să arate că eu mă „contrazic". Ei obișnuiesc să ia un citat din „Ce-i de făcut?" sau din „Scrisoare către un tovarăș", în care se pune problema influenței ideologice a luptei pentru influență, etc. și i se opune influența „birocratică" realizată prin intermediul statu-

*) Neînțelegere. — N. E. M.

tului, tendința „autocrată“ de a se folosi de putere, etc. Ce oameni naivi ! Ei au și uitat, că în trecut Partidul nostru n'a fost un tot organizat formal ci o sumă de grupuri particulare, și aceasta făcea ca să nu poată exista între ele alte raporturi, decât raporturile de influențe ideologice. Acum, am devenit un Partid organizat, iar aceasta înseamnă că s'a creat o putere, că autoritatea ideilor s'a transformat în autoritatea puterii, că instanțele inferioare de Partid sunt subordonate instanțelor superioare. Mărturisesc că este oarecum neplăcut să impui unor tovarăși vechi să rumege un adevăr atât de elementar, mai ales când simți că totul se reduce pur și simplu la faptul că minoritatea nu vrea să se supună majorității în chestiunea alegerilor ! Inșă, din punct de vedere al *principiilor*, toate aceste încercări numeroase de a găsi la mine contraziceri se reduce în *întregime* la frazeologie anarhistă. Noua „Iskra“ nu refuză să se folosească de titlul și drepturile unei instituții de Partid, dar nu vrea să se supună majorității partidului.

Dacă frazele despre birocratism conțin vreun principiu, dacă ele nu neagă în spirit anarhist obligațiile pe care le are partea de a se supune întregului, — atunci avem în fața noastră un *principiu al oportunismului*, care încearcă să micșoreze responsabilitatea intelectualilor izolați față de partidul proletariatului, să micșoreze influența instituțiilor centrale, să întărească autonomia elementelor celor mai puțin ferme din Partid, să reducă raporturile organizatorice la o recunoaștere pur plonică și verbală. Noi am putut constata acest lucru la Congresul partidului, unde alde Akimov și Liber țineau exact aceleași discursuri despre „monstruosul“ centralism ca și cele pronunțate de Martov și Co. la Congresul Ligii. Vom vedea mai jos, când voi analiza articolul tovarășului Axelrod din noua „Iskra“, că oportunismul prin însăși natura lui și nu întâmplător, în toată lumea, și nu numai în Rusia, duce la „concepțiile“ organizatorice ale lui Martov și Axelrod.

p) MICILE NEPLĂCERI NU TREBUE SĂ ÎMPIEDICE O PLĂCERE MARE

Gestul Ligii de a respinge rezoluția care stabilea că este necesar ca Statutul ei să fie ratificat de C. C. a fost, după cum a observat-o imediat majoritatea congresului, „o *vădită nesupunere față de Statutul Partidului*“. Această încălcare, dacă este considerată ca venind din partea unor oameni cu principii este anarhism de cea mai pură speță; însă, în atmosfera în care se dădea lupta după Congres, ea făcea impresia unei „încheeri a socotelilor“ dintre minoritatea și majoritatea partidului; ea avea semnificația unui refuz de a se supune partidului și de a fi totuși în Partid. Refuzul Ligii de a accepta rezoluția care cuprindea declarația C. C. asupra necesității de a se modifica Statutul, a avut în mod inevitabil drept consecință că adunarea, care voia să se *considere* ca adunarea unei organizații de Partid și care, totodată, nu voia să se supună instituției centrale a partidului, a fost proclamată *illegală*. Partizanii majorității partidului au părăsit imediat această adunare quasi de Partid, pentru a nu lua parte la o comedie nedemnă.

Individualismul intelectualist, și caracteristica lui de a recunoaște raporturile organizatorice numai platonice, care s'au trădat prin faptul că opiniile în legătură cu paragraful 1 al statutului se schimbau foarte des, au ajuns astfel, în mod practic, la sfârșitul lor logic pe care eu l-am prezis încă din Septembrie, adică cu o lună și jumătate înainte — la *distrușirea* organizației de Partid. În acel moment, chiar în seara zilei când s'a terminat Congresul Ligii, tovarășul Plehanov a declarat colegiului din ambele instituții centrale ale partidului, că el nu este în stare „să tragă în ai lui“, că „preferă un glonț în cap, decât să provoace o sciziune“, că, pentru ca să evităm un rău mai mare, trebuie să facem maximum de concesii personale ceea ce constituie de fapt obiectivele acestei lupte distrugătoare (incomparabil mai mult decât principiile ce s'au manifestat în atitudinea greșită față de chestiunea paragrafului 1). Pentru a caracteriza mai bine această întorsătură în atitudinea tovarășu-

lui Plehanov, care a căpătat în partid, precum știm, o oarecare importanță, socot că este mai nimerit să nu mă servesc de conversații și scrisori particulare (care sunt un refugiu pentru cazuri extreme), ci de expunerea propriu zisă a chestiunii pe care a făcut-o Plehanov însuși în fața întregului Partid, și de articolul lui „Ce nu trebuie să facem?” din Nr. 52 al „Iskrei” care a fost scris imediat după Congresul Ligii, după ce eu am eșit din redacția organului central (1 Noembrie 1903) și mai înainte ca martoviștii să fie cooptați (26 Noembrie 1903).

Ideia principală a articolului „Ce nu trebuie să facem?” este că în politică nu trebuie să ai o atitudine rectilinie — nu trebuie să fii intransigent atunci când nu trebuie, că, pentru a evita sciziunea, este necesar uneori să faci concesii atât revizionistilor (fie acelora care sunt mai apropiați de noi, fie acelora care sunt prea inconsecvenți) cât și individualiștilor anarhiști. Este cu totul firesc faptul că aceste postulate generale abstracte au provocat nedumerirea tuturor cititorilor „Iskrei”. Nu poți să citești fără să râzi frumoasele și mândrele declarații ale tovarășului Plehanov (în articolele, următoare), că el n'a fost înțeles din cauza originalității ideilor sale, din cauza necunoașterii dialecticei.

În realitate, articolul „Ce nu trebuie să facem?” când a fost scris, a putut fi înțeles numai de vreo zece oameni din două suburbii ale Genevei, al căror nume începe cu aceeași literă. *) Nenorocirea tovarășului Plehanov este că el a lansat în fața a zeci de mii de cititori o sumă de aluzii, reproșuri, semne algebrice și ghicitori, cari nu erau adresate decât celor circa zece persoane, care luaseră parte după Congres la toate peripeziile campaniei întreprinse împotriva minorității. Tovarășul Plehanov a fost lovit de această nenorocire, pentru că a încălcat postulatul fundamental al dialecticei, pe care a pomenit-o atât de inoportan și anume: nu există adevăr abstract, adevărul este numai concret. Iată de ce era inoportun să îm-

*) În aceste suburbii (probabil Cluse și Carouge) locuiau partizanii majorității și minorității. — N. E. M.

braci într'o formă abstractă o idee atât de concretă ca aceea de a face concesiile martoviștilor după Congresul Ligii.

Spiritul de concesiile, lansat de tovarășul Plehanov ca un nou strigăt de luptă, este legitim și necesar în două cazuri : când acel care cedează, s'a convins că cei care caută să obțină această concesiie au dreptate (în acest caz, oamenii politici care sunt cinstiți își recunosc în mod sincer și public greșala) și în cazul că se cedează azi în fața unei cereri stupide și care dăunează cauzei, pentru a evita un rău și mai mare. Din articolul pe care l-am analizat, reiese clar că autorul are în vedere cazul al doilea: el vorbește tocmai despre concesiile față de revizionisti și individualisti anarhiști (adică față de martoviști, precum știu acum toți membrii de Partid din procesele verbale ale Ligii), despre o concesiie ce este obligatorie pentru a evita sciziunea. După cum vedeți, așa zisa noua idee a tovarășului Plehanov se reduce în întregime la un vechi și înțelept principiu din viața de toate zilele: neplăcerile mici nu trebuie să împiedice o plăcere mare, mai bine admitem o mică prostie oportunistă și o nevinovată frază anarhistă decât să se producă în Partid o sciziune importantă. Tovarășul Plehanov își dădea perfect de bine seama, atunci când și-a scris acest articol, că minoritatea reprezintă aripa oportunistă a partidului și că ea luptă cu mijloace anarhiste. Tovarășul Plehanov a propus să se lupte împotriva acestei minorități prin metoda concesiilor personale, cam cum (iarăși și licet parva componere magnis) a luptat social-democrația germană cu Bernștein. Bebel declara în mod public la Congresele partidului său, că nu cunoaște un om mai supus influenței mediului, decât tovarășul Bernștein (nu domnul Bernștein, cum îi plăcea tovarășului Plehanov să se exprime mai înainte, ci tovarășul Bernștein): noi îl vom încadra în mediul nostru, îl vom face deputat în Reichstag, vom lupta împotriva revizionismului, fără să ne războim cu acest revizionist prin cuvinte aspre deplasate (à la Sobakevici — Parvus), îl vom „ucide cu blândețe“ (kill with kindness) după cum a caracterizat acest procedeu, dacă-mi amintesc bine, tov. M. Beer la o în-

trunire social-democrată engleză, apărând spiritul conciliant și pașnic al germanilor, precum și blândețea, elasticitatea și prudența lor, împotriva atacurilor Sobakevici-ului englez, Hyndman. Tot astfel a vrut și tovarășul Plehanov să ucidă anarhismul și oportunismul ce se manifestă în mic la tovarășii Axelrod și Martov: „cu blândețe“. E adevărat, că tovarășul Plehanov a întrebuițat în mod intenționat, paralel cu aluziile transparente făcute la adresa „individualiștilor anarhiști“ și termeni neclari ce se refereau la revizionști, ca și cum ar fi avut în vedere pe cei dela „Raboceie Delo“ („Cauza Muncitoare“), care părăsesc oportunismul pentru ortodoxie și nu pe Axelrod și Martov cari au început să părăsescă *ortodoxia pentru revizionism*; dar acest procedeu era un nevinovat și retlic de război*), o întăritură șubredă, incapabilă să reziste focului de artilerie al discuțiilor publice din Partid.

Cine va cunoaște conjunctura concretă a momentului politic descris, cine va pricepe psihologia tovarășului Plehanov, acela va înțelege că eu nu puteam proceda altfel, decât am procedat. Eu spun aceasta pentru acei partizani ai majorității, care mi-au reproșat că am cedat redacția. Când tovarășul Plehanov, după Congresul Ligii, a devenit din partizan al majorității — un partizan al înțelegerii cu orice preț, eu am fost obligat să interpretez această schimbare de atitudine în sensul ei cel mai bun. Poate că tovarășul Plehanov a vrut să dea în articolul

*) După congresul partidului nici n'a fost vorba de a face concesii tovarășilor Martinov, Akimov și Bruker. Eu n'am auzit că și ei ar fi cerut „cooptarea“. Eu mă îndoiesc chiar că tov. Starover sau tov. Martov s'au sfătuit cu tov. Bruker atunci când ne trimeteau scrisori și „note“ în numele unei „jumătăți a partidului“ ...La Congresul Ligii tov. Martov respingea cu indignarea profundă a unui luptător politic intransigent, însăși ideea unei „alianțe cu Riazanov sau Martinov“, a posibilității de a ne „înțelege“ cu el sau măcar de a colabora „în serviciul partidului“ (în calitate de redactor). Tov. Martov a condamnat foarte aspru la Congresul Ligii „tendențele martinoviste“, iar atunci când tov. Ortodox a făcut o aluzie subtilă la faptul că Axelrod și Martov vor „recunoaște poate și tov-lor Akimov, Martinov și alții dreptul să se intrunească, să-și elaboreze un statut pentru ei și să lucreze pe baza lui, cum le va place“, — martoviștii au început să se lepede de Martov ca Petru de Hristos (vezi proc. verbale ale Ligii pag. 100, „îngrijorările tov. Ortodox“ „cu privire la Akimovii, Martinovii etc. sunt neîntemeiate“).

său programul unei păci binefăcătoare și onorabile. Orice program de felul acesta se reduce la recunoașterea sinceră a greșelilor de către ambele părți. Care este greșala majorității după tovarășul Plehanov? O asprime deplasată demnă de un Sobakevici, față de revizionști. Nu se știe la ce s'a gândit tovarășul Plehanov: la gluma lui despre măgari, sau la imprudența pe care a comis-o vorbind despre anarhism și oportunism față de tovarășul Axelrod; tovarășul Plehanov a preferat să se exprime într'o formă „abstractă“, ca și cum ar exprima părerea altuia. E bineînțeles o chestie de gust. Dar eu am recunoscut doar personal că mă exprim prea aspru atât în scrisoarea pe care am adresat-o unui iskrist, cât și la Congresul Ligii; atunci cum aș fi putut să nu recunosc că majoritatea comite această „greșală“? Însă în ce privește minoritatea, tovarășul Plehanov arată clar care este greșala ei: e revizionismul (comparați observația lui pe care o face referitor la oportunism la Congresul partidului și cea în legătură cu jaurèsismul pe care o face la Congresul Ligii) și anarhismul lor care au provocat sciziunea. Puteam eu oare să împiedic încercarea de a obține recunoașterea acestor greșeli și paralizarea răului ce ar rezulta din ele prin concesii personale și tot felul de „*kindness*“ (blândete)? Puteam eu oare să împiedic o asemenea încercare, când tovarășul Plehanov voia direct să ne convingă în articolul „Ce nu trebuie să facem?“, să „*crușăm pe dușmanii*“ din sânul revizionștilor, cari sunt revizionști „numai din cauza unui oarecare spirit de inconsecvență“? Și dacă eu nu credeam în succesul acestei încercări, puteam eu oare să procedez altfel, decât făcând o concesie personală în chestiunea organului central și să trec în C. C. pentru a apăra poziția majorității? *) Eu nu puteam să neg în mod absolut

*) Tovarășul Martov s'a exprimat foarte nimerit în această privință, spunând că eu m'am mutat avec armes et bagages. Tov. Martov întrebuințează cu plăcere comparații militare: marșul împotriva Ligii, bătălie, răni incurabile, etc. etc. Recunosc, că și eu am o mare slăbiciune pentru comparații militare, mai ales acum, când urmăresc cu un interes pasionat știrile din Pacific. Dar dacă vorbim în termeni militari, tovarășe Martov, lucrurile s'au petrecut astfel. Noi am cucerit două forturi la Congresul partidului. D-ța le-a atacat la Congresul Ligii. După primul schim'

posibilitatea unor astfel de încercări și să-mi asum singur răspunderea sciziunii care amenința să se producă, pentru că și eu eram dispus, în scrisoarea din 6 Octombrie, să explic această încăerare prin „iritație personală“. Dar consideram și consider de datoria mea politică să apăr poziția majorității. Era greu și riscant să te bazezi în această privință pe tovarășul Plehanov, pentru că din toate se vedea că el este gata să interpreteze dialectic fraza lui: „un conducător al proletariatului nu are dreptul să se lase antrenat de înclinațiunile sale războinice, dacă ele sunt în contrazicere cu calculul politic“, în sensul că, dacă trebuie să deschidem focul, atunci e mai rentabil, (având în vedere clima din Geneva în Noembrie), să tragem în majoritate... Era necesar să se apere poziția majorității, pentru ca tov. Plehanov, — bătându-și joc de dialectica, ce pretinde o analiză concretă și complectă atunci când a vorbit despre buna (?) voință a revoluționarului, a trecut sub tăcere în mod discret chestiunea *încederii într'un revoluționar*, chestiunea încrederii într'un „conducător al proletariatului“, care a condus o anumită aripă a partidului. Vorbind despre individualismul anarhist și sfătuind ca „din timp în timp“ să se închidă ochii asupra încălcării disciplinei, să se facă, „uneori“, concesii libertinajului intelectualist „care se trage dintr'un sentiment care n'are nimic comun cu devotamentul față de ideea revoluționară“, tov. Plehanov uită. se vede, că trebuie să țină cont și de buna voință a majorității partidului, că trebuie să se lase *tocmai practicienilor* mișcării grija de a stabili *cantitatea* de concesii ce trebuie să se facă anarhiștilor — individualiști. Pe cât e de ușor să lupți prin scris împotriva copilăroaselor absurdități anarhiste, pe atât de greu este să lucrezi practic împreună cu

ușor de focuri, colegul meu, comandantul uneia din cetăți, deschide porțile dușmanului. Eu îmi adun, bineînțeles, mica mea artilerie și mă retrag în alt fort, aproape nefortificat ca să „răsufiu“ puștele, să scap de dușmanul care mă copleșește prin numărul său, îi propun chiar să facem pace: cum să lupt împotriva a două puteri? Dar noli aliați, drept răspuns la oferta de pace, bombardează ultimul meu fort. Eu răspund trăgând. Atunci, fostul meu coleg. — comandantul — exclamă cu o splendidă înținare: *uitați-vă oamant bun!* cum acest Chamberlain nu dorește pacea!

anarhiștii individualiști în aceeași organizație. Publicistul care și-ar asuma sarcina să stabilească măsura în care se pot face concesii în practică anarhismului, ar fi demonstrat prin aceasta că are o încredere infinită în el însuși, încredere demnă de un doctrinar și de un literat. Tovarășul Plehanov observă pe un ton solemn (ca să-și dea importanță, după cum se exprima Bazarov), că în caz că se produce din nou o sciziune, muncitorii vor înceta să ne mai înțeleagă. În acelaș timp, el a început să publice în noua „Iskra“ o serie interminabilă de articole, al căror sens adevărat și concret, rămânând, în mod inevitabil, obscur nu numai pentru muncitori, ci, în general, pentru lumea întreagă. Nu e de mirare că un membru al Comitetului Central, care a citit articolul „Ce nu trebuie să facem?“ în șpalt, l-a prevenit pe tov. Plehanov, că planul lui de a reduce o anumită publicație (procesele verbale ale congresului partidului și ale congresului Ligii) este răsturnat tocmai de acest articol care excită curiozitatea și prezintă străzii *) spre judecată chestiuni picante și în acelaș timp obscure, că provoacă inevitabil întrebări de nedumerire: „Ce s'a întâmplat?“ Nu e de mirare că tocmai acest articol al tovarășului Plehanov a făcut ca dușmanii social-democrației, să ia un aer triumfător din cauza caracterului abstract al raționamentelor sale și din cauza obscurității aluziilor sale, și deasemeni, a dat loc la cancanuri în coloanele „Rusiei Revoluționare“ **) și la elogiile entuziaste din partea revizioniştilor consecvenți dela „Osvobojdenie“ („Eliberarea“). Cauza tuturor acestor neînțelegeri triste și comice,

*) Am discutat viu și pasionat într'o încăpere închisă. Dintr'odată, unul din noi sare, deschide larg fereastra spre stradă și începe să țipe împotriva Sobakevicilor, a anarhiștilor individualiști, a revizioniştilor, etc. Natural că pe stradă s'a adunat o mulțime de curioși și că dușmanii noștri au început să se bucure. Ceilalți participanți ai discuției se apropie și ei de fereastră, exprimându-și dorința să povestească totul, ca lumea, dela început și fără aluzii la lucruri pe care nimeni nu le cunoștea. Atunci fereastra se închide: cică nu merită să vorbești despre *certuri*. („Iskra“ Nr. 53, pag. 8). Adevărul e tov. Plehanov, că nu merita să începi să vorbești despre „certuri“ în „Iskra“.

**) „Rusia revoluționară“ — Organul Central al Partidului Socialist Revoluționar. — N. E. M.

din care s'a descurcat apoi într'un mod atât de comic și de trist tovarășul Plehanov, era tocmai faptul că nu se ținea seamă de teza fundamentală a dialecticei: chestiunile concrete trebuie să fie analizate în sensul lor concret. În special, entuziasmul domnului Struve era absolut natural: acele scopuri „bune“ (kill with kindness) pe care le urmărea (dar nu putea să le atingă) tov. Plehanov îi erau complect indiferente; d. Struve a salutat și nu putea să nu salute *acea orientare spre aripa oportunistă a partidului nostru*, care a început în noua „Iskra“, după cum poate constata oricine acum. Dar democrații burghezi ruși nu sunt singurii care salută fiecă orientare spre oportunism din toate partidele social-democrate, oricât de neînsemnată și vremelnică ar fi aceasta. Arareori se întâmplă să nu găsești în aprecierea unui dușman inteligent decât o înțelegere total greșită: spune-mi cine te laudă și-ți voi spune ce ai greșit. În zadar contează tovarășul Plehanov pe neatenția cititorului, vrând să prezinte lucrurile în așa fel, încât să reiasă că majoritatea s'a ridicat categoric împotriva unei concesi personale în chestiunea cooptării, și nu împotriva trecerii dela aripa stângă a partidului la aripa dreaptă. Ceeace importă, nu este că tov. Plehanov pentru a evita sciziunea a făcut o concesi personală (ceceace e foarte lăudabil), ci că recunoscând necesitatea de a *combate* pe revizionisții inconsecvenți și pe individualisții-anarhiști, el a preferat să lupte contra majorității, de care s'a despărțit *pe chestiunea măsurii* în care se pot face concesi practice anarhismului. Ceeace importă nu este că tov. Plehanov a schimbat compoziția redacției, ci că a trădat poziția de luptă contra revizionismului și a anarhismului, și a încetat să apere această poziție în organul central al partidului.

Cât despre C.C., care era *atunci* unicul reprezentant organizat al majorității, tov. Plehanov s'a despărțit de el *absolut numai pe chestiunea, în ce măsură se pot face concesi practice anarhismului*. A trecut aproape o lună dela 1 Noembrie, când am lăsat prin plecarea mea, câmp liber politicei „kill with kindness“. Tov. Plehanov a avut întru totul posibilitatea să verifice prin tot felul de relații utilitatea acestei politici. El a

publicat, între timp articolul său „Ce nu trebuie să facem?” care a fost — și rămâne — unicul, ca să zicem așa — bilet de intrare al martoviștilor în redacție. Lozincile: revizionismul (cu toate că trebuie să lupți cruțându-l pe adversar) și individualismul anarhist (care trebuie lingușit, omorându-l cu blândețe), sunt tipărite cu litere groase pe acest bilet. Pofțiți, domnilor, eu vă voi omori cu blândețe — iată ce spune tov. Plehanov în această invitație către noii săi colegi de redacție. Evident, că nu i-a mai rămas Comitetului Central decât să-și spună ultimul cuvânt (ultimatumul, ceea ce înseamnă: ultimul cuvânt despre o pace posibilă) despre măsura în care se pot face, din punctul lui de vedere, concesii practice individualismului anarhist. Ori vreți pace, — și atunci vă dăm cutare număr de locuri, ceea ce dovedește blândețea noastră, dorința noastră de pace, spiritul nostru de concesiune, etc. (mai mult nu putem să vă dăm dacă vrem să garantăm că va exista pace în Partid, pace nu în sensul că nu vor exista discuții, ci în sensul că individualismul anarhist nu va distruge Partidul), luați aceste locșoare și părăsiți iarăși încet pe Akimov pentru Plehanov, ori vreți să apărați și să desvoltați punctul nostru de vedere, să vă orientați definitiv (măcar numai în domeniul chestiunilor organizatorice) spre Akimov, să convingeți Partidul că voi aveți dreptate și nu Plehanov, — și atunci formați un grup de publiciști, obțineți-vă o reprezentanță la Congres și începeți să cuceriti majoritatea printr'o luptă cinstită, printr'o polemică deschisă. Această alternativă formulată clar înaintea martoviștilor în ultimatumul Comitetului Central — din 25 Noembrie 1903 (vezi „Starea de asediu”, și „Comentar la procesele verbale ale Ligii”) *) este com-

*) Eu las, bineînțeles, nedescurcată confuzia pe care a produs-o tov. Martov în „Starea de asediu” în jurul acestui ultimatum al C. C., referindu-se la diverse conversații particulare etc. Această confuzie este „a doua metodă de luptă” pe care am caracterizat-o în paragraful precedent și ar putea să o analizeze, cu șanse de reușită, numai un specialist în neuropatologie. E suficient să spun, că tovarășului Martov insistă acolo asupra faptului că și C. C. a fost de acord să nu se publice tratativele, acord care, cu toate cercetările, n'a fost găsit până acum. Tov. Travinski, care

plect în conformitate cu scrisoarea pe care am adresat-o Plehanov și cu mine foștilor redactori la 6 Octombrie 1903: sau este o enervare personală (și atunci putem accepta „cooptarea“ în cel mai rău caz), sau o divergență principială (și atunci trebuie *întâi* să convingem Partidul și apoi să discutăm transformarea compunerii centrelor). Comitetul Central putea să lase pe martoviști să-și rezolve singuri această delicată dilemă, cu atât mai mult, cu cât *tocmai în acea vreme* tov. Martov scria în a sa profession de foi („Încă odată în minoritate“) următoarele rânduri:

„Minoritatea pretinde o singură onoare: de a da exemplu pentru prima oară în istoria partidului nostru, că „înfrântă“ fiind, ea poate să nu formeze un Partid nou. Această atitudine a minorității decurge din toate concepțiile ei asupra dezvoltării organizatorice a partidului, ea decurge din conștiința legăturii ei puternice cu toată munca anterioară de Partid. Minoritatea nu crede în puterea mistică a „rezoluțiilor pe hârtie“ și vede în vitalitatea adâncă și întemeiată a năzuințelor ei, o garanție a faptului că „ea va obține un triumf al principiilor sale organizatorice printr’o propagandă pur ideologică înăuntrul partidului“ (cursivul este al meu).

Ce cuvinte frumoase și pline de mândrie! Și câtă amărăciune am resimțit când ne-am convins în practică, că ele

ducea iratativele în numele C. C. mi-a comunicat în scris, că mă consideră în drept să public scrisoarea mea către redacție, în altă parte decât în „Iskra“.

Un singur cuvânt al tovarășului Martov mi-a plăcut în special. E vorba de „bonapartism de cea mai proastă calitate“. Găsesc că tovarășul Martov a formulat această categorie foarte la locul ei. Să examinăm la rece ce înseamnă această noțiune. După mine, aceasta înseamnă a pune mâna pe putere pe o cale *formal* legală, dar *în fond* împotriva voinței poporului (sau a partidului). Nu-i așa tov. Martov? Și dacă e așa, atunci cu las liniștit publicul să judece cine a practicat acest „bonapartism de cea mai proastă calitate“: Lenin și Ygrec, care puteau să se folosească de dreptul lor *formal* de a nu mai admite pe martoviști, sprijinindu-se pe voința congresului al II-lea, dar *nu s’au folosit* de acest drept; sau acei, cari din punct de vedere *formal* au ocupat just redacția (prin „cooptare unanimă“) știind că, *în fond*, aceasta nu corespunde *voinței congresului al II-lea* și se temeau de unificarea acestei voințe de către Congresul al III-lea? —

erau numai cuvinte... Vă rog să mă scuzați tovarășe Martov, dar acum pretind eu, în numele majorității, această „onoare“ pe care d-ta n'ai meritat-o. Această onoare va fi într'adevăr o onoare mare, pentru care merită să luptăm, pentru că tradițiile cercurilor ne-au lăsat ca moștenire sciziuni foarte ușoare și o aplicare foarte fidelă a regulii: ori te iau la palme, ori îți strâng mâna.

Marea plăcere (de a avea un Partid unic) trebuia să învingă și a învins micile neplăceri (certurile în jurul cooptării). Eu am părăsit organul central, tovarășul Y grec (delegat de mine și de Plchanov în Consiliul partidului din partea redacției organului central) a părăsit Consiliul. La ultimul cuvânt ce l-a pronunțat C.C. despre pace, martoviștii au răspuns printr'o scrisoare, care echivala cu o declarație de război. Atunci, și numai atunci, am scris eu scrisoarea către redacție („Iskra“ Nr. 53) în care scriam despre publicitate. *) Dacă vreți să vorbim despre revizionism, dacă vreți să discutăm despre inconsecvență, despre individualismul anarhist și despre înfrângerea diferiților conducători, — atunci să povestim totul, domnilor, fără să ascundem cum s'au petrecut lucrurile. Aceasta era conținutul acelei scrisori în care mă ocupam de publicitate. Redacția răspunde prin înjurături furioase și printr'o splendidă lecție de morală: să nu îndrăzniți să scoateți la suprafață „meschinăriile și certurile vieții de cerc“ („Iskra“ Nr. 53). Așa! mă gândesc eu: „meschinăriile și certurile vieții de cerc“... es ist mir recht, domnilor, eu sunt de acord cu aceasta. Aceasta înseamnă că toată forfo-teala ce s'a produs în jurul „cooptării“, voi înșivă o clasați printre *certurile de cerc*. Aceasta este adevărat. Dar în ce constă disonanța, dacă aceeași redacție (pe cât se pare aceeași) ridică problema birocratismului, a formalismului și altele în articolul de fond al aceluiaș Nr. 53**). N'ai voie să ridici

*) Vezi Opere, vol. VI, pag. 120—123. — N.E.M.

***) Cum s'a dovedit apoi, această „disonanță“ se explică foarte simplu prin disonanța care există în sânul redacției organului central.

chestiunea luptei pentru cooptarea în organul central, pentru că această luptă se cheamă ceartă. Dar noi vom ridica chestiunea cooptării în C.C. și n'o vom denumi ceartă, ci divergență de principii asupra „formalismului“. Nu, dragi tovarăși, îmi spun eu, permiteți-ne să nu vă permitem aceasta. Voi vreți să bombardați fortul meu, și mie îmi cereți să vă predau artileria mea. Glumiți, tovarăși ! Eu vă scriu și-mi public, în afara „Iskrei“, „Scrisoarea către redacție“ (Dece am părăsit redacția „Iskrei“?) *), vă povestesc pe scurt cum s'au petrecut lucrurile, și mă informez cu răbdare, dacă pacea este posibilă pe baza următoarei repartiții: Organul Central — pentru voi, Comitetul Central — pentru noi. Nicio tabără nu se va simți „străină“ în Partidul ei, iar noi vom discuta orientarea spre oportunism, mai întâi în presă, iar apoi, poate, la Congresul al treilea al partidului.

Drept răspuns la această încercare de pace, toate bateriile dușmanului, inclusiv Consiliul, au deschis focul. Plouă cu ghiulele. Autocrat, șvețer, birocrat, formalist, supra-centru, unilateral, rectiliniu, încăpățânat, strâmt, bănuitor, nesociabil... Foarte bine, prietenii mei! Ați terminat? Nu mai aveți nimic în rezervă ? Nu prea sunt tari ghiulelele voastre...

Acum, am eu cuvântul. Să vedem *conținutul* noilor concepții organizatorice ale noiei „Iskre“ și raporturile dintre aceste concepții și împărțirea partidului nostru în „majoritate“ și „minoritate“ al cărei adevărat caracter l-am arătat prin analiza desbaterilor și votărilor dela Congresul al doilea.

Tov. Piehanov a fost acela care a scris despre „certuri“ (vezi recunoașterea lui în „Trista neînțelegere“ din Nr. 57), iar articolul de fond „Congresul nostru este al lui Martov“ („Starea de asediu“ pag. 34). „Nu-i pentru cine se gătește ci pentru cine se nimerește“.

*) Vezi *Cronica*, vol. VI, pag. 124-131. — N.E.M.

r) NOUA „ISKRĂ“. OPORTUNISMUL ÎN CHESTIUNILE DE ORGANIZARE

Pentru a analiza poziția principială pe care a adoptat-o „Iskra“ cea nouă, fără îndoială că trebuie să luăm drept bază cele două foiletoane ale tovarășului Axelrod. Am arătat amănunțit mai sus sensul conțret al mai multor expresii favorite ale lui Axelrod. Acum trebuie să încercăm să facem abstracție de acest sens conțret, să analizăm prin ce raționament a ajutat „minoritatea“ să adopte (cu cutare sau cutare ocazie neînsemnată) tocmai aceste lozinci și nu altele, să analizăm însemnătatea pe care o au aceste lozinci din punct de vedere principial, independent de cauza lor primă, independent de „cooptare“. Trăim acum în zodia concesiilor: să facem deci concesie tovarășului Axelrod și „să luăm în serios“ teoria lui.

Teza fundamentală a tovarășului Axelrod (expusă în „Iskra“ Nr. 57) este următoarea: „Mișcarea noastră ascundea în sânul ei, chiar dela început, două tendințe contrarii, al căror antagonism reciproc nu putea să nu se desvolte și să nu se refrângă asupra mișcării, pe măsură ce această mișcare se desvoltă“. Anume: „scopul proletar al mișcării (în Rusia) este în principiu acelaș cu cel al social-democrației din Apus“. Dar, la noi, influențarea masselor muncitoare pornește „dela un element social străin de aceste masse“ — dela intelectualii radicali. Prin urmare tovarășul Axelrod constată că în Partidul nostru există un antagonism între tendințele proletare și cele ale intelectualilor radicali.

Tovarășul Axelrod are perfectă dreptate în această privință. Este absolut sigur că există acest antagonism și că există nu numai în Partidul Social-Democrat Rus. Mai mult decât atât: toată lumea știe că tocmai acest antagonism explică, în mare parte, împărțirea social-democrației contemporane într'una revoluționară (sau ortodoxă) și alta oportunistă (revizionistă, ministerialistă, reformistă), care împărțire s'a manifestat deplin în Rusia în ultimii zece ani ai mișcării noastre. Deasemenea, toată lumea știe că social-democrația ortodoxă

exprimă tendințele proletare ale mișcării, pe când social-democrația oportunistă exprimă tendințele păturii intelectualilor democrați.

Dar, când ajunge la acest fapt, care este îndeobște cunoscut, tovarășul Axelrod se sperie și începe să dea îndărăt. El nu face *nici cea mai mică încercare* de a cerceta cum s'a manifestat această împărțire în istoria social-democrației ruse în general, și la congresul nostru în special, deși el scrie tocmai despre Congres. Ca și întrecaga redacție a „Iskrei“ noi, tovarășul Axelrod se teme ca de moarte de procesele verbale ale acestui Congres. După toate cele expuse mai sus, aceasta nu trebuie să ne mire; dar această atitudine a unui „teoretician“, care pretinde că cercetează diferitele tendințe din mișcarea noastră, este un caz original de *teamnă de adevăr*. După ce ignorează, din această cauză, materialul cel mai nou și mai exact care există, referitor la tendințele mișcării noastre, tovarășul Axelrod își caută salvarea pe tărâmul visărilor plăcute. „Marxismul legal sau semimarxismul este acela care a dat doar un publicist de frunte liberalilor noștri, — spune el. Atunci, de ce n'ar procura istoria poznașă și democrației revoluționare burgheze un conducător ieșit din școala marxismului ortodox revoluționar?“

În legătură cu aceste visuri plăcute ale tovarășului Axelrod, nu putem spune decât un lucru: dacă se întâmplă ca istoria să facă pozne, aceasta însă nu justifică *ideile poznașe* ale celui ce întreprinde analiza istoriei. Când a apărut capul unui liberal din pielea conducătorului semimarxismului, oamenii, care voiau (*și știau*) să-i cunoască „tendințele“, nu au legat acest fapt de poznele posibile ale istoriei, ci de zeci și sute de manifestări psihologice și logice ale acestui conducător, de caracteristicile întregii lui activități publicistice care trădează o răsfrângere a marxismului în literatura burgheză. Iar dacă tovarășul Axelrod, care a întreprins analiza „tendințelor revoluționare și proletare generale din mișcarea noastră“, n'a fost capabil să dovedească și să arate cu nimic, *cu absolut nimic*, existența anumitor tendințe la cutare sau cutare reprezentanți ai

acestei aripi ortodoxe a partidului, pe care el o urăște, prin această analiză el n'a făcut altceva decât să-și dea *în mod solemn un certificat de sărăcie*. Se vede că treburile tovarășului Axelrod stau rău de tot, dacă nu-i rămâne de invocat altceva în afară de poznele posibile ale istoriei!

O altă invocare a tovarășului Axelrod, — de astă dată a „Iacobinilor“, — este și mai instructivă. Tovarășul Axelrod știe probabil că împărțirea social-democrației contemporane într'o aripă revoluționară și alta oportunistă, a dat prilej, încă de mult, — și nu numai în Rusia, — să se facă „analogii istorice cu epoca mării revoluții franceze“. Tovarășul Axelrod știe probabil că *Girondinii social-democrației contemporane* recurg pretutindeni și totdeauna la termenii „iacobinism“, „blanchism“ etc. pentru a caracteriza pe potrivnicii lor. Dar, să nu imităm pe tovarășul Axelrod și să nu ne temem și noi de adevăr, ci să cercetăm procesele verbale ale congresului nostru: nu cuprind ele oare materialul necesar pentru analiza tendințelor cercetate de noi, precum și analogiile analizate de noi?

Primul exemplu. Discutarea programului la Congresul partidului. Akimov („complect de acord“ cu tovarășul Martînov) declară: „pasajul relativ la cucerirea puterii politice (la dictatura proletariatului) a fost astfel redactat în comparație cu toate celelalte programe social-democrate, încât poate fi interpretat — și a fost de fapt interpretat de Plehanov — în sensul că rolul conducătorilor organizației va fi acela de a împinge clasa condusă de această organizație pe planul al doilea și de a izola pe cea dintâi de a doua. Deaceea noi formulăm sarcinile noastre politice absolut la fel cu cele ale partidului „Voința poporului“ (pag. 124 din procesele verbale). Tovarășul Plehanov și alți iskriști răspund tovarășului Akimov acuzându-l de oportunism. Nu găsește oare tovarășul Axelrod că această dispută ne arată antagonismul dintre *Iacobinii contemporani* și *Girondinii contemporani* ai social-democrației (în realitate și nu în închipuitele pozne ale istoriei)? Și, nu cumva tovarășul Axelrod a început să vorbească despre Iacobini din

pricină că s'a găsit (datorită greșelilor sale) în tovarășia *Girondinilor* social-democrației ?

Al doilea exemplu. Tovarășul Posadovski arată că există o „divergență serioasă“ cu privire la o „problemă fundamentală“, anume problema „valorii absolute a principiilor democratice“ (pag. 169). Împreună cu Plehanov, el tăgăduiește valoarea lor absolută. Liderii „centrului“ sau ai mlaștinei (Egorov) și ai anti-iskriștilor (Goldblatt) se ridică hotărât împotriva acestui lucru, deoarece ei văd că „Plehanov imită tactica burgheză“ (pag. 170). *Aceasta este tocmai ideea tovarășului Axelrod despre legătura dintre ortodoxie și tendința burgheză*, cu singura deosebire că la Axelrod această idee este suspendată în aer, iar la Goldblatt ea este legată de anumite desbateri. Întrebăm încă odată: nu găsește care tovarășul Axelrod că și această discuție dela Congresul nostru de Partid ne arată în toată evidența antagonismul dintre Iacobinii și Girondinii social-democrației contemporane ? Nu cumva protestează tovarășul Axelrod contra Iacobinilor din cauză că s'a pomenit în tovarășia Girondinilor ?

Al treilea exemplu. Discutarea paragrafului 1 al statutului. Cine apără „*tendințele proletare din mișcarea noastră*“, cine subliniază că muncitorul nu se teme de organizație, că proletarul nu simpatizează cu anarhia, că el prețuește îndemnul „organizați-vă“, cine avertizează contra intelectualilor burghezi, pătrunși din cap până în picioare de oportunism ? *Iacobinii social-democrației*. Și cine strecoară în partid pe intelectualii radicali, cine poartă grija profesorilor, a liceenilor, a celor izolați, a tineretului radical ? *Girondinul Axelrod împreună cu Girondinul Liber*.

Cât de neîndemânatic se apără tovarășul Axelrod de „falsa acuzare de oportunism“, care a fost răspândită pe față la Congresul partidului nostru împotriva grupului *Eliberarea muncii* ! El se apără în așa fel, încât confirmă acuzația, deoarece repetă perimatul refren bernsteinian: iacobinism, blan-chism etc. El strigă împotriva primejdiei pe care o reprezintă intelectualitatea radicală, pentru a șterge amintirea proprii-

lor sale cuvântări dela Congresul partidului prin care se străvedea continua preocupare de a se îngriji de această intelectualitate.

Nimic altceva afară de *oportunism* nu exprimă aceste „cuvinte grozave“ ca: iacobinism etc. Iacobinul legat indisolubil de *organizația* proletariatului, iacobinul care a devenit conștient de interesele sale de clasă este tocmai *social-democratul revoluționar*. Girondinul care duce dorul profesorilor și liceenilor, care oftează după o valoare absolută a revendicărilor democratice, care se teme de dictatura proletariatului, este tocmai *oportunistul*. Numai oportuniștii mai pot să considere astăzi o primejdie reală organizațiile complotiste, când ideea de a reduce lupta politică la proporțiile unui complot a fost răsturnată de mii de ori în scrieri, a fost de mii de ori desmintită și înlăturată de experiență, când importanța cardinală a agitației politice de masă a fost clarificată și rumegată până la plictiseală. Adevărata cauză a acestei temeri de complotism și de blanchism nu este o trăsătură sau alta ivită în mișcarea practică, (după cum de mult se silește și degeaba se silește să arate Bernstein și Comp.), ci timiditatea girondină a intelectualului burghez, a cărui mentalitate răzbește atât de des în rândurile social-democraților de azi. Nu e nimic mai comic decât aceste eforturi ale „Iskrei“ noi de a spune un *cuvânt nou* (care a fost spus la timpul său de sute de ori), sub formă de punere în gardă față de tactica revoluționarilor complotiști francezi dintre anii 1840—1850 și 1860—70 (Nr. 62, articolul de fond). Probabil că Girondinii social-democrației contemporane ne vor vorbi în numărul viitor al „Iskrei“ despre un grup de complotiști francezi dintre anii 1840—50, pentru care însemnătatea agitației politice în masele muncitorești, însemnătatea ziarelor muncitorești ca bază de influențare de către partid asupra masei era de mult o noțiune elementară învățată și răsvățată.

Totuși, insistența cu care „Iskra“ nouă repetă neconținut, prin cuvinte noi, lucruri elementare deja de mult cunos-

cute nu e deloc o întâmplare, ci o consecință inevitabilă a situației în care se află acum Axelrod și Martov, după ce au ajuns în aripa oportunistă a partidului nostru. Situația obligă. Ei trebuie să repete frazele oportuniste, să se întoarcă înapoi, ca să încerce să găsească într'un trecut îndepărtat o oarecare justificare a poziției lor, care nu poate să fie justificată din punctul de vedere al luptei dela Congres, al nuanțelor sau modurilor de împărțire ce s'au produs acolo. În cugetarea adâncă a lui Akimov asupra iacobinismului și a blanchismului, tovarășul Axelrod adaugă văicărelile aceluiaș Akimov anume că nu numai „economistii“, ci și „politicii“ erau „unilaterali“, „se inflăcărau“ prea mult, etc., etc. Citind aceste raționamente grandilocvente în „Iskra“ nouă, care pretinde cu îngâmfare că stă deasupra acestor unilateralități și inflăcărări, te întrebi nedumerit: portretul cui îl fac ei? Unde aud ei aceste discuții? Dar cine nu știe că împărțirea social-democraților ruși în economiști și politici și-a trăit de mult traiul? Răsfoiți „Iskra“ din ultimii ani dinaintea congresului de Partid și veți vedea că lupta împotriva „economismului“ se poartă și încetează complect încă din 1902, că, de pildă, în Iulie 1903 (Nr. 43) se vorbește despre „epoca economismului“ ca de ceva „definitiv trecut“, că economismul este socotit „definitiv înmormântat“, că inflăcărarile politicilor sunt privite ca un atavism evident. Atunci, la ce bun să se întoarcă noua redacție a „Iskrei“ la această împărțire definitiv înmormântată? Oare noi am combătut la Congres pe Akimovi pentru greșelile săvârșite acum doi ani în „Raboceie Delo“? Dacă noi am fi procedat astfel, am fi fost literalmente idiști. Dar toată lumea știe că noi n'am procedat așa, că noi am combătut pe Akimovi la Congres nu pentru greșelile definitiv înmormântate ale lui „Raboceie Delo“, ci pentru noile greșeli pe care le-au săvârșit în raționamentele și votările lor dela Congres. Nu poziția lor în „Raboceie Delo“, ci poziția adoptată de ei la Congres a fost criteriul după care noi am stabilit greșelile care sunt într'adevăr îndreptate și greșelile care persistă încă și necesită să fie discutate. În perioada congre-

sului, vechea împărțire în economiști și politici nu mai exista, dar continuau să existe încă diferite tendințe oportuniste care s'au manifestat în cursul debaterilor și votărilor care au avut loc în legătură cu o serie întreagă de chestiuni și care au dus până la urmă la un nou mod de împărțire a partidului în „majoritate“ și „minoritate“. Adevărul este că noua redacție a „Iskrei“ tinde, din motive lesne de înțeles, să disimuleze legătura care există între această împărțire nouă și oportunistul *de azi* din Partidul nostru, și că, deaceia, ea e nevoită să fugă de noua împărțire și să se întoarcă la cea veche. Deoarece ea nu este în stare să explice origina politică a noii împărțiri, (sau fiindcă dorește dintr'un spirit de conciliere, să arunce un vâl*) peste această origină), se silește să aducă din nou la ordinea zilei vechea împărțire, care a devenit de mult perimată. Toată lumea știe că la baza noii împărțiri stă o divergență pe chestiuni de organizare, divergență care a început printr'o discuție asupra principiilor de organizare (punctul 1 din Statut) și s'a sfârșit printr'o „practică“ vrednică de anarhiști. La baza vechii împărțiri în economiști și politici stătea o divergență mai ales de ordin *tactic*.

„Iskra“ nouă se silește să justifice această părăsire a chestiunilor mai complicate, într'adevăr actuale și urgente ale vieții de partid și revenirea la chestiuni care au fost tranșate de mult și acum sunt artificial desgrupate, printr'o filosofie nostimă, care nu poate fi numită altfel decât codism. Datorită

*) Vezi articolul lui Plehanov despre economism din Nr. 53 al „Iskrei“. În subtitlul acestui articol s'a strecurat, pare-se, o mică greșală de tipar. În loc de: „reflexiuni cu voce tare, în legătură cu Congresul al II-lea al partidului, trebuie evident citit „în legătură cu Congresul Ligii“, sau, poate „în legătură cu *cooptarea*“. Pe cât poate fi la locul lui, în anumite condiții, spiritul de conciliere în ceea ce privește pretențiile personale, pe atât e de inadmisibil (din punct de vedere de Partid și nu din punct de vedere mic-burghez) de a confunda unele cu altele chestiunile care agită Partidul, de a înlocui chestiunea noii greșeli a lui Martov și Axelrod, care începuseră să se întoarcă dela ortodoxism la oportunism, prin chestiunea vechii greșeli (de care acum nu-și mai amintește nimeni afară de „Iskra“ nouă) a Martinovilor și Akimovilor, care sunt gata să se întoarcă astăzi în multe chestiuni de program și tactică dela oportunism la ortodoxism.

penei îndemânatică a tovarășului Axelrod, toată proza „Iskrei“ noi este străbătută, ca de un fir roșu, de profunde „idee“ că conținutul este mai important decât forma, că programul și tactica sunt mai importante decât organizația, că „vitalitatea unei organizații este direct proporțională cu volumul și însemnătatea conținutului cu care ea va înzestra mișcarea“ că centralismul nu este „un lucru suficient prin el însuși“, nu este „un talisman atotmântuitor“ etc. Ce adevăruri, profunde și mărețe ! Intr’adevăr, programul este mai important decât tactica și tactica mai importantă decât organizația. Alfabetul este mai important decât etimologia, etimologia este mai importantă decât sintaxa, — dar ce se poate spune despre oamenii cari au căzut la examenul de sintaxă și acum fac pe grozavii și se laudă că au rămas repetenți ? Tovarășul Axelrod a judecat principiile de organizare ca un oportunist (punctul 1 din Statut), și a activat în organizație ca un anarhist (Congresul Ligii), iar acum aprofundează social-democrația: strugurii sunt acri ! Ce este propriu zis organizația ? O formă numai ! Ce este centralismul ? Numai un talisman ! Ce este sintaxa ? Ea este, desigur, mai puțin importantă decât etimologia, ea nu este decât o formă de unire a elementelor etimologiei !... Oare tovarășul Alexandrov nu va fi oare de acord cu noi — întreabă triumfător redacția nouă a „Iskrei“ —, dacă vom spune că prin elaborarea programului partidului Congresul a contribuit cu mult mai mult la centralizarea muncii de Partid decât prin adoptarea statutului, oricât de desăvârșit ar părea acesta ? (Nr. 56, suplimentul). Să sperăm că această maximă clasică va dobândi o faimă istorică cel puțin tot atât de mare și de durabilă ca și aceea a tovarășului Kricevski, că social-democrația, ca și omenirea, își propune totdeauna sarcini realizabile. Căci adâncă înțelepciune a „Iskrei“ noi este absolut de acelaș calibru. Pentru ce s’a luat în răs fraza tovarășului Kricevski ? Pentru că el a justificat greșala pe care a făcut-o o anumită parte din social-democrație în chestiuni de tactică, a justificat incapacitatea lor de a pune just proble-

mele politice printr'o banalitate, prezentată drept filosofie. „Iskra“ nouă justifică la fel greșala pe care o face o anumită parte din social-democrație în chestiunile de organizare, nestatornicia specifică intelectualilor, care i-a făcut pe unii tovarăși să ajungă să întrebuițeze o frazeologie anarhistă, prin banalitatea că programul este mai important decât statutul, că chestiunile de program sunt mai importante decât cele organizatorice! Ei, nu-i oare acesta codism? Nu însemnează oare să te mândrești că ai rămas repetent?

Adoptarea programului contribuie mai mult la centralizarea muncii decât adoptarea statutului. Ce aport aduce această banalitate prezentată drept filosofie, în spiritul intelectualului radical, care e mult mai aproape de decadența burgheză decât de social-democrație? Cuvântul centralizare, probabil, e luat în această frază vestită într'un sens *simbolic*. Dacă autorii acestei fraze nu știu să gândească și nu vor să gândească, atunci, cel puțin, să-și amintească numai că adoptarea programului de acord cu bundiștii, nu numai că n'a dus la centralizarea muncii noastre comune, dar nici măcar nu ne-a ferit de sciziune. Unitatea în chestiunile de program și în cele de tactică este o condiție necesară dar insuficientă pentru unitatea partidului, pentru centralizarea muncii de Partid. (Doamne, Dumnezeu, ce adevăruri elementare trebuie să repetăm mereu în vremurile de astăzi, când toate noțiunile s'au încurcat!). Pentru ca această unire și centralizare să se înfăptuiască, mai este necesar să existe o unitate organizatorică, ceea ce nu poate exista într'un partid care a depășit cât de cât un cerc restrâns, fără un statut încheiat, dacă minoritatea nu se supune majorității, dacă partea nu se supune întregului. Atâta vreme cât n'am fost unitari în chestiunile fundamentale ale programului și ale tacticii noi declarăm deschis că trăim într'o epocă de dezagregare și dominată de un spirit îngust de cerc; noi am declarat deschis că, înainte de a ne uni, trebuie să ne delimităm, și noi nu am început să vorbim despre formele unei organizații comune, ci numai de problemele noi (pe atunci într'adevăr noi) ale combaterii

oportunismului în chestiunile de program și de tactică. După cum recunoaștem cu toții, această luptă a asigurat deja o unitate suficientă, care a fost formulată în programul partidului și în rezoluțiile date de Partid referitor la tactică. Acum trebuie să facem pasul următor și l-am făcut și noi de comun acord: am elaborat *formele* unei organizații unice, care contopește laolaltă toate cercările. Acum, formele acestea noi sunt pe jumătate înlăturat și noi am fost târâți înapoi la atitudinile anarhiste, la frazele anarhiste, la restabilirea cercului în locul redacției de partid. Acum acest regres se justifică prin argumentul că abecedarul e mai folositor pentru retorică decât cunoașterea sintaxei!

Filosofia codismului, care acum trei ani era în floare în chestiunile de tactică, reînvie astăzi când este aplicată la chestiunile de organizare. Examinați argumentarea următoare a redacției noi: „Centrul combativ social-democrat — spune tovarășul Alexandrov — trebuie să-și introducă în Partid linia nu numai printr’o luptă ideologică, ci și prin anumite forme de organizare“. Iar redacția ne informează: „Nu este o idee rea să se contrapună lupta ideologică formelor de organizare. Lupta ideologică este un proces, iar formele de organizare sunt numai... forme“ (zău că așa este tipărit în suplimentul la Nr. 56, pag. 4, coloana I jos), „care trebuie să dea un înveliș conținutului schimbător și muncii practice a partidului în evoluție“. De data aceasta ne gândeam la zicătoarea: ghiuleaua-i ghiulea și bomba-i bombă. Lupta ideologică este un proces, iar formele de organizare nu sunt decât forme care îmbracă un conținut! Chestiunea care se pune este să știm dacă lupta noastră ideologică va îmbrăca forme *mai înalte*, formele unei organizații de partid, obligatorii pentru toți sau formele vechiului haos și ale vechiului sistem de cercuri. Am fost târâți înapoi de la formele superioare la formele primitive și aceasta se justifică prin faptul că lupta ideologică este un proces, iar formele nu sunt decât forme. Intocmai ca și tovarășul Kricovski care, odinioară, ne târa de la tactica-plan la tactica-proces.

Examinați frazele pretențioase din noua „Iskră“ referitoare la „autoeducarea proletariatului“ și care sunt îndreptate împotriva acelor pe care forma îi împiedică să vadă conținutul (Nr. 58, articolul de fond). Nu este oare aceasta un akimovism Nr. 2 ? Akimovismul Nr. 1 justifică starea de înapoere în care se găsea o anumită parte din intelectualitatea social-democrată în ceea ce privește modul de a pune problemele tactice, invocând conținutul mai „profund“ al „luptei proletare“, invocând autoeducarea proletariatului. Akimovismul Nr. 2 justifică starea de înapoere în care se găsea o anumită parte din intelectualitatea social-democrată în chestiuni de teorie și de practică organizatorică, servindu-se de argumentul tot atât de profund că organizația este numai o formă și că fondul problemei constă în autoeducarea proletariatului. Domnilor care vă îngrijiți atât de mult de acest frate mai mic, proletariatul nu se teme nici de organizație, nici de disciplină ! Proletariatul nu-și va face griji din aceea ca să fie recunoscuți ca membri de Partid pentru munca pe care o duc sub controlul organizației, domnii profesori și liceeni care nu vor să intre în organizație. Proletariatul, prin întreaga lui viață, este educat mai temeinic în spiritul organizației, decât mulți intelectuali. După ce proletariatul va fi înțeles programul nostru și tactica noastră, nu se va apuca să justifice starea de înapoere organizatorică argumentând că forma este mai puțin importantă decât conținutul. Nu proletariatului îi lipsește *autoeducarea* în spiritul organizației și al disciplinei, în spiritul dușmăniei și al disprețului pentru frazeologia anarhistă, ci *unor intelectuali* din Partidul nostru. Și Akimovii Nr. 2 defăimează proletariatul afirmând că el nu este pregătit pentru organizare, tot așa cum îl defăimeau Akimovii nr. 1, afirmând că el nu e pregătit pentru lupta politică. Proletarul care a devenit un social-democrat conștient și care se simte membru al partidului, va respinge codismul în chestiunile de organizare, cu acelaș dispreț cu care a respins codismul în chestiunile de tactică.

Examinați, în sfârșit, această cugetare profundă a „Prac-

ticianului“ dela „Iskra“ nouă. „Înțelegă în sensul ei adevărat, ideea unei organizații centraliste „combative“, — spune el, — care coordonează și centralizează „activitatea“ (aici cursivul vrea să sublinieze profunzimea ideii) „revoluționarilor se înfăptuește în chip firesc în viață, numai dacă există această activitate“ (ce afirmație nouă și inteligentă!); „însă organizația însăși“ (ascultați, ascultați!), „poate să se desvolte ca formă numai *concomitent*“ (sublinierea e a autorului, ca și peste tot în acest citat), „cu desvoltarea activității revoluționare, care constituie conținutul ei“ (Nr. 57). Nu vă amintește aceasta tot mai mult de eroul unei epopei populare, care întâlnind o înmormântare strigă: la mulți ani cu sănătate? *) În partidul nostru nu se va găsi fără îndoială niciun practician (fără ghilimele) care să nu înțeleagă că tocmai forma activității noastre (adică organizația) rămâne mult în urmă, grozav de mult în urma conținutului, că numai nătărăii pot să strige oamenilor cari rămân în urmă: mergeți la pas! n'o luați înainte! De pildă, încercați să comparați Partidul nostru cu Bundul. Fără îndoială, *conținutul* **) activității partidului nostru este infinit mai bogat, mai multilateral, mai larg și mai adânc decât acela al activității Bundului. Cu cât teoria are o amploare mai vastă și programul este mai desvoltat, cu atât influența se exercită mai profund și mai larg asupra maselor muncitoare, (și nu numai asupra meseriașilor organizați) propaganda și agitația devin mai multilaterale, ritmul activității politice a conducătorilor și a simplilor membri devine mai viu, mișcarea

*) Lenin se referă aci la o poveste populară despre *Păcală* (Ivanușca Duracioc), pe care mamă-sa îl învățase să fie politician. De pildă, când vede un țăran care-și încarcă recolta acasă, să-i ureze să care până i s'or toci obozile dela casă. Păcală face însă această urare unui cortegiu funebru. — N. Edit. P. C. R.

**) Nu mai vorbesc de faptul că *conținutul* activității noastre de Partid a fost fixat (în program etc.) la Congres în spiritul social-democrației revoluționare numai *cu prețul luptei*, al luptei împotriva aceluiași anti-iskriști și aceleiași mlaștine, ai cărei reprezentanți precumpănesc numeric în „minoritatea“ noastră. Este interesant de asemenea ca atunci când ne ocupăm de problema „conținutului“ să comparăm șase numere din „Iskra“ veche (Nr. 46-51) și douăsprezece numere din „Iskra“ nouă (Nr. 52-63). Dar aceasta pentru altă dată.

populară devine mai măreață; în timpul demonstrațiilor și al grevelor generale, activitatea dusă în păturile neproletare devine mai energică. Iar „forma“? „Forma“ activității noastre a rămas în urmă în comparație cu aceea a Bundului. Acest lucru nu poate fi tăgăduit. Intr'atât a rămas în urmă, încât aceasta sare în ochi, face să i se roșcască obrazul de rușine oricui nu privește cu indiferență treburile partidului. Starea de înapoere în care se găsește organizarea muncii în comparație cu conținutul ei este punctul nostru slab; și a fost un punct slab încă cu mult înainte de Congres, cu mult înainte de formarea Comitetului de Organizare. Lipsa de dezvoltare și de trăinicie a formei nu îngăduie să se facă progrese serioase în dezvoltarea conținutului, provoacă o stagnare rușinoasă și o risipă a forțelor și face ca faptele să nu corespundă vorbelor. Cu toții am suferit foarte mult de pe urma acestei inconsecvențe; și iată că Axelrozii și „practicienii“ „Iskrei“ noi vin să ne propovăduiască adâncă înțelepciune că forma trebuie să se desvolte în mod natural numai concomitent cu conținutul.

Iată unde duce o mică greșală de organizare (punctul I din statut), dacă vă apucați să *adânciți* o absurditate și încercați să dați o bază filosofică unei fraze oportuniste. Cu pas domol, prin zigzaguri prudente *)! Noi am auzit această melodie aplicată la chestiunile tactice; o auzim acum aplicată la chestiunile de organizare. *Codismul în chestiunile de organizare* este un produs natural și inevitabil al psihologiei *individualistului anarhist*, care vrea să-și erijeze devierile sale anarhiste (la început poate întâmplătoare) într'un *sistem de concepții*, în *divergențe de principii*. Am văzut cum acest anarhism începe să mijească la Congresul Ligii, iar acum vedem cum „Iskra“ nouă încearcă să-l erijeze într'un sistem de concepții. Aceste încercări confirmă în mod remarcabil părerea deja exprimată la Congresul partidului referitor la deosebi-

*) Parodiare a cântecului revoluționar „Pe baricade“. — N. Edit. P. C. R.

rea dintre punctul de vedere al intelectualului burghez, care se alătură social-democrației și cel al proletarului devenit conștient de interesele sale de clasă. De pildă, același „practician“ dela „Iskra“ nouă, a cărui profunzime de spirit ne este cunoscută de mai înainte, mă acuză că aș concepe partidul „ca pe o fabrică uriașă care are în frunte în loc de director un Comitet Central“ (Nr. 57, supliment). „Practicianul“ nici nu bănuiește că strașnicul cuvânt pe care-l aruncă trădează dintr’odată o psihologie de intelectual burghez care nu cunoaște nici practica nici teoria organizației proletare. Fabrica, ce pare unora numai o sperietoare, este tocmai forma superioară de cooperare capitalistă care a unit și a disciplinat proletariatul, l-a învățat să se organizeze, l-a pus în fruntea tuturor celorlalte pături ale populației muncitoare și exploatare. Tocmai marxismul ca ideologie a proletariatului i-a învățat și-i învață pe intelectualii nestatornici să facă distincția între aspectul de exploatare (disciplina bazată pe teama de a muri de foame) și aspectul ei de organizatoare (disciplina bazată pe munca în comun, care e un rezultat al tehnicii foarte dezvoltate). Disciplina și organizarea, pe care un intelectual burghez și le însușește cu atâta greutate, proletariatul și le însușește foarte ușor datorită tocmai acestei „școli“ care este fabrica. Frica de această școală, complecta neînțelegere a însemnătății ei din punct de vedere organizatoric sunt caracteristice pentru metodele de gândire care oglindesc condițiile mic-burgheze de existență și care dau naștere aceluși aspect al anarhismului, pe care social-democrații germani îl numesc *Edelanarchismus*, adică anarhismul „aristocrat“, — anarhism boeresc cum i-aș spune eu. Acest anarhism boeresc este propriu în special nihilistului rus. Organizația de Partid i se pare o „fabrică“ monstruoasă, supunerea părții față de întreg și a minorității față de majoritate îi apare ca o „subjugare“ (vezi foiletoanele lui Axelrod), diviziunea muncii sub conducerea centrului îl făcea să scoată vaete tragi-comice împotriva faptului că oamenii sunt transformați în „roțițe și șuruburi“ iar transformarea redactorilor în simpli colaboratori este considerată drept o formă deosebit de periculoasă a acestei

transformări); când cineva amintește de statutul de organizare, aceasta provoacă o grimasă și observație plină de dispreț (la adresa „formaliștilor“) cum că treaba merge și fără statut.

E de necrezut, dar totuși așa este: tovarășul Martov îmi face tocmai mie o astfel de observație edificatoare în Nr. 58 al „Iskrei“, citând, pentru a convinge cât mai bine, propriile mele cuvinte din „Scrisoarea către un tovarăș“. Ei bine, nu este oare „anarhism boieresc“, nu este oare codism să justifiți conservarea și proslăvirea spiritului de cerc și a anarhiei într'o epocă în care partidul există deja, servindu-te de exemple din epoca haosului și a cercurilor?

Dece înainte nu aveam nevoie de statut? Pentrucă Partidul se compunea din cercuri răzlețe, fără nicio legătură organizatorică între ele. Trecerea dintr'un cerc într'altul era în funcție numai de „bunăvoința“ fiecărui individ, care nu avea în față nicio expresie bine definită a voinței întregului. Chestiunile litigioase din sânul cercurilor nu se rezolvau recurgându-se la statut, „*ci luptând și amenințând cu plecarea*“; așa m'am exprimat eu în „Scrisoarea către un tovarăș“^{4*}), întemeindu-mă, în general, pe experiența propriului meu colegiu format din șase redactori. Un asemenea fenomen era firesc și inevitabil în epoca cercurilor, dar nimănui nu-i trecea prin minte să-l proslăvească și să-l considere ideal; toți se plâneau de această lipsă de unitate, toți sufereau din cauza ei și doreau contopirea cercurilor răzlețe într'o organizație încheată de Partid. Și acum, când această fuziune s'a îndeplinit, suntem târâți înapoi, ni se servește o frazeologie anarhistă, sub forma unor concepții organizatorice superioare! Oamenilor cari s'au obișnuit cu halatul comod și cu papucii traiului Oblomov²⁴-ist al cercului familiar, statutul formal le pare prea îngust, prea incomod, prea împovăraător, prea înjositor, prea birocratic, prea sclavagist, prea vexator pentru „procesul“ liber al luptei ideologice. Anarhismul boieresc nu înțelege că statutul formal e necesar tocmai pentru a înlocui legăturile strâmte ale cercuri-

*) Vezi Opere, vol. V, pag. 192. — N.E.M.

lor printr'o legătură largă de partid. Nu era nevoie și nici nu era posibil să se dea o formă precisă legăturilor interne sau externe ale cercurilor, căci aceste legături erau bazate pe prietenie sau pe „încredere“ nemotivate și necontrolate. Legătura de partid nu poate și nu trebuie să se bazeze nici pe unele, nici pe celelalte, ea trebuie să se bazeze tocmai pe un statut *formal*, redactat „birocratic“ (din punct de vedere al intelectualului demățat) și care, dacă este strict respectat, ne asigură împotriva arbitrajului de cerc, a capriciilor de cerc, împotriva regimului de certuri practicat în cercuri și numite liberul „proces al luptei ideologice“.

Redacția „Iskrei“ noi se servește ca de un atu împotriva lui Alexandrov de constatarea instructivă că „încrederea este un lucru gingaș, care nu poate fi băgată cu forța în inimile și mințile oamenilor“ (Nr. 56, *Supliment*). Redacția nu înțelege că punând pe primul plan categoria încredere, încredere *fără niciun atribut*, ea își trădează încăodată anarhismul boieresc și codismul organizatoric. Când eu eram numai membrul unui cerc, fie al colegiului format din șase redactori, fie al organizației „Iskrei“, aveam dreptul, să zicem, să justific refuzul meu de a lucra cu X, numai prin neîncrederea mea, necontrolată și nemotivată. De când am devenit membru de Partid, eu *nu am dreptul* să mă justific numai printr'o vagă neîncredere, căci s'ar deschide larg porțile pentru toate prostiile și toanele caracteristice cercurilor de altădată. Eu *sunt obligat* să motivez „încrederea“ sau „neîncrederea“ printr'un argument formal, adică folosindu-mă de o dispoziție formal stabilită de programul nostru, de tactica noastră, de statutul nostru; datoria mea este să nu mă mărginesc numai să afirm „am încredere“ sau „nu am încredere“, fără să motivez această afirmație ci eu, ca de altfel oricare altă parte a partidului, sunt obligat să *dau socoteală* de hotărârile mele în fața întregului partid; sunt obligat să urmez calea *formal prescrisă* pentru a-mi exprima „neîncrederea“, pentru a aplica părerile și dorințele cari decurg din această neîncredere. Noi ne-am ridicat deja deasupra punctului de vedere îngust de cerc, deasupra punctului de vedere al „încrederei“ **ne-**

controlate, la punctul de vedere de *partid* care cere să se respecte metodele formal prescrise, pentru a-și exprima și *verifica* încrederea. Redacția, însă, ne târăște înapoi și intitulează codismul său drept noi concepții organizatorice!

Priviți cum raționează așa zisa noastră redacție de partid, în legătură cu grupurile publicistice care ar putea să ceară să fie reprezentate în redacție. „Noi nu ne vom indigna, nu vom începe să invocăm disciplină“, ne informează anarhiștii care, totdeauna și pretutindeni, și-au manifestat disprețul lor față de disciplină. Cică noi, ori „ne vom înțelege“ (sic) cu aceste grupuri, în caz că sunt serioase, ori nu le vom lua cererile în considerație.

Se poate vedea deci, ce nobleță înaltă ia poziția împotriva formalismului nostru vulgar „de fabrică“! De fapt, în acest caz, avem de-aface cu o frazeologie de cerc renovată cu care redacția se adresează partidului deoarece ea simte că nu reprezintă o instituție de partid, ci spărtura unui cerc vechi. Falsitatea lăuntrică a acestei poziții duce inevitabil la acea profundă filosofie *anarhistă* care ridică haosul la rangul de principiu al organizației social-democratice, acel haos care numai verbal, fariseic, se declară că aparține trecutului. Nu e nevoie de niciun fel de ierarhie de colegii, de instanțe inferioare și superioare de partid: o astfel de ierarhie pare anarhismului boieresc o născocire birocratică ieșită din ministere, departamente etc. (vezi foiletonul lui Axelrod) ; nu e nevoie ca partea să se supună întregului, nu e nevoie să fie stabilite formal și birocratic pentru ca metodele *de partid* să fie „înțelese“ sau delimitate; să lășăm mai departe ca vechile certuri de cerc să fie consfințite prin frazeologia asupra metodelor de organizare „cu adevărat social-democrate“.

Iată că, în acest caz, proletarul, care a trecut prin școala „fabricii“, poate și trebuie să dea o lecție individualismului anarhist. Muncitorul conștient a ieșit de mult din fașă, a trecut timpul când se ferea de intelectual ca atare. Muncitorul conștient știe să prețuiască acea rezervă mai bogată de cunoștințe,

acel orizont politic mai larg, lucruri pe care le găsește la intelectualii social-democrați. Dar, pe măsură ce se formează la noi un partid *adevărat*, muncitorul conștient trebuie să învețe să distingă psihologia unui luptător al armatei proletare de psihologia unui intelectual burghez care face paradă de anarhismul său; el trebuie să se deprindă să ceară ca obligațiile de membru de partid să fie îndeplinite nu numai de simplii membri, dar și de cei „de sus“, trebuie să învețe să trateze codismul în chestiunile organizatorice cu același dispreț cu care a tratat pe vremuri codismul în chestiunile tactice.

Girondinismul și anarhismul boierec sunt deasemenea strâns legate de o ultimă trăsătură caracteristică a poziției adoptate de „Iskra“ nouă în chestiunile organizatorice, anume: apărarea *autonomismului* împotriva centralismului. Acesta este sensul principal pe care îl au (dacă au vreun sens) *) văicărelile în semn de protest împotriva birocratismului și autocratismului, regretele pentru „neatenția nemeritată, față de neiskriști“ (cari au apărut *autonomismul* la Congres), vaetele comice că se pretinde o „supunere necondiționată“, plângerile amare împotriva pompadurismului **) etc., etc. În orice partid, aripa oportunistă apără și justifică întotdeauna orice stare de înapoiere, — atât în materie de program, cât și în materie de tactică și de organizare. Apărarea stării de înapoiere (a codismului), „Iskrei“ noi în materie de organizație, este strâns legată de apărarea *autonomismului*. E drept că autonomismul este deja atât de discreditat, în genere vorbind, după cei trei ani de propagandă ai „Iskrei“ vechi, încât „Iskrei“ noi îi e încă rușine să se pronunțe deschis pentru el; ea ne asigură încă de simpatiile ei pentru centralism, dar ea dovedește aceasta numai prin faptul că scrie cuvântul centralism cu litere cursive. De fapt, ori de câte ori „Iskra“ nouă încearcă să aducă chiar și o critică

*) Las la o parte aici, ca peste tot în acest paragraf, sensul „cooptaționist“ al acestor vociferări.

**) Expresie care vine dela „pompadurii noștri“, eroii așului român de Saltăcov-Scedrin. — N. Edit. P.C.R.

inofensivă „principiilor“ *quasi-centralismului* „adevărat social-democrat“ (nu anarhist?), ea demască punctul de vedere autonomist. Oare, nu este acum limpede pentru toți că în chestiunile de organizare, Axelrod și Martov au deviat în spre Akimov? Oare nu au mărturisit singuri în mod solemn aceasta prin cuvintele lor semnificative despre „neatenția nemerită față de neiskriști“? Și Akimov cu prietenii săi nu au apărat ei oare autonomismul la congresul partidului nostru?

De fapt, autonomismul (dacă nu anarhismul) este tocmai ceea ce apărau Martov și Axelrod la Congresul Ligii, atunci când, cu o râvnă comică, încercau să dovedească că partea nu trebuie să se supună întregului, că partea este autonomă în ceea ce privește stabilirea relațiilor ei față de întreg, că statutul Ligii din străinătate, care formulează aceste relații, este valabil în ciuda voinței majorității partidului, în ciuda voinței centrului partidului. Tovarășul Martov apăra acum fățiș în coloanele „Iskrei“ noi (Nr. 6) tocmai autonomismul, atunci când se ocupă de introducerea de membri în comitetele locale de către Comitetul Central. Nu voi vorbi de sofismele copilărease cu care tovarășul Martov a apărat autonomismul la Congresul Ligii și îl apăra în „Iskra“ nouă *); țin numai să notez aici că tendința aceasta de netăgăduit de a apăra *autonomismul contra centralismului* este caracteristica principiilor oportunistului în chestiunile organizatorice.

Opușarea în „Iskra“ nouă a principiului formal, „*democratic*“ (subliniat de autor) „principiului formal *birocratic*“ este aproape unica încercare de a analiza noțiunea de birocratism. Această opunere (care, din nefericire, este tot atât de puțin dezvoltată și clarificată ca și aluzia la neiskriști) cuprinde un grăunte de adevăr. Birocratism *versus* **) democra-

*) Cercetând diferitele puncte din statut, tovarășul Martov a trecut cu vederea tocmai punctul care vorbește de relația întregului față de părțile lui. Comitetul Central „repartizează forțele partidului“ (punctul 6). Se pot oare repartiza forțele fără mutarea militanților dintr'un comitet într'altul? Asupra unui lucru atât de elementar, ne e pur și simplu penibil să ne oprim.

***) Contra. — N. E. M.

tism însemnează tocmai centralism *versus* autonomism; este tocmai principiul de organizare al social-democrației revoluționare pus în raport cu principiul de organizare al oportuniștilor social-democrației. Acest principiu din urmă tinde să meargă de jos în sus și deaceia el apără pretutindeni, unde este posibil și pe cât este posibil, autonomismul, „democratismul“ care atinge anarhismul (la cei ce sunt peste măsură de zeloși). Dimpotrivă, principiul organizatoric al social-democrației revoluționare tinde să pornească de sus, preconizând lărgirea drepturilor și împuternicirii centrului față de părțile întregului. În epoca dezorganizării și a cercurilor, acest for suprem, dela care tindea să plece în domeniul organizatoric social-democrația revoluționară, era, în mod inevitabil, unul din cercurile cele mai influente datorită activității sale și consecvenței sale revoluționare (în cazul nostru organizația „Iskrei“). În epoca de restabilire a unității reale a partidului și de contopire a cercurilor învechite în această unitate, acest for suprem este în mod inevitabil *Congresul partidului*, organul suprem al partidului. Congresul întrunește, pe cât posibil, pe toți reprezentanții organizațiilor active, desemnează instituțiile centrale (adeseori cu o astfel de compoziție, încât să satisfacă mai mult elementele înaintate, decât pe cele înapoiate ale partidului, încât să placă mai mult aripii sale revoluționare, decât celei oportuniste), le transformă în forul suprem până la Congresul următor. Așa se întâmplă cel puțin la social-democrații europeni, deși, încetul cu încetul, începe să se întindă acest obicei și la social-democrații asiatici, nu fără luptă și nu fără sfadă, obicei pe care anarhiștii îl detestă din principiu.

Este extrem de interesant să notăm că toate caracteristicile principiale ale oportunismului în chestiunile de organizare (autonomismul, anarhismul boieresc sau intelectual, codismul și girondinismul), pe cari le-am menționat, se observă *mutatis mutandis* (cu schimbările cuvenite) la toate partidele social-democrate din lume, de îndată ce social-democrația se împarte într'o aripă revoluționară și una oportunistă (și unde

nu se întâmplă aceasta ?). Aceasta s'a evidențiat și mai mult tocmai în ultimul timp în rândurile partidului social-democrat german, atunci când înfrângerea în alegerile din circumscripția 20 electorală din Saxonia (așa-zisul incident Göhre *) a pus la ordinea zilei principiile organizației de Partid. Zelul oportuniștilor germani a contribuit în special la ridicarea chestiunii de principiu asupra incidentului amintit. Göhre (un fost pastor, autorul unei cărți destul de răspândite: *Drei Monate Fabrikarbeiter* **) și unul dintre „eroii“ congresului dela Dresda) este un oportunist înfocat, iar organele oportuniștilor consecvenți germani „*Sozialistische Monatshefte*“ („Caielele lunare socialiste“) „au sărit imediat în apărarea“ lui.

Oportunismul în chestiunile de program este, firește, legat de oportunismul în chestiunile de tactică și de oportunismul în chestiunile de organizare. Cel care și-a luat sarcina să expună „noul“ punct de vedere a fost tovarășul Wolfgang Heine. Pentru a caracteriza fizionomia acestui intelectual tipic care, aderând la social-democrație, a introdus în sânul ei mentalitatea oportunistă, va fi suficient să spunem că tovarășul Wolfgang Heine este ceva mai puțin decât un tovarăș Akimov german și ceva mai mult decât un tovarăș Egorov german.

Tovarășul Wolfgang Heine și-a început campania în „Caielele lunare socialiste“ cu tot atâta alai ca și tovarășul Axelrod în „Iskra“ nouă. Aceasta se vede din însuși titlul articolului său: „Notițe democratice în legătură cu incidentul Göhre (Nr. 4, Aprilie, „*Sozialistische Monatshefte*“). Nici conținutul nu e mai puțin bombastic. Tovarășul Wolfgang Heine se ridică împotriva „încălcării autonomiei circumscrip-

*) Göhre a fost ales în Reichstag la 16 Iunie 1903 în circumscripția a 15-a din Saxonia, dar, după congresul dela Dresda și-a depus mandatul. Alegătorii circumscripției 20 al cărei loc în Reichstag devenise vacant după moartea lui Rosenow, au vrut să propună din nou candidatura lui Göhre. Conducerea centrală a partidului și comisia centrală de agitație din Saxonia s'au opus și, neavând dreptul de a interzice formal candidatura lui Göhre, au izbutit totuși să facă așa fel ca Göhre să renunțe să mai candideze. La alegeri, social-democrații fură înfrânți.

***) Trei luni muncitor în fabrică. A apărut în 1891. — N.E.M.

ției electorale“, apără „principiul democratic“, protestează împotriva amestecului unei „instanțe superioare“ (adică a conducerii centrale a partidului) în libera alegere a deputaților de către popor. Aici nu este vorba de un incident întâmplător, ne lămurește tovarășul W. Heine, ci de o întregă „*tendință de birocratizare și centralizare a partidului*“, o tendință care s'a observat, zice el, și mai înainte, dar care, acum, a devenit deosebit de primejdioasă. Trebuie să recunoaștem în principiu că organizațiile locale ale partidului sunt generatorii vieții lui (plagiat din broșura tovarășului Martov: „Încă odată în minoritate“). Nu trebuie „să ne obișnuim ca toate hotărârile politice importante să plece numai dela un singur centru“, trebuie să prevenim Partidul împotriva unei „politici doctrinare, care pierde contactul cu viața“ (citat din cuvântarea tovarășului Martov, ținută la Congresul partidului, în care el declară că „viața își va lua singură dreptul ei“). ..., „Dacă examinăm fondul lucrurilor, — își adâncește argumentarea, tovarășul Heine — și dacă facem abstracție de ciocnirile personale care și aici, ca totdeauna, au jucat un rol destul de mare, atunci vom găsi în această îndârjire împotriva *revizionistilor* (subliniat de autor, care probabil face aluzie la deosebirea dintre noțiunile: lupta împotriva revizionismului și lupta împotriva revizionistilor) mai ales o neîncredere a elementelor oficiale din partid în „*elementele străine*“ (W. Heine, pe cât se vede, n'a citit încă broșura care tratează despre lupta împotriva stării de asediu și deaceia el recurge la englezismul *outidertum* *). o neîncredere a tradiției față de ceace e neobișnuit, a instituției impersonale față de ceace este individual“ (vezi rezoluția lui Axelrod dela Congresul Ligii referitor la sugrumarea inițiativei individuale), „într'un cuvânt aceeași tendință de a birocratiza și centraliza partidul“.

Noțiunea de „disciplină“ stârnește la tovarășul Heine o indignare nu mai puțin nobilă decât aceea a tovarășului Axel-

*) *outsider* — termen englez cu care se desemnează elementele ce duc o activitate separată, în afară de organizație, de pildă fabricanții care nu aderă la un cartel. — N. Ed. P.C.R.

rod.„Și se reproșă revizioniştilor, — scrie el, — că nu sunt destul de disciplinați pentru că scriam în „Caietele socialiste lunare“; — un organ care nu era recunoscut ca revistă social-democrată, pentru că nu era *sub controlul partidului*. Această încercare de a restrânge noțiunea de „social-democrat“, această cerință a *disciplinii* în domeniul ideologic, unde trebuie să domnească o libertate absolută (amintiți-vă fraza: lupta ideologică este un proces, formele de organizație însă, numai forme), „dovedește tendința de a birocratiza și de a sugruma individualitatea“. Și mult, încă foarte mult mai apoi, W. Heine tună și fulgeră împotriva acestei tendințe nesuferite de a crea „o *singură* mare organizație, atotcuprinzătoare, cât mai centralizată cu putință, o *singură* tactică, o *singură* teorie“; tună și fulgeră împotriva pretenției de a exista o *singură* „subordonare necondiționată“, „subordonare oarbă“, împotriva „centralismului simplist“ etc. cuvânt cu cuvânt „după Axelrod“.

Discuția deschisă de W. Heine s'a încins și, dat fiind că în partidul german ea nu a fost înăbușită de toate certurile din pricina cooptării, dat fiind că Akimovii germani își arată fizionomia nu numai la Congres ci, în mod permanent, într'un organ special, deaceia discuția s'a concentrat repede asupra analizei tendințelor principale manifestate de ortodoxism și revizionism în chestiunea organizatorică. Kautsky, ca unul din reprezentanții curentului revoluționar, (acuzat, se înțelege, ca și la noi de „dictatură“, de inchiziții și de alte lucruri înspăimântătoare), interveni („Neue Zeit“, 1904, Nr. 28, articolul „Wahlkreis und Partei“ — „Circumscripția electorală și Partidul“). „Articolul lui W. Heine, declară Kautsky, oglindește ideile întregului cerc revizionist“. Oportuniștii apără din răputeri autonomismul, slăbirea disciplinii de partid, reducerea ei la zero, nu numai în Germania, ci și în Franța și Italia, pretutindeni tendințele lor duc la *desorganizare*, la denaturarea „principiului democratic“, ajungând să-l transforme chiar în *anarhism*. „Democrația nu înseamnă nicidecum lipsa puterii de stat, — îi învață Kautsky pe oportuniști în chestiunea or-

ganizării, — democrația nu înseamnă anarhie, ea este *supremația masei* asupra mandatarilor ei, în opoziție cu alte forme de supremație, în care presupușii servitori ai poporului sunt în realitate stăpânii lui.“ K. Kautsky cercetează amănunțit rolul desorganizator al autonomismului oportunist în diferite țări: el arată că tocmai prin alăturarea la social-democrație a unei „*mulțimi de elemente burgheze* *) se întărește oportunismul, autonomismul și tendințele de indisciplină; el repetă mereu că „organizația este arma care va emancipa proletariatul“, că „organizația este arma luptei de clasă proprie proletariatului“.

În Germania, unde oportunismul este mai slab decât în Franța și Italia, „tendințele autonomiste n’au avut alt rezultat decât câteva declamații mai mult sau mai puțin patetice, îndreptate împotriva dictatorilor și marilor inchișitori, împotriva excomunicării **) și împotriva obiceiului de a găsi peste tot erezii, cicăleli și gălcevi fără sfârșit care, dacă ar fi analizate, ar conduce la certuri interminabile“. Nu e de mirare că în Rusia, unde oportunismul în Partid este și mai slab decât în Germania, tendințele autonomiste au dat naștere la mai puține idei și la mai multe „declarații patetice“ și certuri.

Nu-i de mirare că Kautsky ajunge la concluzia: „Poate că în nicio altă chestiune revizionismul din toate țările nu este atât de omogen, în ciuda varietăților lui și împetrișărilor lui ca în chestiunea organizării“. Tendințele fundamentale ale ortodoxismului și revizionismului în acest domeniu le formulează și K. Kautsky tot printr’un „cuvânt teribil“: *birocratism versus democratism*. „Ni se spune, scrie K. Kautsky că a da conducerii partidului dreptul de a influența alegerea candidatului (pentru alegerile parlamentare) de către circumscripțiile electorale locale, înseamnă „să atentezi în mod rușinos la

*) K. Kautsky citează ca exemplu pe Jaurès. În măsura în care astfel de oameni deviază spre oportunism, „disciplina de partid trebuie să te apară ca o îngrădire inadmisibilă a liberei lor personalități“.

**) *Bannstrahl* înseamnă anatema. Acesta este echivalentul german al termenilor rusești „stare de asediu“ și „legi excepționale“. Acesta este „cuvântul teribil“ al oportuniștilor germani.

principiul democratic care cere ca toată activitatea politică să se desfășoare de jos în sus, din inițiativa masselor, și nu de sus în jos pe cale birocratică...“ Dar, dacă există într’adevăr vreun principiu democratic, apoi acela este că majoritatea trebuie să aibă prioritate asupra minorității și nu invers... Alegerea deputatului în parlament de către o circumscripție electorală oarecare este o chestiune importantă pentru întregul Partid și el, deci, trebuie să influențeze fixarea candidaturilor cel puțin prin intermediul oamenilor de încredere ai partidului (*Vertrauensmänner*). „Cine găsește acest procedeu prea birocratic sau centralist să propună ca desemnarea candidaților să se facă prin votul direct al tuturor membrilor de Partid (*sämtliche Parteigenossen*). Cine însă socotește că aceasta nu se poate realiza, acela nu trebuie să se plângă de lipsă de democrație, dacă funcția indicată ca și multe altele care privesc întreg partidul, este îndeplinită de una sau mai multe instanțe de partid“. Totdeauna era un „drept al obiceiului“ în partidul german ca diversele circumscripții electorale „să se înțeleagă tovarășește“ cu conducerea centrală a partidului pentru fixarea candidaturilor.

„Dar Partidul a devenit prea mare pentru ca acest drept al obiceiului recunoscut tacit să fie suficient. Dreptul obiceiului încetează de a mai fi un drept când încetează de a mai fi recunoscut ca ceva dela sine înțeles, când prescripțiile lui, ba chiar însăși existența lui sunt contestate. Atunci, e necesar ca acest drept să fie fixat formal, să fie codificat... „atunci trebuie, mai exact, „fixat în statut“ (*statutarische Festlegung*)*) și totodată să se aplice o rigurozitate mai mare în organizare (*grössere Straffheit*)“.

Vedem dar, într’un alt cadru, aceeași luptă dintre aripă

*) Este extrem de instructiv să comparăm aceste observații ale lui K. Kautsky despre înlocuirea dreptului obiceiului recunoscut tacit, printr’un drept codificat, fixat formal cu „schimbarea“ prin care trece Partidul nostru în general și redacția în special, după Congresul partidului. Comparati cu cuvântarea Verei Zasulici (la Congresul ligii, pag. 66 și următoarele) care nu-și dă seama de întreaga însemnătate a acestei schimbări.

oportunistă și cea revoluționară a partidului pe tema organizării, același conflict dintre autonomism și centralism, dintre democratism, și „birocratism“, dintre tendințele de slăbire și cele de întărire a rigurozității în organizații și disciplină, dintre psihologia intelectualului ezitant și cea a proletarului hotărât, dintre individualismul intelectual și coeziunea proletară. Se pune întrebarea: ce atitudine a luat față de acest conflict *democrația burgheză*, nu aceea pe care istoria poznașă i-a fâgăduit tovarășului Axelrod că i-o va arăta cândva în secret, ci *democrația burgheză reală, adevărată*, care are în Germania reprezentanți tot atât de savanți și cu tot atâta spirit de observație ca și domnii noștri dela „Elberarea“? *Democrația burgheză germană* a luat imediat atitudine față de noua divergență și, — ca și în Rusia, ca și pretutindeni, — s'a ridicat în întregime în apărarea aripii oportuniste din partidul social-democrat. Organul de frunte al capitalului de bursă german, „Gazeta din Frankfurt“, a publicat un articol fulgerător (Frankfurter-Zeitung, 1904, 7 Aprilie, Nr. 97, Abendsblatt), care arată că plagiatele nerușinate după Axelrod devin literalmente un fel de boală a presei germane. *Democrații fanatici dela bursa din Frankfurt* biciuiesc „absolutismul“ din partidul social-democrat, „dictatura partidului“, „domnia autocrată a conducerii de partid“, „excomunicările“ prin cari partidul „pare că vrea să pedepsească revizionismul întreg“ (amintiți-vă: „falsa acuzație de oportunism“), pretenția de a exista o „supunere oarbă“, „o disciplină care te omoară“, „o supunere servilă“, transformarea membrilor de partid în „cadavre politice“ (asta e mult mai tare decât șuruburile și roțițele!). „Orice originalitate personală, — strigă cavalerii bursei, indignați de regimul antidemocratic din rândurile social-democrației, — orice individualitate trebuie prigonită pentru că, altfel, suntem amenințați să mergem spre regimul francez, spre jaurèsism și millerandism, după cum a declarat deschis Sindermann, raportorul asupra acestei chestiuni“ la Congresul partidului social-democrat din Saxonia.

Prin urmare, e absolut sigur că, în măsura în care există un sens principial în noile cuvintele emise de „Iskra“ nouă în chestiunea organizării, în aceeași măsură acest sens este oportunist. Această concluzie e confirmată și de întreaga analiză a congresului partidului nostru, care s'a scindat într'o aripă revoluționară și una oportunistă, precum și de exemplul tuturor partidelor social-democrate din Europa, în care oportunismul în chestiunea organizării se exprimă prin aceleași tendințe, prin aceleași acuzații și, în cele mai multe cazuri, chiar prin aceleași cuvinte. Firește, particularitățile naționale ale diferitelor partide și deosebiriile dintre condițiile politice ale diferitelor țări își imprimă pecetea lor și fac ca oportunismul german să nu semene deloc cu cel francez, cel francez cu cel italian, cel italian cu cel rus. Dar analogia dintre împărțirea fundamentală a tuturor acestor partide într'o aripă revoluționară și una oportunistă, analogia dintre modul de a gândi și tendințele oportuniste în chestiunea organizării apare evidentă în ciuda deosebirilor de condiții pe care le-am arătat mai sus *). Abundența de reprezentanți ai intelectualității radicale în rândurile marxiștilor noștri și social-democraților noștri a făcut și face de neînălăturat existența, în cele mai diferite domenii și sub cele mai felurite forme a oportunismului, care ia naștere din psihologia acestei intelectualități. Noi am combătut oportunismul în chestiunile fundamentale ale concepției noastre, în chestiunile de program și divergența în privința scopurilor urmărite a dus inevitabil la ruptura definitivă dintre liberali, care au corupt marxismul nostru legal, și social-democrați. Noi

*) Nimeni nu se va îndoi în timpul de față că vechea împărțire a social-democraților ruși pe chestiuni de tactică, în economiști și politici, a fost analoagă cu împărțirea întregii social-democrații internaționale în oportuniști și revoluționari, deși deosebirea dintre tovarășul Martinov și Akimov deoparte și tovarășul von Volmar și von Elm sau Jaurès și Millebrand pe de altă parte este foarte mare. Tot așa de sigur este și analogia împărțirilor fundamentale pe chestiunile de organizare, cu toate deosebirile foarte mari de condiții dintre țările lipsite de drepturi politice și cele libere politicește. Este extrem de caracteristic că redacția „Iskrei“ noi, care ținea la principii, ocupându-se în treacăt de discuția dintre Kautsky și Heine (Nr. 64) a ocolit, infricoșată, chestiunea tendințelor principale ale oricărui oportunism și al oricărui ortodoxism în chestiunea organizării.

am combătut oportunismul în chestiunile de tactică și, firește, divergența dintre noi și tovarășii Kricevski și Akimov asupra acestor chestiuni mai puțin importante a fost numai vremelnică și nu a dus la formarea de partide deosebite. Acum trebuie să înfrângem oportunismul lui Martov și Axelrod în chestiunile de organizare care, bine înțeles, sunt mai puțin fundamentale decât chestiunile de program și tactică, dar care se află în prezent pe primul plan al vieții noastre de partid.

Când se vorbește de lupta împotriva oportunismului, nu trebuie niciodată să se uite trăsătura caracteristică a întregului oportunism de azi absolut în toate domeniile: impreciziunea lui, nebulozitatea lui, dificultatea de a-l sesiza. Oportunistul, prin însăși natura lui, evită totdeauna să pună problemele precise și definitiv, caută o linie de mijloc, oscilează între puncte care se exclud între ele căutând „să fie de acord“ și cu unul și cu celălalt, reducând divergențele la mici îndreptări, la în-doeli, la deziderate blajine și nevinovate etc., etc. Oportunistul în chestiunile de program, tovarășul Bernstein, „este de acord“ cu programul revoluționar al partidului și deși ar dori desigur o „reformă radicală a lui“, socotește totuși că aceasta e un lucru inoportun, nepotrivit și mai puțin important decât clarificarea „principiilor generale“, ale „criticii“ (care constau mai ales în a împrumuta fără spirit critic principii și expresii din democrația burgheză). Oportunistul în chestiunile de tactică, tovarășul von Volmar, este și el de acord cu vechea tactică a social-democrației revoluționare și se mărginește mai mult la declamații, la mici îndreptări, la cuvinte de spirit, fără să preconizeze vreo tactică „ministerialistă“ precisă. Oportuniștii în chestiunile de organizare, tovarășii Axelrod și Martov, n'au formulat nici până astăzi, cu toate invitațiile directe ce li s'au făcut, niciun fel de teză principială precisă, care să poată fi „întărită pe cale statutară“; și ei ar dori, fără îndoială, o „reformă radicală“ a statutului nostru de organizare („Iskra“ Nr. 58, pag. 2, coloana a 3-a), dar ei ar prefera să se ocupe mai întâi de „chestiuni generale de organizare“ (pentru că o reformă într'adevăr radicală a statutului nostru care,

în ciuda paragrafului 1, este centralist, ar duce inevitabil la autonomism dacă ea ar fi făcută în spiritul „Iskrei“ noi, iar tovarășul Martov nu prea vrea să recunoască tendința sa *principială* spre autonomism nici măcar față de sine însuși). De aceea, poziția lor „principială“ în chestiunea organizării trece prin toate culorile curcubeului: predomină nevinovatele declamații patetice despre autocratism și birocratism, despre su-punerea oarbă, despre șuruburi și roțițe — declamații atât de nevinovate, încât este greu, foarte greu să deosebești din ele sensul principial adevărat de cel cooptaționist adevărat. Dar, cu cât înaintezi mai mult în pădure, cu atât dai de copaci mai mulți: Incercarea de a analiza și de a da o definiție precisă „birocratismului“ odios, duce inevitabil la autonomism, încercarea de a-l aprofunda și de a-i da un temei, duce inevitabil la justificarea înapoerii, la codism, la fraze girondiste. În sfârșit, principiul *anarhismului* se ivește ca unicul principiu cu adevărat definit și care apare foarte viu în practică (practica merge totdeauna înaintea teoriei). Ironizarea disciplinei — autonomism — anarhism, iată scara pe care când se urcă, când se coboară oportunismul nostru în materie de organizare, să-rind dela o treaptă la alta și eschivându-se abil de orice formulare precisă a principiilor sale *). Exact aceeași gradație

*) Cine-și amintește desbaterile care au avut loc în legătură cu pa-
ragraful 1 își va da seama perfect că greșala tovarășului Axelrod și a
covarășului Martov în legătură cu acest paragraf, duce inevitabil, dacă ea
se desvoltă și se aprofundează, la oportunism în materie de organizare.
Ideea fundamentală a tovarășului Martov, înscrierea automată în Partid,
este tocmai un fals democratism, este ideea construirii partidului de jos în
sus. Dimpotrivă, ideea mea este „birocratică“ în sensul că Partidul se con-
struește de sus în jos, dela Congresul partidului până la diferitele orga-
nizații de Partid. Psihologia intelectuaiului burghez și frazele anarhiste,
precum și ingenozitatea de cugetare oportunistă, codistă, — toate acestea
s'au manifestat în desbaterile asupra paragrafului 1. Tovarășul Martov
spune în articolul său: „Starea de asediu“ că „munca ideologică a în-
ceput“. Aceasta este adevărat într'atât încât el și Axelrod împing cu-
getarea într'o direcție cu adevărat nouă, începând cu punctul 1. Totuși
nenorocirea este numai că această direcție este oportunistă. Cu cât
„munca“ lor va înainta mai mult în această direcție, cu atât ea va fi
mai epurată, mai ferită de certuri iscate de chestiunea cooptării, cu atât
se vor infunda în mlaștină. Tovarășul Plehanov și-a dat bine seama încă
dela Congresul partidului și i-a prevenit pentru a doua oară în articolul
„Ce nu trebuie să facem?“: eu sunt, cum s'ar zice, gata chiar să vă

se observă și la oportunismul în chestiunile de program și tactică: ironizarea „ortodoxismului“, a dreptei credinți, a îngustimii și imobilității de spirit — „critică“ revizionistă și ministerialism — democrație burgheză.

Există o ură strâns legată psihologiceste cu ura împotriva disciplinei și tonul. Un persistent sentiment de *jignire* psihologiceste strâns legat cu ura împotriva disciplinei, răsună în scrierile tuturor oportuniștilor contemporani în general și în cele ale minorității noastre, în special. Ei sunt cei prigoniți, oprimați, excluși, hârțuiți, călcați în picioare. Aceste cuvinte conțin mai mult adevăr psihologic și politic decât bănuia probabil autorul spiritualei glume despre musafiri și gazde. Intr'adevăr, examinați procesele verbale ale congresului partidului nostru și veți vedea că minoritatea e formată din toți cei jigniți, din toți aceia cari pentru un motiv oarecare au fost jigniți cândva de social-democrația revoluționară. Aici sunt bundiștii și cei dela „Cauza muncitoare“ pe cari i-am „jignit“ într'atât, încât au părăsit Congresul; aici sunt cei dela „Muncitorul din Sud“ jigniți profund din cauza desființării organizațiilor în general și a propriei lor organizații în special; mai este aici tovarășul Mahov, care era jignit ori de câte ori lua cuvântul (fiindcă de fiecare dată se făcea de râs); mai sunt, în sfârșit și tovarășul Martov și Axelrod cari au fost jigniți de „falsa acuzație de oportunism“ din cauza paragrafului 1 din statut și de înfrângerea suferită în alegeri. Și toate aceste jigniri amare n'au fost un rezultat întâmplător al șarjelor nepermise, al atacurilor acerbe, al polemicilor furioase, al trântirii cu ușa și al amenințării cu pumnul, cum cred încă și astăzi foarte mulți filistini, ci rezultatul politic inevitabil al întregii munci ideologice depusă de „Iskra“ în decurs de trei ani. Dacă noi, în timpul acestor trei ani, n'am

cooptez, dar nu mai urmați această cale care duce exclusiv la oportunism și anarhism. Martov și Axelrod n'au ascultat de acest sfat bun: Cum? Să nu mergem? Să fim de acord cu Lenin, că cooptarea nu-i decât o gâlceavă? Niciodată! Il vom arăta noi că suntem oameni cu principii! Si au arătat în mod evident tuturor că, în măsura în care principiile lor sunt noi, în aceeași măsură ele sunt oportuniste.

trăncănit numai degeaba ci ne-am exprimat convingeri care trebuiau să devină fapte, atunci nu puteam să nu combatem la congres pe anti-iskriști și „mlaștina“. Și după ce noi, împreună cu tovarășul Martov, care a luptat în primele rânduri cu vâlul ridicat, am jignit atâtea lume, nu ne mai rămânea decât foarte puțin de făcut, anume să-l jignim puțin și pe tovarășul Axelrod și Martov, pentru ca paharul să se umple. Cantitatea a devenit calitate. S'a produs negația negației. Toți cei jigniți au uitat socotelile dintre ei, s'au aruncat plângând cu hohot unii în brațele altora și au ridicat steagul „răscoalei împotriva leninismului“ *).

Răscoala e un lucru minunat când o fac elementele înaintate împotriva celor reacționare; când aripa revoluționară se răscoală împotriva celei oportuniste, asta e bine. Când însă aripa oportunistă se răscoală împotriva celei revoluționare, asta e rău.

Tovarășul Plehanov este nevoit să ia parte la această acțiune rea, în calitate, să zicem, de prizonier de război. El caută să-și „descarce inima“ citând frazele neîndemânatică și răzlețe ale autorului cutărei sau cutărei rezoluții în favoarea „majorității“ și exclamă totodată: „Săracul tovarășul Lenin! Ce buni sunt partizanii lui ortodocși!“ („Iskra“, nr. 63, Supliment).

Ei bine, tovarășe Plehanov, dacă eu sunt sărac, apoi redacția „Iskrei“ noi a căzut în mizerie deabinelea. Oricât de sărac sunt eu, n'am ajuns încă la o astfel de sărăcie absolută încât să trec cu vederea Congresul partidului și să am nevoie, pentru a-mi exersa spiritul, să caut material în rezoluția membrilor de comitete. Oricât de sărac aș fi, sunt de o mie de ori mai bogat decât acei ai căror adepți exprimă nu numai întâmplător vreo frază neîndemânatică, ci în toate chestiunile — și în chestiunile de organizare și în cele de tactică și în cele de program — se țin dârz pe o poziție principială opusă princi-

*) Această expresie uimitoare aparține tovarășului Martov („Starca de asediu...“, pag. 68). Tovarășul Martov a așteptat să se completeze numărul de cinci pentru ca să poamească „răscoala“ împotriva mea, care eram unul singur. Tovarășul Martov polemizează neîndemânatic: el vrea să distrugă adversarul adresându-i cele mai mari complimente.

piilor social-democrației revoluționare. Oricât de sărac aș fi, n'am ajuns încă să fiu nevoit să *ascund publicului* laudele ce mi le aduc asemenea adepți. Însă redacția „Iskrei“ noi e nevoită să facă acest lucru.

Știi dumneata, cititorule, ce este comitetul din Voronej al Partidului Muncitoresc Social-Democrat din Rusia? Dacă nu știi, atunci citește procesele-verbale ale congresului partidului. Acolo vei afla că orientarea acestui comitet a fost perfect exprimată de tovarășul Akimov și de tovarășul Bruker, care, la Congres, au luptat pe toată linia împotriva aripii revoluționare și care de zeci de ori au fost considerați oportuniști de toată lumea, începând cu tovarășul Plehanov și isprăvind cu tovarășul Popov.

Și iată ce declară acest Comitet din Voronej în foaia sa din Ianuarie (Nr. 12, 1904, Ianuarie):

„In Partidul nostru, care crește neincetat, s'a întâmplat anul trecut un eveniment mare și important pentru el: a avut loc Congresul al II-lea al Partidului Muncitoresc Social-Democrat-Rus, al reprezentanților organizațiilor lui. Convocarea congresului partidului era un lucru foarte complicat și, în condițiile regimului monarhic, foarte riscant, un lucru foarte greu. Și deaceea, nu-i de mirare că convocarea Congresului: *e lăsa mult de dorit*, iar Congresul n'a satisfăcut toate cerințele, deși a decurs bine. Tovarășii cari fuseseră însărcinați de consfătuirea din 1902 să convoace Congresul fuseseră arestați și *Congresul a fost organizat de persoane delegate de un singur curent din sânul social-democrației ruse, de cel iskrist*. Multe organizații social-democrate, dar neiskriste, n'au fost invitate să ia parte la lucrările congresului: *deaceea, în parte, sarcina congresului de a elabora programul și statutul partidului a fost îndeplinită foarte defectuos și chiar cei ce au participat la Congres recunosc că statutul are mari lacune care pot duce la confuzii primejdioase*“. La Congres iskriștii înșiși s'au scindat și mulți militanți de vază ai P.M.S.D.R. care se părea mai înainte că acceptă complect programul de acțiune al „Iskrei“, și-au dat seama că multe din punctele lor de vedere susținute *mai ales de către Lenin și Plehanov* nu pot fi aplicate în practică. Deși aceștia din urmă au învins la Congres, puterea vieții practice, cerințele activității reale la care iau parte și toți neiskriștii au îndreptat repede greșelile teoreticienilor și au introdus chiar după Congres îndreptări serioase. „Iskra“ s'a schimbat mult și *făgăduiește să asculte cu atenție cererile militanților social-democrației, în general*. Astfel, deși *lucrările congresului urmează să fie revizuite* de către Congresul următor, și după cum își dau seama cei ce au luat parte la Congres, ele nu sunt satisfăcătoare și *deaceea nici nu pot fi socotite de Partid ca hotăriri definitive*, totuși, Congresul a lămurit starea de lucruri din Partid, a furnizat un material bogat pentru activitatea ulterioară teoretică și organizatorică a partidului și reprezintă o *urlašă experiență, plină de învățăminte pentru activitatea de ansamblu*

a partidului. Hotărârile congresului și statutul elaborat de el vor fi luate în considerație de toate organizațiile, dar multe se vor abține de a se odlăuzi exclusiv după ele date fiind imperfecțiunile lui vădite.

Comitetul din Voronej, înțelegând însemnătatea muncii de ansamblu a partidului, a luat parte activă la toate chestiunile de organizare a partidului. El este conștient de toată însemnătatea celor petrecute la Congres, salută schimbarea produsă în redacția „Iskrei“, devenită Organul Central (principal).

Deși, starea de lucruri din Partid și din Comitetul Central nu ne mulțumește încă, credem totuși că această muncă grea de organizare a partidului va fi perfecționată printr'un efort comun. Ca răspuns la zvonurile false, Comitetul din Voronej declară tovarășilor că nici nu poate fi vorba ca acest Comitet din Voronej să iasă din Partid. Comitetul din Voronej înțelege perfect ce exemplu primejdios ar fi ieșirea din P.M.S.D.R. a unei astfel de organizații muncitorești cum este Comitetul din Voronej, ce aspru oprobriu ar cădea asupra partidului și cât de păgubitor ar fi acesta pentru organizațiile muncitorești care ar urma o astfel de pildă. Nu trebuie să provocăm noi sciziuni, ci să tindem stăruitor să unim într'un singur Partid pe toți socialiștii și muncitorii conștienți. În afară de aceasta, Congresul al II-lea a fost un Congres ordinar și nu unul constituant. Excluderea din Partid nu poate fi pronunțată decât de un tribunal al partidului și niciun fel de organizație, nici măcar C. C. n'are dreptul să excludă din Partid vreo organizație social-democrată. Mai mult, Congresul al II-lea a adoptat paragraful 8 din statut, după care fiecare organizație este autonomă (de sine stătătoare) în treburile sale locale și deaceia *Comitetul din Voronej are dreptul deplin de a-și pune în aplicare concepțiile de organizare și în Partid.*

Redacția „Iskrei“ noi, citând această foaie în Nr. 61, a publicat numai partea a doua din tirada citată, numai pe aceea pe care am reprodus-o mai sus cu litere mari; partea întâia însă, reprodusă cu petit, redacția a preferat s'o omită.

I-a fost rușine.

s) CÂTEVA CUVINTE DESPRE DIALECTICĂ. CELE DOUĂ REVOLUȚII

Aruncând o privire generală asupra desvoltării crizei din Partidul nostru, vom vedea ușor că compoziția de bază a ambelor tabere adverse a rămas tot timpul aceeași, cu mici excepții. Este vorba de lupta dintre aripa revoluționară și cea oportunistă din Partidul nostru. Dar această luptă a trecut prin etapele cele mai felurite și oricine vrea să înțeleagă literatura care s'a acumulat până acum din abundență, nenumăratele indicații fragmentare, citate izolate de context, acuzații diferite etc., etc., trebuie să studieze de aproape caracteristicile fiecărei etape în parte.

Să enumerăm etapele principale și vădit deosebite unele de altele: 1. Discuția asupra paragrafului 1 din statut. O luptă pur ideologică cu privire la principiile fundamentale de organizare. Plehanov și cu mine suntem în minoritate. Martov și Axelrod propun o formulare oportunistă și se pomenesc în brațele oportuniștilor. 2. Scindarea produsă în organizația „Iskrei“ pe chestiunea listelor de candidați pentru Comitetul Central. Fomin sau Vasiliev în grupul de cinci, Troțki sau Travinski în grupul de trei. Plehanov și cu mine cucerim majoritatea (9 contra 7), — în parte datorită tocmai faptului că am fost în minoritate în problema paragrafului 1. Coaliția lui Martov cu oportuniștii a confirmat de fapt toate temerile mele, provocate de incidentul cu Comitetul de organizare. 3. Continuarea discuțiilor asupra amănunțelor statutului. Martov este din nou salvat de oportuniști. Noi suntem din nou în minoritate și apărăm drepturile minorității în instanțele centrale. 4. Cei șapte oportuniști extremi părăsesc Congresul. Noi devenim majoritate și învingem în alegeri coaliția (alcătuită din minoritatea iskristă, din „mlaștină“ și din anti-iskriști). Martov și Popov refuză să intre în grupul nostru format din trei persoane. 5. Certurile de după Congres, din cauza cooptării. Desmățul atitudinii anarhiste

și a frazeologiei anarhiste. Elementele mai puțin hotărâte și mai șovăelnice din „minoritate“ capătă preponderență.

6. Pentru a evita sciziunea, Plehanov trece la o politică „killwith kindness“ *). „Minoritatea“ pune mâna pe redacția O. C. și pe Consiliu și atacă din răspuțeri C. C. Certurile continuă să se extindă peste tot. Primul atac împotriva C. C. este respins. Cearta pare că începe să se potolească oarecum. Devine posibil să se discute relativ liniștit două chestiuni pur ideologice care frământă mult Partidul: a) Care este importanța și explicația politică a scindării partidului în „majoritate“, și „minoritate“ produsă la congresul al II-lea și care a înlocuit toate împărțirile vechi? b) Ce însemnătate are din punct de vedere principial noua poziție adoptată de „Iskra“ nouă în chestiunea organizării? În fiecare din aceste stadii conjuncturile în care se duce lupta și scopurile imediate ale atacurilor sunt esențialmente deosebite; fiecare stadiu reprezintă, s'ar putea spune, câte o bătălie dintr'o campanie militară. Nu se poate înțelege nimic din lupta noastră, dacă nu se studiază condițiile concrete ale fiecărei bătălii. Studiindu-le însă, ne vom da seama clar că dezvoltarea acestei lupte decurge într'adevăr dialectic, prin contraziceri: minoritatea devine majoritate, majoritatea minoritate; fiecare tabără trece dela apărare la atac și dela atac la apărare; punctul de plecare al luptei ideologice, (paragraful 1) „este negat“ și înlocuit cu certurile care invadează toate domeniile **), dar apoi începe „negația negației“ și „după ce ne-am împăcat“, în diverse centre trăim în pace, când mai bine, când mai rău cu nevasta pe care ne-a hărăzit-o Dumnezeu, ne întoarcem din nou la punctul de plecare, la lupta pur ideologică; dar, acum această „teză“ este îmbogățită cu toate rezultatele „antitezei“ și a devenit sinteză superioară, în care greșala izo-

*) Uclde cu finețe. — N. Edit. P.C.R.

***) Dificila problemă a delimitării certurilor și a divergenței principale se rezolvă acum dela sine: tot ce se referă la cooptare sunt certuri, tot ce se referă la analiza luptei dela Congres, discuțiile asupra paragrafului 1 și asupra devierii spre oportunism și anarhism este o divergență principială.

lată, întâmplătoare, comisă în legătură cu cheștiunea paragrafului 1, devine un *quasi*-sistem de concepții oportuniste în materie de organizare, în care legătura acestui fenomen cu împărțirea fundamentală a partidului nostru într'o aripă revoluționară și una oportunistă devine pentru toți din ce în ce mai evidentă. Într'un cuvânt: nu numai ovăzul crește după cum spune Hegel, dar și social-democrații ruși se luptă între ei tot după Hegel.

Dar marea dialectică hegeliană pe care și-a însușit-o marxismul și a așezat-o în picioare, nu trebuie niciodată confundată cu procesul vulgar care justifică zigzagurile militanților politici care dezertează din aripa revoluționară și trec la cea oportunistă a partidului, cu maniera vulgară de a pune în acelaș sac declarații deosebite, momente deosebite de dezvoltare a diferitelor stadii ale procesului unic. Dialectica adevărată nu justifică greșelile personale, ci studiază cotiturile inevitabile, dovedind caracterul lor inevitabil printr'un studiu foarte amănunțit și concret al acestei dezvoltări. Teza fundamentală a dialecticii este: nu există adevăr abstract, adevărul este totdeauna concret.. Și nu trebuie să se confunde această marea dialectică hegeliană cu această înțelepciune vulgară a vieții, care se exprimă prin proverbul italian, *mettere la coda dove non va il capo* (să-ți bagi coada unde nu încap capul).

Bilanțul dezvoltării dialectice a luptei din Partidul nostru se reduce la două revoluții. Congresul partidului a fost o adevărată revoluție, după cum a observat, pe bună dreptate, tovarășul Martov în articolul său „Încă odată în minoritate“. Deasemeni au dreptate și unii oameni de spirit din minoritate atunci când spun: lumea este pusă în mișcare de revoluții. Și iată, am făcut și noi o revoluție ! Ei au făcut într'adevăr o revoluție după Congres. E adevărată și afirmația că, în general vorbind, lumea este pusă în mișcare de revoluții. Dar importanța concretă a fiecărei revoluții concrete nu este încă definită de această maximă generală: există și revoluții cari seamănă a reacțiune, putem spune parafrazând expresia ce nu

poate fi uitată a neuitatului tovarăș Martov. Trebuie să se știe dacă aripa revoluționară sau cea oportunistă a partidului a constituit forța reală care a săvârșit revoluția, trebuie să se știe dacă luptătorii au fost însufleșiți de principii revoluționare sau oportuniste, pentru a stabili dacă cutare sau cutare revoluție concretă a împins „lumea“ (Partidul nostru) înainte sau înapoi.

Congresul partidului nostru este un fenomen unic în felul lui, fără precedent în istoria mișcării revoluționare ruse. Pentru prima oară un partid revoluționar conspirativ a reușit să iasă din bezna clandestinismului la lumina zilei și să arate lumii întregi desfășurarea și rezultatul luptei interne din Partidul nostru, întreaga fizionomie a partidului nostru și a fiecărui element cât de puțin însemnat al lui în chestiunile de program, de tactică și de organizare. Pentru prima oară am reușit să ne eliberăm de tradiția desmățată a cercurilor și de filistinismul revoluționar, să adunăm laolaltă zeci de grupuri din cele mai deosebite care adeseori se dușmăneau între ele, care erau legate unele de altele numai și numai prin puterea unei idei și erau gata (în principiu) să-și jertfească orice particularitate și independență în folosul întregului măreț alcătuit pentru întâia oară de noi: în folosul *partidului*. Dar, în politică, jertfele nu se fac dela sine; ele sunt impuse prin luptă. Era inevitabil că lupta pentru dizolvarea unei organizații trebuia să fie îndârjită. Vântul proaspăt al luptei libere, deschise, s'a transformat într'o vijelie. Această vijelie a măturat — și e mai bine că a măturat toate rămășițele de tot felul ale tuturor intereselor, sentimentelor și tradițiilor de cerc, fără excepție, creând pentru întâia oară veritabile organe competente de Partid.

Dar, una e să te numești, alta e să fii. Una e să jertfești în principiu cercurile în folosul partidului, alta să renunți la cercul tău. Vântul proaspăt a fost încă prea proaspăt pentru persoanele care erau obișnuite cu filistinismul mucegăit. „Partidul n'a suportat primul său Congres“, după cum s'a exprimat just, (din întâmplare, just) tovarășul Martov în articolul său: „Încă

odată în minoritate“. Jignirea ce le-a fost adusă prin dizolvarea organizațiilor a fost prea tare. Vijelia furioasă a ridicat tot nămolul din fundul șuvoiului partidului nostru și acest nămol și-a luat revanșa. Vechiul spirit de cerc anchilozat a biruit spiritul încă tânăr de partid. Aripa oportunistă a partidului nostru, puternic lovită, a învins — vremelnic, firește — aripa revoluționară, întărindu-și forțele prin întâmplătoare pradă akimovistă.

Din această victorie a rezultat „Iskra“ nouă, nevoită să devolve și să adâncească greșala săvârșită de redactorii ei la congresul partidului. Vechea „Iskra“ a propovăduit adevărurile luptei revoluționare. „Iskra“ nouă propovăduiește o înțelepciune vulgară a vieții: a concesiunii și a împăciuirii. Vechea „Iskra“ a fost organul ortodoxismului militant. „Iskra“ nouă ne servește rângătura oportunistă — mai ales în chestiunile de organizare. Vechea „Iskra“ și-a atras ura, care-i făcea cinste, atât din partea oportuniștilor ruși, cât și din partea oportuniștilor din Europa apuseană. „Iskra“ nouă „s'a cumișit“ și în curând va înceta să-i fie rușine de laudele pe cari i le aduc oportuniștii extremi. „Iskra“ veche a mers neclintit spre țelul ei și vorbele ei nu se despărțeau de faptă. Viciul interior al poziției adoptate de „Iskra“ nouă dă naștere inevitabil — chiar independent de voința și de conștiința oricui, — la fățarnicie politică. Ea protestează împotriva spiritului de cerc pentru a masca biruința spiritului de cerc asupra spiritului de Partid. Ea osândește în mod fariseic sciziunea, ca și cum s'ar putea imagina vreun alt mijloc de a combate sciziunea în vreun partid cât de cât organizat afară de supunerea minorității față de majoritate. Ea proclamă necesitatea de a ține seama de opinia publică revoluționară și, ascunzând laudele akimovilor, se îndeletnicește cu bârfeli meschine pe seama comitetelor aripii revoluționare a partidului *). Ce rușine ! Ce insultă gravă au adus ei vechii noastre „Iskre“ !

Un pas înainte, doi pași înapoi... Acest proces se întâmplă și în viața indivizilor și în istoria națiunilor și în desvoltarea

*) Pentru această îndeletnicire drăgălașă s'a elaborat deja forma stereotipă: corespondentul nostru X comunică despre comitetul majorității Y că a tratat prost pe tovarășul din minoritate Z.

partidelor. Ar fi cea mai criminală lașitate să ne îndoim măcar o clipă de triumful inevitabil, deplin, al principiilor social-democrației revoluționare, al organizației proletare și al disciplinei de Partid. Am cucerit deja foarte mult; trebuie să luptăm mai departe, fără a ne lăsa demoralizați de insuccese; trebuie să luptăm hotărât, disprețuind metodele filistine ale cercurilor în spirit de cerc, să păstrăm până la ultima posibilitate legătura unică de partid, creată cu atâtea eforturi, care unește pe toți social-democrații din Rusia și să căutăm să obținem printr'o muncă dâră și sistematică ca toți membrii partidului și în special muncitorii să cunoască pe deplin și conștient obligațiile membrilor de partid, lupta ce s'a dat la Congresul al II-lea al partidului, toate cauzele și peripecțiile divergențelor noastre, să-i facem să cunoască rolul funest al oportunistului, care și în domeniul organizării ca și în ceea ce privește programul nostru și tactica noastră cedează, deoarece el este neputincios, în fața psihologiei burgheze, își însușește fără spirit critic punctul de vedere al democrației burgheze, tocește arma luptei de clasă a proletariatului.

Organizarea este singura armă pe care o are proletariatul în lupta sa pentru cucerirea puterii. Desbinat de concurența anarhică ce domnește în societatea burgheză, strivit de povara muncii forțate în favoarea capitalului, aruncat mereu „la fund“ în complectă mizerie, sălbăticie și degenerare, proletariatul poate deveni și va deveni în mod inevitabil, o putere de neînving, numai datorită faptului că unirea lui ideologică, întemeiată pe principiile marxismului este consolidată de unitatea materială a organizării, care strânge milioanele de oameni ai muncii în armata clasei muncitoare. În fața acestei armate nu va rezista nici puterea devenită șubredă a absolutismului rus, și nici puterea ce devine șubredă a capitalului internațional. Această armată își va strânge rândurile din ce în ce mai compact, în pofida tuturor zigzagurilor și a pașilor ei îndărăt, în pofida frazeologiei oportuniste a girondinilor social-democrației actuale, în pofida autotămâierii îngâmfate a înapoiatului spirit al cercurilor, în pofida strălucirii și a gălăgiei anarhismului *intelectual*.

ANEXĂ

INCIDENTUL TOV. GUSEV CU TOV. DEUTSCH

Esența acestui incident care este strâns legat de așa zisa listă „falsă“ (după expresia tov. Martov), care a fost menționată în scrisoarea tovarășilor Martov și Starover și pe care am citat-o în capitolul intitulat „Nevinovatele victime ale unei false acuzații de oportunism“, constă în următoarele: tovarășul Gusev a comunicat tovarășului Pavlovici că această listă, compusă din tovarășii Stein, Egorov, Popov, Troțki și Fomin, i-a fost transmisă de tov. Deutsch (pag. 12 din scrisoarea tov. Pavlovici). Din cauza aceasta, tovarășul Deutsch l-a acuzat pe tovarășul Gusev de „calomnie intenționată“, și o comisie de arbitraj compusă din tovarășii a recunoscut că „comunicarea“ tovarășului Gusev este „injustă“ (vezi rezoluția arbitrajului din „Iskra“ Nr. 62). După ce *redacția* „Iskrei“ a publicat rezoluția acestei comisii, *tov. Martov* (deci nu *redacția*) a scos o foaie separată intitulată: „Rezoluția comisiei de arbitraj“, în care el reproduce în întregime nu numai rezoluția acestei comisii, ci și o dare de seamă complectă asupra judecării acestei afaceri, precum și o *post-față* a *lui*. În această *post-față*, tov. Martov, între altele califică drept „rușinos“ „faptul că s'a falsificat o listă pentru a fi folosită în lupta dintre fracțiuni“. La această foaie, tov. Liadov și Gorin cari fuseseră delegați la Congresul al II-lea au răspuns printr'o altă foaie intitulată: „O a patra persoană în comisia de arbitraj“, în care ei „protestează energic împotriva faptului că tov. Martov își permite să depășească hotărârile comisiei de arbitraj, atribuind tovarășului Gusev intenții rele“, atunci când comisia n'a stabilit existența unei calomnii intenționate, ci a hotărât numai că informația tovarășului Gusev este inexactă. Tovarășii Gorin și Liadov explică amănunțit că informația tovarășului Gusev a nu-

tut fi provocată de o greșală absolut firească, și caracterizează ca „nedemnă“ purtarea tovarășului Martov, care a făcut (și face în foaia hui) el însuși o serie de declarații false, atribuind, în mod arbitrar, tovarășului Gusev o intenție rea. Nu puteau, în genere, spun ei, să existe intenții rele. Iată, dacă nu mă înșel, toată „literatura“ referitoare la această chestiune, la lămurirea căreia consider că este datoria mea să contribui.

Înainte de toate este necesar ca cititorul să-și dea bine seama de momentul și condițiunile în care a apărut această listă (lista candidaților pentru C. C.). După cum am mai spus în text, organizația „Iskrei“ s'a consfătuit la Congres asupra unei liste de candidați pentru C. C., pe care ar putea s'o propună congresului de comun acord. Consfătuirea s'a terminat cu o divergență: majoritatea organizației „Iskra“ a acceptat lista compusă din Travinski, Glebov, Vasiliev, Popov și Troțki, dar minoritatea n'a vrut să cedeze și a insistat să se adopte lista compusă din — Travinski, Glebov, Fomin, Popov și Troțki. Cele două fracțiuni ale organizației „Iskra“ nu s'au mai întrunit după această consfătuire, la care au fost prezentate și votate aceste liste. Ele au făcut la Congres o agitație liberă dcoarece doreau să rezolve această controversă care le despărțea prin votul întregului Congres al partidului, și fiecare încerca să atragă de partea ei cât mai mulți delegați. Această agitație liberă la Congres a scos la suprafață acel fapt politic, pe care l-am analizat atât de amănunțit în text, și anume: necesitatea, pentru minoritatea iskriștilor (în frunte cu Martov) de a se sprijini pe „centru“ (mlaștină) și pe anti-iskriști pentru a ne învinge. Aceasta era necesar, pentru că marea majoritate a delegaților, cari apărau în mod consecvent programul, tactica și planurile organizatorice ale „Iskrei“ împotriva asaltului anti-iskriștilor și al „centrului“, a trecut, foarte repede și ferm, de partea noastră. Din 33 de delegați (mai exact: voturi) care nu aparțineau nici anti-iskriștilor, nici „centrului“ noi am cucerit foarte repede 24, am încheiat cu ei „un acord direct“, și am format o „majoritate compactă“. Tovarășul Martov a rămas cu nouă voturi; pentru a învinge,

el avea nevoie de toate voturile anti-iskriștilor și ale „centrului“, grupe cu care putea să meargă împreună (ca și în chestiunea paragrafului 1 al statutului), cu care putea să se „coalizeze“, adică dela care putea să primească sprijin, dar *nu putea* să încheie un acord direct, tocmai din cauză că tot timpul congresului el a luptat împotriva acestor grupări, tot atât de înverșunat pe cât am făcut-o și noi. În aceasta a constatat tragicomicul situației tovarășului Martov! Tovarășul Martov vrea să mă nimicească în „Stare de asediu“ printr’o întrebare teribil de veninoasă: „rugăm respectuos pe tovarășul Lenin să răspundă direct la următoarea întrebare: *cui* i-a fost străin la Congres „Muncitorul din Sud“? Răspund respectuos și direct: a fost străin tovarășului Martov. Dovada: eu am încheiat foarte repede acord direct cu iskriștii, iar tovarășul Martov n’a încheiat și n’a putut încheia un acord direct nici cu „Muncitorul din Sud“, nici cu tov. Mahov, nici cu tov. Bruker.

Numai după ce am înțeles această situație politică putem pricepe și unde se află „miezul“ delicatei chestiuni a faimoasei liste „false“. Imaginați-vă cum se prezentau în mod concret lucrurile: organizația „Iskrei“ s’a scindat și noi făceam o agitație liberă la Congres, apărându-ne listele. Între timp, în cursul nenumăratelor convorbiri particulare care au avut loc, listele sunt combinate în sute de feluri: în loc de cinci candidați, sunt desemnați trei, se propune să se înlocuiască cutare candidat cu cutare. Eu mi-amintesc foarte bine, de pildă, că în cursul unor convorbiri particulare, care au avut loc între cei din majoritate, s’au propus, iar apoi, după discuții și controverse, s’au respins candidaturile tovarășilor Rusov, Osipov, Pavlovič și Dedov. Se prea poate să se fi propus și alte candidaturi de care eu nu știu nimic. În cursul acestor convorbiri, fiecare delegat al congresului își spunea părerea, propunea modificări, etc. etc. Este foarte greu să se presupună că așa s’a întâmplat numai în sânul majorității. Este absolut sigur că acelaș lucru s’a petrecut și în sânul minorității, căci cei cinci candidați care fuseseră propuși la început (Popov, Troțki, Fomin, Glebov,

Travinski) au fost schimbați, precum am văzut-o din scrisoarea tovarășilor Martov și Starover, cu trei: Glebov, Troțki, Popov, și deoarece ei nu-l agreau pe Glebov, l-au schimbat cu plăcere prin Fomin (vezi foaia tovarășilor Liadov și Gorin). Nu trebuie să uităm că grupurile în cari i-am împărțit pe delegații congresului în textul acestei broșuri, au fost demarcate de mine în baza unei analize efectuate post-factum: în realitate, aceste grupuri abia se conturau în timpul agitației electorale, și schimburile de păreri dintre delegați aveau loc în toată libertatea; între noi nu exista un „zid“ și fiecare vorbea cu toți delegații cu care voia să discute în particular. Nu avem de ce să ne mirăm că, în această atmosferă, a apărut printre diversele combinații și liste ce s'au alcătuit, alături de lista minorității organizației „Iskra“ (Popov, Troțki, Fomin, Glebov, Travinski), o listă care nu se deosebea prea mult de ea: Popov, Troțki, Fomin, Stein, Egorov. Era și firesc să apară o asemenea combinație de candidați căci desigur candidații noștri, Glebov și Travinski, nu erau pe placul minorității organizației „Iskra“ (vezi scrisoarea lor în textul §, unde ei înlătură din trio pe Travinski, iar despre Glebov spun direct că e un compromis). Era firesc ca Glebov și Travinski să fie înlocuiți cu membrii Comitetului de organizare Stein și Egorov, și ar fi fost curios dacă nu i-ar fi venit această idee niciunui delegat din minoritatea partidului.

Să examinăm acum următoarele două chestiuni: 1) cine a avut inițiativa acestei liste: Egorov, Stein, Popov, Troțki, Fomin ? și 2) de ce s'a revoltat atât de tare tov. Martov atunci când i s'a atribuit lui această listă ? Pentru a răspunde *precis* la prima întrebare, ar fi fost necesar să întrebăm pe toți delegații congresului. Aceasta este acum imposibil. Ar fi fost necesar, în deosebi, să aflăm care delegați din minoritatea partidului (pe care nu trebuie s'o confundăm cu minoritatea organizației „Iskra“) au auzit vorbindu-se la Congres despre niște liste care au provocat sciziunea organizației „Iskra“ ? Ce atitudine au luat ei față de cele două liste ale majorității și minorității organizației „Iskra“ ? N'au propus și n'au auzit

ei sugestii sau păreri de a se aduce vreo modificare listei minorității din organizația „Iskra“ ? Din nefericire, aceste întrebări n’au fost puse probabil comisiei de arbitraj, care nici măcar n’a știut (judecând după textul hotărârii ei) din cauza căror „grupuri de cinci“ s’a scindat organizația „Iskra“. Tov. Belov de exemplu (pe care eu îl clasific în „centru“), „a arătat că el era în bune raporturi tovarășești cu Deutsch, care îi împărtășea impresiile sale despre lucrările congresului, și că, dacă Deutsch ar fi dus o agitație oarecare în favoarea unei liste sau a alteia, el ar fi comunicat aceasta și lui Belov“. Trebuie să regretăm că nu s’a lămurit dacă tov. Deutsch a împărtășit tovarășului Belov la Congres, impresiile lui despre listele organizației „Iskra“ și, dacă a făcut-o, ce atitudine a avut tov. Belov față de lista de cinci persoane pe care a propus-o minoritatea organizației „Iskra“, dacă el n’a propus sau n’a auzit cumva că se dorește să se aducă oarecari modificări acestei liste ? Din cauză că acest fapt n’a fost lămurit, reieșea că există în mărturiile tovarășilor Belov și Deutsch o contradicție, pe care au subliniat-o tov. Gorin și Liadov, și anume că tov. Deutsch, în ciuda afirmației sale, „ducea o agitație în favoarea unora sau altor candidați ai C. C.“, desemnați de organizația „Iskra“. Tov. Belov arată mai departe, că „el a aflat pe cale particulară de lista care a circulat la Congres, cu două zile înainte de sfârșitul Congresului, întâlnindu-se cu tovarășii Egorov, Popov și delegații comitetului dela Harcov. Cu această ocazie, tov. Egorov și-a exprimat mirarea, că numele lui figurează pe lista candidaților C. C., pentrucă, după părerea lui, candidatura sa nu putea să inspire simpatii atât delegaților majorității, cât și celor ai minorității“. Este foarte caracteristică că este vorba, după cum se vede, de minoritatea organizației „Iskra“, căci restul minorității congresului de partid, nu numai că se prea putea dar, după toate probabilitățile, trebuia să primească cu simpatie candidatura tov. Egorov, membru al Comitetului de organizare și orator de frunte al „centrului“. Din nefericire, nu aflăm nimic dela tov. Belov, despre simpatia sau antipatia acelor membri ai minori-

tății de Partid, care nu aparțineau organizației „Iskra“. Și tocmai această chestiune este importantă, deoarece tov. Deutsch se revolta că această listă a fost atribuită minorității organizației „Iskra“ atunci când ea putea să fie o inițiativă a minorității care nu aparținea acestei organizații!

Bineînțeles, astăzi este greu să ne aducem aminte, cine a fost primul care a dat sugestia de a se face o asemenea combinație a candidaților, și de la cine a aflat fiecare dintre noi despre această sugestie. Eu, de exemplu, nu mai pot să-mi amintesc nu numai de aceasta, dar nici cine din majoritate a fost primul care a propus candidaturile lui Rusov, Dedov și ale altora; eu n'am reținut din nenumăratele conversații, ipoteze, zvonuri despre tot felul de combinații de candidați de cât acele „liste“, care erau puse la vot în organizația „Iskra“ sau în adunările private ale majorității. Aceste „liste“ erau comunicate, în majoritatea cazurilor, pe cale verbală (în „Scrisoarea către redacția „Iskrei“ pag. 4 rândul 5 jos, eu numesc „lista“ tocmai combinația de cinci candidați pe care am propus-o verbal într'o adunare), dar adeseori erau și scrise pe foi de hârtie, cari se transmiteau din delegat în delegat în timpul ședințelor congresului și se distrugeau în mod obișnuit după ședințe.

Din moment ce nu există date precise referitoare la originea faimoasei liste, rămâne să presupunem că un delegat al minorității partidului, care nu era cunoscut de minoritatea organizației „Iskra“, s'a pronunțat pentru combinația de candidați care figurează în această listă, și că această combinație a început să circule la Congres pe cale verbală și scrisă, sau unul dintre membrii organizației „Iskra“ s'a pronunțat la Congres pentru această combinație și apoi a uitat. A doua ipoteză mi se pare mai verosimilă. Iată de ce: încă delă Congres, candidatura tovarășului Stein, a fost fără îndoială primită cu simpatie de minoritatea organizației „Iskra“ (vezi în textul broșurii mele), iar, la ideea candidaturii tovarășului Egorov, această minoritate a ajuns, fără îndoială, după Congres (căci la congresul Ligii, și în „Starea de asediu“ s'a exprimat regretul

că, Comitetul de Organizare n'a fost aprobat de Comitetul Central, iar tov. Egorov a fost membru al Comitetului de Organizare). Nu este oare firesc să presupunem, că această idee care plutea, probabil, în aer, de a se transforma membrii Comitetului de organizare în membri ai C. C. a fost exprimată de cineva din minoritate într'o conversație particulară și la Congresul partidului ?

Dar tov. Martov și tov. Deutsch sunt dispuși să vadă neapărat în aceasta, în loc de o explicație firească, o *murdărie*, o intrigă, un act necinstit, răspândirea „unor zvonuri *absolut false*, cu scopul de a defăima“, o „*falsificare care să servească luptei fracționiste*“, etc. Această tendință bolnăvicioasă poate fi explicată numai prin condițiunile nesănătoase ale traiului emigranților sau printr'o stare nervoasă anormală; și nici nu m'aș fi oprit asupra acestei chestiuni, dacă nu s'ar fi ajuns să se atenteze în mod nedemn la onoarea unui tovarăș. Gândiți-vă puțin: ce motive puteau să aibă tovarășii Deutsch și Martov pentru ca să caute o intenție rea și murdară într'o informație falsă, într'un zvon fals ? Imaginația lor bolnavă i-a făcut, probabil, să-și închipue că majoritatea i-a „defăimat“ nu prin aceea că a semnalat greșala politică a minorității (paragraful 1 și coaliția cu oportuniștii), ci că ar fi atribuit minorității liste „falsificate“, „notoriu false“. Minoritatea a preferat să explice lucrurile nu prin greșala ei, ci prin metodele murdare, necinstite și rușinoase ale majorității ! Am arătat și mai sus, atunci când am descris împrejurările în care s'au petrecut lucrurile, cât de absurd este să se caute o intenție rea într'o „informație grășită“; comisia de arbitraj alcătuită din tovarăși, și-a dat și ea seama de acest lucru, din moment ce n'a constatat existența vreunei calomnii, vreunei intenții rele sau rușinoase. În sfârșit acest lucru e dovedit și mai concret de faptul că, încă dela Congresul partidului chiar și înainte de alegeri, minoritatea organizației „Iskra“ a avut o explicație cu majoritatea în legătură cu acest zvon fals, iar tov. Martov s'a explicat chiar și în scrisoarea care a fost citită la adunarea celor 24 delegați ai majorității ! Nici nu i-a trecut prin minte majori-

tății să ascundă minorității organizației „Iskra“ faptul că la Congres circula cutare listă: tov. Lenski a vorbit despre această tovarășului Deutsch (vezi hotărîrea arbitrajului), tov. Plehanov a vorbit despre această tovarășei Zasulici („este imposibil să vorbești cu ea, mi se pare că mă ia drept Trepov“ — mi-a spus tov. Plehanov; și această glumă, care a fost repetată de mai multe ori, nu face decât să arate încă odată starea de iritație anormală în care se găsește minoritatea), eu am declarat tov. Martov că declarațiile lui (că lista nu-i aparține)... sunt suficiente. Atunci tov. Martov împreună cu tov. Starover (după câte îmi amintesc) ne-a trimis nouă, biroului, un bilețel cu următorul cuprins aproximativ: „Majoritatea redacției „Iskra“ roagă să fie admisă la adunarea particulară a majorității, pentru a desmînti zvonurile defăimătoare care sunt răspândite împotriva ei“. Plehanov și cu mine am răspuns pe acelaș bilețel: „N'am auzit niciun fel de zvonuri defăimătoare. Dacă este nevoie de o adunare a redacției, trebuie să ne înțelegem în mod special. Lenin, Plehanov.“ Venind seara la adunarea majorității, noi am povestit acest incident tuturor celor 24 de delegați. Pentru a înlătura posibilitatea vreunei neînțelegeri, am hotărît ca noi — cei 24 — să ne alegem câțiva delegați care să fie trimiși să se explice cu tovarășii Martov și Starover. Delegații aleși, tovarășii Sorokin și Sablina, s'au dus și au explicat că nimeni nu atribuie lista în mod special lui Martov sau lui Starover, mai ales după declarația pe care au făcut-o, și că nu avea nicio importanță dacă această listă provine dela minoritatea organizației „Iskra“ sau dela minoritatea congresului, care nu aparține acestei organizații. Doar nu o să ne apucăm să facem o anchetă la Congres, sau să interogăm pe toți delegații în legătură cu această listă! Dar, în afară de aceasta, tovarășii Martov și Starover ne-au mai adresat și o scrisoare care conține o desmîntire formală. Impuniterniciții noștri au citit această scrisoare în adunarea celor 24. S'ar părea că incidentul putea fi considerat ca închis, nu în sensul că cercetările cu privire la originea listei (dacă această origină prezintă vreun interes) puteau fi considerate ca în-

chise, ci că s'a înlăturat complet ideea că există vreo intenție „de a lovi în minoritate“ sau de a „defăima“ pe cineva, sau de a folosi „falsul în interesul luptei fracționiste“. Totuși, tovarășul Martov scoate, în Ligă, din nou la suprafață această josnicie — produs al unei imaginații bolnave, și aduce o serie întreagă de *informații inexacte* (datorită probabil, stării sale de iritație). El a spus că lista a cuprins un bundist. Aceasta este inexact. Toți martorii care au venit în fața comisiei de arbitraj, printre care și tovarășii Stein și Belov, confirmă că lista cuprindea pe tovarășul Egorov. Tovarășul Martov a spus că lista reprezenta o coaliție în sensul unei înțelegeri directe. Precum am explicat, aceasta este inexact. Tovarășul Martov a spus că nu au existat alte liste provenind din partea minorității organizației „Iskra“ (și capabile să îndepărteze majoritatea congresului de această minoritate) „nici măcar falsificate“. Aceasta este inexact, căci toată majoritatea congresului partidului a cunoscut nu mai puțin de trei liste, provenite dela tov. Martov și Co. și care n'au fost aprobate de majoritate (vezi lista Liadov și Gorin).

Dece această listă a tovarășului Martov a provocat, în genere, indignare? Pentrucă această listă a marcat o cotitură spre aripa dreaptă a partidului. Pe vremea aceea, tov. Martov a protestat împotriva „acuzății false de oportunism“, s'a indignat împotriva „caracterizării greșite ce s'a făcut poziției sale politice“, iar acum, toată lumea își dă seama că faptul că o anumită listă aparține tovarășului Martov și tovarășului Deutsch nu putea să aibă nicio importanță politică, că, *în fond, independent de această listă, sau de oricare altă listă*, acuzația n'a fost falsă, ci justă, iar caracterizarea poziției politice a fost exactă.

Bilanțul acestei penibile și dificile afaceri a faimoasei liste false este următorul:

1. Atentatul pe care l-a comis tovarășul Martov împotriva onoarei tovarășului Gusev strigând despre „faptul rușinos de a falsifica o listă în interesul luptei fracționiste“ nu

putem să nu-l calificăm drept nedemn, așa cum au făcut-o și tovarășii Gorin și Liadov.

2. Pentru a însănătoși atmosfera și pentru a scuti pe membrii partidului de obligația de a lua în serios orice ieșiri bolnăvicioase, ar trebui, poate, să stabilim la Congresul al treilea, o regulă care există în statutul organizatoric al Partidului Muncitoresc Social-Democrat German. Paragraful 2 al acestui statut spune: „Nu pot face parte din Partid, acei cari s'au făcut vinovați de grave călcări ale principiilor programului partidului și de fapte infamante. Chestiunea apartinerii ulterioare la Partid este decisă de un tribunal de arbitraj, convocat de conducerea partidului. Jumătate din judecători sunt desemnați de acel care propune excluderea, cealaltă jumătate o propune cel care este propus pentru excludere; iar președintele este numit de conducerea partidului. Apelul împotriva hotărîrii tribunalului de arbitraj se face la comisia de control sau la Congresul partidului“. O asemenea regulă ar putea fi o excelentă armă de luptă împotriva tuturor acelor cari aruncă cu ușurință acuzații (sau răspândesc șovnuri) în legătură cu un fapt infamant. Cu o asemenea regulă, toate acuzațiile de felul acesta ar fi fost taxate, odată pentru totdeauna, drept bârfeli murdare, atâta timp cât acela care acuză nu are suficient curaj moral să apară în fața partidului ca acuzator și să ceară un verdict dela instituțiile de partid competente.

Publicat la Geneva în 1904.

ADNOTĂRI

1. *Criza din Iulie* a fost provocată de evenimentele din 3-5 Iulie 1917. În aceste zile au avut loc la Petrograd demonstrații spontane ale muncitorilor și soldaților revoluționari în favoarea lozincii trecerii întregii puteri în mâinile Sovietelor. Bolșevicii au considerat ca prematură o eventuală acțiune armată, străduindu-se să rețină masele dela o asemenea acțiune. Când însă masele revoluționare au ieșit totuși în stradă, bolșevicii s-au pus în fruntea demonstrației, străduindu-se din răspuțeri să-l dea un caracter pașnic. Cu ajutorul menșevicilor și al socialiștilor-revoluționari, burghezia a încercat să înăbușe revoluția. Guvernul provizoriu burghez a deschis foc împotriva demonstrațiilor, a deslănțuit prigoană împotriva bolșevicilor, a pus la cale devastarea redacției ziarului „Pravda”, a emis ordin de arestare împotriva lui V. I. Lenin, care a fost nevoit să intre în ilegalitate, a arestat o serie de militanți bolșevici, ș.a.m.d. Sub conducerea lui Lenin și Stalin partidul bolșevic a reușit totuși și în aceste condițiuni să desfășoare o uriașă activitate politică, pregătind astfel victoria din Octombrie 1917. (pag. 27).

2. *Pacea dela Brest*. — Tânăra Republică Sovietică, ale cărei forțe nu se întăriseră încă, fusese nevoită să accepte pacea tâlhărească ce i-a fost impusă de Germania imperialistă și aliații ei la Brest-Litovsk, la 3 Martie 1918. După prăbușirea Germaniei kaizeriene în Noembrie 1918, pacea dela Brest a fost anulată de către guvernul sovietic. (pag. 27).

3. *Duma bulghinistă* — organ colectiv pe lângă guvernul țarist, proiectat de ministrul de interne Bulghin. În virtutea proiectului lui Bulghin, publicat în August 1905, Duma trebuia să fie un organ pur consultativ, muncitorii și mica burghezie necăpătând drept de vot. Bolșevicii au boicotat alegerile pentru această Dumă, făcând apel la mase să pășească pe calea insurecției armate. Sub presiunea evenimentelor revoluționare, guvernul țarist a fost nevoit să renunțe la acest proiect al Dumei, publicând în ziua de 17 Octombrie 1905 manifestul privitor la crearea unei Dume de stat cu drepturi „legislative”, lărgit fiind întrucâtva cercul alegătorilor. După înfrângerea insurecției armate din Decembrie (1905), bolșevicii au renunțat la boicotarea Dumei de Stat, înțelegând să utilizeze tribuna Dumei în lupta desfășurată împotriva absolutismului țarist și a burgheziei. (pag. 29).

4. *Partidul cadet, cadeții* — partidul principal al burgheziei ruse liberal-monarhiste, întemeiat în 1905 și având denumirea de partid „constituțional-democrat” (de unde și denumirea prescurtată de „cadeți”). (pag. 29).

5. „*Iskra*“ — primul ziar politic central al marxiștilor revoluționari, fondat de Lenin în străinătate și expedit în mod clandestin în Rusia. Primul număr a apărut în Decembrie 1900. „*Iskra*“ lui Lenin a avut un rol enorm, pregătind crearea partidului politic independent al proletariatului. „*Iskra*“ a dus o luptă crâncenă împotriva economismului, curent oportunist din sânul social-democrației ruse, și împotriva altor curente ostile clasei muncitoare. „*Iskra*“ a pregătit congresul al II-lea al partidului. În sânul redacției ziarului „*Iskra*“ Lenin a luptat împotriva oscilațiilor oportuniste ale celorlalți membri ai redacției, Plehanov, Martov, Axelrod, Zasulici, Potresov, cari ulterior s'au situat în fruntea menșevismului. În toamna anului 1903, după trecerea lui Plehanov de partea menșevicilor, Lenin a părăsit redacția „*Iskrei*“. Incepând cu No. 52, ziarul a devenit organul menșevicilor, păstrându-și totodată numele lui anterior. „Cursul scurt al istoriei P. C. (b) al U. S.“ spune, cu privire la rolul „*Iskrei*“ lui Lenin: „Apariția primelor numere ale „*Iskrei*“ (1900-1901) a marcat tranziția la o nouă perioadă, perioada formării reale, din grupuri și cercuri rătăcite, a Partidului Muncitoresc Social-Democrat din Rusia“. (pag. 32).

6. *Partidul stolipinist* (partidul muncitoresc stolipinist) — denumire ironică ce fusese dată, în răstimpul reacțiunii înscăunată după înfrângerea revoluției din 1905, menșevicilor lichidatori, care propovăduiau renunțarea la existența unui partid revoluționar ilegal al proletariatului, pentru a se crea un partid „pe față“, care să activeze în cadrul regimului stolipinist (regim ce și-a luat denumirea dela primul ministru țarist de atunci, Stolipin). (pag. 38).

7. *Comuna din Paris* — primul „guvern al clasei muncitoare“ (Marx) pe care l-a cunoscut istoria și care a venit la putere în urma insurecției proletariatului parizian, izbucnite în Martie 1871. Comuna din Paris a fost înăbușită în valuri de sânge de guvernul francez reacționar, căruia i-a venit în ajutor armata prusacă de ocupație. (pag. 45).

8. *Stahanov A.* (născut în 1905) — miner din Doneț, inițiator al mișcării de masă în favoarea ridicării productivității muncii în industria și economia rurală a U.R.S.S. (mișcarea stahanovistă). (pag. 59).

9. *Papanin I. D.* (născut în 1894) — explorator al Arcticii, șef al stațiunii piuitoare pe ghețuri „Polul Nord“, a cărei mișcare de derivare a decurs din 21 Mai 1937 până în 19 Februarie 1938. (pag. 59).

10. Este avută în vedere revoluția burgheză franceză dela sfârșitul veacului al XVIII-lea. (pag. 70).

11. Lenin scrisse după puțin timp cartea sa „Materialism și empiriocriticism“, în care făcu o critică zdrobitoare a concepțiilor lui Bogdanov și celorlalți revizionști, precum și ale mentorilor lor în domeniul filosofiei — Avenarius și Mach. (pag. 83).

12. *Millerandismul francez*. — Este avută în vedere intrarea social-stulului francez Millerand într'un guvern burghez reacționar (1899). (pag. 87).

13. Vezi *K. Marx*, „Contribuție la critica economiei politice“, prefață, (ed. germană din 1934, pag. 4, 5 și 6), (pag. 100).

14. *Kareiev N. I.* (1850-1921) — istoric idealist rus, autor al unor lucrări în domeniul filosofiei istoriei. Adversar îndârjit al marxismului. (pag. 105).

15. *Transformism* — doctrina darwinistă a transformării speciilor animale și vegetale. (pag. 108).

16. „*Scrisoarea*“ lui *Marx*. — Este avută în vedere scrisoarea adresată de Karl Marx, la sfârșitul lui 1877, redacției „*Otecestvenie Zapiski*“,

în legătură cu apariția articolului lui N. K. Mihailovski, „Karl Marx judecat de d-l J. Jucovski”. (pag. 108).

17. Opera amintită — „Ideologia germană” — a fost păstrată timp de decenii în arhivele social-democrației germane. Ea a fost pentru prima oară publicată în întregime în limba germană, în anul 1932, la Moscova, de către Institutul Marx-Engels-Lenin. (pag. 109).

18. Vezi prefața lui F. Engels la lucrarea sa „Ludwig Feuerbach și sfârșitul filosofiei clasice germane” (ed. germană 1939, pag. 4). (pag. 109).

19. *Cartea lui Morgan*. — Este vorba de „Societatea antică” („Ancient Society”) a lui Morgan. (pag. 110).

20. Vezi F. Engels, „Origina familiei, a proprietății private și a statului”. Prefața la prima ediție din 1884 (ed. germană, 1940, pag. VI). (pag. 110).

21. *Dreptul domonial* — varietate a dreptului de stăpânire feudal, ce s'a constituit în Rusia la mijlocul veacului al XV-lea. Moșia era considerată ca făcând parte din domeniul general al domnitorului feudal, ea fiind dată la început în stăpânire nobililor în chip vremelnic și condiționat, în schimbul serviciilor militare aduse sau al slujbei îndeplinite la curte. (pag. 116).

22. V. Burenin — colaborator al ziarului reacționar, „Novole Vremeni” („Vremea Nouă”), în care calitate a calomniat și a dus campanii de ațâțare furioasă împotriva tuturor reprezentanților curentelor progresive ale gândirii sociale. Adjectivul „burenist” este întrebuințat de Lenin pentru a vesteji uzul unor metode necinstite în polemică. (pag. 119).

23. Versuri dintr'o fatulă a vestitului fabulist rus Krilov. (pag. 122).

24. Vezi F. Engels „Origina familiei...”, prefața la prima ediție din 1884 (ed. germană din 1940, pag. V). (pag. 125).

25. „*Vestnic Europei*” — revistă iurară, care a apărut la Petersburg din 1866 până în vara anului 1918. A oglindit concepțiile burgheziei liberale ruse. În ultimul deceniu al veacului al XX-lea a dus o campanie sistematică împotriva marxismului. (pag. 130).

26. Vezi F. Engels, „Anti-Dühring” (ed. P.C.R. 1946, pag. 204-207). (pag. 136).

27. Vezi F. Engels, „Anti-Dühring” (ed. P.C.R. 1946, pag. 209-212). (pag. 139).

28. „*Otecestvenie Zapiski*” — revistă socială și literară, care a apărut la Petersburg din 1818 până la 1884. În jurul ei se grupaseră reprezentanții cei mai de seamă al intelectualității democratice revoluționare. Fu suspendată în 1884 de guvernul țarist. (pag. 140).

29. *Postoronâi* — pseudonim literar al lui N. K. Mihailovski. (pag. 140).

30. Este vorba de următoarele considerații, formulate de Karl Marx și F. Engels în „Manifestul partidului comunist”: „Concepțiile teoretice ale comunistilor nu sunt cătuși de puțin întemeiate pe idei sau principii, răscocite sau descoperite de cutare sau cutare renovator al lumii. Ele nu sunt decât expresia generală a relațiilor de fapt ale luptei de clasă ce se desfășoară, expresia procesului istoric în plină mișcare ce se săvârșește în fața ochilor noștri” (ed. germană 1939, pag. 17) (pag. 144).

31. Vezi F. Engels, „Anti-Dühring” (ed. germană 1939, pag. 82). (pag. 145).

32. Vezi scrierea lui Karl Marx către Ruge (Septembrie 1843) în Marx-Engels Gesamtausgabe, 1 Abt., Band I, S. 573-574. (pag. 151).

33. *Istoria Rusiei de după reformă* — de după „reforma țărănească” din 1861, care a desființat iobăgia în Rusia, cât și reformele ce au urmat în domeniul administrației, justiției, etc. Precum s'a exprimat V. I. Lenin, „reforma țărănească” a fost o reformă burgheză înfăptuită de feudali. Ea a constituit un pas înainte pe calea transformării Rusiei într-o monarhie burgheză» (Opere, ed. 3-a rusă, vol. XV, pag. 143). (pag. 158).

34. *Plehanov și cercul lui*. — E vorba aci de grupul „Eliberarea muncii”, primul grup marxist rus, care a fost înființat de Plehanov în 1883, în Elveția, și care a desfășurat o intensă activitate în direcția răspândirii marxismului în Rusia. (pag. 161).

35. *Curentul „Narodnaia Volia”* — curent revoluționar mic-burghez, inițiat de activitatea partidului „Narodnaia Volia”, a cărui metodă politică de luptă a fost teroarea individuală îndreptată împotriva principalelor reprezentanți ai autorității. (pag. 167).

36. „*Narodnoie Pravo*” — organizație ilegală a intelectualilor democrați ruși, întemeiată în 1893 și strivită foarte curând de guvernul rus. (pag. 169).

37. „*Grupul «Narodnaia Volia»*” — a fost constituit în 1891, încetându-și existența în 1896. Sub influența creșterii mișcării muncitorești, acest grup evoluează treptat înspre pozițiile marxismului. Unii dintre membrii acestui grup devin ulterior militanți activi ai P.M.S.D.R. (pag. 169).

38. „*Uniunea social-democraților ruși din străinătate*” a fost întemeiată în 1894 la Geneva, din inițiativa grupului „Eliberarea muncii”, care conduse la început „Uniunea” și exercită conducerea redacțională a publicațiilor ei. Ulterior, în sânul „Ununii” căpătără precumpănire elementele oportuniste („economisti”). (pag. 169).

39. „*Uniunea de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare*” a fost întemeiată de Lenin în 1895, la Petersburg. Această Uniune a încheiat cercurile muncitorești marxiste răzlețite într-o organizație centralizată. Ea a realizat pentru prima oară în Rusia contopirea socialismului cu mișcarea muncitorească, constituind primul embrion al unui partid veritabil marxist în Rusia. (pag. 169).

40. *Grupul „Eliberarea muncii”* — vezi adnotarea 34. (pag. 181).

41. *Blanquism* — curent socialist francez, inițiat de eminentul revoluționar francez Louis Auguste Blanqui (1805-1881). „Blanquismul — scrisese V. I. Lenin — conta pe izbăvirea omenirii de sub jugul robiei sălariate nu pe calea luptei de clasă a proletariatului, ci pe calea cuceririlor unei mici minorități intelectuale” (Lenin, Opere, vol. IX, pag. 237, ediția a III-a rusă). (pag. 184).

42. *Logea din 2 Iunie 1897* mărginea durata zilei de muncă la 11½ ore și fixa repausul duminical obligatoriu. (pag. 185).

43. „*Rabociaia Gazeta*” — ziar al social-democraților din Kiev, a început să apară în 1897 și a fost declarat de către Congresul I al P.M.S.D.R. (1898) organ central al partidului. Au apărut în total două numere. (pag. 196)

44. *Lassallienii* — membrii «Ununii generale muncitorești germane», întemeiate de F. Lassalle în 1863. În 1875 lassallienii intrară în partidul social-democrat german constituind aripa lui dreaptă. *Eisenachienii* — membrii partidului social-democrat german, întemeiat de W. Liebknecht, A. Bebel ș. a. în 1869, la Eisenach. Ei au constituit aripa stângă a partidului. *Guesdistii* — aripa stângă a partidului socialist francez, care l-a avut în frunte pe Jules Guesde, unul din primii con-

ducători ai organizațiilor marxiste din Franța. *Fosibiliștii* — aripa oportunistă a partidului socialist francez. (pag. 193).

45. *Bernstein Eduard* (1850-1932) — vezi articolul lui Lenin „*Marxism și revizionism*“, pag. 87 din volumul de față. (pag. 200).

46. *Müllerand* — vezi adnotarea 12. (pag. 200).

47. *Criticii ruși* — adică criticii marxismului — Struve, Bulgakov ș. a., cari luaseră în publicistica legală atitudine împotriva marxismului revoluționar. (pag. 200).

48. Vezi Engels, prefață la a treia ediție a lucrării lui K. Marx: „18 Brumar“ (ed. germană 1939, pag. 8). (pag. 201).

49. „*Zareca*“ — revistă teoretică a social-democrației ruse, apărută în 1901-1902 la Stuttgart, sub conducerea redacțională a lui Lenin, Plehanov ș. a. Au apărut în total patru numere. (pag. 203).

50. *Ilovaiski* — autorul unor manuale oficiale de istorie, cari educau pe elevii școlilor din Rusia țaristă în spirit de „devotament pentru tron“. Analfabetismul și caracterul antiistoric al acestor manuale au devenit proverbiale. (pag. 204).

51. „*Bez Zaglavie*“ („Fără titlu“) — revistă săptămânală care a apărut în 1906 la Petersburg. Bezzaglavții îi susțineau pe liberalii și menșevicii, luând atitudine împotriva independenței politice a proletariatului. (pag. 204).

52. *Legea excepțională împotriva socialiștilor din Germania* a fost votată din inițiativa cancelarului Bismarck în 1878, în vederea sugrumării social-democrației germane. Legea a fost abolită în 1890. (pag. 205).

53. *Nozdrev* — tip de moșier scandalagiu și escroc din opera lui N. Gogol, „*Suflete moarte*“. Nozdrev a fost denumit de Gogol tip „istoric“, deoarece oriunde apărea se iscau imediat „istorii“ și scandaluri. (pag. 205).

54. „*Vorwärts*“ („Înainte“) — organ central al social-democrației germane. A apărut sub acest titlu din 1890. (pag. 205).

55. Este avut în vedere curentul național (pag. 205).

56. „*Scriitorul care și-a pierdut capul*“ — titlul uneia din primele povestiri ale lui Maxim Gorki. (pag. 209).

57. Această culegere conținea articolele lui Lenin („*Tulin*“), Plehanov, Potresov, Struve, etc. (pag. 209).

58. *Zubatov* (1863-1917) — șef al ohranei din Moscova, inspiratorul așa numitului socialism polițienesc. Zubatov înființase organizații pseudo-muncitorești sub protejuria jandarmilor și a poliției, pentru a-i abate pe muncitorii dela calea mișcării revoluționare. (pag. 210).

59. „*Credo*“ — document în care sunt expuse concepțiile „economistilor“. „*Credo*“-ul a fost scris de Kuskova. (pag. 211).

60. „*Vademecum*“ (literat: călăuză) pentru redacția „*Rabocelc Delo*“ — culegere de documente asupra „economismului“, alcătuită de Plehanov. (pag. 212).

61. E vorba de documentul „*Profession de foi*“ („Profesie de credință“), întocmit de Comitetul din Kiev al P.M.S.D.R., document ce constituise una din manifestările programatice ale „economistilor“. (pag. 212).

62. Vezi K. Marx, „*Critica Programului dela Gotha*“, Scrisoarea către Engels, din 5 Mai 1875 (ed. germ. 1941, pag. 15). (pag. 217).

63. „*Ruskaia Starina*“ — revistă istorică apărută la Petersburg în anii 1870-1918. (pag. 224).

64. „*SPB (Sanktpeterburgski) Rabocii Listok*“ — ziar editat în 1897 de „*Uniunea de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare*“ din Petersburg. Au apărut în total două numere. (pag. 225).

65. Acești „*călăuză tovarăși ai lui A. A. Vaneev*“ au fost: Lenin,

Krjijanovski și alți membri ai „Uniunii de luptă” din Petersburg, eliberați din închisoare pentru câteva zile la 26 Februarie 1897, înainte de a fi fost trimiși în Siberia, și cari au profitat de acest răgaz pentru a se întâlni cu militanții „tineri” ai Uniunii, rămași în libertate și cari inclinau spre „economism”. (pag. 226).

66. Este vorba de V. I. Lenin și tovarășii lui din „Uniunea de luptă” petersburgheză, ce fuseseră arestați de poliția țaristă în Decembrie 1895. (pag. 227).

67. Jandarmii țariști purtau vesteane albastre. (pag. 228).

68. *D-1 V. V.* — V. P. Voronțov — unul din ideologii narodnicismului liberal rus din ultimul deceniu al secolului trecut. (pag. 229).

69. E vorba de „economisti”. (pag. 229).

70. *F. Schultze-Delitsch* (1808-1883) — om politic german, ideolog al micii burghezii. A propovăduit crearea cooperativelor de producție, ca mijloc al izbăvirii micilor producători și a muncitorilor de sub jugul exploatării capitaliste. (pag. 234).

71. *Sindicatetele Hirsch-Duncker* au fost înființate în 1868, în Germania, de burghezii liberali Hirsch și Duncker. În sânul acestor sindicate muncitorii erau educați în spirit de „conciliere” cu burghezia și de armonie a intereselor de clasă. (pag. 234).

72. „Grupul autoeliberării clasei muncitoare” — mică organizație de orientare „economistă”, cu neînsemnată influență, fondată la Petersburg la sfârșitul anului 1898. (pag. 236).

73. *Belov* — pseudonim al lui Plehanov. (pag. 243).

74. „Uniunea social-democraților ruși din străinătate” (vezi an. 38). (pag. 251).

75. „*Zemskie nacialniki*” — reprezentanți ai puterii de stat la sate, numiți dintre nobilii moșieri din partea locului și având competență administrativă și judiciară în raport cu populația țărănească. Funcțiunea de „*zemskie nacialniki*” a fost introdusă în Rusia în 1889 și a existat până la căderea țarismului. (pag. 251).

76. Este vorba aici de cartea lui Sidney și Beatrice Webb „*Industrial Democracy*” („Teoria și practica trade-unionismului englez”), ce a fost tradusă în limba rusă de V. I. Lenin. (pag. 254).

77. *Narcis Tuporilov* — pseudonim cu care a iscălit în mod ironic I. Martov articolul său „*Innul proaspătului socialist rus*”, articol în care și-a bătut joc de „economisti” și de programul lor. (pag. 257).

78. Vezi *K. Marx* și *F. Engels* „*Manifestul Partidului Comunist*” (ed. germană 1939, pag. 36). (pag. 277).

79. Congresul „*Uniunii social-democraților ruși din străinătate*”. (pag. 277).

80. *Zemstve* — organe ale administrației locale din Rusia preroluționară. *Zemstvele* aveau în competența lor exclusiv treburile de ordin local, privind populația rurală (construcția drumurilor, înființarea spitalelor, școlilor etc.). În sânul lor au jucat mare rol moșierii liberali. (pag. 280).

81. Este avută în vedere desființarea iobăgiei în Rusia (1861) (pag. 288).

82. *Brentano L.* — economist burghez german, care a propovăduit armonia claselor, „concilierea” intereselor capitaliștilor și muncitorilor. (pag. 291).

83. *Afanassi Ivcnovici* și *Pulheria Ivanovna* — familie patriarhală de mici moșieri dintr-o nuvelă a lui Gogol. (pag. 311).

84. Lenin are în vedere activitatea depusă de el în „Uniunea de

luptă pentru eliberarea clasei muncitoare" (1895), pe care a întemeiat-o la Petersburg. (pag. 323).

85. „*Zemlia i Volia* — sau *narodnicii* — organizație revoluționară mic-burgheză, apărută în 1876. Narodnicii porneau dela ideea greșită că forța revoluționară principală a țării nu este clasa muncitoare, ci țărănimea, că prin obștia țărănească vom ajunge la socialism, că puterea țarului și a moșierilor putea fi coborîta numai prin „răsvrătirile“ țărănești. Pentru a ridica țărănimea la luptă împotriva țarismului, ei au început să meargă prin sate, „în popor“ (de unde și denumirea de „narodnici“), în vederea propagării concepțiilor lor. Țărănimea nu înțelese însă propaganța narodnicilor și nu-i urmă pe aceștia. Ei hotărîră atunci să continue lupta împotriva autocrației, fără concursul poporului, prin propriile lor forțe, punând la cale omorîrea diferiților reprezentanți ai absolutismului. Lupta izbucnită în rândurile organizației „*Zemlia i volia*“ între adepții noilor metode de luptă și partizanii vechii tactici narodnice a avut drept urmare în 1879 sciziunea partidului în două aripi: „*Narodnaja Volia*“ (vezi adnotarea 35) și „*Ciornii peredel*“. (pag. 331).

86. „*Iujnii Rabocii*“ — grup social-democrat, care a editat în 1900—1903, la Ecaterinoslav, un ziar ilegal cu acelaș nume. (pag. 347).

87. „*Congresul de unificare*“ — congresul organizațiilor social-democrate din străinătate („*Uniunea social-democraților ruși*“, „*Comitetul din străinătate al Bundului*“, „*Social-democratul*“, „*Iskra-Zarea*“, „*Borba*“), care a avut loc la 21-22 Septembrie (4-5 Octombrie) 1901 la Zürich, terminându-se cu o deplină ruptură între „*Iskriști*“ și oportuniști. (pag. 369).

88. *Comitetul organizatoric* — în vederea convocării Congresului al II-lea al P.M.S.D.R. fusese creat în Martie 1902, la conferința organizațiilor social-democrate, ce a avut loc la Bielostok. În legătură cu arestarea majorității membrilor Comitetului organizatoric, activitatea acestuia încetă, fiind reluată în toamna aceluiaș an, după conferința convocată de „*Iskra*“ la Pskov. (pag. 397).

89. Este vorba de revendicarea de a li se înapoia țărănilor fășiile de pământ („*otrezki*“), de care ei fuseseră deposedați în favoarea moșierilor cu ocazia înfăptuirii reformei țărănești din 1861, revendicare ce fusese formulată, în legătură cu chestiunea agrară, de programul adoptat de Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. (pag. 424).

90. Sunt avute în vedere răscoalele țărănești izbucnite în 1902 în guberniile Poltava, Harcov, Voronej și alte gubernii. răscoale cari au fost însoțite de devastări ale domeniilor moșierești. (pag. 425).

91. *Mișcarea în favoarea împărțirii negre a pământului* — mișcare țărănească în favoarea împărțirii revoluționare a pământurilor moșierești. (pag. 427).

92. *Manilovism* — visare deșartă, atitudine pasivă, placidă față de realitate (după numele eroului lui Gogol, Manilov, din opera „*Suflete moarte*“). (pag. 453).

93. „*Osvobođenje*“ — organ ilegal al curentului liberal-burghez, care a apărut la Stuttgart între 1902 și 1905, sub conducerea redacțională a lui Struve. În jurul acestui organ se grupă nucleul viitorului partid al burgheziei liberalo-monarhice, partidul cadet. (pag. 528).

94. *Oblomovism* — sinonim al inerției, stagnării, imobilității. Oblomov — erou al romanului cu acelaș nume al scriitorului rus I. A. Gonțearov. (pag. 594).

CUPRINSUL

	Pag.
Prefață	7
I. V. STALIN. DESPRE LENIN ȘI LENINISM	
CU PRILEJUL MORȚII LUI LENIN. <i>Cuvântare ținută la 24 Ianuarie 1924 la al II-lea Congres general unional al Sovietelor</i>	17
LENIN CA ORGANIZATOR ȘI CONDUCĂTOR AL PARTI- TIDULUI COMUNIST DIN RUSIA. <i>Articol închinat îm- plinirii a 50 de ani dela nașterea lui Lenin</i>	23
DESPRE LENIN. <i>Cuvântare ținută în seara de 28 Ianuarie 1924 în fața elevilor școlii militare dela Kremlin</i>	32
DIN CONVORBIREA AVUTĂ ÎN 9 SEPTEMBRIE 1927 CU PRIMA DELEGAȚIE MUNCITOREASCĂ AMERI- CANĂ	43
DISCURS PRONUNȚAT LA ÎNTRUNIREA ELECTORALĂ A ALEGĂTORILOR CIRCUMSCRIPTIEI ELECTO- RALE „STALIN” DIN MOSCOVA, TEATRUL MARE, 11 DECEMBRIE 1937	51
DISCURS ȚINUT ÎN 17 MAI 1938 LA RECEPȚIA DIN KREMLIN A PERSONALULUI DIN ÎNVĂȚĂMĂNTUL SUPERIOR	58
CUVÂNTARE ROSTITĂ LA FARADA ARMATEI ROȘII ÎN ZIUA DE 7 NOEMBRIE 1941 ÎN PIAȚA ROȘIE DIN MOSCOVA	61
V. I. LENIN. OPERE ALESE	
DESPRE MARX ȘI MARXISM*	
TREI IZVOARE ȘI TREI PĂRȚI CONSTITUTIVE ALE MARXISMULUI	69
DESTINELE ISTORICE ALE DOCTRINEI LUI KARL MARX.	76
MARXISM ȘI REVIZIONISM	80
LUPTA PENTRU CREAREA PARTIDULUI MUNCITORESC SOCIAL-DEMOCRAT RUS	
CE SUNT „PREȚENI” POPORULUI” ȘI CUM LUPTĂ EI IMPOTRIVA SOCIAL-DEMOCRAȚILOR? (<i>Răspuns la articolele publicate în revista „Ruscoe Bogatstvo” îm- potriva marxiștilor</i>)	93—168
SĂRCINILE SOCIAL-DEMOCRAȚILOR RUȘI	169—191

**FORMAREA PARTIDULUI MUNCITORESC
SOCIAL-DEMOCRAT DIN RUSIA
APARIȚIA FRAȚIUNILOR BOLȘEVICE
ȘI MENȘEVICE ÎN SANUL PARTIDULUI**

	Pag.
CE-Î DE FĂCUT? Problemele acute ale mișcării noastre.	195—331
Prefață la ediția întâia	195
I. Dogmatism și „libertate de critică”	199—221
a) Ce înseamnă „libertatea de critică”?	199
b) Noii apărători ai „libertății de critică”	203
c) Critica în Rusia	208
d) Engels despre însemnătatea luptei teoretice	215
II. Spontaneitatea maselor și conștiința de clasă a social-democrațiilor	221—246
a) Inceputul avântului spontan	222
b) Ploconirea în fața spontaneității. — „Rabociala Misl”	226
c) Grupul autoeliberării și „Rabociei Delo”	236
III. Politica trade-unionistă și politica social-democrată	246—293
a) Agitația politică și restrângerea ei de către economiști.	247
b) Povestea despre felul cum Martinov l-a adâncit pe Plehanov	258
c) Demascările politice și „educarea pentru activitatea revoluționară”	262
d) Ce are comun economismul cu terorismul?	268
e) Clasa muncitoare, luptător de avangardă pentru democrație	272
f) Încă odată „clevețitori”, încă odată „mistificatori”	299
IV. Metodele primitive ale economiștilor și organizația revoluționarilor	294—351
a) Ce sunt metodele primitive?	295
b) Metodele primitive și economismul	298
c) Organizația de muncitori și organizația de revoluționari	306
d) Amploarea muncii organizatorice	323
e) Organizația „conspirativă” și „democratismul”	330
f) Munca locală și munca pe întreaga țară	340
V. „Planul” pentru un ziar politic pe întreaga Rusie	351—377
a) Cine s’a simțit jignit de articolul „Cu ce să începem?”?	352
b) Poate oare un ziar să fie un organizator colectiv?	358
c) Ce tip de organizație ne trebuie?	371

Incheiere	
<i>Anexă</i> . Incercarea unei fuzionări a „Iskrei” cu „Rabo-	
ceie Delo “	392
Rectificare la „Ce-i de făcut?”	390
UN PAS INAINTE, DOI PAȘI INAPOI. <i>Criza din partidul</i>	
<i>nostru</i>	392—628
Prefață	392
a) Pregătirea congresului	396
b) Insemnătatea grupărilor dela congres	398
c) Inceputul congresului. Incidentul cu Comitetul de	
organizare	402
d) Disolvarea grupului „Muncitorul din Sud”	411
e) Incidentul în legătură cu egalitatea limbilor	415
f) Programul agrar	423
g) Statutul partidului. Proiectul tovarășului Martov	432
h) Desbaterile asupra centralismului, care au avut loc	
mai înainte de a se fi produs sciziunea în sânul	
iskriștilor	443
i) Paragraful 1 al statutului	446
j) Nevinovatele victime ale unei false acuzări de oportu-	
nism	471
k) Continuarea debaterilor asupra statutului. Compo-	
ziția consiliului	482
l) Sfârșitul debaterilor asupra statutului. Cooptarea în	
centre. Plecarea delegaților grupului „Rabocele	
Delo”	489
m) Alegerile. Sfârșitul congresului	504
n) Tabloul general al luptei dela Congres. Aripa revolu-	
ționară și aripa oportunistă a partidului	533
o) După Congres. Două metode de luptă	548
p) Micile neplăceri nu trebuie să împiedice o plăcere mare	568
r) Noua „Iskra”. Oportunismul în chestiunile de organizare	580
s) Câteva cuvinte despre dialectică. Cele două revoluții	613
<i>Anexă</i> . Incidentul tov. Gusev cu tov. Deutsch	619
Adnotări	629

**Prezenta traducere a fost întocmită în colecți-
vul de redacție al Editurii Partidului Comunist
Român după „V. I. Lenin — Opere alese în două
volume” apărut în limba rusă în Editura de
Stat pentru literatura politică, Moscova, 1943.**

LEI 200.-